

\*\*\*  
આજના અંકના લેખકો—



હ-ભાગ

હી હી હી

મિત્ર કે સી

હી હી હી

મિત્ર માણેક ડોનીયા

હી હી હી

મિત્ર શીરીન

હી હી હી

મેા મવીતા

હી હી હી

રા વૃક્ષવિહારી

હી હી હી

રા નથુભાઈ ગમ્ભીરચંદ્ર સાહુ

હી હી હી

મનમોહનરાય હકુમતરાય કેશાવ



Editor BHAGATIA



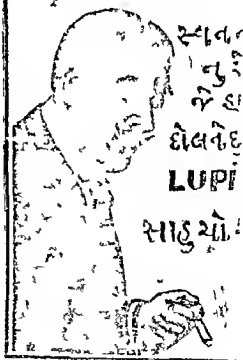
# ગુલશન.

## GULSHAN



જાગૃતી સંસ્થા દ્વારા પ્રકાશિત

# ગુલશન



આગસ્ટ ૧૯૧૪ . . . . . August 1914

સોના ચાંદી અને ઝવેરાતનાં દાગીના ખરીદવાની વીશવાસુ દુકાન.



અમારે ત્યાં હાલની સુધરેલી ફેસનના તમામ જાતના  
દાગીના મોટા જથ્થામાં તૈયાર રાખવામાં આવે છે.



તેમજ ઝાડર આપવાથી એકજ વાઈદે તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.  
તથા ભેટ આપવા લાયક ચાંદીની સેંકડો ચીજો તૈયાર મળે છે.  
બહાર ગાંભનાં ઝાડરો તાછીદ વી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે,

જયંતીલાલ એન્ડ કું. ઝવેરીઓ.

૬. સેખ મેમન સ્ટ્રીટ નં. ૧૯૫

મુખર્ષ

તમેએ આ એ નામ જોયું છે

હુનીઆ હેર જોઈલ.

ખરી જતા બના અપારી માયા  
ને થડક પોચાડે છે

હુની આ મધુ અને સુતાનીક ખુસમોથી લોક  
ઓ શ્રી ૫૪ ૫૩૧ છે

હુનીઆ હેર જો - લ

ખાનુઓના ૫ માયના ખુમચુની  
મા દસ થજો વધારો મે છે

જો બનુઓ અને પુરો તેમજ વીધાથી  
હુની જોને એ સરખુ ઉધોગી છે

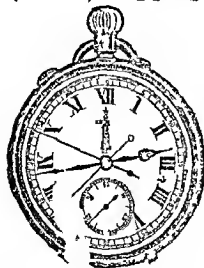
કીમત ખાટવી ૧ તા ૧૨ આના પાંચે ૪ ખચ ૪ આના અડધા આના  
નાસ્તાપ મોકલવાથી સેવક ૧ કી મોકલવાના આવશે

ખનાનનાર

એ ઇ પાછલાલા.

ખખાના લેન ન ૩ મુખર્ષ

## (સમાક્ષર) સી.ગનલ વોચ કંપની.



દાદા મેકે અગીઆરી હોર્નથી રાહ-સુખર્ષ.

આ કંપનીના પહેલી કવોલીટીના ઘડયાળો વીસ  
વરો પછી નવા લેવા દેખાય છે ઘણે લાખે વખ  
તેજ શોધીકે રોમ્ડનો ફર માવમ પડે છે કારણ  
ખગ કમપેનમેનોંગ બેનન્સ હોવાથી હવાના ફરફાર  
સામે રક્ષણ કરે છે

હિ દુસ્તાનની બધી રેલવેના કામદારોમાં  
જો ઘડયાલો ઘણા જાણીતા છે.

૨૧૨ે ગીસનન ખાતરી લાયક તપાસી ૧૧૭-૮  
દરનના એકે દરનર્થ જોણા વી પી કરવામા  
નાહી આવશે

હુ મી કંપની ચોંડે વાજની નરે સતાપ પામતી હોવાથી જે  
હમારા ઘડ યાલો મમતા છે હમારા વપની જાવા દેખે અનુસંગ છે સઘળા  
વેપારીઓ પાસેથી મળી મકને

૧૨૪૫૭૫ ખરોટી નાટે તેમજ વેલુ ખુલાસા માટે હમાર સરનામુ નોંધાવો.

છપાય છે.

છપાય છે.

એક નવીન તરેહનું અપ્રતિભે પુસ્તક  
જ્યારે મુર્યોદય થશે !

આ ઉચ્ચ વિચારોથી ભરપૂર પુસ્તક એક  
ટીકકટીવ વાર્તા હોવા ઉપરાંત સમાજ સ્થિતીનું  
આબેહુબ ચિત્ર ખડું કરી, સંસિક વાંચકોનાં મને  
તલિન્ન કરી મુકવાના અદ્ભુત શક્તિ ધરાવે છે,  
સમાજની ઉન્નતિ કરવા ઇચ્છના અગ્રેસરોને  
યોગ્ય માર્ગ દર્શાવતું આ પુસ્તક એક જગતમાં બહાર  
પડશે. જલદી નામ નોધાવેા લગભગ પાંચીયસો  
પાનાનાં પુસ્તકની કિંમત અગાવથી ચતાર મા-  
હક પાસે ફક્ત છ આના પાછળથી આઠ આના  
પોસ્ટેજ જુદુ લખો—

અનુવાદક—સૌ. પ્રિયમતી શુક્લ,  
ચીકલવાડી, ગાંધીરોડ.

તદન ચોખ્ખું માથેરાનનું



તદન ચોખ્ખું.

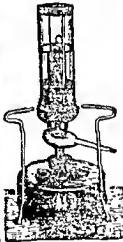
કોઈ પણ જાતની ભેજભેજ વગરનું  
હોવાથી દવાને માટે સૌથી સરસ છે. એક  
ખાટલી જરૂર મંગાવી ખાતરી કરજો. હાંક-  
સ્તાનના કોઈ પણ ભાગમાં ઘેર બેઠાં પહોં-  
રતલ ૧ નો ૩. ૧)

ગોવીંદજી વસનજી

ઠાકોર દ્વારા મુખર્ષ.

હિંદુસ્તાનમાં પ્રથમ સ્વદેશી બનાવટના.

ભારત સ્ટોવ (ચુલા).



(૧૦૦ નંબરનો સ્ટોવ રીપેર મનપસંદ તથા માફક ખર્ચે કરી આપવામાં આવે છે  
લાઈટ બરનર સાથે ફેલોગ મંગાણી કરવાથી મફત મોકલી આપવામાં આવશે)

૦૦ ભારત સ્ટોવ ઉપો,

ગીરગામ, મોહન બીલીંગ, મુખર્ષ





ધરડાઓને જુવાન થવાનો જમાનો તે  
વળી શું ?  
ખીજાખે ફુસતૂન તૂનીયા.

“ અસલ ઇસ્તગ્બોલમાં બનેલો. ”

વાને ઇસ્તમખોવી કલક કે જેથી શોખીન દરચે સફેદ બાલને કાળા કરી શકે છે. આ કલકથી બાલનો રંગ કાળો બમર બને છે, એટલુંજ નહિ પણ ખરી ગવણ બાલની જગ્યાએ નવા બાલ ઉગે છે. એ એક નુસખો છે, અને જગજહેર થયેલો છે એની ખરી ખુખીઓમાં એક તો એ છે કે માયાની ચામડી ઉપર કાચ પડતા નથી તેમજ બાલ વામ મારતી નથી વાપરીને ખાતી કરે.

કીમત રૂપીયા બે પાસ્ટેજ જુડુ.

ટેલીગ્રાફિક એડ્રેસ ઇમામી ટેલીફોન નં. ૨૨૮૭

મળવાનું ઠેકાણું:—

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ટિ.

૨૧, બેક ઓફ કોટ મુ'બઇ,  
બ્રાંચ મોહની ચોક દીલ્હી

માઠ ગુલામઅલી ગુલામહુસેનનીકું ટાઇલમારબચ તથા સ્ટીલની શીર્સોગના વેપારી

રૂ. ૧૦૦ છુનામ.

તાવની રામબાણુ દવા.

આ દવાથી કોઇ પણ જાતનો તાવ ના ઉતરે તો લીધેલા પદ્ધતિ પાછા આપીશું. આ દવાથી એથીઓ તાવ નથી ઉતરતો એમ સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ નું છનામ આપીશું. જોળી ૪૨ ની ડબીની કો. રૂ. ૨-૮-૦

શક્તીની દવા.

શક્તી સજીવનમાં શક્તિ લાવવાનો ગુણ નથી એમ સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ છનામ મળશે. દરેક જાતની નબળાઇ દુર કરી પુરપત્ત વધારે છે. વૃદ્ધાવસ્થાથી અગર બીજા કારણોથી કંપી થયેલી શક્તિ વધારે છે. નામરદાનના દરદે અને નસોની નબળાઇ દુર કરે છે. જોળી ૭૫ ની ડબી ૧ ની કો. રૂ. ૨-૮-૦

કોનુ વિકાર—નામનું પુરતક એક ડાઈ લખનારને મરત મોકલવામાં આવશે

શા. ગીરધરલાલ કહાનજી.

ગીરીધર ઝીલધાલપ.

હેડ ઓફીસ:—ધોળકા, ગુજરાત.

બ્રાંચ ઓફીસ:—મુ'બઇ, મારકાફ

છાપી ચાલ, બી, વજારસીદાસની કું.

કામળ પત્રનો વ્યવહાર હેડ ઓફીસે કરવો.

# ઈન્દ્રાણીમ અમ્બુલ કાદર.

જનરલ પેપર મરચંટ,

સુતાર ચાલ નં. ૪૭ મુંઠ.

જાણીતા વેપારીની એકતેમાસ.

૨૬ અને ૩૨૦ પ્રિંટીંગ.

હબલ અને સીંગલ કુલીસકેપ.

સાદા તથા બુકના મારબલ.

પ્રાઉન પેપર, બુકતું કપડું.

સોનેરી રૂપેરી પાઉડર.

દરેક જાતની છાપવાની સાહી.

વિગેરે વેચનાર.

બહાર ગ્રામનો આરકશે ઉપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવશે.

# અમૃતાંજન.

અમૃતાંજન એ દરોડી દવામાંથી હિંદુસ્તાનમાં તૈયાર કરવામાં આવેલું છે તેનો ઉપયોગ માત્ર શરીરમાં જ્યાં દુખાવો હોય ત્યાં લગાવવામાં કરવાનો છે. એમ કરવાથી રૂઝ જલદીજ મટી જશે.

માથાનો દુખા, માથાનું શૂળ, ગળાનો મરું ભરતો દુખાવો, લચક, છાંતના ઠંડીનો વિકાર, સધીવા, કમરનો દુખાવો, ફેસ થા, વગેરેનો દુખાવો એ સર્વ રોગો ઉપર આ અમૃતનો લેખ ચોપડવાથી તરત આરામ થશે, કિંમત માત્ર ઓડ આના.

દુધ પાણીડર.

કિંમત માત્ર બે આ.

દાદરની દુધ.

મુકી ખરજ, દાંદર વગેરે ચામડીના દરદી ન મલમથી સાર થાય છે.

કિંમત માત્ર છ આ.

અમૃતાંજન લીધો,

૯૧, પીઅર રોડ, રોડ-મુમલ.

સાચી સાતલ.

# સલતન સલામતી શીલાજીત યાને સલાશીશત.



પ્રખ્યાત નોશોરવાન આદેશના વખતમાં આ દવા જાણીતી હતી અને તે દરેક ખીમારી દફે કરતી હતી.



તદ્દન ચોખ્ખી....નકલ્યાતથી નીરાળી....આ શીલાજીત

ના કૌવતી હાંફન, સરદિ, કમ્મરતુ રહી જવુ હાય પખનું ચકડી જવુ વગેરે દરદો પર રામબાણુ ઉપાય છે. લુકી ખાવાનો વખત સહવારના તથા રાતના સુતી વેળા જે ચના ભાર લઇ હુધ પીવું.

ચોખ્ખી શીલાજીત મેળવનાર ફક્ત એકલીજ એક કલકત્તાની વિખ્યાત પેઢી સાથે થયલી ગાઠવણ મુજબ આ સૌથિ ઉત્તમ દવા હમારે લાંચિ મળશે.

કિમત ૧ તોલાના રૂપ્યા પંદર

લખીને મંગાવો— મેનેજર,

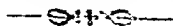
# તમને શું જોઈએ છે ?

૧૯૦૩-૦૪

હમે દરેક જાતનું નવું તેમજ સેકન્ડ હેન્ડ સાચા કામ યુરોપ, અમેરીકાથી ખાસ મંગાવ્યે છે. સ્કાલ્ડેલનાં મિન્ટીંગ, તથા લીથો ગ્રામીનાં જાળ કામ માથેનાં અને ફોટોગ્રાફીનાં અપ-ફ્રેન્ક ટેક્સો અને ગ્રામીનાં, કાગળ, સ્ટીચીંગ તથા પારશરટીંગ મશીના તેમજ હીરીંગ મશીના હમે ખાસ મંગાવ્યે છીએ.

તાત્કાલિક જાણવાને પહેલી વજા આ મશીનરીઓના સારા જથ્થા હમે સ્ટોકમાં રાખ્યે છીએ.

એક જ વાર અજમાવશો.



## પેરોલ મેકસીમ કું.૦

સીનારામ બીહીંગ,

# સંતો રાજ. ઓટો-મોહીની

(૨૭૨૮૬) અંગ્રેજીના પુસ્તોના જલાર

ઓટો-મોહીની

તેની ઉત્તરના સપ્તર અરે ૨૮૩ કે ૨૮૪ ની બુ મે પા ૩૬૩ ના  
જુદા જુદા પ્રદર્શનમાંથી પહેલા નંબરના સોના રૂપાના બેક ગણ્યા છે. તેમાં  
વળી એ રૂબીયોના અધીકારીઓએ અગર ૨૮૩ ના ૧૦૧ શોટ કરી  
ગોટી ને ૪૪ શોટ ને ૨૮૩ ના ૧૦૧ ના ૧૦૧ ના ૧૦૧ ના ૧૦૧ ના  
અધિકારીઓએ કરેલાં ૧૦૧ ના ૧૦૧ ના ૧૦૧ ના ૧૦૧ ના ૧૦૧ ના  
દિવસો સુધી તબ અંગ્રેજીના પ્રત્યે બુદ્ધિ આપે છે. વળી તેની બુદ્ધિ  
અર દીવસ રહતી નથી. તેથી ગણતરી કરનારને રૂ. ૧૦૦) થી બનામ આપવાને  
બધાજ છીએ.

કિમત—અર્ધા ઔરની બારડોના રૂ. ૨-૦-૦ ૧ ડ્રોમની ચુંદર રૂબીયા રૂ. ૧૨-૦-૦  
કપડામાં ગણવાના સુગંધી કારેડો ૧૨ આને ૬૦૦

માત્ર નાની રૂબીયા ગરીદી અજમાવી જુઓ ન પસંદ પડે તો પૈસા પાછા  
એકતા માલેક ધી ઓરિએન્ટલ ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ ડુંગં સોલ એજન્ટ, મોહીની  
એજન્સી જુમા મરેજીદ — મુંબાઇ.

**Gulshan.**

હારવુડ એન્ડ કો. રૂ. ૨૧, વોરવોક  
લંડન, ઇ.સી.

24<sup>th</sup> C.

પાત્ર.

१	गमभार नोधि.	... ..	१०
२	प्याहारे गुवस्थनो	... .. दरभीस	१३
३	गुवस्थन प्दहार	... .. "	१४
४	मेल्ती गैरी कुचो	... ..	१५
५	प्हेन भाटे भोग ( वार्त्ता )	... .. मिस डे. सी.	१८
६	परचेत—तेनो प्रेम	... .. मिस भण्डुक शेरीनाजा	२६
७	नवाभनो किनो ( वार्त्ता )	... .. मिस शीरीन	३५
८	प्यालभ भोग ... ..	... .. सौ० सविता	४०
९	प्रियतम ( वार्त्ता )	... .. वृन् निहारी	४१
१०	शराबे करेसो नाय	... .. नथुभाष्ट य द	५१
११	गैहरे ... ..	... .. दरभीस	५५
१२	From my Diary...	... .. M. H. Desai	५६
१३	दोखते दुन्या ( याधु वार्त्ता )	... .. भागम्बा,	६०

## એક ગમખ્વાર નોંધ.

The sad demise of Lady Hardinge at London has been heard with the deepest sorrow in India. Not a town—not a village nay not an Indian, be he male or female, breaths there in who has not heard that dire calamity with the greatest shock. Every one believes as if he or she has lost some dear friend. None knew our brave and worthy Viceroy will have to suffer such a terrible loss at present. In last march she was with us, as our friend, adviser and wellwisher; but now she is no more. When we feel so much what must be the state of Lord Hardinge? They were a happy couple and this terrible disaster is sure to tell heavily upon the brave Viceroy for the extension of whole Viceroyalty India was crying till that Saturday...nay even the printing ink was yet wet when this blow fell like a thunder bolt. Life is not immortal, but premature deaths of such personages as Lady Hardinge are really too much for us. Shedding bitterest tears let us pray the Almighty to be kind to Lord Hardinge to make him bear this heavy loss patiently. Lady Hardinge has done much for India. The Indian women's welfare service and such other works will perpetuate her revered name. Peace be unto thee oh, brave and generous Lady! *Shanti!*

✕ ✕ ✕ ✕  
In the midst of the sorrow and heavy burden of grief that it has pleased the Almighty in His infinite wisdom to place upon me and my family in taking my dear wife to her eternal rest, I wish to convey to the people of India my pro-

હિંદના ભણા વાહસરોચ નામદાર લેડી હાર્ડિંગનાં આહોશ પત્ની લેડી હાર્ડિંગ ગઇ તા. મીએસાંજના લંડન ખાતે અચાનક મરણ પામવાના દુઃખદાયક સમાચાર હિંદમાં ફરી વળતાં આખું હિંદ કંકળી ઉઠ્યું છે, અને જાણે દરેકે પોતાનો અંગત મિત્ર જોઈયો હોય તે પ્રમાણે કંઈ છે. ભણાં લેડી હાર્ડિંગ સદગુણી મહોદયાર હોઈ પોતાના પ્રાણ પતીને તેમના જોખમ ભર્યા ઓધધામાં દરેક મહદગાર રૂપ યથા પડ્યાં હતાં. નામદાર વાહસરોચ પર ફેંકાંપલા ભોંગ વખતની આ બાતુની ધીરજ ખત અને નમ્રતા ખરેખર અજ્ઞ રાણીમાં ઝળકી રહી હતી. હિંદનાં ભણાં માટે આ બાતુએ પોતાના વખત માં બનતું કંઈ છે ધણાક ફોને પગબર કરવા ઉપરાંત આ બાતુએ પાર્લેમેન્ટની બાતુઓની સમજાવને ખાતર બાતુ ઝકટરોનું ખાતું મોઢા પાયાપર રચાવ્યું છે. કેળવણીના કામેમાં પણ તેઓએ અનેક રીતનો આગેવાની ભર્યો ભાગ લીધો છે. હિંદનાં કાકેસ પર આવી પડેલા આ કુદરતી ફટકા ધણા જાણુ છે પણ પરમાત્મા પ્રત્યે આપણે બે હાથ જોડી દુવા ગુજરીશું કે તે બારે હક તાજા તેમને આ ફટકા ખમવ પુરતું ધૈર્ય મળે. દરેક હિંદી હજાર તેમન ગમમાં હમયારીક યથા પ્રભુ પાસે દુવા ગુજારે છે કે મરહુમના પવિત્ર આત્માને પેલી દુન્યાની ઉદભમાં વિતમ શાંતિ મળે આમીન!

રીમલાથી નામદાર વાહસરોચે હિંદી પ્રજાને નીચલો જવાબ મોકલ્યો છે:—

“ધણીજ ગમગીની અને દુઃખગીરી વચ્ચે બુદ્ધતાપ્રણે માત્રી અને મારા કુટુંબ વચ્ચેથી



found gratitude for the countless expressions of deep love and true affection for Lady Hardinge that have reached me from every class and creed throughout India and for the sympathy offered to me and my family in our great sorrow. In her I have lost a truly devoted wife and a most noble helpmate, and the people of India have lost a very loving friend. She loved India and the people of India, the women and children, the suffering and the poor. Few can realise how much though gone to her eternal home, her love for India will, I know, remain and bring its blessing from above.

### Harding of Penshurst.

મારી વ્હાલી મોહરદારને સહાની શાંતિમાં લઇ લીધી છે તે માટે હું હોદી પ્રજાને લેડી દારડી જ માટે દરજાવે રી ઉડી લાગણી સાર અને મારી તેમજ મારા કુટુંબ તરફ અમારી ગમગીનીમાં દરસાવેલા ખેદ માટે અત કશુ પુર્વક આભાર માનુ છું મરનારના મરણથી મે એક ધણીજ નેક ધણીઆણી અને એક મેટા ઉમ્મ મદદગાર ગુમાવ્યો છે. અને વળી હોદી પ્રજાએ એક ધણીજ વહાલો મીન ગુમાવ્યો છે મરનાર હોદી ને, હોદી પ્રજા ને હોદીની સ્ત્રીઓ, બાળકો અને કુખીઓને ધણીજ ચાહતા હતા, તેઓ જો કે સહાની ઉધમા સતા છે તે છતાં પણ હોદીના પ્યાર માટે તેઓના આશીરવાદ હું ભણુ છું તેમ જીવો

ગુલાબી દિવસ ! શુ વિચાર કરો છો,  
બના ! ઉમ્મદામા આપણા રાણી માતા એનેકઝ  
ડરાના નામથી તા ૨૪ મી જુને દર વર્ષે હાલ  
મા લડન ખાતે ગુલાબી દિવસ ઉજવવામાં આવે છે.  
આ દિવસે રાણી માન એ ઉમ્મદામા આગમન કર્યું  
હતુ અને તેથી તે દિવસ પવિત્ર ગણાતો થયો છે  
આ દિવસે સખ્યામધ બાનુઓ અને બન્ધાઓ  
ગુલામના કુન વેચવા નીકળી પડે છે તેમની  
પાસે ગુલાબી રમતી પૈસા એકઠા કરવાની નાન  
કડી પેટી હોય છે કે જે પર રાણા માત્રી  
છમી છાપેલી હોય છે. આ કુલો વેચનારાઓની  
સખ્યા આ વખતે વીસ હજારનો હતી અને  
મહોત્સવે ને ગલી ગલીએ તેઓ ઉમ્મદામા ગયા હતા  
જ્યા જુઓ ત્યા હસતી, રમતી, નાચતી, કુદતી  
સુતરીઓ હસી, હસી હસાવીને ગુલાબી ખટન  
પહેરાના તંબારગ ! એકના હાથમાંથી છૂટયો કે  
ખીંગના હાથમાં સાળુન સખાયો ! પણ લોકો  
ખી જબરા પરગણુ ! ઝડ ખીસામાં હાથ નાખ્યો  
૩ લે બાપુ, કટાંગો છોડ ! આ કુલોનાં વેચાણ-  
થી તથુ લાખને પદર હજાર રૂપાની મોટી ર-  
કમ મળ્યા થઈ છે અને તેમાંથી રાણી માતાના  
માનીના ખાતાઓ અને હોસ્પીટલોન મોટી મ-  
દદ મળશે દિદમા આની પહેલ નીકળશે કે

નડખાઓથી ચેતવો ! પેરી ડેવીસના પેનડીલર સિરય ખીન્નુ ઝંઘ લેતા ના !

# “બાહારે ગુલશન”

લખનાર—“ હરમીસ. ”

રંગતમાં ખાત ખાત, જાત છે,  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 કાબ્યને શોભાવતી “ખેતો” છે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 ડાળોને દિવાવતો બન્યો છે,  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 ભરપૂર હાથાળી હારો છે,  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 ઝલકતા “મેતી” સમાન, દાણા છે,  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 સહવાર અને સાંજના ખમરતી છે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 કળી પેચદારથી ઝુલી રહી,  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 માધુર્યતામાં, શી વાણી, ભરી છે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 નર નારીઓ આવથી લહેરે છે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 શેહર, ગામ, પરદેશમાં જહેર છે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 દિયકાને માંડવા પાયા છે,  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 લહેરીના લલકાર સૌ ગોરે છે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 મિહાસના મેવાંતો ઝુલે છે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 શુભ જનો મોજ કરે છે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 રહે શાદમાન પ્રદાસિતાં ગે  
 “ ગુલશન બાહાર ”  
 નવિન મોજ આપતો રહે  
 “ ગુલશન બાહાર ”

હજારો પ્રકારો પામઆલા પાપરે છે તો તમે કેમ છો છો ?

# “ શુલશનનો બહાર ”

લખનાર—“ હરમીસ.”

નાદર ખુશનુંમા કુલોથી વિપક ચયેલો બા  
મ. તેના માળીની ઉત્તમ પ્રકારની કારીગીરી  
નો ભાસ, બાગમાં દાખલ થનારને દ્રષ્ટીએ પ  
ડે છે. બાગમાં સખવત કીધેલા તરેહવાર, જ  
ત, જાતના ક્યારા, માંડવા, કુરાળતાનીજ એ  
કલી નહી, પણ ઉચ પ્રકારની ધીરજ, ખં  
ત, અને મહેનતની ભાસ આપે છે.

જ્યારે એક બાગુએથી એની ઉત્તમ ચા  
તુપંથી માળી પોતાની બાગ્યાની, આનંદ આ  
પવા જેવી પ્રકૃતિમાં ખીલવવાની કોરોસ કરે  
છે, ત્યારે અટલુ પણ ખીલુ બાગુએથી ધ્યા  
નમાં લેવા જોગ છે, કે તે ખીલવવા પાછળ  
જરૂરી પણ જરૂરજ છેજ ડેજ. કુલ કાંઈ  
આપો આપ બનતા નથી. તેવાજ ઉત્તમ પ્રકા  
રના સાધનો પૂરા પડવા જોઈએ તડકાને જા  
યાનો નિયમ તુસાર કાપડો જાણનાર રહેવો  
જોઈએ. કુશળ મળી સાચે તેની કુશળતાની  
પિછાણ થવી જોઈએ.

તેજ પ્રમાણે “ જ્ઞાનના શુલશન ” ની  
ખીલવણ કાંઈ જોર તરાહની છે. તેમા પણ  
જેવી તેવી ધીરજ, જેવી તેવી ખંત ચલે  
નહી, ધણીજ શાન્તિ સાથ, મક્કમ પણે. પ  
ણ ધીમે સંવારા વધારાની રિત સાચવવાપર  
ચક્રાર અહુની ધણીજ જરૂર છે.  
જેમ. માડવામા કુલો અને વૃક્ષોની ગોઠવણ  
ઉપર રસિકતાનો ક્યાસ રાખવો પડે છે, તેમ  
“ જ્ઞાનના શુલશન ” મા ક્યાસ કરવો, કાંઈ  
સહેલો સવાલ નથી.

કેટલી વાર એવા “ જ્ઞાનના શુલશનનો ”  
સોહકમ, કોષ્ટને ન ભાવે તેથી તે સોહકમ  
નકારો છે એમ માનવામા જેટલી ભુલ છે,  
તેટલીજ ભુલ “ જ્ઞાનના શુલશનમાં ” ભવા  
ડાનો ભમરડો ભાવી દેવામાં જ્ઞાન જાણના  
રના ભેજમાં એટી “ સુજ ” પડેલી સમજવી.

અરે “ જ્ઞાન ” ની વ્યાખ્યાના શુલ શાવા  
ની કેષને શક્તિ હોય ! તેની બહિત કરવા  
ની તાકાતવાળા કોઈ વિર, વિરલા મકતો હો

ય ! કદાપિ હોય, તો તેવાઓની સમાગમમાં  
આવતાં આપણા અમલુ મગજમાં તેઓના ઉ  
ચ જ્ઞાન, ઉચ “ જ્ઞાન ” ના શુભીલા અલુકા  
સમજ ન પડવે, તે માટે ટચાકડી ફોડી દેવી  
એ કેવળ ખીન સમજની નિશાન સમજવી.  
એક જ્ઞાનમાં અણવતા ધણાક શિક્ષકો હોય.  
દરેક જણશિક્ષક કહેવાય. પણ શું તેઓમાં દરેક  
નથી. ધણીએછે. તેમ છતાં તેઓ વચ્ચે દરેક નથી  
એમ જાતી લેવું શું “ અજ્ઞાનપણ ” ન કહેવાય.

એમતોવાડીમાં ફરતા કેઈ એક શુભાચ મેળવવા  
કેવો જીવ ટવલાવે છે. તે મેળવવા પછી તે કેટ  
લો હરખાય છે ગોયા તેમાં પોતાના મને જાણની  
કાંઈ નીશાન પિછાણે છે કોઈ પોતાના વહ લાઓ  
ની થાદી સમજ લે છે અને કોકનો જાણુ કશાએ  
કામનુ તે કુમ હોયજ નહિ તેમ નોડી તરછોડી  
ફેકી દે છે તેથી શું શુભાચની ઉત્તમતાઈ કમી  
થઈ ! તેથી શું માળીની મહેનત વચર્થ મજા ના

તેજ પ્રમાણે જ્ઞાનના શુલશનમાં” ફરતાં શું  
દરેકને ઉત્તમ વાચન વાણી ધ્યાનમા ઉત્તરવાનું  
છે ! શું દરેક વાચનારને જ્ઞાનના શુલકારમા વલન  
લેનારને દરેક સમજણુ પડવી જોઈએ !

એ તો સર્વની ચકતી ઉપર આધાર રાખે છે  
કદાપી વાંચન વેળા કઈ ન સમજ પડતું હોય તો  
સમજ લેવા શ્રમ લેવો જોઈએ ?

એવો શ્રમ લેવનો કમ ન સપાદન થાયે  
છતાં પછી તેમા ભૂલજ છે એવો વીચાર ગખવા  
પ્રવલ કરવો જોઈએ નહી

માટે દરેક જણને “ જ્ઞાનના શુલશન ” ખીલ  
વવા હોંસ રાખવી ઘટારત છે જેથી દુન્યામાંથી  
અધકાર નીકળી જાયે, જ્યારે કુલોના શુલશ  
નમાં આંખને તાજી મળે છે નાકને સુગંધ મળે  
છે ત્યારે “ જ્ઞાનના શુલશનમાં ” ને તાજી મળે  
છે તે સર્વે સ્નાયુના સુખને માટે છે. ત્યાં  
પ્રત્યેક સ્નાયુને આરામ મળેનો જાય છે. સંસાર  
સુખી થાયે છે. નબોજીસુમ આજસાધની ઉધ  
નીકળી જાય છે.

પામઆલા શું છે ?—મેક્સીકાનો દુરચન.

એ જ્ઞાનના ગુણશનને ખીજવવાની દરેક જ જાણુની દરેક ધર્મની પહેલી દ્રવ્ય છે તેમાંજ આ જાંદગીની જેઠમતનું કરજ વળશે. જ્ઞાનથી જે સુખ હાસેલ થશે તેમાંથી જે ઉચ્ચ મોજ મલતી જશે તેવી મોજ કશાથી મળશેજ નહિ.

માટે આ "ગુણશન" માં "જ્ઞાનના ગુણશનમાં" મોજ સાથે ઉચ્ચ વાચન રમુજ સાથે જ્ઞાન ખીલ વવા જેવી વાણીઓ હમેશા પીરસાએ એમજ વિચાર રહેલો દેખાય છે. કેટલી વાર કાવ્યની સા દી ગુણશનમાં અનેક ઉચ્ચ ભાવ ભરતો રહ્યો ખ્યાલ સંગાવેશ કરતાં તેના ખનાવનાંરની મહેનતનો ખ્યાલ લેવાય છે. ખરેજ આપણને લાગે છે કે તેમાં ઉચ્ચ "જ્ઞાન અને ભાવન"ની રેલા રેલ હોતી જોઈએ.

તે ઝટ વચાઇ ગઇ એટલી તે સહેલી નથી પણ તેની ગોઠવણ ઉપર જરા વધુ પ્રવાસ કરવા

થી આપણને પણ તે મહેનતનો ભાર અર્થ ઉપ રથી અચુક થાય છે.

બ્યારે વાંચતા વાર લાગતી નથી પણ તેનો અસલ બંધ બેસતો ખ્યાલ ઉપખવતાં કેટલો શ્રમ થાય છે ત્યારેજ આપણનેજ ખ્યાલ થાય છે કે "જ્ઞાનના ગુણશનનું" ખેતર ખેડવું ખરેજ કઠણ કામ છે. પણ જ્યાં જ્ઞાન પ્રજળ હોય છે. ત્યાં આ ઉપર સવળુ આસાન છે.

માટે સૈ કોઇ અનેક પ્રકારના આકારમાં "જ્ઞાનના ગુણશન"ના માંડવામાં ખીમાં રોપી અજબ તરાહના રંગ રૂપમાં આકારો "ગુણી આકારના" ચોક્કાં તૈયાર કરતા રહેશે તો બધીચ્ચની આવતી એલાદના માટે એક અતિ મોહક, અતિ રંગી આમણો ગુણશનના ખહારનો પમરતો ભાવ પોતા પાછળ મેત્રી જવાના આશિષ મેલવશે !



# Mellin's Food

## મેલીન્સ ફૂડ.

હાથ લગાડ્યા વિનાનો

ખચ્યાં તથા ખુદાઓ

માટે જરૂરી.

મેલીન્સ ફૂડની ખીસકીટ ખચ્યાંઓ માટે અતી ગુણકારી છે ને  
ખુદાંઓ માટે ખોરાક છે.

# મોતી ગૌરી.

ભગવ્યાની ઐતિહાસિક વાર્તા.

સુદર ચિત્રો.



શુદ્ધશનનાં અહોહીને ખાસ એક રૂપે

છ ઢાને મળશે. તારીખ ૨૦ મી અગાસ્ટ

૧૯૧૪ ને દીને બહાર પડશે.

ગોરુખાન ગોરુર

ગુલકન પ્રાદીપ મર્ડસ-નવસારો.

સાહેબ,

મીં ભાગવ્યાની ઐતિહાસિક વા-  
ર્તાં મોતીગૌરીના ગાલક વરીક સાથે ના  
મ નેપળે અને ખાસ બાવ એક રૂપેયા  
છ ઢાના તથા ગોરુર રૂડું મળી વીં  
પીં કરશે.

૩૫૦ પાનાં

અમ કૃપા ઉપયોગમાં લેજો. તે .

સિવાય આંગણી સ્વીકારશે

નહિ

દી.

તા.

દ્વીમત રૂપેયા બે ગોરુર

બુક.

# સ્વતંત્ર.

ભાગદયાના આ અઠવાડીક પત્ર નો

૧૯૧૪ પતેતો



નંબર



નમુનેદાર અંક થશે

સંખ્યા બંધ ચિત્રો ઉપરાંત ઘણા જાણિતા લેખકો એ પોતાના  
લખાન મોકલ્યાં છે.

કિમત ચાર આના.

મેનેજર, સ્વતંત્ર, નવસારી.

હિંદી ગુમાવેલો બસો હિંદી.

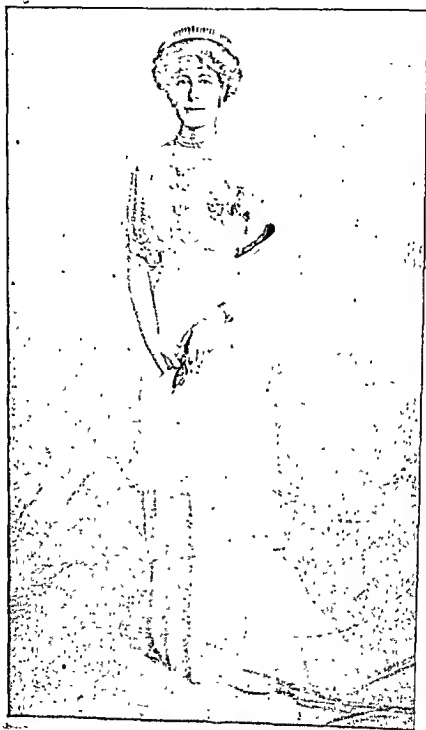


Photo by Vernon & Co. Bombay.  
 Missed by the Bombay Chronicle.

મરહુમ નાં લેડી હારડીજ સી. આઇ.  
 હિંદીના વાઈસરોયનાં ભક્તી પાત્રી.

ગુલાબી દિવસ.



નામદાર રાણી માતા  
એલેક્ઝાંદ્રા માતા અને  
પ્રિન્સેસ વિક્ટોરીયા.



તા. ૨૬મી જુને લંડન ખાતે પ્રાણવામાં આવેલો ગુલાબી દિવસ.



રાખી નહિ. એ ખરું છે? તેણે તેનીનો હાથ પકડી પુછ્યું.

હવે તે શુ જવાબ આપે? દેખીતો એર ધનસાક તેની બહેન તેણીને કરતી હતી બચ્ચાનો તેણીને અભાવ! આહ! જે પણ પડોશીનાં વગર યાજળખીતાં બચ્ચાઓ પર જીવ પટકે તેઓ ને ખારથી રીઝાવે, જે યાજળકોપર ખુદરતીજ ખ્યાર ધરાવે તે સ્ત્રીને બચ્ચાનાં અભાવ! એવું તો ઘણું જુદું સાચું કરી તે બહેને તેની નજરમાં તેણીને હલકી પાડવાનું કીધું હતું અને હજી કરતી હતી તેના મા વગરનાં તે નહાના બુલકો પર શું તેને ઓછું હેત બતાવ્યું હતું કે તે એમ શક રાખતો હતો? દુઃખથી તેણીની આંખો આંસુથી ભિન્ન ગઇ.

“નવલ તમે શું તે માનો છે? ખુદા સાહેદ છે કે તમારાં યાજળકો ખ્યારથી પોતાની બહાલી માવતરને આશરો ખોલી ખોલાં ત્યારથી હું તે લોકોને મહારાં યાજળકો મિસાલ ગણતી હતી. તમે કાઠખી વળતે તેવી કશી રીત મહારામાં જોઇ હતી?” તેણીએ પુછ્યું.

“નહિ. હું જાણતો હતો કે તુને બચ્ચાઓ પર ખ્યાર છે. મેં એ વાત સાંભળી હતી તેથી તો તું મહારાથી ઉમ્મરમાં નહાની છતાં હું તુને અને તુનેજ માગ્યા કરતો હતો. તેં જો એ બી નહ નાખી હતે તો હું બચ્ચાઓને માવજી સાથ રાખવાની ગોઠવણ કરતો. પણ તેં શા કારણથી મને ના પાડ્યું હતું? હું શું તને ગમતો નહતો?”

“મને ના પુછો, ખુદાને ખાતર એ વાત ના કરો નવલ. મહારી પર ક્યા કરો. જરા જીવ મારી તમો રહેશો તો તમારો સંસાર સુખીજ યશે. એમ તો બધાને તમો દુઃખી કરશો. હું ઘણીજ દિલગીરજી કે એવું કારણ હું તમને આપી શકિત નથી. તમને મળ્યા પછી કદાચ મને તે બાબે દિલગીરી લાગે છે ખરી તો પણ મહારી ફજ્ મેં બગાડી કરી હું ખુશ છું. ચાલો હવે આપણી જન આવી “ એમ બોલી તે ઉઠી પણ તે તો

વેરીજ રમતી ખુંસીપર જેમ બેઠો હતો તેમજ બેસી રહ્યો.

“એટલી બધી ઉતાવલ કરી ઘેર જવાની અમત નથી. આજે આપણે મોડી રાતે પણ જીવ્યું તો ચાલશે. તું મને એ ભેદ નથી આપતી તો હવે સાંભળ મેં નકિક વિચાર શું કીધો છે તે હું તને કહું. મહારો વિચાર ચાકરી છોડી મુખ્યને છેલ્લી સલામ કરવાનો છે. હું તુને સાથે લેઇ જવા માંગુ છો તો ખરો પણ લોક લાગને ખાતર ને ત્યારે પોતાને ખાતર હું જરા વિચારમાં છું. પણ મહારા વાસ્તે મેં નકિક વિચાર એજ રાખ્યો છે.”

“ઓ નવલ! તમે એમ ના કરો. અરે ખુદા! પછી તમારા બચ્ચાઓ તું યશે? માયં વગરના જે છે તે પછી બાપ વગર કેમ રહી શકશે. તે ઉપરાંત નહાના બચ્ચાઓ સાથ દીના શું કરશે? નહિ નહિ નવલ એ વિચારજ કહાસીને તો ગભરાટમાં તેની આગલ ખેસી સમજાવે જી.”

“નાજી એટલી ગભરાય છે કાં? ખુદા ખાતર કાલેજ જવાનો નથી. મને કાલેજ જાણ તપાસી જતાં છ મહિના તો યશેજ. જી મેં નકિક વિચાર એજ રાખ્યો છે. એ જીવિએ જીવવાની મગલ છેજ શું? હું તે હવે ધરાઇ ગયો છું. મારા સુખને ઉગાડી નાંખીને દુઃખી કરવાને હું જરા પણ પકો આપતો નથી. તેણે તો. સાઈજ મહાયુ હશે.” તે દુઃખથી બોલ્યો.

“હું મારો ભેદ તો કંઈ કહી શકિત નથી તો પણ જજીવવા દો કે તે વળતે હું માર મન બરાબર સમજી શકી નહતી. ખરું કહું છ કે તે બાબદને મેં મસ્કેરી ગણીનેજ કહું હતું. તમને તો એક રીયાળી અને સુંદર બે રી જોઇતી હતી. જે શખ્સો વારંવાર સાંભળ્યા કીધા પછી હું જરાખી મન કઈં તેવી ન હતી. ખુદાએ જેવી મને બનાવી તેવી મને કાઠ મરજીથીજ પસંદ કરે તે વાત જુદી હતી. પણ એ નજીવી બાબદને વધારે લં

ખાણુ રૂપ હું આપતી નથી બીજા બધા કરતાં તમો મને વધારે પસંદ હતા તેથી કદાચતે હું હા કહેતે પણ તે ઉપરાંતજ બીજી કારણ હું કહી શકતી નથી "

ત્યારે તું એમ તો કહ્યુંન કરે છે કે હવે ડાળી તારી તે લાગણી આગળ કરતા ફેરવણ છે. તું મને ખરે કેહ નાણું તું જે જોત શે તે પર મારી જીદગીનો આધાર છે ખરે નર જાણવા વગર હું કંઈ ખી પગના બારી તમોને કુખમાં નાખવા માગતો નથી મને એવુંજ કેહ કે તું મને મદાપ છે " તે તેણીને પસંદ એવી પ્યારથી સુખી કરતા જે થયો તેને તેમ કરતો અટકાવવા તેણીએ ધણા ફરિયા માયો, પણ તે જોરાવર અને મજબુત હતો તેથી કાચો.

એમ સામી ના થા વહાની! એટલું કે સમ્યક્ મજે છે મારા હું ખગાધારી આવે છે મને જવાબ આપ જાન કેહું છું તમોને આપણું ત્યારે મોડે ને મારી મને સંખ મનશે " તેણીએ રામચંદ્ર પોતાનું માથું નમાવી દીધું ને તે જાતી પર માથું મેલી તે જુરે જુરે રડવા લાગી કેવો ભાગ તેણીએ આપ્યો હતો! મુખને ડોકરે માથું હતું ત્યાં તેના પાસમાં ઉછી રહેવામાં જેવું ઉત્તમ સંખ હતું તે જીદગી બરના સાથી તરીકે, તેણી તહેને વહા મળી નહિ મહાતે! આહ તે એવકુર તો જ નીજ હતી!

"એમ બોલવામ ફરો છું છે નવન! તમો તે જાણી ચુકા છો છતા મહારી પાસ જુલુ જોલાવોજ તેમ પાપ છે. એમ મને લખાવો ના નુવજ તમે તો છુટા પડો ને હું ખી તો હું ચર્યા હું ખને પચાનાપથી મા ફી જીગર જગી જાવ છે તો પણ મહારા જો મે તેણીને સુખી રાખી શકી છ તે ફર્જને બદલો છુટા મને આપે એજ માથું છું હા હવે પ્યાર છું મીજ છે ને હું શીખી પણ તે માટે બદલ

જોડુ થયું છે એટલે જોવા કંઈ વિચાર પણ હું તો કરતી નથી છુટા તમોને તમારા બચ્ચાને માથે ધણા વરસ જીવાડે એવું માથુંજ નવન ઠીસર તે હવે જરા ખુલાસાથી બોલી

"એ કમનસીન મો. હું જાણીશ નહિ ત્યાં સુધી હું જ પીતે બેશીસ નહિ વાર હું એમ પૂછું કે મે ત્યારી સાથે પરણવા માગ્યું હતું તે બીના તે ધરમા કોઈને કહી ન હતી શું ? તેણે બીજી રીતે પૂછ્યું

"ધરમાં તે કોઈજ જાણતું નહતું. મે તે પર મન વિચાર કાઢ્યો હતો ને પછીજ પાપ્યું હતું તો પણ નવન છેલ્લી તમે મામણી કીધા પડી ધરમા જોવા બતાવો બન્યા કે જેથી મને લાગ્યું જે તમને ૧૧ કહેવામાં મે સુખાંઈ કીધી હતી ત્યારથીજ હું તમને મળવા લાગી હતી, મારા નવન પણ જ્યારે મે જાણ્યું કે તમે મહારી બહેનને પસંદ કરી ચુકા છો ત્યારે આહ હું શું કહું! મુદાજ મહારા હું ખતી વાત જાણે છે મે મહોડા રાખીને ફરતા મને ધણું જ ખમણું પડ્યું છે એક બાજુ ખુશાલી જણાવવાની ફર્જ અને બીજી બાજુ મામનો ફેરવાઈ ગયો તેવું જણ્યું હું ખ તે વખતના દહાડાએ હજી હું કમનસીન સાથે વાદ કરે છું આરતે આરતે મે મહારી લાગણી પર કાનૂ મેળવ્યો ને હું ફતેહ પામી તમારાથી હું હમસા દુર રહેતી કદાચજ હું તમારે ત્યાં આવતી એમ બધાથી દુર રહી મે મારી લાગણી જરા જરા દયાવી પણ આ છેલ્લા ચાર વરસથી મીનોના જન્મ પડી વધારે બેગવાથી મારી હાતત મા ફેરફાર થઈ ચુકો નવન વહાના આ મારા સાચ્યો ખુશામો છે તમો હવે દયા કરી તમારો વિચાર ફેરવો મીનો મેહરાને લાતી નાણું આટલી વહાની ઉમ્મરમાં પોતાનું નાપથી વિખુર્ગ પડે શું ! હવે વળી વીરાને અને કેડીને સુકીને જવા તમારો જીવ માનશે નહિ ના બોનોની તમો નહિ જરો કે નો "

“હું તુને વચન આપી બંધાતો નથી. તેજીએ  
પણ સાંભળવા ના પાડી હું નહિયાર મણુ છું  
તો પણ આ તારા ખુલાસાથી મને ધીરજ આ  
વી છે. તું મને વ્હાય છે તેજ એક સતેષ છે  
મને લાગેછ કે એ બાળકની બિચારમાં પણ  
તારો ખેનજ છુપાયલી હશે. આજ હવે રાતના  
વહાલી, ખુદ આપણને સુખમાં રાખવો ના  
મેં પોતેજ જતાવે છે. તો કાં નહિ તેમ કોઈ ?  
નાનુ જન જે મહાર્ કહ્યું કરે તો આજને  
આજ તારી સાથે હું હુનિયાના કોઈ પણ ભાગમાં  
જઈ રહેવા ખુશી છું. તું—

“ઓ નવલ એમના બોલો ! એ રીતના  
મારજ તમે કેમ કરી શકો છો ? આજે તમે  
જરા વધારે ઉરકેરાયા છો. ખુદ નમને સારી  
શુદ્ધિ આપે ને સુખી રહો એજ હમ્મુ ઠ. તમે  
એમ કરશો તો હું તમારી સાથે કદી પણ આવ-  
શ નહિ. ને આ મારી છેલ્લી વખતનીજ તમા-  
રી સાથની મુલાકાત છે એમ માનજો.”

“નહિ, નહિ તું એમ જુદમ ના કરતી  
વ્હાથી. આજ તુને એ વાત નહિ ગમતી તો ન  
કરશ પણ તું યાદ રાખજે કે એ બેઠું રાત  
કહાડીશ. આજ હવે તો ધણુ મેંડું થયું. દેવ  
માં જતા બી ચાલતુ તો પડશે એટલ ધણુજ  
આવડે મશે, પણ આવતી પરમદીને તું મને  
આજ કોટમાંજ મળશે “તેણે કાલાં લા કરી  
તેણીનું કોટ ઉઘડી તેની આંખમાં જોયું”

“નહિ હવે તેમ નાહ બનશે. તમારે ને મ્હા-  
રે હવે છુટાં રહેવાનીજ વાત સારી છે. એન મ  
જવાથી હુખ એણું થવું નથી પણ વધેછ  
નવલ વ્હાલા. મને માફ કરો.”

“ખચિત ત્યારે તો આજેજ હું તુને વંદ  
નહિ લઈ જવલ તો પછી શું કરશે મને  
[એમ તારાથી છુટું પડવાજ ગરવું નથી” તે  
એટલે.

“તો લેવ આ વચન, હું પરમ દીવસે આ  
મીરા” એમ કહી તેણીએ હાથ લાંબો કરી

તેને વચન આપ્યું. છેલ્લી સલામ તે બે વ્હા  
લાએ વચ્ચે કેમ થઈ તે વર્ણવી શકાય તે  
વું ન હોવાથી આપણે તેઓને ત્યાંજ છોડી  
જશ ઓળખ કર્યો.

દીના અને નાનુ પંચકી મહેરનોસજ પ  
ચકીની દીકરીઓ હતી. તેમને બે દીકરાને  
બે દીકરી હતી. તેવણે અસલ સારી જાહો  
જલાલી બેભારી હતી. પણ બાળકોનું મ્હોટપ  
છુ આવતા સુધી તે હાલત ટપી નહિ. અ  
ને તેના ગમમાં ખીચારા માર્ગે લાગી ગયા.  
પોતાના ભાઈઓ અને વિધવા માતા સાથે  
તે લોક તારદેવ રહેતાં હતાં ત્ય નવલ  
ના બાવડી આવતો જતો હતો. માતાનું હેત  
વડી દીકરી પર વધુ હતું તેનાં સુખ દુઃખમાં  
તેણીની જાંજગાની હતી તે વખતે મીનાબેનો  
ડાખ ઓઠો કરવા તેઓને મ્હોટપ કરતી  
વેડી પડી. છોકરીઓ ભરી સીંચીતે તે મ્હ  
દમાર થતી, નવલની આવ જ હવે વેડી લાગી.  
માતાની મગરૂરી વધી. તેમની રૂપાળી વેડી  
ને પેસાવાલાનાં દીકરાને હાથ કરે કાઢી  
ધણું શંકા માર્યું, તેના આવવા જવાના કારણ  
તાં ન હતી પણ નાનુ હતી એમ આપણી ઉ  
રની વાતમાં મરામર જણ્યું હતું જેકે તે ખુ  
હરતને વખાણનારો હતો છતાં તેને નાનુના સદ  
શુણ ગમતા હતા. નાનુ તે જાણતી હતી તેના  
જેવી કાળા ખુખસુરતી સાથ ને હમેશનો જોડાઈ  
ત પરનાય ત બદલે તો તેણીની ખુખસુરત ખેન  
સાથે પરણે તો સાર હતું એવો તેણીને ખ્યાલ  
અહ્યો. તે ઉપરાંત વડી ખેન માતાને અને કુટું-  
બને ગરીબજનોથી છોડવવા ખાતર ચાકરી જ-  
વાની એક યાજનાં હતી કાંધી. બધાની ઉપર  
વારી થઈ તે વીસ પમારથી એક કુટુંબમાં  
અવનવ થઈ જ તેઓનાં શરમાલ કુટુંબને બારી  
પર્યુ. તેણીના પાતા મહેરનોસજ પાતે તેવી  
રીતનાં કામકાજ કાઢતી કરે તેની સામા હતા.  
તેજ બધો કુટુંબી ખ્વાસ ન્હાની નાનુ ધરાવતી  
હતી. તેણીએ ધણું દુઃખ વચ્ચે જોયું કે તે

રાવ તે બ્લેને ઘણી ખાસાનીથી પાર પાડે તો તે બ્લેને બેની નતામાં તેણીને આનુ રહેતુ પ યુ તેથી તેણીએ જે માગે અખસાર કીધો તેમાથી બે તે ફાવતો કહુબને વધુ વખત નામેલીમાં રહેતુ ન પડે પણ જણાય તો કુ ખ હોરી લઈ રહેતુ પડે જે એજ કે નવ ને સામ્યા પચથી મ્હાના હતા તે છોકરીએ પોતાની બ્લેન માટે લોગ આપ્યો હતો તેણી આકરીએ ગઇ તે નાત નવનથી તત્તનજ તે લોકે છુપાવી હતી પાચ છ મહિના તે બહાર ગામ ગઇ છે એમ મ્હી તેને ઉઠાવો હતો જે રસ્તો પણ તજુનાજ બેનમા થી નિકળે હતો એમથી બધી દદ સુધી તે કડે બ નીચુ પડ્યુ હતુ તો તેણીએ પ લો નદિ એ એક અદેશાએ પથુ એ રાર થયે હતો તેજ કાગળથી તેની પથુ ચાર વાર કીધે લી માગ્યો ન રજ તેને એનુ જ બન ડ હતુ કે તેની કસીને નથી પથુ સ મો પ્યાર પોનેજ રસ્તે ને છે તેમ કરતા નવનના પાસેના પાચ વહુરે માન તે દુર રહીને ખરી પથુ ખમ્યાએ મીઠા મધી મીનેને મહેરા ન જુના આન્યા પડી તો વધુ નુ સમાગમમા આ લી તેથી છુપાવે તો પ્યાર બેનકા બેસમા વધો પડ્યો.

જે ઘેર જે જગ્યામાં પોને રાજકર્તી સીઠા છી કાખસ સાહેબી ભોગવની હતી ત્યા ખીજ ભેડી હતી પમામા તે રમડે નવની હતી તે ખીજ ભોગવતી હતી જ્યારે મરીગાઈના શી ન ક ખમા તો તે સજાગી પડી રહી હતી જેમા કોષ વાર નવન દયાથી દજ તેણીને છુપી રીતે મદદ કરતો તેજ મચુક વખત કુ ખના બોગથી કચકાઈને ગારગાર રડતી હતી. પથુ હવે કાચકો જ શુ હતો ? ખુદ તેણી પર દયા કરીને મોહત પથુ અ પનો નહીતો જે જણાવોને કુ ખ તે ખમ તો હતી તેમા તેની રાત દિવમ લી ખડમડથી વધારો થયો હતો કા નહિ તે તેણીને નિરાને બેસવા ન રેતો હતો તેણી પે શા માટે તેની માગણી ના પાડી હતી તે બહુ તે શુ કરવાનો હતો. પડી વાર તે તે પોતાની માત પર મરડ.

તી હતી શા સાડ તેણી એ સી બેકદર બની હશે કે વડીનુ જ દિત તેણીએ હૈડ ધધુ હતુ વળી વધારે ચીકતો તેણીને એ લાગતી હતી કે તે દીના જ્યા આકરી રહી હતી તે બાઇનો એક કુવારો લાઇ, સડ કમાનારો અને સવ રીતે લાવક જુવાન તેણીના પ્યારમા પડ્યો હતો ને જે તેણીએ ન વચ્ચો નિચાર ન રાખ્યો હતો તો ખચિનજ તે ની સાથ પરચું ને સુખી થઇ શકતે નવન કરતા તે નવારાન ગાંધી એ છુ કમાનો હતો તે વાત ખરી હતી તોપથુ તે વૈ હતો ને આગળ આ લતા મિત્રા મેનની રાગ તેનુ હતુ તો તે નવ નિજ માટે કા થો લી હતી દરે વાતમા તે-ણીએ સરસ ઇ ભોગરી હતી અન આમા પથુ ફ વા મઈ હતી તે કુ ખથી હવે ને પાતાના બે માગ ક ઉર ગે હો રહતી હતી શુ તેજ નુ બાવપ તે મા દીકરીએ કુખાપુ નહતુ કુખામા ખીજ કોષ રીતે તે શુ કર પડ્યાતી હતી નહિ મરીન રીન વગરનાં તે સીકલી જેથી ગોરતને કોષુ પસદ કરન ર હતુ તેણીનો બનજ બગી મયો કતા તે કુ ખથી રડતી ખીજ લો પડી ડચક એપા તે યુગવાની હતી ગેકમેકને મ્હાના તે એ જગેરા મતકાત માટે છુગ પડ્યા હતા

તે રાત તેણીએ ધધુ કમાત પસાર કીધી આ રીતના મવાપ કષ તઓ દમેશા કડી ન શકતા હતા પથુ જ્યારે ખી થતો ત્યાર એજ રાત રાત રડી રડીને ત કા તી નવનના કલા મુજમ કરવ નો ધડીમા તે વચાર કરતી પથુ નામેણી આ કુ ખ ખમી મડવાની તે તંદિમ્મત ધરાવતી નહતી ખુ પસ કુવા માગતી તે રડી રડીને સુની તેણુ ને આ કુ ખમાથી છેડવે એજ તેણુ માગતી હતી,

સ્હવરનુ પડતા તે સહેજ ઉ થમા પડી પથુ જ્યારે ઉઠી ત્યારે અનિવત મારી હે ન તેમ લાગતુ હતુ પછ કાત તેને મળવતુ હતુ ખુદ તેટલા તેણી પર દય કરે ને બેઠ જાણવા માંગતો

હતો પશુ હજી તે કહેવા તેણીએ વિચાર ન કરીયો હતો.

તે સહવારે તેણીએ હઠીને એક કાગલ નીચે મુગખનું લખ્યું મહારા નવલ, ગઘ રાતે બનેલા બતાવ પછી હું એટલું તો જોઈ શકી છું કે તને પાછા ગતવામાં કંઈ લાગ નથી તમે વાર જુઓ કરિને આ લખુ છું. હું ઇચ્છુ છું કે તમે મુંઝ છોડી જવા માંગો છ તેને બદલે હું જાહૂ તો બધી વાને સાર થાય. મહારા મનમાં મેં તેવો વિચાર કરીયો છે. હું તમારાથી દુર રહુ તેમાં મને પશુ લાગે તો તેમ હું કીડીશ, પણ તે વખતે ખાત્રી રાખજ કે તમે વહાલાં મને હું મારી નજર આગળથી ખીશાડી રાકીશ નહિ આ જીવતરે હવેલું કામનું શું છે ? તમને મલવા પછી મને સુખ ઉત્પન્ન થતું નથી અને મહારા દીવસો હું ઘણા કંગાલ પાસ કર છું. તેના વધુ બલાપો થયા કરેને દુઃખ વધ્યા કરે તેવું ઇચ્છુ છું નથી. વળી તમે જે ઉપાય સુચવો છો તે પાપનો રસ્તો છે. હું છતી આંખે તેમ ચાલી શકિત નથી મહારા નવલ મને ખાફ કરો. ખુદાએ તમને પાછું સુખ બક્ષ્યું છે તો પછી એમ બરાબર બની તે ઉધું ના વાલો. હું ધારે છે કે તમે મહારી પર દયાજ કરશેજ. મહારી પર ચીરડાતાના.

તમે પોતે મને કેટલા વહાલા છો તે હું લખી શકિત નથી દુરથી રાત દિવસના બદલી તમારા માટે હું રોજ કરીશ. આપણા સાચા પ્યારને જરા પણ કાઢ લગાડવા હું માંગતી નથી. મહારા વિચાર તમારી હાજરીયા લાજ પાડતાના. ગમે એવો મહારો ઠરાવ તમારી હાજરીના સુખ થી ભાંગી જાય છે. હું હજી એક ઓરતજ છું. અને લાલચને બરાબર સામે થવાની પૂરતી હિમ્મત મહારામાં નથી તો તે યાદ રાખી મને મદદ કરજો. હાલ ક્યાં છવટ પર હું આવી નથી. તમે પોતે ને તમારાં બચ્ચાઓ મને ઘણાં જાણો છો. આ લખીને કાંઈથી રીતે તમને કુંખી

કરવાની મહારી મતલબ નથી એટલું સમજ તમે મહારી પર દયા કરશેજ

હું છું તમને સુખી થયલા બેવાની આશામાં સદાની તમારી વહાલી નાજી

તે કાગળ મોકલ્યા પછી બી તે આખો દહાડો તેણીએ ઘણો કંગાલ પસાર કરીયો. તે એકલીજ ઘરમાં હતી સાંજના માતા પીરોજ બાપ બહાર ગઈ હતી. તેવણે પોતાની સાથ તેણી ને તેડી પશુ તખ્ત બરાબર ન હોવાનું બતાવું કહી તે ઘરમાં રહી. કંઈ પણ કામમાં તેણીનું કંઈ લાગતું નહતું. એમ બેચેન તે બેઠી હતી તેટલાં ઘરનો નોકર કોઈ પારસી મળવા આવ્યા છ કરી ખખર કહી ગયો.

તે જટ હઠી તે આવનાર કોણ હશે તેના વિચારમાં તે ઝડપથી બહાર બેવા ગઈ. આશરે ત્રીસ વર્ષની વયનો એકઠી સમુદાયના પડામાં સજ થયેલો અદરમ લાં હતો જોઈ શકાયેલો થતો બેઠો હતો.

“ પંકડીનાં નાનનમાય તમેજ કેવું તેણે સલામ કરી પૂછ્યું ”

“ હાજી પણ માયજી હવડાંજ બહાર ગયો છે અને તમેને કામ હોય તો સહવારે આવો તો મળશેજ ” તેણીએ કહ્યું

“ હું તમારાં માયજીને મળવાની અગાઉ તમનેજ મલવા માગતો હતો. ને હું ખુશી છું કે તેવણ બહાર ગયાં છે. દીનગામ પચકી ગવર નેસનાં તમે બેન થાવો ? ” તેણે પૂછ્યું.

“ હાજી, ” તેણીએ અગમચીમાં જવાબ દીધો.

“ ત્યારે તમે જરા બેસો. મારી વાત લાંબી છે. ગઈ કાલે અગમચીએ તેવણનું ઠેકાણું હું જાણી શક્યો કે તેવણ પરણીને મિસિસ નાણુવડી થયાં છે. વળી તેજ વખતે બીજી શોધ હું કરી શક્યો. તમે લોક આવીને વેડીગ રમમાં બેઠાં લાં પડવાની પછવાડે હું ઉધાપલો હતો. તમારા રડવાના સાદથી હું ઉધમાંથી ઉઠ્યો

દિવસીરણુ' કે તમારી બધી વાત સાંભળી સુઝો છું. અને તમારી ઘણીજ દયા આવી છે. ખરેખર બધાં હેખાવડાં બિરાં એવાજ ગુણો ધરાવે છે. તમે અને એજાબતાં નહિ દરો પળ કું નયર-વાન ગાંધી છું. તમારી બહેન સાથે પરણવાની મરી ખાલેશ હતી. પણ તેમ બન્યું નહિ. ગદ્ય કાલે જે વાત સાંભળી છે તેથી કું નકકી છેવટ પર આવ્યો કે જે તમારી મરજી હોય તે કું તમને પરણવા ખુશ છું. દાસ કું મુખમાં રહેતો નથી. દીના-દીનખામએ મારી માગણી ના પાડવાથી કું મુખમાં છોડી ગયો હતો. કલકત્તામાં દાવમાં મદાર દવાખાનું છે અને કું ત્યાં પ્રેકીસ કરે છું. દાવ આ રચના જેવા કું આવ્યો છું ને એ ત્રણ દિવસમાં જવનો છું " તે અદિ-સેકેન્ડ સિલ્કો. તે નામદાર પ્રિન્સની વધરામણી ના નામ છે.

આપડી આ મુખમાંથી બીલીને ગમતું હતી તરફ જોવા સાગી ખુદાએ સુ તેમજ મદરે શીરસો મોડાયો ન હતો. તે બીલી કું શું રજી ન હતી. પણ નરખને દાની તે અજણા તેને પરણીને રજો તેણી ના તે વિચાર તે ખામી ગયો.

" કું જાણું કે તમે અને મદારનાં નથી કંઈ નહિ તે વીરે અને દરજાર નથી. કું થો ખીસ અને ખાજ ન્યારે છતે ત્યારેજ કું ત મારો ખ્યાર માગીશ તેટલાં તમને પરણીને કું મદારે ત્યાં સદ્ય જજ સુખમાં રાખીશ અદિ મુખમાંથી બહાર તમે તમારો ગમ જુ સરી. અને તમને સુખી કરવા કું મદારાથી બનતું કરીશ " તે સમજાવી બેઠેલ.

" તમારી ઘણી મદરખાનું છે. પણ જે જેખમ તમે માથે લેવો છો તે તમે મમ જતા નથી કું તમને પિછાણતી નથી તેમજ તમે અને પિછાણતા નથી પછી તમને લમ શું છે ? " તેણીએ પુછ્યું.

" અદિથી તેવી કોણ અમણીનેજ પર છીને કું મદારે મામ જઈશ તો પછી તેમાં જ અમણા તમે અને બારી પડશે નહિ. કું તમને અમણા મણનો નથી તમારી વા ત બધી કું જાણી સુઝો છું. તો પછી ત મો ના કહી અને દિવસીર ના કરો. નગરથી કું તે દિવસી ખી કું એ કહેવન ખુશી ખ મા છો શ. તમને અહી રહેતા દેવામાં લાભ શું છે ? બેડે કું ખી યાવો તે કરતાં રજી થી સમાર ચવવો તે સાર છે અને દરજા જવાબથી જોખનો. જે દરજા વિચાર કરી અંકે જે ગખને તેટલાં સાહેબજી " તે તે ને રોકેન્ડ કરીને બહાર પડ્યો.

વળી તે વિચારમાં વિન્ન થઈ તે માગ છી ના પડી શું તે સુખી થવાની હતી ! આખુ બજારોને કું ખુ જોખું હતું આ ઉપાય તેમાંથી પુટવાનો ખરે ખરો હતો. ખુ દાએ જ્યારે દાદ લીધી ત્યારે કા તે ના પાડે કે એ રીતે એક મન કરી તેણે તુર્ત તેજ રાતે ન સરવાન ગાંધી પર લખી દીધું. વખતે ખીજ સદવારે તે વિચાર ફરતી નાખે તો તે બીકે તેણીએ તુર્ત લખ્યું.

ખીજ સદવારે તે તુર્ત આવ્યો. પશજ ખાજ સાથ તેણે વાન કાપી અને તેરણની અ ને નાજુની મરજીથી તેણીને તુર્ત બીકી પડે રાત્રી લગન આડ વિવમમાં કરી આપવાની ઉ તાવણ કરી તે પાડે ગયો. દરે તે ખજર તેઓએ દીનને પુગાડી.

ઉનાવળા સો બાવળ તે મિમાલ દરે ના ખુ પચટ્ટી ઉનાવળમા તેની મામણી દા પા ડીને પસનાતી હતી લગનનો એક દિવસ ગાડી હતો અને નરન તેણીને મગરા પોનાતી એ શીસમાં બેલાવેલો હતો. તેણીને રજી એ વી દી તમરવાનને આપવાની હતી. તે સાંજે આ વજ ન્યારે તેણીએ સુપસુપ તે આપી.

" તમરી શું મરજી છે નજા ? " તેણે વાં વી રજા પછી પુછ્યું. તમે હવે જે આજે

નવો ને પછી ગામ સીધારતી વખતે પણ એવણુ મળવા તો માંગશે. બે વખત ઉપરા સાપરી મળવાથી તમને લાભ નથી માટે આ સીટીને જવાબ ના લખો તો સાર છે" તેણે સરલાહ આપી.

તે પોતે બી એજ વિચારમાં હતી. અને તેથી નેના પર તુર્ત ન લખ્યું. એમ તેણીના પડખે રહી સરલાહ આપનાર તે હતો કરી તેણીને ધીરજ આવી. તો પણ હજી બી તે છુટી-મોટાની થવા એકે પગે તૈયાર હતી. લગન ધામધુમ વિનાના થયા. તારદેવની અચારીમાંજ તે કંધાં.

બીજે દિવસે તેલોક જવાના હતાં નવલને નાણુની આકર્ષી ધણેજ શરસો આગ્યો ને લગન માં પણ આવ્યો નહિ. એવુંજ નાણુ ધમ્મતી હતી. વળી એક બીજી કાકલુદી ભરી સીટી તેણે નામ પર લખી જે તેણીએ નસરવાનને આપી. તે મળવા અધીરો થયો હતો. તે તેણીનેજ તુરત મળવા આવનાર હતો.

હું સાંજે બહાર જઇશ. તમે એવણુને અહિ બે લાલક આવવા દો " નવલને મલવાની રજા આપતાં તે બોલ્યો. વધારે સખ્ત થવા તેને પોતાને બી ગમ્યું નહિ. હવે પછી થોડાં તેજા એમ મળવાનાં હતાં. ધકડતી છાતી સાથે તે મોલાકાતને માટે નાણુ તૈયાર થઇ પણ તેણીને કાસ કરીને નસરવાન બહાર ગયો તે ગમ્યું નહિ. આ વખતે તેણીની નગદીક તે હોતે તો સાર એમ તેણીએ કહ્યું.

ત ધણી દુઃખ ભરી મુલાકાત હતી. બે કલાક પછી બપોરે નસરવાન બહારથી આવ્યો ત્યારે નવલ ત્યાંજ હતો એમ માણસોથી તે બહારી શક્યો તો પણ તેને મળવા તે ગયો નહિ. અને નાણુ એજ તે આવ્યો છે કે નહિ તે બહારના માણુ અને તેને ત્યાં બોલાવ્યો.

તે નવલને બરાબર રીતે મળ્યો. અને બન્ને એકબેના હરીફ છતાંતેવી કશી લાગણી બતાવ્યા

વગર મળ્યા. નાણુથી તે બહારી મુદ્દો હતો કે તેમને બેઠ નસરવાન બહારુતો હતો.

"ડોક્ટર ગંધી, તમે મહારા કરતાં નસીયવાન અને હિમતવાલા નિકળ્યા છો. હું તમને મુખારક-આદી આપુ છું". નાણુના નવાં સુખમાં તમે મદદગાર થયા માટે મને આભાર માનવા દો. કાષ્ટ કાષ્ટવાર હું એની પર કાગળ લખુ તો તમને ક'ંઈ અડચણ છે? આવતા અઠવાડિયામાં હું તો ઇચ્છાનુ જાઉં છું. તે આ બધી વાત જુલાઈ જશે. ત્યારે વરસ બે વરસે પાછો આવીશ તેટલાં સાહેબજી તે ડચ કું અટકાવી બોલ્યો અને નાણુ તરફ ફર્યો.

"હેલ્લી સલામ નામ", મારી વહાલી મુખી યજ્ઞે ને નવાં સુખમાં જીતાં દોસ્તોને જીલતી નાં" અને એમ કહી તેણીના માર્યાપર બે સુખનો લઇ તે નસરવાન ને. શોકહન્ન કરી ને ઉતરી પડ્યો આ તેમની પાસે પાકત હતી. ભવિષ્યના બનાવની પાસે તેમની ખબર હતી. બીજી સદવારે નસરવાન પોતાની ધણાણી સાથે કલકત્તે જવા નીકળ્યો. બે વરસ તે વાતને ને યદ ગયા હતાં.

જીવન વચ્ચે આંધવામાં ખાતી નાણુ ગાંધી ઉકે પંચકી પડી હતી. એક વરસ તેણીએ અથા કોપેશ કરી પોતાના પ્યારને મારી નાખવાનું ઉપાયો કીધા પણ સધળું બ્યર્થ ગયું. જેમ જેમ તે પ્યાસ તે કહાડી નાખતી તેજ તેમ વધુ ને વધુ નવલનો પ્યાસ તે કરતી અને એ રીતે નસલો પણ જોષ શક્યો કે તેની પોતાની બી કોરોષ કરી જતી હતી. વરસોનો ચાલુ ગામથી તે જોષ શક્યો કે બહી જેવું જીવ લેણુ દર્દ તેણીને થયું હતું અને તેમાં તે આસ્તે આસ્તે આભરી પડી. વળી તેવી તખ્તમાં તેણીએ એક બેકીનો જન્મ આપ્યો પણ તો બી પોતાની તખ્તમાં કશો સુધારો થયેલો તેણીએ જોયો નહિ. દિન પર દિન તે વધુ ને વધુ નબળી થતી હતી. નવસે પેટલાં કાગલો લખ્યાં પણ પછી તેને બધા કાંધાં અને છ મહિના થઇ ગયાં હતાં તોપણ તે લોકને તેનીકશી ખબર મળી ન હતી.

પ્રુદાએ તેટલાં મ્દારી અર્જ સાંભળી. હું નસર-  
વાન સાથે પૂરણા તેથી દરરોજનાં ત્હારા દુઃખના  
ગાથા સાંભળનામાંથી છુટી પશુ નવલથી  
છટી પડી શકી નથી અને તે જુદાઈમાં હું  
ગરબ. આરા સામ્યા પ્યારથી મેં તેવણને  
આદ્યા હતાં મારી જગ્યાં તેં લીધી પશુ તમા  
એક સુખી નહિ થયાં. આજે તેવણ દેશવટે  
ભોગવતા થયા છે તે સંતાપ હું ખમી શકિત  
નથી ખબર અમેને ત્યાં મેલવશે ને સુખી થઈ  
શા એ ઉમેદ છે. ખુલાસો કરવા થકી આ  
જખજી કે નવલ જો આવે તો તું તેવણને  
મારી રીતે હવે રાખજે ને તમે ખી રેહજો.  
ખમ્યાએને મ્દારી યાદ આપજે ને મારી ધણી  
ધણી દુગ નવજને કેદજો.

લી૦ તમારી દુવાગીર એન નાણુ

દીના. તે કાગળ વાંચી દુરકે દુરકે રહી. ખરે  
ખરે હવે તેની વર્તણૂકને તેણીને ખ્યાલ  
ગયો. જે બધી વાત તેણીએ લખી હતી તે  
તદ્દન ખરી હતી. પોતે ને બહેનની કદર કદી  
પિછાડીજ નહતી. તેણીએ નસરવાનનાં ધણાં  
પ્રભાવાલા દીધા કે તે ખમ્યાં તેણીને સાંપે. પશુ  
તે નાથી દા પર આચોજ નહિ.

નાણુના મરણને આઠ દિવસ થઇ ગયા  
હતા. નસરવાન હવે નવજ પર તેણીનું છેલ્લી  
સલામત કાગળ મોકલવાનો વિચાર કરતો હતો  
તેમાં એક દિવસ મેકમાંથી કાળી લીટીનું  
ચોકનું કાગળ નેનાપર આપ્યું. આવાં દુઃખની  
છુખી બહાર ને તેને થઈ ચુકી હતી. અને તેને તે  
કાગળ વાંચવાની અગાઉ ખમી થઈ ચુકી હતી.

લગ્નની આગિપટલનાં તે હાકિસ સરજ્ય  
નું કાગળ હતું. નવજ સ્ત્રીની આગપટલમાં જ  
ગાંધીના વેર આગળ પડ્યો હતો. તેને ખહી  
થયા હતા એવું તેનું મેલ હતું. તેઓ પર  
જુદા જુદા લખેલાં કાગળો તેજી ખીડ્યાં હતાં  
અને પોતેથી તેનાં મહેલ પર અફસોસ કરી  
દુઃખી થનાં જણાવ્યું કે એવા જવાનને એ ઉમરે  
મેલ લાયક નહતું. પશુ ખુલાસો મરજી આગળ  
અધળું વદ છે એવું લખી તે તેને દિલાસો દેતો  
હતો. મગતી વખતે નસરવાન અને નાણુ  
ને તેજી ધણાં યાદ દીધા હતાં ને બધા સરસામાન  
તે લોક પરજ મોકળવા દરમાણ્યું હતું તેમ જ  
શું મોકલ્યું હતું. તે કાગળ વાંચી નસરવાન એ  
આખવાર રડવા લાગ્યો. એક કરતાં એક વ્હાણ  
જો એક મેકની પુરે ગયા હતાં. નાણુનાં છેલ્લા

બોલો તેને યાદ આપ્યા. મરતી વેળા તેણીએ તે  
ને નજર સામે દીકો હશે ત્યારેજ તે બોલી હતી  
કેની તે મ્દોડા દુઃખમાં નવેસરથી તેઓ દુઃખી  
થયાં. દીનાનો વિલાપ ભારી હતો. તેને મન્યઃ વગર  
બહાર તે એકલો અટુટો મરજી પામ્યો. તેમાં  
તેણીના વાંક હતો એમ તે રડી રડીને કહેતી.

નશરવાને પોતાની બાલકીતું નામ નવજ  
ની મરજી ધણીયાણી તેહમીનાની યાદમાં તેહમી  
ના ફરીનેજ આપ્યું. નાણુની તેમી મરજી હતી.  
તે મેહ વ્હાણાંએ એકમેક પર છેલ્લી સલામમાં  
લખેલાં કાગળો દયાજનક હતાં. જે વાંચતાં નશર  
વાન દિલગીરીથી ખુબ રડ્યો. તેઓને પ્યાર ખરે  
ખરો હતો એમ તેઓ બનેલા બનાવથી જોઈ  
શક્યાં. ધણું દુઃખ તો નવજને નાણુના પરજવા  
થી લાગ્યું જે વિસરાવવાજ તેજી દેશવટે લીધો  
હતો. અને ત્યાંજ જવાનીમાં મરજી પામ્યો.

પાંચ વરસના લાંબા ગાળા પછી ફરી  
એક વાર નશરવાન મુકમ પોતાના મહેલને ત્યાં  
ગહેવા ગયો છે. પૂરેજ બાલકીતું નામ સાથે  
તેનું ગોઠવાની હતી. અને દીનાને તેજી પશુ  
તેવીજ હતી. નવજ પોતાની દોડાં પાંચ મોટા  
ભાગ નાણુને આપી ગયા હતા. તેજી પોતાના  
નમાયા હોકરાંની તેણીનેજ સોંપી દીધાં. દીનાને  
એ ફટકો જણુન થઈ પડ્યો. અસર જવી નહીં  
અને મીજજી તે હવે રહી નથી. ઉપરા મારી  
પડેલા દુઃખથી તે સુધરી હતી. અને નશરવાનની  
પહેલેથીજ મરજી હતી કે દીના સાથેજ પડે  
તે મુજબ તેણીને પરજવા ને કમુજ થયો  
બધાં હોકરાંને લઈ તે કલક ને પાછો જવા  
કલ્યો હતો. વીરા ને કેટી તો તેની આગળ હ  
પશુ દીનાનાં વજેક હોકરાંનો ઉમેરો થયો.

નાણુ અને નવજની યાદ તેઓ  
ને પગલે કરે છે. ને દુઃખી થયે છે. તોં પશુ તે  
હવે સુખી છે. નાણુ કરતાં ખી વધારે પ્યારથી  
દીના તેને સુખ આપે છે. અને નાણુની દુવા મું  
જમ તે સુખીજ થયો છે. ખુદાએ એજમખી શી  
રેમ્તો મોકલી તેઓના દુઃખને રાહત આપવાને  
ધવાજમાંજ નશરવાનને મોકલ્યો હતો એમ ખી  
રોજખાઈ વારંવાર બોલે છે. અને પોતાના દે  
જમાઈના સદયુષ અને લાયકાતને વખાણી  
દીકરા મિસાલ પ્યાર કરે છે. જોકે નાણુના અંક  
મરજીથી તેવજે ધણો ગમ કીધો હતો.



# — પરણેતર અને તેણીનો પ્રેમ —

—૦૦૩૨૦૬૦૦—

લખનાર—મીસ માલેક ડાટીવાલા.

આ પૃથ્વી ઉપર પ્રેમ ધણી જુદી જુદી રીતે  
હસતી ધરાવે છે એક ખીચારની માફક સ્વચ્છ  
અથવા દર જુદે દેક જે તકાવન ધરાવતો છતાં  
તેનાં ઉગાથને સર્વોપરીપણામાં સદા તે એકજ  
સરખો વહેતો હોય છે. એક પરણેતર કે બેટીનો  
પ્યાર આપણે જોઈએ છીએ કે એક માતાના  
પ્યારથી કેવળ જુદાને અલગ હોય છે છતાં  
તેના ઉગાથને બકતી ભાવના તે તેજ્યજ્જ્વળેલા-  
વર ને આપણેમ હોય છે, એક બધા માધીતરના  
પ્યાર કરતાં કાષ્ટ એક વફાદાર પત્નીના પ્રેમમાં  
ઓછી નથી જતા એક બકતી ભાવ રહે  
તો નથી એક પ્યાર જનાવોમાં જોયું છે કે  
કેવી રીતે જુલમગારોના ખંઠરથી પોતાના  
પ્યારા પુત્રની જાન બચાવવા તેમની માતા-  
એ જોઈને તે ખંઠરની વચ્ચે ઝીનલાવ્યું છે  
ત્યારે જ કીસમે પોતાના પ્યારા ભરથારના  
પુત્રના બદલામાં પોતાનું જીવ આપનાર વફાદાર  
પત્ની બની ક્યાં ઓછા પુરવાર થયેલી આપણે  
જોઈએ છીએ ? અગર એક નારવા ફરજ દને તેની  
એ તેવી નાકરમાની છતાં તેમની માતાએ  
જુદાની છડા સુધી તેમને જોવાને, તેવા અની-  
યા પ્યારે આહવા આપણે વાંચ્યા છે તો તેજ  
મુશ્કળ આપણે વાંચ કરણ કે એવી વફાદાર  
નારોની આ જીવન ઉપર વસી ગઈ છે કે જેઓ  
પોતાના જુરા ભરથારના મરસા, ખેનકાષ્ટ અને  
ખાનકી પજા છતાં આત તરિકેની તેમની પાક  
ફરજ ને નેક વફાદાર કહીખી પાછળ પડી હતી  
નહિ. ખરેખર તે એક પરણેતરનો પાક પ્યાર  
છે કે જે સાથી પહેલો છે અને જેમાંથી સર્વના  
કીરણો માફક આજના બધા પ્યારો વહેતા રહે  
છે. એક બધી પરણેતર તે એક મર્દને મરે

ખુદા તરફની સાથી સરસમાં સરસ અને સેવકની  
બહેસ છે. તેણીનો અવાજ, તે મર્દની જુદાની  
મધુર ગાયન છે. તેણીનું મધુર હસવું તેના  
સુખની શેશની, તેણીની પવિત્ર સુમી તેના અંત-  
કરણની હોડીને સલામત દોરવાનાર ખુદા  
તેણીના મધુર હોડો તેના સાચા સલાહકાર,  
તેણીનું જીવર તેને આત્મા સખારો આપનાર  
એક સાચો દોરત, અને છેવટે તેણીની પાક  
પ્રાપ્તિ તેના આત્માને બેહેતરની શાંતિ બતા-  
વનાર પરીન આશીરવાદો છે. મરદનું ઘર અને  
તેનો સંસાર એક પરણેતર વીના તદન નકામો  
ને સુનકાર છે. તેણી વગર તેની જુદાની મોટી  
ઉમીદો સદા અધુરની જ હોય છે વળી તે એક  
પરણેતર જ હોય છે કે જે મરદની ગમે તેવી  
ધાયણ થયેલી મગરૂરી રૂઝ લારી તેની ઉચી ડા-  
શીશમાં સદા તેને ઉતેજન આપતી રહે છે. જ્યારે  
દુન્યા તેને બેવફા થાય છે ત્રિતો તજી જાય છે  
ત્યારેથી એક બધી નાર તો તેના ગમે તેવા હિ-  
નાયલા હાલ છતાં મજબુતીથી તેની બાબુમાં  
તેનો અચાપ કરવા સદા તૈયાર ને ખડી જ રહે  
છે. એ માટે એક ઇત્રેજ વીહવાને કહ્યું છે કે  
એક માદસાગરનું ઉગાથથી તે સુખના નેરુ-  
ઉડું નથી કે જે સુખ એક બધી પરણેતરથી  
આશીરવાદ પામેલા ભરથારના દીલમાં હસતી  
ધરાવે છે તેમ છતાં એક મર્દ પોતાના ગમે  
તેવા ઉચાં વીચારો કે વખાણથી બી કદી એક  
પરણેતર તરફનું કરજ અદા કરી શકે નો નની  
સખમ તેણી તારીફને લાય. ૧. સમદોના કડીની  
વર્ણવી શાકાવાની નથી, સર સેમયુવ શેમીનો  
જેવની પોતાની પરણેતર તરફ ૧૧ શીઝગીઈને  
વખાણુ મારાં ઘણાક વાંચક વર્ગને જાણવી

દશે તે કહે છે કે—“મારા લગન પછીના પંદર આખાં વરસો મેં એક સ્ત્રીની શીદાગીરી કાબેલ-યત અને તેણીની માથાના અબ્યાસમા કાઢ્યાં હતાં જે વખત મારી જીંદગીનો, સાથી સુખી હતો અને જે સ્ત્રી મારી પોતાની નેક પરણેતર હતી. પણ અફસોસ ! ધણીજ થોડા વખતમા તેણી પોતાના ભરથારને આવા પ્યાર વચ્ચે મેલીને મરણ પામીને ત્યારે તે જલ્દીમ મોતનો ફટકો તે દુખી ભરથાર માટે એટલો જખરદરતને અસહ્ય થઈ પડ્યો કે તે દુખના બાયસથી દીવાનો જેવો બની આવ્યંદા તેણીના મરણ પછી માત્ર ત્રણજ દીવસો તણે આપઘાત કરી પોતાનું મરણ આવડ્યું.”

વળી ખાસ કરી જ્યાં સ્ત્રી અને ભરથાર એકજ સરખા આચાર વીચાર અને વળણના હોય છે ત્યાં તો પરણી જીંદગી ખેડેરત સમાન પુરવાર થવાની દરેક દરેક વકતી રહે છે.

પણ જેમ દરેકમાં હોય છે તેમ એક પરણી જીંદગીમાંની દયાનો શુભ અતી અગતનો છે. અવ્યક્ત તો પતી અને પત્નીએ એકમેકને બરોબર ઝોળખવા ને સમજવાં જોઈએ, એકમેક ઉપર વિશ્વાસ મુકતાં શીખવું જોઈએ. તેમ ના સ્વાર્થ અને લાભ હમણાં અસપરસના ને એક સરખાજ હોવા જોઈએ. લેડી નીચસેલ નામની એક બાહદુર બાતુ અને તેના ઉમરાવ ભરથાર વચ્ચે એવોજ ખાલેશ પ્યારને વિશ્વાસ હતો. ધરાવતો હતો. તેણીના ધણીને એક બલ વાખોર તરીકે જ્યારે કેદ પડકી ફાંસીને ચઢાવવાનો હુકમ થયો ત્યારે તેણીએ સોંગદ લીધા કે ગમે તેવા સંજોગો વચ્ચેની એક પરણેતર તરીકે તેણીએ તે વાહલા ખાવંદનો જન બચાવવો અને નહીં તો તેની સાથે એકજ માંચડે ફાંસીએ ચઢી જવ આપવો અને તેમજ તેણીએ તેને બચાવ્યો. એક સીપાહના છુપાસેઆસમાં તેણી તેના કેદખાના નજદીક જઈ લાગી અને અજબુત યુક્તીઓ કામે લગાડી તેને છુપો નહસાડી પોતે પણ તેના જોડે પોતાના દેશથી સદાને માટે

નીકળી ગઈ. જોકે આવા સાહસીક સંજોગો કાંઈ દરેકજ સ્ત્રીને માટે રહેતા નથી પણ એથી ઉતરતાં સંસારીક સંજોગોમાં પણ એક સ્ત્રી-એક સાચી પરણેતર-પતી તરફની પોતાની દરજને પ્યારમાં કદીથી પાછળ પડનાર નથી.

જાદીખાનાનું એકલુજ દુખ કાંઈ મરદને માટે હોવું કે રહેવું નથી. પણ તન અને મગજની જીભ એવી ધણીક મુશકેલીઓમાં તેની જીંદગી ગુચવાયલી રહે છે કે જેમાંથી એક સાચી પરણેતરનો દીક્સોજ દીક્સોજ માત્ર તેને શાંતિ આપી મુક્ત કરી શકે છે. એવી ધણીક પળો એક મર્દની જીંદગીમાં અનેકવાર આવી પડે છે કે જે વખતે પોતાના મનને આરામ આપવા અને પોતાના શીદા ભવિષ્યના ભયભીત વિચારોમાં શેરા નીવું એકાદ જાંખુ ફિરણ જોવાની ઉમીદમાં તે કોઈ લાયક સ્ત્રીજની શોધમાં પોતાનું દિવ આમ તેમ દોડાવે છે. ને ત્યારે તે લાગે છે કે સર્વો તેમ પ્રેમનો દીલાસો એક મીઠી પરણેતર માથાણું જીવનમાં તે મેળવી શકે છે.

વળી એક પરણેતર એક મર્દની જીંદગીની નજદીકની અને સાથી વાહાલી પત્નીની છે અને તેથી જીવર સાથ મગજની લાયક માંખી તેણીના ભરથારની બરોબરીમાં તેને જ વાગ કરતીજ હોવી જોઈએ. એક મર્દ જીંદગીમ પોતાની મોહોરદાર તરફથી કોઈ સ્ત્રીજની ઉમી કરશે! શું કરકસરથી તેના ધરનો સંસાર નિભાવ તેની સગવડો સાચવે એજ તેની ધમ્મ છે એમ ધણુકો ધારે છે !! પણ ના ખરેખર તે તેમ નથી. તેણીની મગજની ચંચળાઈ કાબેલ યતપણું દુરઅંદેશી સાથ પ્યાર છે કે જે એક પરણેતરને લાયકાત આપવાને લાયક ને એજ તે સ્ત્રીએ છે કે જેને માટે એક ભરથા ખરાં દીક્સની ઉમીદ કરશે જ્યારે બાહરનું દુન્યાથી ચોકેલો પોતાની ગમે તેવી જાહોજલ લી કે જાહેરાતથી જી કંટાળેલો તે પાછો ફરે છે ત્યારે કુરતીજ તે પોતાના શાંત વાહલાં મકાન તરફ નજર કરે છે કે જે ધરમા એક બીડી

મોહારદારનો વાસો હોય છે એટલું જ નહિ પણ  
જે તેની મુશકેલીઓ સમજી તેનું નીવારણ કર  
વાની લાચકાન ધરાવેય હવે એ ઉપરથી કાંઈ  
એમ કરતું નથી કે તેણીને પોતાના આવદની બરો  
બરીમાજ મગજ શક્તિ ખીલવીને ઝાંતી બન  
વાની જરૂર છે અથવા તો કાંઈ એમ નથી  
એક કવીની પરણેતરે કવીજ યતુ યા દેશ હી  
તકરાનીનીજ સ્ત્રીએ ફેશહીનકરાની બની લડવુ  
ને બહાર પડવું ના, એવું કશું જ નથી ફક્ત  
પોતાના ભર્યારની કીર્તિને વખાણી તેમા મગર-  
રી લાઇ શકે એવી તેણી હોય જોઇએ, તેના  
લના કામોની ચિંતા કરી તે સમજી શકે એવી  
યની જોઇએ, અને તેની ફતેહવા મગરરી સાથ  
ભાગ લઇ તેમા તેને ઉત્તેજન આપના જેટલી  
લાચકાન તેણીએ ધરાવી જોઇએ

એક સાંની પરણેતર તેણીના ભર્યારની  
જાણતી એક શીરેરતાની માફક તેની  
પાસે રહે છે જોકે દેખતી તે  
એક અમલ નાણુક સ્ત્રી છે  
છતાં તેણીની ધણીની મુશકેલીમા  
તેણીની જેવી હલે હીમત રાને બાહદુર બની  
જાય છે એવી બાહદુર બહતી ભાવનો એ દાખ  
સા એક ફ્રેન્ચ ઉમરાવ જાદી આપણને મની  
માવે છે એક વરસની કુમળી વડે તે ફ્રેન્ચ  
આનુ પ્યારમા પડી અને મોન વ સતી નાની વડે  
તો તે લગ્નના માથે જોડાઈને એક પણ ચઇ  
હતી તેણીને ધણી લેફેર એક ધણેજ જાહેસત  
પામેસો માણસ હતો અને જો કે પોતાની મોહાર  
દારને તે ખરા દીનથી આહતો હતો છતાં કીર્તિને  
સ્વતંત્ર પણ તેને વધુ વાહલું હતું તેની સાથે  
પરણના પછી મેડમ લેફેર પોતાના બીજા બધા  
શોખ બંધી નાખ્યા અને તેને ખાતર તેના જે  
વીજ બાહદુર યવાન શીખીને જસરે અમેરીકામા  
સ્વરાજ્ય માટે સૈન્ય પહેરી લડાઈ જાગી લડે  
દેશ તરફથી લડામા લેફેર સૈન્ય પહેરો હતો.  
તે હેનવતી પરણેતરનો તે સૈન્ય પહેરો વાયા  
ગ હતો છતાં તે બીજા પરણેતરે પોતાના ભર-  
્યારની કીર્તિને સોખને ખાતર તે શાંતિથી ખમ્યો.

તે પત્રી તે પાઠો ફરો પણ તેનો ચમત્કારો જીવ  
વગી બીજા કોઈ મુકિતઓ ધડવામા રોકાયો એ  
વામા બીજા લગાઈ જાગી અને તે પોતાની જવા  
પરણેતરનો કાંઈ પણ ખ્યાન કીડા વિના તેણીના  
મગે તેવા કાના વાના છતાં તેમા જોડાયો પણ  
આ વાર તેની જુદાઈ તેણીને અતી ધણી  
ફાપ દાયક ચઇ પડી અને તેના પરીણામમા તે  
અચમુચ નહી ધારેની બીમાર પડી ગઇ તે એ-  
ટલી હલે કે સ્ત્રીઓએ તેણી જીવનાની આશા  
વગીક છોડાવી દીધી સુમા રે આ વેગ તે લાથી  
ખાંડો ફરેતો હતો પણ તે સપુર્ગ સાથ ધાય  
તે આનંદજ તો ફ્રેન્ચ ના ઉધન પાથવ ચઇ  
જોઈને જવાન લેફેર ફ્રી એકવર ફ્રેન્ચ રેવોલ્યુ  
શન મા કીપન જુ જે કારકિર્દીએ તે પત્રી તેનું  
નામ ફ્રેન્ચ ઇનિદારમા અમર મ્યુ આ પત્રી તે  
તેમા જી અચતઃ ધઇ થે ડો વખત તે પાઠો ફ્રેન્ચ  
તે ગાડી પ્રજાએ ઝંતુના આવેશમા તેને પીટો  
છોડયોજ નહિ અને ત્યાર આપદા તેને નાસી  
જવાની ફરજ પડી પણ એમ કરતા કમનથીમે  
તે આસ્ત્રીઅન્સોને હાથ પકડાઇ ગયો જેઓએ  
તેને 'એલમીજ' ના કી લામા કેદ નાખ્યો  
આ વખતે તેની પરણેતર બી ફ્રેન્ચોને હાથ  
કેદ પડેલી હતી અને થોડો વખત તો તેણી કા  
ઇ બી હીનચાન કયા વિના ત્યાજ રહી પણ  
જસરે તેણીએ સાક્ષ્ય કે તેણીના ભર્યારનું  
નામ એક દમાખેર તરીકે મેળા તુચ્છકારથી  
ખોલવામા આવતું એટલું જ નહી પણ ધણી  
કો તો એક શનેહમાર તરીકે તેનું નામ લેવા  
ની પણ મનાઇ કરતા ત્યારે આનુ અપમાન  
એક પરણેતર તરીકે તેણી માખી શકી નહિ  
અને તેણી પોતે લાથી છુટી થઇ 'એલમીજ'  
ના કી લામાથી પોતાના ભર્યારને છોડવવાનું  
તેણીએ બીજું ઝંડપતું અગ્નિ તો તેણીને  
પોતાનો છુટકો કરવાનો હતો જે પોતાક  
મિત્રોની મદદ વડે તેણીએ અતી ધણી મુશકેલી  
વચ્ચે કયો તે પછી પોતાના ધણીની દૈન્યની  
તેણીએ બરોબર વ્યવસ્થા કરી, તેણી સધણી

નહી હોય કારણ એવી સ્ત્રીઓ આપણ અતી ઘણી  
એવકુશ પુરવાર થાય છે. અગર તે સ્ત્રી ન હોય  
તો ફક્ત નહી પણ જ્ઞાન લેવાની લાલચ તોણી  
મા છે કે નહી તે ઉપર ધ્યાનથી તપાસ કરજે  
આટલી સ્ત્રીઓની તપાસ પછી અગર તાર કિય  
તુ તેને સ્વાધીન કરશે તો સત મણજે કે આ  
દુન્યામાં સૌથી સરસમાં સરસ લાલચોમાં તાર  
દીધ સચવાયલું છે. એવીજ સ્ત્રી તારી જીવંતીને  
ખેરેસ્તના આગમાં ફેરવી નાખશે કે જેમાંથી દુરને  
અગગ થઇ ખરેખરો ખેરેસ્તમાં જવાની ખી  
આજૂ તારા જીવમાં રહેશે નહી એવી  
સ્ત્રીના ક્રમજોડાણી પોતાના ખુદ લોહીમાંજ  
ખુદ લોહીમાંજ તે ઉત્તમ ગુણો લઇને જીવંતી  
અને પારણામાંથીજ તે માતા પેતાની હેતુવતી  
બેટીને એક ખરેખરી પરજેતર થવાનું શીખવે.  
વળી ગમે તેવા સુખ કે મોજમાં ખી સદા તું  
તારા અને તારા ગમે તેવા ઉમરાવ મુકલીસ  
ધરનીજ આરણુ કરતો રહેશે અને તારા ગમે  
તેવા ઉમરાવ વીજવાન દેસ્તોથીખી કરને અલ-  
ગ થઇ માત્ર એક નાજુકે સ્ત્રીના જીવમાંજ  
આરામ મેલવવાની ઉમીદ કરતો રહેશે. તું  
દુન્યાની દરેક સ્ત્રીથી આપણ યાકશે પણ એક  
તેક પરજેતરનો પ્યાર ને માયા તને કદી ખી  
કંટાળો ખવાડશે નહી.”

જેકે કેટલીકવાર ઘણાએક મગર મોજુસો  
એક પરણી જીવંતીના સુખની સામે ઘણાક  
સખત ટીકા કરે છે અને એક કુવારી એકલ  
વાઇ જીવંતીને તેઓ સહથી સુખી તરીકે માની  
લઇ તેમજ રહેવાનો મજબુત હાથ કરે છે.  
પણ આ તેમનો વીચાર ઘણા જલદીથી ફેરવાઇ  
જાય છે કેમજે આવી એકની એક એકલવાઇ  
જીવંતી જલદીજ તમને ચાકવી નાખે છે. તેમનો  
એકલવાયો હાથ રક્તે રક્તે તેમને ત્રાસદાયક થઇ  
પડે છે. પ્યાર વીના તેની મુકેલીઓ તેને અતી  
ઘણો વધારે ને દુખવાળી થઇ પડેછ. તેણીની  
મીઠી દાનવી વીના તેનું ઘર પછી ગમેને તે એક  
રહેલ ખી હોય તો પણ તે એક ઘોર જેવો  
સાંત ને શીદા લાગેછે.

એક સુખી લગ્નનો દરવાજોજ, એક મરદ  
ને તે નવી દુન્યામાં પ્રવેશ કરે છે, કે જ્યાં ખરી  
પુશાળી, ખરું સુખ અને જીવંતીની ખરી પુશા-  
ળી અને જીવંતીની ખરી નેક દરતી ધરાવે  
છે જેકે એ ખરું છે કે એમ કરતાં તે પોતાના  
હુડાપણાનો ચોડાક દીસો ખોઇ દે છે પણ  
તે તો એરખી તેના બસામાંજ થાય છે કેમજે

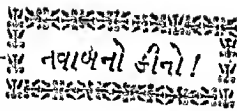
આવો એક પવીત્ર ગાંઠ તેના હુડાપણા ઉપર  
આંકોશ રાખનારો ન હોય તો તે હુડાપણા આ-  
પણ તેને ખગળીનેજ માર્ગે ઉતારે છે. તેની નવી  
જીવંતીમાં કદાચને થોડી ઘણી મુકેલીઓ ને દુ  
ખો તેને માટે સન્દત હોય પણ તે તો તેના સંધા  
રા ને વધારા ને માટે એરખી લાભકારકજ થઇ  
પડેછ. એક પરણી જીવંતી મચાદા કાંટા ને આ-  
કતથી ભરેલી હશે પણ સેવટે તો તે સદા પુસ  
કુપજ પુરવાર થવાની સમજાકે તેકાંટાની ગીચી  
ઝાડીઓમાં પણ તેમને ખુશનુંદ કરવા એક  
સુખ થી ગુલાબ સમાપ્તો છે કે જે એક ભલી  
નેક ને ગુણવતી પરજેતરજ છે.

વળી એક ભલી, નાર પોતાના ભરથારના  
થોડા સદગુણોને ખી વધારી તેને એવકા બનાવવા  
ને વખાણુ અપાવા હંમેશ ઘણી આતુર હોય  
છે. આ જીવંતીને તો એ છે કે તેના ગમે  
તેવા વાંકો છતાં તેને દાખી તેના દુગુણોને સદ  
ગુણના સાહયામાં બહાર પાડવાની ને હંમેશા  
તજવીજ કરે છે અને તેનું જીવન એક જ  
ભરથારને પુર વીશ્વાસમાં તે એક જ સુખ  
અતકરણ સપુર્દ કરે છે તે ખાવાઈ એક જ  
ગણીત ભુયોથી ભરેલો છે એમ અને તો  
તે જાણે માનીખી શકતી નથી છતાં તો  
તે દુખદાયક ખરાપણાની તેણીની મોકસર  
રી થાય છે ત્યારે પણ એક સ્ત્રી તરીકે તેણી  
ની નમ્રતા અને બકિતભાવ તેના પાપોને જાહે  
રાત આપવાથી સદા કમકમીને દરજ રહે છે.  
તે એટલીજ હરે કે તેના તેજ દુગુણોને મેં કહ્યું  
તેમ સદગુણના સાહ્યામાં વીટાળીનેજ એરખી  
તે બહાર પાડે છે.

આહા! પરજેતર તારો પ્યાર ખુદાઇ છે !!  
તારી શક્તિ અદ્ભુત છે તુજ મહેની જીવંતી  
ને રોશની આપનાર સીતારો છે. તે જીવંતીના  
દખના વાંદળાંએને દુર કરનાર તુજ  
રોશન માહાતામ છે.

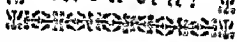
વીઓગ, ગમે તેવાં વાહલાં ફરજોદોને તેમ  
ના માત પીતા સામે બેદરકાર બનવાનું શીખ  
વશે, બહેનોના ગમે તેવા જ્વેશવર પ્યારને વખત  
કડો બનાવતો જશે. ગમે તેવી બધુર મિત્રતાને  
કગાઇ, સદાને માટેની જુદાઈમાં ફેરવી શકશે  
પરંતુ, એક સાચી ભલી પરજેતરનો પ્યાર તો  
સદા વકાઇ કે એવકાઇમાં, કિંતી કે નામોશીમાં  
અને સુખ કે દુખમાં, એકજ સરખો જ્વેશવર  
અને વહેતો રહેશે.





# નવાળનો કીનો!

સુલશનનાર-મિસ શીરીન.



“તમે બેઠ હાકરીઓને સાથે લઇ જવાનો મારો જરાક વિચાર નથી.” નવાળ રસમ જને પોતાની બેઠીઓને કહ્યું.

“કાંય, કાંય, પપા ડીવર, સાથે આવવામાં શું કાંઈ ધારતી છે?” ન્હાની બેઠી જરાએ સવાળ પ્રણામ.

“નહી. મારી લાકડી, ધારતી જેવું કાંઈય નહી, પણ મારા વિચાર સુખ્ય વાધને પીધું એ હાકરીઓ માટે રમત નથી.”

“સાહેબ, લેડીઓને સાથે આવવા દેવ. હમે સાથે ને જોઈએ તેની સાંભળ લઇશું.” ના નેક બેઠી મામના એક આજળીના જવ ને કહ્યું. “તેની જર તરફ દરી વધાયું,” “મારી માથે મેં મિસ જર, અને મહેરબાની કરી એ રોડે જશે નહી.”

આ ખાસવુ તે હાકરીને પમદ નહી હોય તેમ જોઈએ સહેજ બેઠરકારીથી ડાકુ દેરતી તેની ત ક કુન્ડકાર ભરી નજર ફેંકી.

“જેન્કસ, પણ હું તમને મારો ચાજ સોંપવા માંગતી નથી.” તેણીએ મક્કમ સ્વરે કહ્યું. “હું પપા સાથે નહીં તો ફિરોજ સાથે રહેવય.”

ઉપર જો કે તેણી ધીમે સ્વરે મોઢી હતી, તોપણ શીરોજ વાકયા તેણીના તે પીત્રાઈ તેણીની પાછળ જ હમેયો હોવાથી તેના સાંભળવામાં આવ્યું.

“ઓ, લારે તો હું ધણીય ખુશી યવય, જર,” તેણે નમદીક આવતાં કહ્યું, જે સાતળી તેણી સરમથી લાલ યદ ગાંધ, જે નવાળનાં જોવામાં આવ્યાથી તે મોટીથી દરયો.

ખીન્ને દીને સહવારે જવદીથી એક દેડી નોકરે આવી તેઓને ખચર આપી કે તેઓ ના થેરથી થોડેક દુર નદીની ખાણોએ આવેની

હાકરીમાં એક મોટો વાધ છુપાવેલો હતો તેણે આ તરીથી જણાવ્યું કે તે વાધને તેને પોતાની નજરે જોયો હતો, અને તે અંબવર કહ્યો હતો.

“નહી નજદીક?” નવાળે પુછ્યું “તે તો ત્યારે નવાળ નાસીરજંગની નજીરો પર.”

“હું કાંઈ નહિ, સાહેબ” તે દેશી બોલતી કહ્યું “ઉપર આપ માહેબની હાકરીથી નવાળ પોતાને મોઢું માન મોઢું સમજશે.”

“આપણી સાથે મુસાફરીમાં આવવા માટે મારે તેવણને સુઝવું હતું. અને મને યાદ છે કે આપણે તેણે ધણી વખતનો જોયો પણ નથી.” નવાળે વિચાર કરતાં કહ્યું.

“એવણ ધણી વખતના કેથે જતાજ નથી, પણ કોણ જાણે શા કારણસર મહેવમાંજ બસાઈ રહેલ” તે નોકરે જણાવ્યું.

જરના મહોપર નોકરવું ઉપર આપણું સાંભળી રતાશ માંડ આજો, જે છુપાવવાના ધરદાયી તેણી થોડેક દુર ખસી જઈ ખુટની લેસ જોવા રોકાઈ.

પાય મીનીટ પછી તે, ન્હાની પાર્ટીએ ‘સુલશનના જગજ’ તરફનો રસ્તો લીધો. મુસાફરી દરમ્યાન શીરોજ જર સાથેજ આવતો હતો, અને હસી હસી વાતો કરી અવારનવાર માનેક તરફ ફરતેહની નજરે જોતો હતો. જ્યારે ગરીબ ખાપડા માનેક નવાળની પરણેની બેઠી મુઠાં સાથે વાત કરતો આવતો હતો, પણ તેવું સવણું ધ્યાન જર તરફ હતું.

જગજમાં થોડેક દુર જવા પછી નવાળે એકદમ થોળી તે દેશી બોમ્બા તરફ ફર્યો.

“અજદુલ, શું હજી તે જગ્યા આવવાની છે? આટલે દુર વેર તો આપણે આવ્યા?”

તે નોકરે થોડાંક હગલાં આગળ ચાલી મોટે-  
થી છુમ પાડી કે, “હા, આપણે અહીંયાં છીએ,”  
તે નોકરની એવી અજબ જેવી વર્તણૂક માટે  
નવાખ તેને કાંઈ પણ પુછે તે અગાઉ તો ઝાડી  
માંથી વીસ અથવા ત્રીસ હથિયારખંધ દેશીઓ  
બહાર નિકળી આવ્યા અને તે દોળાની આસપાસ  
ફરી વળ્યા.

“તમે કોણ છો? ” નવાખે કરડા સારે  
પુછ્યું. “અખદુલ એની મતલબ શું?”

પણ કોઈએ જવાબ આપ્યો નહીં. તે દેશી  
ઓએ તે ત્રણે શખ્સોને નીચે જમીનપર નાંચી  
દોરડાંએ મજબુત સીકડયા કે જ્યારે થોડાકોએ  
જર અને તેણીની બહેનને પકડી રાખી. તેજ ધ  
ડીએ એક લાંબો પાતળો ગેરા ચેહરાનો યુવક  
‘યન’ રૂસમાં અજ થયેલો એક અદ્વચ પોતાના  
હુકા કોઠનાં ગજવામાં જાનને દાંધે ખોસી દસતો  
હસતો માથું ધુણાવતો સમિે આવી ઉભો  
તે આવનારને જોઈ નવાખ ખુશ થયેલો જણાયો  
કે જ્યારે જરે તેણે જોતાંની સાથેજ એક ધીમી  
ચીસ પાડી.

“હલ્લો નવાખ નાસીર તમે અહીં?”  
નવાખ રસતમ જગે ખુશ થતાં પુછ્યું. વેલ  
હું આસા રાખુજ કે તમે હમને આપ ગુચવાડ  
માંથી છોડવશે.” “હા અને જરા હતાવજ કરજો  
હું નાસીરજગા!” માનેક ઉમેયું “આપ દોરડાંનાં  
ગાંઠ પણા મજબુત હોવાથી દુખ થાય છે.”

“હા! હા! હા! તમે શું એમ ધારોજ કે  
આપ માણસો મારા હોઠમને તામે થશે?” ખડ  
ખડ હસતાં શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષામાં નવાખ ના  
સીરે પુછ્યું.

“અલખતાં! માર મુદ્દા એની મતલબ શી?  
શું તમે એમ કહેવા માંડોજ કે હમારીજ માફક  
તમે બી આ જ ગલીઓના કેદી છો?” નવાખ ર  
સતમે અન્યથાથી પુછ્યું.

“ઓ નો! જરાકખી નહીં. તમે સધળું જાણો  
છ તો ખરા?”

“એકલે? હું તો કાંઈજ જાણતો નથી”

“તમે જાણતા નથી તો તમારાં આ બેટીને  
પુછો” તેણે જર તરફ ધિક્કારની નજરે  
જોઈ કહ્યું.

“યુનીગર, એ બધો શું ઘેટાળો છે તે તું જ  
અ-તર ઘડી કહે” નવાખ રસતમ જગેનો પીતો  
ઉછળી આવ્યાથી પૂકાર્યો.

“વેલ ત્યારે સમજો. તમારાં આપ બેટીએ  
મને નુકસાન કર્યું, અને હું તે કલાસને: આ  
સામી નથી, કે જે તુરત ભુકી જાશે.”

જરનો મહેરા એકદમ શીકેડો પડી ગયો.  
તેણે પોતાની વડી બહેન ગુલાં તરફ જોયું.  
જેણે તુરતજ તેણીનાં બચાવમાં નીકળી.

“કાર્લીંગ, કાર્લીંગ. એમના જે.પપા એમાં  
એનો કાંઈજ વાંક નથી, એ તેજ  
વખતે કહ્યું હતું. એ તો એ  
જરનો વિચાર ફક્ત નવાખ સાથે દો  
હતો, પણ એવણુ પારસીઓની છોડી રીત  
ભાત જાણતાં નહીં હોવાથી બુલ  
એવણુને એમ કરવાનું કાંઈજ કારણ આ  
નથી.”

“યુષ, ગુલાં દીકરી, તારે વધુ કાંઈ  
જોલવું નહીં.” નવાખ રસતમજગે મોટેથી  
“હું મારી નહાની લાડકીને સારી રીતે  
જાણુજ.”

“બહેન ગુલ, તમારે જરનો બચાવ કે  
કાંઈજ જર નથી.” તેણીના પીત્રાઈએ  
જ્યારે માનેક એક શબ્દ પણ જોલ્યો નહીં.

“વાલ શું સરસ દેખાવ છે” નવાખ ના  
દ્રુથી હસતા કહ્યું. “ચાલો હવે મિસ  
આપણે ક્રમ આગળ ચલીએ.”

“તમે શું માગોજ?” તેણી ગ  
પુછ્યું.

“કિનો, મારા લેડી, હું કિનો લેવાવર

“કિનો? માઈ ગોડ?” તેણી  
પુકારી, પણ પછી તુરત ફિરમ

“હીક છે, નવાખ નાસીર, તમે કિનો લેવા મંજિલ  
તો બેઠ શક લેવ પશુ તે એકજ સરતે ”

“ તે શુ ? ”

“ તમે ધારો તમ જે તેમને અપમાનજ  
કીડું હોય તો મને મારી નાખો, અને આપ  
ખીમ એને જવા દેન. ”

“ આ હા હા નહી. નહી મિસ રસતમ-  
જગ બહાદુર તમે મને બરાબર સમજ્યા નથી.  
તમને ગુચખામના નહી નાખતાં મને ખુન્ને ખુદુ  
બોલવા દેશ, સમજો, આપ બેઠ અહરથો તમારા  
ચાહનારા છેની ? ”

એ સવાલથી તેણીના મોઢા પર લોહી ધાધ  
આવ્યું. તેણી કાંઈ પશુ જવાબ આપી નહી.  
નીચુ જોતી હમી રહી. આખરે શીરોએ ચુપકા-  
દી તોડી “ નવાખ નાસીર સવાલના જવાબમાં હું  
ના કોઈ જવાબ આપી શકતો નથી. ”

“ તમારે, મિમ તમે હજુર તમારા બાવિ  
ધનારો બાવિદને આ બન્ને જવાબોમાં  
થી કોઈ એક જવાબ નહિ, કેમ ખર કે ? ત્યારે આજે  
તે છેડે લાગ્યે. ” હયાં તેણે પોતાના  
પ્રકરને કાંઈ કશારત કરવાથી બે તોડકો નવાખ  
તમ જગની સામે ભરેની પીરસોમ તાકી  
મા આ એક યુવ એક તીણી ચીસ પાડી પશુ  
પશુ જરે ઋતુનમા આવાં જઈ જે નોકર તેણીનો  
હાથ પકડી રહ્યો હતો તેના હાથમાથી ઝુટાવી  
પાછો જોશબેર પોતાના પિતા નમ્મદીક દોડી,  
પશુ નવાખ નાસીરે એકજ કુદના સમેત દોડી  
તેણીને પકડી લીધો.

“ સમજ છોડી ” તે કરડાકથી બોલ્યો.  
“ કાંઈ પશુ શુ ન કરીશ નિશ્ચય એકજ બોલ મારા  
હાહજાંમાં હમણા જે નીજો તો અમલકી  
જરો બાપ આપ જહાનયો કુચ કરી જલેય પશુ  
જી એટલો બધો ધાતકી થવા માગતો નથી ફક્ત  
જેવા સરતે તું તેની જીદગી બચાવી શકશે. ”

ખી અને તે શરત શું છે ? અરે જલદી  
નોડરે આને દ્રવસાવો તાં. ”

“ ત્યારે સમજ, મારી શરત એજ છે કે  
આપ સામે ઉભેલા મારા બેઠ હરીફમાંના જે તે  
એકને તારા આશક હાખય પસંદ કર, અને  
ખીમને જોને તું ના પસંદ કરે તેને આ પી-  
સ્તોવથી શુટ કરી મારી નાખી. ”

“ આ, નહી, નહી, નવાખ નાસીર, એટલા  
ધાતકી ના થાઓ. તમારો શરત કદગી છે.  
મારેથી તે કણુન થાયજ નહિ. દયા કરો. તમને  
અપમાન કરનાર હું છું છ’ તો મારી પર કિનો  
લેવો નાહક નિર્દોશનો શુ કરવા જન લેવો છો ?  
કિનાનો એજ હું છું તે તમે જુરી કેમ  
જન છો ? ”

“ દયા ? છોકરી તું મારી તરફથી કપાતી  
આરજી રાખીજ કેમ શકે ? એક વેળા મને  
અપમાન કરી તરછોડી કહાડનાર તું જ કે કાંઈ  
ખીલુ ? મને હનકી અને ઉતરતી પકિતનો  
મણનાર તું જ કે કાંઈ ખીલુ ? બોલ હવે મુગી  
કેમ થઈ ગઈ ? તેજ વખતે મે મારો કિનો લેવા-  
ના સોગંદ ખાધા હતા અને મારા તે કસમ  
નહી પાગુ નો “ નવાખ નાસીર ” જે બાપનો  
એમજ આજથી મળ્યો એમ મે જણાવ્યું  
હતુ તે તને યાદ છે ? ”

“ પશુ-પશુ તમારા તે કિનામાં હું મારો  
જીવ આપવા તૈયાર છેડું નવાખ મને મારી  
નાખો મે તમને પરજીવા માટે ના કણુ હવું  
તો તેને બચે હું મારા તરફથી યાગી આપવા  
તૈયાર છું પશુ ફેડકટમાં નિર્દોષતું લોહી રેડી  
નહિ. તમારી કદગી શરત ફેરવો. ”

“ કદી નહી. એક છોડીને એક હજાર વખ  
ત નહી તારા પિતાનું મોન અથવા તો આ  
શરત એ બેમાથી જે તે એક કણુવ કર. ”

“ અરે, એમ બનેજ કેમ ? એકની બૂચને  
ખાતર બિજાના બોગ લેવો એનો ઈનસાન નહી  
પશુ હેસનતું કામ છે. ” આ તેણી તેની  
આગળ યુદ્ધમંડલે પડી કાનગાવા કરવા  
લાગી, “ નવાખ નાસીર, ફરી, એકવાર હું તમ  
ને અપમાન કરી કહું કે તમારી એ શરત ફેરવો. ”

મારા વહાલા પિતાને અને બીજાઓને બચાવે. તમને કાંઈલાં અપમાન માટે હું માફ માંગું છું. વિચાર કરો નવાબ. કે મારે ખાતર મારાં પિતાનો ભોગ હું કેમ આપું. અરે, એમતો ગમે તેવી ભુજામાં ભુઝી બેટી હોય તેવી એમ નહીં નહીં કરે. અને તેજ મુજબ નિર્દોશનો છવ પથુ કેમ લેવાય ?”

“અસ કર, છોકરી તાર લેકચર હું વધારે સમજવા માંગતો નથી. જે તે એક રસ્તો કષુ લ કરી દે, નહીં તો અમથડી—”

“ધારો કે હું તમને પરણવા કહ્યું યાઉં તો, તમે બધાને બચાવશો ? તેમ જો હોય તો પિતા તરફની એક પુત્રી ફરજ દાખલ હું તમને પરણવા તૈયાર છું. ભલે હું હુન્નામાં રશવા થાવું, ભલે શોક મને એક પરમાતીના શખ્સ સાથે પરણવા માટે હીજો, ધિક્કારે, પથુ મારાં વહાલા બાપના જનને ખાતર, એક વફા દાર બેટી તરીકેની મારી ફરજ બજાવવા હું તૈયાર છું. જે ધડીએ તમે કહેશો તે ધડીએ તમારી પરજોતર ચલા—”

“અરે જર જરાં, એ તું શું બોલેજ ? જરા વિચાર તો કર, દીકરી. મારી ઉઠહું તુંને હોકમ કહું કે એકદમ ઉઠ. એ મુજબ કલાં મુજબ તારે કરવુજ નહીં. ભલે એ કાફર મારો છવ લેય, પથુ હું તને એની સાથે લગનતાં ગાંધી કદી જોડાવા દેનાર નથી. જરાં દીકરી, તું મારે સર્વથી ન્હાવું ફરજ હોવાથી મેં તુંને લાડ અને વહાલમાં ઉધારીજ તો હવે મને નાફરમાન યથ ધપથુમાં મને દુખી કરતી નાં. એ ચડાજને મારો છવ લેવા-દે. તે હજાર દરજ્જે બહેતર છે, પથુ તું જેની સાથે—”

“નવાબ ફસતમ, તું બુલેજ. એવા અપ શબ્દો તું કેણુને જોયરેજ ? એક વખત તું મારો દોસ્ત હતો પથુ હવે તું મારો દુશ્મન છે. તે દોસ્તીના વખતમાં મેં તારી બેટીનાં લાલની માંગણી કીધી હતી. કારણ તે વખતે હું તેણીને વહાલોહતો, પથુ હવે તે પ્યાર ધિક્કારમાં ફેરવાઈ

ગયોજ મેં કિતો લેવાનો ફરાવ કીધોજ અને નેમ હું કરવાનોજ. ખુલ્લું કરીને કેહું તો હું તારી સાથે હોજ રમ્યોજ. આજતું કાવનું મેં પોતેજ રમ્યુજ. આજ તારા નોકરને પૈસાની લાલચે હાથમાં લઈ મેં આ સંકેત રમ્યો હતો. બે રસ્તા તારી બેટી માટે ખુલ્લા છે. અને તે સિવાય બીજો કોઈજ નહીં.”

“ત્યારે નવાબ નારીર, તું હમારી સાથે દોસ્ત રમ્યોજીતી ? દોસ્તીનાં રૂપમાં તું એક કાલો નાગ નીચડોજી. શીરસ્તાનાં રૂપમાં તું એક ચંપતાં નીકલ્યો પથુ સાદ રાખજ, જો અલિમાની, કે એક નિર્દોશને પતાવી તું કદી સુખી થારો નહિ. મુજબનો બદલો તે કિસ્તાર તને આપ્યા વિના રહેશે નહીં. જેની રીતે હમારી સાથે હોજ રમી તારી ફતેહ પર મુગલજી. તેમજ દગાનો ભોગ બની તું તારી મગરનીને એક રમી માટે મસ્તાનો ખાકમાં તરફમાં મારશે. ખુદા મારો પાદ રાખજે કે “ખુદાની ગેખી લાકડાં અવાજ નથી.” અરે. “હોજ કોઈનો સગો નહીં.”

“બોશ, જોમ હંમગ. આજ કે જે એ બીટ ફાર યુ. ચલો મિસ તમે કયો રસ્તો પસંદ કરોજ ?”

“હુજ અને ધારતીથી ધુજતી જર પોતા પિતાં તરફ અને પેલાં જન્ને જવાનો તરફ ટીક્ય લાગી. શીરાઝ વાક્યો જરનો પીત્રાજ જે હમથુ સુધી તેણીને ચાહવાના દોંગ કરતો હતો, તે ધુજતો ચરધરતો તેણીને ઇશારત કરી. પોતા બચાવવા ઠાલાવાલા કરવા લાગ્યો પથુ માનેક મેહરજીએ એક બહાદુર જવાનને ડાગતી ડિમત ખતાવી.

“મિસ જર, તમે શીકર ના કરો. ગુજ્યાએજ શા માટે ! તમારે માટે એક બહેલ રસ્તો છે. તમે શીરાઝને ચાહોજ એટલે એજ તમારો બાવંચ નો ખવિદ થશે એ તો નંકડીજ છે. ત્યારે મુજબ જરીજને તો તમે હીજોજ એટલે હું તમારો જોવામ જેવો છેવું, માટે નાહક શીકરમંદ નહીં બનતાં નવાબ નારીરનાં કહેવા મુજબ તમારો



મુખારક હાથે ગરીબને મરવનું માન આપરો. તમે જોકે મને ધિક્કારો છો તો પણ તમારે ખાતર મરવા હું તૈયાર છું. જોરથી તમારે માટે મરવા માટે હું મને ભાગ્યશાળી સમજીશ. ચાલો, વેકી જાવો અને હું આંખ વીચીને ખોલુ તેટલાં તમારે કામ પુર કરો. ”

“ હા મિસ, ચાલો વેકો. લેવ આ પીરટોલ અને આખાદ નેમ ટાંકજો. પણ નેવ, ” નવાખે પીરટોલ આપવા માટે હાથ લંબાવતાં કહ્યું આ હથ્થાર તમસા હાથમાં આવવાથી મારા હરીફ તરફ ટાંકતાં કદાચ તમે મારી તરફ જાણવા લાગ્યારો, પણ યાદ રાખજો કે તેમ જો કીધું તો મારાં માથુસો તમારી પાડનીના એકે એક મેચરમે મારી નાંખશે. ચાલો વખતો વખતો. ”

તેણી આના કાની કરી કરી એ વાર તે ચમળ ના પાસા હાથે લીધી પણ તે એકનાબે યમા નહોતી. તેણીએ કુઃમ્બુ એક ડચકુ ખાઈ પીરટોલ હાથમાં લીધી, અને પછી “ માનેક મને મરવું જો, હું કમખખતને ખાતર ભોગ થઈ પડે છું. ” બહાદુર જવાન, જાણુજો કે મારા પિતાને બચાવે. ખાનગર મને આ પગલું લેવું પડે છે એક વહાલાં ખાખ તરફની એક બેટીની ફાંજ લાગવા અને એ પાપી રસ્તો લેજો પડે છે ફરી એ કે વાર કેહું છું કે મારે આ ધાતકી કામ માફ કરજો, અને પાક ખુશ પણ મને માફ કરો ” એમ બોલી જેવી તેણી રવાનાર દોડતા જાય છે તેવામાં એક મળવર ધડાકો થયો, અને ધુમસડું એક જમરું તોફાન થયું હોય તેમ ધુળનાં ગોટ ગોટા તેણી એ પોતાની આસપાસ ફરી વળેલાં જોયાં થોડેક વારે તે ધુલાક નરમ પડતા જરે શું નેચું! જે ઝાડની તળે નવાખ નાસીર ઉભો હતો, તે ઝાડ જેમનું તેમ હતું, પણ નવાખ લાંબો હતો નહીં. તેજ જગ્યાએ એક ગંભીર કદનો વાધ આતશી જોળા માફક ચમકતી આવ્યો સાથે તેણીને ટીકતો ઉભો હતો તે વિકાળ ગ્રાણીએ તેણીને જોતાંજ હાડેહાડ ધુંતળી નાખે એવી એક બરાડ પાડી અને તેણીના આંગ પર કુદકો આ

રવાની તૈયારીમાં હતો, તેવામાં, આહ! એકજ પળા અને તે બહાદુર જવાન બાળા એ હિમત નહીં હારતાં બહાદુરીથી રીમોશ્વર ઉંચકી અકેક પર આર કીધો. કાનના બહેર ફાડી નાખે તેવી ચીસો સાથે તે ઝનૂની ગ્રાણી જમીનથી ધણે ઊંચે સુધી ઉછળ્યું, અને પછી યુગળાતું અને તરફકાં મારતું જમીન પર પડ્યું. તેજ ધડીએ નવાખ રસતમની વડી બેટીએ એક વાજથી પગલું બચું ને તોફરે તેણીને પકડી રાખી હતી, તે વાધના દેખાવથી બીલી જઈ નહાસના લાગ્યો કે તુરત તેણીએ પોતાના પિતા નજીક દોડી જઈ તેની ગમવામાંથી એક મોટી છરી બેચી કાઢી તેની મદદથી સર્જને છુટા કીધો, અને પછી તેણીએ ભારે અજબથી વચ્ચે શું નેચું! નવાખ નાગીર, ને અભિમાની મગર રાખસ, છુટાઈ ગયલાં ગાયો સાથે શોહી છુટાણુ મુવેલો ત્યાં પડ્યો હતો, કે તમારે તેના તોફરો, જેઓ પર તે અતી ધણો મુરતાક હતો તેઓ તેને છોડી નહાસી ગયા હતા. કરણીનાં ફળ ને એ!

“ ગંધ કાવના બનાવતી ફરી યાદ દેવાડવા માટે ફરગીર છેલ્લે, મિમ, જર, ” બીજી સહવારે જ્યારે જર વરડા પર કાષ્ટક વિચારમાં બેઠી હતી તેટલાં માનેકે આવી તેણીને શેકહેન કરતાં કહ્યું. “ પણ મને કહેવાની રજા છે કે તમે તમારા લા. વરધનાં ખાવેદને નફકી ધો છો ”

“ હા. મેં મારા બચિતનાં સાથી ને પસંદ કીધો છું, મિ માનેક તમે શું સમજી શકતા નથી! ” નીચી નજરે તેણી બોલી.

“ હા. હું સમજું છું. અને શીરાજ વાડયા ને હું ખરેખરા જ ગમવાની ગળું છું. ” એક હાથ સાથે તે બોલ્યો,

“ નહીં. મિ. માનેક તમે છુદો છો. શીરાજ વાડયા ભાગ્યશાળી નથી. મેં મારા વહાલા સાથી દાખલ તેને નહીં પણ, પણ, એ હ, તમે શું સમજતા નથી. મારા માનેક? ” અને લાં તેણીએ પોતાનો ધુજતો નાવુંક હાથ તેના હાથમાં મુક્યો અને પછી રીઅર રીડર વધુની શું કીધું જર છે !



[ ગુલશન માટે ખામ ] અનુવાદક:—૨૧, વ્રજવિહારી.

## પ્રકરણ ૧ હું

પ્રિયતમા અને તરંગિણી વચ્ચે અપુર્વ પ્રેમ હતો. એક બીજી અરસપરસ ખાસ કરીને ઘણાજ પ્રેમ રાખતી તથા એક બીજીને હમેશા એક બીજીનાં દર્શન તથા વાતચીત કર્યાં મિત્રાનુ સાલતું નહોતું. આમ હોવા છતાં બંને વચ્ચે કાંઈક વિચિત્ર હતું. બંનેનાં જીવનને વ્યવહાર અપીણાનું નહોતો, પરંતુ પ્રણય જીવનનું જીવન પામી હતો. તેમના અરસપરસના પત્રો, સંસ્પર્શો હતા તથા હૃદયનામાં માન અભિપ્રાય, પ્રેમ, સોહાગ એ સિવાય બીજું કંઈ નહોતું. જો તે બંને એકત્ર થતી તો કાંઈ નિર્ભય રીતે જઈને બેસતી તથા જો ત્યાં બીજું કાંઈ જાણ પહોંચતું તો બંને સુખ થઈ જતી.

તરંગિણી ઘણી વખત પોતાના બંને હાથને પ્રિયતમાના ગળામાં નાખી પોતાનું મોઢું ત્વેના મોઢું પાસે લેઈ જઈ પ્રશ્ન કરતી—“પ્રિયતમ ! સત્ય કહે કે તું કોનાપર વિશેષ પ્યાર કરે છે ? ત્હારા ઉપર કે ત્હારા પતિ ઉપર ?”

“ત્હારા ઉપર.” પ્રિયતમા તરફથી ઉત્તર મળતો.

એક દિવસે પ્રિયતમાએ પોતાની સખી તરંગિણીને એમ કહ્યું હતું કે ‘હું’ ત્હારા કરતા ત્હારા પતિ ઉપર વિશેષ પ્રેમ રાખું, ‘હું’ આ કારણથી તે દિવસે તરંગિણીએ કાંઈ પણ ખાધું પીધું નહોતું. પ્રિયતમાને તે દિવસે, પોતાની સખીને મતાવતાં અતિશય કષ્ટ પડ્યું હતું આથી ઠગીને પ્રિયતમાને તે સમયથીજ કષ્ટ ભરેલું વર્તન સ્થાવરું પડતું હતું.

જો અમરે તરંગિણી સન્તર વર્ષની ઉમર ની હતી એ અમરની આ વાત છે. તે પોતાના મરી ઉપર હમેશાં એક સદેહ કાળી કિનારીની માડી પહેરતી હતી ત્વેના હાથોમાં પણ બંને મોનાની બ ગડીઓ મિલાય અન્ય કાંઈ અલ્પ કા રો રહેના નહિ, તે બિચારીના બાગ્યમાં કંઈક નું મોભાગ્ય નહોતું. પાઠક ! તરંગિણી વિધવા હતી આઠ વર્ષની ઉમરે ત્વેના વિવાહ થયો હતો અને નવ વર્ષની ઉમરે તે મિથ્યા થઈ હતી.

તરંગિણી જ્યારે પ્રથમ સાસરામાં આવી ત્હારે ત્યાં ફક્ત ત્વેની સાસુ અને જુદા સાસરા જીવતા પ્રિયતમા તેમની પાડોસણી હતી.

પરંતુ તરંગિણીને પ્રથમ વખતે પ્રિયતમાના સખીય રનેહનું મોભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું નહોતું. કારણ તે પણ પોતાને સાસરે ગઈ હતી પ્રિય તમા જ્યારે ફરીથી પોતાને ઘેર આવી ત્હારે ત્વેને દેખતા જ પોતાનું હૃદય તેણે તેને મોંપી લીધું. સ્વ કલાપીનું કથન સંભળ છે કે—

“જામે પ્રીતી પહેલા પરિચય કરી વેગ નવ હો; બન્ને દષ્ટિ પ્રણય કરવાનો મંથ હો.”

વિધવા બાપીમના હૃદયમાં જે ગાંઠ પ્રેમ હતો તે સકળ તેણે પોતાની સખીને અપાંજ કરી દિધો તરંગિણી કાંઈકાંઈ સમયે પ્રિયતમાને પ્રિય અમર તો કાંઈકાંઈ નમયે “પ્રિયતમ” સંબોધ નથી સંબોધતી કાગળ પત્ર વિગેરેમાં પણ એજ

સંબોધન વાંપરતી. હંમેશાં મધ્યા સમયે બન્ને સખીઓ એકત્ર થતી અને એક બીજા સાથે આરસ પરસ વાત ચીત કરતી હતી. આટલાથી પણ તરંગીની મનને સંતોષ થયે નહિ. તે પ્રિયતમાને અકકેક પગ લાખ્યા કરતી હતી.

તરંગિણી પોતાના સાસરામાં હતી તથા પ્રિયતમા પોતાના પિતાના ગૃહમાં હતી આથી કરીને પ્રિયતમા કાંઈક વિશેષ મત્તજ હતી. તે બ્યારે તરંગીણીને લાંબા જવા પ્રમુદ્ધતા ત્યારે જ શકતી. તરંગીણી પ્રિયતમાને કાંઈક મુખે જતી હતી કારણકે તેનો સસરા તેમજ સાસુ તેની કાંઈક સ્થળે જવા દેવાનું પસંદ કરતા નહતા. પ્રિયતમાના મકાનથી તરંગીણીનું મકાન કાંઈક મોટું તેમજ નિર્જન હતું. એ મકાનમાં બન્ને સખીઓને આરસ પરસ વાત ચીત તથા હા મરકરી કરવાનો અવસર વિશેષ પ્રાપ્ત થતો હતો.

તરંગીણીનો પ્રેમ દિવસે દિવસે વૃદ્ધિગત થતો માલ્યો પ્રેમાધીન થઇ તે પ્રિયતમા વારંવાર ધરોળ અભ્યાસ કરતી હતી પ્રિયતમા એ અભ્યાસને ખુશીથી સહન કરી લેતી તથા પોતાના મનમાં વિચારતી કે મ્હારે તો પ્રેમ કરવાને આટલે પતિ છે, પરંતુ અરેરા તરંગીણીનું પાત્ર કાણુ છે, તે કોની સાથે ખ્યાર કરે? કોના ઉપર અભ્યાસ કરે. આથી કરીને વારંવાર પોતાની ઇચ્છા ન હોય તો પણ તે તરંગીણીના ઉપર રોહ કરતી હતી તથા પોતાના પ્રેમનું દાન દેતી હતી.

પ્રિયતમા બ્યારે સમયે પોતાને સાસરે હતી ત્યારે તેણે એક નાટક જોયું હતું આથી કરીને નાટકની અંદર જેમ નાયક ના યોગીની સાથે હાથ આવ કરે તે પ્રમાણે તે તરંગીણીના ગળામાં પોના ના બન્ને હાથ નાખી તેને પોતાની જાતી પાસે ખેંચી લાવવા યત્ન કરતી અને જે તેમ કરવા જતા તરંગીણી રીસાઈ દુર ખસી જવાનો ઉપાય કરતી તો પ્રિયતમા લજ્જાકરતી કે:-

“રે રીસાઈ ન જાઓ રસીકા રંગીકા વેલાં નં ચાગો, મદ મુકીને માનુંની જરા મનાઓ રે.”

પ્રિયતમાનો તરંગીણીથી ખ્યાર કરવામાં જીદકારો ચાલતાં નહોતો. તરંગીણી જેમ વાત વાતમાં રીસાઈ જતી હતી તેમ તેને પણ રીસાવું પડતું હતું જે કાંઈ સમયે તે એ પ્રમુદ્ધ ન કરતી તો તરંગીણી અભિમાનથી મ્હો મ્હમી બોલતી હતી કે “શું તું આ ગરીબ સખી ઉપર આવોજ પ્રેમ રાખે છે કે? અરેરે હવે તારા વિવાહ આ સુકળ સંસારમાં કોણ મ્હારે રોહી છે? જે ક પ્રિયતમાને એ પ્રમાણે નિસંધનું ચોંચ લાગતું ન હતું, તો પણ તરંગીણીને રાજી રાખવા માટે તેને તેની ઇચ્છા પ્રમાણે વનંતુજ પડતું હતું.

પ્રમાણે ધીમે ધીમે પ્રિયતમાને પણ રીસાઈ નેની ટેવ પડી ગઇ.

સંધ્યા થતાં પુર્વે થોડી વારે તરંગીણીને એક એકી એકી લજ્જાકારી રીસાઈ ખ્યાર મારે, આવી પ્રિયતમાને કાંઈક લાવે, આ હેઠળ

તરંગીણીને કંઈ ધરોળ મંથુર અને આશ્ચર્યક હતો. આજે પ્રાતઃકાળે બ્યારે પ્રિયતમા તરંગીણીને મંથવાને આવી ત્યારે તરંગીણી કાંઈક કંઈકને કીધે બોલી નહિ. તરંગીણીના આવા આચરણથી પ્રિયતમાના નેત્રમાં આસુ ભરાઈ આવ્યાં; તે પણ મ્હોં મ્હમી તરંગીણીની પાસેથી આલી ગઇ.

હંમેશાં તો તે બન્ને એકત્ર થઇ કેટલાક સમય મુંઝી બેસી રહી અરસપરસ વાતચીત કરતી; તથા નિર્દોષ ગમત પણ કરતી, પરંતુ આજે આજે દિવસ તરંગીણીએ પ્રિયતમાની રાહ જોવા કરી, પરંતુ તે તેને એક પણ વખત જોઈ શકે નહિ. છેવટે તે એક નિરાશ થઇ ગઇ. સંધ્યા થવાને વિશેષ વિશ્રાંત ન હતો. તરંગીણી નિચારવા લાગી કે:- “શું હું પ્રિયતમાને પત્ર લખું?” પોતાના પત્રનો પ્રત્યુત્તર તરંગીણીને નહિ મળવાથી તે બ્યારે પ્રિયતમા

તેને મંગવા આવી ત્યારે તેની માથે બેઠી ન હોતી હતે તેને પોતાના એ આયરણ માટે પસંદગી થવા લાગ્યો ફરીથી તેણે વિચાર્યું:— હા એ સત્ર છે કે પ્રિયતમાના પતિ આગ્યા છે; પણ તેથી શું પતિનું આગમન થયાથી તે મહાશ પત્રને ઉતર પણ ન આવે? આખો દિવસ મેં તેની રાત જોયા કરી છતાં તે નિયમ પ્રમાણે કેમ આવી નહિ? વળી મેં કાંઈ ક્યોં એમાં દોષ જોયો છે? દોષ તો પ્રિયતમાનો જ છે તેના પતિએ તેને પકડી રાખી હતી, કે? ઉતર લખવા માટે તેના પતિએ તેની કલમ લેઈ લીધી હતી કે?”

ધીમે ધીમે રાત્રીનું આગમન થવા લાગ્યું એ નોકર આવી ટેબલ ઉપર પડેલુ લેખ ગણ્યો, તરંગીએ ટેબલ પાસે પડેલી ખુરસી ઉપર બેસી તેણે આનું ઉપાધિયોગી નિયમનાં સાહિત્ય બહાર કાઢ્યું. સુદર રંગીન કાગળ ઉપર તેણે પત્ર લખ્યો. તરંગીણીને લખતાં લખ સાંઘે આખું હતું વિધવા થયા પછી તે ૭ વર્ષ સુધી જીવેલા બાઈ પાસે રહી હતી, તેથી આ સમયે જ તેના બાઈએ તેને સાર જિજ્ઞાસુ આપ્યું હતું. તેના બાઈએ તે સમયે એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે જે તરંગીણી વિધવા બન્યાની બનશે તો તે પોતાનું વધવ્ય કાંઈક અંશે લુહો જશે?

પત્રને લખી કાઢી તેણે તે એક કવરમાં બીડ્યો શિરનાથું લખતાં પહેલાં પુન તેણે વિચાર કર્યો:— આ પત્રને મોકલું કે નહિ? કેમ કે પત્ર દરેક તો તે મને ‘હા, કેવી છેવટે ઠેકાણે આવી’ આમ કહી ખીનવશે તો નહિ?”

ખરેખર આજ સમયે, તરંગીણીનું માથું ભરવા લાગ્યું. તેને આજવાવરયાવીન દિરિદ્રિયાનો રોગ હતો, તથા કે. સમયે તે એ રોગના હુમલાથી બે બાન થઈ જતી. આજે પણ ધીમે ધીમે તેની તેરીન દશા થવાની શરૂઆત થઈ. આ રોગ વધારે ચિંતા કરવાથી અથવા વધારે સમય સુધી મન ખરાબ રાખવામાં થાય છે.

આજ તરંગીણી આખો દિવસ ચિંતાતુર રહેતી હોવાથી જે હેતુ ઉપર એ રોગે હુમલો કરવા માંડ્યો. ડાક્ટરની સલાહ હતી કે, જ્યારે એમ માનુષ પડે કે હવે અલ્પ સમયમાં એ રોગ હુમલો કરનાર છે, ત્યારે ઠંડા પાણીથી હાથ ધોઈ નાંખી થોડું થોડું પાણી પી જવું. આમ કરવાથી એ રોગનું જોર કાંઈક નરમ થઈ જાય છે.

તરંગીણીના દિવાનખાનામાં એક છુણાની અંદર ઠંડા પાણીથી ભરેલો એક ઘડો પડ્યો હતો. તેણે એ ઘડામાંથી પાણી લેઈ હાથ પગ લેઈ થોડું પાણી પી લીધું, અને ફરીથી તે ખુરસી ઉપર આવીને બેઠી. આમ છતાં તે રોગના આ વેગને રોકી શકી નહિ ખુરસી ઉપર બેઠે બેઠે જતે બેઠોરા બની ગઈ. હાથ પગ પછાડવા લાગી તથા થોડા સમયમાં ખુરસી સાથે જમીન ઉપર પડી પડી.

તરંગીણીની આ બિમારીના કારણથી ઘરનાં સર્વ માણસો હમેશાં સાવધાન રહેતાં હતાં. તરંગીણીના દિવાનખાનાની પાસેજ એક દારી-ઝોરડો આરડો આવેલો હતો. આ દારી ખુરસીના જમીન ઉપર પડ્યાનો અવાજ સાંભળતાં જ ત્યાં આગળ કૂતાવળથી દોડી આવી. તથા તરંગીણીની દાનત જેમ તેણે એ સમાચાર ધરમાં જઈ તેની કાઠી સાસુને જણાવ્યા.

આ પ્રકારને આગલે દિવસે તરંગીણીની કાઠી સાસુ પોતાના પુત્ર સુધીરચંદ્રને લેઈ આવી હતી.

તરંગીણીની સાસુ પોતાની માતાને સાથે લેઈ મહોલ્લાની સ્ત્રીઓને નિમંત્રણ કરવાને ગઈ હતી. ચંદ્રમાં ફક્ત નવી કાઠી સાસુ જ હતી. તે ત્વરથી તરંગીણી પાસે આવી પહોંચી ત્યારે એક જઠેનને પણ આ રોગ હતો આથી કરીને તેને આ રોગને દૂર કરવાના નિયમ વહેરની ખબર હતી. દારીની સહાયતાથી તેણે તરંગીણીને પલંગ ઉપર સુવાડી તેને બાનમાં લાવવાનો પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો. એવામાં એકએક રહેને દ્રષ્ટિ પેદા

રંગીન કવર ઉપર પડી. એક હાથે તંરંગિણીને ને પવન નાંખતાં નાંખતાં ખીંચે હાથ લાંબો કરી તેણે એ પત્રને ઉંચકી લીધો. પત્ર લેખ કવર માંથી રંગીન તોટપેપરને બહાર કાઢી ખતીની થી તે એ મદદ પત્રને વાંચવા લાગી:—

“પ્રિયતમા!”

આટલું વાંચતાજ હેતું માયુ\* ભમી ગયું. હોનો શ્વાસ ઉતાવળથી ચાલવા લાગ્યો. હોના મુખ મંડળ ઉપર આશ્ચર્ય સાથે ચિત્તાની છાયા છંદાઈ રહી. તેણે પોતાની પાસે ઉઠેલી ઘસીને કહ્યું:—“તું પવન નાંખ હું દમશ્યાજ આપું” આમ કહી તે પંખાને ફેરવી દેખ ત્યાંથી બહાર ચાલી ગઈ.

તેનો પતિ હૃદયનાથ મીરનની અંદર એક મ્હોટો પ્રખ્યાત ડોક્ટર હતો આવક પણ સારી હતી તે ધણેજ ધાર્મિક પુરૂષ હતો આમ હોવા છતાં તે નો કાંઈક અંશે જુના જમાનાના હતા તે સ્ત્રી કેળવણીની વિરૂધ્ધ હતે તેની પ્રથમ પરચેક્ષ વાસ પત્નીના પુત્રનું નામ સુધીર કુમાર હતું. હૃદયનાથને નવી પત્નીથી એક પણ સંતાનની પ્રાપ્તિ થઈ ન હોતી તથા સંતાન થવાની આશા પણ રહી ન હોતી કારણ કે એની નવ વયુની અવસ્થા ત્રીસ વર્ષ ઉપરાંતની થઈ ગઈ હતી.

હૃદયનાથ એકલો પોતાના દિવાન આનામાં બેઠો બેઠો કાંઈ લખતો હતો હતો એકા એક પત્રોને પોતાની પાસે આવેલી બેઠે તેને આશ્ચર્ય લાગ્યું તેની સ્ત્રીએ તેની પાસે જઈ પોતાના હાથમાં પત્ર પત્નીના હાથમાં કહ્યું આ પત્ર વાંચી જુઓને.”

હૃદયનાથે પોતાના ચસમાંથી ટાંકેલી આંખોને પત્ની તરફ ફેરવી પ્રશ્ન કર્યો કેમ શું છે ?

“વાંચી જુઓને એટલે માલમ પડશે.”

“કાણે લખ્યો છે ?”

“કાણે લખ્યો છે તેનું શું કામ છે? તમે તમારે એક વખત વાંચી જુઓને.”

હૃદયનાથ પોતાના હાથમાંના પત્રને ઉંચા કરી મ્હોટી રસ્તે વાંચવા લાગ્યો:—

“પ્રિયતમા ?”

તમે કેવા નિર્દય છો ? શું આવેજ તમારો પ્રેમ છે કે ? જો હું કોઈ કરું તો શું તમે મને નહિ મનાવી દ્યો ? મારો એવીજ રીતે લાગ કરીને ચાલ્યા જશો ? કાલે પ્રાત કાલે મ્હો જે પત્ર તમને લખ્યો હતો તેનો જવાબ તમે આ માટે ન આપ્યો ? તમારા તરફથી ઉતર ન મળ્યો તેથીજ તમે તમારે મ્હોને મળવા આવ્યા હતા ત્યારે મ્હો મધને લીધે તમારી સાથે કાંઈ પ્રાત પ્રાત કરી નહિ તેથી તમે પણ રીસાઈ મને ને આપેલા ચાલ્યા ગયા. તમારી એવી વર્તણૂક થી મ્હારા ને બહુ બધું કષ્ટ થયું હવે તે તમે કપાંથી સમજી જાવું તમારો રિસાઈને ચાલ્યા જવાથી હું આંખો દોડાવું નિશ્ચિતો લાગ કરી તમારી રાઈ જોઈને બહુ દુઃખી પરંતુ એક વખતને માટે પણ તમારું મુખ નહિ કરી શકી નહિ છેવટે નિરપાયે હું તમારો નાનો પરતાવો પામી તમને આ પત્ર લખવા બેઠી છું જો મ્હારી હૃદય વેદના તમે નહિ તો ખીલું કોણ સમજશે પ્રિયતમા શું આ પ્રાણ પ્યારીનો લાગ કરવા જેટલું કડીન હૃદય તમે કરી ચક્રો દારી ઉપર આટલો બધો કાઢ્યો.

લીં તમારીજ

પત્રને વાંચી રહ્યા પછી હૃદયનાથે પત્નીને પુત્ર પ્રશ્ન કર્યો આ પત્ર કાણે લખ્યો છે.

“બીજુ કાણે લખે તમારી ભત્રિજનવહુએ લખેલો છે.”

“શું મ્હારી ભત્રિજનવહુએ ?”

“હા તમારી ભત્રિજ વહુનો જે છે છેવટે પાપિણીએ બહાવુજ કયું તે કુટુંબમાં કલંક લગાડ્યું ? એ તો હું પ્રથમથીજ જાણતી હતી કે જેના ઉપર વૈધવ્ય જેવું બયકાર દુઃખ હમેશને માટે આવી પડ્યું છે તેણે કાલ દિનારીની રસ્તા સાડી પહેરવી અન્નકારો પહેરવા તથા પાન ચાવવા.....”

હૃદયનાથે પોતાની સ્ત્રીનાં વચ્ચેને અટકાવીને કહ્યું:—“ શુ તું બરોબર જાણે છે કે આ એનાજ હાથનો પત્ર છે ? ”

“ તમારી વાત સાંભળી મહારા શરીરમાં આગ સળગી ઉઠે છે શું હું કાંઈ આપણી છું કે એના અક્ષર પણ ન એળખું ? ”

“ થવાનું શું હતું. એ કલકિણીને આ ઘરમાંથી બહાર કાઢી મુકો-કાશીજીમાં મોકલો.”

“ પછી દુનિયા શું કહેશે? આપણે કેના કેના મ્હોં ઉપર હાથ મુકવા જઇશું ” હૃદયનાથે પોતાના હાથમંત્રો પત્ર પત્રીનાના હાથમાં આપેલા તથા થોડા સમય સુધી વિચાર કરી રહેલું કહ્યું — “ તારી ધારણામાં કદાચ ભૂલ્ય હશે. એમ ખબર મળે છે. ”

“ હારતો; તમારા પુરો સધળી સ્ત્રીઓ, તમારા પુત્ર સહમને છે. ”

પત્ર પત્રીના સાંભળી હૃદય નાથના બંને ઓઠ એક વખત રિગત હાર્ય દેખાવ દેખ દેર કરીને કહ્યું — “ જો મને એવી સપૂણ ખાતી સ્ત્રી નથી કે, તરંગિની પાપસાગરમાં ડૂબી છે; તથા કદાચ જો હું તારાં કહેવું સત્ય તરિકે સ્વીકાર તો પણ એટલું તો સર્વથા સત્યજ છે કે હજુ સુધી તે ધર્મચ્યુત જાણ નથી, યદ્ય થવાનો ઉપક્રમ થયો છે. ”

“ હા ઉપક્રમ થયો છે ! શુ ત્હમે એમ જ ધારો છો કે ફક્ત પત્રવ્યવહાર જ ચાલી રહ્યો ? ”

“ હા. હું તો એમ જ ધારું છું. ”

“ જેના તમારી બુદ્ધિ છે તેવી જ તમે વાત કરી છે. પત્રમાંથી બંધી મિના માણુમ પડી આવે છે તો પછી તમે વા-ચુ શું ? ”

“ કેમ, પત્રમાંથી શું મિના માણુમ પડી આવે છે ? ”

“ જુઓ પત્રમાં એમ લખેલું છે કે, ‘ તમે બ્યારે મ્હને મળવા આવ્યા હતા ત્યારે કોઈને લીધે મ્હે તમારી સાથે કાંઈ વાત ચીત કરી નહિ. ’

આ વાક્ય શુ એમ સુચવે છે કે એકરો પત્ર વ્યવહાર જ ચાલી રહ્યો છે ? એક ખીજની અરસ પરસ મુલાકાત પણ થઈ છે, અર્થાત્ થવાનું સમય થઈ ચુક્યું છે. ”

બરોબર આજ સમયે હાંફતી હાંફતી ઘસી ત્યાં આગળ આવી પહોંચી બોલી:—“ ન્હાની બા ચાલો ચાલો; તરંગિની તબિયત ઘણા જ બગડતી હોય એમ જણાય છે ! ”

તે તરતજ ઘસીની સાંથે સાથે મઘ. હૃદયનાથ પોતાના દિવાન ખાતામાં બેઠો બેઠો અનેક પ્ર-કારના વિચારો કરવા લાગ્યો. તેની પ્રકૃતિ કાંઈક દંડી હતી તેના મનની વૃત્તિ તરંગી ઉત્તેજિત નહિ. કોઈ પણ વિષય પર તેનો એકાએક વિશ્વાસ પડતો નહિ, આમ છતાં પણ જો કોઈ વિષયનો એને વિશ્વાસ પડી જતો અથવા એક વખત કોઈ વાતને સત્ય તરિકે માની લેતો તો પછી તેના મનમાંથી એ વાત દૂર થતી નહિ. તે બેઠો બેઠો સમધીનાજ વિચારો કરવા લાગ્યો. તેણે વિચાર્યું કે -જે જન્મથીજ વિધવા છે તેનાથી સંસારનો આકર્ષક મોહ દૂર કરી પોતાના પ્રહાર્યની રક્ષા કરવાનું સહજમાં બની શકેલું નથી. આટલું જ નહિ પરંતુ તરંગિણીની લખતો વાંચતાં આવડે સ્ત્રી શિક્ષણની વિરુદ્ધમાં જે જે વિચારો ઉત્પન્ન થાય તેના એક એવો પણ તર્ક ઉપરિચિત થાય છે કે સ્ત્રી જાતિ પત્ર લખતી થાય છે વાને યોગ્ય થયેથી ખોટા હવસમાં ફસાઇ સ્ત્રી સમાજને અપવિત્ર કરે છે ” હૃદયનાથે પોતાના વિચારનું પરિણામ પોતાના નજર આગળ જોયું હોય એમ લહેને લાગ્યું સ્ત્રી શિક્ષણના વિરોધને લીધે હૃદયનાથનું હૃદય તરંગિણી તરફ કોપીત થયું તે વિશેષ તેમણે વિચાર્યું કે “ આ વાત બાળનેકહેવી કે નહિ ? જો મ્હોટા બાળને એ વાત કહેવામાં ન આવે તો આ પ્રકાર બધું પણ થઈ શકે નહિ. હવે કોઈ પણ રીતે તરંગિણીને અત્રે રાખવી વ્યાજની નથી. હજુ સુધી આ પ્રકાર સંબંધી કોઈ પણ હકિકત લોકોમાં ફેલાવો પામી નથી, પરંતુ જો આ પ્રમાણે હવે થોડો

વખત પણ બન્યા કરે તો આવી વાત બાગ્યેજ ગુપ્ત રહી શકે, અને જો એમ અને તો દુનિયામાં મેં મેં જાતાવવું કહીને ચક્ર પડે. બાગ્યેજ આંખો વિવાહ કરવામાં પણ સંકટ ઉપરિચય થાય. વળી એને જો બીજો કોઈ રથને મોકલે તો તેથી પણ શું સાર્યક થશે? જ્યાં જશે ત્યાં આવું જ કરશે.”

રાત્રે આઠ વાગ્યે તરંગિણી સાસુ પોતાની માતા સાથે ઘેર આવી. તરંગિણીને તે પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ વધારે મહત્ત્વ હતી. તેની એમાન અવસ્થાના સમાચાર જાણીતામાં આવતાં જ તે ઉતાવળી ઉતાવળી તરંગિણી પાસે જઈ પહોંચી. તરંગિણી અદ્યપિ એકાદાજ હતી. દારી તથા ન્હાની વડુ તેની સેવા ચાકરી કરતાં હતી.

“આવું તો કદાપિ થયું નથી. આટલા બધા સમય સુધી કદાપિ મુઠ્ઠા રહેતી નહિ. આ શું સત્યાનાથ વળી ગયું? ક્યારની મુઠ્ઠા આવી છે?” મુઠ્ઠા આખ્યા પછી શું શું ઉપાયો કરવામાં આવ્યા છે?” આવા અનેક પ્રકારના પ્રશ્નો તરંગિણીની સાસુના મુંખમાંથી એકાએક બહાર નીકળ્યા. તે સર્વેનો ઉત્તર થવલું કરી એક દીધ નિવાસનો પરિભ્રમ કરી તેણે કહ્યું:— “થલું ખરાજ થયું છે” આમ કહી તે ન્હાની વડુને ધડેજા દપકા આપી દેવા લાગી:—

“આટલા બધા સમય સુધી તરંગિણીને આવી રિયતિમાં એકલી દારીના જોખમ ઉપર મુકીને જવું એ વ્યાજબી નથી.”

ઘોડા સમય પછી તરંગિણીના સસરા પણ આવી પહોંચ્યા તથા તેઓ બધી દુકિત સાંભળી બોલ્યા:— “હવેન. થા તમે અત્યાર સુધી આઠો બેઠા બેઠા શું કરે છે? જાઓ જાઓ જલદી જાઓ. બાજુ હાથથી બગડતી દોષ એમ જણાય છે.”

હવેનાથ પોતાની મરજી નહિ હોવા છતાં તરંગિણીના એરડામાં તથા તથા ઘોડા સમય

સુધી તપાસ કરી તેણે કહ્યું:— “હવે બીપર સખત અઘાત થયો છે. બાગ્યેજ જીવી ચક્રશે!”

આખી રાત્ર તરંગિણીની તપાસ તથા દવા દર્દ કરવામાં ચાકી ગઈ તેણે કોઈ આશાજ નહિ ચિન્હો માનુષ પડ્યાં નહીં!

## પ્રકરણ ૩ જી.



પ્રિયતમા પતિનું નામ અનંગ મોહન હતું. એ કોલેજમાં અભ્યાસ કરતો હતો. મેં જે સ્ત્રીના નામને લીધે ગઈ કાલે પ્રાતઃકાળે તે પોતાના આવી પહોંચ્યો હતો. તરંગિણી પ્રિયતમાની સાથે તેના આચાર તે પોતાની પત્નીના પત્રદ્વારા પ્રયમ કરી ચૂક્યો હતો; આથી કરીને તરંગિણીનાં કરવાને માટે અને તેના સંબંધીની સંકેતો કોઈ સાંભળવાને માટે ઘણા દિવસે પત્રો આપવા થયાથી પ્રિયતમા તથા અનંગ મોહનના અરસા પરસા પ્રેમાભાષે બનેલા મન ઉપર એટલો બધો અધિકાર કરી દીધો હતો કે અનંગ મોહન તરંગિણીની વાત પુછવાનું ભુલી ગયો. બીજો દિવસે રાત્રે દય વગેરે પ્રિયતમા પોતાના પ્રાણિક પતિની પાસે ગઈ.

એ ચાર પ્રેમ તાર્તાઓ થયા પછી અનંગે કહ્યું:— “તારી વહી સખી તરંગિણીનાં પત્રો તે જાતાવ?”

પ્રિયતમાએ સિમ્ત કહી કહ્યું:— “હું આને એ પત્રો કેવી રીતે જાનાવી શકું? તરંગિણી એ કોઈને પણ તે જાનાવવાની મંડને આપી નથી.”

અનંગે પ્રશ્ન કર્યો:— “ત્યારે શું મારું નજીના પણ “કોઈ” માંજ થાય છે કે! પત્રો જાતાવવા મંડને.”



“ત્યારે મહેને તે માટે પ્રથમ તરંગીણી રમ લેવા દેનો? અને કદાચ રમ ન આપે તો?”

“ન આપે તો પડી કેવી રીતે બતાવું?”

આ વાક્યથી અનંગ કંઈક દિવગીર થયો. તેણે કહ્યું:— “નહિ બનાવીશ હું તારો કોઈ નથી. એજ તારું સર્વસ્વ છે અને નહિ બનાવીશ.”

પ્રિયતમાએ પતિને કાંઈ પ્રશ્ન ઉતર આપ્યો નહિ તે સુધે થઈ રહી.

બીજે દીવસે તેણે તરંગીણી પામે જઈ સર્વ વાત કહી સંભળાવી. તરંગીણીએ પ્રિયતમાનો હાથ પકડીને કહ્યું — “નહિ, નહિ વહાણી. હું ત્યારે પગે પડું છું. પત્ર એમને તો વીશ નહિ.”

એજ રાત્રે એમની પોતાની પ્રિયતમાની પત્ની સરકાર શું થયું? હુંકમ મારું...

પ્રિયતમાએ ઉત્તર આપ્યો — “નહિ એ પછી પ્રકારે પોતાની રમ આપતિ નથી.”

બીજાની ઉત્તર સાંભળી અનંગે મોહને ઘણું જ ખેડ લાગ્યું. વાયક? આ સ્થળે એક વાત સમજતાં અમને ઘણી શરમ આવે છે, પરંતુ લખ્યા સિવાય રહેવાનું નથી કે હમારો અનંગ પછી આજ કાવતી સ્ત્રીઓના રવમાવ પ્રમાણે રદન કરવા લાગ્યો.

હેવટે અન્ય કોઈ ઉપાય નહિ સુઝાથી પ્રિયતમાએ તરંગીણીના સંધગ પત્રોને જાણમા આપ્યા હતા તે જાણ બહાર યાદ, તથા તે પોતાના પતિના હાથના આપતાતેજ કહ્યું —

“ત્યો, ત્યો આ બધા પત્રો રદન કરવાનું કાંઈ પ્રયોજન?”

અનંગે પોતાના પગથી એ ચીટીઓના બંડ લેને લાતમારી દુર ફેંકી દીધું અને રેલપૂર્ણ સ્વરે કહ્યું — “મારે કાંઈ જોવું નથી.”

પોતાના થયેલા અપમાનથી પ્રિયતમાના મનને પથ માડુ લાગ્યું, તથા તે પાસેજ જામીન

ઉપર એસી જઈ નેનોમા વચ્ચેના પાવવ દબાવી રૂંદન કરવા લાગી.

કેટલાક સમય સુધી પ્રિયતમાને આવી અવસ્થામાં જોઈને અનંગે મોહનને કોઈ માન થયો, તથા તેણે પત્નીની પાસે જઈ તેના ગાભાં પોતાના બન્ને હાથો નાખી પ્રેમદર્શક સ્વરે કહ્યું “પ્રિયતમે ‘ઘણું’ થયું, હવે રૂંદન કરીશ નહિ.”

આ વાત ઉપર પ્રિયતમા વિશેષ રૂંદન કરવા લાગી.

અનંગે મોહને પોતાની પત્નીને અનેક પ્રકારે રૂંદન કરીને શાત કરી, તથા દુર પડેલા પત્રોના જાડવને તેણે ઉપાડી લીધું. પ્રથમ પત્રના કવર ઉપર ચિત્રનામું જોઈ તે બોલી ઉઠ્યો — “તરંગીણીના હાથના અંગૂઠો તો ઘણાજ આ ર્થક તથા સુન્દર છે.”

“અરે! પુરૂષો કરતા પછી મહારી તરંગીણી ઉત્તમ અક્ષરો લખી શકે છે.”

“હીક ત્યારે, આ જાડવમાંથી તું જાતેજ મને બે ચાર પત્રો કે જે વાચવા યોગ્ય હોય તે કાઢી આપ.”

પ્રિયતમાએ એક પત્ર કાઢી આપી કહ્યું — “આ પત્ર વાંચો.” જ્યાં સુધી અનંગે મોહને એ પત્ર વાંચ્યો ત્યાં સુધીમા તો તરંગીણીએ બીજા કેટલાક પત્રો કાઢી નહીને પતિના હાથમાં આપ્યા.

એક પછી એક એમ ઘણા ખરા પત્રો વાંચી જોયા પછી અનંગે મોહનનું મન કાંઈક ઉદાસ થઈ ગયું.

પ્રિયતમાએ પ્રશ્ન કર્યો — “શું વિચારો છો?”

અનંગે ઉત્તર આપ્યો — “જો તારે હવે તારી સુખી સંધી રૂંદનનો આગ કરવો પડશે.”

“કારણ?”

“કારણ એજ છે કે, જો હું ખરી વાત જણાવું તો હું એમજ દારૂ કે આ સંધગા-પ્રેમપત્રો છો.”

“ત્યારે શું” સખીઓએ અસ્પરસ પ્રેમ કરવો એ પણ ગુ-હો છે કે?”

“ગુ-હો છે કે નહિ”, એ વિચારવાની કંઈ જરૂર નથી: સવાલ એટલોજ છે, કે મને છોડીને તું ખીજા કોઈના ઉપર પ્રેમ કરી શકીશ નહિ. કારણકે જો તું આટલો બધો પ્રેમ તારી સખીને અપંચુ કરે તો મને તારા તરફથી જેટલો પ્રેમ પ્રાપ્ત કરવાની આશા છે તેટલો પ્રેમ હું પ્રાપ્ત કરી શકું નહિ.”

પ્રિયતમાએ સ્મિત કરી કહ્યું:—“તમે દીવાના બની ગયા છો.”

“હસવાની વાત નથી. આ પત્રો વાંચી જોતાં મહારા મનમાં ધણી લાગણી થઈ છે. સખીઓ અસ્પરસ આવા પ્રકારના પત્રો લખે છે એવો મહે સ્વપ્નમાં પણ અનુભવ કર્યો નહોતો.

તરંગિણી તો મને હમેશાં પગ લખે છે ત્હને ઉતર નહિ આપવાથી એ નારાજ રશે,”

“નારાજ થાયતો થવાદે.”

“અરે ત્હેની રીસ તેમજ અભિમાનની હું શું વાત કહું? નહિ જેવી વાતમાં પણ તે રીસાઈ જાય છે, ગઈ કાલેજ તેણે મારા ઉપર એક પત્ર લખ્યો હતો પ્રસંગ નહિ મળવાથી હું તેનો ઉતર આપી શકી નહિ આથી કરીને તે રીસાઈ ગઈ તથા તે અગાસીમાં પણ હમેશના નિયમ પ્રમાણે મને મળી. નહિ આજ પ્રાતઃકાલ હું બયારે તેને ત્યાં મંઈ લ્યારે તે મહારી સચે બેઠી સુઢાં નહિ. મહે કહ્યું:—“બહેન! ગુરમે કવેમ બરામ છે? વખત નહિ મળવાને લીધે ત્હારા પત્રનો ઉતર આપી શકી નહોતી.”

મહારી કયાં શ્રવણ કરી તે રોષ દર્શક સ્વરે બોલી:—“હા, હા, હું સઘળું જાણું છું—તારા પતિ આગ્યા છે—એથી તને વખત નહીં મળતો. અમે તો વિધવા રહ્યાં અગને હમેશાં વખત મળ્યા કરે છે.”

આ વચનોથી મને પણ ખોટું લાગ્યું તેથી તુરતજ હું ત્યાંની ચાલી ચાલી. વળી હું આજે આખા દિવસમાં એક પણ વખત અગાસીમાં ગઈ નથી.—મહારે શા માટે બેઠો ન લેવો? મને પણ તેની પ્રમાણે કોઈ નહિ બરાતો હોય?”

પ્રમાત સમયે પતિપત્ની બન્ને—અત્રત થકને વાર્તા લાપ કરતાં હતાં એવામાં પ્રિયતમાની માતાએ શયનાલયના દ્વાર આગળથી મોટે સ્વરે કહ્યું:—“પ્રિયતમા.”

પ્રિયતમાએ ત્વરાથી ઉઠીને દ્વાર ઉઘાડ્યું તેની માતાએ કહ્યું:—“જો મારી એક વાત તને.”

માતાની કંઈ સ્વર તથા અવગતિ જોઈને પ્રિયતમાને કાંઈક નિશા મળ્યું. ગાંઠા થઈ આવી તેણે ગભરાઈ જઈ પુછ્યું:—“માતા શું છે?”

તેની માતાએ તેને હળમાં લેઈ :

“તરંગિણી ધણીજ ખિમાર છે. તેને કરતી દાસી તને બોલાવા આવી છે.”

પ્રિયતમાએ ગભરાઈ પ્રશ્ન કર્યો:—“શાની ખિમારી છે? દાસી ક્યાં છે?”

“તે ઘરમાં બેઠી છે. તું તેની સાથે તરંગિણીને ત્યાં જા.” આમ કરી પ્રિયતમાની માતા ત્હને જ્યાં આગળ તરંગિણીની દાસી બેઠી હતી ત્યાં લેઈ ગઈ. દાસીએ પ્રિયતમાને જોતાં જો ગદગદ કરે કહ્યું:—“બહેન! જલદી ચાલો તરંગિણી વંદુ બચશે કે કેમ તે કાંઈ કહી શકાતું નથી તે તમને વારંવાર યાદ કર્યા કરે છે ચાલો જલદી કરો.”

દાસીનાં વચનો સાંભળતાંજ પ્રિયતમાના હાથ પગ કંપવા લાગ્યા. માતાને કહી તે દાસીની સાથે તરંગિણીને ઘેર જવા ચાલી નીકળી.

તરંગિણી ઘર આગળ જઈ પહોંચતાંજ અનેક મનુષ્યોના રૂઢ પુનિ શ્રવણે પડ્યો. હા

સીએ પણ એકદમ રૂદ્ધ કરવા માંડ્યું તથા રૂદ્ધ કરતાં કરતાં લેણે કહ્યું. “અરેરે અધાર થઈ ગયું કે બગવાન આમ કહી તે માથાપર હાથ મૂકી હાથ હાથ ! ! કરવા લાગી.

રૂદ્ધ થતી પ્રયત્નમાને કાંને પકાંજ તેવું અંગ પ્રસંગ કાંપી ઉઠ્યું શિર બમરા લાંબુ તે ઉભી રહી શકી નહિ દામીની ખાંધ ઉપર માથું મુકી તે દાર આગળથીજ રૂદ્ધ કરતી કરતી પોતાને ઘેર જતી રહી ! તેની પ્રાણધિ તરખીથી હમે શાને માટે તેને વિયોગ દુઃખમાં નાખી આવી ગઈ ! !

હૃદયવિકત પ્રકાર બની ગયા પછી એક મહિને પોતાના સહાય પરીવારને લઈ હૃદયનાથ મીરન ગયો, ધેર ફક્ત તેની સાસુ તથા વડીલ બધું રહી ગયા.

જ્યેષ્ઠ માસ આવે છે મીરતમાં સમ્પત ગરમી પડી રહી છે સુર્યનાગણે રૂદ્ધ મુર્તિ ધારણ કરી પ્રયત્ન અગ્નિ રસાવી રહ્યા છે. દય વાગતામાં તો રસ્તા ઉપર જનાર આવનાર મનુષ્યોની સંખ્યા ઘણી એછી થઈ જાય છે. જ્યેષ્ઠના સમયે દુકાનો વિગેરે બંધ થઈ જાય છે એ સમયે રસ્તા એવો તો નિર્જન જણાય છે કે તે તરફ નજર કરતાં રમણન બૂમીતું રથાન નેત્રે આગળ ઉપર રિયન થાય છે. સરકારી કચેરીઓ પણ સત્કારેજ ભરાય છે આખો દિવસ આવી બપોર દાવતમાં વીત્યા પછી સુધોરત થયા પછી પુનઃ પુરશેનો આવર જવર રસ્તા ઉપર થતો જણાય છે.

એક દીવમે જ્યેષ્ઠના સમયે એક અધારા ઓરડામાં સુતેલો હૃદયનાથ નિદ્રાદેવીની આરાધના કરી રહ્યો હતો મીરતનાજ મકાનમાં તે રહે

તો હતો એ મકાનની સર્ગ ઓરડાઓ કરતાં જે ઓરડામાં તે સુતો હતો તેમાં વિશેષ ઠંડી હતી આથી કરીને પરિવારનાં સર્વે મણીએ ગમે રના સમયે આજ ઓરડામાં વિશ્વાસિ બેતાં હતાં આ ઓરડાના મુખ્ય દાર ઉપર તથા બારીઓ ઉપર ખસ ખસતી ટટ્ટીઓ તથા પરદા રાખવામાં આવ્યા હતા.

ઓરડાની અંદર એક છોકરો બેઠો બેઠો પ બો બેચી રહ્યો હતો થોડે દુર નહાની વહુ ( હૃદયનાથની પત્ની ) બાળકોને સુવાડતી હતી. તથા મોડી રાત્રી ( હૃદયનાથની બાબી ) આવી ઉપર બેઠી બેઠી પેતાના દિવરની સાથે વાત ચીતકરી રહી હતી વ તથોત કરતાં કરતા તર-ગિણીની વાત નીકળી તર ગિણીની વાત નીકળતાંજ મોડી વહુએ હુ ખિન થઈને કહ્યું. — “અરેરે ! એ બિચારી આપણને એકમાં મુકી આવી ગઈ.”

હૃદયનાથે કહ્યું. — “તો પછી તેને માટે ચિંતા કરવાનું કાંઈ કારણ ? જે થયું હતું તે થઈ ગયું. એ જાતી રહી હોત તો પણ સંસારમાં સુખ નહોતું.”

મોડી વહુએ પ્રશ્ન કર્યો. — “કેમ બાઈ ! આમ કેમ બોલો છો ?”

“જુઓ બાબી ! ધણા દિવસથી તમને એક વાત કહેવાની ઇચ્છા થયા કરે છે, પરંતુ આજ સુધી હું કહી શક્યો નથી ! નર ગિણીતું મરણ થઈ એ સર્વ પ્રકારે સાચું જ થયું છે.”

મોડી વહુએ જણાવ્યાથી પ્રશ્ન કર્યો. — “કે હો તો ખરા કે શું થયું છે ?”

મોડા સમય સુધી ચાત રહ્યાં પછી હૃદયનાથે કહ્યું. — “અરેરે ! ચરિત્ર બહુ થઈ ગયું હતું.”

આ વાક્ય સાંભળતાંજ મોડી વહુને થણું આશ્ચર્ય લાગ્યું. તેણે કહ્યું. — “તમે શું કહેા છો બાઈ ! આપું ના બોલો તે ધણીજ સાધવી સી હતી.”

હૃદયનાથે એક દીર્ઘ નિશ્વાસનો પરિભાગ કરી કહ્યું:- “ મોટી વહુ ! મેં મહારાં નેત્રોએ તેના લખેલો પત્ર વાંચ્યો, છે ! ”

“ કેવો પત્ર ? ”

“ તે શું કહ્યું ? ”

“ કાને લખ્યો હતો ? ”

“ એ તો હું નથી જાણતો કોણે આપણા સર્વસ્વનો નાશ કર્યો છે તે તો ફક્ત ધૈર્યજન જાણે છે. એ પત્ર હજી મારી પાસે જ છે- ”

“ ક્યાં છે જોઈ ? ”

હૃદયનાથે ધીમેથી હડીને પેટી ઉઘાડી તેમાંથી એક પત્ર બહાર કાઢ્યો. તેના હાથમાંનો પત્ર લેઈ તેની ભાભી બારી પાસે ગઈ તથા ખસખસની ટીકને ઉઘી કરી તેણે અનિમેત નયને એ પત્ર જોયો; તથા અદ્ય સમયમાંજ તે પોતાના પૂર્વ રૂપને આવી અને પત્રને હૃદયનાથના હાથમાં મુકતા પ્રવૃક્ષ વદને કહ્યું:- “ કેમ આજ પત્ર છે ને ? જો આજ હોય તો તમારી ધારણા સર્વથા અસત્ય છે. બધાંત એક પ્રકારનો જિમ માન છે

હૃદયનાથે અતિ આશ્ચર્યથી પ્રશ્ન કર્યો:- કેવી રીતે ?

મારી વહુએ ધીમે ધીમે કહ્યું:- “ આ તો જે પોતાની સખી પ્રિયતમા ઉપર લખ્યો હતો તરંગિની સાથે પ્રિયતમાનો ધણો સ્નેહ હતો. હમેશાં બન્ને એક બીજાને પત્ર લખ્યા કરતી હતી પ્રિયતમાં બન્ને પોતાને સાસરે જવાની હતી ત્યારે અમને મંત્રના આવી હતી તે સમયે એ ધણેજ રૂદન કરી ગઈ હતી. બન્નેના સ્નેહની વૃક્ષના કરી રાક્ષસ તેમ નહોતું ”

આ હકિકત સાંભળતાંજ હૃદયનાથના વડન મગ્ગ ઉપર પડીનાતાં બિંદુઓ તરી આવ્યાં તેણે પ્રશ્ન કર્યો:- “ તો પછી પત્ર ઉપર તરંગિણીએ ‘ પ્રિયતમા ’ નહિ લખતાં ‘ પ્રિયતમ ’ કેમ લખ્યું છે ? ”

મહોટી વહુએ ઉત્તર આપ્યો:- “ તરંગિણી હમેશાં પ્રિયતમાને ‘ પ્રિયતમ ’ સંબોધનથીજ સંબોધતી હતી. ”

આ ઉત્તર સાંભળતાં હૃદયનાથનું મુખ મગ્ગ ચિંતાતુર થઈ ગયું. તેના ઉપર વિષાદ ગંભિરવની જાયા છવાઈ હતી. થોડા સમય સુધી વિચાર કર્યા પછી તેનાથી બેલાઈ જવાનું કે:- “ અદ્યસાસ, પ્રથમ હું આ બેઠે પ્રથમથી જાણતો નહોતો. ”

મહોટી વહુએ હૃદયનાથને પુછ્યું:- “ અને જો કદાચિત તહમ આ બેઠે પ્રથમથી જાણતાં હોત તો શું થાત ? શું તમે તેને બચાવી શકત ? શું તમે એણે તમે તેની બરબાર સંભાળ લીધી નહિ ? ”

હૃદયનાથે પોતાની પાસે કાંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહોતો. મહોટી વહુએ તેની પાસે પૂછ્યું:- “ શું તમે ક્યો બચાવી શકત ? ”

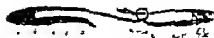
હૃદયનાથે એક દીર્ઘ નિશ્વાસ મૂકી કહ્યું:- “ ભાભી ! જેનું જીવન આવીશું હોય છે તેને કોણ બચાવી શકે છે ? પારખવાના લેખ મનુષ્યથી તીવ્ર થાત નથી. ”

હૃદયનાથના આ ઉત્તરથી તેની ભાભીને સંતોષ ન થયો. તે હજી પણ કેટલીક વખત કેલ નિર્ગન રચાને બેસી રહીને તરંગિણીના સંબંધી અનેક વાતોના વિચાર કરે છે.

## નહિજ માન્યું.

“ મારી સુવાદને બહુએ સમજાવી પણ ઉંઠ એ બોરીનું બાપું જરા બી નહી સમજ્યુ આખરે બ્યારે મારી તેહની મેલેરીયાથી નપટકાને ડાકટરોનું કાંઈ વલ્યું નહીં ત્યારે રડમસ થઈ મને પટાવવ લાગી મહિને દહોડા ધીચારા ધીચાળ્યા બોબો પેસ ખરચ્યા તેને બદલે નણુ ભાગમાં મારિ તેહની હુ-શીયાર થઈ ગઈ. અજન્મ રામબાણુ હતો હતો પામ-આઝા હું હમેશો રાખું છું તમે સમજ્યા કે ? જરૂર એક બાટલી રાખજો.

# શરાખે ફરેલો એક કુટુંબનો નાસ.



લેખક—શ્રી નથુભાઈ ગલાસચંક શાહે

બદાવની નામના પ્રસિદ્ધ શહેરમાં ત્રણ વર્ષ પ્રસાદ વડીલ રહેતા હતા તેઓની સ્ત્રીનું નામ લક્ષ્મી હતું તેઓને ત્રણ નામની એક જ કન્યા હતી એકની એક કન્યા હોવાથી તે માતાને બહુ લાડ હતી જ્યારે તે બે વર્ષના થઈ ત્યારે માતા પિતાએ આ બે બાળકોની સાથે તેના લગ્ન કરી આ બાળકોને એમ.એ.ની પરીક્ષા કરાવી હતી અને હવે તે એલ. એલ. બીની પરીક્ષા કરતો હતો. નારાયણ પ્રસાદે જ મોઢાં તે પોતાના ઘરમાં જ રાખી લીધા તેઓ બદાવનીનો પહેલા નંબરના વકીલ ગણાતા હતા. તેણે વિચાર કર્યો કે જો જમાણા ઘરમાં જ રહેશે તો આ બાળકોમાં કન્યાનો વિયોગ સહન નહિ કરવો પડે. થોડા વખત પછી બીડારીલાલે પણ પરીક્ષા પાસ કરી અને બદાવનીમાં જ વકીલાત કરવા શરૂ કરી. નારાયણ પ્રસાદે પોતાના જમાણાને આગળ પાડવામાં રોક કરીને મદદ કરી. થોડા વખત દિવસોમાં નારાયણ પ્રસાદની વકીલાતનું તમામ કામ બિહારીલાલ કરવા લાગ્યો. તેણે થોડા જ સમયમાં નામ અને હોદ્દા મેનમાનની પેઠા કરી લીધી. હવે બદાવનીમાં બિહારીલાલ નામી વકીલ ગણાવા લાગ્યો.

એક બીજાને અત્યંત પ્રેમથી ચાહે છે. ખરેખર બિહારીલાલ પોતાની સ્ત્રીનો અનેક શું શું જોઈને તે પ્રેમ પાસમાં બંધાય ગયો હતો.

હવે નારાયણ પ્રસાદ અને તેની સ્ત્રીના એક સુખ આનંદમાં માત્ર એક વાતની ખામી હતી તેઓના મનમાં ચિંતા થતી હતી કે તારાના પુત્રનું મોટું ક્યારે દેખાશે. ઇશ્વરની કૃપાથી તેઓને તે ઇચ્છા પણ સંપૂર્ણ થઈ ગઈ. તાગને પુત્ર આવ્યો તેનું નામ રામચંદ્ર પાડવામાં આવ્યું. બુદ્ધ નારાયણ પ્રસાદ અને બુદ્ધ લક્ષ્મી દેવીને વિચાર્યું કે હવે અમારા જીવનની સાચે તમામ યત્ન તે બંને તરફના પુત્રને સાક્ષાત રામચંદ્ર જમાનીને બહુ પ્યાર કરવા લાગ્યા.

અહીં તો બધું બરાબર છે, પણ ત્યાં બિહારીલાલ શું કરે છે તે જોઈએ. તેણે ધીરે ધીરે પોતાના સુખી કુટુંબમાં વિષ વસના બીજ વાતવા શરૂ કર્યો પોને શરાખી થઈ ગયો હતો અને બીજારી નિર્દોષ તારાને પણ શરાખી બનાવવાનો ચત્ન કરી રહ્યો હતો.

બદાવનીના તમામ વકીલોની એક 'યુનિયન ક્લબ' હતી ત્યાં વકીલો એક મળીને પોત ના વિચારો જાહેર કરતા હતાં આ ક્લબમાં જ અમારા તરફ વકીલ બિહારીલાલે, પહેલવહેલી શરાખ પીવાની દિક્ષા લીધી હતી તેઓને એમ લાગવા માંડ્યું કે એકલા શરાખ પીવામાં કંઈ મજા નહીં, કંઈ આનંદ નહીં, જો મોજાઓમાં

ક્યા માતા પિતાને પોતાની પુત્રી અને જમાણાનું સુખ જોઈને આનંદ નહિ થાય તો નારાયણ પ્રસાદ અને તેની સ્ત્રી એવું જોઈને વધારે આનંદ થતાં હતા કે બિહારીલાલ અને તારાંદેની

પોતાની સ્ત્રી શામેલ ન હોય તે સુખ શુ કામનું ? સ્ત્રીને પતિની તમામ વાતોમાં સાથ દેવો એક-એ ? એક દિવસ શરાબની બોટલ ધરમાં લાવી શખી, અને પોતે આરામ ખુર્શી પર પડે પડે એક અંગ્રેજ ચોપડી વાંચવા લાગ્યો. જ્યારે તારા દેવી તે બોટલમાં આવી ત્યારે પોતે વાંચવામાં એવો નિમગ્ન થઈ ગયો કે જ્યારે તેણે તારાને દીડી જ નથી. તારા થોડી વાર સુધી ચુપચાપ ઉભી રહી છેવટે ધીરજ ન રહેવાથી તે બોલી આ ચોપડીમાં એવું ને શું બધું છે ? કાંઈ પાણી જાણુ તો ખરી બિહારીલાલ તો એટલજ માગતો હતો આરામખુરશી ખાધી ઉઠીને પતંગપર બેઠો તારાને પણ પોતાની પાસે બેસાડી, અને પૂતનકની પાને બાંધી મોઢ કરી તે સંભળાવા બાગ્યો ને પૂતનકમાં એક પ્રસંગપર, એક પાત્રને મોટેથી મદિરાની પ્રશંસા કરાવવામાં આવી હતી. લખ્યું હતું કે "હેશરાબ, તું આ પૃથ્વીનું અમૃત છે ! જનની છે ! ચિત્ત મોહિની છે ! શ્રમવિનાશીની છે ! તારી કૃપાથી ચિંતા, બય, શોક અને મોઢ વિગેરે દુર બાગી જાય છે હે દેવી, તું અનુબંધમાંનવશક્તિન નિરમાન કરે છે. તારો પ્રભાવ જાણે છે ! "

અસ, આ વિષય લખતે વધીલ સાહેબે પોતાની વકતૃતા આરંભ કરી દિધી. સ્ત્રીએ તો સ્વભાવ છે કે તે પોતાના પતિનીસમાન વિચાર પાત્ર મિત્ર કોઈ બીજાને નથી સમજતી તે પ્રમાણે જ સ્ત્રી એ પોતાના પ્રેમ અને વિશ્વાસના કારણથી પતિને આધિન રહે છે તેઓને પોતાની પડિતાઈના જોર પર હાવી, તે પતિને માટે ઘોર પાપ સમજવામાં આવે છે; પણ આ વખતે બિહારીલાલના શિરપર મદિરાનો બુન ચડેલા હતો તેણે વિદારા, સિંધાનન, મનોવિજ્ઞાન, વેદક, ઇન્દ્રિયાસ, કવ્ય વિગેરે અને દિવિયોની ચર્ચા કરીને પોતાના જ્ઞાનનો વકતૃતા અને જુનિએ દુરોપયોગ કર્યો, તથા પોતાની સ્ત્રીના નિમજ, ગુધ્ધ, નિષ્કપટ અને બોળા મન પર બિહારીએ પોતાની અસર બેસાડી દિધી. તે રાતના જનેજ

જે શરાબ હાવી, તે રાતના બિહારીલાલે પોતાની સ્ત્રી-ધર્મપતિની સાથે મદિરા વિહાર કરીને પોતાના જીવન સફલ માન્યું ? પણ, ખરી રીતે, તે રાતના, તે શિશિત મૂર્ખે પોતાનું તથા પોતાની પ્રિય સ્ત્રીનું અને તેના વૃદ્ધ માતા પિતાનું તે અજ્ઞાન બાલક રામચંદ્રના જીવનનું પણ સત્યાનાથ કરી નાખ્યું હતું. !

શર્યાનમાં તો આ વાત કોઈના ધ્યાનમાં ન આવી, પણ બે ચાર મહીનાની અંદર બી-ચારી તારા પુરો શગબી બની ગઈ. તેની કોમલ પ્રાપ્તિ પર મદિરા રાત્રિ પિલાએ પુરો અપવન જાણ્યું, તે શરાબને આધિન થઈ ગઈ તેનાથી દલે શરાબનો વિભાગ એક જાણુ પણ મહેલ તો સહી સકાતો. રાત્રિ નિશામાં મરનર હવા કરતી હતી આ જોઈને કોઈનાં વૃદ્ધનારાયણ પ્રસાદની નિંદા કરવામાં જઈ જુદા માતા પિતાએ પોતાની પુત્રીના કથ્યાબ્દને માટે તેને સાથે લઈ કાશીમાં રહેવા આજ્ઞા ગયા, પણ શરાબે તારાનો પીછોતમાં પણ ન મેલ્યો. જો કોઈ વખતે તેને શરાબ ન મળે તો તે દિવાની જરી થઈ જતી. એક દિવસે એની અવરચાયા તે ઘરમાંથી બહાર નિકળી ગઈ અને કોણ જાણે કયાં ચાલી ગઈ તેવી પેદલાં તેણે એક પત્ર પોતાના પતિને મોકલી આપ્યો તારાની શોધ આખા કાશી શહેરમાં કરવામાં આવી; પણ ક્યાંય પત્રો ન મળ્યા. વૃદ્ધ માતા લક્ષ્મી દેવીએ પુત્રી ન મળવાથી તેના વિયોગમાં પોતાના પ્રાણ તથા દિવા

જે દિવસે બિહારીલાલને પોતાની પ્રાણ પાશી તારાનો પત્ર મળ્યો તેજ વખતથી તેણે શરાબ પીવા છોડી દિધી. તે પત્રમાં કાંઈ એવાજ પ્રેમનો જન્મ હતો એ કે બિહારીલાલે પોતાની મુર્ખતાથી તારાનો નાશ કર્યો હતો, તો પણ તેના નિર્મલ દહનમાં પોતાના પતિ તરફ નિષ્કપટ પ્રેમ લાવ જેવેને તેવોજ રહેલા હતો. જુઓ, તે પત્રમાં શું લખ્યું હતું :—

“પ્રાણુત્રિય-માત્ર પ્રાણુની સમાન નંદી, પણ પ્રાણુથી એ વધારે પ્યારા-પનિ દેવના સ્વિત્ર ચ લોમાં સદાગ પ્રશુભ પ્રરિતે આ આપની દાસી નમૃતાથી એક પ્રાર્થના કરે છે આ છેવટની પ્રાર્થના પર ધ્યાન આપજો આનો અનાદર કરશે નહીં. હું મને બહુ નશિમદાર સમજું છું અને પરમેશ્વરને ધન્યવાદ આપું છું કે આ વખતે પણ લખતે સમય-હુ હોશમા છું-એહોશ નથી, તે ચાકાલ મદિરાને આધિન નથી? હું તમને દોશ નથી આપતી આ મારાજ દુનંતના વાન કે તે દિસે ત બવાનક વિષય પુતક તમારા હ-ચમા મે દીડું! હું વિશ્વામયી માનુ છું કે તે દુષ્ટ પુરસ્કેત તમારું અને મારું ફળિત કયું. તમને શુ આનંદ દેવના નાય-પ. ૧૧ શરાખ કેરી હસી રી એમના એમના વિચાર હું હું એમના વિચારો અમે બને પતા તો જીવન એમના અને બુદ્ધિ રિગેરેના હવિત ઉપજોમ કરીને દુ-ખાનીમુખ અને વિનાશના પ્રાપ્ત કરવામા વધાર સમર્થતાન બની શકલ એવા વિચારયોગ આપણુ મને એ તેનો સ્વી-કાર કયો હતા? પણ હું એ જાત-અનના કેવલ અશુ નીજી તે સરામ ખાતા ખરામે તરન મન પોતાને આધિન કરી નિરી! હું જલ્દી તેના ક ઠોર પ જામા સપકાઇ ગઇ? એટલી પણ સરી વાત છે-અને હું વાર નર પરમેશ્વરનો ઉપકાર માનુ છું કે, હજી સુધી તમે મારી માફક આ રાક્ષસીના ક્રમ્મતમા પુરી રીતે નથી ફમાણા હું હવે આને મર મોહું નકિ મતાવું આપના અર્થમા મારો કેટલો પ્રય છે તનુ વર્ણન પત્રમા નથી કરી વડતી જો મારી આવી દુર્દશા ન યાત, જો મારે બદલે તમારી ખરામ હાનત યજ્ઞ જાત, જો કેદી તમે સત્તમના કારણથી નષ્ટ બ્રહ્મ યજ્ઞ જાત અને મને હેરાન કરતા મનાવત, તો પણ હું તમારા પગ કેદી ન છોડત, પણ આ વખત તો હું આખા જગતને છોડના તમાર યજ્ઞ ગઇ છું? આ હવે માન બે કવાક બાકી છે તે પછી આ શરીર તમારી સેવા કરના યોગ્ય નહીં

રહે, તે ગંગાજીને અર્પણ કરવામાં આવશે? ધન્ય છે? ગંગા માનાતી જય હો? તેજ હવે મારા આ અપવિત્ર દેહનો સ્વીકાર કરી શકે છે? તમારી સેવા બને કે ન બને, પણ મને આ વાતનો ભય છે કે જે પાપી ચરણ આજ સુધી મેં નથી કયું, જે અધર્મની વાત હમણાં સુધી મારા સ્વપ્નામાં પણ નથી આવી, તે અધર્મ અને તે પાપને માટે આ રાક્ષસી મંત્રિશ મને પ્રવૃત્ત કરી દેશે, તે કેમ બનશે ને હું? લખી નથી શકતી તમે જાણો છો કે માણસ એકવાર ભોજન નીચર ચવારી શકે છે, તેમ છતાં પણ જો તે જીવ બહુ સતાવે છે તો તે અત્ર અત્ર કરીને જીવતા કુખથી પીકાઈને મરી જશે, પણ તે નિનિ અને સન્માર્ગનો ત્યાગ કદાપિ નહીં કરે તેજ માણસ એક પ્યાના શરાખને માટે કાચ જાણે શુ શુ કરી નાખશે? આ શરાખને પાપનો અ કોશ સમજ હજી સુધી મારાથી કોઈ ખરામ કામ નથી થયું મારા માતપિતા અને તમે મને કોઈ પુરા કામ કરવા નહીં ચિયો, પણ મને હવે મારો પોતાનો જ શેસો નથી રહ્યા, ભરોશો અને વિશ્વાસ રહે પણ કેવી રીતે? શુ કોઈ માણસ પોતાના ઘર મા જીવતો જીવ પિતાય રાક્ષસ ને રાખીને કદી પણ સુગી ચવાતી આતા રાખે ખરો? આ નીચ શરાખ માને પીઝે નથી મેલનો જો એક ક્ષેત્ર પણ શરાખ મગવામા વાર લગે છે તો મારા જાન નિકળી જાય છે એવી હાનતમાં આ સસારમા રહેવા કરતા આત્મત્યાગ પામ મને વધારે બવાનક નથી લાગતું. બસ, હવે મેં આત્મહત્યા કરીને-ગંગાજીના સાંત પ્રતાક મા કુખીને મરવાનો નિશ્ચય ચિયો છે. હવે તે વખત નજીક આપ્યો છે હવે હું મારા હૃદયમાં તમારી મનોહર છબિ અને સુ દર સુનિતું ધ્યાન કરું છું. અને ગંગાજીને રરના લઉં છું, મારી છેલ્લી અરજ એટલીજ છે કે, તમે તે રાક્ષસી મદિરાનો સંગ છોડી દેજો, કોઈ દિવસ પણ તેને અડસી નહીં, જો તે એકદમ છોડી દેશે તો છૂટી

મેનાની સ્ત્રી શ્રામેશ ન હોય તે મુખ્ય શુ' કામનુ' ? સ્ત્રીને પતિની તમામ વાતોમાં સાચ દેવો જોઈએ ? એક દિવસ શરામની બોટમાં ધરમાં લાવી રાખી, અને પોને આરામ ખુર્ચી પર પડે પડે એક અંગ્રેજ ચોપડી વાંચવા લાગ્યો. જ્યારે તારા દેવી તે બોટમાં આવી ત્યારે પોને વાંચકમાં એવો નિમગ્ન થઈ ગયો કે જાણે તેણે તારાને દીડીજ નથી. તારા ચોડી વાર મુઠ્ઠી ચુપચાપ દબી રહી છેવટે ધીરજ ન રહેવાથી તે બોડી આ ચોપડીમાં એવું ને શુ' મળ્યું છે ? કાંઈ હું પણ જાણુ તો ખરી બિદારીલાલ નો એટલજ માનવો હતો. આરામખુર્ચી પાછી ફરીને પથંગ પર બેઠા તારાને પણ પોતાની પાસે બેસાડી, અને પૂછકની વાતો બહુ મોડ કરી તે મંલગવાવા બામથો ને પુછનમાં એક પ્રસંગ પર, એક પાત્રને મોઢેથી મલિંગની પ્રશંસા કરાવવામાં આવી હતી. સખ્યુ હતુ કે 'દેશરાજ, તું આ પૂછીનું અર્થ છે ? જાણી છે ! વિત્ત મેલિની છે ' શ્રમચિનાંશી ની છે ! તારી કૃપાથી મિના, બપ, મોક અને મોડ વિચેરે દુર ભાગી જાય છે હે દેવી, તુ મનુષ્યમાનવશરિર નિરમાન કરે છે. તારો પ્રભાવ જાણે છે ! "

બસ, આ વિષય સમ્રતે વધીત્ર મારેબે પોતાની વક્તૃતા આરંભ કરી દિધી. સ્ત્રીએ તો સ્વભાવ છે કે તે પોતાના પતિની સમાન વિશ્વાસ પાત્ર મિત્ર કોઈ બીજાને નથી સમજતી તે પ્રમાણે જો સ્ત્રી એ પોતાના પ્રેમ અને વિશ્વાસના કારણથી પતિને આશિન રહે છે તેઓને પોતાની પડિતામ્તના જોર પર ઠગવી, તે પતિને માટે ઘોર પપ સમજવામાં આવે છે; પણ આ વખતે બિદારીલાલ ત્રના શિમ્પર મહિરાનો જીવન ચરેકો હતો તેણે વિદ્ય, સિદ્ધાન્ત, મનોવિજ્ઞાન, વૈદક, ઇન્દિયામ, કવ્ય વિચેરે અને ફરિયોની ચર્ચા કરીને પોતાના જ્ઞાનનો વક્તૃતા અને જીવિનો દુરોપયોગ કર્યો, તથા પોતાની સ્ત્રીના નિર્મળ, શુદ્ધ, નિઃકપર અને બોળા મન પર બહિસએ પોતાની અસર બેસાડી દિધી. તે રાતના અનેજ

જે શરામ કહાવી, તે રાતના બિદારીલાલે પોતાની સ્ત્રી-ધર્મ પતિની સાથે મહિરા વિદાર કરીને પોતાનું જીવન સફલ માન્યું ? પણ, ખરી રીતે, તે રાતના, તે શિશ્નિન મૂર્ખે પોતાનું તથા પોતાની પ્રિય સ્ત્રીનું અને તેના વૃદ્ધ માતા પિતાનું તે અજ્ઞાન બાલક સમય-દ્રવ્ય જીવનનું પણ સત્યાનાસ કરી નાખ્યું હતુ'.

શરઆનમાં તો આ વાત કોઈના ધ્યાનમાં ન આવી, પણ એ ચાર મહીનાની અંદર બીજારી તારા પુરી શગથી બની ગઈ. તેની કામજ પ્રવૃત્તિ પર મહિરા રૂંધે વિચારે પુરો અપલ જાણ્યો, ને શરામને આશિન થઈ ગઈ તેના થી દલે દાગોળો વિશેષ એક કાણ પણ નહોતો સડી સકાતો. તે રાત નિશામાં મસ્ત રહ્યા કરતી હતી આ જાણે તેણે પોતાની વૃદ્ધનારાયણ પ્રસાદની નિંદા કરી જોવા નથી જુદા માતા પિતાને પોતાની પુત્રીના કલ્યાણને માટે તેને સાથે લઈ કાશીમાં રહેવા આજ્ઞા ગયા, પણ શરામે તારાનો પીછોટમાં પણ ન મેલ્યો. જે કોઈ વખતે તેને શરામ ન મળે તો તે દિવાન જોવી થઈ જતી. એક દિવસે એની અવરથામાં તે ધરમાંથી બહાર નિકળી ગઈ અને કોણ જાણે ક્યાં આવી ગઈ તેની પેદલાં તેણે એક પત્ર પોતાના પતિને મોકલી આપ્યો તારાની શોધ આખા કાશી શહેરમાં કરવામાં આવી; પણ ક્યાંય પત્રો ન મળ્યા. વૃદ્ધ માતા લક્ષ્મી દેવીએ પુત્રી ન મળવાથી તેના વિયોગમાં પોતાના પ્રાણુ તથા દિશા જે દિવસે બિદારીલાલને પોતાની પ્રાણુ ખાતરી તારાનો પત્ર મળ્યો તેજ વખતથી તેણે શરામ પીવા છોડી દિધો. તે પત્રમાં કાંઈ એવાજ પ્રેમ નો જાદુ હતો જે કે બિદારીલાલે પોતાની મુર્ખતાથી તારાનો નાશ કર્યો હતો, તો પણ તેના નિર્મલ દ્રવ્યમાં પોતાના પતિ તરફ નિષ્કપટ પ્રેમ બાવ જોવેને તેણેજ રહેલો હતો. જુઓ, તે પત્રમાં શુ' સખ્યુ હતુ ?



“પ્રાણપ્રિય-માત્ર પ્રાણની સમાન નહીં, પણ પ્રાણથી એ વધારે પ્યારા-પનિ દેવના પવિત્ર ચ-લોમાં સાદ્યંગ પ્રણામ કરિને આ આપની દામી નમ્રતાથી એક પ્રાર્થના કરે છે આ છેવટની પ્રાર્થ-ના પર ધ્યાન આપજો. આનો અનાદર કર્યો નહીં. હું મને બહુ નશિબદાર સમજું છું અને પરમેશ્વરને ધન્યવાદ આપું છું કે આ વખતે પત્ર લખતે સમય-કુ હોરામાં છું-એટલો નથી, તે ચાંડાલ મદિરાને આપિત નથી? હું તમને દોશ નથી આપતી. આ મારાજ દુખામના વાન કે તે દિ.સેત બવાનકે વિષરૂપ પુસ્તક તમારા હ-થમાં મેં દીધું. હું વિશ્વાસથી માનુ છું કે તે દુષ્ટ પુસ્તકેજ તમારું અને મારું દુષ્ટિન ક્યું. તમને શું અનુરૂપ નથી-પ. ૧૧ સંપાદન કેરી હલકી નથી-પ. ૧૧ એમજ વિશ્વા-રૂં હું જોઈ રહ્યો છું. પત્રામાં એમ અને પાતા-ના જીવનમાં એમ, અને પુસ્તકો રિગેરેના ઉચિત ઉપયોગ કરીને દુનિયાસુખ અને વિનાશના પ્રાપ્ત કરવામાં વધારે સામર્થ્ય જાની શક્ય એવા વિચારબાજ આપણુ જાને એ તેનો સ્વી-કાર કર્યો હતા? પણ હું સ્ત્રી જન-અમલ્યા કેવલ અજાની છું તે ગ્રામ્ય ખાના ખરાબે તરન મન પોતાને આપિત કરી લિની. હું જાણી તેના ક-હોર પાંખમાં સપડાઈ ગઈ? એટલી પણ સરી પાત છે-અને હું વાર વાર પરમેશ્વરનો ઉપકાર માનુ છું કે, હજી સુધી તમે મારી માફક આ રાક્ષસીના અંગના પુરી રીતે નથી ફસાણા. હું હવે આવતે મર મોહું નહિ જતાવું આખા ચર્ચુમા મરો કેટલો જો છે તેનું વર્ણન પત્રમાં નથી કરી શકતી. જે મારી આવી દુર્દશા ન થાત, જે મારે બદલે તમારી ખરાબ હાલત યદ્ય જાત, જે કદી તમે શરણના શરણથી નષ્ટ જાત થઈ જાત અને મને હેરાન કરતા સન વત, તો પણ હું તમારા પગ કદી ન છોડત, પણ આ વખત તો હું આખા જગતને છોડવા તૈયાર થઈ ગઈ છું? અને હવે માત્ર એ કલાક બાકી છે તે પછી આ શરીર તમારી સેવા કરવા યોગ્ય નહીં

રહે; તે ગંગાજીને અર્પણ કરવામાં આવશે? ધન્ય છે રંગા માતાની જય હો! તેજ હવે મારા આ અપવિત્ર દેહનો સ્વીકાર કરી શકે છે? ત-મારી સેવા અને કે ન અને, પણ મને આ વા-તનો ભય છે કે જે પાપી ચારણ આજ સુધી મેં નથી ક્યું, જે અધર્મનો વાત હમણાં સુધી માગ સ્વપ્નામાં પણ નથી આવી, તે અધર્મ અને તે પાપને માટે આ રાક્ષસી મદિરા મને પ્રજ્વલ કરી દેશે. તે કેમ બનશે તે હું લખી નથી શકતી. તમે જાણો છો કે માણસ એકવાર જોગ્યન બેર ચપાવી શકે છે, તેમ છતાં પણ જેને જોખ બહુ સતાવે છે તો તે અત્ય અત્ય કરીને જોખના દુખથી પીડાઈને મરી જશે, પણ તે નિનિ અને સન્માર્ગનો ત્યાગ કદાપિ નહીં કરે. તેજ માણસ એક પોતા શરા અને માટે કાચ જાણે શુ તુ શુ કરી નાંખશે! આ શરાખને માપનો અંકાર સમજી હજી સુધી મારાથી કાંઈ ખરાબ કામ નથી થયું મારા માતપિતા અને તમે મને કાંઈ જુદું કામ કરવા નહીં રિયો, પણ મને હવે મારો પોતાનો જ રોસો નથી રહ્યો, મરોશો અને વિશ્વાસ રહે પણ કેવી રીતે? શુ કાંઈ માણસ પોતાના ઘર મા જીવતો જૂન પિણાચ-રાક્ષસ-ને રાખીને કદી પણ સુખી થવાની આશા રાખે ખરો? આ નીચ શરાખ મારો પીછે નથી મેલતો જે એક ક્ષણ પણ શરાખ મગવામાં પાર લગે છે તો મારા જન નિકળી જાય છે. એવી હાલતમાં આ સ સારમ રહેવા કરતા અત્ય અત્ય પાપ મને વધારે બવાનક નથી લાગતું. ખસ, હવે મેં આત્મહત્યા કરીને-ગંગાજીના ચાંત પ્રવાહ માં ડુબીને મરવાનો નિશ્ચય ર્યો છે. હવે તે વખત નજીક આવ્યો છે. હવે હું મારા હૃદયમાં તમારી મનોહર છબિ અને સુદર સુતિનું ધ્યાન કરું છું. અને ગંગાજીને રર ૧૧ લકડું છું, મારી છેલ્લી અરજ એટલીજ છે કે, તમે તે રાક્ષસી મદિરાનો સંગ છોડી દેજો. કાંઈ દિવસ પણ તેને અડચણ નહીં, જે તે એકદમ છોડી દેજો તો જીવી

જો, નહીં તો તેની આદત કદી પણ છુટવાની નહીં. આ માઠા માયાની સાથે નિયત મનુષ્યનો નિઃશ્વ વ્યર્થ છે। આજ નહિં તો કાલ, કાલ નહિં તો ત્રીજો દિવસે, ક્યારે ને ક્યારે, તે તમને પેતાનો હાંસે યુગ્મ બંનાવીને નષ્ટ કરી નાંખશે, જેની વારંવાર હાંસ બેઠીને અને નમ્રતાપૂર્વક કોરેલીને વિનંતી કરે છે. આ વાતનું દોષમાં ધ્યાન રાખજો કે, તમારી ખારી તારા માતૃમંદલમાં કરવાને ચા માટે તૈયાર થઈ, તમારા માતાપિતા સેમાન સામ-સમરેથી આવી છુટી હાંસિત કેમ થઈ, તમારો એકનો એક બહેનો પુત્ર કેમ આંનાય થઈ ગયો અને તમારા મુખી કુટુંબનો નાશ શા માટે થઈ ગયો? જે આ બધી વાતોથી તકર તમારું હૃદયમાં ધ્યાન રહેશે તો શરાખ પીવાની તમારી ટેવ જરૂર જતી રહેશે તેનું છતાં પણ જે તમારી આદત ન છુટે તો તન પણ ખારી પછવાડે ગંગાજીમાં ડુબી મરજો. સગાથી જતીને આ સંસારમાં રહેવા છવચા કદતાં ગંગાજીમાં ડુબી મરજુ, વધારે સારું છે। વારે શું લખુ! જે તમે બીજી વખત લગ્ન કર્યા તો પણ મારું જમરણ રાખજો. ખારી વાદ અવતોજ શરાખના કુદમાં પડતા બચશે, બચ, હવે જન્મ થયું. તમારા ચર્ણોતું ધ્યાન કરીને ગમજીને કિનારે જઈ છુ.

તમારી પ્રિય દાસી તારા.

આ પુત્ર બિહારીલાલ ને મળ્યો વાંચતાં વાંચતાં તે બેઠોસ થઈ ગયો તે વખતે તેના મનમાં શું થયું હતું તે તેને જાણી શકાય થયા પછી તેણે પોતાના સમરને નીચે મુજબ તારથી ખંજર નાખી (how is tara? take care about to night) તારાની દયા કેવી છે તેની સમજ રાખો, હું રાતના આઠીથી રવાને થાઉં તે પછિ. તેણે શરાખના યીસા, ગદાચ વિગેરે વગેરે બહાર નાંખી દાધી અને કાચી જમરે માટે તૈયાર થયા. એટલામાં દાસીથી તાર આવ્યા કે

"All done up dont come"  
(સત્યાનાથ થઈ ગયું, ન આવો, આ ખંજર મળતાંજ બિહારીલાલ બે શુધ્ધ થઈ પડી ગયો. નોકરે એ તેને ઉપાડીને પત્રાગ પર સુવાડ્યો સવારના ઉઠતાંજ તારા તારા, ફરીને રોવા લાગ્યા। પણ દીવશે સુધી તે કોઠેમાં પણ ન ગયો. શરાખા દાપ, હવે તેનું નામ સાંભળતાં જ તેનું જાન કાપવા લાગતું હતું।

વૃદ્ધ નારાંપણ પ્રસાદ તારાના પુત્ર ને સાથે લંછ ને મેકાન પર આવ્યા, અને ત્યારેજ બીહારીલાલ ને ખંજર પડી કે, વૃદ્ધ સાસુ પંથું સંસાર છોડી ને જઈ ગઈ છે. નારાંપણ પ્રસાદે બુધ્ધિને બિહારીલાલ ને પોતે પાછા કાશી આ લ્યા ગયા ત્યાં જઈને વગેરે મનમાં ધારણ કર્યો તે પછી તેઓનું શું થયું તે કાંઈ પણ સંભાવ્યારે કોઈને મળ્યા નહીં.

બાળક ગમચંદની વય આ વખતે બે અઢી વર્ષની હતી તેની અનાય દયા બેઠીને બી. હારીલાલ બહુ ડુબી થતો હતો બાળક હૃદયમાં બાપની પાસેજ રહેતો હતો. શુ હવે કોઈ કદી તકશે કે બીહારીલાલ કદી પણ શરાખને અડશે!

એક દિવસ સવારના આઠ વાગી ગયા. દયા વાંચાતો સમય થયો. બહાર બેઠામાં લોકો બેઠી બેઠીને ચાકે ગયા નોકરોએ ઓરડાનું બાલ્ક બહુ બાલ્કુ. રામચંદ પિતાજી પિતાજી કરીને રોવા લાગ્યો. પણ વડીલ સાહેબ અંદરથી બહાર ન નિકળ્યા લોકોને સક પડ્યા કે હજી સુધી કેમ જવાબ મળતો નથી ત્યારે છેવટે કમાડ તોડી ને થોડાં માકુસો અંદર ગયા તો ત્યાં તેઓ એ શું બોલ્યું જમ, તે દેખાર ની તરફ નજર કરો બીહારીલાલ ની કેવી દયા થઈ રહી છે તારાના મરજુ પછી તેણે શરાખને અડવાની પણ પ્રતીક્ષા લીધી હતી, પણ તે આંધાણે તેનો પીછો નહોડ્યો રાતને વખતે તે મદિરા રૂપી રાક્ષાથી એ તેને ઘેરી લીધો અને આ સંસારમાંથી કાણ જઈ ગયા

તેને ખેડેલી મુકયો! ક્યાં સર્ગમાં કે નર્કમાં! તે ખીચારો અમાગી ખીદારીવાલ જ મળ્યો!

રામચન્દ્રુ શુ થયું! વગર માખાપના, બે અઢી વર્ષ ના બાલકની દુર્દશા કેવી યથ હશે થોડા દિવસ પછી તે પશુ આ અસાર સસારમાંથી આની નીકળ્યો!

થઈ રહ્યુ શરાબે એક સુસિક્ષિત વિદ્વાન અને નામકિત અને સુખી કુટુંબનું સત્તાનાશ વાળી નાખ્યુ તે "શરામ ખાના ખરાબનું પરીણામ" છે! શુ આનાથી પણ કાંઈ વધારે લખવાની જરૂર છે!

મીસીસ જોસ સી. ધોલ, સાલકીઆ  
બેંગાલ.

મી પી જી નાય, તેહસીલદાર,  
ગુજરાતવાલા, પંજાબ

## PAINKLER IS THE FAMILY MEDICINE

ready at all times to overcome  
cramps cold, diarrhoea and other  
similar bowel complaints, Try it  
and you will obtain quick relief  
from pain

સુર્જના કીરણોમાં પ્રવરતી મોજ, સુખ અને દુઃખનાં છે, બધારે પવનમાં તે પિતા આશિ વાદનો દમ પુકે છે અને ઝાકળના દવના હિ મામા પોતાના જવાહીરનો ઝમકાર નાખે છે.

ધરતી સુખ શાન્તિમાં મરદ મોજ લખાયે તે બનાવવાનું કામ તેનું નથી કારણકે તે સુખી સ્થળ સ્થાપવાનું કામ એકલું ધરતી સી ઉપર આધાર રાખે છે

એકાંત રહેવા કરતા સાથ ધણેજ ઉત્તમ છે કારણકે સાથ મળ્યાથી અનેક વાદ વીવાદની વિચારોમાં ઉઝાગો ધારે છે જના બેહુદી સાથ કરતાં જ ગલની ત્રાહીત જગ્યા વધારે આકર દાયક છે જો કે ત્યાં સર્વુ જોતાં આનંદ મળતો નથી જતા એવકુદ સાથી કરતા તે હમર દરમજો બનુ કહેાય નડારાની સમતમાં રડી જુગો એ લગાડવા કરતા એકાંત વાસની સોડ હમર ધડી ભલી કહેાય

નિરોગી શરીર, સદગુણની સીમા દરશાયે છે. આપ સ્વાર્થ ન સાધતાનો શુભ શિષ્ટાહવા સ્થાન ઉપર આપણને ધસડી ભાપે છે હનકી વાસના અને ધ્વજા સામેની આપણી લગત સ્વચ્છતાની ફતેહનું રણીયકુ પુકાવે છે મુખ્ય તે છે, જો પોતાના શરીરને મનને, અને આત્માન દમેશ ઉચ વળજુમા રગોની સ્વસ્થ કરે છે

વંદના વેગી વિનાયક વા મદવ સ્વસ્થ મને તેને તપાસી ધ્યાન લેવામાં કેટલો દમી જઈ ખુશાની પ્રદ થાય છે એક ચિતારાને પોતાનું ચિત તોધારી કરી ઉઠતી વેલા કાંઈ ગદ્ગદતા ઉપર ડાબા પડેલા જોવા ડાઘા આઝગતા ભાગ ઉપર હતા અપમત તે સાદુ કરવા વગર ધીમેથી તે ડાઘા ને ચાય અને પાખમાં ફેરવી નાખવા બિડતા પક્ષીઓને ઉમેરો કરતા આગળ કરતા વધારે શોભાયમાન પોતાના ચીરને બનતી રાક્યો તેમજ તમારી ચિત રો પશુ પક્ષી સમજી પાખ આપો કે તેઓ પશુ તમારી આગમથી ઉડી જાય નાખો ધીરમથી સારવેત પશુ લડી ચિતાને રાજરાની યુગિત કરો.

"હનમીસ"

# From my Diary.

For Gulshan.

by

Manmohan Rai Hakumatrai Desai B. A.

(1) Life is sunshine and gloom, mirth and sorrow, at times full of clouds, at times innocent as the smile on baby's lips in sleep.

(2) If one can not be true to his own self, how can he be true to others. Learn well, not to be false to thy self.

Do as thy conscience bids and fear not mortal man.

The true dignity of man consists in doing his duty well and conscientiously in surveying the plane of affairs from a lofty stand-point and forming a clear perception of what is, and then to act up to one's conceptions. Life is action, life is activity, is continual movement. Act confidently, honestly and then if thou must fail, fail like a brave warrior rather than like a whelping cub. Regulate, O mortal man, thy own inner world, before thou triest to improve God's world. Thy name after all is frailty.

(3) Happiness does not consist in living for one's own self but in living for others. Life's motto must be love in the sense of serving and caring with the nearest and best of thy heart, then extend it to your relations, friends and you will intuitively love others and strangers and begin to understand the secret of life. Connubial love is a spark of the Divine love - the holiest and sacredest fire in man's and woman's heart. Through the contemplation of the beloved, you will reach to a higher stage of love and higher and higher till love becomes divine and unselfish, and free from the dross of worldly base impurities and it will submerge itself into the Highest. "Real this and you have not wasted your life."

(4) Friendship is unselfish and uninterested love, hallowed and glorified by a divine element in

it which purifies, refines enobles and idealises

(5) Morbidity is the feeling or sense of being buffeted about like a weather-cock and appearing inactive as a 'Painted ship on a painted ocean'

(6) Life is a tug-of-war and he who holds fast will gain grounds Strong will is the secret of success for man does not know what he can do unless he tries

(7) Every man some time or other, feels that this is a perfect sunshine, this is the earth a paradise full of divineness and liquidity of love when all creatures look gentle and tender and ideal and suddenly the feeling of merging into the universal source of love becomes very predominant But alas! how few are the moments when one experiences such feelings

(8) World is a trap full of pitfalls and any false step will suddenly hurl you into an abyss of unfathomable depth

(9) World is too much apt to judge by appearances and hence too many times led to grossest misunderstandings and most pernicious errors Every man knows himself best and every action has a motive and before condemning a man or his action, always consider

the motive of his doing this or that

(10) The force of thought is immense It is the master-force of life Father to action the stronger and the more powerful the thought, the better and the more forceful will be the act Never entertain any dejecting, gloomy thoughts but always have cheerful encouraging, vigour-inspiring ones for thought vibrations are more powerful than any in the world The greatest bane of life is the gloomy morbid self-centred attitude of mind Be jolly be judging be wise and be reasonable

(11) World's struggle is to subdue passions He who is overpowered by them is reduced down to degraded debased There is really a spiritual agency guiding and directing men in their affairs but not commanding If man is wise to be prompted by it he has fulfilled his life but then there is another force indomitable-force of evil against which the Spiritual agency warns you persuades you exhorts you and even dictates to you, but if you disobey its prompting and go wrong you must suffer the consequences Goethe in his Faust says

"It's not our suffering alone  
But even our acts obstruct us and  
delay Our life's free force."

(12) What will the people say! timid persons ask. Why care for the opinion of the multitude! Distrust their judgment in all matters of reasoning and philosophy, there its voice is the voice of malice, folly, irrationality and prejudice. Distrust the multitude again in things that suppose much knowledge or fine taste. The multitude is dull and ignorant. Distrust it in morality, it is not capable of moral and generous actions. If you have on your side the testimony of conscience and against you that of the multitude, take comfort and be assured that time does you justice.

(13) People at a distance always magnify things. A spectroscopic analysis of the vivid colours of things passes before their mind's eyes, and they see what is not.

(14) Every man knows himself better than the world, which, though it pretends to be wise, is not a jot so, but at times, perhaps, quite the reverse. Every man is a world within his self and he alone can judge that world the best.

(15) Music is a great gift God-given. Only the blessed

and the fortunate are endowed with it. It will comfort the hours of misery, cheer the day of gloom, freshen the joys of life and animate and invigorate the bright days of our being great musicians like great authors and poets and the benefactors of the world in domestic—gods.

Painters are poets in hieroglyphics delineating nature and man faithfully in broad outlines.

~~We~~ must try not only to be a good sportsman, but also to imbibe a good sportsman-like spirit for a sportsman without this spirit is like a flower without scent which every one may see but not love or admire. And what is this spirit? It is never to take undue advantage over the opponents, always to desire fair play, to display a feeling of fraternity, equality, generosity, liberality, forgiveness, broad-mindedness and patience. Sports must teach you this. They must tend to make a man of you—a worthy man, a noble man, a generous man of social disposition, of good taste, of refined manners, of high ideals, of calm, cool, patient temperament. They must teach you self control and patience, the necessary concomitants of success in life. They must enable you to chase away vanity, egoism, self-conceit

and all baser and meaner passions. And when this is achieved, health of mind and of body, beauty, physical, moral and mental will be gained of itself. If sports do not do this what matters you are a good sportsman or not ! you then may be only a good sportsman, but not great

દુકી બહેર સમાજે

૧૧ સુદર મોડાગ-ઉંચામાના કાય તથા રામ  
૨વીરમાના તેમજ અગ્રેજી આંખે ઉડી વળે  
તેવો ચીત્રો વેચનાર તથા ફેમ મેકર

હરગોવીંદ ધરમસી, મીરમં સ્મીટ મુ મધ

૧૩ તદ્દન લોટ- રેલ્વે એક્સપ્રેસ વીમાની રેલ-  
લીની ઉપરાંત ખીરમા પડીઆ  
જાયા મેડીંગાગ્રે મેકરના હોય તો એક આનાની  
દીક્રી ખીડી પોજના મેગાવો.

૧ અમરશી લક્ષ્મીબાઈની કું. વડરાજ સીડી.

૧૪ The Premier and Cheapest House  
in India for Photo requisites Large  
stock of various camera, kodaks, films,  
and all accessories Camera repairs  
our speciality—amateurs works  
carefully and promptly executed.

S Mahadeo & son.  
51, 56 Hornby Road, BOMBAY.

" WERE you nervous when you proposed to your wife ? " asked the sentimental person.

" No, " replied Mr. Meekton; " but if I could have foreseen the next ten years I should have been. "

Loover. " Her husband's disease is plain laziness. "

Julia " What does he take for it ? "

Louise " Vacations. "

" I WOULD die for you, my darling! "

" How sweet of you ! Is your life insured ? "

" I CAN'T understand Jimmy and his wife falling out. She used to call him the light of her life, "

" Yes, she did, but he went out too often ! "

" I Es, " proudly observed Mr. Smith to his actor friend " your profession may be a very lofty one in an artistic sense, but that of a successful City merchant is much better. Look at me, at the early age of forty five retired on my fortune and prevented by my fellow merchants with an illuminated address. Can you boast of anything like this ? Have you ever had an illuminated address ? "

" I have, " replied the actor. " on e "

" When " cross examined Mr. Smith

" Why " replied the actor, " when my lodgings caught fire. "

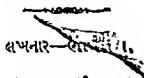
SHE ( making up ) " And you will admit you were wrong ? "

He ( a young lawyer ) . " No, but I'll admit that an unintentional error might have unknowingly crept into my assertion "

# દોલતે દુન્યા!

( શાહુચોર લુપીનની કહાણી. )

ગુલશન માટે ખાસ.



( ગયા અઢી ચાલુ )

એડા વિચિત્ર પ્રકૃતિનો પુરુષ હતો. તેના લાંબા પગો તથા મોટાં માથાં સાથે તેનો એડાળ દેખાવ અજબ હતો. તેનો શીકો મહેરો, હંકું કમાળ તથા નાડા હોડો તેની ખાસતી ધુણી જણાવતા હતા.

‘શીલીપીને લાગ્યું કે તેને જેવા તેવા દુશ્મન સાથે કામ પાડવાનું બારે હતું. તેના પગો ચરચર મૂળવા લાગ્યા. ખુરસી ખેંચી તે એસી ગયો અને બોલ્યો.

‘બોલ, તું શું કહેવા માંગે છે ?’

‘કાગળ, આજ ત્રણ દિવસ થયાં હું તે શોધું છું.’

‘મારી પાસે નથી.’

‘તું જાણે છે. હું અંદર આગ્યો ત્યારે મેં તને તે મૂળવામાં મુકતાં જોયો હતો.’

‘પછી ?’

‘પછી, બીજી એ કે તારે સુપ રહેવા કબુલવું, તું હંમેતે હેરાન કરે છે. હંમેતે હમાર કામ સુપસુપ કરવા દે. પીરની પછુ દદ દોલ છે.’  
તે તે જવાન સામે હવે પોતાની રીવાજુર સાથે આગ્યો. અને બોખરા અવાજે અડેક

ચાલુ પર બાર મુકતો બોલ્યો. તેની આંખોમાંથી આતશ વીરસતો હતો અને ધિક્કાર બધું હસવું તેના મહેરા પર પ્રગટ થયું હતું.

શીલીપીને ધુનરાં છુટ્યાં. આ પહેલીજ વખતે તેની આંખો છંદગીમાં તેને ભય જેવી ચીજ લાગી હતી. તે લય પછુ જેવા તેવા ન હતો. તેને લાગ્યું કે તે એવા દુશ્મનની હાજરીમાં હતો કે જે આસાધારણ જોર ધરાવતા સાથે આંવેશમાં સદંતર આંધળા બની ગયેલા હતા.

‘અને પછી ?’ શીલીપીએ કાર્ફક ધુનતા અવાજે ધીમેથી કહ્યું.

‘પછી શું ?... કાંઈજ નહિ... તું જાણે છે અને આપણે જાણું બુધી જાણશું કે લે....’

તે ચોખ્ખો અને ત્યારે એડાએ કહ્યું.

‘હવે ફક્ત એકજ મીનીટ પાકી છે. તારે જે તે વિચાર પર આવવું જોઈએ. બે, હ, તું કહે છે ? હાથે કરીને મધેડો ના બં તો.... તું સારી પેટે જાણે છે કે હમો અગમ તું તો મગનરાં સમાન છે અને તને સ



હેવ હમો કચડી નાંખ્યો તેમ છે... જલદીકર,  
કાગળ આપ...

પંચ શીશીપી જરા હીરથો નહિ. તેના ફિ-  
કકા પણ ૧૬ મ્હે. સાથે તે શાંન ઉભો ર-  
લો. આટલા બધા ધુમરા છનાં ના તેને કાં-  
ધ ધન મઈ હતી કે ના કાંધ એડોની રીવા-  
લવરે તેનાથી ફકત એકજો પુટને અંતરે હતી  
અને તેની આંખપર મુકાવથી ઓંગળી ધુમ્યા ક-  
રતી હતી. એક સેકન્ડમાં તે દખાતાં.....  
'કાગળ'! એડા બોલ્યો. 'નહિ તો કે...'  
'આ રંહુ' શીશીપીએ હસીને કહ્યું.

તેણે પોતાના ગંજ્યામાંથી પોકેટ છુક કા-  
ની અને આંતરેતાથી રાહ જોતા તે કલાકે  
ના હાથમાં આપી ને તુરત તેણે ઝુંટવી મારી  
'ચાચા! હવે કેવો કેમલો અંજો મારી  
ખાતરી હતી કે તને પુકેડો નહિ હમારો કરી  
છુકકારો હતો નહિ...'

જો કે તું જન્મદમોને અડચણમાં મુકી રાક્યો  
છે પણ તારામાં હુસ્વારીનો અચ પ્રગટ હોસે છે  
એટલે હું મારા બેરાદરોને તેની સમજ આપીશ.  
ઓહરાઈદ લારે હું જઈશ, સાહેબજી.'

તેણે રીવાલવર, ગળવામાં મુકી અને જધ  
ખારી બોની કે તે માર્ગે તે જધ.

બહારથી કાઢનાં પમલાં સાબળતા તે બોલ્યો,  
'ચાચ, માય. હું જઈજી બહુજ કરોકત વખ-  
ત છે.' પણ કાંઈક વિચાર થનાં તે ચોખ્યો અને  
તેણે ઝાપથી તે પોકેટ છુક તપાસી.

'આહ મુબહમાય!' તે પોતાના હાંત ખીસ-  
તો, ખરાડ્યો. 'કાગળ ક્યા છે.....' તે મને  
ખેનનાયો કે!.....'

ખારીપર ચડ્યો તે હવે પાડો ઓરડામાં  
કુદ્યો. એકી વખતે બે રીવાલવરોના ધડાકા યથા  
કેમકે શીશીપીએ પણ પોતાની રીવાલવર કાઢી  
ફાડી હતી.

'જો, જા, મરધા મારે, મરધા!' એડા  
ખુશાલ પુકાર્યો 'તારો હાથ તો મુજ મરેજ...  
પ્રંખિજ...અરે જારે છેકરી!.....'

બન્નેએ એક ખીખીને કમરમાંથી પકડ્યા  
અને જમીન પર પડ્યા. તેજ પળે ખારણું કાઢ  
જોશ બંધ મગડાવતું જણાયું. શીશીપીએ ધણું  
જોર કર્યું પણ તેના હરીફ આગળ તે તો મગતર  
હતો. શીશીપીનું કશું વળંકું નહિ અને એડાએ  
તેને ખીજ પળે ગરદાપેચ કર્યો. એજ તમામ શુદ્ધ.  
એક નાની છુરી ઉચકાઈ અને શીશીપીના ખખા-  
માં લારે ધગ કરી નીચે પડી. શીશીપી તદન  
લામલાજ યધ પડ્યો હતો.

શીશીપીની શુધ્ધી ગુમ થતી લાગી. તેને  
લાગુ કે કેમ તેના ગળવામાં હાથ ધારી કાગળ  
કળો, તેણે જોર કર્યું. તો તેણે એડાને તે  
કાગળ સહીત ખારીએથી ઉતરી જતાં જોયો...

ખીજ સહવારના પત્રોમાં મારકવીસનો  
શારોમાં બનેલા બનાવોનું રસીયું વર્ણન પ્રગટે  
યધ તેમા દેવકમાની ચારી હુખીનનો શબની  
માહિતી તથા મેડમે કાઈસ સારોડના રામની વિગત  
તો જાહેર થવા સાથે બોરપર સાહેબ બાહુરના  
દલાકે કરેલા બયાનક હુમલાની વિગત પણ  
પ્રગટ થઈ હતી આ વિગતો જાહેર થવા સાથેજ  
નવિ, ધડાકાવારી ખખર પ્રગટ થઈ હતી કે  
મરધુર ગેનીમાડ કેયે ગુમ યધ ગયો હતો તથા  
હોમ લોક શીઅર્સ ડીટેક્ટીવ જે લઈનેથી  
ઉપડી ડોવર આવ્યો હતો તેને ધોળે કિલ્સે ભરે  
રસ્તામાંથી-અમેજ પોલીસ તિ વચ્ચેથી ઉપાડી  
જવામાં આવ્યો હતો.

આહ? ત્યારે હુખીનના મરધા છતાં તેની  
ટોળા અંજન પ્રક્રમો કરી ખતોવતી હતી ખરી!  
અત્યાર મુધીજે જે હનેહો હુખીનનાં અર્જવાન મે-  
જને લીધે મળતી હતી તે રીજ ફતેહો તેના મંદે  
નિરી પણ મેળવતો હતો. હુખીનની ટેલિફોની  
બે મોટા હરીફ ગેનીમાડ અને હોમોફોને તો  
આજુએજ રાખનામાં આવ્યો હતો બોર ખાંડો  
અરકત યધ પડ્યો હતો અને પોલીસનેની લાંચે.  
રીની તો વોતેજ કરવાની ન હતી આવાં જખરો  
કુમ્મનો સામે થવા માટે આખો કાનસમાં કાંઈ પણ  
વિરથો હોજ નહિ એવું પ્રગટ હોસવા માંડ્યું.

ક્રાન્સ હળીમળી રહ્યું અને દરેક જણ અજબ ધડક ધુમરામાં પડ્યું.

## પ્રકરણ ૫

### બે હરીફોની અડકાતફડી.

ઉપલા બનાવ પછી બે મહીને એક સાંજે મેં મારાં માણસને જવાની રજા આપી. તે જુલાઈની આખેરી હતી અને ગરમી વધુ પડતા સાથે આકાશ વાદળાંથી છવાઈ રહેલું હતું. કંઈ પણ મોહું તોફાન થશે તે નહીં ન હોવાથી મને ધર-માથો બહાર નીકળવું દુરસ્ત લાગ્યું નહિ. અંધારું પણ થવા આવ્યું હતું એટલે મારી અગામીની પાસેના બાગ તરફના ઓરડાનાં બારણાં ખોલી, ત્યાં આગળની બત્તી સળગાવી, મારી ઈંદ્રીએર લાંબે બેઠી, લાંબા ટાંટયા કરી, મોઢામાં એક ફાંકડી સીગરેટ રાખી હું પેપરો લઈ વાંચ તો પડ્યો.

અલખત મારે કબુલવું જોઈએ કે તે પેપરોમાં લુપીનને લગતી જુદી જુદી હકીકતો હતી. બાપડા શીલીપીપર થયતા હુમલા પછી પેપરોમાં રસ પડતાં લખાનોની હારમાળા શરૂ થઈ હતી અને એક પણ દિવસ તે પછી એવો ગયો ન હતો કે જે વખતે તે મહાન બેઢ માટે પેપરોમાં એક પણ ચમત્કાર ન પ્રગટ થયો હતો. જાણે તે શોષણ બનાવ હોય તેમજ યત્ન હતું. નહિ બાતી અને કદપી થકાય એવા અજબ બનાવો જે પ્રખરને જાતરી પડકારી મારી હતી અને તોડ બદલ ઉરકેરાઈ ગયું હતું.

સાહેબ બહારે રીલીપી બોડરને આસમાન સાથે લગાડવાને કદી ક્યાસ કરી ન હતી. ન્યુ-યૉર્ક પેપર વાળાઓને તેની ઝેણની અજબ કહાણી જાણતી તે જવાનને એવો તાડપર ચડાવી મૂક્યો

કે આખું ક્રાન્સ એમજ માનવા લાગ્યું કે તેના જેવો વચળ જવાન આજ સુધી કોઈ પણ માતાને પેટ અવતર્યો ન હતો. એટલે પછી ન્યુસપેપર વાળાઓને પુછવાનું જ શું? ન્યુસપેપરોમાં તરેહ વાર ટિકાઓ થવા લાગ્યા અને આ બેઢ ઉકેલવા ઘણાઓ એ પોતાનાં દુલ્લુપ ભેગ દોડાવ્યાં પણ હુસાંવાળા ભેગમાંથી કાંઈ પણ નવિન વિચારો બહાર આવ્યા નહિ. બે કે બાતુઓ આ ગળાં અને અકકલ વગરનાઓ આગળ ફડાકા મારી પોતાને ખાં ખાં ખપાવવાની ઘણાકોએ તજવીજ કરી હતી. આજકાલ આવા ઉલ્લુઓ ઉમરાઈ જતા આપણને ચાલુ નજરે પડે છે એવાઓ.....આહ! આપણને હાલ તેવા એ સાવ જ સુખાનું સુતક નથી.

દરેક જણને સમજવું હતું કે તે બેઢની ખરી ચાવી તે કાઢાઈમાં આવી હતી, પણ તે બેઢ શા બાળેનો હોય તે જ ફકત તેઓ જાણતાં નહતાં. લુપીન ક્યાં સંતાયો હતો તથા ક્યાં મરણ પામ્યો હતો તે તો તેઓ જાણતા હતા અને બે કે ડાકટરે પોતાની હકીકત જણાવવા ધસીને ના પાડી હતી પણ તેણે પોતાની મીસીસ આગળ પોતે લુપીન પર કરેલાં ઓપરેશનની વિગત તો જણાવી જ હતી કે જેણે પોતાની સહીમીતીઓને તે ખાસ ખમર બનતી ઉતાવળે કાઢીને નહિ જણાવવાનાં ચરતે જણાવી હતી કે જેમણે પોતાની સહીમીતીઓ આગળ ખાનગી રાખવાની કબુલતે ઠહી હતી. તે મુદ્દું મસ્થૂર એટીનીનું પુરવાર થયું અને મસ્થૂર એટીની તે કાઢાઈ નહિ પણ પણ નામચીન લુપીન હોવાથી સરકારી દફતરોમાં લુપીનનાં મરણની નોંધ લેવામાં આવી. મસ્થૂર લુપીન અને મેલમોઝાઈસસા રાહનાં મરણો નોંધાવાથી મારકવીસને ત્યાંની ચેરી ના બેઢ પર મોટા જેવો છેકા મારવામાં આવ્યો અને સરકારી દફતરેથી તેનાં કાગળોનો નિકાલ કાઢવામાં આવ્યો.

પણ શીનીપીએ તે બેઠ હજી ખુતો થયેલો નથી એમ જણાવતા પ્રજા ગુચવાડામાં પડી કંઈ કામને તેમાં હજી ખામી રહી હતી તે જણવા ઘણાંકોએ પોતાના જુઠા બેઠ ઘસ્યા પણ ફેકટ ૧ એટલુ તો ખર કે એની કાષ્ટક વિગત હતી ખરી જે પ્રજા જણની ન હતી શીનીપી પોતે તે જણનો હોવાથી પ્રજા કરતા વધુ અનુમાન કરી શકે તેમાં કશો શક નહતો.

બાપડો શીનીપી મારકવીસના શાંદામાં મોત અને જીવન વચ્ચે ડોળા ખાતો પડ્યો હતો તેને માટે પેરીસથી બે કામેય કાકટરો બોલાવવામાં આવ્યા હતા જેઓ રોજીશ "ખુનેગી તો" જાહેર પાડતા હતા અને તેમાં પ્રજા થતા હતા. પહેલાં રોજીશ દિવસે શીનીપીની માથાની બાજુએ જાણી હતી ત્યારે પ્રજા ભારે જીવન ખેંચી હતી પણ જનદીશ તે લાગણી દેકે થઈ ગઈ અને શીનીપી જીવની માટે કોઈ પણ જાતની ધારતી ન હતી તેની ખાતરી મળી શીનીપીની સારવાર માટે તેનો જુઠો બાપ દોડતો આવ્યો હતો, અને મેડમોઈસલ સુઝની પણ રાત દિવસ તેની સારવાર કરતી હતી. આ વિગતોને લગતા વર્ણન ઘણી બેચાણકારક ઢમે ન્યુસપેપરોમાં ચિત્રો સાથે પ્રગટ થવા લાગ્યા અને દરેકની લાગણી તેઓ તરફ દેરાઈ.

જસદીથી તે જન્મન સામે થયો હવેજ પ્રજાને તેની વિગત જણાવાની હતી ખુનીની છુરીથી જખમી થવા પહેલાં જે બેઠ ઉકેલનામાં શીનીપીએ સાહેબ બહાદુરને કબ્રનાત આપી હતી તે બેઠ હવે પ્રગટ થનાર હોતો! તેમજ અતાર સુધી જે બે પોનીસ અને પ્રજાને ગુચવાડામાં નાખતો હોતો તે ખુનો થઈ ચોરીનું કારણ પ્રજા જણનાર હતી.

લુપીનનો બેઠી અમેરીકન મદદગાર જે બાપડો હજી જેંચ કેદખાનાની હવા ધોરતો હોતો તેને સમતી વીગતો પણ જાહેર આવવાની વધારી

હતી કેમકે હવે શીનીપી ફરી પાઠો સામે થયો હતો તથા ખુની હુમલો કરી બેઠો ક્યાં સતાઈ બેઠો હતો તે પણ જણવાની પ્રજાને બહુ જરૂર હતી જે તે દિવસે પ્રજાના માનિનાઓના ખુનની કાશેશ થાય એ કાષ્ટક નહિ પણ જેંચ પ્રજાનું હકદાર અપમાન કરનારી વિગત હતી.

ગેનીમાર્ડ તથા હોમયોકને શા માટે પકડનામાં આવ્યા હતા તે જણના પ્રજાની જાણમાં ઉઠકે-શક હતી કેમકે શીનીપી જે તે બેઠ જણનો હતો તે તેણે હોનોલુલુએ તે બાપડને લગતી કરી પણ વિગત મહી જણનારાઓને શા માટે પકડનામાં આવ્યા હતા તે જણનાની ખાસ જરૂર હતી. ગેનીમાર્ડને પણ શુભ થયાને દોઢ મહીનો થયો હતો કાષ્ટ કેસમાં તે શુનાયો હોય પણ તેના વડાને તો તે ક્યા હતો તેની ખબર થતીજ નહોતી એ, પણ અસાર તુનીકમાં તેની કરી ધનનસખ મળી ન હોતી જે કે પોનીસે તો જીવતોડ મહેનત કરી હતી, જે દિવસે ગેનીમાર્ડ સપડાયો હતો તેજ દિવસે હોમયોકને લકડના ચેરીંગ કોસ રેશન આગળથી અજમ જેની રીને ઉપાડી જવામાં આવ્યો હોતો હોમયોકને મરના અશ થતા તે ગાડીમાં કુદી પડવા જતો હતો પણ તે પહેલાં બે ચપ્પોએ તેને ચોરોફોર્મ આપી જે શુધ્ધ કાષો અને તેન ઉપાડી ગયા આ દેખાવ લઈ જાહેર રમ્પો હોવાથી વજાકોએ જોયો હતો અને જેકે હોમયોકને ખચાવવા કેટલાક દોડ્યા હતા પણ તે પહેલાં તે ગાડી સાથી પુર ઝડપે નીકળી ગઈ અને તે પત્રીની ખબર કોઈને પણ કશો મળી નહિ.

કદાચ તે બેઠી કાગળ કે જેમાં પોક્કળ સોન અને નામે આગળાઉ ઉખ્યાત હતુ તે ઉકેલતા કા નહિ તે ચોરી પર કાષ્ટક નવુ અજવાળુ પડે! પોક્કળ સોય! વહાલાં તેનો શો અર્થ થતો હશે! અજમ, તે કાગળ કે જે પુરાતન જમાનાનું હતુ તેમાં કેવી જાનના બેઠ આવ્યો હશે! કા નહિ તે કોઈ નિશાનમાં રખડતા પોર્વાન

એડાં હોય યાતો કાં નહિ કોઈ મોટા ભેદ તેમાં સમાયો હોય કે જે જાણવાની ખાસ જરૂર હતી.

પણ આ બધો ખોટો જાણીથી ચતાર હતો. બોડરની આમદ આજ કંઈ દિવસો થયાં પેપરોમાં જાહેર થઈ હતી. વેર લેવાના આવે-શમાં મરત થયેલા તેજવાન તરફથી કંઈ મહત્વની વિગતો મળવાની દરેક ઉમેદ હવે પ્રગળે હતી. આ કારણે મારે ધ્યાન તે સાંજનાં “લ-દાં”ની પ્રત પર પડ્યું કે જેમાં મોટા કાળા અ-દારોએ નીચલી ખખર પ્રગટ થઈ હતી:—

“હમોએ કુરેલી ખાસ ગોઠવણ મુ-જબ મરયુર શીલીપી બોડર

પોતાના મદાન બેઠની વિગતો સાચી પહે-લાં હમેને આપશે. આવની કાચે મંગલ મારે પોલીમને આ વિગતોની ખખર આપવા અ-મં-મજ સ-દાની બપોરની આજીવનમાં મારકાંસિ વીવીઅનને ત્યાંની ચેરીને મળતો ભેદ તેના ખુલા આકારમાં પ્રગટ થશે!”

‘વહ, સાચા, ખુબ કામ કિયા?’ કેમ શું પાડ્યું દોસ્ત?’

હું મરી ખુરસી પરથી ઉઠીને ઉઠ્યો. કોઈ મારી પાસે ખુરસી પર બેઠું હતું. તેની મને કશી જ ખખર ન હતી કે મેં કંઈ ચીજની શોધમાં મારી ખાસ પાસ જોયું; મારી યુવાકાતે આવ-નાર. પ્રદરથ તાન નિર્દોષ અને ભ્રેષ્ટ હોવાથી હું સુપરદો અને તેની આગળ ગયો.

તે કોઈ જવાન હતો તેના માર્યાના બાથે હાંબા અને મુવાજા હતા. તથા હુમમી ઘડી સાથે તેનો મ્દરો આશ્ચર્યક હતો તે કોઈ અમેજ પદરીના જેવો લાગતો અને તેના મ્દરાની મશીરના તથા ડાબા જોનાં તે ધર્મ શરને કાપકોજ જણાતો હતો.

‘આપ કોણ છો?’ મેં પુછ્યું પણ કશો જવાબ ન મળતાં તરત ચીરકાઠને દર્શાવ્યું.

‘તું કોણ છે? બોરી મરની. તું કેવીરીતે અંદર આવ્યો ને-હાં સા માટે આવ્યો છે?’

તેણે મારી તરફ ટગર ટગર જોઈ કહ્યું. મને નહિ ઓળખતો?’ ‘ના.....ના’

‘અજબ.....ગરબ!...જરાં વિચાર કર ભા...તારું થું બેથું દોડાવ...કોઈ તરીકે મિત્ર.....કોઈ ખાસ દોસ્ત...કોઈ...’

મેં તેનો હાથ પકડી કહ્યું.

‘તું જુડો છે!..... જુડો છે!...ના, તું કહે છે તે અપ્સ તું નથી...તે બનેલું નહિ...’

‘ત્યારે બીજા કરતાં તેનોજ વિચાર તું સા માટે ખાસ કરે છે?’ તેણે હસીને કહ્યું.

આહ! તેના હસવાથી હું ચોંક્યો. તે તેના જ હસવાથી હું કે જે આજ સુધી મને તેનો દાસ કરીને રાખીને આવ્યો.....હું હું થોડો... .. ઓહ, તે કેમ બોલે છે?

‘ના, ના, મેં હું જાણ્યો હોય તો પોકાર કાઢો, તેમ બનેલું નહિ... તે તું હાંબા નહિ?’

‘કોણ? કોણ? કે હું મરી ગયો? છે તે થી? કે? તેણે હસીને જણાવ્યું. ‘બનેલું તું જુતની વાતે માંનતો નથી તેથી કે?’ તે ખંડ ખેડ કર્યો. ‘તું શું એમ સમજે છે? હું મરી જઈ તેવો માલુસ છું? તું શું એમ સમજે છે? કે એક બાપડોને હાથે જે ખેંચી થઈ મરણ પાડ્યું તેમાંનો હું આસિમો છું! ખચ્ચી, દોસ્ત, તું મને અપમાન કરે છે! તારે મનથીતો એમ છે કે જાણે હું તેમાં મોલને શરણુ થઈ!’

‘આહ, ત્યારે એ તું છે?’ મારે ઉછકરાટ માં આવી જવા છતાં મારા હાનો પર પછું ફરો! ખરેસો ન રાખનાં મેં કહ્યું ‘ત્યારે એ તું છે... દીમગીરણ કે હું તને ઓળખી ચકતો નથી...’

‘એમ છે તો મારાં મનને મોટી શક્તિ છે? તે હસીને બોલ્યો. ‘જે માલુસને હું તરેલવાર આકારમાં તેમજ મારા ખરાં સ્વરૂપમાં અંતઃખ્ય વખત મધ્યો છું તેજ મને આજે ઓળખી’

શકતો નથી તો મારી ખાતરી છે કે મારી ખરી વિગતોથી ખીન માહીનગાર શખ્શ અને ભાણેજ ઝાળખી શકશે.....ખરું પુછવે તો હું મને પોતાને પશુ હાથ પીછાની શકતો નથી."

મને હવે તેનો અવજ ઝાળખાયો. અત્યાર વૃક્ષીક તે જુદા અવાજે વાત કરતો હોવાથી મેં તેને પીછાન્યો નહોતો. હવે હું તેની આંખોનો ચમકાર તથા તેનો હાથ ભાવ ઝાળખી શક્યો.

'આરસેની લુપીન?' હુ ધીમેથી બોલ્યો.

'સેવક તમે છ ?' તે હસીને પોતાની

ખુરસી પરથી ઊઠી નમન કરતો બોલ્યો.  
'આરસેની લુપીન...એકથો એક  
જ...જાતે પોતે મહાન અ...પરમાંથી ચાલી  
આવી, દોળખના...પ્રાચીન પુસ્તકાલય તારી  
સમક્ષ હાજર ના છે કેમકે તારી જાણ મુજબ  
લુપીન નો દેવળના ખન્ડીયરમાં મરી ગયો  
છે. ના, ના, બાઈ! લુપીન ખરી નથી ગયો.  
તે તો જીવતો જાગતો પોતાના હરીફાને હથ  
મથાવનો ને સુખ પઞાવનો હજી જીવતો તેવોજ  
છે. આ દુન્યા કે જ્યાં લુપીને છુટાપણું અને  
ઉત્તમ બહેસો સિવાય બીજું કશું મેળવ્યું  
નથી તે છોડી પેલી દુન્યામાં તે શા માટે જાય,  
બધા ?"

આ સાંભળતાં હું શું દષ્ટને હસી પડ્યો.

'અલખત, એ ત્યારે તુંજ છે. હ મહિના  
ની વાંત પર તું મને મધ્યો હતો તેવોજ રંગી  
લો બલકે તે કરતાં કાંઈક અધિક તું છે...સેવક  
તને સુખારુક્યાદી આપે છે.'

'સુખ! હ મહિનાની વાત હાથ કરવાની  
નથી. જીવતાજીને ન રડતાં વર્નમાન કાળનેજ  
સેકાં તાણીશું."

'પણ તેને હ મહિનાજ થયાજ ને ?'

'હ મહિના નહિ પણ હ વરસ! લુપીન  
પોતાનો મહિનો વરસથી ગણે છે !'

તકરાર ન કરતાં મેં વાત ફેરવી.

'બધા, તું અજરફવી રીતે આજ્યો ?'

'કેમ આવે વળી આઃણાં વારેજ. ધરમાં  
કોઈને નોંતેતાં હું અગાસી પર આંખોનો સ હેખને  
મેં પેપરમાં લુપીનની કહાણી વાંચના જોયાં !'

'હા, પણ તે ખારણાંની ચાલી તો...'

'તારા મનવામાં છે તો તેનું શું થયું ?  
મારે તો તારાં મકાનમાં આવવું હતું એટલે  
આજ્યો છે.'

'સેવકની લુપી તારી ખીદમતમાં સુ-  
ખારક છે. મારી જરૂર ન હોય તો હું જાઉં.'

ના, ના, તેમ કરવાનો જરૂર નથી ! તું  
મને અડચણ શાની કરે? ખરે જોતાં તો તને કાંઈક  
નવો રમ બતાવવાનો મારો વિચાર છે '

'તમે કોઈને રાહ જુઓ છો ?'

'હા, આજ રાત્રે નવ વાગતે મને જ્યાં મ-  
ળવા આવવા મેં જણાવેલું છે, 'તેણે પોતાનું  
ઘડયાળ કાઢ્યું 'આહ ! તે નવ પશુ વાગ્યા.  
જો તેને વખતસર તાર મધ્યો દશે તો તે હવડાં-  
જ જ્યાં આવશે...'

તેજ પગે બહારનો ચંગ કુટ્યો.

'કેમ મેં શું કહ્યું ? ના, ના, તું જાંજ રહે.  
હુંજ જાજશા.'

વસ્તાહ ! કોણ કમબખ્ત સાથે આજે તેની  
સુલાકાત થતાર હતી ? મારે આજે કંઈ જાતનો  
દેખાવ જોવાનો હતો ? લુપીન જેવા માણસ  
આજે મારે ત્યાં કોઈની સુલાકાત લે તો કાંઈ  
ખાસ બનાવ હોવોજ જોઈએ.

ખીજ પળે પોતાની સાથે એક લાંબ ટાંગ,  
એકવડયા અંગના અને શીક્ષા મ્હે: ના જવાનને  
લઇને લુપીન અંદર આવ્યો.

ઝોરડામાં આવ્યા પછી એ કે બોલ પશુ  
બોલ્યા વિના ગંભીર રહેરે લુપીને વિજ્ઞાપક  
બત્તીઓ સજાગવવા માંડી. આખા ઝોરડાને  
રેશનીમાં ઝળ ઝળતો કચાં બાદ બન્ને જવા-  
નો એ એક બીજા તરફ ટગર ટગર જોયું. જાણે  
તેઓ પહેલીજ નજરે એકમેકનું અતકરણ  
વાંચવા માંગના હોય તેમ લાગતું હતું.

તેમને ચુપ કીદીમાં ટગર ટગર જોતાં જોઈ હું અત્યથીમાં ડગ થઈ ગયો. પણ આ નવો જવાન ત્યારે હતો કોણ ?

ન્યુસપેપરમાં જોયલાં ચિત્રપરથી હું તે જવાનું જોળખી શક્યો. બિંછ પળે લુપીને મારી તરફ દૂરીને કહ્યું,

‘દેશત, મસ્તુર શીશીપી બોડે સાથે મને તારી જોળખ કરવાદે અને તુરત તે જવાન તરફ દૂરીને તેજી કહ્યું મસ્તુર માંડે આમ તણુ મળતાં તેનો સ્થિતિ કરી આ મુશ્કેલી પુરી થઈ તુષીક તમારો ખુલાસો બહાર નહી પાડવાનો તમે જે શુભ કાચ કર્યો છે તે માટે સેવક તમોને મુખ્ય રક્ષક બાદી આપે છે અને તે સાથે આજની મુલાકાત કરવાની તરફી માટે મેવક આભાર માને છે.’

શીશીપી હસ્યો,

‘જે આજની માફ છે. હું કાંઈ અપર્યો તમારા હુકમને તાબે થયો નથી તમે જે મને ધમકી આપ્યા હોને તો હું તેની દરકાર કરને નહી. પણ પણ મારા પીનાછને ખાતર મને તેમ કરવાની દરજ પડી છે.’

‘સાબાચ !’ લુપીન હસીને બોલ્યો. ‘દમન હાથમાં તો જે હથ્થાર હોય તેનો હમેશાં ઉપયોગ કર્યો છીએ. મને ખબર મળી હતી કે તને નરી જીંદગીની કશી પરવા નથી કેમકે તેમ હોય તો મારા મદદનીશને તું ઉઘાડને નહી..... ખબર કંઈતાં જણાવું કે તારા આપ પર તને અચાગ પ્યાર છે એટલે.....મને તે બાજબ હાથમાં લેવી પડી.’

‘થો, ત્યારે, સેવક તો ત્યાં આવી હશે છે.’ મેં બને ને બેસવા ફરમાવ કરી કે તુરત તેઓ બેઠા અને તેમનો શબ્દ પ્રદાર આ લગા લાગ્યો.

‘જોશરાઈ, મસ્તુર, તમે મારો આભાર ન સ્વીકારતા હોય તે સેવકની દીકરીગીરી નો સ્વીકારો ને ?’

‘દીકરીગીરી ? ચાલી, બસા ?’

‘ઘેડોએ તમે સાથે ચલાવેલી જંગલી ચાલી.’

‘અલગત, મારે કશુંક વળું જોઈએ હું બહુ વિચારમાં પડી ગયો હતો કેમકે આવી ચાલી આશા લુપીન તરફથી જ હોતી નથી. જેઓ ખુની હોય છે, તેઓજ.....’

‘મને કહેવા દેશો કે તે બાજબ સાથે મને કશું લાગતું વળગતું નથી. ઘેડો હમારે ત્યાં નવો માણસ છે. મારી માંદગી દેખાત મારા મિત્રો જેઓ આ બાબે તજવીજ રાખતા હતા તેમને એમજ લાગ્યું કે સાહેબ બાહારના કલાકને ફાવવામાં જ ફાવેલો હતો.’

‘આમ મિત્રો વાજવી હતી.’

‘ઘેડો મને તમોપર જાણસ તરીકે રાખવામાં આવ્યો હતો. મને ધરો કામનો થઈ પડ્યો હતો. મને એટલું કહેવા દેશો કે તમારી તપાસમાં બહાર આવેલી ઉપાસા પરી વિગતોથી તે ગણરાઈ ગયો હતો. તમે જે હમેને ઘોડા કલાકનીજ ફક્ત મહેતલ આપી હોત તો ખુની હુમલો તમોપર કરી બી થાત નહિ અને.....’

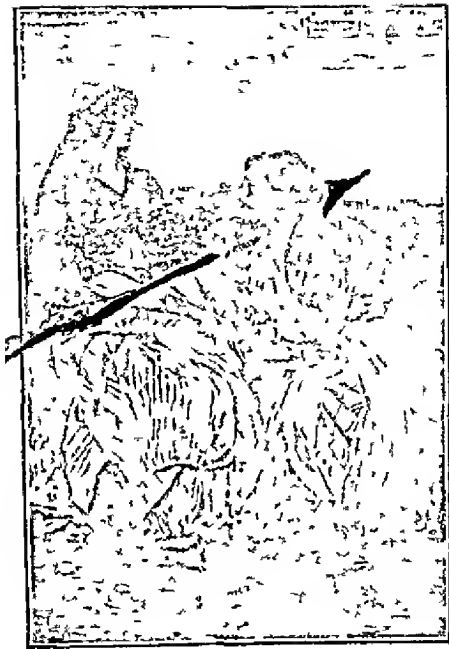
‘અને સેવકને મસ્તુર જેનીમાડે અને મીઠો હોમલોક પેડે છટકામાં સપડાવું પડત ? કેમ ખર ને ?’

‘જરાયરા’ લુપીન હસીને બોલ્યો. ‘અને તમે ને થયલા જખમથી મને જે દુખ થયું હતું તે ખમગતો વારો મારો આવત નહિ. ખર મા નજે કે મને તે વખતે થયું જ લાગી આવ્યું હતું હવડાં પણ તારા મહેરા પરનો શીકાસ જોતાં મને દુખ થાય છે. તું મને માફ કરશે ?’

‘તમે કાંઈ પણ પણ ચરત વગર મારા હાથમાં આવ્યા હો એમ બતાવે છે કે તમેને મારા પર વિશ્વાસ છે તો પછી મારી ન થી જરૂર છે ? તમે જાણો છો કે હું ચાહતે તો જેનીમાડે ને તેનાં બોલ્યાઓને અહીં લાવી શકત ?’

( સાધન છે. )

મુચના:—મહેર ખબર પાન ૭૩-૮૦ ને બાંહે પાન ૬૯ થી ૭૬ સમજવા.



આતે દુન્યા રોડે પાણી પ્યાસે જોઈ મેલો ખડા થયો નહિ

(જુઓ મોતીગીરીની જાહેરખબર પાન ૫૬૨.)



આમાના ઉદ્ધુગોનં હુધેલીમાં ચાંદ બનારતી રહ્યા.



# ટુંકી જાહેર ખબરો

## નાવન યોજના

હમારી કોલમમાં ટુંકી જાહેર ખબરો વધુ વિસ્તારથી દાખલ કરવા નીચલી ગોઠવણ કરી છે.

- ૧ જાહેર ખબર ચાર લાઇનની જ હોવી જોઈએ
- ૨ ત્રેણ માસથી ઓછી મુદતની હોવી ન જોઈએ
- ૩ આ જાહેર ખબર સ્વતંત્રતા દર અંકે પ્રગટ થશે
- ૪ સ્વતંત્ર સાથે હમારા માસિક ગુવર્નમા પ્રગટ થશે
- ૫ આખા વરણની હરોળે આઠવાડીક અને માસિક ઉપરાત ખબરો લેવા પુસ્તકોમાં પગલ થશે
- ૬ આ ચાર લાઇનના આમીક એક રૂપિયા લેવામાં આવશે
- ૭ આ ચાર ત્રિમાસિક હરોળે રૂપિયાતમાજ વીં ૫૦ માં રૂપિયા લેવામાં આવશે
- ૮ જાહેર ખબર સાથે પહેલા હકતાના ત્રેણ રૂપિયા મોકલવા પડશે જાણવામાં આવશે તે વીં ૫૦ થશે
- ૯ જાહેર ખબરોને જ્યાં જ્યાં જા. ખ. પ્રગટ થશે તેના વાઉચરની નકલ મળતી રહેશે

Dawn Photographic Studio-Photographers enlargers, frame and Harmoniam makers and repairs-Gowalia Tank road-BOMBAY.

Cheapest house for cycles and accessories Binning & Co. wholesale and retail dealers solicited 354, Grantroad, BOMBAY

## વચવાની છે.

ઉનમ ફળાંકેની કલમે હમારા પા સંદીથી વખ છાપેલા બગીચાની જેવી કે પાપરી, ખાર જાતના આ કુસ, ત્રણુરસની મોટા ફળની ચીકુ તથા તમામ જાનના મેવાની ધરાકને પાછળથી નીરાંશ થયુ પડે છે, તાકીદે કેટલોગ મ ગાવો લખો:—

પી. વી. બી. જાણવા માટે. રેશન—લીલાડ. (ખી. ખી. રેલવે)

નવરોજ એન્ડ કું. ગોવાળપા ટેન્ક મુખાલ વિલાયતી તથા ગામડી ખોરાકી પરફ્યુમરી, પેટાં મેડીસન, કંટલરી, સ્ટેશનરી તથા દરેક ધરધટુ પ રચુટણ સામાનના વેપારીઓ

પી	કરાણીની	કું.
ફેન્સી	કાપડનાં	વેપારી.
હાઇકલાસ	ટેલરીંગ	મેધ્યમ
ભાવ	રેલવે	હોટલ
		ગ્રાંટરોડ.

સરતામાં સરતુ સાહીત્ય વપના બે રૂપિયામાં પંદરેસે પાનાના ચાર પુસ્તકો. બે પુસ્તકો નવીન સન્યાસી સમાજ, બહાર પડ્યા છે. મેનેજર, કયાકુંજ અમમદાદ.

શીલાજીત તમે ખાધી છે ? દરેક રોગ પર ઉત્તમ છે નકલ્યાતથી મેતજો. ખરો માલ મલશે, તોલા એકની કીમત રૂપિયા પંદર લખો, મેનેજર સ્વતંત્ર

ભાગધ્યાના પુસ્તકો શાહુચાર, ભાગધ્યા માળા નંબર ૧, ૨, ૩, શયતાનનો સાથી, બહેરતુડુ શુવપુષ વાર્તામાળા-સ્ટેડીમાં છે. મંગાવો. શુવસન પ્રીન્ટીંગ વર્કસ-નવસારી.

મેમકવિ રચીત તસ્વીરોવાલ હોંદી આપામેં માઈવે સંમર્ણ ગુલ વીપવો સદીત મૂલ્ય ૧૧ ) રોયલ ગુલ કિપો મહારંગેટ બલીંગલ

૯૪૫૯

ભાગદય

‘હા મતિદાદુરુ સત્કર્મ માટે મનકે

‘જાણુ પ્રાપ્તિ

માળા.

પ્રજાણુ તજીવ માગત દામ માત્રી

‘હામા પ્રાપ્તિ હાદર્મ કીર્તિ

૨ ૬

માત્ર— — — — — પ્રાપ્ત ૩૭

‘હા પ્રાપ્તિ — “ “

નીચલી વાર્તાઓ છે.

‘હામા પ્રાપ્તિ—પ્રાપ્તિ કીર્તિ

‘હામા પ્રાપ્તિ — “ “

૧ મોરને પોરને મુળ. ૨ આવમાઈ દરખા.

તે પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ— પ્રાપ્તિ “ “

૩ રામની દહાણી. ૪ ગરીબ બીચારી

પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ — “ “

૫ દુન્યાસારી ૬ લીરાની વીંટી

પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ — “ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

૭ અંતની પડી ૮ અજબ તલેસમ

‘હામા પ્રાપ્તિ — “ “

૯ વેરી ૩ મિત્ર

માત્ર માત્ર — — માત્ર દરિદ્ર પ્રાપ્તિ

માત્ર — — પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

‘હા પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

શુભશાનની મહાકો મારેની આબેટ છે.

‘હા પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

દીગત બાર આના

‘હા પ્રાપ્તિ

મેનેન્ત—શુભશાન પ્રાપ્તિ

‘હામા પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

૧૬૫—નવચારી

# દુઃખીઓનો ખાસ દોસ્ત.

ભલા આ કાંઈ લેભાગુ ઉપાયો સમજશે નહિ મોટા અનુભવ અને ઉત્તમ વૈદકજ્ઞાનના આ રાગખાણ ઉપાયો, એકવાર જરૂર અજમાવશે.

મહેઠ કોઠ ને રંગતપીત

આ હો નપસ્તી ભરેલી બીમારીઓનો પ્રમુખ શીખ મરદ બા એવું મનુષ્ય જેને જેએ એ એ બીમારી લાગ્યાં હોય તે પાનાની જ હમી ધુળખા મહેલી સમજી હોય તેઓને જો નહીં મુલાકાત નથી જ હમીની આશા પેદા કરી આપનારી એક બહુજન ચમત્કારીક દવા માત્રી વરોની યકરી નાખનારી મહેનત અને ચામુ કોરીશ અને મોટા ખર્ચથી ફતેહમદ નુસકાઓ દારવીય યાત્રા જે એવા તો ચમત્કારિક છે કે આની રીકટ બીમારીઓ કે જેને લાઠજાન મમજી ગણે તેને માનવજી દીવસમાજ અમર કરે રહે છે અને પદ્મથી ૨૦ દીવસમાં તો બહુ કોડાં ચોરગ નહીં હોય તેવી રીતે કાપે નાણુક યથામય છે

મારીની પુરતી ભગત ઉપર કેટલા વખતની બીમારી છે, મેણુ કોણેના ઇનાજ કાપા છે. તે સરવ લીગન લખી જણાવવી કોહોડના બીમારો કાષ્ટ જ્યાં ના છે અને કેટલા મોટા છે તે જરૂર તપવા તૈયાર ઉપરાત નીચથી અકસીર દવાઓ કાનમાં કપક ઘણ છે—માત્ર એકજ વખત મગાવીને ખાના કરશે તો માલમ પડશે એ દવાઓ ખાવી અને લીધારી નથી પણ ખરેખરી કાપદા કારક એકેએક અકસીર દવાઓ છે અને એની કીમતની અકેએક પાલ પાણ વસુન કરી આપનારી છે—

રોગને ઈતેખાખ—આ એક અકસીર દવા છે એ તેની માત્રીસથી પેરા દોસીસ જેવી વીકટ બીમારી યોજા દીવસમાં નાણુક યથામય છે.

એજ તેવથી ગમે તેવું કોનીક રમેટીઝમાં પણ પજુ જડમુઝથી જતુ રહે છે—કીમત શીશી ૧) ના ૩.૧૫.

એજ મુઝજા લકટપીતની બીમારા પજુ જડમુઝથી જતુ રહે છે—કીમત શીશી ૧) ના ૩.૧૫. એટલીજ દુક મુદતમાં સમુનગી જાતી ૨૬ છે પછી તે ગમે તેવી પુરણી અને ગમે તેવી હોય તુલુ અને સખત આખતુ જતુ—જતુ ચોગ્રજ કાપ નહીં પુગી ગણ હોય—

સુરમો—નખર ૧) —આ સુરમોગમ તંતુ જતુ અને સખત આખતુ જતુ—જતુ ચોગ્રજ ગિવર મા કાપીને ઇનસાનને નવી રોશની અને

વળી એ દાનાની ખુબી એવી છે કે ને લગ નહીં જ હમી જતો છે—કીમત ૧) તોલાની શીશીના દવામાં આ ખાવામાં કરી પજુ રીતની અડધુ રૂપા ૬ મા કકાકુ જેવું નથી માત્ર એકથી સુ લીપ ખાવાની અને એટલાજ લીપા રોજ કાપે ઉત્ત માગતુ માત્ર ૮) દીવસમાં દુર યથામય છે, અને રંગાડવાની જે તેમજ વળી ગાંઠ સ્તીર રહેજા દી પજુ યતુ નથી—કીમત શીશીના ૩. ૫) જતુ પજુ નથી

સુરમો નખર ૨) આ સુરમાથી રાત અંધ સુરમો નખર ૩) આ સુરમાથી રાત અંધ સુરમો નખર ૪) આ સુરમાથી રાત અંધ સુરમો નખર ૫) આ સુરમાથી રાત અંધ

એ દવાઓ એટલી બધી તો અમરમાં કે અનુચિતને દર્મેશનો ઉપયોગી છે એનાથી આખની ખાત્રી પુરવક છે કે દવાઓની કીમતો એક બાજુથી નાણુક છે—કીમત શીશીનાં ૩. ૨ રાકોડા લડ ખાખીને લાગ બીમાર સારો થાય પછી લેવાને માટે તૈયાર થીએ મહેઠમાત્રી કરી જરૂર ૩) ના જેવે જ છે પણ એની કીમતમાં એવા બીમારોએ નીચે સરનામે પોતાના ખર્ચ છે. જેથી દરરોજ અને નાણુક એવો ઉડી

સુરમો નખર ૬) આ સુરમાથી રાત અંધ સુરમો નખર ૭) આ સુરમાથી રાત અંધ સુરમો નખર ૮) આ સુરમાથી રાત અંધ સુરમો નખર ૯) આ સુરમાથી રાત અંધ

યોગ કરી કાપદો છાલી શકે—કીમત શીશીનો રૂ. ૧  
રોગને ખાસ—આ તેલ માથાને સંસ્કારી દેવા છે, જે આપણા મોઢાં મોઢાંનાં વાગર-  
દંતર દુર કરી નાંખે છે. અને ઉઘરીના અણનાં કુલ જનવરો માટે આશીર્વાદ સમાન છે. ઘોડ  
પડવા જેવું નથી. એ કપરાંત પુષ્કા કુનસીયાય, બળદ, બેસે કુતરાં બીલાંડાં યા કોઈ પણ જા  
વીગેરે ઉપર બહુજ અકસીર છે. કીમત ૫૧ નંરને ખુબ્લી થઈ હોય જામ પડ્યો હોય ચીમ-  
તોલાલી શીશીનાં રૂ. ૧)

રોગને ખરાબ આપો—આ તેલ માથાને બહુજ ઠંડક આપનાર તથા ભંગને ક્ષત બદનાર છે; એનાથી જે માણસને ખરાબર ઊંચ નહિ આવી પડે તેને ઊંચ આપે છે, અને માથાનો ખોરા પછુ દુર કરે છે—કીમત શીશીનાં રૂ. ૨)

રોગને ખાસ સીર—આ તેલ હરસ મસા રાટે બહુજ અકસીર છે; એ તેલથી એ બીનારને તરતજ રાવત અને આરામ થવા છે કીમત શીશી ૧ નાં રૂ. ૨)

સંસ્કાર નખરત—આ પાણરથી છુખાર દુર થાય છે. ખોરીને કાપદો કરે છે. કબજાત દુર કરે છે. લોહી સુધારે છે. છુખ વધારે છે પેટમાં મતાં કરમ બહાર કાઢે છે. બચ્ચાં જીવાન અને ઉમરે પુગેલા સર્વ મરદ જોરતને માટે કાંઈક ને. કીમત દશ તોલાની દાખડીનો. ૧)

સંસ્કાર અકસીર ઉલ્લેખ—આ એક પાણર છે. અને તે માત્ર-પાણીનાં મેળવાને ગમે તે ની દરાજ પછી તે જીનિ યા નથી હોય કાળી યા લાલ હોય તેને માત્ર ચાર દીવસમાં ઉઘીકી કાઢી દરદીને તુરતજ રાહત અને આરામ બક્ષે છે કીમત શીશી ૧ નાં રૂ. ૦૫

હુખમે અકસીર ઉલ્લેખ—આ એક પાણીનો ખોરાક હજમ કરવા માટે-પાવન ચકતી વધારવા માટે-છુખ વધારવા માટે મહુજ અકસીર છે. કીમત ૪૦ ગોળીઓની શીશીનો-રૂ. ૦૫)

પારાની ગોળીઓ—પારાની ગોળીઓ ખાંડની એક માંગેજ સમાન છે અને તદન એકલા પારાની ગોળીઓ આજ સુધી બનવા પામી નથી. કીમત ૪૦ ગોળીઓની શીશીનો-રૂ. ૦૫)

એનાં મદસ દેન્ડ—આ એક કીમત તેલ સંસ્કારી દેવા છે, જે આપણા મોઢાં મોઢાંનાં વાગર-દંતર દુર કરી નાંખે છે. અને ઉઘરીના અણનાં કુલ જનવરો માટે આશીર્વાદ સમાન છે. ઘોડ પડવા જેવું નથી. એ કપરાંત પુષ્કા કુનસીયાય, બળદ, બેસે કુતરાં બીલાંડાં યા કોઈ પણ જા વીગેરે ઉપર બહુજ અકસીર છે. કીમત ૫૧ નંરને ખુબ્લી થઈ હોય જામ પડ્યો હોય ચીમ-તોલાલી શીશીનાં રૂ. ૧)

તેલથી માત્ર ૪) દીવસમાંજ કાપ દો ચાંચ છે ખુબ્લી વીગેરે નાજુદ મહા ઉઘી મથલ આપો પાણ આપે છે. કીમત પાટલી ૧) નો રૂ. ૧૫

હોરસ કુન્ડીશન પાવડર—આ દેશી બનાવટનો ઘોડાઓ માટે. મસાલો છે-એ. મસાલાથી ઘોડાને છુખમાં વધારો થાય છે-પાણી ખરાબર પી બે છે-પટ આવતાં હોય નો તે બધું થાય છે-અગર કબજાત હોય તો તે દુર થાય છે અને ઘે ઝાનુ બદન ખુબી તૈયાર થાય છે—

કીમત ૧ રતલી દાખડીનો રૂ. ૦૫૫  
એ છે-ત દરેક જાતનાં હર કીમતનાં દેશી ખાતરો-સુગંધી તોળાણ દર વખત રોકમાં તે માર રહે છે. એક વખત મોગાવવાથી માલ અને કીમતનો ખાતરો થશે.

દરેક જાતના મુરખાઓ પાણીઓ જાત જાતનાં તખ્તાર છે-બહુજ કીધાયત ભાવ અને ઉચા માલની ખાતરો આપવામાં આવે છે—

દરેક કીસમન ખીમારો પોતાનો હાલ દમા રા પર લખશે તો તેઓ માટે ઘટતીજ દવાઓ તજવીજ કરાવી હોમા પોતે પુરતી વગત અને સમજ સાથ મોક્ષી આપીશું—

ગરીબ માણસો પાસે હમારી દવાઓની કીમતમાં ખાસ છુટકો કામ લઈશું—

વેપારીઓ અને જથ્થાબંધ માલ મનાવન રને સાદે રીસકોબિટ આપશું.

મેહરાં રોહરમાં હમારી દવાઓ. માટે વરકી ગ એન્ડ નેની જરૂરત છે—

શ્રાવણ નીચે સરનામે કરવો:—

ડી. ખત્રસારા.

જીગ પ્રોપ્રાયટર

ખત્રસારા એન્ડ કું.

નીરકીવાલાં—દીલી.

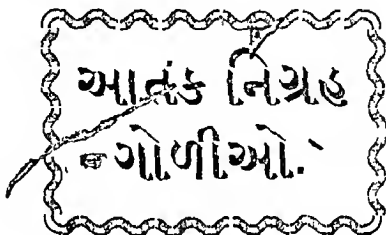
“યુનાની”:- દીલી:

તંદુરસ્તી તાકાત.



લાંબી છંદગી

સર્વે મેળવવાનો ખરો ઉપાય.



નબળાઓને બળવાન બતાવવાથી અને ખરાબ ટેવને લીધે પાદમાન થઈ છંદગીથી નિરસ થયેલાઓને નવો અને લાંબી છંદગી આપી મુખી કરવાથી દુનિયાના દરેકે ભાગમા મોહોટી કે તેલ અને મોટોટી કીર્તિને પાનો રહી છે.

કિમત ગોળી ૩૨ ની ડબી ૧ નો રપિયો ૧ એક

શરીર અને નીતિના રક્ષણ માટે  
કામશાસ્ત્ર વાચો  
કિમત કે પોસ્ટેજ કમજ નહી

વૈદ્યશાસ્ત્રી

મણીશંકર ગોવીંદજી

આતંક નિગ્રહ આયુર્વાલય.

જામનગર કાઠીઆવાડ.

દવાના ધિયારા પી પીને િ હેરાન થાઓ છો.

દુખ તરફથી નિરાળા ખરી તનદુસ્તી યા શ ૧ નિષ્ઠતા હોય તો વાંચો-અમેરીકાનાં  
શીઝીકલ કંચર આતાંનાં પ્ર ૧ ખરનાર મેકડેનની

# જીવનશક્તિનું બંધારણ.

( Building of Vital Power. )

શરીરની સંપૂર્ણ સુખાકારી માટે સાદી ભાષામાં સાધારણ લેક્ષને સરળ-મેહેવાર પણ સંગીન  
ગાન આપનાર પુસ્તક-ચીઝો સહીત, કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ છુદ્ડ.

દવા વગરનો દા તર.- ( ભાગ ૧ લો.

કીંમત ૧૦ આના.

ચોરીજ નકલો હવે બાકી રહી છે.

કુદરત ઈલાજોનાં હારમાળાનાં પુસ્તકો.

- નાં ૧ કબજશ્યાત (Constipio) આ ચાલુ દરને દુર કરવાના કુદરતી ઉપાયો ૦-૩-૦
- નાં ૨ દુધના ખોરાક (Milk Die) ને કેમ લેવો અને તેનાથી મળતા અમુક્ય ફાયદા ૦-૪-૦
- નાં ૩ અહી-ક્ષયરોગ (Consumptio) નો દુર કરવાના કુદરતી ઉપાયો. ૦-૬-૦
- નાં ૪ આંતરકાને પાણીથી ધોવાની રીતો ચીઝો સાથે ..... ૦-૩-૦

ઉપવાસ (Fasting Cure) હરેક દરનો એકલો કુદરતી ઉપાય તે કરવાની સમજણ-અને  
તેથી મળતા બેહર ફાયદાનું સંપૂર્ણ પુસ્તક પુષ્કળ ચીઝો સાથે થોડાક વખતમાં બહાર પડશે.

શીઝીકલ કંચરની-સાદી કચરતોના નકશા

વગર એન્જરો-માત્ર શરીરનીજ કેકેસ સડકાઈથી પરમાંજ કરવાની યજ શકે એવી હીલચાલો  
ના નકશા સમજણ સાથે, અગ્રેજી તથા ગુજરાતી બન્ને સાથે. કિંમત ૦-૧૨-૦ તથા બીજા  
જુદા નકશાઓ. વિગત માટે સંપો:-

'POSTUM' પોસ્ટમ લકમાંથી બનાવેલી કાશી, ચાહ, કબજરાતને તોડનોર રવાદીસ્ટ પીણું  
ના રતલી; ૫૦] કપ આ ચાહ એટલો કીંમત રૂ. ૧-૨-૦  
ના રતલી ૧૦૦] કપ આહ થાય કીંમત રૂ. ૨-૨-૦

Mcinnon વેજેબલ સપ્લુ જુદા જુદા ભાવો માટે લખો.

એકલા એન્જરો. પી. માદન.

અમેરીકાના શીઝીકલ કંચરીસ્ટ.

હેલ્થ હોમ સાંકાકરક

બાહરગામ માટે એન્જરો (મેકેયે છે.

# સ્વતંત્ર.

નાં

## ખાસ ખેયાણો

૧ તુરેજેહાં	છુપીતનિ અદ્ભુત વા-ત (ભાગદયા)
૨ લેડીઝપેજ	લખનાર થેહમાં
૩ છુઃમ'તર	„ કાકા કડક
૪ હિંદુ ચચા	„ શાંકર
૫ ઉટકી ચુટકી	„ રસીકલાલ
૬ કાવ્યમાળા	„ કવિ ભવાનીશ કરને હરમીસ
૭ અઠવાડીક પોસ્ટ	„ મી. મા. માઠન
૮ દાનાની દાનાઈ	„ લાલ ખુઝેગ

[સં. ૧૯૧૪ની દીલકશ ભેટ

લવાજમ પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૩-૮-૦

# Painkiller

(PERRY DAVIS)

પેરી ડેવીસનું

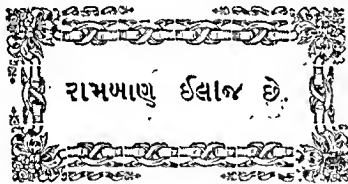
પેન કીલર.



મરડો આડિયું, દુખીરા,

સફા કરી આંતરડાં ને ચોખાં રાખે છે.  
અચળુચ માંદગી માટે જરૂર ઘરમાં રાખજો.

લયક-જખમ-ધા-છરીના કાચ મોટ



રામખાણુ ઈલાજ છે.

મીસા ઇ. સેકસ, મથુરા થી લખે છે.

જ્યારે પણુ મેં પેન કીલર વાપર્યું છે ત્યારે અસર રામખાણું થઈ છે. તે પોવાય છે તેમજ બહાર લગાડી શકાય છે. હુમો પાસેની સઘળી દવાઓમાં તે હુમોને સૌથી વધુ જરૂરી છે.

સઘળા ગાંધીઓને ત્યાંથી મલસે.

નંડલ્યાઓથી ચૂત્તો.

મુખઈના એજંટે. }

હરજીભાઈ મુલજી એન્ડે.

તથા  
મીં છગનસીલા રૂઘનાથદાસ.  
બુગામસજી પોસ્ટ ગ્રાંડીસ આગળ.



**गुलशन.**  
**GULSHAN.**

Parsi Ladies' No.

भाससेवीज अंक.

*Agarwal*  
FROM  
*Bhagwan*  
Editor

सागद्यानी लक्ष्मी दुवा साधे

**सानुमुपारक**

सप्टेम्बर १९१४ \* \* \* September 1914

ॐ ॐ ॐ  
आ आदना लेखको:-

ॐ ॐ ॐ

देवता

इशानाउ कोराणल इशानी

नोस जीभाउर नोसभेता

M. H. R. Kolah m. a

भासीस भेदेरानु मेहनवाणा

Daisy Boll हाइभानावाणा

भीम शरीरन

भीम तोमा इ भेता

भासीम नरवानु कोडावाणा

Shrewd (भीक्षीमोरीया

भीस दीना छळ सुवा

M. P. B. आदरवानवाणा

भीस अपर हाइभानावाणा

गामवेतो गोरी (पटेस)

भीस नादान

भीम वीरसा

ॐ ॐ ॐ

Jayantilal and CO

Art Jewellers

105, Shaik Meemon Street, BOMBAY.

સોના ચાંદી અને ઝવેરાતનાં

દાગીના ખરીદવાની

વીંશવાસુ દુકાન

અમારે ત્યાં હાલની સુધરેલી ફેસનના તમામ જાતના  
દાગીના મોટા જથ્થામાં તૈયાર રાખવામાં આવે છે.



તેમજ ઝાડર આપવાથી એકજ વાઈટ તૈયાર કરી આપવામાં મ. કે.

તથા બેટ આપવા લાયક ચાંદીની સેકંડો ચીજો તૈયાર રાખે છે.

ખહારગામનાં ઝાડરો તાકીદ વી. પી. થી ગોઠવવામાં આવે છે,

જયતીલાલ એન્ડ કું. ઝવેરીઓ.

કે. સેબ મેમન સ્ટ્રીટ નં. ૧૯૫

મુ અઈ

# સ્વતંત્ર.



ભાગદયાના આ અઠવાડીક પત્રો

૧૯૧૪ પતેતી



નંબેર

નમુનેદાર અંક છે.

સંખ્યા બંધ થિતો ઉપરાંત ઘણા લાક્ષિણ લેખકોનાં લખાન છે.

હિમત ચાર આના.

શુદ્ધશાનનાં કાહાકો સિવાય બીજાઓને આ અંક મળશે નહિ.

મેનેજર સ્વતંત્ર નવસારી.

# કુંક જાહેર ખબરો

નવિન યોજના

1 Dawn Photographic Studio-Photo

graphers enlargers, frame and Har-  
monium makers and repairs-Gowa-  
lia Tank road BOMBAY.

2 Cheapest house for cycles and  
accessories Binning & Co.  
wholesale and retail dealers trial  
solicited 354, Grantroad, BOMBAY

વેચવાની છે.

3 ઉત્તમ ફળજાડની કસમો દ્વારા પા સદીથી વખ-  
ણાપેલા ખગીયાની જેવી કે પાપરી, બાર જાતના આ  
કુસ, તથા ચરસાની મોટા ફળની ચીકુ તથા તમામ જાત

4 ના મેવાની ધરાકો પાછળથી નીરાશ થવું પડે છે. ત્રીજા બીજી યોજના મંગાવો.  
તાજીદે ફટકોગ મંગાવો. લખો:-

પી. વી. બીલાડવાલાને. રોશન-લીલાડ.

(બી. બી. રેલવે)

5 નવરોઝ એન્ડ કું, ગોવાળ્યા ટેન્ક મુંબાઇ  
વિલાયતી તથા ગામડી ખોરાકી પરફ્યુમરી, પેટ્રો-  
મેડીસન, કટલરી, રોશનરી તથા દરેક ધરબટુ  
રચુટણ સામાનના વેપારીઓ.

6 પી. દરાણીની કું.  
ફેન્સી કાપડનાં વેપારી.  
લાલકાસ ટેલરીંગ મેંધમ  
બાવ રેલ્વે ટોટલ ગ્રાંટરોડ.

7 સરનામાં સરજી સાફી-ય વર્ષના બે  
રખામાં પંદરમે પાતાનો ચાર પુસ્તકો.  
બે પુસ્તકો નવીન સન્યાસી સમાજ,  
બદાર પઃમાંછે. મેનેજર, કાપડ-  
જીવાનાદ ઇ. ડી. રાહડદર એન્ડ કું. ખેતીવાડી ૧૧ મી બી. મુંબઈ

૮ ભાગ્યાના પુસ્તકો શાહુચેર, ભાગીયા  
માળા નંબર ૧, ૨, ૩, શયતાનનો સાથી, બ  
હેરતલુ બુલબુલ વાર્તામાળા-સ્ટોકમાં છે. મંગાવો.  
ગુલશન પ્રીન્ટીંગ વર્કસ:-નવસારી.

૯ સુંદર મોલડીંગ-હંચામાંના કાચ તથા રાખ  
રવી વરમાંના તેમજ અગ્રેજી આંખે ઉડી વળજે  
તેમાં બીજો વેચનાર તથા ફેમ મેક

હુરગોવીંદ ધરમસી, મીરજા સ્ટીટ મુંબઈ

૧૦ માયાના, કમરના, તથા સંધીવાલુસરખા  
બીજીમ દરદમાંથી મુક્ત કરનાર ક્રસ્ટ, ઇન્ડીઅન  
મેલોડીઅસ બામ " અકસીર સાબીત થયું છે લખો  
કે. એન્ડ, એ. કંપની ધોરાજી."

૧૧ તદન ભેટ- રેલ્વે એક્સપ્રેસ વીમાની પી  
કીસી ઉપર ન ખીરસા ધડીઅ  
જાયા મેડીવાયબેટ મેળવવા હોય તો એક આનાન  
રીપટ બીજી યોજના મંગાવો.

અમરશી લલ્લુભાઈની કું. ચકરાણ સીડી

૧૨ The Premier and Cheapest House  
n India. for Photo requisites Large-  
stock of various camera, kodaks, films  
and all accessories. Camera repairs

ur speciality—amateurs workso  
carefully and promptly executed.

S. Mahadeo & son.

54, 56 Hornby Road, BOMBAY

૧૩ કુદનાન સહદર, પરમેશીવ સીક્રી, વેહટેબલ લોકે  
રીવ ટોનારીકી તથા સીક્રી કરનારો ચરખત કી-  
૨૫-ચુગર કેટીંગ દોઢમાં ફક્ત દમારેજ ત્યાં પાપ છે.

૧૪-ચુગર કેટીંગ દોઢમાં ફક્ત દમારેજ ત્યાં પાપ છે.

તમેએ આ એ નામ જોયું કે

હુનીઆ હેર ઓઈલ.

ખરી જતા આવતે અગ્કાની માયા  
ને ય કક પોચાડે છે

હુની  
ઓ

મધુર અને સુવાસીક ખુસમોયી લોક  
પ્રીય થઈ પડેડુ છે

હુની આ હેર ઓઈલ

ખાનુઓના ડમ સાયના ખુમસુરતી  
મા દશ ધજો વધારો કરે છે

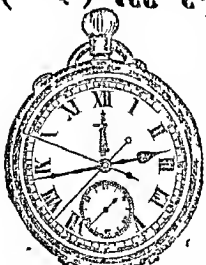
ઓ  
હ  
લ

ખાનુઓને પુરો તેમજ વીધાથી  
ને એ સરખુ ઉપયોગી છે.

કીમત બાટલી ૧ ના ૧૨ આના પોઈન્ટ ખર્ચ ૪ આના અડધા આના  
નારદાપ માકલવાથી સંખ્ય શ્રી માકલવામા આવશે

ખનાવનાર  
એ. જ. પાટણના  
બાપના લેન નં ૩ મુખ્ય

# (સમાફર) સીગનલ વોચ કંપની.



દાદા રોક અગીઆરી હોન બી રોડ-સુખઈ.

આ કંપનીના પહેલી કવોલીટીના ઘડયાળો વીસ  
વરસે પણ નવા નેવા દેખાય છે ઘણું લાભે વખ  
તેજ ચોડીક સેકન્ડના ફર માલમ પડે છે કારણ  
ખરા કમ્પેનસેન્સ ગેલેન્સ દોવાથી હવાના ફરફાર  
સામે રક્ષણ કરે છે

હિંદુસ્તાનની બધી રેલવેના કામદારોમાં  
આ ઘડયાલો ઘણા ભણીતાં છે.

રેલવે શીશતન ખાતરી લાયક તપાસીલાઈ ૧૭-૮  
દળનના એક દળનથી ઓછા વી પી કરવામા  
નહી આવશે.

હમારી કંપની થોડે વાજબી નફે સતાપ પામતી હોવાથી જે  
હમારા ઘડીયાલો સસતા છે હમારા વેપારી ભાવે દરેકને અનુસરતા છે. સઘળા  
વેપારીઓ પાસેથી મળી શકશે.

જરૂરયાત ખરીદી માટે તેમજ વધુ જાણ માટે હમારુ સરનામુ નોંધાવો.



ધરડાએને જુવાન થવાનો જમાનો તે  
વળી શું ?

ખીઝાએ કુસતૂન તૂનીયા.

“ અસલ ઇસ્તમ્બોલમાં બનેલો. ”

યાને ઇસ્તમ્બોલી કલક કે જેથી શોખીન ગ્રહસ્થ સફેદ બાલને  
કાળા કરી શકે છે. આ કલકથી બાલનો રંગ કાળો બનર બનેછે  
એટલું નહિ પણ ખરી ગવસા બાલની જગ્યાએ નવા બાલ ઉગે  
છે એ એક નુસખો છે, અને જગતભરે થયેલો છે એની ખરી  
ખુબી માં એક તો એ છે કે માર્થાની ચામડી ઉપર કાષ પડતા  
નથી તે જ બાલ વાસ મારતા નથી વાપરીને ખાત્રી કરો.

દીમત રૂપીયા એ પોસ્ટેજ જુડુ.

ટેલીગ્રાફ એડ્રેસ કમપાની ટેલીફોન નં. ૨૨૮૭

મળવાનું ઠેકાણું:—

ધો બોમ્બે ટાઇલ માર્ટ.

૨૧, એંક્રીટ ક્રાંટ મુંબઇ.  
આંચ આંક્રી મોક દાલ્લી

માઠ ગુલામખાતુ ગુલામહુસેનનીકુ ટાઇલ્સ મારખત તથા સ્ટીલની શીલોના વેપારી

રૂ. ૧૦૦ ઇનામ.

તાવની રામખાલુ દવા.

આ દવાથી કોષ પશુ જાતનો તાવ ના ઉતરે તો લીધેલા પદાર્થ પાછા આપીશું. આ દવાથી  
ચોથીઓ તાવ નથી ઉતરતો એમ સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ નું ઇનામ આપીશું. ગોળી પદ ની  
ડબીની કી. રૂ. ૧-૦-૦

શક્તીની દવા.

શક્તી સહવનમાં શક્તિ લાવવાનો ગુણ નથી એમ સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ ઇનામ  
મળશે. દરેક જાતની નબળાઇ દુર કરી પુરતવ વધારે છે. વૃદ્ધાવસ્થાથી અગર ખીજા કારણથી  
કમી થયેલી શક્તિ વધારે છે. નામરદાનના દરદો અને નસોની નબળાઇ દુર કરે છે. ગોળી ૧૦૦  
ની ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

ધાતુ વિકાર—નામનું પુરતવ એક કાંડ લખનારને મફત મોકલવામાં આવશે

શા. ગીરધરલાલ કહાનજી.

હેઃ એશીસ:—ધોળા, ગુજરાત.

ગીરીધર આપધાલય.

આંચ એશીસ:—મુંબઇ, મારશીટ

છાપી ચાલ, ૧૦, નાગરસીતાસની કું.

કાગળ પત્રનો વ્યવહાર હેઃ એશીસે કરવો.

# અમૃતાંજન.

અમૃતાંજન એ દેશી દવામાંથી હિંદુસ્તાનમાં તૈયાર કરવામાં આવેલું છે તેના ઉપયોગ માત્ર શરીરમાં ગ્યાં દુખાવો હોય ત્યાં લગાડવામાં કરવાનો છે. એમ કન્વાથી રૂંદ જલદીજ મટી જશે.

માથાનો દુખા, માથાતુ ડુંગ, ગળાનો સર્વ જાતનો દુખાવો, લચક, છાતીના ઠડીના વિકાર, સધીવા, કમરનો દુખાવો, ઠેસ, ઘા, વગેરના દુખાવો એ તથા રોગ કોપર આ એથપનો લેખ ચોપડવાથી તરત આરામ થશે, કિંમત રૂ. ૧૦ આના.

દુધ પાણિડર.  
કિંમત માત્ર બે આના.  
દાદરની દવા.

મુકી ખરજ, દાદર વગેરે ચામડીના દર્દો આ મલમથી સારા થાય છે.

કિંમત માત્ર છ આના.

અમૃતાંજન પીણી,

૦૮, શ્રીરંગ રોડ, પ્રાંત-મુમ્બઈ.

## સાચી સલાહ.

કબજતાત અને અરૂચી મટાડવાના, લોહી સુધારવાના, વિચાર વિકારના ગમે તે રોગ દુર કરવાના, ગમે તે જાતનાં જન ગમે તેવી કમજોરી નાબુદ કરવાના, અને સ્મરણ શક્તિને સ તેજ કરવાના દેવી ગુણો અમારો

## મદન મંજરી ગોળીઓ

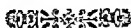
ધરાવે છે એવી સાચી સલાહ તમામ વિદ્વાન વધદા અને બાહોશ ડોક્ટરો પોતાના દરદીઓને આપે છે.

કીંમત-ગોળી ૪૦ ની ઠમી એકનો રૂ. ૧

વધુ વિગત માટે અમારું તદ્દન મફત મળતું 'વૈદ્ય વિદ્યા' નામનું ૧૨૮ પાનાનું વર્ષદ્વીપ પ્રસ્તુત મળાવો. રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી જામનગર-કાઠયાવાડ

આમ જોડીત-નં. ૧૮૭ કામચાંદી-સુખધ.

# તમેને શું જોઈએ છે?



હમે દરેક જગ્યાએ નવું તેમજ સેકન્ડ હેન્ડ સાંચા કામ યુરોપ, અમેરીકાથી

ખાસ મંગાવ્યે છેએ. વ્હારડેલના પ્રિન્ટીંગ, તથા લીથો મશીનો જાણ કામ માટેનાં

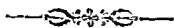
અને ફોટોગ્રાફોનાં અપ-ટુ-ટેક ટેકલો અને મશીનો, કટીંગ, સ્ટીચીંગ તથા પર્ફેક્ટીંગ

મશીનો તેમજ પ્રિન્ટીંગ મશીનો હમે ખાસ મંગાવ્યે છીએ.

તાત્કાલિક જરૂરયાતને પહોંચી વળવા આ મશીનરીઓના સારો જથ્થો હમે,

સ્ટોકમાં રાખ્યે છીએ.

એક જ વાર અજમાવશો.



## પેરોલ મેકસીમ કં.૦

સીતારામ બીલીંગ,

મુંબઈ.



સંદર્ભ રાજ.

# અમોટોમોહીની

(૨૭૨૬) અંગેલીના મુલોનો અદાર

અમોટોમોહીની

તેની હિતચત્રા અધુર ચરને રહાઉ ને ચુલોની ખુરબો માટે હુકમનાનના  
 બુદ્ધિ અદર્શનાંથી પહેલા નબરના સોના ફેખાના ચાંદ અળખા છે, તેખજ  
 વળી કોરબીબીશનોના અધીકારીઓએ અમારા અખલાત સેર લોટા  
 ગોલીનાને “સેદનો રોનશાહ” અને “અતરો નો અધીપતી” ની ઉપમા  
 આપસ છે લોટા—સોલીની સેદના માત્ર ચારજ દીખા ફમાલપર ફેરફાર  
 ફવસો મુધી તાજ અબલીના મુલોની ખુરબો આપે છે, વળી તેની ખુરબો  
 ચાર દીવસ રહતી નથી, તેમ કાળીત ફરનાને ફા. ૧૦૦)૪ ઇનામ આપવાને  
 બધાં છીએ.

ફિઆત—અર્ધા ગોશની બાદલીના ફા. ૨-૦-૦૧ ફોંબની મુદર દુખખના ફા. ૦-૧૨-૦

ફપડામાં રાખવાના મુગાંધી ફારોડો ૧૨ ચાને હજન

માત્ર નાની દુખ અડીલી અજઆવી જીઓ ન ખસાંદ પડે તે પૈસા પાછા  
 કોરબી અરોચોટલ ફરજ એન્ડ કેમીડલ જું ૧૦ સોલ ચોજાંટ, મોહીની  
 ચોજાંટની જુઆ મરેજાટ — મુગાંધા.

# મોતી ગોરી.

ભાગ્યાની ઐતિહાસિક વાર્તા.

સુદર વિનો.

૩૫૦ પાનાં

મેદરજાન મેદર.

ગુલશન પ્રીતમ વંસ-નવસારી.

સાહેબ,

મીં ભાગ્યાની ઐતિહાસિક વાર્તા  
મોતીગોરીના મહત્તરીકે માણનામ નોંધીને  
અને ખાસ ભાવ એક રૂપ્યા છ આના તથા  
પોસ્ટેજ જુદું મળી તો. પા કરસો.

ગુલશનનાં મહાકોને ખાસ એક રૂપ્ય  
છ આને મળશે.

આ કુપો ઉપયોગમાં લેજો તે સિવાય

માંગણી સર્વોકાસયો નહિ.

લી.

તા.

કીર્તિમત રૂપ્યા એ પોસ્ટેજ

જુદું.

થેરમા

આ ખાસ અંદાજ અધિપતિ.



બાઈ ગુલબાઈ મોરારજી અમીનજી ઇજ્જતી.

# ગુલશન.

## Gulshan.

મુંબઈને લગતું સ્વતંત્ર અને ગુલશન તથા  
ગુલશન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસને લગતું સંબંધિત કામ  
કામ માટે નીચે સરનામે લખવું યા મળવું.

મી૦ હોરમજી એસ મીસ્ત્રી  
ડોન ફોટોગ્રાફિક સ્ટુડીઓ,  
ગોવાળ્યા ટેકરોડ.

લંડન એજન્ટ — મેસર્સ ઇ. ડબલ્યુ  
હાર્વુડ એન્ડ કો૦ રૂ૧, વોરવોર્ક  
લંડન, ઇ. સી.

Bombay Sole Representatives Mr. H S  
Mistry - The Dawn Studio - Gowalla Tank Road

London Agent - Messrs E. W. Harwood &

Co; 21 Warwick Lane,  
London, E. C.

( પુસ્તક ૫ મુ )

સપ્તા મર

પૃષ્ઠ ૯

### એ બોલ.

આદા ! બિ બોલની સી જરૂર છે બધા ? . પણ ના, તેમ ક્યાં વિના ચુપ રહી આ અંકને પસંદ  
ર થવા દેતાં હું મારી ફરજમાં જાણી યાપ અ પા વિનું રહું નહિ. જ્યારે મને પહેલા ફક્ત પારસી  
બાબુજોની જ કલમથી લખાયેલા એક ખામ અંક તૈયાર કરવાનો વિચાર સુઝ્યો ત્યારે પહેલા તો તે  
સાહેબ જણાયું પણ પાછળથી તેની મુશ્કેલીને જાણ થતાં હું કમનસૂયો, છતાં બહેન ચેલમ્મા ( ગુલબાઇ  
સોરીબાઇ જામસેદજી જાઇબાઇ ) એ એક બોલે મૂજ શીદનોતું આમ રજૂ કરુની આ અંકની જાળજ  
લેવાની છે તે માટે ખાસ આભાર અત્રે માનવાની રત્ન લઉં છું અગિયારિયો કાઇ મોળયા મારના નથી એ  
વિગતની સમજ નથી બહેન ચેલમ્મા હવેજ જણીતા થયા છે અ પણ એક લેખે કીડાજ થયું છે. આ આખો  
અંક કેવો થયો છે તેનું તોલ કરવાનું કામ વાચક જઈતું છે, છતાં મારા અહના અભિપ્રાય પ્રમાણે  
બહેન ચેલમ્માએ જે રાને મોખ રડુ નામ ધારીત મન્જી જેને પર પડ્યું છે અને તે માટે હું તેમને  
અગ્રાત ના વચ્ચે વર્ગ નક્કી સહેજ મુજાહકબારી આપી રીડીશ.

ઇનશાલ્લા ! અહીં ઇશરતું છે તોયોડા વખતમાં આરોજ એકાદ ખાસ તિહુ જો લેખકોની કલમથી  
લખાયેલા અંક પ્રગટ કરવાની તબીબી કરીશ.

કોઇ પણ મરફ હોખકને આ અંકમાં ફાજવજાન કરવાનો કારણ કરેલો હોવાથી હું આ ખામ વધુ  
જાણીશ નહિ ગુલશનના મહાકો વાચકો તરફ દીવસોભે ને નડું પારસી સાવ આખાઈ અને ફતેદ  
શયું નીવડે એવી ખરાં જાણેની દુવા આડતા બહેન ચેલમ્મા તથા આજના અંકના બાબુ લેખકો નો  
ખાસ આભાર માની હું માથું ટૂંક વિવેચન ખતમ કરીશ.

તા. ૧-૯-૧૪

સામલ્યા

# અનુક્રમણિકા

વિષય.	લેખક.	પાન.
૧. સાત મુળ	લખનાર ચેકમા. (અધિપતિ)	૧૩
૨. નવાં સાલની નવો ભેટ	„ રૂપાંબાઈ રખાડી	૧૫
૩. કુળી નહી	„ મિત્ર નાદાન	૧૬
૪. સાલ મુખારક,	„ હીલ્લાં	૧૭
૫. મોનાબત	„ રૂપાંબાઈ રખાડી	૧૮
૬ પારસીઓમાં ઉડતો રોગ	„ મિત્ર બીખાઈજી પાલમકેડ	૨૧
૭ પીત્તની પ્યાર	„ M. P. B. મીસીસ આદર્યાનવાળા	૨૪
૮. Female education	Miss H. R. Kolah m. a.	૩૨
૯. હીરરતાઈ પ્યારની જરૂરત	„ Daisy Bell	૩૬
૧૦ નમુનેદાર ધર ધળીઆણી	(મિત્ર ધન દાડખાંના વાળા]	
૧૧ મુખની ઘડી	„ મિત્ર દીના છલમુંગા	૫૦
૧૨ કેમેરા સનમુખ	„ મીસીસ મેહેરખાનુ' જોડનવાળા	૫૭
૧૩ મુલકાંની મહોબત	„ મીસીસ જરખાનુ' જોડાવાળા	૬૪
૧૪ Thoughts on New year	„ Shrowd (મિત્ર બીવીજોઈ)	૬૩
૧૫ અંતે સમજ	„ Rupambai D. Rabadi	૮૩
૧૬ ખાનદાની રેકરડી	„ મીત્ર શીરીન	૮૦
૧૭ માનવીનો ધર્મ	„ મીત્ર તેદમા કું ગેકતા	૧૦૧
૧૮ સાચો પ્યાર	„ મીત્ર જપઈ દાડખાંનાવાળા	૧૨૨
	„ નામદેનીજોડી (મીત્ર ખાનુપટેલ)	૧૨૫

# અધિપતિની નોંધ

આજનું એરતુ સાલ મારાં અગ્રેનાં તેમજ દશાવરો ખાતેનાં સઘળાં વાંચકો તેમજ લેખકોને આખાદી લયુ નિવડાજે, બીજા સઘળાં દીવસોમાં આજનો નવાં વર્ષને દહાડો તમે સર્વેને માટે તેમજ તમારા બહાલાઓ માટે ખુરાજખી લયો દોજો, અને તે તમારે માટે સુખના સુચનો મપાસ પાવરજો.

આજ દીનથી ખારસે ચોર્યાસીના સાલની શરૂઆત થાય છે અને હું અંત કરજી પુર્વક ઇચ્છુ કે, આજથી માગ વાચનારાઓ એક બીજાને મદદ કરવાને પોતાથી બનતુ કરજો, અને પોતાની તેમજ સર્વે માનવી જીવનની દગીને આનદી અને સુખી કરવાની કોશિશ કરજો, અને આ આખા વર્ષ દરમ્યાન તેજ પ્રમાણે કરવુ ચાલુ રાખજો.

આપણુ સર્વેને લાયક છે કે જેથી કાંઈ પિયરો આપણે બીજાઓ ઉપર કર્યા હોય, તે ભુલી જવા, લોકીન આપણી સાથે ને કાંઈ પણ ભલામણો કરવામા આવી હોય તેને આપણા છગરમા દોતરી રાખવી, આવી જાતની યાદાસ્તને ખીલવવામા કાયદો છે, અને આતો ચોક્કસજ છે કે, આવી યાદાસ્ત ધરતીનાર કાંઈ પણ આસામી પોતા સાથે ચલાવવામા આવેલી નાલાયક ચાલુ, યા કાંઈ પણ રુ-શાન માફ કરશે એટલુજ નહીં, મગર તે તે ભુલી વટીક જશે. કેઈ પણ માનવી પોતાને થયેલું તુકરાન કરનારને માફી બક્ષવાને કદી રાકિતવાન થઈ રાકતુ નથી ખરૂં સુખી તેજ છે કે જેવી વેળાએ યાદ રાખી ભુલી જઈ શકે છે, કે જેવી રવેસે નિચલી લીટીઓમા કરવા કરનારુ છે —

Remember - all the happiness that comes your way in living,  
Forget each worry and distress, be hopeful and forgiving,  
Remember good, remember truth, remember heaven's above you,  
And you will find through age & youth true joy & hearts to love you

આ સૃષ્ટિમા એવા ઘણાજ પોઠા માનવીઓ છે, કે જેઓ એટલા બધા-તો કમ-નસિબ છે, કે તેઓ પોતાના પુર્વદ બખત ભાઈબધો માફક સદા સુખી આનદી સ્વભાવના અને માયાણુ દિલના ન હોવાના સખએ બીજાઓની ગમીમા ખુરાજીનુ એક પણ કિરાણુ ફેકવાને નિષ્ક્રીય નિવડે છે, કારણુ એક હંસમુખુ નાણુસ આ દુન્યામા ઘણુજ બખતી રાકે છે. અલબત્તે હું જાણુ છું, સઘળાઓમાં કાંઈ સદા હસતો ચેહરો રાખી રાકાતો નથી, લોકીન આપણુને આનદી સ્વભાવને ખીલવવાને ઘણીકે તકો મળે છે, અને તે સાથે ઉદાર બનવાને પણ અનેક તકો હાય લાગે છે, કારણુ આ અવનિમા બીશક ઘણાકો એવા પણ છે કે જેઓ બીજાઓને હાય દીધા વના અને તેઓ માટે અપરાધો બોલ્યા વના વધુ પુન્યનુ કામ કરી રાકે, મગર અરસોસા ઇ ઘણાકો તેથી ઉલટોજ માર્ગ એખ ત્યાર કરે છે.

આજના શુભ દીવસથી સઘળા હસદ અને અદેખાઈના ખાવાને તમારા મગ-જામાંથી દુર કરજો, અને આજ પછી આપણા ત્રણસોને એ સેક દહાડાઓને નેમ તમારે પોતાને માટે, તેમજ તમારા બહાલાઓ અને જેઓ સખધમા આવે તેઓ સર્વેને



માટે આનંદમય બતાવજો. તમારે તમારાં, જોરડાના એકાંતમાં બેસી તમારી પોતાની ખામીઓ વિષે ખ્યાલ કરવો, એ એક હકાપણ ભર્યો માર્ગ છે; કદાચને તમે અદખાં, અવિચારી યા ઉતાવળાં હશો, અને તે કારણે ખીજાંઓની લાગણી દુઃખવી શકતાં હશો; કદાચને તમે સ્વાર્થી હશો યા ખીજાંઓની એવો શોધી કાઢવાને આતુર હશો, અને તે કારણે તમે ખીજાને દુઃખી કરતાં હશો; માટે તમારાં મનને તમે સવાલ કરજો કે, “એવી અન્યાયી લાગણીઓ મારે શા કાળે ધરાવવી જોઈએ, અને ખીજાં માટે નાલાયક શબ્દો મારે શા થકી ઓચરવા જોઈએ ?” તમારાં પોતાનાં અંતઃકરણને ચાલ કરજો કે, એવા શબ્દો જો તમારે માટે ઓચરવામાં આવે તો તે તમને ગમશે કે ? અને મારી ખાતરી છે કે તેના ઉત્તર તમને નકારમાં મળશે. વાસ્તે પ્રિય વાંચકો, શા માટે તમે એવા સાંકડા વિચારોને પાંચાળો છો, યા જે પણ કોઈ ચિન્તથી ખીજાંઓને દુઃખ થાય, યા સુકેલીમા ઉતરવું પડે એવાં કાર્ય કરો છો ? માયા-જી કાર્યો અને વિચારોને ઉછેરવામાં સુખ સમાયવું છે; કદી પણ ઉમે મોઢે રહેવું નહીં; સદા ધિરજવંતા, દિલસોજ અને માયાજી રહેવું; ઉગતી કળી અને ખીલતાં ફુલની શોધમાં રહેવું સર્વદા આશા રાખવી, હર હમેશ માયા ધરાવવી, અને કદી પણ નાસિ-પાસ નહીં થવું; એ રસ્તો ફરજ છે. યાદ રાખજો કે:—

Blest be the tongue that speaks no ill,

Whose words are always true

That keeps the law of kindness still

Whatever others do.

Blest be the hands that toil to aid

The great world's ceaseless need,

The hands that never are afraid

To do a kindly deed.

આજના આ અંક માટે જે જોના એ લખાણો મોકલી આપ્યાં છે, તેઓ સર્વેના હું અંતઃકરણ પુરવકે ઉપકાર માનુ છું, અને જેઓયો પોતાનાં લખાણો એક યા ખીજાં કારણે મોકલી નથી ચાક્યાં, છતાં જેઓએ મારાં આ સુકેલ કામ વચ્ચે પોતાની દિલસોજ દેખાડી છે, તેઓની પણ હું આભારી થઈ છું. મારા જેવી એક બિન અનુભવીને આ કામમાં મદદ કરનારાં સઘળાં બેના મારી પોતાની કોમનાજ છે, અને તે થકી ખરેખર આ વકે હું અતિશય મગર છું.

મારાં સર્વે વાંચકો તેમજ લેખક બેનાને એકવાર ફરીને આજના શુભ દીવસ મુખારકે ઇચ્છતાં મને ઘણીજ ખુશી ઉપજે છે, અને હું તે પાક અહુરમજદ પાસે દુવા ગુજારું છું કે, તે દેહમવંત પતા કલ જગતને આબાદી બદો, અને મારી નાનકડી કોમની ઈજ્જતમાં વધારો કરી તેને સદા કાયમ રાખે ! આમીન ! !

યેદમા.

# ગુલશનને નવાં સાલની ભેટ.

આપનાર— રૂપાંબાઈ દારાબજી રબાડી.



“અંજી તેરા શાનિ અગર કોઈ” એ (રાહ)

ગુલશન- કુલ વિષ્ણુવા નીસર—

કયુ છોકુ ! કયુ છોકુ !

એકેકથી એક સરસ દેખું—

કયુ છોકુ ! કયુ છોકુ !

છે પારવતિનો માહે વાસ

ન્યારિ કુદરતનો દહે ભાસ

ધર્મ નિતિ પાઠો નિષ્ઠું

કયો વાંચુ - કયો છોકુ

કયો વાચુ કયો છોકુ-કયુ છોકુ કયો છોકુ

શાલી રહીછ ગુલછડીઓ કઈક

ઉગી છે એ ગુલિસ્તા માહિ,

આપેછ જ્ઞાન પવિત્રોઈ તણું—

કયુ વાંચુ - કયુ છોકુ

ચંબેલી સહેલીના વાસ—

આપે નાણુકાઈના ભાસ.

સસારી નામના દેખું—

કયુ વાંચુ - કયુ છોકુ !

ગુલે જોલાબ લલચાવે

ખુશબો ચોતર પસરાવે,

કયાની કયા માહે નિષ્ઠું

કયુ વાંચુ - કયુ છોકુ !

નરગેસ કુલને ગલગોટા

આપેછ સામટી શાખા.



હાસ્ય જનક વાર્તા નિર્ધુ-

કયું વાંચું - કયું છોડું ?

કઈ વાંચું કઈ છોડું કયું તોડું કયું છોડું

નવાં સાલની નવલ પામદાદા

અહો ! શુલશન કરે તુજ પાદ !

ગુણથી પુર દરખત તારે

કયું છોડું - કયું તોડું ?

નવાં સાલની નવલ મુરત

આ શુલશન લે તું તુરત !

અહુર-મેહરની ઉત્તર દેખુ-

થજો વહાલાંમાં વાહલુ તુ

વહાલાંમાં વહાલું તું વહાલામાં વહાલું તું !

આપો પારી,

રે ઘેરાઓ મુજ અતરાક,

નાગું હું રાતદિન ભણી-ગણી,

અમરાસદ્ દાને ફરમાવ દાદાર,

અધરી ઓ ભાંછ કરે સધરી,

સંસારી પ્રિત અને રમત,

સંસારી સુખ અને સંપત્ત,

સંસારી ખુશ વ્યહવારો કામ,

સંસારી ફતેહ, પ્રિત, અઠેશો આરામ,

આખર એકે દુઆ કર મુજની તું રવા;

દરિયામાં નેમ ઉછળે છે મોળ, મેહરખાન, તેમ ઉછળતો કરો સંપ-સતોષ જગમાં

તમામાં



હાસ્ય જનક વાર્તા નિર્ધુ-

કયું વાંચુ - કયું છોકુ !

કઈ વાંચુ કઈ છોકુ કયુ તોડુ કયું છોકુ !

નવાં સાલની નવલ ખામદાદ

અહો ! શુલકન કરે તુજ ચાદ !

શુલોથી પુર દરખત તાર

કયું છોકુ - કયું તોડુ !

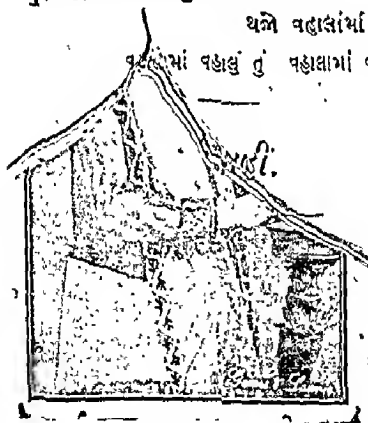
નવાં સાલની નવલ મુરત

આ શુલકન શુલકન લે તું મુરત !

અહુર-મેહરની ઉતરે દખુ-

થમે વહાલાંમાં વાહલુ તું !

વહાલાંમાં વહાલું તું વહાલામાં વહાલું તું !



મિત્ર ભોખાઈ જી. પાલમડોર.

# સાલ મુબારક,

અવધન માટે લખનાર—મિત્ર હીલ્લાં.

ફત્તા હું કરું બહેન સુખી રહે તું બાઈ સાથે ?

સગનમાં મગન રહે-પિતા માત બાઈ સાર

મુબારક રાજ, આજ મુબારક માહિ

તેનીજ ખુશીને ખુશી તું જ નાસી છે.

બસા આ દિવસની બસાઈ રહે ફાલે

તુંજ મુશાઈ થાયે હાસિય આ મુબારક સાથે ?

વધુ છે વર્ષ એક બીજુ ની રાકે નેક

ઈન્સામા વધારે ને માન રક ખુશો જોઈ

પમરતા મુલાખો

ખુશાળીમાં રજાતેનમા

ફાળી, ઉંધ

ફાળી છે !

જો આ તો આપણી નજર સામે

તરેહ-પ્રકારના દાખલાઓ મોજુદ

પાનસીઓ, જરથોસ્તીઓ યજ્ઞ, જરથોસ્તી

ધર્મનાં ફરમાનો રાજનાં બણી, સમજ, પાણીને

આવા નિય કુકમોં અને કાવતરા કયાં ગય, તેની

અમર આસપાસ ફેલાયે, કોઈતું આ જોઈ શકે

નહિ, કોઈને નીચે ગમડાવી જમીન દોપ્ત કરવા

તૈયાર થાય ને કામમા એક બદી-એક એમ-

હત્યન કરે એ કેવું અક્રમોમનારક, તુંકયાનમ-

રક અને યનાહ લારેતુ છે ?

જરથોસ્તી છતાં, ધર્મની તેમ અને ફરમાન,

મનસ્તી, મયસ્તી, કુનસ્તી પર હાંકણું ! વહુમન

(મધુ મન) રાખવાને બદલે પાપી પ્રયોગથી મગજ

બરપુર ! બેહસ્તમા જવાનો સીધો માર્ગ શોધ-

વાને બદલે સેતાનના સાથીઓ થવા તૈયાર !

આવા ડગમણા દાખલાઓ

મિલેને આજે, તેઓ ભવિષ્યની છાંદસ

આતમાને હવે દરજ્જે પહોંચાડવાનો

કરે અને આ દુન્યાની ફેકી છાંદગીમાં બસા

કાચો કરવાનોજ ખ્યાલ ફક્ત મગજમાં રાખીને

ફરે, બીજાઓતુ શુર કરવા અને શુર ઇચ્છવા.

થી પરહેજ રહે અને બીજાઓતુ સુખ-સંપ

જોઈને અદેખાઈની બઢીમા લરમ થવાને બદલે

પોતાના મનની સાતી જાળવી ખુશ રહે તો તેથી

તેઓને પોતાને અને બીજાં નિદોષોને પણ બણી

રાહાત મળે.

હું ઇચ્છું 'હું' કે આ પુર જોશમાં ફેલાયેલી

બદી, બલકે એમથી બીજાં સફળથી અને હવે

મન શક્તિનાં નિદોષ સ્ત્રી-પુરુષો બારસે કોશ

ફર અને નિરાળા રહે ! એવી બંદગી આ જોસતે

સાલ કરું છું તે આમીન થાઓ ! આમીન !

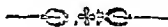


પિયુ પરદેશીનિ પ્રભામ દમારા  
પ્રભામ દમારા ..... પ્રભામ



# કીરેસ્તાઈ ખ્યારની ખરકત.

ગુપ્તશત્રુ માટે લખનાર—Daisy Bell.



પ્રકરણ ૧ લું.

[ ગમે તેવો જાહેન તથા જુગી ખસતેડતો માણુમ ઉચ સમાગમથી કેવો સુધરી જાય છે તથા એક નિર્દોષ જુગાનો જાસો મિયામ આ કુન્યા ને સ્વર્ગમા કેટલો સુધી ફરવી નાજો છે તે માફ ગુનારના હાવ પરથી આ પછુને અચુક માણુમ પડે છે. ]

“હા! ગરગરને રીનારા તે ત્યારે મને તારા મધાગામી લીધો ત્યારેજ તું જાપીને પોતાની મરજી દેવી, આ તારા લીધાપના સેરકને ત જાહેર છટકામા લીધો, ત્યારેજ તને કમ વળી પછુ એ રાડ જીતીના લે મ લખનારીજ ને પાછી હોય તો મારા જાન, મને ધણો નાનો રાડારીજ ગુ કરવા જાય ? કમ નહિ તો મારા માટે થોડો-ધણોજ થોડો વારમો તો મેડી જાન, પછુ વારસો દા-વારસો-જા રાડરન વારમો તેઓ મને આપી ગયા ” અને તે ધણા કડવામથી મોટેરી હમ્મો

તે ખીમ જોરા કહાવર શખ્મના મ્હેગ હપર સરીએ મરીઆમ તુજાગની લામણીઓ પ્રગળી નીકળી નીને તેના હમ્માથી ને એગડાની ચારે હીવાનોપર આજાજ અચડી જોશથી પડ્યા અર્ધ રહ્યો તેજે ફરી ધીમુ મમડા માડયુ

“વાતો, -દા વારસે -મરો ત મળી સ્વભાવ તે મારા મામાપ તરફનો વારમો મને

મમ નહિ હોય? હોય ખી! પણ મને આજે મારા મામાપનો પચુ પ તો કોણ આપે છે ? ચારો, દા રજના એગડા ખી શુકના કે આજે આપણે સાચુના ઝાર જોરા કોરા કકરેતા કુવારા છધએ, નહિનો વખને મારા પોગીઆ વારસામા તામખી સ્વભાવ, મારા તરફથી મેલવવા માટે કોણ જાણે મને ફળી ગામડેને એ થતા ફરી તેના મ્હેરા ઉ પર રમુગવુ આખુ હમ્મવુ ફાલ રહુ, તે એકી ટમરે પોતાની સામે પી કાળી લીવાયને જોઈ રહ્યો અને દીનમા ક પારી છુટે તેવી એક જખરી દાય મારી જમડના માડમે ‘યા ખુ! મારો સ્વભાવ જળી જળે મે મુજાએ જો કીકુ તે માટે હુ આ જોગાનુ છુ તમ્મ વરસો મને આ કેલખાનામા સખડાના છે તે જાનીમ વખન પુરો કમ્મનો છે એક દીન વીધનરી નામોશી પછી ” કુન્યાને ફરી મો દેખાડી આ પાપી પેગને ખાડો પુગવાનો છે અને મે ગળી મોરીદને છુટે રહો મારો

તેજ વખતે મારા હાથો કપાઈ કેમ નહી ગયા ?  
 નિર્દોષ ગોળીદં, તેણે ખેલેલી એક આંખ પછીનો  
 તેનો કંકણાટ હજી પણ યાદ થતાં મારી છાતી  
 ફાટી નાખે છે. હોડા કરે, છે કે, માણસ  
 જ્યારે ગુસ્સે થાય ત્યાં તેણે માટલા  
 માંથી હાથ પાણી પીતું એટલે ગુસ્સો સમીપમાં  
 ધુળ ને ઘેરે. તેવી શીઘ્રપ્રતીતિ નરનારઓને  
 રસે થયલાંઓના દિલમાં સળગતો ગુસ્સાનો  
 હેતુ ગરમીનો ભાગ્યેજ ખ્યાલ નથી. ગુસ્સા  
 બાજ ને ઘેલાં આંખમાં હું કાંઈ દેર જોતો  
 નથી, " અને તેણે ગુસ્સે થઈ જોડેલી. પો  
 તાની હોખડી મુકિત સામેની કાળી દિવાલ  
 ઉપર કંકણી ને મારી

આ કમનસીબ શબ્દ, જે પોતાના છે  
 હરે કાલીલ જેવા સ્વભાવનું પરીણામ બોગ  
 વનો, બરોડાનાં વિશાળ, દેખાતામાં સ્ખળનો  
 હનો, તે એક મુઘ્ધાર હનો. ને  
 પોતાના હાથ નીચેના મળૂર, ગોવિં  
 દને, ધણાં ઝુનગાં આવી જઈ. છુટા રહે  
 માર્થો હતો. જેમ કરી ગોળીદંની એક આં  
 ખ, વીના તકસીર, તેણે ફેડી નાખી. જેતી  
 શીઘ્રા અમર, તે નરનારીથી, અહિ બરોડા  
 ની મોટી જેલમાં પડેલા દનો.

આપણને કયુનુનું જોડાએ કે માફ સુ  
 થાર, ગમે એવો એહરે કાલીલ હતો, ગમે એ  
 વો તામસી હતો, ગમે એવો આકલો હતો,  
 તોપણ મીડી મધ જેવી જુવાનવાલાઓ જે  
 ઓના વચનો, સાકરના પડસાનો, એહરી જો  
 બીઓનાં જેવાં કાલીલ હોય છે, જેઓનું ઓત્રવું,  
 ફૂંક મારીને ધીમેથી કરકના ઉદર જેવું હોય છે  
 તેઓમાનો તે એક નહિ હતો. તે સાદુ દીલનો અ  
 તિ ઉતાવળથી, ગુસ્સાખાજને એક ચણીની બેંકા  
 કરનાર, બલ્કા ધનેતરનું પળમાં ફૂલમુગલું  
 લેનારઓમાનો હતો. અત્યંતમાં એક કંગવા ને  
 મીશકોન માણસ જેને દુન્યાની સખતમાં સખત  
 વાતાવરણમાં પોતાને ટેકવી રાખવાનું છે તેને માટે

ફક્ત સાદુ દીલસાથનો એહરે કાલીલ સ્વભાવ, કાંઈ  
 પણ રીતે સંસારમાં તેને આગવી હરેલમાં મેલ  
 વાને બસ નથી. સાદુ દિલ સાથ, નરનારને મી.  
 કાંઈ નહરે, ને વગર કંગવો અહિં હાડમાર  
 માય છે.

જેલમાં ફરી ગુસ્સે થઈ, વોરકરને મારવા  
 જવાના તકસીર માટે માફને દમણ એક અંધા  
 રી જોરડી જેની અંદર હવા આવવા જવા મોટે  
 થોડાક બાગ ઉપર કાપડની ગરાર હતી. ત્યાં  
 કેદ કર્યો હતો. દાક્ષમાં તે ગરાર નમનીક પોતાના  
 તકસીર ઉપર ગુસ્સે થતો, બળાપો કરતો ને દક્ષ  
 ગીર થતો ઉઠો હતો.

એવામાં આનંદી અગાજેથી હસ્તું રમતું  
 ને ગોપીઆર કરતું, પારસી સ્ત્રી પુરોગથી બનેલું  
 એક ટોળું ત્યાં આવી લાગ્યું. માફ માફનાં આ  
 ર પાંચ તોફાની ફેદીઓને તેની નમનીકમાં પહે  
 રેજ કરેલા હતા. તેઓ આગળથી જ્યારે રીકકાઓ  
 કરતાં ને લોક પસાર થઈ ગયાં કે તેમાના  
 બે બામોશોએ બદરાંઓને બેમલાહા ભરી  
 રીતે રીકકા ક્યું. એક મુસલમાન નકરે  
 હસીને મુઠકી મુઠકી એક અડધા દિવાના જેવા  
 રિંદુએ શરમ ધને આંખો નીચી નમારી અને હવે  
 આવી જોરડી આપણા મણોકટ સુધારી ત્યાં  
 તેઓ ચોક્કમાં મી. બહમન બહેરામ ને ધણે  
 લાગ વગથી એક પારસી હોઈ બરોડા જેવાં શહે  
 રના જેઠરની પદ્ધિ ઉપર આજ્યો હતો તેણે ફરીને  
 માફ ગમી જોડું અને વધાર્યું.

" કેમ મણોકટ શોક, દેકાણે આવ્યા કે ?  
 આ તાની જોરડીમાં તમારા લાયક સેવકથી અને  
 અમારા નોકરોય મેનીજ થતી નથી. હા ! મારા  
 મહેરબાન, સનમાં કાંઈ આજુ લાવવું નહિ. તમારે  
 માટે પેટ પુરતી ગીરાઈને ગીરાઈને આજે છે કે  
 નહિ કેડકા ? આજુ ડીયર, જે દુ. ગોળીનો હતો  
 કે એક મળૂરની આંખ ફાડવા માટે એક પાર  
 સીને ત્રણ વરસ ઘડેલો છે તે આજ બદમાશ !  
 જગજેદ બહમન બહેરામે પોતાની ધણીઆણી

ને હાથ પકડી તે ઝોરડીની ચું નજીક લઈ  
જતાં આંગળી કરી દેખાડ્યું ને પાછલ ફરતે પો  
તાની સાથે આવેલી બીજી બે ખુબસુરત પત્ન  
લગાર ચીંચાવતી ધનકુશાઈઓ તરફ ફરી વધાણું  
“વેલ ડીઅર લીટલ ગર્લમ તમે ખાનસો, બેમાં  
માં, આ જેવામાં જ્યારે સુખમાન, હાંદુ, શીર  
ગી, હુઆર વગેરે જ્યારે લગભગ સાડી ત્રણસો  
જેટલાં બંદીવાનો છે, ત્યાર આ એજ એક  
સુઠ, આપણી પારસી કેમને હીલું લગાડનાર  
એજનો માંદીઓ, એકદરે કાલીજ જેવો પોતાના  
કરતાં વડાઓનું અપમાન કરનાર, કડકના કુતરા  
મિસાલનો ફક્ત એકજ પારસી છે જે એકમ  
બખત આ જગો ઉપર નહિ હને, તો હું એક  
પારસી જેલર એક પણ બંદીવાન આ જેલમાં  
નહિ હોવાના સમજ્યાર, કેવો ધડ ઉપર ડોક ઉમે  
રાખીને ફરને ? હા બોલો, ખરું કરી ? રશી  
મેરવાન બોલો ?” —

પણ નહિ ફરી તે મેરવાન, તેઓ સાથે આ  
બેલા બે જવાનો શું બોલે ? તેઓ કપાજ બોલે ?  
તે બને અદરાયલાઓ પોતાની સ્વીડીને પોતાના  
પાસામાં દાખવાની જાનકમાં પડ્યા હતા, કાર  
ણ આ વખતે ઝોરડીમાંથી માકુ સુથાર ધાડું  
જેર ફરી એક શોખંડનો સભ્યો તોડી નાખવાની  
બુલખેજ પણ ફેકડટી કોરેય કરતો હતો. તે વખ  
તે તો નીકળી આવેલા લાલ લોહી જેવા ડોળા,  
ધમણ માફક ઉચકાની છાની, પીસી નાખેલા સફેદ  
ફુધ જેવા દાંતો. તથા મોં ઉપર લેહી ધાઇ આવવા  
થી ફરી જોવી રતાસ એછ, સાંચે આવેલી જુવા  
ન બાનુંઓ જેઓને એવા દેખાવ જોવાની, પો  
તાની સુખી સંસારમાં આદત નહિ હતી તેઓ હુમ  
તાઇ જાય ને મોં નવાઇ નથી તો પત્ન પોતાના અદરા  
યલાઓના પાસામાં એકાદ મિનિટ સુધી દખાઇ  
રહી. “ઓ માઇ” “બને પકડો” “બને પીકડ  
લાગેછ” વગેરે નાના પ્રકારનું મીઠાવણા પછું  
કરવાને આવેલી તક જતી મુકે એમ હતું નહિ.

તે ગરારની બારીમાંથી માકુનો ગુસ્સાથીધુ  
જતો અવાજ બહાર પડ્યો તે જોવાથી જમશેદ

ના દીલ ઉપર મુક્યો, તે એક ખરાડ મારી “અરે  
નાપાક જહમન બહેકામ. તારા બેગમની નાઇ  
જગા ઝોડીકગ, હુને મને જોઇ ઘણી મુઠ લાગતી  
દેખુ ! કોણ જાણે કે મારા જેવા દહાડાના દં-  
ડાપણને તારા જે નહીજ દેવીના લાડકાને એક  
દહાડો પગે પડવા નહિ હોય ? કોણ જાણેછ કે  
તારા જેવા મુઠા કમ, તારા જેવા પરહેજગાર  
નને નહિ પાડ્યું હોય ? સુખ કર તારી જબા-  
ન ને મારા પા અઝરતા જખમને તારી આવી  
તાણા મરુતી વહેતો ના કર, એક વખત આ  
દરનાંએ ખુલ્લો કર ને આવી જાઓ તમે નામ-  
રદ લીચકારાઓ મારા સામે, કે આ મારી ફરતમી  
ખાનુ જળથી તમેને હું કેમ સાડોણુ છું તે  
જુઓ !” તેણે એક ગર્જના કરી, ત્યાંની હવાને  
ધમધમાવી મેલી.

ખરેખર તેના બોલવામાં પણ કંઈક દબે વ-  
જુદ હતું “પડ્યા પર પાડુ” મારનારાઓ  
તરફ ખચિચનજ આપણે ધિકકારથી  
જોઇશુ. એક પા જરામાં પુરેલાં વાથને જરા  
જાવાર બાનારી અણીઓથી ફેરાન કરવામાં  
મદાનમાં નહી એમ કોનું નહિ કહેશે ? ધાન  
લ ધઇ જમાનપર પડી ખરાડ મારેલી સિ હણ  
તરફ. એટ જોળી હોડવી, એમાં તે શી બહાદુ-  
રી નાં બદ ન બેઠાને એક કમ્બાળ ને પીના  
સમમે જોડી, પોતાની સથનાંઓને હસાવાની  
એક ફેરેસ કરી, જે કાંઈક હરે ફેકડ ગઇ.  
અને “નફામા દો જુસા” તેમ એક કમ્બાળ કે-  
દીથી અડ જતો જેવાને અપમાન મળ્યું.

જમશેદ હમન બહેરામની બાપડીને આ  
કીસમની તણાવથી પસંદ પડિ નહિ, પોતાના  
વરના હાથ ધરી માકુ આગળથી તેને ખેંચી  
વન્ય, તે પહેલા, અમાગ્યા માકુ સુથારના આંગ  
ળાંઓ જેઓ તે લોખંડી ગરારને એક ચીવટાઇ  
થી પડડાં રુડ્યુ હતાં તે ઉપર જેમરના હાથ  
મા ડોડાની લાકડીનો એક ફટકો જઇ પડ્યો.  
જેનો અસલ અમેચમાટ, માકુએ એકપણુ ફુખ

ની ચીચ્યારી વગર સહન કર્યો. ફરીવાર કરવા માં, ગાળ દેવામાં, કે દુઃખથી વળખાઇ ચીચ્યારી પાડવામાં તે પોતાના સ્વમાનને ઘોઠા પુએ એમ માનવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૨ વા.

ફીરેસ્તાઇ પ્યારની એસાર.

“શુ” ને જમશેદ—ચાલના બલદને પરાણી બોલ્યા જેવું તમે કીધું. મુગો મુગો ગગોલો હતો તેને વગર કારણે તમે છેડી મેલ્યા. ના બા મને તો બીહક લાગે છે. મુગ દેવ દેવ જેઓમાં રાત દીવસ વસવાતું તેથી તેઓ સાથ ધાક નેડે પ્યારથી લોમ્મએ. વહાલા તમારી નેખ ખદારી વિષેનો ખ્યાલ મને આજે બરાબર યાદ છે.” જમશેદની હેબતી મયક્ષી ધણીઆણીએ પોતાના ધણીને નરમ કંપકે આપતા કહ્યું:

“નહિ નહિ આણ, હું જાણતી નથી. તમે બેસાંઓ એમ હેબતી સેમતી જવો નહિ તો બેસાં એમ કેમ કહેવાવો? અહિં તો “માર ફાર વડો હાતાર” વાંચી વાત કરીએ છે. લાત મુગી એ કામ લઈએ ત્યારે એવા આમીઆ બેડેનાલ જેવા એ તામે યાદ.” જમશેદ અદમન બહેરામે પોતા નો અનુભવ જણાવ્યો.

“આલાંમાય ને ગુરસો ના કરતાં પણ ખર પુહાવો તો તમારાં ચીતલ ખુદી ઉપર ઓઢતીને ફેરવા જેવી વાન છે. તમારા ધણીના જીવના અહિં કેટલા બધા તરસ્યા હશે? પણ નહિ એન માફાવડ, જમશેદ ને તમે મારું નાંહાનવું કહ્યું મનો તો ખરેખર અહિં, કેદીઓ તરફ ધાક સાથ પ્યારની ધણી તરફ છે.” બચાંના અંતરાયલા વર ફરતમે પોતાના સાહુને ચીખામણ દીધી.

સહેજ ખસીઆણા મ્હેરા સાથ જમશેદ તેઓને નેલના ખીન્ને ભાગ તરફ લઇ ગયો ત્યાં ઉંધી મુડીએ કેદીઓ સફેદ પહેરુ સા

થ, સફેદ, લાલ, કે લીલી ટોપીઓમાં ખોરી આં, ને સેતર-જી વણવાના કામમાં પોતાના વોરકોની સરદારી હેઠળ ચુતાવલા હતા. એક પણ ખોલ ખોલ્યા વગર, પોતાના જેલરને તે માંએ સલામ કરી, ને દુરત કામ ઉપર મંડયા. તેઓને બનાવી આપેલી એક એક લાંબી ખાટલીઓ, જે દરેક ઉપર એક સફાઇ દાર, ધામણી ને પત્રો તકીયો હતો તે ખેંચ ત્યાં આવેલી જાનુઓ અગળ થઇ.

“મરેરે, આપરે જાંણે કે, જેલમાં તો મુતુ” અહું અધારે” ગપટ, વાસ ધણુ મારું” ને મેતુ” થેતુ” હશે, પણ નહિ”, અહિં તો તેનાં કરતાં કાંઈ જુદું છે. કહેછ કે, કાંઈ કાંઈ મવાલીઓને તો જેલની એવી મોટીની લાગેછ કે, કેદખાતું” તેઓનું” એક સૂખી ધર ખારજ થઈ પડે છે, ને અચારનવાર કષ કષ બદાણે મુલાકાત લેવા કદેછ તોપણ મને પેલા વિદ્યાળ કેદી સિવાય આ બિચારાઓની દયા લાગે છે.” રતાં બચાંલગલગ સાથે બોલી ઉડ્યાં.

તેઓએ આગળ જઇ સ્ત્રીઓનો વિભાગ જોયો ત્યાં પોતાની જાનીનીઓને વડીતું કરતી લેખ તે અભાગજીઓ માટે આલાંતું જીગર જાળી મળું. કેટલીક નાચુક બાંધાની સ્ત્રીઓને આ કમગ પ્ત ધામમાં જેલ આલાની આંખો અવાર નવાર ભીંજવા લાગી. એટલે તેઓની કંપનીએ હવે બહાર નીકળી જવાની તૈયારી કરવા માંડી.

જ્યારે તેઓ સૂર્યના સખત તાપમાં બથેબથ ફરી ફરી સંવેણું તપાસતાં, ટીકકાઓ કરતાં, દયા ખાતાં દસ્તાં, અને કોઇવાર તેઓના દુઃખ ચી જળતાં તેજ વખતે માફુ ગુથાર શુ કરતો હતો તે જોઈએ.

ખરાબના જેલર ને જેલની ધણું નજીક રહેવાને એક વિશાળ બંગલો હતો. જમશેદ બદગમ બેદરામ સાથ તેના બંગલામાં ફક્ત તેની સ્ત્રી અને અતિ મ્હેરે નમુન નાની બેટી ગુપ



મોહર તથા તેના નોકર ચાકરો હતા. શુભમોહર પોતાના નામ જેવીજ સર્વને પ્રીય હતી તે કોઈવાર પોતાના બાપ સાથે કેદીઓમાં ફરતો જતો કે તે કાંઈક હલકે કાવડા વિરુદ્ધ હતું, તો પશુ બાપની પાંખડી વળગી જ્યારે તે મોટા બખ્યાર પી જતો જોતો અંદર મુઝે મોટે કાંઈ પણ બહાનુ વગર કામ કરતા, વખતને આધીન થયવા નસીબને તાબે થયકા કેદીઓ વહીવું કરતા જોઈ, તેવું થયું નાજુક છગર જગતુ. તે સધળું જોઈ જાણી-તેનો બાપ આવા ધામધા પોતાના નિર્દોષ બાળકને વારંવાર છાતી, કેદીઓની હામરીયી તે કુમળાં છગર ઉપર, નફરાપ્રતો બાપ ખેસડવા જોડેસા મુરખ તો નહિ જ હતો. તોગણુ ઘણીજ થોડી વખત જોયા પછી કેટલક કેદીઓ "જે-સર સાહેબની દીકરી" ને પી યતતા તથા દી-ધી તે નાના શ્રીરેસ્તાને ચાહતા, પણ પોતાનો ચાહ એકાદ રમકડું આપી કે મીઠાઇ આપી દેખાડવાને તેઓને સમય હતો નહિ-નાન્ટેઓને તેવાં સ્વપ્નો હતાંજ નહિ-નેઓની મગદુર કે તાકાત હતીજ નહિ.

શુભમોહર પોતાની મોટી પપરડા જેવી આંખો ખોલી ઘજોળ દયમણી ચક્રો કરી જોતી, અને સારી ચાલના છુટા મુકેલા કેદીઓનો હાથપીછ, માથાપી દાખાતી.

હાલમાં તેણીએ પોતાના માતૃગીનાને મગવા, જેલમાં આવવા મગવથી મોટો જખરદસ્ત દરવાજો ખોલી "મીઠી આમા"ને પહેરેગીર એક મીઠીટરી સલામ કરી, અંદર લીધા. જ્યા સત્તા હોય છે ત્યાં અવારનવાર કાવડાવું ઉડવન કરવામાં આવે છે અને ને કોઈ દેશી રાજ્યમાં તેમ કેહવાર થાય તો તેમાં કાંઈ ખાસ અજબ થવા જેવું નથી. તેણીનાં પગલાં કોઈ પણ રીતે માકુ સુધાર વાલી આરડી તરફજ લખાયા.

જેલમાં આવેલી શુભમોહર નાચતી કુહતી, ચુલાખી ગાયોને દોડધામથી વધુ રનાસવાલ બના-

વતી. અરાખર માકુની એ રડીની આમે આવી ઉઘી. તે ભુતકુ જેનો દેખાવ જોતાં ગમે એવો ફજરો પણ જરા સે ને ખરથી તેને રમાડવા નય. તો માકુ ને ખાલેમ દીન સાથ બાળકોને અતિ શોકીત હો તે મમે એવા ગુસ્સા અને આમત્રાં ઉપર ગેમની લાટડીથી પડેલા ફટકાથી રડે છતાં શુભમોહર તરફ જોઈ દરવા વગર મુઝે નહિ. તેનીના પગલા ફરતી ગમે આગળ વધ્યાં અટકે ગયા. થોડીકવાર તેનો રફ દેખાવ જોઈ રડી પોતાના અંગ જેવા મંદુર હલકયો તેણી બોલી જ્યારે અતિ તણુ ઝીણા દનો દાક-મની કળી મફક દીરતા.

"નમે યિયા! અદિ છેવો? તમારું નામ શું હા? નિચાદાને તમુત અહિં કોણે માધી-આ? હું માન પપાને કનો તમુને છેડુ? "તેણીએ માથાથી ઉરાગાપરી માત્રો નાખ્યા.

"મારા મનમાં, તું ધરીવી જા જલદી થી જા કોણુ જાગે કોણુ ખેડકોએ તને આવી ક જળ જગામા મોટીજ. મને જોઈ તું ખિડતી નહિ? કહે, મારા ભુવકાં. ખીજાંઓ માફક તું મને જોઈ ચીચીપારી રાંધ નથી ખારની. કહે મારા નાના ફરેસ્તા તાર નામ શું?"

"તમે મને નહિ ઓગખના? અદિ કોઈ કોઈ કેદીઓને હું અવા નવાર મળુજ, મારા થવા અદિ નજદીકજ જગત્રામા રહેજ, માર નામ શુભમોહર જમશેદ બહાન બેહરામ."

"ઓ પેલા અમિમાની જમશેદની તું દીકરી? યા ખુદા કેટલુ રયાનું બળકે? જેવકું મધિજાને લા જાણે એક કાકી ગાય. મારી દીકરી હું કહુજ કે તું અદિયી જા." માકુનું સધળું જોણવું તેણી સમજવા પામી નહિ. તે ઠીકજ હતું.

"પણ તમારું નામ મને કહો હું જરૂર તમુને છુટા કરશ."

"છવતી રહેજે મારી દીકરી; જાણ કે મારું નામ માકુ સુધાર છે?"

ની ચીંચારી વગર સહન કર્યો, ફરીયાદ કરવા માં, ગાળ દેવામાં, કે દુઃખથી વળખાઈ ચીંચારી પાડવામાં તે પોતાના સ્વમાનને ધોક્કા પુરો એમ માનવા લાગ્યો.

## પ્રકરણ ૨ વી.

### ફિરિસ્તાઇ પ્યારની અસર.

“શુ” ને જમશેદ—ચાલતા બલદને પરાણી બોલ્યા જેવું. તમે કીધું? મુગો મુગો ગગડેલો હતો તેને વગર કારણે તમે છોડી મેલ્યા. જા બાં મને તો બીલક લાગે છે. સુરા દેવ દેવ જેઓમાં રાત દીવસ વસવાતું તેથી તેઓ સાચ ધાક જોડે પ્યારબી જોડ્યો. વહાલા તમારી જોખ મહારી વિચેનો ખ્યાલ મને આજે બરાબર યાદ છે.” જમશેદની હેબતી ગયલી ધણીઆણીએ પોતાના ધણીને નરમ કંપકો આપતા કહ્યું.

“નહિ નહિ આહુ, છું જાણતી નથી. તમે બેરાંઓ એમ હેબતી સેવતી જાવો નહિ તો બેરાં ઓજા કેમ કહેવાવો? અહિં તો “માર ફાર વડો દાતાર” વાલી વાત કરીએ છે. લાત મુશી એ કામ લઈએ ત્યારે એવા આગીઆ બેહેતાલ જેવા ઓ તામે યાચ.” જમશેદ અદમન બહેરામે પોતા તો અનુલવ જણાવ્યો.

“આલાંમાય જો શુસ્સો ના કરતાં પણ ખર મુંહાવે તો તમારાં ચીતલ ખુટી ઉપર ઓલવીને ફેરવા જેવી વાત છે. તમારા ધણીના શુવના અહિ કેટલા બધા તરસ્યા હશે? પણ નહિ જોન માઈ, વડ, જમશેદ જો તમે મારું નોકાનતું કહ્યું માને તો ખરેખર અહિં, કેદીઓ તરફ ધાક સાચ પ્યારની ધણી જરૂર છે.” બચાંના અદરાયલા વર ફરતમે પોતાના સાહકુને શીખામણુ દીધી.

સહેજ ખસીઆણું મ્હેરા સાચ જમશેદ તેઓને જોલના ખીજાં ભાગ તરફ લઇ ગયો ત્યાં ઉંધી મુંડીએ કેદીઓ સફેદ પહેરુણુ સા

ચ, સફેદ, લાલ, કે લીલી ટોપીઓમાં જોરી આં, ને સેતર-છ વણવાના કામમાં પોતાના વોરકરોની અગરરી હેઠળ શુતાવલા હતા. એક પણ જોલ બોલ્યા વગર, પોતાના જેલરને તે માંએ સલામ કરી, ને તુરત કામ ઉપર મંડ્યા. તેઓને બનાવી આપેલી એક એક લાંબી ખાટલીઓ, જે દરેક ઉપર એક સફાઈ દાર, ધામણી ને પતંગો તપાચો હતો તે જોઈ ત્યાં આવેલી જાનુઓ અમમ ધમ.

“મરેરે, આપરે જાંરો કે, જેલમાં તો મુતુ” બધું અધારું ગપટ, વાસ ધણુ મારતું ને મેલું” ઘેલું” હશે, પણ નહિ”, અહિં તો તેનાં કરતાં કાંઈ જુદુજ છે. કહેછ કે, કાંઈ કાંઈ મનાલીઓને તો જેલની એવી મોહીની લાગેછ કે, કેદખાતું તેઓનું એક સુખી ધર ખારજ થઈ પડે છે, ને અવારનવાર કમ કમ જાલણુ મુલાકાત લેવા કરેછ તોપણ મને પેલાં વિકાળ કેદી સિવાય આ બિચારાઓની ક્યા લાગે છ.” રતાં બચાં લગલગ સાથે બોલી ઉઠ્યાં.

તેઓએ આગળ જમ ઓઓનો વિચાર જોયો ત્યાં પોતાની જાનીનીઓને વહીવું કરતી જોઈ તે અભાગણીઓ માટે આલાંતુ જગર જગી મયું. કેટલીક નાણુક બાંધાની સ્ત્રીઓને આ કમજ ખત ધામમાં જોઈ આજ્ઞાની આંજો અવાર નવાર લીંખવા લાગી. એટલે તેઓની કપનીએ હવે જલર નીકળી જવાની તૈયારી કરવા માંડી.

બારે તેઓ સૂર્યના સખત તાપમાં બધેબધ ફરી ફરી સંધું. તપાચાં, ટીકાઓ કરતાં, ક્યાં ખાંતાં હરતાં, અને કોષવાર તેઓના દુઃખ થી જોતાં તેજ વખતે માકુ મુચાર શુ કરતો હતો તે જોઈએ.

બેરાંડાના જેલર ને જેલની ધણું નજદીક રહેવાને એક વિશાળ બંગલો હતો. જમશેદ બહુવન બેહરામ સાથે તેના બંગલામાં ફક્ત તેની સ્ત્રી અને અતિ મ્હેરે નમુન નાની બેટી શુવ

“માકુ ? માકુ ? માકુજ મુખાર-માકુજ મુખાર, આપ મારી બેગમાં મોકલેલ છે. તે તમે ખાતો. તમે એક જરૂરગતી છેલ્લા કે ?” અને આટલું બોલી માકુ કાંઈ પણ જવાબ દે, તે મહેલાં પોતાના મળમાં મોકલેલાં બીજા મળમળની બેગમાંથી તે મુકુલા હાથમાં લેવાઈ શક્ય તેટલી મોકલેલ ઘડી તેને જેમ તેમ લીધા સહી આગાંધી ફેંકી.

“માકુજ તમારો હાથ મને મોકલેલ છે. આપો, બ્યારે હું બીજી વખત આવીશ ત્યારે તમારે માટે જરૂર નાનાસનું કેટલાક લાવીશ. તમને તે મમશે કેની ?” અને તેનેથી બને તેમ લીધા બને, પોતાનો મળમળની હાથ લાંબો કરી. માકુનો ખજાણોમાં બહુના બહુનાવાલો સંચોડી હાથ તેણે માયાથી લાંબો કે આખા જંગલમાં જોઈ જમશેદની નજર તે ઉપર પડી.

તેણે એક છેડાપટ્ટા લુકા માફક લા દોડી જઈ, શુભમોહરને એકદમ હાથમાં ઉંચકી લીધી ને કપાળ ઉપર આનેલાં વાલને ચુલ્યાંબોને ઉઠા કરતાં સહેજ ધમકીથી કહ્યું “યુ નેડી ગર્લ કેમ હું આદર આવી, મારા દુકમ વગર હુંને અદિ” તેણે લીધી ! ખજાણો દરેકથી એમ કાંકુજ તો ? અદિ” હું શું કરતી હતી ?”

“પપા ડીઅર, બિચારા માકુજ કેવા ગરીબ છે. એવજીને બિચારને કેણે આદર મોકલ્યા ? ને ને એવજીને જવાબો” તો પંદરા ઝડપી પગ લાંબોથી તે કમળા જગા છોડી તેને કેડ ઉપર મારી બહાર નીકળી ગયા.

મકુલુ કે જી.

“મારાં બન્નાં, મરજાતુ મારા જેવા અબાન્ના માટે છે.”

કાંઈ પણ બીજા નો માકુના પાટા સ્વભાવ માં ફેરફાર કરી શકે હોય, તો તે નાના શુભમો

હરની મીઠી જુવાન, તેને લીલામુશ મહેરો તેની માકુ કલેના મમતા ને માયા હતી. માકુમાં થયેલો ફેરફાર, તે શીરેતાઈ ખ્યારની અસર હતી; માકુમાં થયેલો મુખારો તે શીરેતાઈ ખ્યારની બાજુ હતી.

શુભમોહર સાથના મેલાપ પછી દરરોજ તે નાના શીરેતાની રાહ જોઈ, પોતાની આંખને દેડ આપવાની ખાતી ઉમેદ તેણે બાંધ્યા કીધી પણ શુભમોહર લગભગ કંઈ માસ બુધી તેને કદા મળી નહિ.

તે જુલકાના મેલાપ પછી માકુના સ્વભાવ માં થતા સારો ફેરફાર જોઈ વોરડો જેલર અને બીજાઓ, ખરો બેઠ નહિ મળ્યુંતાં “માકુ” હવે વખતને તામે ચલાવું. હજીપણ બતાવે છે.” એવું માનવા લાગ્યા. તેની સારી ચાલ, સલુકાઈ મુગેમેડે ચતુરાઈથી કામ કરવાની રીત જોઈ જમશેદ બહુમત જહેરામ પણ હવે તેના જમ મમતાથી બેવા લાગ્યો. જેનો લાલ લાક માકુએ લિમતથી, શુભમોહર સાથ એક વખત તેને મેળવવાની માંગણી કરી.

“તીક છે, જોઈશું” શુભમોહર ને આ વંચા હા કહેશે, તો હું એને અદિ” લાવીશ પણ માકુ હું કાંઈ ફરજ કરીને મારા બન્નાને હંફાન તો નહિ કરે ?”

સરમી-દમીથી માકુની આંખમાંથી પાણી વહેવા લાગ્યાં.

“અરે જમશેદજી શેઠ. હું નાપાક આ દુન્યામાં હવે પુરતો પેહરાગોઝ. એક પાદરી મારા સામે કલાશ મુખી ઉભો રહી, નરમાય, માણ, ને મીઠા સ્વભાવ વિશે, બોલતે તેની જેટલી અસર મારા ઉપર થતે, તેથી એક દિવસ મહત્તી તમારી લાગીની થોડીક માયાથી મારા ઉપર થઈ છે. એ બન્નાને હું દરરોજ માફ કરું. તેની સામેતી આ જુઓ” અને એટલું બોલી તેને તણ માસ ઉપર શુભ મોહરે આપેલી મોકલેલ જે પછી સંભાળવી

તેણે જાણી રાખી હતી તે પહેલું આગળ થી જોતી. તેને ખતારી.

“એ શું ?”

અરે, ત્યારે માકુ તારી જેવર જમ રહે સધળો બુલસો જાણે, ત્યારે પોતાની તરીકા જુવી જઈ તેના બરડા ઉપર માથાની દાખ મેલેલો.

“માકુ હું” તેને વચન આપું છું કે રાજગોદર હાલમાં ચીક છે, તે દટાર થતાં હું તને લાવી મેલવરા તું જાણે ખૂશી થશે કે તે અવારનવાર વગર મગજે “પપા ડીઅર, માકુજ ને છોડી કેલો” નો બકબકારો કરેડે”

પોતાની છાંદશીમાં તેણે આજેજ જાણ્યું કે દુન્યામાં તેના જેવા કંઠાળને યાદ કરનાર પશુ એક જ વ છે તેથી તે શીં બદમન જાહેરમ ના જવા પછી રહેલો—લા વંચનાર, ને રહેલો ધણ મોટો રહેલો—પોતે જ આવી પાવી છાંદશી કાપના પશુ પ્યાર મેળવ્યા વગર નેણે પમાર કરી હતી તેણે હું ખાતર મોટેથી તેને ધરા લખ્યું

માકુ બદારની દુન્યામાં હતો, તેના કરતાં કંઠાળ કેદખાનામાં તે પોતાની છાંદશી તથા કંઠાળમાં ધણી વગરથી આગળ વધી મલો એમ કહીશું” તેને માં જરાપણ સદાગત ન થયો.

અવારનવાર ઘણી માથાની યાત્રા કરીએ ની આવજન કરતાં ને જાણે કંઠાળ પોતાના જગરા બાળે બધે બાળજે તુ વાજેતર પોતે કરી આપતો હતો તેને સરી ચાલતા કેદીઓની માફક સદા તર દૂરે મેલવામાં આવ્યો હતો

જેવની ઘણી નજીકમાંના તમાકુના તથા પકના બેનરમાં મજુરી કરનાર કેદીઓની લેપ રી બનાવ્યો હતો અને બેતીવડી મજુરી પશુ તેને મંડ રાખી હોતારી દાખ તરીકેના મજુરો આરજો તે બેતરોમાં ધણ કંદુ” કરાડી શકેલો હતો. તમાકુની રોળીમાં માકુનો દાખ ધણેજ આગળથી છે, એમ આજ નિવાસ મજુરોને બેતી ગયો

અવારનવાર જમશેદ જેવર પોતાના ધરમાં નીકળતાં મુઠાની કુઆમમાં નીકળતાં બાગમાં નીનાં કામ માટે તે બેતરોનો તેથી મુખમોહાર માથે બેજાળુ” નો પ્રથમ મુખ. એટલે માકુના મુખની સીમા” જેવી નહિ.

“કેમ, મારાં માથા નેકાળી, તમે શું કરાજ ?”

“એ, કેદી. તમે મારા વારને થકીના કંઠાળમાં, ને જાણતાં મોમાં પટ્ટ કંપ ધીલાવનાર દના તે લાવ્યા કે ?” તેણે માકુના બેલ કાલો બેલથી કીધી નાખી ઉચે જોઈ અધીરાઈથી પુછ્યું.

“લાથેજ લાથેજ મારી નાખી રાજગોદરી, તેથી લાથેજ વે મેલો” અને પોતાની ટોપીમાંથી અ માથાથી મોઝા બે પના” થીઆ ને એક તાણુ ધકેતુ કંજમલુ દાદય” જે માકુને જમશેદ નર-કૃષી મળતી “કુનુ” પરિયામ હતું.

દિવસો પડી દિવસો, ને અકાચમાં પંકી અકાચમાં માકુ મટે જેવમાં કશા પશુ જાણ્યા લાક જતાલો જતલો વગર પમાર થઈ ગયા બની માનના થકીમાં માટે તેણે દુર્ધાંતો એક પશુ દાદયો શન કાલેલો નહિ પણ પુછો નો તેને તે કાલેલો કાલ કાળુ” નહિ હતું. પોતાની છાંદશીમાં તે બેતરોની જેવમાં મજુરી મુખી દિવસો મુખમોહર માથના અવારનવાર મેલાપથી નેમજ તેના શ્રીરેતામ્ પ્યારની બગ-કનથી પસાર કરનો હતો એમ તેને લાગતું.

વાંચનાર આપણા પાંચી માથાપોતી બાગકા પ્રતેની બેદગી તને ક્યાં ખબર નથી? માકુ બેતરે વચથી મજુરોની આદથી ગાડી મેડે સાથે કેનુ” ને માંજના ગયલાં રાત્રે આક વાગે આપણું માથાપની ગદુ જોમ જોઈને અંતે છાંદશી આજેજ બની, પોદી ગયલાં બાગકા જેઓ બેતરકરી માથાપોતે લેતો હોમ રો દાખ આપતા તે “કુલો દગલો” યજ પડેલો આકારને એક કીસ આપી પોતાની ફરજ પડતી દેતાં શું તે નથી જોતાં ? “મરે જતા

જાણે. મારે ડાહીંગ આપણી ગેરહાજરીમાં જ-  
મ્યા વગર મુઠ્ઠા ગયું. ” એવું બોલતાં તે શું  
નથી સાંભળ્યાં? બાહુની અચાચોની સંભાળ  
તેણે તેઓ રખડતાં મેલી નાનાર મા આપ ।  
તારા સમાગમમાં આચ્છાંજ હો. હોયખા । હોય  
એથી આજ હાથની ફેશન જેવકુદ પોશીને  
આપણી સાથે લખ જઈ એ વાતો ગાગીને  
ન્યુસનસ જેવાં થઈ પાડ્યાં? નહિ આ નહિ,  
એ “ મુમલગી પાછારે નેરીઓ ” આળી રીત  
આપણને પસંદ નથી. એવો તે ગેરકાર  
માયાપોનો અચાવ હોય છે. અજાણનાં તેવાં પણ  
કંઈક દેદે સચાઈ છે.

આપણા જગશેદ બહુમન બેદગમની આયડી  
આજ્ઞાં ગમે એવી ભાંગી હતી, માયાળુ હતી.  
રાંક હતી, નો પણ ઉપલી કીસમની, આજક તરફ  
બેદકારથી હતી. તેને ત્યાં મુમલગીથી આવતાં  
પરોણાંઓની અગદ ઝાઝીને ઝાઝીજ રહેતી  
એટલે અરોડાની જેવા લાયક જગાઓ દેખાડી  
લાવવાનું તેના માથે આવતું જેમ કરવામાં તેણી  
અજબ મોજમાં હતી. મુમલગીથી આવેલી તેની  
સહીઅમે, અને ગરદ પરોણાંઓને લખતે બન્ને  
માટી ઊપર મહારાજના “ લક્ષ્મી વિલાસ ”  
મહેલની મુલાકાત મહારાજની ગેરહાજરીના  
સમયે હોવા બે ગાડીઓ બારમ નીકળે પડ્યાં  
હતાં ને ઘરમાં નાની શુક્રમોહર તેની મુમલ-  
ગાન આપા સાથે એટલી હતી.

આપા બિચારી કામનો કોયલો એટલે  
પોતાને મળવા આવેલા પોતાના મારતે મિયાં  
સાથ જમવાના ઝોરડામાં બેસી પારકે પૈસે દિ-  
વાળી કરી દેખાવ ઉપરની જેલીની કીસીમાંથી  
જેલી કાઢી, પાંઉની રસાદસ ઉપર લગાડી તથા  
બીસકીટને માખણનું આગળ રડી નખોદ વળાવી  
પોતાના ધણીને ટુપન કરવામાં ને ધણી ધી  
મેતેજ કરવામાં એક પનિવૃત્ત ઓ માફક શુંથા  
કે મુઠ્ઠા હતી. દારડીયો ધણી ને તેની નફ્ટ સ્ત્રી  
ત્યાં ટોલ ટપા ધણી બંન્ને સાથે આવી ન્હાં  
હતાં. તે વોડવાને આપા જગાસામાં કાઢી દુલ

હિ. નોકર આકરો પણ બદાર દરવા નીકળી  
પડ્યા હતા.

જ્યારે શુક્રમોહર એકસી એકસી પોતાની  
મેંતે દિયતની ડોલ્સો અને રમકડાંઓ સાથે ર-  
મતી, ડોલ્સને રમકડાંની ગાડીમાં બેમાડી અદિ તહિં  
ફેરવતી, મધુર દલકે ગાતી એકસી એકસી ડોળ  
સાથ વાત કરતી ને હસતી.

પણ ઓ ! નખોદ-વા ખુદા ! જમશેદના ઘર  
ઉપર દુઃખનું વાદળ ધસાડાઈ આક્રમના વરસા  
દી, તેને તરંગોલ કરતું ધરતું આગળ—

મુમલગીન આપાના દારડ્યા માટીએ આવતાં  
સાથ બીડી પીને, હોખના કારપેટ ઉપર સળગેલી  
બીડી નાખી હતી. તેણે ધણે વારે પજરી, મોટું રૂપ  
લખ લીધું. તરતજ ઝોરડામાંથી બહાર નીકળવા  
દરવાજા ઉપર નાંખેલા લેસનો કટન સાંપ રોડાં  
બળતાંઓથી બળવા લાગ્યો, કે નજદીકના  
સેરીનના સળગતાં વાર લાગી નહિ હોલમાં સમજું  
નાજુક ને સળગી ઉઠે તેવું જ હતું. પુરસી ઉપરના  
નેટના એનડી મેકેમરે જોતજોતાંમાં બળી ખાખ  
ચક ગયા ને શુક્રમોહરે જમીન ઉપર મેથેલાં  
કચકરાંના રમકડાંઓ મોટા ધડકા કરી વીંટલાઈ  
બળવા લાગ્યાં. આખો ઝોરડો ધુમા  
ડથી તાન બરાઈ ગયો, પણ આ ધરવર-  
ત્યારે નાની શુલમોહર ક્યાં હતી? ત્યાંજ ! આપા  
દ તેજ બળતામાં ! તેજ આક્રમ વરસાની રહેલાં  
મકાનમાં ! તે બીડીથી લખતાઈ ગયલું આજક  
આ દરવાજેથી પેલે દરવાજે ધુમાડાના મોટે મોટા  
ઝોમાંથી બહાર નીકળવાને દોડતું અને લાલ  
લાલ બળતાંઓનાં તાપથી ને ધુમાડાના ધુધવાટા  
થી અદિ તાંહથી બહાર નીકળી પડવાને કોશેશ  
કરતું—પણ નહિ—તે બલીમ સર્પે રોડાં બળ  
તાંઓ; જોયા મગરને તુચ્છકારનું હસ્તાં હસ્તાં  
પોતાની લંબાઈમાં વધારે ને વધારેજ ક્યાં જતાં  
હતાં. આવાં બળતામાં આપા શુક્રમોહર જેવા  
બળનનો ઉડાવી જવાની કોઈએ કોશેશ કરી ?  
ત્યાં પેલી આપાને તેના દારડ્યા ધણી સિવાય

ખીજું કોઈ હતું નહિ એ તે કુમારના ધુમવાગ્દી  
તે નાજુક મોતે જમીન ઉપર તુડી પડ્યો તે  
ઝોરડામાં ફરી વળેના મનના મોતે તે વાચા હતો  
તો તેઓ કહે તે કે “શુભોદ્ધર હવે આ દુનિયામાં  
યોગ્ય વારની છે”

અસમર એજ રખેને પેનેમ જોઈ પછી  
ફરેતી તે આનંદી રોળી, આવી લાગી પોતાના  
પ્યાર વર ને બળતામાં લપેગાવું જોઈ, તથા  
તેમાં અતિ લાકડું બળક છે એ વિચાર થયા  
દુખને અમરો આના માગે ધગો જોરાવર હતો  
તે બાગમાં બે શુદ્ધ યજ્ઞ તુડી પડી ને એક  
દીવાના આદમીની આદમી પોતાના બાળકને  
બચાના જમરોદ બદમન બહેરામ મગતાની  
ઉચી સીડીઓ ચઢના લાગો પશુ તેજ સેંકે એક  
જળસા જોરાવર આકારે, તેને તોએ તાપ્યો “ધોઅ  
ધોમ, બધા જોર થેમ મરવાનું માં નેના  
વખાઓ માગે છે-ખુના કસમથી તારી  
ખરીને બસ અહર જઈ લઈ આવું.”

“એ કોઈ એક મોરો કમો મને આપો”  
સાથદલા એક મરના દારૂમાંથી તણે ધણા જો  
રથી ઝોરકોટ ઝુગી લઈ, પોતાના દીન ઉપર  
લપેગી લઈ પવન વેગે બગ ની સીડીઓ કુડા  
મરી ચડી ગયો તે આનંદી મુખમાં, જલગી  
જઈ જોયો અર પગરો તો તે મરદ પોતાને  
જે હતને આગળ નહીં પ્રજન કરતો હતો નેના  
બધા પડાઓ બગી ગયા હતા, અને જળરસ્ત  
કુમડાના ગોળે ગોળા ની મતા હતા તેમાં કુડા  
મારતો તે ધર્યો કુમારથી સંવત્ર દ્રષ્ટિથી વેળુ  
હતું અને એક પશુ સીંગ નજરે પડતી નહિ  
તેને મોટે મોટે કુમો પાડી

“શુન મોહર શુન મોહર, મારા બચ્ચા આ  
છે ? જવાબ દે ?” પશુ ત્યાં સળગતી સીંજેમાંથી  
સજુસજુ તથા રંદના ઉપરના લોભા ગોળીઆતા  
મિરપ જરા પશુ અવાજ કન પર આગો નહિ  
ઝોરામાં તેજ અ રા રમા મગધુન મોહર રમ  
વાથી તે કાઢ દેખવો મંજુમ તુડી પડ્યો જ્યારે  
દાયમ નેજે કિમી મે તને રોધવા અ યો હતો

તેજ આખા આવી લાગો ખુશામીથી મોગી એક  
સીસ પાડીને એ-સાહે પેના મેગાજા ઝોવર  
કોમ શુભે હરને પાપેગી ગુરોગી બળતાઓમાંથી  
તરત બહાર આપે અને તે થોડીક સીડી જેમ  
તેમ હતાપો હજો કહેના હાથમાંના ઝોવર કોમમાં  
તી સીજ જમરો મંજુમ બહેરામ જેટલી લીધી  
જોતાની તે મગધુન શામરી આપવાની ઉનટ કંઈ  
એજ હતી ત્યાં જળરી સીંચારીઓ ને  
હુરેના અવાજે યજ્ઞ રચ્યા

ધુમ્પતી જાનીએ શુભોદ્ધરને ઝોવર કોમ  
માંથી લગભગ મુવેતી જેની કાઢી તેની માતા  
ની રક્ષાપીતનો પાર હતો નહિ તુરત કાઢરી  
મરદ આવી લાગી તે દમાઈ ગયાના નાના હૃદય  
ને પાછું મતીમાં આસ્તા, ધગોજ વાર લાગે

પશુ પેનો પરગણુ આકાર આ વેળાએ  
શુ કરતો હતો ? તેના શરીર આજુબાજુ, જે  
બળત ઝો ફરી વળ્યા હતા તેથી અસલ્ય  
દુખથી પીડાતો બાગમાંની ચડી જમીન ઉપર  
આગે ત્યાં મારતો હતો, અતે શુ આવ લાઓ  
જેઓ સમ સુતા ત્યારે અફનાઈ જગા  
વાળી હોતને અનુમરી ખીરે આસ્તે પેટ હલા  
વના અના હતા તેઓએ તેને ઉચકી લીરો

જેરની ઝોરથી તમાં મોહન અને જીવન  
વચ્ચે નગાજ મરેના, માકુ મુધાર પડ્યો છે  
દહરના ઝગ્ગ ઝોના આયકાથી માકુ જેવો  
મરદ પશુ તણુ દહાડે દૂસ્યાર થયો પશુ દૂસ્યાર  
યના તુરતજ બેનો, તેથી તે અમાઓ  
સજ્જ આગળ ઉતેના જમરોદ બદમન બહેરા  
ની આખમાં પછી બનાઈ આખા, જે હરખ  
ને ઉપકારના હતા

“મારી શુભોદ્ધર કેમ છે ? કોઈ કહેવો,  
તે તે જીવે, કે મરી ગયું ?”

“માકુજુ જુમે, આ રાજુ કે ?” તે જે  
વરે પેનાના રના કહેના નના ભળકને મથા  
આમથો એ સી તેની ખાની ઉપર બેસવની  
જગા, મરી આપના કહ્યું

“માકુજી, જુઓ. આ ડોણ છે? કાંઈ ધ્યાનમાં આવેલ છે?”

“થું હું મરી જવાનો છેક? મારી શુભ મોહર ના રડ, ના રડ, મારી શાદમદી, મારી નાની શેઠાણી, ના રડ, આ દુનિયામાં મને માયાના વચનો કહી સંભળાવી તારા દી સ્તાર્થ પ્યારની ખંરકતથી મારા ડોહી ગયા! સંસારમાં મી દુર કરી, મને સુધારનારા! જો ના રડ, આ કંગાલ માકુ દુન્યામાં છતી, શું કાંગની ન્યાત જમાડનાર હતો?” અદિ તે બન્ને અપ દીકરાના આસુની દરકાર કર્યા વગર તે બોખરા અવાજે હત્યો.

શુભમોહર, માકુની દોગડીની ખટલી ઉપર બેસી, તેની છતી ઉપર માથું મેલી યુપયુપ રડતી હતી. તે આઠ વરસનું નાનું બાળક પોતાના જીવ હગારનારની કિમતી સે પાતી કદર કરી, ફક્ત પોતાના આસુ બે માકુને એક એક દિગતી મે તી જેવાં લાગતાં તેની હાર લંબાયા સિવાય તે વધુ કાંઈ કરી શકી નહિ.

“પપા મારા માકુજી મરી ગય છે, જો એવણુ કેવા શુક હતો?” અને તેણીનાં ત્રીણા ડગકાંઓ ફરી લંબાયા.

“યુપ કર મારાબચ્ચાં! તારા શીરેસ્તાર્થ પ્યારની અસરથીજ તું મને આ કંગાળ છંદગીમાં હેવાન્યતમાંથી ઇનતાન્યતમાં લાવી શકે છે, તેનો એ નજવો બદલો છે. મારી દીકરી, આસુઓ નાહકમાં ના બરયાદ કર. હા, જેલમાંથી નીકળવાને મને ફક્ત બે મા સજા બાકી હતી, તે થોડાક માસ પછી તારી ધનારી નવજોતમાં આવવાની હું મહુત્રી કરતો હતો તારેજ માર મોહત, મારી સામે આવીને હલુ છે. ચાલો જેમ તે માલે કતી મરજી.” તેણે પોતાના જીવરમાની આશાના લીલેત્રો બરલા આત્માને, નિરાશાના તપતા સુપંથી સૂકાઈ જતો બેલ, ખરે મને બળાપો કીધો. તે બહાદુર માકુસની આંખો પાણીથી ભરાઈ ગઈ.

અરે વંચનાર! આશા શી ચીજ છે તે તને ખબર છે? નહિ ખબર હોય તો જા, જમને પુછ. પેલા જંગલના મેદાનમાં જતાં નિલા, આશકની માશુરને! જા, જમને પુછ. પોતાનું લગભગ સઘળું ગુમાવી બેઠેલા, હારેલા જુગારીને! જા, જમને પુછ. પરદેશની કળી ગયલા એક યુરસાયાજ દીકરાની ખુશોમોર્મ માતાને! જા, જમને પુછ, પેટમાં આડા સાથના એક પેટીનાં દુકા માટે ટળવળતા ચીશકીને! તેઓના ચહેરા ઉપર આશાના પ્રકાશી રહેલા પ્રકાશને તું જો, અને બ્યારે તે પ્રકાશ, અતે નિગરાની કંઠી જોતમાં તને ખુબતો જણાય, ત્યારે તારો દિલસો તે ના શીપાસ થયલાં માટે ફાજલ પાડે!

અરે! માકુ સુધાર કંગાળ હતો. એક બં દીવાન બન્યા પછી, બહારની દુન્યામાં આવતાં, લેણા તેને જોઈ મોં કુમકાવશે? નાકે તું ટીસકું કેમ ચલાવશે? જેમ. એક નસાથી કમમ્મી લોક પાછળ દડે તેમ તેને જોઈ દરશે, તેથી તેને જે દુખ થશે તે સારી પોટે સમજતો છતાં આપણે જોયું કે તે જીવતો હતો તો શુભમોહરની નવજોતની કિયામાં આમેલ થવાની તેને હોંશ હતી. તેને જીવવાની આશા હતી.

અરે જીવના જીવ તારી માયા એમજ છે! કહે છે કે મમે એવી ધરડી દુખી ડોસીએ પોતાને તેડવા આવેલા જમરાજને આજીજીથી થોડીક મુરત તેનાથી વધુ માગી લીધી હતી. તો માકુ, જેને હવે પોતાની રટણી કરણી તદ્દન ફેરવી નાંખી હતી, તેને કેમ જીવના નહીં મને?

ડાહટોએ માકુ માટે હવે આશા મુકી હતી તોખી તેની માવજત ધણી ઉચ્ચી કીસમે કરવામાં આવતી હતી. દાદારજીની દરબારનાં ઉગર ઉપર પડેલેલા માકુને લાંબી મહેર છઠ્ઠે મકકો મારી, પાછો આ જ જલ્દત બરેલી જોહનમાં મજાગી દીવા હતો. માકુના મનની મુત્તદ જે જીવવાની હતી તે કરીમે કાર

સાચે પાર પાડી. તેજે જગદસ્ત માંદગીને કહ્યું  
ગાંધીને એક જ્ઞાન મરી, દુર ઉશડા મેચી, કે  
દાક્ષીની ગદગદી વિધા તેના આવરણની દોરી લાં-  
બાવવામાં ફેરફાર પાળી

માફ, એક ભગ્નોત્તર વર માફ, પણ મોજ  
પછી, પોતાના આગળાંજ જળ માધ, દસ્તો રમ-  
તો, જદીખાનામાંથી હમેશનો અદાર નીકળ્યો  
જદીખાનાની જગદી કામી દિવાળો તરફ, આંખ-  
માં પત્તાવાનાં આંસુઓ માથે નેણેણેયું અને બ-  
જાયો "અરે બજાબત જમા, તારે નહેસ્ત મોં  
મારો કાંડુ દુસ્મનથી જોતો ના, તો પણ આ  
બગડાળી જગા તુ કે, જે, તેજ જગો છે કે  
જ્યાં મે શ્રીરસ્તાઈ પ્યારની બરકતથી મારો બર  
પાર ઉનારવાલું કંઠક ક્યું છે.

\* \* \* \*

શુક્રમોહરના નાના ગરમાં તેની નાજોતની  
જુથાવી, ગાંધી મમાની નહિ તેમા માફના અ-  
વગાળી, તે બાગ, તેને મળે, જરા પણ પુન્યા  
વગર લાગી પડ્યું. "ઓ માફજ, તમા આ-  
બા, કેવી મજલ પડશે? મારી નવજોતને દિવસે,  
તમને મારી પાસેજ લઇને જમાનશ હા!"

\* \* \* \*

વખન પાણીના રેશા માફક વહી ગયે. ઉ-  
પચા ખુસારો દશ વરસ પછી. શુક્રમોહર અદાર  
વરસની ખાલી સુકલી કળી, જોડનના અદારમાં  
મત અનેલા, દખલ તરફના એક મોટા ગગીર-  
દરના દીકાની હેનવતી મહોરદાર બની છે તેને  
વર મીલું ગગીરદાર, બહુચીસ્તાનમાં સરકારી  
નોકરીમા મોટા પોસ્ટ ઉપર છે. તે હવે દીલ-  
કીકમાં પોતાની પ્રાણુ પ્રાંયા શુક્રમોહર સાથ,  
સીમી, મસલુજ, ખલત ને કંપેટા જેવા પહા-  
ડી બહુચીસ્તાનના મુલકમાં ફરે છે. તેણી પોતા-  
ની સાથે કન્ય દાનમા, પોતાના પીતા તરફથી  
પર્યાક કિમતી ચીજો લઈ મજ હતી, તેમાં એક  
વધુ કિમતી ચીજ ઉમરાઈ. લીસ્ટમાં વધારો કરે  
છે, તે માફ સુધારની તેની શેઠાણી પ્રસન્ની કિમ-  
તી સેવા છે.

"ઓ નારે બા, તમે મને ફૂતરાની કાનીથી  
કાપ નહિ રાખો. પણ માફ બહેા શુક્રમોહરબાપ  
સાથ, બહુચીસ્તાન જવા વગર રહે નહિ. હા,  
બા, હું તો સાદેમર કહું છું. હા, બા, હું તો  
હવે માની નાની પાસ વગર એક ધડી બી હવે  
તો છું" નહિ.

જ્યારે શુક્રમોહર. પોતાના વરની ગેરહા-  
જરીમા, સીમી, મસલુજાને ખેલાત તરફના  
બહુચીસ્તાને જે શેરડે એબદબ રીતે ટીકતાં  
જેલ ધીલે છે, હારે માફજ મોટા મોટા લખોટા  
જેવા ડાળાઓ કકડાવી, તેઓને સાથેનો સાથેજ  
રાખે છે.

શુક્રમોહર અવારનવાર માફજ સાથ કસે છે "મર  
માફજ, આજ તેર તેર વરસ થયાં. તમને હું જે  
તી આવીજ, પણ તમારામાં એક જરા તો ફેરફાર  
ર થાયો એક જરા તો ફેરફાર થયો એક કરમ  
લીંખી તા વધે! મને લાગે છે કે મારાં છોકરાં તો  
શુ, પણ તે લાકના છોકરાંને બી રમારવા જવાને  
તવાજ રહેશે"

"શુક્રમોહર બાપ, નેક બોધ્યા, શસ્ત બોધ્યા,  
એક લામ રખાનો બેલ કહ્યો! આવ તાંમાની  
દેહના માફ સુધારને કાઠ એકાએક અલવલ આ  
વગાળી નથી અરે હું તો તમારા પોરીખાના પો  
રીખાને બી રમારવાનો, ફર રમારવાનો. હા બા,  
આપણે દાદરજ પાસે અમર પટો લખાની લાવેલા  
અમરપટો" અને એટલું બોલી તેણે પોતાનીગેરા  
વર છાતી વણા જેર ને મગદીયાં થોડી નાખી.

## PAINKLER ISTHE FAMILY MEDICINE

ready at all times to overcome  
cramps, cold, diarrhoea and other  
similar bowel complaints, Try it  
and you will obtain quick relief  
from pains,





# એક નરુનેદાર ઘર ધણી- આણી કેમ બનશે ?

“ ગુલશનના પતેલી એક માટે ખાસ ”

લખનાર—મિસ દીના છત્રમુગા.



[ ગુલશનનાં આ નવાં લેખક જે શિખામણુ માખાપોને આપે છે તે ખરેખર ગોખી રાખવા લોગ છે. ઘર એજ દુન્યા છે અને દુન્યા એજ ઘર છે. એમ નેઆ સમજ છે તેઓ ખરેખર પોતાની કંગાળ જિંદગીને વાંટક સ્વર્ગિય બનાવે છે. ]

ઘર, બહાર ઘર, જે કોણને ખાસ ન હશે ? જેમ એક શ્રીમત તે તેનો મહેલ તેમ એક સુધ્ધીશને તેની નાની એક ઝુપડી એક સરખાં બેચાણમાં હોય છે. પોતાનું ઘર, એ રાખ્દોજ દેવા મિસ અને રાહત બક્ષનારા હોય છે. એક ઘરમાં જેમ તેના માલિકને તેમજ તેના વસનારા દરેકને સુખ સગવડ મળવી આવશ્યની છે, જો તેમ ન હોય, તો તે જગ્યાને ઘરનું નામ ખીલકુલ છાજતું નથી.

એક ઘર, તે માયા મોહબતનું એક મંદિર છે. તે એક એવી જગ્યા છે, કે જ્યાં જાણકો વહાલ કરે છે, આનંદી બને છે અને ગમત કરે છે. તે એક એવી જગ્યા છે, કે જ્યાં પતિ પત્નિ હાથમાં હાથ અને હજાર મેળવી પોતાની જિંદગીનો ખ્યાલો આશીર્વાદથી ભરે છે.

આવું પરિણામ હાવવા કાળે એક સ્થાની ઘર ધણીપણીએ જન્મજોને વિસારી રેંધી પો-

તાને મળતાં સુખ તરફ જોવાની અને નાની નાની રજહા કરનારી ખીનાઓથી નાસિપાસ નહિ થવાની ટેવને ખીલવવાની જરૂર છે. તેણી એ પોતાના ગુસ્સાને મારવાની અને પોતાની જુગાત ઉપર કાણુ ધરવાની જરૂર છે. એ વિષે કવિ પોપે ઘણું જ અગ્રહુ ખ્યાન કર્યું છે. તે લખે છે કે:-

She, who ne'er answers till a husband cools,

Or if she rules him, never shows she rules

Charms by accepting by submitting sways

Yet has her humour most when she obeys

હીન રહેનહીએ ધણાજ ઉંડા કડાપણ થી કહ્યું છે કે:— “જે આપણે વ્હાણે, તે એક ખીચનને ધણાજ કાળા ચિતારી રકમે દરેક જગ્યા કાંઈ નહીં અને કાંઈ ખામી તો ધરાવેદેજ, દરેક જણ એકે મા ખીજી ગીતે તકસીરવારનો દોષકેજ. અને તે કે રૂંચાને જે આપણે ધન્ય છે તો મોટામાં મોટું રૂપ આપી શકાય તેમ છે લેહીન આપણે જે વ્હાણે તો તે રૂઢિગાને મર્વેથી શ્રેષ્ઠ મદ્યુખમાં બહોળી નાખી શકાયે. આપણી આનવાસના સધ જાંઝોમાં જે કાંઈ વ્હાણા લાયક હોય તે ઉપર પ્રેમ કર્યાથી તેઓ તરફથી આપણી ઉપર વળના પ્રેમ ખરપા થાય છે. અને તેમ થવાથી એક કં ગામ અને જ જામ બરી ૭ દગીને બદલે સુખી અને આનંદી જીવંતી બને છે અને આ જ જાલો ત્રણ પાંચ દીવસની કુન્યા બેઠગતમાં ફેરવાઈ જાય છે, અને તેમ થવાથી તે કે જેનું નામજ મ મતા છે, અને જે પોતાના મર્વે બાળકો ઉપર પ્રેમ ધરાવે છે, તેને પોદચવાને આપણે લાયક બ નો છીએ સુખી તે બાળકો છે કે જેઓ એક આનંદી ધરનાં શાન પાણીમાં દરદમેશ રમતા રહે છે, અને ખરો સુખી તે ભરવાર છે કે જેને મોટે તેવું ઘર આ આખો પૃથ્વી ઉપરની સગળી જાત્રાઓમાં સરેંથો વંડું મધુર અને બનદ મ્ય હોય છે, અને જો ત પાન રવાનો હોય છે તા પોતાના ઘરને તેવું જાનવાસમાં પોતાની પતિન સાથે હાય મેગની તેણીને મદદ કરે છે નેમ ક- થોંથી ખરી બીના તેની નમર સામ પુ-થી થાય છે, કે જે વિંગ એક વિદવાલ કહી રહે છે કે:—

“એક સ સારમા મોટાગત અને સુખ આમેજ કરમા કાજે મેહનત કરવાની જરૂર છે કમચુ તે ચિજો કાંઈ ઝાડો ઉપર ઉગતા ફળો નવી કે જે પાકનાં તોડીને મોઢામાં મેગા દધ શકાય.”

ભરવારો પોતાની પરજોતરીને સ પુણ્ય મ-શુણ્યો ધરાવતી બોવાને છ-ડે છે ત્યારે તે પરજોતરી તે વાજ શુણ્યો પોતાના ભરવારમાં બેવાની કાન- પિ હોંસ કરે ? જો તે પોતાની પતિન તરફથી સુ-

ખ ચાંતી મેજવવાની આશા રાખતો હોય, તો તે જો જા રાખવું જોઈએ કે તેવું તે સુખ ચાંતી બદલવાની તેની પે તા પણ ક જ છે. એક ચોરન તરફથી જે મર્વેથી તેજી બ-એ વાલવામાં આવે છે તે તેણી જેને વ્હાણ છે, તેના સુખ સગવડ ખાતર તેણી જે અથાગ અને માયા પ્રેમ થી વને દેના છે. ત્યારે મઠી મદનારના પાનના કામ ઉપર વળવે, અને માંગે પાછા ફરે છે ત્યારે તેની ૫ ધોરો ત-દના એક કિસ ના અને એક માયાનુ મ-ની કિમત તેઓમાંના ધણાજ મોઢામાં આગે લા-ડે, આપણું દસ્તા દરમ્યાન મોટી મોટી ચિજો મેગવાને આપણે યત્ન કર્યે છીએ, અને તે આપણાથી થઈ વેગળા આપણા દાદીમાં આવે છે, ત્યારે ખરેખર તો તે અપણા નાકના દાઢા નમઠીક પડેની હોય છે. નિચની સાદી થીગીઓ બધારે, કવિ મર્વેસે લખી, ત્યારે તે મ-ત એક દરિજ નહીં મગર એક ફિલ સુદ પણ હાલો જોઇએ તે કણે છે કે—

To make a happy fire-side clime  
To men and wife  
That's the true pathos and sublime  
Of human life

એક સ્થાની ધ- ધણીયાણી રમે લખનાં મારે અને જણાવું મેહમે કે, જે તેણી ખરેખરજ સ્થાન અને ઘર રાખુ દરો તો તેણી પોતાના બાળકો માટે એટલું તો બેચ ચુ ઝગઝગ બનાવરો, કે જેથી કરી ને બાળકો મોઢા થતા તે હેનવતી માતાના મિલ્લ હાવા હમગ પમાર રેલા અચપણના તે સુખી દીવસોની વાદ મદા પ્રેનથી પોતાના જીવરમાં વળવની રાખજો. આપણા બાળકો ઉમરે યુગતા જીવંતી ન જાનને જાતદીજ તેઓને સર મોંઢે માટે બધારે તેઓ નાના અને નિર્દોષ હોય ત્યારે તેઓને પક્ષીઓ મગાતે ગાયન કરવા પરજો માવે એક કરમા, અને નાળાનાં વહેતા પાણી સાથે મોજ મેજવના દેઓ એક ઉદાસિત અને શિદ્ધા બચપણ જેમ નામુનાસેમ તેમજ અ

કુસ્તી હોય છે. આ બીના એક હાથપણવંતી  
 ધર ધણીયાળીએ અગર ચોખી રાખવી જોઈએ  
 અને તે દુર કરવાને તેણીએ કિંદત ક્રેચી જોઈએ.  
 તેણીએ પોતાના મકનની દિવાલો ઉપર  
 ચિત્રો રાંચવાં જોઈએ. અને ચોપડીઓ  
 અને ચે.પાન્યાંઓ મેજ ઉપર મેજવાં  
 જોઈએ. ભાત ભાતનાં મગકમાં મેને બીજી કિંદ  
 બેઠવાપરની વસ્તુઓનો પોતાના મકનમાં  
 શ્રદ્ધ કરવો જોઈએ, જેવા જાગડો, મદમી દર-  
 મ્યાન વા પરમાદ પાણીમાં સાંચને છેડે તેઓ ગ-  
 મત મેળવી શકે. જપતીનાં વખત ઘડોજ ઉ-  
 છાછળાપગુનો હોય છે; અને તે, વગર કાચે  
 તે નાનાં છપડાંએને કિંદકામ જવતું કારણ છે.  
 એ વખત દરમ્યાન તેઓ કાંઈ પણ કરવાન ત-  
 કાય છે, અને ચીડમા આપા ચીવડા ફાડવાની  
 તક શોધે છે. તેઓ છદ્મીન વ્હાય છે, અને  
 એકની એક ચિત્તને અને માનને આ ધીંકારે છે.  
 અનેક રંગે તેઓ મોજ મેળવવાની આરંભ કરે છે,  
 અને તેટલા કાળે જાળકાના ચુખ માર આ સ-  
 ધણી બાપડો પ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે. જા-  
 ળકા ઉમર આતાં ધરનાં ચુખ શાળીની મેર-  
 દાજરીને કાઢી પરથી બાહર નાગ મગાયા  
 વડ્ય એવી તક તેઓના કદી આપવી નહીં. તેઓ  
 ના મનમાં એવા છપ કદી ખડા દેવો નહીં કે ધર  
 તે. માત્ર ધોળગ લેવા અને રાત્રે ઉઘાડ મારેના  
 એક જગ્યા છે. જે ધરમાં રમત રમતની કાંઈ  
 પણ સગવડ હોતી નથી, અને જ્યાં તે ધરનાં વડા  
 એ સદા ઉગ્રસત રહે છે અને જ્યા જાગડો ઉપ-  
 ર દદ બાહર પાક રાખવામાં આવે છે અને જ્યાં  
 જવાન કિલ્લતા છદ્મને સદત આપવાના કાંઈ  
 પણ સાંપજ હોતા નથી, તે ધરના એકાએ પોત  
 પોતાના વખત વેરવાને મોટો ભાગ વિચાર અને  
 પ્રાર શ્રે.માં આદરો લેઈ અને ત્યાંથી તેઓ  
 શરત, ભુંગર અને તેથીજ બીજી જાદાએને ચર-  
 લુ ઘાય છે. માટે એક રવાની અને ધર રાખુ-  
 ધર મણિઆણીની ફરજ છે કે જેમ પોતાના પતિ  
 ની તેમજ પોતાના નાનાં મોટાં જાળકાની દાખલો

ઉપર જાતી દેખરેખ રાખવી અને સદા દસ્તે  
 રહેરે સરવે સામે માયાથી વર્તવું. જાળકા સાથે  
 તેઓની આનાતરીકે રાખવી ન વર્તતાં તેઓમા-  
 નાજ એક તરીકે તેઓની રમત. ગમત અને વાત  
 ચીત્તમાં ભાગ લેવો અને તેઓની દરેક મુશ્કેલીમાં  
 રાખી સલાહ આપી તેઓને સદગુણી બનાવવાં.

### કાંઈક જાણવાનોગ નાંધ.

એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે એક માણસ  
 સેન્ટાયાટરનર્મનાં કાળા યુવાનો ઉગાડવાને  
 શક્તિવાન થયા છે.

કહે છે કે કાઠાવાડમાં એક ૭૦ વરસના  
 યુવકશાએ માત્ર ૫ વરસની છુચી સાથે લગત  
 કીચા છે. વાહરે યુવકશાજી શાંતી રહ્યા  
 હશે !

એવું કહેવામાં આવે છે કે રાણી વીકટોર  
 વા પાસે લગતો મોટો સમ્રાટ હતો; જેની કી-  
 મત માત્ર ૧૨૫૫૦૦૦) રૂપાની થવા જતી  
 હતી. કહેજે જે પાનમા ધણી અને ધણીયાણી  
 જ એક અને કીત લઇ શકે, અને તેઓ  
 શીશવ બાળન દુકમ નથી. બાપ દીક્રા કે  
 આ દીકરાને પણ કાસ લેવાનો દુકમ નથી.

જેનું સુખમાં ધરુજ મીઠું પણ રચું હોયતો  
 અદર કાચો પપટો નાંખવો અને ધાંડીક મીનીટ  
 સુધી તને ઉઠવામાં આપા મીઠાના ભાગ પપટો  
 સુસી સંશે અને સુખ રસદાર બનશે !

રહ્યામા પાંચ કરતાં વધુ જાપડાએ કરવાનો  
 દુકમ નધિ અને વડા ૮૦ વરસ પછી તેનેથી  
 પાંચુથ નધિ.

માટીના જાસ જહાંના ખાત કરતાં  
 પાંચ વરસ જલડી સદેદ ધર્ષ ગવ્ય છે.

જાણો. વા. ચીનાઈ



# ભલ્લી ભાયા

( ગુણગત માટે ) લખનાર—મહેન



“ Thy husband is thy Lord ”

Shakespeare

આ દુક વિષયમાં અમાયલુ' રહ્યું—એક ભલ્લી ભાયા કેમ અને તે માટે તે ખરેખર વાચવાને વિચાર જોગ છે. એક ભલ્લીનાર અને તેના દુષ્ટી કે ગરીબનો શીરનો ને રાહુખર છે.

મદાન કવિરાજ શેક્ષપીયરના ઉપદેશ શ્રી ભારી દરક પરજોની બહેનોને ખરેખર મનન કરવા યોગ્ય છે

ખરેખર કહેવાયું છે કે એક નેક ભાયા પત્ની એક મનને ધારી છે. તેની બધીમ છે. અને એ એક અતિ કામની બહેમ છે ધણીના દુકમની બહાર જનારી ધણીઆણી સખાર સા-ચરમા ગમગમી પડેલી એક હોડી સમાન છે, કે જે હોડી મકટ સમયે પોતાના ધણીનો ખચાવ કરી શકતી નથી. દરેક પરજોની સ્ત્રીની રોજી, તેણીનો ગામર અને તેણીના મુખનો આધાર તેણીનો પત્ની છે સંસ્કૃત એ નગનારીની ક-સોની છે, અને સંસ્કૃત પડ્યા. વગર ને વખત આગળ વગર મનુષ્યને ખરી કસોટી થતી નથી, તો પત્નીના મુખે મુખી અને તેના દુખે દુખી જોણી થય છે ને વડોળવાના દિવસની માફક બદલાવી નયો, પણ તે કાસ્તાર પર મથુરી રાખી એક સુમધી વેનની માફક પોતાના વદાવા ધણીને ધૈર્ય આપી રજાથી રહે છે તેવી જતી અને સદ્યશ્રી વચિતા એ ધરત

નું જીવ છે જેમ અદ્યો રજની રોજી છે. પણ તેના નગરની રજની ગાળી બધાનક દોમે છે, નેમજ એક સુન્દરી પત્ની પોતાના આજુ કુડ બોલાવે ‘જ નગો જેમ નાગની દારમાર કુચળ પ્રસાદ વડે સનાદ શાતીધાં આવે છે, તેમ જો કુચળતી મૃતીની દમને મોડે પોતાના ઘેર અમાર રિતિ રાત્યુ’ ગાડુ આમાનીથી મનપાવે છે. ખાતી લાપકાદાર પે સારોધીજ એક સ્ત્રી મગીને વચ કરી શકતી નથી પણ તેને પોતાના મદ્યશુરપિ અલમરોથી દિપતી દશે તો તે મનદ ગમે એકા આક્રમ સ્વમરનો અને તાખસી હોશે તો પણ જેમ વધ આગળ મકક નરમ થય જાય છે તેમ તેણીના સદ્યશ્રીની અને મીઠી વાણીથી શાન ચક્ર જશે ધણીને વચ કરવા-નું એક ઉત્તમ વતીકરણ તે એક કાન્તાની રિમગ વાણી છે ને જો ભાયા તેનો સદ્યપયોગ કરી જશે છે, તે પોતે મુખી વધ સર્સને મુખી-જ કરે છે તે મીઠી મથુરી ધણીના કડવા વચને પણ દસ્તે મુખે સચળ રહે છે, ને એક

નાદાન અસાધ્ય આગ્રહની માફક મહેલાં પર ઘોડાઓ ચઢાવી જરા જરામાં પોતાના શીર જન ભર ચાર સાથ રીસાવી નથી. એક ઓ ગમે એવી રૂપરંગી દશે પણ જે તેની અબળાઓને ખાગતાં સદગુણીથી નિરૂણા છે તે તોળીનું એ રૂપ શું કામનું ? રૂપ માત્ર મોઢક છે: તે નાશવંત છે પણ સદગુણ એજ સ્ત્રીઓનો સ્વચ્છ શુભગત છે. અને જે એક બાંધ કેટલા યશી અને સદગુણી દશે તો જ ભવિષ્યની પ્રગત ઉત્તમ ગુણધારી નીવડશે અને નેએને દેશભક્ત ને કામને દીપાવનારી વિરલાઓ જનાવાની મંભીર ફરજ એક બાંધેજ શીર ચોંટામત્રી છે. એ માટે મી. જોનસન નીચે પ્રમાણે વીદ તાથી કહે છે.

"She can teach the little children  
To be brave & firm & true  
True to manhood God & country  
More than this no man can do"

એક મહા ગર્ભ એવી ગરીબ સ્ત્રીતીમાં દશે, પણ જે દુઃસ્વસ્થ રાદગાર તરીકે એક ભક્તિ બાંધ તેને દોરવાની હેઠા છે તે તે મરદ આ બુદ્ધી કુલક દુન્યામાં પણ બહે રતનુજ સુખ ભોગવે છે. પોતાની ધણીઆણો અને બચ્ચાંઓ માટે માટે એક મહા ગમે એવું તાપ વડકું વેડીને મહેનત કરે છે, ને તેઓને જોમ અને તેમ વધુ સુખમાં રાખવાની કાશિયા કરે છે, અને ત્યારે તે બીયારો આખા વિવસની મંદનન મચુરીથી દોષો પરાકેશો મીઠો આપકાર મેળવવાની હેઠામાં ઘેર આવે ને પોતાની પ્રીતને ખુશ મીઠાગથી મીઠા. આરકાર આપવાને જાણે, ધુધવાતા ગળી ની મંદિક ધુધવાની ને કાળા વચન કોઠાની વ્યય ત્યારે તે આપકારુ હઝર કેવું કંડું મારી ભવ, પની એજ સ્ત્રીઓનું સ્વરૂપ છે. અને એ પ્રમાણે વર્તી દુન્યામાં અમર નામ મુરી ગયશી ફેલીક મતાન સતીઓનાં નામથી કોણ અંતરુ છે. રહિતનને

ખાતર આપે વંશની મહીલાઓએ શું શું નથી કર્યું ? વૈભવ ભવ, લક્ષ્મી ભવ, જેનો નાશ થવાનો છે તે વડે પ્રાણ પણ ભવ, તો પણ જે અગુણી વણિના પોતાનું પતિવ્રત પ્રાણે છે, તેમ મન્ય છે ? સ્ત્રીઓનું શીયળ તેજ આલુપણ છે શીયળ છે તેજ રૂપ છે. અને શીયળ છે તેજ આ સંસારમાં સર્વ પ્રકારના સુખનું સાધારણ છે. લાખો રૂપિયાની કામતના ધરણા મહાથી એક સ્ત્રી જેટલી જોખની નથી તેટલી એક શીયળનીજ રોગે છે. કુટુંબમાં એક મત્રી લાખાની ફરજ તેણીના ધણીને તામે રહેવાની અને તેને ખુશી કરવાની છે. એવી સાધવી પતિવ્રતા અબળાઓ આ અને પરલોકમાં પણ બહેરતનુંજ સુખ ભોગવે છે.

નહિજ માન્યુ.

"મારી મુનાહને બહુએ સમગરી પણ ઉંદએ બોસીકું આપકું જરા બી નહી સમગ્યુ આખરે જગારે મારી તેદમી મેચેરીયાથી પટકાકને કાટરોનું કોઠ વળુ નહી ત્યારે રકમસ કુકગને યાવરા લાગી મહિનો દડાડો ધીયારા ધીયા વ્યા બેબો પેસા ખરચ્યા તેને બદલે ત્રણ માગ માં મારી તેદમી હુશીયાર ચક્ર ગપ અજબ રામ બાણુ દતો દતો પામઆતા હું દંમેશા રાણુ છુ તમે સમજવા કે ? જરૂર એક ખાટથી રાખજો.

બેટનું પુસ્તક

ભાગદયામાળા નંબર બે

મળી ?



મિસિસ મહારાણી શ્રીરાજશાહ એડમવાળા



# સુખની વડી.

એક દુઃખી વાર્તા.

લખનાર-મિસીસ. મેદરબાલુ ફિઝાજરાહ એકનવાળા.

ખરેખર દુન્યા કશાથી વાઝલી નથી હાલની માયાવિ છદ્મીમા આવી અસાધારણ હિંમત ખતાવી, લાનચો દોકરે મારનારાઓ કર્ણચત દ્રષ્ટિ ગોચર થાયછે. જમશેદ મેળવે લી ફતેહ . . . અને ધર્મી જયની ખરી પડેલી કહેવત ખરેખર મનન કરવા લાગે.

“આહાહ! આએ ખુરતુગા બગીચાઓ મારો નાદનો બ ગતો લેવા માન્યર હતે, મારી વાદલી આવતર । તારા તેક સખુનો અન ડગે ને પગમેજો મને દીરેની તેક દુવાગારી હુ આ મુખી ઉંચા મરતમ વાળી છ દમી મ પુચોઠ ઉમત મહેન્ટ હોજો તુને ધાતો તેક ખખેત મા તા !” યાજ્ઞા છદ્મીના તે એક સાચા મરસ જગ્યે 11દની બીકી સાચનો તૈવર યધની સુ ર માધખી 1 રમખુ ક દેખાવો વાળી મ ગતીના દિવાન ખાનામી હુમે હોજો તેનો જગન માતેક જમશેદ હોમાવજરના પોતાની મરદમ માતાની યાદ કરતો ખરા દીનના બેશધી બગડ્યો.

તે પોતાની માવતરને યદ કરે તેમાં નવાઇ નહી તેની મા એમ માયા છુ ગરી 1 કયાઈ બીખાજ હોમાનજર સાથે પરણીને જ્વાનીમાજ ર ડાઇ વધતી ગરીમી અવરથામા પેતાના એ કે પુરા નાદના દીમર જમશેદ સાથે આ દુન્યા મા એકલવાઇ છદ્મી ગુજરતી હતી જમશેદ મા

દ કરતો કે તેઓના ગરીમડાં પાડોસીઓ તેણી ને અવાર નવાર કહેતા કે “ નજીયાઇ તમે અરધી અરધી રાત ઉઝગરો વેરી સીની સા ધી ને પુર કરો તેમા આનડા મોદા દિકરા છબરથાને બેમાડીને શીખવોજ રાના 1 એ ને બી કથે નોકરીએ લગાડી દેવો કે પોતાની કાજ રોગથી નેનો થાય ” પશુ રજાવણીને આ હનારી અને તેથી નિપજતા મિઠા ફગને હત ટથી વખાણુનારી તેની માતાએ તેને શિખરો, કળગો એકવીસની ઉમરનો યનાં તે બી એ. ની દીકરી મેળવી ને સોરામશાદ ખસખાની મુખઈ માહેલી મોગી સોતોસીગરની પેદીમા કનાઈ થયો ધીરે ધીરે કરતા તેની મચળાઇ બોઇ સોરામશાદે તેની પોતાની પેદીમા વડો કનાઈ કર્યો જે વખતે તે એવ એન. બી ની પરિક્ષા પશુ ફનોદમ દીથી પસાર કરી હયો હતો

તે તો બધી જમશેદના ખચપણની વાત

યમ, ત્યાર પછી ધણીક ફેરફારો થતા પામ્યા. સોગવશાહ શુભરી ગયા, અને જમશેદે એ લિરીટરપણામાં આજો દમ નેરો નહિ. તે તેણે પેટીના પોતાનો સખંધ એક સોમળચંદ હીરાચંદને વેચી તાંપી જાહેર જાદગીમાં ઝીપલાવ્યું. તે ડીઝીકટ પ્લીડર થયો. ધીરે ધીરે કરતાં તેણે ખાનખદાદુગનો માનવંત ખે તાજ ધણીક ભલાં કામોનાં બદલામાં મેળવ્યા ઉપરાંત, યાજ્ઞા જીલ્લાની કોર્ટના જડજનો એ ધ્વાનો ઝખો તેનાં પોખાળ ખભાંએ ઉપર આવતા નવરોજને દીને નંખાવો હોતો.

તે ગરીબીમાંથી કેવો અને કેટલો વધ્યો.

દમણાં તે ખેતાકીસ વર્ણનાં પાકટ વર્ષે પોંદવ્યોછ. હવે તેની માતા જીવતી નથી. પણ પોતાના સુખ દુઃખોની ભાગ્યજને શાધી બદાવતે તેણે પોતે જાતે પોતાની આખી યોગી રાખી હતી, અને તે ધીરજવંતાંએ જોતાં જોતાં અને હજારો જાતનાં ખેણ કોટકનાં ખેમણોળીળીયકી ભડકીને ઉતાવળે ત્યાંથી દહી ન જતાં હડે કહેજો ધરાધર આઠ વર્ષે બાદ એક જવાન બાનને તેણે પોતાને હાયક ગોરી કહાદી તે અદરોગો હતો.

પોતાની કમાઈમાંથી તેણે પોતાની ગ્રોટ ધરની બાયડી મુન્તુ સપલશાહ મારે ચાણામાં એક શણકદાર મહાન બંધાવ્યું, સણગાયું, અને હવે હુક વખતમાં તેઓની શેદાદી ચનાર હતી.

આ હેલ્લા મહાન જતાવને તે જવાન નર ધણીજ મીઠાસથી યાદ કરતો ઉભો. પોતાની માતાએ હજારો અડચણો પેટીને તેને રેળવ્યો તે યાદથી તેની આખી પાણીથી જળ જળ ભરાઇ ગઇ. અગાઉ બચપણમાં લગભગ ઉંઘાડે પગે અને ફક્ત કેળુને પાઠ આપ્યા દિવસનાં ખોરાકમાં મેળવી તે મેહતાની રુહમાં, જગલમાં એક છરા જેવી ભાંજેલી સ્વેદનો કટોક લઈને જતો

હતો. તેજ બચપણમાંથી ઉપરીને ગોટપણમાં આવેલો આ નર પોતાને આ તદન મુખી એન વંતી જાદગીમાં જોતો ઉભેલો હતો. પોતાની નેકજાત માતાના મિઠા આશીશોનુ આ કડું ફળ તે લેખતો

તે ધીરે ધીરે બંગાળીના ગ્રેટ બહાર આવ્યો. તે કંઈક ઉંડા વિચારમાં હતો. મુન્તુને મિઠો વિચાર તે હોયજ નહી; તેમજ વળી પોતાની માતાને પણ વિચાર હોય એમ આજું જાણતું હતું નહીં. કેમ જે નેતા મહેરનો દેખાવ ધણીજ કરડો અને ફેડો પીમેલા હતો.

“ મવો હું કમખખતઃ હાય, મારી માતા. ફક્ત નારેજ મારે ”—તે ઉપજા બીડેલા ફેડેથી બખડનો, તેટલાં ચાણ જીલ્લાનો તેનો પાડોસી લગોલગ આક્રી આવ્યો અને બોલ્યો;—

“ જડજ સાહેબ, ખાનખદદર સાહેબઃ કેમ ? ”

“ હા, ભાઈ આવો. મચીરશાહ. કેમ જેવો પાડોસી ગા ? ” જમશેદે કહ્યું.

“ સારી કાંતી. ખાનખદદર તમારા જેવા નેકખખતને અહીંનાં જડજ કૃષીથી અહીંનું એકે એક માણુમ ખુશ છે. પણ તમે અહીંનંદઆપ નેટીવ લોકોમાં એક કાપરો બોલ્યો છ તે જાણો છ કે વાડ ? જડજનાં ન્યાયાસન ઉપર આવે તે ફાડે જેનો કેસ પહેલો હોય તે પેટલા ચનાદગારને હોડી લઈને જડજ પોતાનાં શીલાસનને અંતરજાના આશીશો પુગાડવાનું કરે છે. ”

“ હાં ! હાં ! એમ કે ? ત્યારે તે તેમજ ચવા દહથું, ” તેઓ વાતો કરતા આગળ વધ્યા. તે નાહના કર્યાનું લોક નવા જડજ સાહેબને એક સમ્મ માફક માન આપતું, અને સ્ત્રીઓ તેવજુને બલેયાં લેતી, બ્યારે મરદો જમીન સુધી પાંદ વળી નમતા.

“ આપરે ચાણાંમાં અહીંનાં મેહતાજીની રુહલે સાથે જતા હતા હાં ! વિવાદેવીએ તમને



સીંદાસન બદલું, દોસ્ત જમશેદ, હાથે, ઝો-  
દો; સાહેબજી, આંખે સાંધેથી બેઢરામચાક પ-  
ટેલ તમને મળવા મળેલ. ઇશ્વરત કરતા અર્ધા  
આવેલ, સાહેબજી. ” તે મિત્ર છુટા પડ્યો અને  
જમશેદ તરફ બેઢરામચાક પટેલ ચાલ્યા આવ્યા.  
તેન અગાઉ જમશેદ સાથે સોરાબચાકની ઝો-  
શીસમાં મુંબાઈમાં વડા કલાર્કનું મમ બળવતા,  
અને હવે કેટલાંક ચર્ચો થયાં ચાલ્યાની છાંયા કો-  
ટમાં હેડ કલાર્કની નોખરીએ રહેલા.

“ સાહેબજી, બેઢરામચાક, કેમ કાઢ  
મળેલ ? ”

“ તમનેજ મળવા માંગુલ, જમશેદ, ”  
બેઢરામચાક બોલ્યા “ કંઈ નવી ખબર સામ-  
લી કે ? ”

“ નહીં ? તે શું વાર ? ” જમશેદે પુછ્યું.

“ અપ્રયોક્ત એટલેજ છે કે, જમશેદ, તમે  
જે દીને સીંદાસન ઉપર આવશો તેજ દી. એ  
નેહરત બનાવની યાદ તમાગ મસ્તક ઉપર  
તાણ થશે; રૂઝતમ જરસીના પકડાયેલ, અને  
તેને તમારી રખડ પેહલાજ નવરોજને દીને  
ઉભો કર્યામાં આવશે. ”

જમશેદે એક કુદકો માવો. તે પાણી પાણી  
થઈયો, પણ બેઢરામચાકની તીણી આંખ્યા-  
નો ચમકારો જોતાં ચમકીને તે સીધો થઈ બો-  
લ્યો. “ કોણ ? રસ્તીમ ? આપરી સાયવાઓ  
કસાર ? ”

“ આપરી સાયવાઓ શેરામચાકની પેટીનો  
કસાર ? તને વિષેના બાકીની મધી વિગત તો તમને  
યાદ હશે ? ” બેઢરામચાકનો અનાજ આંખ અને  
દીકા હસવાનો રીત એ બધું જમશેદને જરાકખી  
આગ્યું નહી.

જમશેદનો હમેશનો શુભવાગી લાલ રહેશે  
ફગલ, જો ઉઝળો મારી ગયો, ” નહી, નહી,  
વખતબીલાંઓ વિચોલનો ? હવે મને બીજું  
કંઈ યાદ નથી, ” તે વિચારી વિચારીને બોલ્યો.

“ અરે ધમરાઓ ના દોસ્ત, તમે યાદ નહી  
હોય તો લેવની છું તમને બધુ યાદ દેવડાઉં. ચો-  
કા ને ઘણુ ૨૦ વરસ ખી એ વાતને વહી ગયાં તો  
જ્યારે તમે ને હું અને રસ્તમ સૌ સોરાબચાકની  
ઝોશીમમાં કલાર્કો હતા, ત્યારે એક વખત આપરે  
મારવાડી હેમચંદના નાણાંનો વસુલાત માટે તેના  
લેણદાર ધાણાનાં રહીશ હકીમજી મિયાંબાઈ ઉપર  
ચાલ્યા ખાતે ટાવ્યું વોરંટ લાવ્યા, તે વખતે  
હકીમજી ખાતે પડેલા અને આપણે બધે સીધ  
કન્ટા દતા, તેમાંથી ૧૫૦૦ રૂપ્યા હકીમજીના  
ચેરાયા અને તેણે થક ઉપરથી પુર જેવી પુરવારી  
ખતાવી રસ્તમ જરસીનાને પકડાયો અને સગ્ને  
થઈ જે તે ચાણીની જલમાં આવે તે પહેલાં... ?  
હા, હા, મને બધુ યાદ છે, ” જમશેદે વાલ  
પૂરી કરાવવા કુક કહ્યું.

“ હું બધુ યાદ છે ત્યારે તો ઠીક. મળેલ  
ની કે તેની તપાસ આવે તે પહેલાં તે કેલમાંથી  
છટકાને નાહકો તે આજની ધડી લેરતો, પણ મધ  
રાતે એકાએક પકડાયો. ”

“ હા ? પછી ? ”

“ પછી તો દોસ્ત ” મગાડોનો શેખીને વડું  
બોલ્યો. “ મધ રાતે તેને કુ મર્યો, અને તેને મોદની  
વાલ આ પ્રમાણે સાબળી આવ્યો, તે એમ કે  
નાહકોથી જતાનાં તે બગદાદ ગયો. એ દારસીનો  
ખી આ હતો, જાણેલી દોસ્ત ? તે ત્યાં એણે ઘણી  
સારી નોકરી નમવી, ઘણું કમાયો. ઘણું માન  
મેળવ્યું. ઉચ કુદું બની જરથોસ્તી ધરાની નારને  
પરડયો, અને હમણા મોટી ઉપરનાં પાંચ ફરજદો  
ની હાર સાથે ધણેજ સુખી અને ચેતર્માં વસતો  
હતો, પણ પોતાની ધરકો માને મળવા વારતે તે  
પોતાની એક પુરી મન મોદન બેટીને અને ચોના-  
ની પરણેતરને લઈ, પોતાના ચારે દીકરાઓને  
લાજ રાખી એ સુ નાઈ આવ્યો, જ્યાં વહાણ  
પરથી ઉતરતાજ હકીમજી મિયાંજીના વડા

મેટા સુખેદાર ઇમાલખાને તેને ઓળખી પકડી પાડી પોતાના બાપ આગળ અહીં કેદમાં મોકલી આપ્યો છે. બીજું શું કે વળી તેની પરી પેકર બેટી પેરીન અને તેની ધણીવાણી જોદાદરીદ બી રડતાં ટપલતાં અહીં આવ્યાંછ. તે લોકને મેં દીવાસો દબને અહીં ઉતાર્યાંછ, મારે ત્યાં રાખ્યાંછ.”

“ઓ જોદા ?” જમશેદે દુખ ભરી હાથ ઊઠી.

“મને બીજું તમને ધણુંક કહેવાતું છે. જે આજે રાતેજ તમારે ઘેર આવીને કહીશ. હમણાં તો એટલામાં જાસ.”

સાહેબજી ક્યાં વીનાં તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

“હા, પરવરદેગાર! આખરે તે દહાડો આવ્યોછ.” તે બખડ્યો. જમશેદ આ વાત ચીત પછીથી તદ્દન પરોમાન દુખીને પરેશાન ન્હોતો પોતાને બંગલે વળ્યો. “રાતે ઘર આવીને એ બીજું શું કહેશે ?” આજ સવાસે તેનાં બેભાનને દુખથી નાંખ્યું. “એક પુરી બેટીને ધણીવાનીને એ બનાવથી કેટલું દુખ થયું હશે ? હમર પુજેલા બેટાએને તેએને વતન એ વાત જાણવાથી કેવું થશે ? જોદા, રસ્તમનો છન્સાફ મારે હાથ ? કીક વાત છે. તે વખતે ખરાતું ખરજ કરીશું. પછી સુનું અને તેણી સાથનાં સુખી સ્વપ્નાંએને છેલ્લી સમાંભ. તેણે સેજ દુખનું ક્યકલું ખાધું અને બન્ને હાથે આંખો દાંડી દિધી.

રાતે આઠ વાગે તે આવ્યો. બહેરાંમશાહ પટેલ ફતેહનો વાધ મારવાની, દબે લાંબી લાંબી ફલાંગે ખુશાલ જમશેદ બેટો હતો ત્યાં તેની ઓપીસ રૂમમાં આવી ધરાર દેતી ખુરસી ખીસાડી તે ઉપર વગર સાહેબ સલામ નફ્ટા-ફથી બેઠો અને મોટા અવાજથી શરૂ કર્યું. આ વાર જમશેદ એકે શુનેહગાર હોય તેમ ફમલા મુક્તો ઉંજળો બેસીજ રહ્યો.

“આપરે છે તે કે દોસ્ત જમશેદ, નસીબ દેવીએ આજ તુલીક તુને નવાજ્યા કીવોછ, હવે મારી વળણ આવેલી ખુરસી દેખાયછ. રસ્તમ જમશેદનાં નિર્દોષ પણું હું સાબીત કરનાર છું.”

“તે કેમ ?” ગળુ ખખારી જમશેદે મુજબાની કોશિશ કરી.

“તે એમ કે છે તે કે ખરા શુનેહગારને પકડી આપીને.”

“બેસો હું સાંભળુંછ.” જમશેદ છાતીએ હાથ વાળ્યા.

“દકીમજીને ત્યાં તેનાં ખાનાં પેટીએ ઉપર જખતીવ સીલ લગાવતાં મેં મારી નજરો નજર તે શુનેહગારને નાણાંની ઠેલાં લખને સાંતતાં દીઠાછ.” તે ચોખ્યો. પણ જમશેદે માન્યું નીચું રાખી હોઠ દાંત વચ્ચે ધરીજ રાખ્યો. “તમે જાનોછ, દોસ્ત, તે શુનેહગારને હું પકડાવવા સપડાવવા માંગતો નથી, પણ-પણ તેની દર મહીતાની મોટી આવકમાંથી મારી કમાણી ચાર ઘણી વધારી મુકદ્દા માંગુંછ.”

“પછી ?”

“જમશેદ તમે બાહારથી ગમે તેરી શાંતી દેખાડો, પણ અંદર ખાંતેથી તમને હમણાં શું શું થયું હશે તે હું જાણુંછ. દકીમજીની લાકડી ચટ કદાર પેટી ઉપર સીલ ન કરતાં તમે તે જોશી અને તે માંહેથી લીધી ધીધમની મોટી કોફી કાઢી લઈ અંદરખાંતનાં ગળવામાં સેરવી દઈ પછી તે ઉપર તમે સીલ ક્યું અને વગર ફાકટનો નિર્દોષ રસ્તમ શિક્ષા પામ્યો.” જમશેદે વધવા વ નાં સ્થીર બેસી રહ્યો.

“મને આ એજ દહાડાની આશા હતી.” તે બોલતો રહ્યો. “તમને ખચાંની વડેજ પકડી અને તમારી બંદરતન માએ નાન દહાડો ભરી સીવાને બીગાડેલી આંખો અને કોત તો ઇલાજ મોટો ગોરા ડાકટરા પાસે મારા ત્યાં તમારી પાસે મુરત નાંચું ન હવું. વળી મુખાઈના ધરતું તમારું

બાકું પણ ચાર મહીનાનું ચઢી ગયલું હતું, જે હડીમજીની કોઠડી પછીથી બરાબર ચપ્પરદયુ એમ ના બન્યુંતાં કે મારી પાસ પુરવારી ન દશે. હીલી થીવમની ડાવળી સંતવાને કે બાળવાને તમે પરવાહ કરી નથી તે તમારી માની ચીડી સાથે મેં મેળવીજ મારો ખજાર મળવાની મને ધણી અડચણ પડતી હતી એમ તમારા માથેને કહીને મેં તે કાઢળી મેળવીજ, જે મોકડી આપતાં તેવણુ પોતે પોતાનાં દરેકે મારા ઉપર ચીડી લખેજ. તે ચીડી પણ મારી પાસે સાચત છે.” તે બોલ્યો અને થોભ્યો પણ જમશેદ ચર્ચે નહીં એટલે તેણે વધાર્યું “આપના નવરોજને રૈજ તમારે ખમે જવારે જડમનો એમો પુરનાં માન સાથે ઓળવશે. ત્યારે દુરતજ તમને ફસનમનો કેસ સોંપવામાં આવતાર છે. છે, જે તમે તમારી હોરમત અચાવવા ચાહના હોય તો ૧૦ હજાર રોકડા અને દર મહીને દોઝડા રૂપા મને લખી આપો કે વાત પુરી થશે.”

“અને નહીં લખી આપું તો ?”

“તો ખરી વાત જાહેર થશે. સપત્તસાહ મોદીની બેટી સાથની રોડાદીને સ્વપ્નાંગ રાખવી પડશે, કેમજે કેસ નિકળતજ તે હીલી કોઠળી ને ને તમારા ખહેરતન માની ચીડી કે જેમાં જે ન લખે છે “ચીડી થીવમની કોઠળી દીકરા તમે મળિજ તે મોકડાઉજ એજ રીતે મારો દીકરો જમશેદ કમાઇ લાવ્યો હોનો તેમ તમે બી હમાને “તેજાહેર કરીય”

“જો, ચાલો સાહેબજી” અને વધુ કંઈપણ બોલ્યા નહીં. જમશેદ અદર ચાલી ગયો, બેહરાં મશાહ ધ અર દાંત કમકચારે બેસી રહ્યો. પણ તે બે બંધુ બેસે કાણુ આજળ ? તેનાં પેટમાં જમણા ઉબરી આવ્યા. જરા વારમાં દાંત પીચનો તે કાલી ગયો.

નવરોજે મા તે નેક દીન આવ્યો. કોર્ટનાં બંધીરે મોમકારે મકાનમાં માજસેરો, જડજે, વ

કાવો અને બીજા ધારા શાસ્ત્રીઓનાં મોટાં ટોળાં વચ્ચે તેને ઘટ્ટાં માન મરતખા સાથના ભાશણો સહીત તેના પોખાગ ખજાં ઉપર જડમનો એમો દર્દીનારો જમોનાં ખવામાં આવ્યો. અરસ પરસ સહામીએ સેવાઇ પછી ને તે મોટા હોલમાં થી નિકળી પોતાના મીઠાસન ઉપર જઇ બેઠો.

ચાણું છડવાનું નાનું મોકું દરેક લોક, અને મુજબથી પણ ધણુ નેનું ઓળખીતું અને નહીં ઓળખીતું લોક કોર્ટમાં આવી બેઠું હતું. દરેક જણ તેને માન અને સલામી આપતું. પણ જમનેદ જોખે તે કરનાં બીજીર હાવવંત, દદ મન વાળો ગતેરો લાગેલો. તેણુ પોતાની માનવંત, ફરજવ નેક ઉપર બેસી કોર્ટના જિવાનખાના માં ચેળાણુ નજર ફેરવી, તેણે તે બેધું શું ? એક હમરે પુગેથી લામ તંદુરસ્તી ભરી જરથોસ્તી બાનુ અને એક જવાન છોડવન વધની રૂપાળી રૂપમુંડરી, તેઓ બંને બેરામશાદ પટેલની ધ ધીયાણી જાણુ સાથે ત્યાં ગમરાવજાં, અકળા યજ્ઞ ઉદાર રડમમ દાણે આશાવંત અચારે ના રા જેવી આંખોએ કાકધુડી પુર્વકે તે નવા અને લા જડજ તરફ જોતાં હતાં

તેને લાગુ કે નજરનાં ચમકારાથી તીર વાગે, તેમાં શક નહી. તેાં જગરમાં તેઓ ની આખ્યેના ચમકારાથી છરી વાગે તેવા બી-હામથા ધા વાગી ચચગર થનો રહ્યો.

ધારા પ્રમાણે જડજ સાહેબને ઓળખાવવા અને તેઓને ઓપે બેસાડવાના અરસ પરસ ભાશણો પડેલાં થયાં. ધણુકાએ અન્નપથી વચ્ચે સામયું કે જમશેદના ભાણેમાં અગાઉ જેઓ દમ કસ કરેજ નહનો. તે ચોકું ને હુણું લય બોલ્યો. ધણુકા તેને સંભગવા દર વચ્ચે આવેલા તે બધાજ રીવગીર ને અજબ અચબ. તેમી બધું પુર થયું.

એ પછી તેને લાવવામાં આવ્યો. જવાન, તંદુરસ્તીમાં પુરો, હરનો અને પ્રશાગ દારતાવ

ના ચોર કેલવાતો રસ્તગ નસીના, ઉતરતા બગીચાનું પુરપુરું ખીલેલું તે કુલ હતું. જમ શેલું હગર કુદકે મારીને ગળામાં, ખુટી બેઠું !

ધારા ૩ મળે કોઈને દુહાઓ ઉભો થયો અને તેણે કેસની વિગત કાગળમાં ઉચળાવી કહેવા માંડી.

“ મહેરમાન આલેખ, આ કેસની આગત ” તે વધુ બોલતો અટકી ગયો; “ કેમજ નહજ જમશેદ-પોનેજ ઉભો થયો અને તેણે બોલતો બધ પડવા હસારત કીધી.

“ જરાક સખર, ” જમશેદ હડી ઉભો ચતાં બેઠો. “ અહીં કંઈમી બોલાય તે પહેલાં મારે કંઈ કેલવાનું છે. ”

આ વાર ત્યાં આગળથી બેહરામ શાહ પટેલે પોતાનો યુસ્સા ભર્યો મ્હેરો ગાદાર કહાડી જમ શેદ બણી ડોળા ધુરકયા.

“ નામદાર ન્યાયાધીશો, ” જમશેદે ખુલા મોટા સવાલે બોલવા માંડ્યું “ આપણે બધા જાણ્યે છ કે રસ્તમ જમીનાને અહીં શા માટે ઉભો થયો છે. આજ લગભગ વીસ પચીસ વર્ષની વાત ઉપર શાણતાં રહીલ હકીમમજ. મીયાને ત્યાં ટાંચ કાવતાં તેઓની ટૂંકી ઉચ્છ્રાધ મધ જે લખ જનાર ચોર તરીકે રસ્તમને ને વખતે શિક્ષા ચનાર હતી અને હાલ પણ તેને તે માટે શિક્ષા ચનાર છે. પણ તે રૂખાને ચોર નાર રસ્તમ નથી. એ તદન નિર્દોષ છે ને તે તો હું ચોર છઉં. મારા શુદ્ધાને માટે હું નિર્દોષ ને હેગન થવા હઈય નહીં.

એકે એક સાંભળનારે દમ ઉઘો ધર્યો. ગંબીરાણી જમશેદે વધુ આગળ લખાવ્યું “ ખુલાસાઓ છુપાવવાની કે દર્શાવવાની કશી જરૂર કે ગરજ રહી નથી. પાપ છુપાવવાનો સખખ હું જોતો નથી. મેં જે અત્યાર આગમ જ આ નિર્દોષ જવાન તરફ ચુનાવ કીધો

છ, તેની જોલ્લી તોજેશ કરી હું મારો વાંક આજે રખુલુ છું. સાચું કહુલ કરી દીધાથી હું જાણુ છ કે હું શુ ચું બોલવું છ. અલખ ત આ મારા બોધવાનો ઝમો ને દીને મેં મેજવ્યો તેજ દીને ઓ પાછો કહાડીને બાણુ મેલી દઉં છ. એ ઉપરાંત પણ એક ઉમડા મોજ તે મારા સંસારવું સુંખ પણ હું બોલુંછ. મને સાબળનારાઓ એવો ખુરો લક્ષ્યાવનારો એજવ ઝોયામ અને આ મારા માન, મરત બા મોટા દરગમના સુંખ કારાર સવેને મારે છેલ્લી સલામ કરવી પડ છે. ખોલા મારા સાહેદ છે ને એ પેસા મેં કંઈ મારા જીવનાં કારારને માટે લીધા નથી. પણ મને તે વખતે ને વાહલુ હતુ તેની તંદુરસ્તી વધારનાનાં ઉપયોગમાં ખરચ્યા છે. ખાદા તમોને કોઈને બી આવી હાલત માં મેલે નહી. છેલ્લી સલામ ! ”

એ પછી તેણે પોતાનો ઝકમો ઉતાર્યો અને ત્યાંની કેસક ઉપર મલ્યો, સીંદાસન ઉપરથી ઉતરતાં તે જોસ્સામાં બોલ્યા :—

“ મારા પાપનો પરતાવો અને એ કરાર કં રવાથીજ મને નિર્દોષ હુ સમજ લક્ષ. ખીજાં બધાં સુંખ કરતાં સાચુ બોલવાથી છાતાંનો ખુલાસો ખળી મન માણુ ચાવજ તે સુંખ માણુસે મોંદુ ગણુતુ વદખ. ” ત ધામધા પાછા બાણુ તરફ ઉતરે. કળો મોટો ખરડો ખસે તો પાછ જ સોની નજરેથી ચુમ ચઢ ગયા.

\*                      \*                      \*

એક દીવસ બાદ તે પોતાના મિત્ર મોંદુલી ઝાંચીસમા બેઠા હતા ત્યાં તેને કોઈ એક નીંડી લાવ્યા આપા, જેમાં આ સુખ લખ્યું હતું. વાહલા જમશેદ,

મઘ કાસે શાણુ કહાએ તરફ ને ઘટતી ચા બાદીઓ અને સુનારકમાદીઓ આપી; પણ તે બાદ એક કામ ને ખરાજ ખરેખર લાયકવું.

મે ક્યુ તે માટે શાખાથી તમને જોઈથી આપી-  
એ એટલી ઘોડી છે. એક કર્મીલાદાર માંચુમને  
નેની નિર્દોષતામાં તમે આપોમાર જાહેર ક્યો અને  
જે પાપ તમે ક્ષણ કરવાનું - જવાબ  
દાંમલ ક્યુ, તે બનાવથી ખચી-તે માંત્રો,  
વાદલા જમજેદ. કે તમે હમારાં ખરાં અતકરણ  
પુર્વકની મેદન શાખાથી જોને લાવક થયાછો.

હમેશની તમારી સુનું.

તે આ ચીડી ઉપર રડ્યો. ઘણું જ લાગ્યો  
જ્યુ રડ્યું. રડ્યો ક્રીમમતે તેને દોષો દોષો  
નથી, સુનું સાચાં અતકરણની અને તેનાં  
નેક કામને વખાણનાની નિગ્રા. અને તેનો  
ઓપો, ઓબો સપજુ ઉપરી પડવા છતાં તેણી  
તેનીજ છે એ જાણનાં તેને પોતાની પસંદગીમાં  
છકક ખાધી નવની એમ જોઈ જોઈ વદ તામા-  
નાં દબાવે દબાર શુકર કરનારાં તે ગરમ આજુ  
રેડો. બેડો.

રસ્તમ જસીનાને બા ઇંજદ છોડી

એલાવામાં આવ્યો.

પુત્રમ દશમજ ઉપર જમશેદે ત્યાર પછી-  
થી પોતાનો પાસો મવગો પડતાં ઘણોક નકે  
દબાવે રિશાન મ્યા હતાં, અને ૧૫૦૦ નો શુ  
પણ પે. એવડી તેવડી રકમ જમશેદે તે ધરડા  
ઉપર વે પી હતી. તેથી તેણે તેનાં ઉપર દાવો  
આંવાથી માત્ર સહીત હાથ ઉઠાવો.



મોતી ગોરી.

મંગાવી ?

“ઝડપાઉમ એટલે શું” મમા ?

સુતા બાજ સગાક પોતાના દીકરા સાથે પપૈ-  
દીને દ્રષ્ટે આંજના લગર મારવા ગયાં. થોડુંક  
ચક્ષુમાં એવામાં મેકડાઉમ આવ્યું.

“મમા, મમા આપ શું છે ?”

“એ દીકરા મેક હાઉસ છે”

“મેક હાઉસ એટલે શું” મમા ?

“દીકરા મેકનું લેવું બનાવર નાહ હોય  
તેજ અદિ આવે.”

“ને મમા તમે કાંય શાને વરે અદિ  
આવેલાં !”

“શું અદિ આવેલી ! તદન ખોડું !”

“શું તમે કાંય અદિ નહિ આવેલાં ?”

“નહિરે નહિ દીકરા. કાંય બેઝું કુખવે  
છે ! કેણે જોવી મુનું ?”

“માયજ તમે કલે બહાર ગય્યાંતી, ત્યારે  
બધા પપાજના દારનો આવેલા ત્યારે પપાજ  
બધા આગળ આવનાતા કે “મારી બેરી તો  
રાન મેક હાઉમ મુવેલી છે.”

કોમુ સરસ ?

“જેની જાનુ આને અને એક રવપનો  
આવ્યો. જાણે એક સાધુ આવો છ તે મને  
કહે છે તે પત્રો સારો વાદમી છે તે પુ પેલા  
પીલા સાથે દગીદ છ કરે છ ને તેમાં હું  
જોઈ ખાવ છ તેણે હું દગીર છ પણ તોમી  
હું છ ને માંખી આવવા તૈયાર છું. પણ યાદ  
રાખજે કે હું છ ને જે આવશ તેનાં રસ્તાં  
કમવ નારા દરીદ પીલાને આવશ. હવે જોલ  
શુ જોલજે છે ?” બમને રાતના સ્વાનું લેધું  
અને તે જીજ સદા રે તેણે પોતાની બેરીને  
કહ્યું.

“પણ તમેજે શું માંચું બમનજ ?”

“મે તો બા કોઈ આવ્યું નહિ મારાં  
કળતાં પીનાજે જલ મને ને તેમી મારા હરી  
કને, એ હું કેમ જોઈ શકું ?”

“હરવાયા; બમનજ તમેજે જોટપુ ખી  
નહિ આવરજું ? તમે જમ કહેને કે મને એક  
આંખે અધરો કર નો તે પીયાને જે આંખે  
અધરો કરને. તમે તો એક આંખેથી ધ ધો  
ચવાવને, પણ બચ રો પીયા જે આંખે અધરો  
હોવાથી ધ ધો કેમ ચલાવને ?

કહેને માટીગાઓમાં તો ધડીજ અકકલ  
હાથજ ? તેમાલું કાષ નહિરે !

જાલાં બ.ચીનાઇ.



સાગર સમુદ્ર બાદ -

સાગર સમુદ્ર બાદ -



“આ કમ્મ મારા આદમીઓને બતાવના માટે મને મારી મગી પરાવની” તેવજી મેલના “આત્રીથી માનજો હેર ખીમન, કે આ એક ઈનિશિયલ સમી યઈ પડશે”

સમી પરાઈ રહ્યા આ રાજ્યએ પોતાના માનમાંથી એક રોકકુમેટ બહાર કાઢ્યું ‘હેર ખીમન’ તેવજી મેલના ‘તનારા કામથી હું ધણો ખુશ થયો’ હું કમ્મુડ કે આ મીન મધા પીચર માફક મારી સનીથી સરસ ઉતરશે હમા ગ તરફની પ્રેસશા દાખન આ ચોનાનો મેડત કણુન રાખો’

આ-માગમજ મે રાજના માનુષીની તેમજ તેઓના મમાઈની અને રીત કુટુંબીઓની સમી ઉનારી હતી જે મકર તેઓએ મને આપેલ તે એ રડર ઓફ તમાનેના કનેટોનીમ-ઓફ-રખેનનો હતો પોને જાને તે તમ આખ્યા અને હારો હાય આપો એ ખચીન તેને ની લાડી હતી

હું પહેલા એક નાચીજ અને ખુશ પડેલા જેવો ફેટાઈ દર હતો પણ જ્યારે પેહન વડેવા પેદાશી કુટુંબીઓએ મારા સ્ટુડીયા પી મુનાકાન પી તે વખતની માગી ખુશા પીનો હું ચીન ર પી ની શકતે નથી મે ધણી નહાની ઉપર સમી હમને કામ કરના માંડ્યું હતું અને એ રીસ પચ પા ને નોરડરને ના ખુશનુમાદર્શક મરકે મે ઉપર વે પા ઉઘાડે એક વિસે વીટોલા સેની પાને એક્ટ સિફ્ટેને સમી જલ્લડ કે જેઓ પ્રીતસેમ વીતકેમના હતા પ્રી સેમ રીતકેમ તે વખતે તે જાણુ હતા પણ હાનમા તેઓ મસર ધણીયાલી કાખવ ધણો મેગે એકધી કટે મને કમ્મ કે પ્રીતસેમ પોતાની માગતા હતા અને તે માટે મારા ધારવાનો દાખમ નકી મરવામા

મે તે નરસી દેવીને મારા ઉપર ન યઈ મજેની એક મને અણુહ

અખચેમી અને ખુશાળી પેદા યઈ, અને તે બા શાહી બાનુંની દામરી પી હું નેમેલા વખતે આતુરનાથી રાહ જોનો હોમો હું મારા દુલ-ડે સમા સજ્જ થયો હતો અને હાયમાં સફેદ ગદમ પેદાશા હતા અને એક ગારી જેને એકમ ધીરા જોતવામા આ પો હતો તે મારા સ્ટુડીયો નજદીક તથા આરી અને માહેથી એક બાનુ એક બાળક, એક દામી અને એક કોર્ટ-ડેમ આ પ્રમાણે નીચે ઉર્ધ્વા આન ત્યારે પ્રીતસેમ હતા કે જે બરીખમાં આખા જરમતીનાં શાહ બાનુ કન સગીન થનાર હતા મધમ મ્દના, ખુના ર મના બાન અને કમ્મ મુર આખોનો બુજ નાખુન મ્દેરો તેઓ ધરાવતા હતાં, તેઓના એકમ હાયમાં એમને હતી ધણાજ નમ મથુર હરકે તેઓએ મને કહ્યું,

‘હેર ખીમન, હું મારા નકા બાનક એમને મારી સારે લાવીછ’ તેવજી નસના હાયમા ઉચાએના તે મીઠા મમ્મા તરફ હસીને જોના કહ્યું અને તે ખુશાજ-હાનના કાઉન પી સ મન ધમને મવમયા ‘હું હમારી બનેત છમી પગવવા માયુડ હું આશા રાખુ છું કે તે સારી પડશે હું મારા ધણીને એક અખચમી લરી ભે દાખત તે આપવા માયુડ”

તેણી એક માનેનુજ્જર શાહજી જેવી બીનુન ચાગતી નહી તેણે ધણીજ મીરી નમ ને-નકી હતી માપ નકીતરે એકખાખવા ‘સી ઈંગ’ વગેરે મટે મંબુ ગોહ મુ અને મે પે હેવા તે ન્હાના શાહજીની એમની છમી ત હવા માડી હાનના કાઉન પી સ પોતાની આરી જનાલ ઉમરે જો એવા રમતિસા અને મસ્તી તે જાનના રોખીન છે તો સાત મહીનાની ન્હાની ઉમરે તેવજી કેટના અગ્કયાળાથી બરપુર હોવા જોઈએ તેના ખાતર કરી શકાશે ખુરમી ઉપર બેસાડતાંજ ને ન્હાના બુવમએ ખુરમીમાં ગોળ ગોળ કરના માંડ્યું આગતા તાજીને આ આ- હજ કરવા માંડ્યું ને ખુરમી ઉપરથી ગમરડી

ખાસ જવા જેવો વખત આવ્યો. મેં તેનું ધ્યાન  
કેરો તરફ ખેંચ્યું કે અંદરથી પક્ષી હોતો  
બહાર આવશે પણ તેથી નો તેજો. તીચે ઉતરીને  
કેરો ખેંચી દાઢવા ધાધુ! અતે તેની બાદ-  
શાહી આવનર હાથમાં મુખરો લઇને કેરો નજ  
દીકે ઉંચી અને ત્યારે તેણીએ તે વગડ્યો અને  
ન્હાના શાહમદાએ એક પગ તે જોવા કડુ તેટલાં  
મેં તેની જમી લઇ લીધી. ત્યારબાદ પ્રીનસેસ  
પોતાના બેટાને જોળામાં સુતને બેઠાં; તેવજની  
સાહેલીએ તેવજના બાલ મરખો ગોઠવ્યા. યુદ્ધ  
ઉપર બેસીને કેસમાંની કરચડી તદ્દન સરખી કરી.

“મારા બાપ બરાબર છે કે?” તેવજે  
મને પૂછ્યું. “અને જીવેની મારે ધણું દસવું  
નહી જોઈએ.”

બધા મળીને મેં પગીસ કાચ જુદી જુદી  
ઢબે ઉતાર્યા અને પોતાને મકાને તૈયાર કરીને  
દરેકની એક એક કોપી લાવવા તેવજે મને  
કહ્યું. ત્યારે પાછળથી હું તેણીને મકાને મેલો.  
તે તેણીએ માંડેથી મોઢા જતની પસંદ  
કીધી. તેજે મને કહ્યું. કે જે સખીમાં તેણીને  
ઢહેરો દસતો જગતો તે સખી માત્ર તેવજનાં  
કુટુંબ માટે રાખવા તેવજના ધણીને લખેલ  
હાથદો હતો. અને જેમાં તેવજ ગંભીર ટેકવાવા  
દેખાતા તે સખીએ જાહેરમાં દેખાવ હતી. તેણીએ  
ત્રણ કોપી ચૂરીને મને આપી કે જાહેરમાં તેની કો-  
પીએ વેચવી. તેમાં તેણી ધણીજ શાગદાર દેખાતી  
હતી. મેં પાછળથી જાણ્યું તેમ નામદાર કચસર  
જે જમી જાહેરમાં મુકવા માંગના તેમાં તેવજ  
ધણીજ દમાધી દુકમ કરતી ઢબે સત્તાવાન દેખાવે  
બેસતા. તેવજના ધારવા પ્રનાણે સહેજથી દસતો  
ઢહેરો રાખવાથી તેવજનો દરજ્જો દલકા યતો.

એકવાર એક બાદશાહી કુકુબની જમી  
હતારી કે પક્ષી મને બીજા રાજકર્તા કુકુબના  
તેમાં આવવા લાગ્યાં અને અગીર ઉમરાવોની  
આદરવું તો પુછવું જ મું પડે. તેટલરનેની  
રીઝન સપટેજરમાં પુરી થઈ કે મેં જરવીનમાં  
મારો રહુડીઓ. જોડ્યો ડીસેમજરમાં મને ‘કાઉંટ

મીરજી તરફથી પેગામ મળ્યો કે મારે બાદશાહી  
મંદાનમાં પોટમડામ ખાતે જવું. બરાબર અ.  
ગીઆર વાગતે હું ને દમાધી મદાલ આગળ  
જઈ પુગો. અસખત ગારો મદદનીશ મારી સાથે  
હતો. પ્રીનસેસ દસને ઢહેરે મારી. આગળ  
આવી આવ્યાં.

“મારી સાથે પડોશના રમમાં આવો ત્યાં  
વધારે ઉત્તમ છે” તેવજે જોડ્યાં.

ત્યાં યુદ્ધા ઉત્તમમાં બારી નજદીકના સો-  
ફાની ઉપર ન્હાના બાબરશાહી સાહેબમદાને  
લેટાવેલા હતા. તેના આંગ ઉપર કશું નહતું અને  
અને તે બરેહું તનદુરસ્ત જદન કુદરેતની યુવ-  
સુરતીનો એક ઉત્તમ નમુનો રજુ કરતું હતું.

“મારા બેટાની હું જમી મેલાવવા માચું છું.  
મારા ધણીને કીટમસની બેટ લખમ તે આપવા  
ધારજ. નાતાલ પડેલાં તમે તે તૈયાર કરી  
ચકશે?”

મેં હા કહ્યું.

બારીની બહારથી લટકતાં આદનાં લીલાં  
પાંદડાં જોવામાં પેલા ન્હાતાજી એટલા મંદમુસ  
હતા કે આ વખતે સખીઓ ઉનારનાં પારસ  
તેજ નહીં ઉતર્યું. જ્યારે હું ફાક્સ ગોઠવતો હતો  
ત્યારે પ્રીનસેસ મારા સાથે પાને ઉતર્યું. ફાક્સ  
બરચીનમાં મેડમ એડીસનાં પેડીનું પગી બાજુ  
જોમ આવેલાં તેને લગતી વાતો અસખ તે પાછ  
એ “પ્રીમા ડોના” ને ગાતી સાંભળવ  
શ નરખી મળી હતી કે તે તેણીએ પુછી.  
વાર મેડમ પેડીની સખી ઉનારનાં  
શાળી યો છે, નામદાર” હું બોલ્યો ગિલા માં-  
તેવજે મને પરદારમસની એક ડી લાકો એક  
આપી હતી. નામદાર, ને વખતે જે લખ્યું હતું.  
મને જગ્યો માકની એકર યમ  
ખસો રપિયા) પણ મેં તે ડીજીર  
નહી અને હું ખુદ પોને પેડીને સાંભળતો હતો  
“તમે વાગળી કાધુ. હેર”  
સેસ બોલ્યાં. પેસા કરતાં દુનર



વાનો છે, અને પેટીની બેડી મળતી મુશ્કેલ છે. તમે ઘણું વાગળી કાઢી કારણ પૈસાનો ખીજ રીતે તમે મેળવી શકો "

જ્યારે આઠ સીડીંગ પુરા થયાં ત્યારે તે નામદારે મને કહ્યું કે મારે ત્યાં જમીને જવું. મેં જોયું કે તે માટે આગળથી વરદી અપાઈ ગઈ હતી કારણ શાકના મીનીટરી ઓફિસરો જમવાના ઓરડામાં મારે માટે અને મારા મદદનીશ માટે જમરાની ગોઠવણ થઈ ચૂકી હતી. પ્રીનસેસ તે પીકચરોથી ઓરડાં પુરા થઈ ગયાં કે અને બાર ડગ્લન કોપીઓની વરદી આપી અને દુકાનમાં પ્રગ્ન માટે વેચવાની બદાળી આપી એમ જાહેરમાં વેચના મને પુષ્કળ નફો ઉપજતો પણ મારાં બધાં બાદશાહી આડકોને હું કાંઈની ખાસ લાભ ચાર્જ કરતો નહીં. મારા હમેશનાં લખેલા બાર મુઝે મોહકે ચુકવાતા.

૧૮૮૫ માં બેવેરીયાની દરબારમાં રોયલ ફોટોગ્રાફર દાખલ મારી તેમણે કરવામાં આવી. તેની મનજબ કે મારે કુટુંબના કોઈનીથી ખાહેજ પડે તેઓની જાણી ઉતારી. વળી દરેક બજુએથી બાદશાહી પરોણાઓ ત્યાં આવતાં તેઓની જાણી લેવાની પણ મને સોંપાતી. ૧૮૮૭ માં જર્મન દરબારના રોયલ ફોટોગ્રાફર દાખલ જાહેર થયાં અને તેમણે આજીવન તે વખતે તેઓ બહુ પૈસા આકર્ષીને આકર્ષીને તે હવે આખાં જર્મન મદાર ક્યસરીન ચવા પામ્યા હતા તેમ વરસના અરસામાં હું નીચલી દરબારો ફોટોગ્રાફરો કીપરોમાં મેળવવા પામ્યો. સ્પેન ની રાણી ઇસાબેલા રાજા રાણી, બેવેરીયાની રાણી લીયોપોલ્ડ, બલ્ગેરીયાના ઝાર અને ખીજ કોઈ વીસેકે ડ્યુકલે તે જુદી.

રાણી લીયોપોલ્ડ રાણી જેણી એક દાખલ પ્રખ્યાત છે અને જેણીને મારા વર્ગમાં " કારમેન સીલવા " જાહેર છે તેણીની સખીઓ પણ મેં

ધણીવાર ઉનારેલી છે. આ બાદશાહી બાલ ઘણાંજ બાહોરા મનની છે અને એમની સાથે વાનો કરવી તે બે ધડી મોજ સમાન છે.

મને ધણીવાર પુછામાં આવ્યું કે એક આર્ટિસ્ટની નજરે યુરોપની કઈ રાજવંશી બાલુને સૌથી ખુબસુરત ધારૂંછ. હું કહું છું કે સરીર રચના તરફ જોના સ્પેનના રાજાની બેન ઇનફેન્ટા યુવાકીયા ઓફ સ્પેન સર્વાથા સુંદર કહેવાઈ શકાય મેં તેની અને તેની બેન ઇનફેન્ટા ઇસાબેલાની ધણીએક સખીઓ ઉતારી.

રાણી હેલીના ઓફ ઇટલી સર્વેમાં ફેશનેબલ બાલ દાખલ ઓળખાઈ શકાય. તેણી રમત્યાળ અને બચ્ચા જેવા દોડ્યામાં સ્વભાવની છે. પોતાક જામેનો તેણીનો શોખ ધણીજ જોઈ છે. સર્વથી મેં કિમની લમેલી તેણીના ફેસ બનાવેલો હોએછ, પરંતુ તેણીને ધરેલા પહેરવાનો શોખ નથી. સખી પડાવતી વખતે તેવણ ખેણ કોટબીક ચંકાવેલ. પોતાના હાથમાં ચીટીની નાની આરસી લઈ સખી પડાવરા પહેલા તેમાં પોતાના મહેરાને તરેહવાર વગણુ આપીને તપાસી જોએ છ, પછી પાતાના બચા બે ચપડી વચ્ચે પકડી સીધા દોરવા જતોએ. ફેસ ઉપરથી તમામ કરચળો દુર કરી અતઃ પછી મને પુછી જોએછ

" મારા બાલ બરાબર છે કે ? "

મારે અત્રે કહેવું જોઈએછ કે જ્યાં સુધી બાદશાહી બાલુઓ પાતે મારી સાથે વાનો કરતા નથી ત્યાં સુધી હું પોતે ચુપ રહું છું, અને મેં જોઈવું જોયું કે દરબારમાં જેવા તાઝીમ તવાઝો તેઓ તરફ જાગરવામાં આવેછ તેની તેઓને પેલેસની બહાર ગમતી નથી તેઓને છુટથી બેળાવાલુ વધારે ગમે છે. " બેલરગાની કરીન મને કેહજો કે મારા હાથ બરાબર જે હવાવાલ કે અને મારા બાલ પાવરા છે કે ? " રાણી હેલીના મને પુછતાં " તમને જે સલાહ આપવી વાગળી લાગતી હોય તે જરૂર આપશો એમ હું આશા રાખુછ. દેખાઈ હવે કે રાણી પોતાની સખી ધણી

સુદર જોવા ઇચ્છતા હતાં અને તેવી પોતાની આદેશ તેવજી ખુશી રીતે અતાવો આપતાં હતાં.

રાણી હેઠીના પછી જે ઘણીજ ખુશતુમાં એક પ્રીતસેસ છે તે ઓરિટ્યાની એમપરની બેટી પ્રીતસેસ ગીસેલા છે જેણી એવેરીયાનાં પ્રીતસ લીઓપોલ્ડની પરણેતર ચાએછે. ક્રીસ્ટમસ ઉપર પોતાના બહાણોને સખી ભેટ દાખવ આપવાનું આદેશાહી કુટુંબીઓને ખાસ એટક હોએછ અને તે મતજએ એકવાર એ બાતુ મારા સ્ટુડીઓમાં આવ્યાં હતાં. હું તેણીને જોતાં સાથે છક થઈ ગયો. સનોખરનાં ઝાડ જેવી સીધી નાએ અદામરી ને ધણીજ મીઠા દસતા મ્હેરાની તે બાતુ હતી. તેણીએ પછો કિમની લેવાસ સજો હોતો અને કમરને ઘેરાવે તમાસ બે દાયેલા આંગળામાં આવી રહે એટલો નાતુ દેખાતો. તેમાં મુરોપમાંની આદેશાહી ખાનલેનની બાતુ-ઓમાં પ્રીતસેસ ગીસેલાની કમર નાતુક રમકડાં જોવી ન્હોતી છે.

સ્પેનના રાજા ઓલિવરોની માતા રાણી ક્રીસ્ટિનાએ એકવાર મ્યુનીચમાં ધણી દિવસો-લાંબી હાજરી આપી હતી આ રાણી વિધવા છતાં ઘણીજ શોખીન છે અને ફરવા હરવામાં તેમજ મોજમલદમાં તેણી ધણે વખત રોકી રાખેછ. જ્યારે બી જોશો ત્યારે આ સ્પેનીસ રાણી નાટકો કે રીતેમની મુલાકાત લેવી ને લેવી એમની વાતોળી ઘણીખરી નાટક ઉપર મુગ્ધમતનીજ સાંભળશે.

એવેરીયાની રાણી મેરીયા થેરીસાને જ્યારે હું જોઉં છ ત્યારે મને હંગેરી મુગ્ધની રાણી ઇલ્ડા-આબેથની યાદ ચાએછ. આ હંગેરીયન રાણી ઇલ્ડાએ પોતાની અતિજ સખાવતી રીત બાતથી મશહૂર થઈ ગઈ છે અને તેના માટે એક હંતકથા કહેવાએછ કે તેણી ખાસ જે નાતું આવતું હતું તે તેણી સખાવતમાં દાદી આપતી. એકવાર તેણી નાણાંની ભારી ઠેલીએ લઈ આવ્યાંજ કાંઈ પરદુખભાજન કામે મહેલમાંથી બહાર નીકળી

તે વખતે તેણીને આદેશાહી ધણી સામે મળ્યો. રખે રાજા તેણીના છેક ઉઠાર પથા માટે કપડાં આપે તેના ગળરાંટમાં તેણી પડી તેટલાં આ કાથી આપના ચમકારથી નાણાની ઠેલીએ કુલના ગળરાંમાં ફેરવાઈ ગઈ અને રાણીની એ બાતુ કુલની જુદી થઈ રહી! એવેરીયાની રાણી મેરીયા થેરીસા ધણીજ ઉઠાર પટીની બાતુ છે અને તેણીના સખાવતી કામેમાં તેણીનાં ધણીને પુરેપુરે ટકા છે અને એવેરીયાનું આ રાજ કડું જોડું પોતાની સખાવતો માટે મંથકુર છે. પોને રેડ કોસ સોસાવડીનાં મેમઅર છે અને એકવાર મારો પાત્રે સખી ઉતરાવવા આવ્યાં ને કહ્યું, "હરખીમન હમે રેડ કોસ સોસાવડીની મદદ માટે એક દેનસી ખજાર ઉતુ કરનારાં છે. તમે હમને મદદ કરી શકશો? ખજારમાં આવીને સખીઓ ઉતારશો?" મેં તુરતજ નમીને કહ્યું કે તેમ કરવામાં હું પોતાને માન મળેલું સમજીશ." ત્રણ દિવસ સુધી મેં તે કામ કયું. અદ્યમત એક પાછળી ચાજે કયાં વગર, કારણ તે સખાવતી કામ હતું. ચોથે દિવસે રાણી પાછાં મારા સ્ટુડીઓમાં આવ્યાં "હું ખાસ તમારો આભાર માનવા આવીછ, હંરખીમન" તેવજી બોલ્યાં. "તમે ધણુ સરસ કામ અજમચુંછ એવાં લાયક કામે માટે પછસા જેવી તુચ્છ બદલો મેળવવાનું કરતાં ભત્રીજાઓ મેળવવાનું તમે પ્રસન્ન થીપુ તે જોઈ હું ઘણી ખુશી થઈ." "

સ્પેનના રાજાના મામા પ્રીન્સ લાવીગ કરનાનડી તે એક ધણુ બાહોશ મીખ છે અને પોતાને ખાસે તેઓ મ્યુનીચમાં એક હોસપીટલ ચલાવે છે. એકવાર પોતાની સખી ઉતરાવનાં તેણે વાતે જોડા કે તખીય ને તેણે સર્વમાં ઉતમ તુનર દાખલ ગણેછ. આદેશાહી કુટુંબમાં જન્મવાની ખુશાલી કાંઈ બી. ખરી મોજ તે કાંઈ બધા કામમાં રોકાયેલા મળેછ. "હું" કાંઈ કે પ્રીન્સ કુદરતી જન્મેલો નથીજ છે, કારણ તેવજીને જે રીતે કાઠરી મેળા રસ લઈને વાતો કરતાં આપણે સાંભળેછ તે ઉપરથી આપણે

ને અનુમાન કરી શકીએ કે તખીખી વિદ્યા તેવજુનાં લોકોમાં પસરી રહેલો છે. તેવજુ ઉચ્ચા, ક્લાવર અને મનમુખ બાંધાના છે અને આંખો એક કવિના જેવી સ્વપ્નવત દેખાએ છે. તેવજુ પોતાની મેટાકી મોજ એક કાંચે મેપી રાજનાં સે કડો દર્દને પોતાને હાથે મને દવા શરૂ કરે.

એકવાર એક કુચ લડીંગ બપોરના વખતે મારા સ્ટુડીઓમાં ધમી આવ્યા, “હૅરબીમન” તેણે હસીને મને કહ્યું. “સ્મોક કરવા માટે માફ મળુ સુકાઈ રહ્યું જરા અહીં બેરોડીને સીગાર બે સુ ?

યુરોપમાં બાદશાહી ખાનદાનીઓ કદીખી રસ્તા ઉપર સ્મોક કરતાં નથી કારણુ તેમ કરવા થી તેઓને દરજ્જે હથકો મચાવો સંભવ રહેછ.

“બચ્ચીતજ મોર એક્સપ્રેસ” મેં નખીને કહ્યું અને પ્રીન્સે એક ગાદીની ખુરસી ઉપર અઢેમાઢ સીગાર નો ધુવે કાઢવા માંડ્યા.

એકવાર પ્રીન્સ લીઓપોલ્ડ પોતાના ન્હાના ચર વસ્ત્રના ખુચા પ્રીન્સ રૂપરૂને મારા સ્ટુડીયો માં લઇ આવ્યા. મારો ખુચો જે તે વેળા ત્રણ વર્ષનો હતો તે એક ફાંકી રંગેલી લાકડી સાથે રમતો હતો. તુરતજ પેલા નાનાં શાહમલ તરફ ધ્યાન બે આયુ અને દોડી આવી મારા છોકરાના હાથમાં ઝુટાવા માંડી. બન્ને વચ્ચે થોડાંક વખત બેચના પા આવી પણ પેલા ગોળ ગોળ દડા જેવા માનેશ દાના શાહમલ પોતાના બેરમાં ફાટ્યા. અને બન્ને મારા દીકરાએ રડીને સ્ટુડીયા છુટાવ્યા ત્યારે નાના પ્રીન્સ લાકડી ઉમડીને ફતેહથી સામે દેખા.

“તારે એ લાકડી પાછી આપવીજ નેહશે.” તેના બંધે કહ્યું.

તે દાના પોવાં એ ઓથ રડી દે તેવા અહેસો કીરો.

“રહેવા દે, બાપુ રહેવા દે ! નકામી છબી બનશે ! હસને અહેસો રહેવા દે.” અને તેના માં નાખતી છાંધી એટલે શાહમલરાજ

ખુબ ગેનમાં આવી ગયા અને મેં તેજ ધડીએ તેની સખી ઉતારી લીધી.

જ્યારે ઘર જરણે વ મન થયો. ત્યારે પ્રીન્સ લીઓપોલ્ડે પોતાના બેચન હાથમાંથી લાકડી લઇ મારા ખુચાને આપી પણ તે બેચ તે ન્હાના શાહમલએ પોતાના બહુકયા હાથના મુઠા આંખોમાં ખોળીને કચકાં ખેંચ્યાં માંડ્યાં, અને પાસે પડેલી ખુરસીનાં નીચનાં પાટીયાને ધાતકર લાતેથી ચેકી કઢાડ્યું. આ વખતે હું મારા બેટાને સમજાવીને નજદીક લઇ આવ્યો. “તમે લાકડી લેવો” મારા ખુચાએ કહ્યું અને જો કે મેં અને પ્રીન્સે જોઇ લીધું કે મારો પોયો ઓથ છોરી દે તેવો હતો છતાં તેણે જે હીમત રેકી પોતાની લાકડી આપી દીધી તે જોરા લાપક હતું.

બે ચાર દિવસ પછી એક ધણી મોઢી સુદર લાકડી પ્રીન્સ તરફથી મારા બેટા માટે બેટ આવી.

બેરિયાનાં પ્રીન્સેસ થેરીસા એકવાર મારે ત્યાં છખી ઉતરાવવા આવ્યા, તે વખતે તેવજુ તરતનાજ અમેરીકાની મુસાફરીથી પાછાં ફરેલાં હતાં. તેવજુ બેરિયાના રાગના એન થાએજ અને યુરોપની બધી શાહમલોઓ માં એક ધણા વિદ્વાન અને હુશ્વાર બાલુછે. તેવજુના વીચારોની મદનવતા ઉપરથી ‘કાઠખી તેવજુની મગજ ચકિતની મોટાઈતું’ તોલ કરી શકે. તેવજુ કેટલીક ચોપડીઓ લખી છે. પોતાની આ હેલ્થી મુસાફરીતું બ્યાન તેવજુ મારી આગળ આપરા લાગ્યાં. ન્યુયોર્ક, સેટ ક્રાનરીસકો ફરી આવ્યા હતાં.

“અમેરીકન શહેરોમાં હું સૌથી ઉત્તમ ન્યુયોર્ક પાઈલ” તેવજુ બોલ્યાં, “એક તદ્દન રાક્ષસી શહેર કહે તો ચલે. એની હદબાહાર ની મોટાઇ આપણને ગમરાટથી સ્તબ્ધ બનાવી શકે. ત્યાં તમે યુરોપીયન જીંદગીની નવતળતની કળાઓ જોશો. તર્ક શકિત અને ધીસાર શકિત માટે અમેરીકનો કુન્દમાં મધ

હુર ચલાઈ તેમાં નવાંડ નથી. જગ્યાત, કુના છોડ રોટસ ચાલતે દડાડે તમામ દુન્યામાં સર્વેથી બળવાન મુંઝક યંધ પડશે. ધંધામાં તે કુલ દુન્યાની હરીફાઈ કરી શકશે. હેર ખીમન, મને અમેરીકન બાનુઓ ગમેછ. તેઓ આપણાં જેવા બહારથી ડોળયાલુ કે ફોકટ ટેકમાં રહે તેવાં નથી. તેઓ બેળાંને મીઠન સારછ. તેઓમાં ખરેખર બેળ છે અને તે કેમ ખીલવાં તેની તેઓને સારી તક મળેછ. તેઓ નો દેખાવ બે સારો હોઈ શકતો નથી તો પોશાકની અને બોક્સ ચાલવાની ઢાંચાથી તેઓ ખુબસુરતી ગતારી શકેછ. હેર ખીમન, મને બધાં શેકુરો કરતાં અમેરીકાનાં ઘર માં ડીને હંમેશાં રહેવાનું વધારે ગમેછ. ”

પહેલાં જે રીતે મને જાદશાહી ખાનદાન વાળાંઓને મળવા જનાં એકસ અને ગભરાટ થતો તે રહેતે રહેતે ખીલકુલ નીકળી ગયું અને રાખ, રાણી, પ્રીન્સ, પ્રીન્સેસ કે શા હ કે શાહ બાલુ વરીક મારા રોડાં મુઝા કાતે આવનારાં યંધ પડવાથી હું ધણા એખ લાસથી તેઓ સાથે વર્તવા લાગ્યો. હું એ ટકું નેહ શક્યો કે તેઓ માધારણ આદમ બન જેવાંજ છે અને દરગારી તઝીમનવા બની હુર ધનાં તેઓને સદાક અને મીઠન સારી પણ વધારે બાળનું. જે રાણીઓને, તેઓનો ધર ખટલો એક ધર ધણાંઆણી મા ફક ચલાવવાને સોંપાયું હોયતો હું ધાટછ કે ખીજ પરણેતરો માફક તેઓ પણ બીક અને મટનના ભાવ કે કાંઈ પપેટની કામતની ગણતરીમાં મશગુલ યંધ બને, પણ તેવાં કા મંથી તેઓને બકત રાખવામાં આવેછ. એટલે મોટે માગે હવે બેશો તો પ્રીન્સેસો નવી પારીસની ફેશન પ્રમાણેના પોતાના નવા પોશાક પાછળ રોકાઈ રહેશે તો પ્રીન્સેસો નવી નવી આન્ડની સીગારોમાં મગજ રોકી રાખશે. કેમેરા આગળ સારો દેખાવ કરવા બધા ભાવર રહેછ અને તેમાં આ રાજકુટુંબો

તો ખાસ જાહેર ઉપર સારા ડાંગ બેસાડવા માટે સારી છબીની કાળજી ધરાવે છે.

બધાઓમાં હું ક્યસર વીલકેમ માટે જુ દુન્ય મતે ધરાઈછ. બધા રાખ પ્રીન્સોની મુ લાકાત મારાં મગજમાંથી ખસી શકેછ પણ નામ દાર ક્યસરની એકલા મુસાકાતની અસર મારાયા શુલાતી નથી. ક્યસર કુલ દુન્યા ઉપર સન્તા કરવાને જનમ્યા હોય એવા તેઓના હાવભાવ અને દમામ તદન કુદરતી છે. દરેકને હોક મ કરવો એજ તેઓને નીયમ છે. મારા કેમેરાની સામે ખી તેઓ કોઈખી દલાડો મારી સત્રાક લીધી નહી પરંતુ પોતે પોતાને ગોઠવ ના. એમણેતો એકદેશ ગૂંચાદિ આપેછ કે એમણુ એક War—Lord જેવા છે. જર મન દરગારનાં ફોટોગ્રાફર લાખસ રને ધણી કે વાર દરગારમાંથી તેડું અબુછ અને તે બધો વખત ક્યસરે મારાં હોટલ ખીલો ચુકતે કરવાની પોતેજ હક લીધીછ.

જે કે એ જેડું તદન સુખી છે, છતાં દુન્યામાં એકમેકથી ઉતરા ખવાસતુ ખીલું જેડું એવું કયરીજ નોવામાં આવશે. ક્યસ રીન મીદાં, નસ, દવાણુ અને નરખી ધામધામ વનાના સાદા છે. તેઓ ધીમા સુરીયા કરતાં હલકે વાતો કરેછ બ્યારે ક્યસર તોર દીધુ તે થી હુકમ કરતી ઢમે બોલેછ. ક્યસરની છબી પ્રગવતી વખતે એકવી ધ લાડવી ચોગંકે કુલના સમાર સાથે પકડે ખીજ છે ક્યસર પોતાના આંદો, રીખીનો, ખીમાં એક નેટલા કદના માલાઆનના વાડીએ ખી સર્જ દીખી છબી ઉતરાવતા નથી.

એકવાર ક્યસરીન પોતાની બે માદશાહ ઉતરાવા મારે ત્યાં આવ્યાં. આ રી. ખરે ડકી બેટી ગએજ વર્ષે ડચુક બોલ મળેછ. સાથ પરણી ગઈછ. સાથે એક તખીખ છે વેશાં તેવણુ શાહબદીનાં બાલ નેટ રસ લઈ ક્યસરીન માતાએ પોતાની બે માદશાહી આજ

કેસની તમામે કરચથીઓ સદા કીધી. “હું મારી બેગીની ધગી સુંદર છપી ઉતરેથી જોવા માંગુ” તેવજુ બોલ્યાં. અને ધણુ એ ક ફાંફાં પડીથી તેં છપી ઉતારી.

જે હેલ્થો છપી નામદાર ક્યસરની મેં લીધી તે હું કનીખી ભુખીય નરિ મને તાકી થી તેડું મદ્યું કે મારે એકદમ ખરલીન હા જર થતું નામદાર ક્યમર થોડીક રીગિંગમ મને આપનાર હતા. તે વખતે ક્યસર જે બહીના ચીનારા સનમુખ પોતાનું ચીત્ર દે રાખના હતા જે માહોલો એક દલીશમન પોને હતો અને જીમ આરટીસ્ટનું નામ મને યાદ નથી. મારા ત્રણ મદદનીશો સાથે હું પેલેમમાં ગયો પડેલાં પાંચ માનીટ બહાગના એક એકામાં હમુને થોમ્સન પડ્યું. પેલા બન્ને ચીનારઓ પોતાનાં ચીતાના તખ્તા આગળ ગોઠાવ્યાને બેઠા હતા. ફરવાને ખુલ્લો અને હાંમેરીવન હુખારમના પોલાકમાં મજ થએલા અંદર આવ્યા. પોતાનું સર દમામથી ઉઠાવી શાખી તેવજુ મીલીટરી કામે ચાલી આવ્યા તેવજુની હાજરીએ વિજલીક અસર ફેલાવી મુંડી, અને હમે સર્વે સ્થીર થઈ ઉના.

“શુક ગોરલીંગ, ગદસ્થો,” તેવજુ બોલ્યા. તેવજુનો દલક હુકમ કરેલો પણ ખુલ્લો હતો. તેવજુના હાવમાવમા લગકરી ૮૫૭૫ દેખાતી. તેવજુની નજર જોવા હમુને ખાઈ જતી હોય તેવી સીધી અને જેવી નીચે તેવી હતી હતી. બ્યારે ક્યસર વાનો કરેલ બ્યારે તેવજુ આપણા સનમુખ સીધી રીતે ટીકવા રેલ અને તમુને તુરતજ એમ લાગે છે કે તેઓ જોવા આપણું મગજ વાંચી લેતા હોય.

“કેટોગ્રાફર ક્યાં છે?” તેવજુ પુછ્યું.

હું એક ગયો.  
“ક્યાં ઉભો રહેવરા, ઉખસ કષ્ટ રો આવેલ?” જોવા પોતાના બાજુએ

લગકરને તેનો કમાનકીંગ એરીસર હુકમ કરેલો હે.વ તેના અગાજે ક્યસરે મને પુછ્યું.

મેં જગા અતારી

ક્યસર ત્યાં ઉભા રહ્યા, તેવજુ દોઢખી દહાડે એમીને સમી પડાવના નથી; એવજુના મન પ્રમાણે તેમ કરવું દરજ નથી ઉતરતું છે. અર્થાના માયા પર દમામથી ઉભા રહેવું તેવજુ ને પસંદ છે. ધણીજ સત્તાવન ટમે ઉભું રહી દમામી મહેરો બનાવનારી છપી નેરજુ પસંદ કરેલ. કેમેરા સનમુખ ઉભા રહેતા તેવજુનો ષહેલો વિચાર એજ છે કે તેવજુની મગીથી તેવજુના લગકરીઓ ઉપર કેવી અસર થશે અને ને પીસારથી તેવજુ કુન્સતી થશે દમામી મહેરો લાવી શકે છે. ખીજે વીચાર ચોતાની પ્રજ ઉપરની અસરને છે અને તે માટે નેરજુ લા મો રી કિમનની રીડીઓ વાળો ઝત્કરનો હાથ ખુલાસાથી બાગળ ધરે છે. બારી અગળ પેલા મે ચીનારાઓના “દક્કા” ગોઠવા એલા દર્તા એટલે માત્ર “ફાક્સ” ગોઠવામાં મને હરકત થય વાગી અને ને ક્યસરે તત્કાલ જોઇ લીધું

“મીમન નવરસ થઈ ગયેલા દેખાય છે” તેવજુ કહ્યું. “અકસ્થે.” તેઓ પેલા ચીનારાઓ તરફ ફરીને બોલ્યા “કાર્ટ ફોટોગ્રાફર માટે તૈયાર કરો.”

તેઓ તુરતજ ખસી ગયા અને મેં ફાક્સ ગોઠવ્યો અને મારા ત્રણ મદદનીશો સાથે મારા થી નેરજુ બની શકે એટલી ઉતાવળથી મેં સાફ કામ આટોપવા માડ્યું.

ક્યસરે એક પછી એક રીતે પોતાની ૮૫ ૭૫ બદલવા માંડી. કેવી રીતે ઉભું રહેવાનું તે માટે તેઓએ આગળથી વીચાર કરી રાખેલો એ દેખાઈતું હતું. કેમેરાની સ મે પણ તેવજુજ મા રત્તર જોવા હતા. ખીજાનાં કેટોગ્રાફીની હુન્નર મ દીનો ક્યાંખી ઝાંખી મારી નાખે તેવી તેવજુ ની હુન્નર જામેની સમજદાર રીતજાત હતી. ફરે

ક કાચ સેવાતી વખતે અને પેતાની દબલબ બદલતી વખતે તેવણુ પોતાની મુઠના આંકડાઓ ના છેડા ચમટીમાં મસતીને ઉંચે ઉંચકતાં અને ખુલ્લું હતું કે પોતાની જરમન મુઠના આંકડાની હમાખી ખતાવવા માટે તેવણુ ઘણા આતુર હતા.

પણ જે રીતે તેવણુ પોતાના “પોઝીસ” બદલતા તે એટલા નો ઝડપથી કરતા કે હું ગમ રાધ નતો.

“ઓલ રાઇટ, આગંત્ર ચલાવો, બીમન” બસ અવજાન સખુનો તેવણુ બોલતા અને તેડલાં તો બીજી રીતની દબલબ બદલી નાંખતા. મારા ત્રણે મદદનીસો એકે પછે હતા અને ત્રિજલીની ઝડપે મને એક પછી એક કાચ તેઓ સખુ રદ કરી જતા.

“અસ”! છેવટ તેવણુ બોલ્યા. ચાલીસ મીનીટના અરસામાં મેં પાંત્રીસ બ્લુંડી જુદી ઢબની સખી ઉતારી હતી. જાણે હાલતાં પીકચરો જેટલી સફાઈ અને ઉતાવળે કામ થયું હતું.

“હું મરજી કે જેની મને એકપેજ તેવી સખી પડશે” તેવણે તોરથી કહ્યું. “અને પાછળથી હું વરદી આપીશ”.

બ્યારે મેં સચોના મુદસ મોકલ્યા ત્યારે તે નામદારે રીડય માટે લગભગ બધી પાઠી વાળી. હું ડગ થઇ ગયો. જે ખામી મારી આરટીસ્ટ આખોએ નહીં જોઇ તે ક્યારે શોધી કાઢી. બોંધમાં સેફન કરચમો કે એક જરાખી કપડાં ઉંવરનો સળ તેવણુની પંસદગી પામ્યો નહીં. જે સખીઓમાં તેવણુ બહુજ કરડા અને સત્તાવાન જણાતા તે તેવણે પોતાના લશકર અને પ્રગ્મમાં વેચવા માટે સુટી કાઢી.

ખચ્ચીત ક્યસર એક રાજકર્તાનું તમામ કુદરતી ખમીર ધરાવે છે.

## એક હરીશાંધ.



“પેસ્તનજી પરતાકયા પર પાસેનાં પીરોજ ખાઇ પરાંપરાં પડનાં પણ પેસ્તનજીયા પીરોજ બાઇની પેચવણુમાં પળવારજ પકડાઇ પાર પહેંચના. પોતાની પેચો, પોચો પડતી પામી પીરોજ પોતાના પાહલીશાઇ પાવરીના પડખામાં પડ્યાં. પેસ્તનજીયા પખેરાઓની પરસ્તેશ પાર પાડતા. પવનચકડી પર પેલી પરમે, પેસ્તનજીની પાસેથી પીરોજ પસાર પડ્યાં પવનના પ્રસારે પીરોજના પડદાં પોર પહાર પાડ્યા.

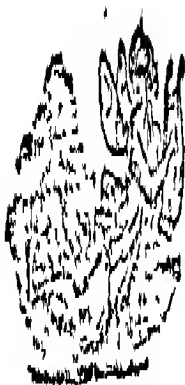
પીરોજની પરેલવાનીથી પગની પેરવી પાર પડી પણ પાંચમે પગલે પીરોજ પેસ્તનજીયાના પગ પાસે પછડાયાં. પેસ્તનજી પોકારી પડ્યા પણ પીરોજને પકડનાં પીકને પકડી પડ્યા —પહેતી પાહ પુર્તી પાર પડી પછી—પાહ!—પીરોજ પેસ્તનજી પરતાકયા પોકાર્યા.”

આવી નાનકડી સી-તેરેક શખ્દો સુધીની એકજ અસરથી પહેલેથી છેલ્લે સુધી પુર થતી સૌથી સ્મુજ વાન્તીને ધનાય પહેલુ રૂપ્યા ગણુનું ન મળશે. બીજાને રૂપ્યા એટલું મળશે.

ખાકોની જેટલી પસંદ થઇ હાખની કીધાં દંમા તેને બાર આનાલું અકેકે નોવેલ મળશે. તમે બી અજમાવશેજી! એમાં રહેલી નથી.

હરીશાંધ તા. ૩૦ સપ્ટેમ્બર અધિપતિને સરનામે મોકલતી.





# સુલકાંતી મહોત્સવ.



(સુલકાંતી મહોત્સવ નામનાર-Shywd.)

(એક સુલકાંતી મહોત્સવે જોઈ શકાય તેવાં પદોમાં આપમેળે  
 ને કેમ મેળવ્યા તેનો આ રીત ઉદભવતો જાય છે. એમાં  
 મળ્યા પાછી તુલાં પડાં નથી.)



“ ચાલ, હું તુંને માદરે ત્યાં લઈ જઈ. ઘોષને કાંઈ કટકો જાણું તે હમણાં નરમ પડી જશે. ” તેણે ચાલતાં ચાલતાં કહ્યું.

તેણીની આંખ ને થોડેક દૂર પોતાના કોઈ ઝાળખીતા સાથે વાતે ઉભી હતી. તે પણ ઉપતો બનાવ બેતાં પુરે પુરે આવવા લાગી.

તે એક સારો પણ સુખવાસિ આરાસ્ત કાષિતો રૂમ હતો, એક લખવાની ટેબલ ઉપર કાંઈ કાગળોઓ અને ચોપડીઓ વેર વીખર પડેલી હતી. બાલુમાં બીજી એક નાદની ટેબલ ઉપર એક ટેલીફોન પડેલો હતો. તે ઉપર નજર પડતાં જ નાદની મહેરે ખુશખીથી તાંડી પડી.

“ ઝા, તમારે ત્યાંનો ટેલીફોન બી છે. હારે તો આપણે વારી પડી વાત કરી શકું. માદરે ત્યાં બી છે ”

તેણે પોતાના બનહર પાસે એક બેંચમાં પાછી મંઠાવ્યું અને તેણીનો પગ સાફ કરી તે ઉપર મથમથનો કટકો ચાકીથી બાંધ્યો.

“ હવે બસતી ? તું ચાલી શકશે કે ? ”

“ હા. માદરે ઘેર કાંઈ ઘણું દુર નથી. થોડું તમે કેવા મજાના છેઓ ? મને તમે જ જુજ મળેલો. હું તમારી આગલ આવ્યા કર સચ્ચ ! ” અને તે પટપટખોરી ત્યાર પછી આંખની પાંખડી પકડી ચાલતી ચડતી. તેણીને તે કાંઈ નવા ફેડ જુજાજ મમી ગયા હતા અને તે આખી સાંજ તેણીએ તેનેજ પતપતારો ક્યાં કીધો બીજા હાથ તે ખુશ્ખને પણ તે જુજાજ પજોજ મમી મધ હતી.

+ × ×

મહેર વીણ ના એક નાદના ચખુમારેલા રૂમમાં શીરીન પટેલ પોતાનું બરતણું લઈને બેઠી હતી પણ આજે બરતણ પર તેણીનું મુલક ખાન નહીં હતું એક આગવી માદ તેણીને સવાન તો તેણીની શાંતિને ખલલ કરતી હતી કદાચી ને તેણીએ તે કામ તેજસપર મુક્યું. અને આ જુમાનું એક ખાનું ચાલીથી જપડી તેનીચે ફર

થી એક નાદનું પેકટ કાઢ્યું. પુખ્તા હાથોએ તેણીએ તે ખોલ્યું, ને વેળા તેણીની સંકર આંખો આંધુથી બીજાવતી હતી

તે પેકટમાં એક સુખી અને એક કાગળ હતો તે કાગળ ઉપર તેણીએ એક દુખી નજર ફેરવી, અને કાંઈક એ કડો વખત વાંચીને લગભગ મોઢોડે મધ મથનું તે કાગળ તેણીએ આજે પાછું એકવાર વાંચ્યું.

“ નસી, ” તેમાં લખાયલું હતું. “ હું તુંને માદ કરી શકતો નથી. માદરી બહારી મીઠી મહોરદાર આંખોના હાથ દેડળ ઉધારેનું બચ્યું એવું જ જીવ પાપ કરે. એ હું વીચારીજ નથી શકતો અને હું તારા ચેહરા સામે જોવા છાડતો નથી. હું એમજ ધારી લઉં છું કે માદરે ત્યાં કાંઈ બચ્યું અવનર્યું જ નથી. ને પાપના બદલામાં ને એક કામથી મેં તને હાથ લાગવા છાડ્યું તેમાં પણ તું ટેલવીજ નાદરમાન મધ ત્યારે હવે માદરે વારતે શો છવાજ ન્હા ? તેથી, હવે, હું તને હોકમ કરું કે ફરીથી એ આખે મને કંટાતો આપતી ના ”



પટેલ નામના એક ગરીબ પણ આખરદાર જવા  
ન્યા ને તેવજો પોતાના સેક્ટેરી તરીકે રોક્યો.  
આખો વખત તેમની નજરોએ તેમના ધરમાં  
રેહવાથી શીરોન અને તે અવાર નવાર એકમેકના  
સમાંગમમાં આવતાં એ દોસ્તી એ આગળ  
આવતાં ધાડું રૂપ લીધું અને તે જ બન્ને વચ્ચે  
ઓના દીલ એક થયાં



મહેરવાનજીની એ બાબતમાં મુદત મરજી  
નહી હતી, અને એક એ વેળાએ જ્યારે એ  
રસાયી એ માટે શીરોન આગળ પોતાના  
પણ સામ્યા પ્યારનાં જોડણીમાં માનવાવાલી  
તે છેકરીએ પોતાના પીતાને મોહકા ખાતર  
અને દોહતને લોભ મનથી વજોડી નાખ્યો એ  
કે તે હીમતથી એલો શરૂ નહિ.

આને તે કમબખ્ત દુડોડો આળ્યો કે  
જ્યારે તે કમનસીમ બનાવ બન્યો

મહેરવાનજી પોતાના કેન્ડને લીજીટ આપવા  
ગયા હતા,



જ્યારે જેમી અને શીરોન બન્ને તે રોકેમાં  
મદમાં, જેમીનો એકરો એકદમ શીરોન ઉ  
તરી ગયેલો હતો. શીરોને ગમરાહને તેવું કારણ  
પ્રત્યુ. પહેલાં તે તેણે તેણીને દુખ નહિ કરવાની  
અસહ્ય તે તે કારણ જણાવવા નાજ પાડી,  
પણ જ્યારે તેણીએ બહોંસ કીધી, ત્યારે તેણી  
ની માંધ પર માંધું નાખી રડી પડી તેણે જ  
જુગ કે તે ઘણી આફતમાં હતો.

તેનો એક ભાઈ હતો, જે દોઢ વરસની  
વાત, જે કાંઈ ચોકકસ મુશકેલીમાં આવી પડ્યો  
હતો અને જે છુતા દુરત પાંચ દગર રૂપ્યા  
ને મૂકે તે નામેશીમાં આવી પડતે એવો  
હાલ હોવાથી તેણે જેમી આગળ આવી ધણું  
પરખાણું કર્યું, અને જ્યારે પોતાના બાપ દાખ  
તેને તેવું રક્ષણ કરવાની ફરજ યદ પડવાથી  
તેને એ જીભાણું વાગા નામે માકે મદા  
પોતાનાજ નામપર રૂપ્યા કહાડી  
એટલું ધર્તાંજ, જેમીનો ભાઈ ફરી

ત્યાંથી કડે ચાલી ગયો તે આગ સુધી ક્યાં  
હતો તેનો પતો ન હતો અને ગરીબ બાપડો  
જેમી. માદા મદારીના હાથમાં ફરી પડ્યો હતો.  
તે પોતાના રૂપ્યા આપી દેવા તેને હરપણે  
સતાવતો રહ્યો અને આજે તો ખુદશી ધમકી  
આપી હતી કે જે કાલ થતાં રૂપ્યા નહી બરશે  
તો તે ફરીવાર માંડશે.

“ અને ત્યારે માદરી આખરની ધુળ ચરો.  
શીરો. તે ચીડી પાકવાને છ ગહીના ચયા પણ  
તે અત્યાર વૃદ્ધીકતો ચેળેલો હતો કારણ માદરી  
પાસ હજી એકદુ યથું નથી, પણ હવે તો તે  
છેકજ છેડે પાડેલે બેડેલ. અરે ખુદા, અને  
બચાવજે. મહારા ગરીબ પણ આખરદાર પીતાનુ  
નામ મહારે હાથે ખરાબ ચવા દેતો ના !”

પોતાના બહાલાને આવી રથીતીમાં જોઇ  
શીરોન હા વગરની દુખી યદ. એ ! તેણીએ  
કેવુ ઇચ્છીત કે પેને તેને કાંઈથી મદદ કરી  
શકે પણ તે કેમ બની શકે ?

અત્યત ગમગીનીમાં તે સાંઠજે તેજો બન્ને  
છુડાં પડ્યાં હતાં. ગરીબ શીરોનનું માથું દુખી  
ફાટફાટ થતું હતું પોતાના બહાલાની આખર કે  
વી રીતે અચી શકશે તે વીચાર તેણીનું  
મગજ કોતરી ખાતો હતો.

કા નહી તે કેલ્ખી રીતે પોતાના પીતાની  
લીએરીમાથી હાલ પુરત જોઈતી રકમ તેની  
જાણ વગર કાઢી લાએ ? તેણીના પીતાને  
એથી કાંઈ ખેટ જનર નહી. જ્યારે તેણીનો  
ગરીબ જેમીનો નામેશી માંથી અચી શકયો, અ  
ને ત્યાર પછી પોતાથી બનતી તકે તે  
તે એટલાં રૂપ્યા છુપાછુપ કરી રાકશે / પણ  
અરે આખર કરને એ એક જાતની ચોરીજ  
રૂપ નહીં હતી કે તે નેહસ્ત વીચારથી તેણી  
ખરે મને કમગમી, અને તે છતાં, અરે  
નસીમ, તેને તેજ વીચાર તેણીની નજર આગ  
ળ બમ્બા કીધો.

મધરાતનો તે અમલ હતો, હાલમાં તેણી  
એ કમકમાટ સાથે તે યાદ કર્યું, કે જ્યારે એક

પળના દીવાન્યત પણામાં તેણીધણાં ધીમા  
પગલાંએ તેણીનાં પીતાનાં એરડામાં દાખલ થઈ.  
તે વોળે, હમેશ પોતાની ત્રીજેરીની ચાંત્રી જે  
માં પોતાના અંગત હસ્તાવેગે અને કેટલુંક  
રોકડ નાણું રાખતા હતા તે પોતાના તકીઆ  
તળે લઈ સુવાની તળેડ હતી તે તેણી બાણતી  
હતી અને તેથી તેણી પાધરી તે ઉંઘમાં પડેલા  
શેઠાના બીજાણા આગળ ગઈ અને ધીમેથી  
તક્યા તળે હાથ નાખ્યો જેમ કરતાં  
તે ભગી ઉઠ્યો. તેણી ફગલાઈ ગઈ. તેઓ  
એ તેણીની એ આલનું કારણ પુછતાં તે  
આપડી ગુચવાડમાં પડી. પણ સાદુચેતી રાખી  
એક જુદું બોલી. અરેરે, તે જુદું તેણીની જી  
ગીમાં પહેલું અને છેલ્લું એક જુદું હતું,  
અને હજી બી તેણી તે માટે પરતાલી હતી

“કાંઈ નહીં પણ, મને તમારે માટે  
ધણી બધાંકર સ્વપનો આપ્યો અને ત્યારે જ  
વ નહીં રહેવાથી હું તમારી ખચર લેવા જરા  
પરતી આવી ” અને તક્યા નામેથી પેલો  
પાથ કહાડ્યો કે જેમાં તો ચાવી પડેલી હતી.  
તે હવે ઉતાવળે ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

ત્યાર પછી શું થયું તે તે તેણીને મુત  
લગ્યાદ રહ્યું નહીં. તે જીવપર આવેલી હ  
તી. પોતાના વહાલાને બચાવવાના ખ્યાલથી તે  
લગભગ દીવાની થઈ હતી. કેવી રીતે રૂપ્યા  
તેણીએ કહાડ્યા અને પોતાના રૂમમાં પાછી  
ફરી તેનું કશું જાન તેણીને હતું નહીં, તેણીનું  
મસ્તક ફાટફાટ થતું હતું કેવું બધાંકર પાપ તેણી  
એ કાપું હતું તેનો તેણીને હવેજ ખ્યાલ થયો. હવે  
કે, જ્યારે ઘણું મોડું થઈ ગયું હતું તે હવે  
જ્યારે તમામ પુરું થયું ત્યારે ચા માટે પાણું  
હાલું જોઈએ ? તેણી એક ચોર તો ફરીજ  
ત્યારે હવે બાકી શું રહ્યું હતું. હવે તે રૂપ્યા  
તેણીએ જેમીપર મોકલવાનું જોઈએ, જેમી કે  
જેન ખાતર તેણીએ પોતાનાં અતકરણનો  
સંગોગ આપ્યો હતો. નીર્દોષ બાપડો તે શી  
રીતે કાપેમાં પાપની ખીસકાડ બે જામરી

વચ્ચે તેણે જ્યારે સદવારનાં પહોરમાં તેણી  
ની વીસ્વાસ આપ્યા મારફતે તે રૂપ્યા મેળવ્યા  
ત્યારે તેની ખુશાળીનું વરણન કરવું બેમ છે.  
તે તો એમજ સમજ્યો કે તેણીએ કાંઈથી  
રીતે કાઢાવાલા ફરી પોતાના પીતાને મનાવી  
ને એ રકમ મેળવી હશે, અને ત્યારે તે બન્નેનો  
ઉપકાર માનવા તેણે પોતાની ફરજ વીચારી.

તે તુરત તૈયાર થઈ પહેલાં પોતાના માંગ  
નારને રૂપીયા ભરી આપ્યો, અને પોતાને  
નામોશીમાંથી છુટા કરવાની ખુશાળી અને સ  
તોષનાં એક હસનાં સાથ શીરીનને મળવા ગયો.  
પણ અરેરે, ત્યાં તેણે જે મામલો જોયો  
તેથી તેની તમામ ખુશાળી હવામાં ઉડી ગઈ

તે દિવસે મહેરવાનજી લગાર મોકેથી ઉઠ  
યા હતા, મગર ઉઠવા સાથ, પોતાના મામુલ  
મુજબ ત્રીજેરીની ચાવી તકીયા તળે  
નહીં મળવાથી તેવણુ ચુરસે થયા. તેમને રાતનો  
બનાવ માદ આપ્યો અને હવેજ તેવણુને ખ્યાલ  
થયો કે પોતે ભગી ઉઠવાથી શીરીન કેવી ગમરા  
ઈ હતી પણ અરે તે બનીજ કેમ થકે ! શું  
તેવણુની બેટી એક ચોર ! તે ખ્યાલજ ક્ય  
બેઠકો હતો.

દીધો. વધુ વાર તે પાપનો ભંધકાર બોલે તેણી ખમી શકી નહીં અને પીતાના પગ આગળ પડી તેણીએ રડનાં રડતાં સધળું કર્યું.

“ઓ પપા, મને માફ કરો હું અમાગણી તે વેળા થેલીજ થઇ હતી, પણ અરે તે બધું જેમને ખાતર હતું”

“એકદમ સુખ” તેવજુ તેણીને હાથની એક અક્ષત સાથે દુર કાઢી ” તે નાપાક હોકરાએ માફ કરે ધર બરબાદ કીધુજ તેને ખાતર તું આ તું જન્મન કામ કરવાખી નહીં સુકી ! ”

“અરે પણ તે તો બિચકુલ નીરોઈ છે પપા તે તો—” “તેનું નામ હું સાંભલવા ચાહતો નથી ”, તેવજુ ગમડાત ક્યો ? જો, છોકરી હજીમી હું તને માફ કરી શકીય. તારે હવે તેને એકદમ છોડ-વો ” તેવજુ સહેજ નરમ થતાં બોલ્યાં.

“ઓ પણ તે કેમ બની શકે ? હું તેને છોડી શકતી નથી. યાદ કરો, પપા, જ્ઞાણ મમા નો તમે અત્યેનો પ્યાર યાદ કરો ”

મ જન્મ્યો. જેમના ભાઈ કહી જે દેશાવર ચાલી ગયો હતો. તો તેના અચ્યુત મરણના સ માચાર તેના ચોનીસરસના જણાવવાસાથ વધુ એમ જણાવવું કે એ અડી વરસના અરસામાં ફરીએ ઠીક નાણ. એકદું કયું હતું જેના વારસ તરીકે હવે જેમી માલેક થયો હતો.

તેવો એ પછી કાલાખામાં એક નાહનો સું દર વીત્યા લઈ ત્યાં જઈ રહ્યાં જે અરસામાં શીરીને એકવાર પાણી પીતા. પર કહીદી બધું મત લખી મારી ચઢી, પણ મહેરવાનજી ઘણું કહ્યું થતા. શીરીન તે બામદસર હમેશ કુખી થ તી અને ત્યારે ભલો જેમી તેણીનું તે હુખ બુલા વવા પોતાથી બની શકતું કરતો જોકે તે પોતે પણ એ માટે ધણું મુશ્કેલી અને બળાપો કરતો

શીરીન હાથમાં સધળું મારી જમરે યાદ કરતી. હતી તેણીએ દેતાથી પોતાના હોથ પેલી જખી કે જે એકલાજ પોતાના ધરની યાદ હતી તે ઉપર હાથ દાખ્યા અને ગમગીન આ થથી તે પર બે પળ દીકવા કીધું.

“ઓ પપા, તમે કેટલા સખત થાવોજ તેણી બબડી” શું તે એક જુલ માફરી આખી જીંદગી દરમ્યાન મને સતાવશો. ?

એવામા બારણું ખખડયું અને નાહની પી હું રમતી રમતી ઓરડામાં ફાપલ થઇ. તેણીએ ઉતાવળે તે જખીને કાગજ પાઠાં ખાનામાં છુપાવી દીનાં પણ તે બાળકની ચચોર ચરમે તે જોયું અને વળી પોતાની જ્ઞાણી મમાની આંખમાંના આસુ પણ તેનાથી છુપા રહી શક્યા નથી.

“કાંય પીછું તું હજી રમ્યાજ કરશે કે ? ” માતાએ જરા કપકો આપ્યો “હવે જરા બેસીને લેમત કર મારી દાહી દીઠી અને તેણીની લે સનનીચોવડી ‘બાળપેઠી’ પીછુંને આપીતે તુરત બહાર ગઇ કે જ્યારે પેલાં ખાણામાં ચાવી એમ જ રહી ગઇ હતી. તે તેણીની નજરે પડી નહી.

પીંડુ લેસન કરવા બેઠી પણ તેણીનું તે ઉપર ધ્યાન લાગ્યું નહી, આંક ફહામ ઉપર મ



1. असिसे इपाभाई दाराभाई रणडी.

# Thoughts on New Year.

Written for Gulshan by—Rupabai Dorabji Rabadi.

Read and digest.

“ May holy thoughts adorn—Each youthful heart &  
mind & day by day may you be found—More gentle, good kind. ”

**Luciuda-B.**

Oh ? the coming Year, ! What ? gladness are revived—the memory  
visions float before our minds, f bringing back the joys that was  
eyes. We are so full of joy to greet the new friend, that the loss of our  
old friend we scarcely note. Such is life ? We never stop to think  
that our new friend—the coming year—will perchance prove less  
true, less faithful, or less generous than our departed friend—the  
past Year ? We are apt to forget the many blessings—the bright  
happy days which we have enjoyed under the kind friend's aus-  
pices & turn with longing eyes to that unknown, unfathomed  
Future, which may prove less delightful—or who can tell perhaps  
will prove full of thorns ? To some of us, the page of life would be  
newly spread, white & spotless, ”

As I sit in such meditations, countless thoughts of by gone  
times and scenes invade my mind in quite succession, and as  
I take their review my warm breast is thrilled with love and  
gratitude to the Heavenly Father for the countless blessings shower-  
ed through life, & for the great love & mercy heaped upon my  
head, doubtless to all—but chiefly to me in each trying hour. Words  
of fervent praise rise to my lips, & I can hardly resist the  
temptation of falling on my knees & meekly adore the omniscient  
power, in which I dare say many of my readers will heartily join.

“ a living present, without a past. ”

Perhaps, to many of us the past, with mingled feelings will  
often rise in the minds; the memories slowly steal, & bring  
tears to our eyes To some the pleasant pictures of the past

May my humble petition be heard—that He who has blessed the past, may bless the new-born  
Year ?

Another year has fled ! We are a year older than we were on

this day last year ! Thus days & months & Years pass swiftly till at last we gather to our fore Fathers. Each year seems to proclaim that, "thou too must die; beware, this might be your very last year in this mortal world." The future is blank & wisely hidden from us, and only the present is given.

Let us this day decide to improve the state of our minds & hearts—make up our past neglects, if any, so that hope's bright sunbeam might dawn upon our way and encourage us to tread the paths of wisdom; the knowledge will surely make our last moments happy & hopeful. So, let us welcome this new year with prayers heartfelt & sincere. Above all, let us remember that if my clouds appear to darken our bright horizon of life, the never failing help is always nigh, & however sorely our hearts are tried, there is one above us who will be our Guide through this & every year.

As this is the day—as I said before of—holy meditations, let us make some good resolutions—resolutions good & abiding—such, that find us on this day, coming year, to God & more deserving of His grace & His great kindness, than we are at present moment,

& such that bring peace of mind "dearer than all" ! First of all let us be more religious—for without a religion, we are next to nothing. Let us try to look through it—blowing off the chaff & reach the kernel to do this, we must try & learn to know Him—find out true reasons for His Laws—Laws set out and arranged for our well being, & which our Fore-Fathers revered without asking "why,—or whence" being guided by their great faith & their natural instincts both of which we lack now a-days.

Then, we must try to form our characters, to right earnestly cultivate the habits which constitute the character not outward polishing but inward improvements which go hand-in-hand with religion, & which—to speak the truth—forms a part of religion & greatly contributes to our general well-being. Such as truthfulness, integrity, cleanliness of mind & body, holiness of thoughts, kindness, love and devotion, manners & morals. We should remember that character is power. A person without a character is as a ship without a rudder—drifting aimlessly on the vast worldly ocean.

"The officer who forgets that he is a gentleman, does more

harm to the moral influence of his country, than ten men of blameless life can do good" (Lord Stanley to the students)

The same words can well be applied to us all. The crown & glory of life is character. That is why we must be very careful that no evil habits our nature may imbibe. It is a fine remark of a Russian writer that, "Habits are a necklace of pearls, unless the knot & the whole unthread. A habit at first may seem to have no more strength than a spider's web but once formed it binds us with iron chain especially the young ones. It is our first & most important duty to train up our young ones from the first to acquire good, pure & virtuous habits. In them they are most easily & imperceptibly formed, and once formed they last for life." The beginning holds within it the end."

Last, & not the least of all we must acquire the habits of self-denial & self help. After all, life has something serious in it. It can not be all a complete history of humanity as many of us seem to think. In order to live a life-to be enabled to enjoy it in good earnest, we must early learn to practise self-denial & self culture,

the acts of affection, discipline, industry, thrift & self-control comprise under this head. Most men work for the present, a few for the future. The wise work for both—for the future in the present & for the present in the future."

(Guesses at truth)

The real secret of all success is to know to deny yourself. If you could but once learn to get the whip hand of ourselves? It will be a hard battle gained.

I am sure many of my gentle readers will readily agree with me when I say that many among us debase themselves by the vices which accompany civilisation but make no use of its-benefits and advantages. They eat, drink, & sleep and abandon themselves to their sensual appetites. To speak plain—they know no good no religion the thought of future or coming sorrow, or of helplessness that comes with year or sickness, never enter their head, or if perchance they do if they heard the feeble voice of conscience they suffocate it they kill it—stop their ears till at last the nature—never failing nature takes its revenge & hurls them down—down—whence they shall never be able to lift up their heads, they drag many an innocent

unsuspected ones behind them to share the fall. Many, of what are called "Upper Class" share the above vices & their natural results. Many waste their means to keep up appearances, and in feeding folly, dissipation & vice. Even those who have no means of their own to indulge in, create the means by giving themselves up to the bad habits and sensual enjoyments,—thus our nation has lowered, & is lowering itself day by day to the very depths of shame, misery & crime! Let us rear dear ones—our young ones to thrift and economy.

"In the family, as in the state," says Cicero—"the best source of wealth & well-being is economy."

Burns says:—

"Reader, attend, whether thy soul  
Soars fancy's flight beyond the pole  
Or darkling grubs this earthly  
hole in low pursuit—  
Know prudent, cautions self-control  
is wisdom's root."

There is also a French proverb;

"Qui a vingt ne sait, à trente ne peut,

à quarante N'a-jamais ne saura, ne pourra, N'aura." that is:—"He, who does not know at

twenty, at thirty can not, at forty he will not have—he will never know, never could, & never will have."

There is a sort of dignity in the very will of saving for some worthy purpose, even though the attempt might ultimately prove futile; because it produces well regulated mind, & also presents opportunities of practising that self denial, which is essential to our well-being & comfort, & which is surely an ornament to our lives. It gives prudence a triumph over extravagance a mastery of virtue over vice—& secures comfort. With a wise economy, life will prove a blessing & old age an honour. The methods of practising economy are very simple. Spend less than your income or earning never incur even a common debt always try to live within your income & make a rule to put by even a trifling—never mind how scanty your earnings may be. As they say:—

"Know when to spend & when to spare,

And when to buy, & thou shalt never be bare."

The secret of all success is to know how to deny yourself, to save & to economize. Extravagance is the sin pervading in our



circles. Not only the rich & moneyed-classes succumb to its deplorable influences, but it extends to the middle class. The latter has such a burning desire to keep up appearances, & keep pace with rich ones in all its worldly transactions that they contrive first small debts & then involve into larger ones. They can't bear the idea of being thought poor, as if it were a crime to be thought or called so. While in reality it is quite contrary. The best are often the poorest. There is no disgrace whatever in being poor. The happiest part of our lives is while we are battling with poverty and gradually raise ourselves above it. It is then that we deny ourselves for the sake of our dear ones, it's then that we have many opportunities of becoming wiser & better & consequently happier in our dear homes, the envied of many a rich ones & make ourselves really useful to society at large. Many a benefactors have been poor & out of their poverty & utterings their benevolences has flowed. Poverty often purifies our morals. The charity which merely consists in giving, is an idle indulgence. Rich men may become satiated with food, & lose appetite, while poor men relish and digest anything. A

begger, is said, to have asked alms of a rich man "because he was hungry" "Hungry?" said the millionaire, "how I envy you."

Dr Abernethy's prescription to the rich man was "Live upon a shilling a day, and earn it"?

When the Duke of York consulted him about his health, Abernethy's answer was—"Cut off the supplies, & the enemy will soon have the citadel." Thus poverty is no disgrace, it is honourable in many instances. Many un honest, God-fearing, religious, and generous men & women are poor and what of that? the society that does not harbour or honour the people who are not considered rich in money, is not worth the name or worth single thought of good people. It is far better for us to shun such societies.

Many a time poverty is sent to good people, by kind providence as trial or a safe guard, and wise cheerfully yield to its chastening influences. It is said, that "when poverty comes in at the door, love flies out at the window" But love flies quite as often from the houses of rich? in order to have a happy cheerful home, loving & cheerful hearts are wanted, not the riches,

I know many an Extravagants, to whom a rupee borrowed or begged is far sweeter than one honestly earned. It has so far as I know, become the settled custom of the flourishing towns. They would rather borrow than earn. Those who are thought to be well-educated & rich, are the greater debtors, contracted to keep up appearances and to be thought affluent. So much so, that every other kind of well-being is either lost or under-valued. And then to see them toiling and moiling,—twisting and doubling themselves in order to recover their moral tone by bestowing charities. To bestow a charity is of course our very best and very first duty—duty towards our Creator and duties towards our fellow-creatures—none can gain—say that? It is also the first of the manifold benefits that we derive from self-denial and economy. On the other hand those who are debtors and charity-givers at one and the same time, can hardly be called charitable, or rather the charity should rightly assigned to him from whom we have borrowed for it! The charity is good in itself and for its sake we should economise and save. We must, for its sake—practise self-denial and self control.

"Who—who—who" s here,

I, Robert of Doncaster.

That I spent, that I had,—

That I gave, that I had,

That I left, that I lost!"

Again:—"Real glory-springs from the silent conquest of our selves, and without that the conqueror is nought—but the first slave."

By running into debt we give another person power over our liberty. We dare not look our creditors in the face. What madness to run into debt for superfluities? To think how the shopkeepers and drapers press us to buy fine clothes—using the names of great rich ladies and gents, as the buyers and admirers, and thus place strong temptation in our way? In olden days Romans are said to regard their servants as their enemies. We must regard the drapers and shopkeepers in the same light? They tempt the wives and daughters of honest men to run into debt, for the sake of fine dresses and ornaments and what not, and then charge heavier prices and their foolish customers pay them very often, they have to pay more than double as a penalty of being imposed by them.

Thus a great part of their income is swallowed up, which should go to the poor and indigent, for upon our industry and frugality our well-being depends.

"To catch Dame Fortune's  
golden smile

Assiduous wait upon her,  
And gather gear by every will  
That's justified by honour.  
Not for to hide it in a hedge,  
Not for a train attendant,  
But for the golden privilege  
Of being Independent."

( Robert Burns )

Mr Joseph Bayendale posted up the following texts in large type along his warehouses, so that every passer-by might read them-

"Never despair." Nothing without labour. "He who spends all he gets, is on the way to beggary." "Times lost can not be regained." "Let industry, temperance, and economy be the habits of your lives." "God helps them that help themselves"

The following are some of the maxims engraved on the tomb of one of John Donough of new Orleans.

"Remember always that labour is one of the condition of our existence.

"Time is gold, throw not one minto away, but place each one to account.

Do unto all men as you would be done by.

Do not spend but produce.

Deprive yourself nothing, but live in honourable simplicity and frugality."

Dear readers, while concluding this, allow me to offer my hearty congratulations to each and all. May the Almighty prove this New year to you and your dear ones and friends, full of health, wealth, prosperity, long life, and above all, may you be blessed with that "peace of Mind" which is the master-key to the happiness, we clamour after so incessantly? May His great mercy bring hope to the hopeless-health to the ailing-peace to the sore-hearted, happiness to the unhappy, and sweet contentment to all? Amen! Amen!



હું હંસાકું!

પરોણા—બુધા બેઠકને મને અંક કીસી  
આવે દુને પેપી બારણ  
બુધાજી—(મમાના બોવામાં બરણને) નહિયા  
મને તમારા જાવ બોણશે. મારા મમાને  
કીસી કરોને પેપી મને આપો.



# અંતે સમજ !

( એક દુકી વાર્તા )



ગુલશન'નાં પટેલી અંક માટે ખાસ.

લખનાર—મિસ શીરીન.

ખાનિંદ એક ખુશ છે: એવું ગણીને ચાલનારાંઓ આખરે છે. ઠંડાણે આવે છે તેનો દાખલો આ વાર્તા દાખલ છે. ફરજને ખાતર નહિ પણ રમુજને ખાતર જુકું ઓલી પોતાના સંસારનું નજીબ વાળવી સાચીએ આ ધ્યાનમાં લેવા જોગ છે.

એક સાંજે મેરવાન મોટી પોતાની અદરાય-લી પ્રીયાને ઘેર જવા ઓળીસેળી નીકળ્યો. સ-એતા મુજબ તે આજે ખુશ મીઠાજમાં નહી હોતો, એમ તરત તેનાં મ્હેડાંપરથી જણાઈ આવતું હતું. ઘણાજ ઊંડા વિચારમાં ધીમે કદમે ચાલતો તે “અંકીસ વીસા”ના કુશદે કંખા-ઉંડમાં દાખલ થયો, અને સીડકી ચડી અ-દર દોડમાં આવ્યો. ટેમણ પર પોતાની ટોપી અને લાકડી મુકી તેણે આજુબાજુ નજર ફેંકી પણ કોઈ લાં નહી હોવાથી, તે ત્યાંજ ફેરા ખાતો ટોપ્યો. પાંચેક મીનીટ તે ટોપ્યો હરો. કે અંદરથી આંસાં તેની વહાલી મોહરદાર બહાર આવી, અને તેને ઉભેલો જોઈ એકદમ ઉભી રહી ગઈ.

“હા મેહલવી, તમે ક્યારે આયા? ઓ કવી ખીલધી? તમે ખી શું?” પણ તેનો ઉદાસ ચહેરો જોઈ તેણી એકદમ ચુપ થઈ ગઈ. “મે-હેલી, શું છે?” તેનાં ખલાં પર હાથ મુકી તેણી એ પુછ્યું. “આજે સીરીયસ કેમ છેવ, કીયર? તમને ઉદાસ થવાનું શું કાંઈ કારણ મળ્યું છે?”

“હા. કાંઈક તેમ છે ખરું.” મેરવાને ચં-બીરાધથી કહ્યું, અને પછી નજીકનાં એક સોફા

પર બેસી, તેણીને પોતાની નજીક એંચી તે બોલ્યો, “આંસાં. હું મુછું તેનો સાચોજ જ-વાળ આવજો. ગઈ કાલે હું સવારે આપી ત્યારે તું મને મળી નહી, અને આજે સહવારે મેં જવારે તેનું કારણ પુછ્યું, ત્યારે તે મને એમ કાંઈ કહ્યું કે તું બહાર ગેઈતી?”

આમ નહી ધારેલો એથીંતો સવાલ સમજ આતાં શીકકો પડી ગઈ પણ તુરતજ હીંમત રાખી બોલી, “એટલે-તમે શું કહેવા માંગો છો.” “માગ સવાલનો જવાબ આપ.” ખીનું કાંઈ નહી. તે એમ કાંઈ મને કહ્યું કે તું ફરવા ગઈતી?”

“કાંઈ. તેવાળી હું ગેઈતીજ? તમે શું કહેવામાં ગોઝ તે મને સમજ નહી પડતી.” તેણીએ પોતાના હાથ તેના હાથમાથી છોડવાની ફરોસ કીધી, પણ મેરવાને તે મળ્યુતીથી પકડી રાખ્યા.

“તું કાલે ગેઈતીજ? તારી પકડી ખાતરી છે?” તેણે ફરીથી પુછ્યું.

“અલખતાં. કાંઈ નહી?” હસવાનાં ઢિંગ કરતાં તેણી બોલી. “મેરવાન, તમેથી શું જો. હું જાઉં કે નહી જાઉં તેમાં ફેર શું પડવાનો હતો?”

“ નહીં કેર નહીં ? ” મીવાય કે-આંવાં તું  
જુલું જોયે ન મને પસંદ નથી અને કોઈવાર  
મને એમ લાગે છે કે તું મને-”

“ તમને શું લાગે ? ”

“ કે તું કોઈ કોઈવાર જુલું જોયેય ”

“ હું જુલું જોયું ? ”

“ હા. ”

“ અરે ! ” ફરી એકવાર તેણીએ પોતાની  
હાથ ઊડવવા માંગ્યા પણ તેણે હોડવા નહીં

“ સમજ એનીય, ” તેણીના માન પસાર-  
વારતાં તે માયાથી બે (યો). “ હું એમ નહીં ક-  
હેતો કે તું આણી છુટને જુલું જોયે. તું  
એમ નહીંની બોલતી હશે. પણ નહાણું નહાણું  
જુલું જોવતી હશે. ત્યાંની એ એક  
એકી છુટી ચીજ છે કે જે જરા જરા કરતા વ-  
ધારે વધી જશે. ”

“ એ, હું કંઈ તે જાણતીય નથી. હું  
જુલું જોવતીય નથી. ” તેણીએ તુરંજવાયે  
કહ્યું, પણ તેણીની આખમાં આસુ હતું

“ તારું કોલ કુખરયા માટે હું ધરો દીવ-  
ગીર છેડા, આમુ કીવર, પણ રરણ પડી  
આપણને જવારે સાયેજ છાંછી ગુજરતી  
છે, આપણું તે ત્યારે સુખ કુખતી સદાને માટે-  
ની પાતળ બાંધવાની છે, ત્યારે તો સસારમાં  
આપણને સદા સાચાંજ રહેવું જોઈએ. નહાની  
આનદોમાં બી-”

“ બસ, બસ, હું કાંઈ એવું સમજવા  
માંગતીય નથી. તમે ધંધુ જ થતી છો. ” અને  
હર્ષ તેણી મોટેથી રડી પડી

“ ના, રડ આણ. કદાચ હમણું એ વાત  
છેડવામાં હું મુખે હોવાય. પણ હું એ ખરી  
બીના જાણવા માંગતો હતો. કાંઈ નહીં બસ  
જવા દે એ વાત. ચક્ર ઉકેલવાર થા આપણે  
નાટકમાં જઈએ આઠ વાગવા આવા. ”

“ નહીં. તેમ કાંઈ બનશે નહીં, બધાં  
સુધી તમે આઠ કહેવું ખરે મનશે નહીં, ત્યાં

મુઠી હું તમવાર નથી ચલાવી હું કાલે બહાર  
ગતીય. ”

તેણે તેણીના હાથ ને અત્યાર સુધી પકડી  
ગળ્યા હતા. તે એકદમ છોડી દીધા, અને દી-  
લગીર એટલે ઉડી બારી આગળ જઈ બેઠો.

“ આનાં, ” ઘેડીક પણ ચુપ ઉભો રહેવા  
પછી તેણે તેણીની તરફ ફરી કહ્યું ‘ આણાં  
ત્યારે તો એમ ધારવામાં હું જ બોટો હતો. હું  
દી નથી છું, જા, તમવાર થા આપણે જઈએ. ”

આણાં છતી. જુલું જોવી તેણી ફાતી ગઈ.  
પોતાનાં ફેલે થયેલી જોઈ તેણી ખુશાળ છરે  
તમવાર ચલા દોડી, અને પા કલાકમાં તમવાર  
થઈ આવી. નેએ બનેએ નાટકમાં જવા ચાલું  
મક્યુ. આ મે રરતે તેઓ એક પણ બોલ  
બોલ્યાં નહીં તે એક નવોજ વખાણવા લાયક  
પારખી સસારી નાટક હતો, એકે એકને તે  
પમદ પડ્યો પણ આણાં, -તેણીનું ધ્યાન રેજન  
તરફ નહીં હતું. તેણી તો સાંજની બાજુ ધાક  
કરતી હતી

નાટક પૂરો થયો. મેહેશ્વીએ રાખેના પ્રમાણે  
નજદીકના એકાદ હોટેલમાં આણું લેવાની  
આહ્વા દેખાડી પણ તેણીએ ચાકી જવાનું બોલું  
બદાનું કદાકી તા કહ્યું. અને તેથી તેઓ  
પાંચરાજ ઘેર ગયાં, ત્યાં બહાર બારણા આ-  
ગળજ તેણીને ચુક નાઈંટ ઇચ્છી તે છુટો  
પડ્યો, બારી છતરે તેણી પોતાના રૂમમાં  
ગઈ, તરેલવાર વિચારો તેણીને આવતા હતા.  
અરે, તેણીએ એમ કાંઈ કીધું હશે ? તેણી  
સાચુ જ કામ નહીં બોલી હશે ? તેણીનું બોલવું  
મેહેશ્વીના ધ્યાનમાં હજુર ઉતર્યું નહીં હવું એમ  
તેણી સારીરીતે સમજતી હતી. તેણે પણ કાં નહિ  
તેણીને વધારે જુલું જોવતી અટકાવવા એમ  
નાંખતી કીધી હોય ? અને અરે તે એક કેવું  
હરણ જુલું હતું. મઠ કાલે સહવારે દશ વાગે  
ત્યારે મહેશ્વી નહીં ધારેતો તેણીને ઘેર આવ્યો  
ત્યારે તેણી હજુર સુતેલી ઉડી નહીં હતી. નાદ-  
રરત તબ્બેલના કારણે રાતે ઉંઘ નહીં આવવા-

થી તેણી સદવાર સુધી ઉઘી રહી હતી. પણ શરમને લીધે તેણીએ ફરવા જવાનું બહાનું કહાડી તેને ઉઠાવ્યો હતો, અને તેણી ગાંધ કોઈ વખત તેણી એમ જતી હોવાથી તેણીનું એ છુટું કાપડું તે વખતે તો મેહેલ્લી ચુપ રહ્યો હતો. એટલે તેણીને ધીરજ આવી હતી, પણ આજના એ ઝોમીંતા સવાલથી તેણી ગભરાઈ ગઈ હતી. તેણે કેમ જાણ્યું કે તેણી બહાર નહીં ગઈ હતી ? તે એવો આદમી નહીં હતો કે જે ફક્ત વહેમ લેખજવાથીજ એમ સવાલ કરે ત્યારે તેને કેમ માલમ પડ્યું ? શું તેણીના દેખાવમાં તેણે કંઈ માલમ હતું ? કે તેને શું નોકરોને પુછી જોયું હતું ? તેણી પોતાની બૂલ માટે ધણી પરતાવા લાગી. નાદેથીજ તેણીને છુટું બોલવાનું ટેવ હતી, અને ત્યારેજ તેણીના માથાપે તેણીને વારવારે બહેલ ઉતરતી આપ્યું હતું. એકપુરી દિંકરી હોવાથી લાડ અને વરાહ માં તેણીને ઉધારવામાં આવી હતી. અને તેથી 'નાનપણથી મોટપણ' તે કહેતી તેણીના બાપ માં ખરી પડી. જરાક છુટું બોલી, જરાક બોલી, માથાપ આગળ, પાડ પાડેથી આગળ, દોસ્તો આગળ, એમ કરતાં કરતાં પોતાના ખાવંદ આગળ ખી બોલવા લાગી. અને હવે આજે એ છુટી ટેવને માટે તેણીને પરતાવો થતો હતો. તેણીના માથાપે નાંધેથીજ તેણીને કંઈ નહિ એ ટેવથી દુર રાખી હતે એમ હવે તેણી વિચારવા લાગી. અલગતાં વાંક તેણીના માથાપ નોજ હતો. એક બમ્બુ મોટું થઈ સુખ અને આશીર્વાદ પામે અથવા કોરીની કીમતનું કી-તાયનું કોંઈતું થઈ દુખી નીવડે એ સંધનું તેના માથાપ તરફથી જળતી ફેળવણી પર આધાર રાખે છે. માથાપ જો સારી ફેળવણી આપે તો બમ્બુ મોટું થઈ પાછળથી સારજ ફળ મેળવે છે. ત્યારે છુટી ફેળવણી ખોટા, લાડ, અને હદ બહાર વહાલથી તે બીગડી જઈ પાછળથી દુખી થાય છે, જે આપણું અહોના બાપમાં ખરું પડેલું આપણે જોયું છે. c

સામ્યુ બોલી દેવાનો એક સરસ ચાન્સ તેણીએ ગ્રામ્યો હતો. એમ જાણી તેણી ધણી દુખી થવા લાગી. તેણીએ ખીજે દીને મેહેલ્લી આગળ તે વાર સામ્યુ કહી દમ આદમાગવાનો ટેકાવ કીધો. પણ તે આવશે કે નહીં ? તે શરસો થયો હશે તો કદાચ નહિ ખી આવે ?

મેહેલ્લી રાજ એક દેરો તેણીની આગળ આવતો હતો. અને તેથી ખીજે દીન સધી અધીરતા સાથે થોજવા સીવાય ખીજે છુટકાજ ન હતો. તેણીના બનિબનાં સખને આધાર મેહેલ્લીના આવવા ઉપર હતો. તે આવશે કે નહીં તેના ધડક ધુમરા-મા તેણીએ આખી રાત પુગી કીધી. ખીજે દીને પણ આજોજ દીવસ તેણી બેચેન રહી અકેક ધડી અકેક વરસ જેટલી લાગતી લાગતી હતી.

આખરે ચાર વાગ્યા મેહેલ્લીનો આવવાનો વખત થયો. તેણી ડેસ કરી; બારી આગળ તે ની રાહ જોતી ડોખી. ચાર વાગ્યા પાંચ મીનીટ ઉપર થઈ, દસ થઈ, પંદર થઈ, ત્રાડચાર. અને આખરે પાંચ. પણ મેહેલ્લી આજોજ નહીં તેણી દુખી છગરે આંખમાં આમું સહીત ત્યાંથી ખમી અંદર આવી. તેટલાં જોરામાં ટેકીફાન વાગ્યો. તેણી દોડી. મેહેલ્લીનો રહાડ તેણીએ તુરંત ઝોલખ્યો. સોરાજ હીંગ સોજીક તેની ઝોરીસનાં વડાને કાંઈ મોટર એક્સીડન્ટ થવાથી, હોસ્પીટલમાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો. અને તેથી તે પણ સાચે ગયશે હોવાથી નેનથી આવવાને બની શકશે નહીં એમ તેણે જણાવ્યું. લાગત એક અકવાડીઉં સધી મેહેલ્લી આજોજ નહીં. તે રાજ ટેલીફાનથી તેણીની ખબર પુછતો હતો. મેહેલ્લી પેલી ખીનાં બુલી ગયો. હશે એમ ધારી ઝોલાં ખુદી થવા લાગી, અને તેણીએ ખરી ખીના જણાવી દેવાને જે ટેકાવ કીધો હતો તે હવામાં ઉડી ગયો.

, એક અકવાડીયું વીતા બાદ મેહેલ્લી પાછો આગલ માફક આવવા લાગ્યો. પણ તે થોડાજ પણ થોડાજ વખતમાં ચાલી જતો કાન્થ તેના વડાની ગેરદાજરીમાં એક્સીડન્ટ દાખલ તેની પર કામનો બોનો વધારે હતો. આવાના ધારવા મુજ

ખ મેરવાન પેથી ખીના બુધીજી ગયો હતો. તે આગળના જેવો પાછો રમુજી અને દરતો બન્યો હતો. અને તે જોઇ આલાં ધણી ખુશી થઇ. તે જીએ પકકો ઠરાવ કીધો કે હવે કદી જુદું બોલવું નહીં. પણ નહાતી યા મેડી ખાખમાં સદા સાચું બોલવું અને તેણી શું એ ઠરાવને વળગી રહી નહીં. તેણીએ એ ઠરાવ કીધો ખરો, પણ અમલમાં મેડી શકાયો નહીં. કેમ મેલાય ? જે માણસને એક દેવ અસહયીજી હોય તે જલદી છોડાવવી મુશ્કેલ પડે છે.

એક દહાડે મેહેલ્લીને ઘણું કામ હોવાથી સાંજે આવતે મળવાનું નહીં બનશે એમ ધારી અપોરે બે વાગે તેણીને ઘેર ગયો. હોવામાં કાંઈ નહીં હોવાથી તે રમુજને ખાતર ત્યાંજ છુપાઈ જો હોતો તેવામાં આંધાનો મોટેથી બોલવાનો સાદ આપ્યો.

“પૈસા ! પૈસા કાંઈ દરજા અપોરો નહીં” તેણી હરકેરાઈ બોલતી હતી, થોડા દહાડાં વાગે થોભવુંજ પડશે. હમણાં તો સત્તર કર. પછી હું પૈ એ પૈ સુકવી આપીશ.”

“પણ ખાઈ થોડા વખત, થોડા વખત કરતાં બે મહીના થવા આપા. ને હજુર તમે થોજવા કહોજ તે કેમ બને ?” કોઈનો કાકાનુદી બયો સદા સમજાયો. “હું ગરીબ માણસ પૈસા વગર કદાં સુધી ટવણું ? મને હમણાં પૈસાની જરૂર છે, ખાઈ બધા નહીં તો થોડા તો આપો. થોડા જલદી ચેનની સીવાઈના પૈસા હમણાં આપો. પછી ખીજ આપજો.”

“નહીં. તેમ કાંઈ બનશે નહીં. મેં એક વખત ના કહ્યુંની ? બસ જા. હું જોતો નહીં કે હું પોતે હજુ તો ખીજાં કપડાં સીવાઈને બેસી રહી જ પછસા હાથમાં આવશે, ત્યારે આપજા જા, થોડા દહાડાં રહીને આવજો.”

અને પછી તે કોઈ દરજી બજાડતો ખમડતો મેહેલ્લીને જોવા વગર હોલમાંથી મસારા બધા બહાર નીકળી ગયો. મેહેલ્લી તેની પુકે દોડ્યો અને જેવો તે દરવાજામાંથી થોડેક દુર ગયો કે

તેને કાંઈ મારી ધોખાડી મેલના કંટલા પૈસા રહ્યા હતાં તે પુછ્યું.

“સાહેબ, મારા એકવીસ રૂપ્યા ખાઈ પર રહેલા છે, તે એવણુ આપતાં નથી. બે મહીનાનો હું ધોલા ખાજી છ. હું ગરીબ આદમી પૈસા વગર પુરું કેમ થાય સાહેબ.” હાથ જોડી તે દરજી એ કહ્યું.

“કીક છે, બે આપ રૂપ્યા, હું સુકવી આપુજા. હવે ફરીથી ખાઈ આગળ મળિના ના જતો.” હયાં દયાળુ મેહેલ્લીએ ગમવામાંથી રૂપ્યા કાઢાડી તેને આપ્યા, અને પછી બમળખીમાં ઉભેલા તેને ત્યાંજ છોડી તે ‘વીલા’ તરફ પાછો ગયો.

સીદ્દી પર ચહડતાં આલાં તેને સાંખી જ ગયા.

“કેમ મેહેલ્લી, આજે કાંઈ જલ્દી આપા ?” તેણીએ અચરતી બતાવતાં પુછ્યું.

“હા. આજે સાંજે એકીસમાં જરા કામ વધારે છે, તેથી પછી મેડીથી આવવાને બનશે નહીં, એમ હોવાથી હમણાં આપો. તેણે ખારથી તેણીને માલ પસવાડી કહ્યું.

ત્યાર પછી બીજી સાધારણ વાતચીત કરી મેહેલ્લીએ વાત છેડી.

“આધુ, જાન, એ હમણાં અહીં કોઈ અમી ગયું કે ? હું હમણાં આવતો તો ને કોઈ દરજી જેવો મને સામો મળ્યો, તે એ દલો તો ઝાપમાં ચાલતો તો કે અધિજા હું દની મારક મને જોશમાં અડડી પડ્યો. તે કાંઈ યુસ્સાથી એમ તો બજાડતો હતો કે” બે મહીનાનાં પૈસા અટકાવ્યાજ તે નહીં આપતાં” તે વહાલી, એ શું તારો દરજી કાંઈ હતો કે ?”

આપ સવાલ આગળનીજ માફક નહીં ધારેલો હોવાથી, આલાં ગમરાઈ ગઇ, પણ જુદું બોલનાર, માણસ તે કાંઈ ખાંડ્યું જાય ?

“દરજી ? નહીં મેહેલી હીઅર. અંદીં તો કાષ્ટજ નથી આયું” તેણી હીમતથી બોલી, “મારા દરજીને તો મેં પૈસા ચુકવી આપ્યાજી, એટલે તે શાને માટે આવે ? તમારી કાંઈ લુલ્હ હશે.”

“પણુ તે નીકળ્યો તો દરવાજામાંથીજ મેં પોતે જોયોની.”

“તે તો બા કાણુ જાણે. પણુ અહીં તો કાંઈ આયું બી નથી ને ગયું બી નથી.”

“ખરેખર ?”

“ત્યારે ખરેખર નહીં તો જોડું ?”  
મેહેલી સુપ થઈ ગયો તેણે બોલે ? આતો ‘જીતી આંખે આંધળો’ તેના જેવી વાત હતી.

“ત્યારે તો મીરીજ લુલ્હ હોયો. બીચારા લુલ્હમાં અંદર ધુસી આવ્યો હોયો. પણુ હું જાણું કે કદાચ તે તારો દરજી હોયને હુને પૈસાની જરૂર કાંઈ હોય તો હુને આપું, તેથીજ હુને પુછ્યું.” અને એમ બોલી તે ન રૂમાલો મ્હેણે ગુજતાં બાડી નજરે તેણીની તરફ જોયું, પણુ એક બી બોલ્યા વગર તેણી ઉભીજ રહી.

થોડો વખત એવાર પેદારની વાતો કરી મેહેલી જવા હોયો.

“મારાથી હવે સાંજના નહીં અવાશે, હું આઘાં, હું વાટ ના જોતી. હવે તો કાલે જ આવશ.” તે જતી વેળા કહેતો ગયો.

ગરીબ બાપડો મેહેલી ! તે આવ્યો ત્યારે ખુશ મીઠાસમાં હતો, પણુ પાછો ગયો ત્યારે રજીંદા અને દુખી બનેલો ગયો. પણુ કાંય નહીં રજીંદા બને ? કાંય નહીં તે દુખી થાય ? જેને પોતાની સુખ દુખથી જાગ્યજી કાંઈકી તેણીને એવી રીતે જુહું બોલી તેને કોતો જોઈ તે દુખી નહીં કાંય થાય ? પણુ આક્રીન છે તે બધા જવાનને કે તેણીની

એવી ધુરી ટેવ જતાં બી તે તેણીને અતી ઘણી દેહતો, અને નાંખની કરતો હતો. હજુર પચ ધીરજ રાખી “કાંઈ નહીં. પછી સૌ થઈ રહેશે. એ સુધરી જશે,” એમ વિચારતો.

પેલી તરફ આઘાંએ શું વીચાયું, તે જોઈએ. મેહેલીનો જવા પછી તેણી ફતેહથી મલકાવા લાગી. “મારો બોલો બલો મેહેલી, મેં તેને કેવો ઉડાવ્યો. હીક થયું કે મુવો દરજી જઈ અહીંથી ધસકાઈ ગીયો તો, નહીં તો મારો રૂકાસ થતો. ને વળી હીક થયું કે મેહેલીએ બા આજે છદ નહીં કીધી. માડ કહેલું એના ધ્યાનમાં ઉતરી ગીયું. મુઝું જુહું નહીં બોલવાનો તરત વિચાર કરજીરે પણુ શું કરે. જુહુંજ બોલો દેવાપછ. પણુ કાંઈ નહીં. જરા સરખું જુહું બોલો નેમાં થઈ શું ગયું ? માટીડાની જાતને બધુંજ સાચું કહી છપ્પે તો પછી આપણે તો તેના જોડામ જેવા ગણાઈએ. એતો વળી નહિ કહેવા જેવું હોય તો નહીં બી કહેવાય. મારો વર થયો તેથી શું થયું ? હીક થયું ને નહીં કહ્યું તો”

કેમ વાંચક ! શું ધાર્યું ? જે ઘણી પોતાની પચોતરને છપ કરતાખી જવાદા આહે, તેજ પરણેતર પોતાના આવદ માટે કેવું માન ધરાવેછ ? કેવું મન ઉચ્ચારેછ ? પણુ દુન્યાજ એવી છે. જુદાજ. અને લુચ્ચાઈ લઈ ગાઈજી દમચા રાજ્ય છે. તેના હાથ કઠ ગા છે. ‘આવ દને ખુદ બરાખર’ એમ જાણુતી વફાદાર મોહર દારો આપ દુન્યામાં જવલેજ માલમ પડશે. ધણીનેજ પૈસે રાજ કરી તેનેજ જોડામ બરાખરે જાણુતી અજગાઓ ધણીબી નજરે પડે છે. જ્યારે તેવા કમનસીબ આવદા ઘેરમાર્યા ક’ટાજોડા ક’લ્યામાં છદ ગી ગુજરવાનું વધુ પસંદ કરે. છે. પણુ એવી થોડાક મુરજોને ખાતર આખી સ્ત્રી સોસપટીતું લાવળક કરવા હું માંગતી નથી. કાંઈ વફાદાર મોહરદારો એના પણુ આવેછ, કે જેઓ આવદને ખુદ બરાખર ગંધી સાચ્યા વ



હાથથી તાબેદારી કરી માન આપે છે. વફા-  
દારીમાંજ પોતાનું જીવન સમજી પોતાના  
જીવના ભોગે પણ પોતાના બાગીદારને સુખ  
આપવાની કાશેય કરે છે. અને અલગત તેમ  
કરવાની તેઓની ફરજ છે. પરંપુરા સંસાર સુખ  
કરવાનો એજ રસતો છે.

મેહેલ્લી ત્યાર પછીની રોજ ચાલુ આવવા  
લાગ્યો, અને આગળ માફકજ છુટથી વર્તવા લા  
ગ્યો, એટલે આલાને ખેવડી હી મત આવી.

“એલીસ, સોરાજ પોતાની સીકનેસમાંથી  
સારો થયો તેની ખુશાળીમાં હમે આવની કાલે  
રીસેપસનને મેળાગડો કરવાનો વિચાર કીધો.  
તું ખી આરશે કેની ડીઅર ?” એક સાંજે ધેર જતાં  
મેહેલ્લીએ પુછ્યું.

“હા, મેહેલ્લી હું આવશ પણ તમે મને  
હવા ક્યારે આવશે ?” તેણીએ ખુશ જગરે જ  
વાત આપ્યો.

“રાતે સાડા માતે હું આવશ, કાર્મિંગ. તું  
તૈયાર રહેજે.” તેણે કહ્યું અને પછી છુટો  
પડ્યો.

તેના જરા પછી આવાં વિચારમાં પડી.  
મેળાવડામાં તેણી કેમ શું પહેરશે ? નવી સાડી  
તો એક ખી નહી હતી. અને પાસે પૈસા થોડા  
હતા તે તો ઉચ્ચા રાખ્યા હતા. એટલે ખીજી સા  
ડી લેવાઈ રાખ્ય તેમ નહી હતું. હવેજ તેણીએ  
પત્તાવો યવા લાગ્યો કે તે દહાડે મેહેલ્લીએ રૂપ્યા  
વિશે પૂછવાથી તેણીને એ સાર્યુ બોલી હતે તો  
આજે નવી સાડી માટે તેણી રૂપ્યા માંગી શકતે  
અથવા તો મેહેલ્લી પોતેજ તેણીને સાડી લેવા  
ના રૂપ્યા આપતે. હવે કરેખી શું ? પોતાની પાસે  
જે સાડીઓ હતી તેમાંની એકાદ સોજીજ નેહ  
પહેરે તે જતો જો કે તેની ધણી વખત પહે  
રેલી હતી.

ખીજે દહાડે ઠેવેલે વખતે મેહેલ્લી આગ્યો  
આજાં તૈયાર હોવાથી સારેમીજ મળી,

“કેમ આવાં એ લુની સાડી કાંય પેહેડી ?  
એ તો તું ધરી ઘડી પહેરેય. નવી સાડી તારી  
પાસે નથી શું ?” આતતાં વાર તેને પુછ્યું.

આવાં સરમાઈ મઠ તેણી શું બોલે ? તેણી  
એમ કેમ કહેતી તેણીની પાસે નવી સાડી નહી  
હતી ? તેણી એમ કેમ જણાવે કે પૈસાની તંગી  
ને કિધે તેણીએ નવી સાડી નહી કિધી ?

“મેહેલ્લી,” તેણી ધીમેથી બોલી “મેહે  
લ્લી મારી પાસે નવી સાડી નો છેરે પણ તેનો  
કવર મને મમતો નથી.”

“એટલે ? નવી સાડી છે પણ કવર મમતો  
નહી, તે શું ? કવો કવર છે ?”

“કાંય કવર.” જે નામ મેહેલ્લી પાદ આ  
પ્યું ને તેણીએ બોલિ દીધું.

“કીમ ? એ ત્યારે તો તે તુંને ધણેજ એ  
બરી. તે સાડી પહેર આવુ તેજ પહેર” તે ખુશિ  
યાં બોલિ ઉઠ્યો.

“નહી, નહી. હું કાઈ તે પહેરવાની નથી.”  
તેણી મગમગ બોલિ

“પણ કાંય નહી ? આવાં, તારા ખુશમરત  
ઝોડાં પર ને ધણી સરસ લાગશે. જો પહેર.”  
મેહેલ્લી કાશવાલા કરતાં બોલ્યો.

“નહી, મેહેલ્લી તમે બોલોશિ ના કરો.”  
આજાં વધારે શીકડો પડી મઠ.

“પણ અમળા દેખાડો નહી. જોજે કેની  
છે ?” મેહેલ્લી એતી ચીગે દનો કે આવાં જુદું  
બોલતી હતી, તેથી તેણે જાદ કરવી ચાલુ રાખી.

“નહી નહી. હમણા નહી ફરીથી દેખાડશ”  
તેણીએ દેખાડવાની પણ ના પડી.

“પણ હજી તો ધણો ટાઇમ છે. લાવ તો  
ખરી.”

“નહીરે મેરવાન શું જો તમેથી ? મારા કેસો  
જોવા માંગવાનો તમને શું હક ?”

“હક એરે ? હું તારો વર ને મને હક  
નહી ?”

“ નહીં. નહીં. હું કાંઈ તેમ કહેવા માંગતી નથી. પણ તમે હુકમ કરતા હોં બોલો છો તેથી હું ના કહું છું. ”

“ હા. હા. હા, એમ કે સ્વીકાર ? ત્યારે હું નમ્રનાથી જોવા માંગુ છું, હવે તો દેખાડશે ? ”

અરે, તેણીએ કેવું. ઇચ્છ્યું કે હમણા તેને દેખાડવાં નવી સાડી હતે ?

“ નહીં. હવે તો નહીં. તમને હમણા દેખાડું. પછી તેજ ટેપ પડે ”

“ ત્યારે એકીસ, તુ શું એમ કહેવા માગે છે કે મારે તારી ઉપર હુકમ નહીં ચલાવવો ? જેમ તું મને ટ્રીટ કરે તેમજ મારે ચલાવું. ? ” મેહેસ્ત્રી ગંભીર થઈ ગઈ બોલ્યો.

“ નહીં. હું તેમ કહેતી નથી. પણ આપ વખત તો હું તમને ક્યવં દેવાની નથી. ” મેહેસ્ત્રી ડીઅર, તમે બી એમ શું ચેડાં કહાડો. ” અને હાં તેણીએ હસીને ખાસથી તેના ગાલ પસવાયો.

ખસ થઈ ચુક્યું. ખેત્ર ખતમ થયો. તેણીના નાજુક હામતું ગોવા જાડું હોય તેમ મહેસ્ત્રીએ સુખ થઈ જઈ નાંખતી કીધી.

“ ઠીક છે ચાલ આપણે જઈએ. ટાઇમ થયો છું. ” અને તેઓ બન્ને મેળાવામાં જવા નીકળ્યા.

તે એક ઘણોજ સરસ મેળાવડો હતો, અને હસી ખુશીથી સર્વેએ તેમાં ભાગ લીધો હતો, અને હુકમાં-દરેક રીતે ફતેહ સાથે તે મોડી ગતે ખતમ થયો. આમાં અને મહેસ્ત્રી ઘેર પાછા ફર્યા. બહાર દરવાજા આગળજ તેણીને છેડી તેને ઘેર જવા ઇચ્છ્યું.

“ કાંઈ મહેસ્ત્રી અંદર આવેલા ? ” તેણીએ અચરતી બતાવતાં પુછ્યું.

“ નહીં એવરી. હમણા ઘણું લેટ થયું છે કાલે આવવાં કીધર. ” અને પછી તેણીને એક કીસ સાથે શુક-નાઈટ ઇચ્છી. તે ગાડી દકરી ગીયો.

તેણી ચેતી ગઈ કે સાંજનાં બનાવ વિશે તેના મનમાં કાંઈપી, હતું અને તે ખ્યાલે આખી રાત તેણીએ ટુપમાં કહાડી.

બીજા દીને સહવારે તેણીને એક વિચાર આવ્યો, કે કાંઈપી કરી કીમ કલરની એક નવી સાડી લેવી, અને તેમી આજે અને પછી મહેસ્ત્રીના મનમાં એમ હસાવતું કે ગઈ કાલે તેણીએ જે કહ્યું હતું તે ખરજ હતું. અરે, પછી કેવો ખુશી થશે ? તેણી સાચ્યુજ બોલી હતી એમ ધારી તે કેવો તેણીને ચ્હાશે ? એ વિચાર આંતરમાં, તેણી નાસ્તો ખાઈ કાપડાવાની ફરજને જવા નિકળી. બે ત્રણ ફરજને ફરવા પછી તેણીએ માંગવા મુજબના કલરની સાડી મળી. રૂપ્યા આપી તે લઈ તેણી ઘેર આવી અને પોતાની સાડીમાં પરથી કોરોમાંથી એક સારી મેચ ચતી કાર લઈ તે પર મુકી સાંજે પહેરવા તૈયાર કીધી પાંચ વાગ્યા. આમાં નવી સાડાં પહેરી તૈયાર થઈ તેની વાત જોતી બારી આગળજ ઉભી રહી. ટાઇમસર તે આવ્યો. કીમ કલરની સાડીમાં સજ થઈ ઉમેલી પોતાની વડાલી પ્રીયાને જોઈ તે ખુશીથી ગોવા ઘેરો થયો.

“ આહ મારી આંખોએ નવી સાંડામાં કેવી દીપે છે ? હું કેવો સુખ કે ગઈ કાલે તેણીનું કહેવું બોલું. માન્યુ. ”

તે સીઠકીએ કુદાવતો અંદર ગયો, અને ટેપ-લપર ટોપી ફેંકી, તે આમાં કમી હતી ત્યાં ગયો અને “ આમાં આપજ તે સાડી કે ? વાહ તું કેવી રોજે છે ? ” એમ બોલી તેણીને પોતાની નજદીક બે ચપા ગીરો, તેઓ આંધાં તેનો હાથ ખસાડી દુર ખસી ગઈ. એ એકા એક તેણીને શું થઈ આવ્યું ? મેહેસ્ત્રીના આંખ્યા અગાઉ તેણી કેવી ખુશાળ જીવે તેની વાટ જોતી ? હતી ? અને હવે એટલાવારમાં એ ફેરફાર કેમ થઈ ગીયો ? કોણે કીધો ? ખારે-ખાર કે જે અજીત, અંચર, બડાબળવાન તે સર્વોપરી છે જે ની સપા અને હકમત શું ધનસાન કે હેવાન

એ સવે પર સરખીજ છે. જોનો જોડ્યો બીજો કાંઈજ નથી. મેહેલ્લી તે હા બાહાર ખુશાળી દર્શાવતો જોઈ, તેણીએ તેને કેવો દયો દતો હતો તે યાદ આવવાથી તેણીની છાતીમાં એકા એક કાંઈ ખુશી આંધુ હતું. આવદ તરફનો ખ્યાર અને વદાય કુદરતીજ તેણીના હૈયામાં ઉછળી રહ્યું હતું. કાંઈ દાહાડે નહીને અને એકાએક દયાનો ચમટો તેણીને કુદયો હતો.

“ ટામો. ટામો, મહેલ્લી, મને દાધ ના લગાડતા. ” તેણી દુર ખીરતાં બેલી. “ હું તમને કાંઈ કહેવા માગુજ. ”

“ તે શું છે? મને હમણું તું નહી કહે. કુજો રહી જઈ તેને પુછ્યું ”

“ હું તમને કહું પણ તમે દુરજ ઉભા રહો, તમે જાણશો ત્યારે મને ધીકારશો મહેલ્લી. ગઈ કાલ—ગઈ કાલે મારી પસે નાં સાડિ નહિ હતી. હું તમારી આગળ જુકું બોલી હતી. ” તેણી નીચી છુડીએ તેની તરફ જોયા વગર બોલી.

“ જુકું બોલીની ? ત્યારે આપ આડી તે પહેરીજ તે ! ”

“ મારે જુકું ખુપાવવા મેં એ નવી સાડી આજે સહવારે ધીધી ”

“ અને તે છતાં તે મને કહી દીધું ? ”

“ હા. ”

“ કાંય કહ્યું ? મુંજાણતીની કે તારા કહેવા વગર હું એ બીના જાણી શકતેજ નથી હું એમજ ધારતે કે તે મને ગઈ કાલે સાચુ કહ્યું હતું. તે મને ખરું કાંય કહ્યું ? ”

“ મહેલ્લી તમે આયા સાં સુધી નમને ખરી બીના કહિ દેવાનો મારો નિચાર નહી હતો પણ તમે આવનાને વાર જે ખુશાળી દેખાડી. તે મારેથી જોવાઈ ચકાસુ નહી. ત્યારે મારેથી યોગાયુ નહી તમને કમવા માટે મારે અંત કરણ મને ઘણું કંખવા સાચુ, ”

મેહેલ્લી એ સાંભળી મુઠમાં હસ્યો,

“ પણ તુંને તો મારી દરકાર નહી હતી, તું તો મને તારા વાળામાં રાખવા માંગતી હતી. તારો મારી તરફ ખ્યાર નહી હતો ત્યારે તારું અંત-કરણ કેમ હામ્યુ ? ” તેણે ક્ષીમેથી સવાલ કર્યો.

આવાજે જવાબ આપ્યો નહી.

“ મને જવાબ આપ, એલિમ, મારો સવાલ તે સાંભળ્યો કે ? ” મંબીર રહાઈ તેણે પાછું પુછ્યું,

“ મેહેલ્લી મને માફ કરો, મારી ખુબ ધમ્. હવેથી હું તમને સદા સાચ્યુજ કહેવજ છું નહી જોવાના હું-પ્રેમીમ આપુજ. હા હું તમારી આગળ વારે ધડીએ જુકું બોલતી હતી જેવા દરજ્જેને માટે ફરવા જવાને માટે વિગેરે હું જુદજ બેલી હતી, પણ હવે ફરીથી કહી નહી આમશ મને માફ કરો મેહેલ્લી તમે મને ધીકારતા તો નથી ? ” અને એમ બોલી આમાં કમલસમા મહોડું છુપાવી કચકા ખાવા લાગી.

મહેલ્લી તે જસો વહાલો આવદ એ દેખી જ કેમ શકે ? તેને યોતાના જન્મે દાયો લાગ્યા કરી તેણીની સામે જઈ ઉભો,

“ અહિ આપ આજાં, મારી આગળ આવ હું તુંને ધીકારતો નથી, હું સખગું જાણુજ. અને મે તો તુંને અગાડીશિજ માફ કોધુજ ” તેને મવાયી કહ્યું પણ આજાં તેની આગળ મઈ નહી

“ નહી તમે મને માફ કીધુજ અને મને ધીકારતા નથી, એમ કહેો મેહેલ્લી તોજ હું તમારી આગળ આવુ. ” તેણી બોલી તે તેણીની નજ-દીઠ ગયો, અને યોતાના પાંસામાં લીધો

“ આજાં મારી તરફ જને, કીવર તુંને હું ધીકાર એમ તું મંતીમ કેમ શકે જ કે મે તારા સખગા વાંકો માફ કિવા હતા આવજી માફ કરજ, અને હવે પછી મ-સારમાં બી માફ કરશ.

પણ મને તું પ્રેમીસ આપ, કે હવે પછી કદી તું જુદું બોલી મારાથી કાંઈ બી હુવાવશે નહીં. આપણને સંસારમાં સાથે. જીવગી યુ-જાવવાની છે. આપણુ બંને એક મેકના પુદા ને બાર સુધીના સુખ દુખના ભાગીદાર છીએ તો પછી એલીસ, આપણને એકમેક તરફ સદા સાચ્યાંજ રહેવુ જોઈએ. તું સાચ્યુ બોલવાની કોશિશ કરજે વદાલી. અને તેમાં હું તુને મદદ કરશ. તારો બચાવનાર તારી સંભાળ લેનાર, અને તુને સદા સારી રાહે દોરવનાર દાખલ હું. પુદાને ઘેર સુધી બધાવશે છેવું. અને તે મારી ફરજે હું. સારી રીતે સમજીજી, અને મારાં મેત સુધી હું તે મારી દરેક ફરજે તું વહાલી તરફની બળ લાવશ. પુદા મને તેમાં મદદ કરો !” સઘળું આરથી સમજાવી તે વહાલો ખાવડ બોલ્યો. આમાંએ તેનાં મોંઘવા મુગજતું પ્રેમીસ આપ્યું.

“હવે પછી કદી જુદું નહીં બોલવાનું પ્રેમીસ હું આપુજી, વદાલા, અને તમારી લાખણ દાખલ આપણો સંસાર સુખી કરવાની સદા કોશિશ કરશ. તમને મારા ખાવડ મારા, પુદા, મારાં શેક, અને મારા સદાના વહાલા સાથી દાખલ ગણી મેત સુધી તમેને સદા સાચ્ય નીવડવાની હું કોશિશ કરશ. પુદા આગણો નેજે-હબાન થાઓ !”

અને હમાં તે બંનેએ સાથેજ “આમીન ! આમીન” પુકાર્યું.

\* \* \*

વહાલા વાંચક, હવે મારે કાંઈ વધુ લખવાનું રહ્યું નથી. આમાં અને મેહેલ્લી દાલ પરણીને

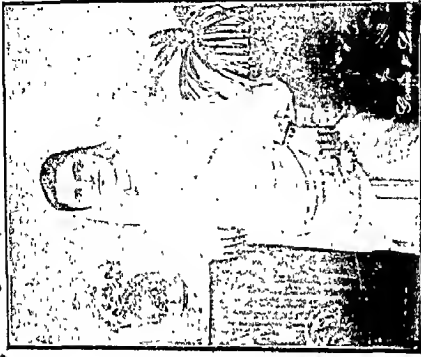
એક થયાં છે, આમાંએ જુદું બોલવાનું તદનજ છોડી દીધું છે. પોતાના વહાલા ખાવડને અદા બરાબર ગણી માન આપે છે. બધી રીતે જોનાં તેણી એક વફાદાર, તાબેદાર, અને સાચી પર-જેતર નીવડી. પોતાના ગરીબ સંસારને સુખી કરવાની સદા કોશિશ કરે છે, અને તેમ કરવાની તેણીની ફરજજ છે. ગરીબ હોય આ તવંગર પણ ધણી ફરજ એ દરેક સ્ત્રીની સર્વથી મુખ્ય ફરજ છે ધણીએ જોને માથેતું તાજ છે. અને સંસાર સુખી કરવાનું કામ તાજ તરફની ફરજે બળવવાથીજ આસાન થાય છે, જે સ્ત્રીએ પોતાના ખાવડ પછી બહો યા ભુકો ગમે તેવોગી હોય તેની તરફની દરેક ફરજે અદા કરી તેણીએ ગયા પોતાના પુદા તરફ ની ફરજે બળવી, જીવગી સુખી કીધેલી કહે વાય છે. તેમાંજ તેણીની શોભા છે, માટે મારી વહાલી બહેનો, તમારા પતી ધરફની દરેક ફરજે, તન, મનથી સદા બળવતાં રહેજો, અને આમાં નેવાંજ વફાદાર અને સાચા પરજેતર નીવડજો !

આ નવા બેરતાં સાલે હું એટલુંજ ધન્યગીજ કે પરવરદેગાર મારા હમદિન લાખઓ અને બહેનોને સદા નેક પુષ્પી આપો અને સુખી જીવગી પસાર કરવાને તેઓને મદદગાર થાઓ !

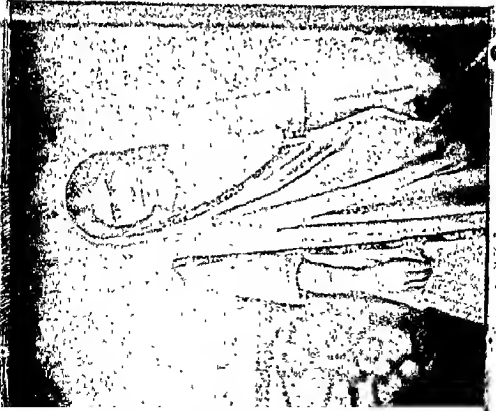
અને હવે મારી આ વાર્તા ખતમ કરતાં એટલુંજ હું ચાહીશ કે આજતું આય નવું બેરતું સાલ મારાં માનીતાં માસીક “શુભચિંત”ને તેમજ કુલે જોહાનને દરેક રીતે મુબારક થાઓ ! આમીન !



અસિસ જરમાનુ એ. કાશાવાલા.



પાલિયાનીકેર એ જિ.કે. મેશા





# ખાનદાની ટંકરાઈ

## યાને

સરજતનો ભોગ.



એક સંપૂર્ણ વાતા



( ગુપ્તચન માટે ખામ )



સખતાર— સીંગ તેહમી દુરામશ મેલતા.

કચમરે હિફવાળાં આ નત્સીના બેટનની લાખી પણ ગ્મીલી વાર્તા, કુટુંબી મગરનીમા મરત ઘઈ મદાર ખતવા દ્ય હિજોં માટે આશુક સમાન છે. કુદરત પોને પણ કવી કગા લગત કરે છે તે આ વાર્તા ૨૫૭૮ બતાવે છે.

મકરણ ૧ છું

‘મને કેમ વખત એવ લાગેછ મારા જીમન, કે આ રે એક સુખી રરખત જોઈ એછ. અને તેમાથી મગમ થતા હુ જોઈ શુ કે તે મને છોડી દીધોછ અને ખાજી તુ તારે વતન તર કરવા આવી ગયછ”

લીનીએ એ ધણુ મ મીડા દમવા માશે તે મોતનાના એદગ તન્દ જોયુ અને તે પો તાનો નાતુક દાન તેા ખખાર મુકી દેઠા જના દલખમા દાખન યઈ

‘જમર જન હીક ખુને ખાતર નમે એમ ના મોરો” જીની દયામય મોટેકું કવી જો ની” હુ ગ્રાઇ પ્રાન્સેમ નથી કેલ મારે વનન રાજ ગવા જાડે” મર ગજ તો તમો પોને છેવો તમોજ મારો જન. મેર જીમ. મારા મરહાર, મારા ધણી મમ રીરજ અ ને રાખ છેવો મને તમો મિત્તાર ખીજાં કશા ની મરન નથી ખુન અને તમો સિદ્ધ મા

રો કેમ મરન નથી એ કીક! કીક! તમે માનશો, સાગી મને ખીક લાગેછ કે તમે મારા જે ને ખરેખર આદના દરો કે ? તમે મારા જ્ઞતા કેટલા અદ્ધયાતા છેવો, તમે લંડન ની ફેશનેજન મરકવનાં લોહી અને જામ છેવો અને હુ” સાદિ માદી છદમી લોગવની ના ચાર, નવળી નાર છુ તમારી ફેશનેમલ અ ને આનેતોખર એાખની ખાતુઓ આગર હુ તો ખીનકલ એમવામાતની ગામડીઅન અછ પડશા! એ તે વખતે તમેને કેયું નીચુ જો વુ પડશે!”

“બસ કર મારી પ્યારી લીની, બસ કર! મને ફેલમમા મરી મરી રહેલી માગકાવની તીરીમત હ ખાતુઓ કરતા છુ મારી પ્યારી ની સાદિ રીતમત દખર દરજે મને વધુ પ્યારી છુ ખુન પાસે મારી અરજ છે કે હુને હમેગ એનીજ માદી માદી રાખે!”

આ જોહુ એક જોવા લાયક ચીજ હતું અને આશુક માશુક એક ખીમ ઉપર પોતાનાં

જન કરતાં પણ વધુ ફરિયાદ હતી. મનથી તે બે જન હતાં, પણ ખાતેનમાં તે તે એકબે હતો.

તેઓ બે હાથમાં હાથ મેળવતા તે દેવળમાં દાખલ થયા, જ્યાં બીલી દરેજન જોરગમની ઉપર ગ્રેકીસ કરી હતી.

“વદાતા હવે તમે જાવો,” લીલી બેલી “રતે તમે તમારા પીનાજી સાથે અમારે ત્યાં જમવા આવનાર હોવો તે મળ્યું.”

તે બે બહાણાંઓ આવતાં વાળનો જ રાક પણ ખ્યાલ કર્યા વગર એકબેકને બહાણી બેરી છુટાં પડ્યાં. ડીક પોતાને ધરે ગયો અને લીલી રાખેતાની ગ્રેકીસ કરી પોતાને ધરે ગઈ, જ્યાં તેણીને આવકાર દેવા છુટો ગયો એ તકવાર ઉભેલો હતો.

“દીકરા તું આને ગ્રેકીસ કરવા શા માટે ગઈ? હમણાં જે વખત ત્યાંજ નેમાં આ પછાં પરાણાઓ આવશે તેઓ માટે તકવારી કરતાં થાપી જશે.”

“પપા દીવર, પરાણાને આવવાને તો હજી બે કલાકનો લીકાંજ છે, તેટલાં તો મને પુરતી આશાએ મઝી શકશે.”

છુટો બાપ પોતાની બેરી તરફ મગરરી નેક પુછતાં દરેકો.

બે કલાક પસાર થયા બાદ ગાં બેની પાસે લીલી પોતાનાં પરાણાઓને આવકાર આપવા ઉભી હતી.

ગાં એ ધગો પૈસાચલો હતો. ને ધગો જ માયાજી સ્વભાવનો હતો, તે આસપાસનાં જોતે સુખી બનાવવા તથા ગરીબોને બીન દાંસસે મદદ કરવામાં પોતાનો તમામ વખન રોકતો હતો. લીલી પર તેને હવજન હતો. અને તે તેણીને પોતાની ન્યાંજ આગળથી જવા પણ ખીસવા નહિ દેતો હતો. લીલી પોતાના પેદર ઉપર હવ આપવી હતી.

હાજર રહેલાં પરાણાઓમાં લીલીનાં પેદર નો બહુજ અતલગનો દોસ્ત અને હમેશનો સાથી જે ત્યાંના દેવળનો વડો પાદરી હતો તે હતો. એ ઉપરાંત સર જોનમાર્ટન અને તેનો એટો પણ હતો.

સર મોરટન ધગો મોટો આદમી હતો. તેની એકબાજુ પીઝાજી ધણી હતી. અને તે મોટી દોલત ધરાવતો હતો. તે પોતાના મોટા નામને માટે હદ બાહર મગરર હતો. અને તે નો એટો ડીક પણ પોતાની માફક મોટું નામ કાઢે એવી તેની ઉમેદ હતી. તેને પોતાનો એટો ડીક લીલી એ સાથે અદરાયો હતો તે જોકે ગ્રાજું પસંદ તો નહિન હતું, છતાં આખરે તેને નાંખવી કાઢી હતી. લીલી ધણી ખુશચુરત અને પદમાચાળી હોવાથી તેને ધણીજ આનાકાનીએ ડીકને લીલી સાથે અદરાવાની રજા આપી હતી.

બાજાં ઉપર સવગાઓ સાથે મળી વાન ચીતમાં લીન થઈ ગયાં હતાં. તેટલાં એક દારી દાખલ થઈ સીધી પોતાની જવાંજ શેકણી આગળ ધસી ગઈ. ડીક પાસેજ બેઠો હતો એટલે તે દારીએ શું કહ્યું તે ખંધું તેણે સાંભળ્યું.

“એક ધગો છુટો આદમી શેકને મળવા માંગેજ. મીસ જો. તેને કહ્યું કે ગાંદર ગેદા મક્કા છે માટે ગાંદર ગાંદર પાસે જાવો. પણ નહિ, ને તો બસ શેકનેજ મળવા માંગેજ.”

“શું છે, લીલી?” ગાંદર એણે દારીને પોતાની બેરી સાથે ધુસધુસ કરતી બોલ. ટેમલને બીજો છેડેથી પુછ્યું “એમી શું કહેજ?”

“એક આદમી તમેને મળવા માંગેજ. પપા,” બેરીએ પોતાના બાપને દારીને જવા બોલ્યો. અને પછી ડીક તરફ ફરી દરીને બોલી, “ડીક, સાફ છે કે તમે ગાંદર નથી. ગાંદરને કોઈની દીવસ ક્યાર હોતો નથી.”

ડાં એએ દુરત માફ માંગી ઉઠનાં બો  
લ્યો, “મને એ મીયાગને જોવાનું જોઈએ.  
અનપ્રતી દવા આપીને આનુજ”

લીલી દુરત ઉઠી અને તે સર મોરદનની  
સાથે વાને વળગી ન્યારે પાદરી અને ઠીક  
એક બાળુ વાને બેઠા. ખાલુ પુરું થયું હતું.  
એટલે તેઓ મો હૃદયમાં બેસી એનાર પે-  
દારની વાતોમાં મસ્ત બની ગયા એટલામાં  
વળી એક દામી આવી અને લીલીને કહ્યું —

“મીસ લીલી, મહેરમાની કરી જઈ  
શું આગળ આવો. તમેને એ પશુ પળ  
ખોડવા મિનાબોવાવેજ”

લીલીનો શોભાવ સમાન એહેરો મરે પુ  
ની જોવા થઈ ગયો અને એક પશુ બેન  
બોલવા વગર તે જવાન બાળુ પોતાના પેર  
ના દવાખાના તરફ દોરી.

ડાં એ સર મોરદન સાચી નાચીનીનો  
ખ્યાલ કરતો પોતાના દવાખાનામાં દાખલ  
થયો, પશુ ત્યાં ખુરસીને અંદાને ઉભેલા,  
આંખોને બંધ તેના મનમાં સવના ખ્યાલ  
હવામાં ઉડી ગયા.

“તોમ, હું મને જોનાં બેઠી?”

તે નવા આવનાર આંખોએ દવાખા  
મેહોડું કરી, જુદા દાક્ટરને પુછ્યું. દાક્ટર  
એ આગળ મથો અને તેનો હાથ પકડી  
એક ખુરસી પર બેસાડ્યો.

“જેક, જેક, હું જાણે આવો! હું તો  
સમજ્યો કે તું મરજી પામ્યો હશે અને જુદાની  
માફી લામો વખત થયો મેળવાં મુકયા હતો?  
જેક, હું જાણે છું તે હજી માનવામાં નથી  
આવતું! તારા દાક્ટર નહીં સ્વપ્નો જતા હોય  
તેમ જોરડાની આસપાસ જોઈ બોલો.

તે નવા આવનાર ઉભો અને તે પોતાના  
જુનાં દોસ્તને બગલમાં કરતા બોલ્યો:—

“મને ખાલુ આવવું પડ્યું! હું જાણે  
છું તેમ હું અહીંથી નાકની મથો અને, પોલીસ  
એમ સમજી કે હું પેલા પાદાર  
મોટા રકવે અક્ષમાતનો ભોગ થઈ પડ્યો હતો.  
જેથી મને નરી જાંઘની મળી એ બનાવ ઉપર  
જોઈ એક લાખી મુદત પસાર થઈ ગઈ છે તો  
પશુ તે જાણે મારા કાલે બન્યો હોય એમ મને  
લાગેજ.” આટલું બોલનાં તેણે એક ઉડા.  
નિસાસો નાખ્યો અને આગળ ચલાવ્યું;—

“તોમ, મારી દીકરી-મારી નાની દીકરી  
તો નથી જાણીને?”

“નહી, મેં તેણીને જાણી નથી દીધું,”  
ડાં એએ કહ્યું “એ જુલજુલને તો મેં મારી  
ખાતાની પટના બેટી તરીકે જ પાળીજ.”

“જુલ! હુંને, ને તે નિર્દોષ જાણને મુખા  
રખા! મારા બસા દોરત, માફ તો હવે આવી  
જાણુજ. તારા બીટીને એકજ વખત  
જાણી અને તણીના સાદ નાભાળવાની લાલચ  
હું કમ કરી દૂર કરી રાક્યા નાંદ. મને અહીં  
દાડી આવવાનું કારણ એજ છે. તોમ, હું  
હમણા મન મરું, કદના આપોજ. તારા  
કુટનારા માટે સત્તાનાજાયા સાથે જાઓ જાથ  
લાલ ચનારી, પશુ હું ગુનહગાર હતાં  
અમ સ્વ કાષ જાણુતા હતા. તોમ, હું  
ધણા પેલા વાના થયેજ. મારી સંધળાં દાલત  
હું હું સપુરું કરજ. બીન મને મારી દીકરીને  
ક્યાર જાતાજ? તારા કદના મળવાને માફજ  
ગર તવના રજીજ મારા ઉપરની આદત વેળાએ  
અ નિદાવ જાતકે ફક્ત મળુ વરસનાં વખતું  
હજી તણીન જાથ વગર મારી ધીરજનું ધન  
ખુદી ગમુજ આ! હું તો બીટીને જોવા કેટલો  
કેટલો ઇચ્છુંજ. હું! જુલ! ખાતર મને ન  
તવજાવવા!”

ડાં એનો દોસ્ત તેજ હતો એક પર  
ખોટી સહી કરવા માટે વરસો બાગમજ નામે—



શીમાં આવી પડ્યો હતો. તે આજે જાણે ઘોર માંથી પાછો ઉડી આવ્યો હોય તેમ તેને લાગ્યું.

“તોમ તુને સમજ પડેછ કે હું કાં આવ્યો તે?” જેકે એકને મળ્યુતીથી ડાકરતો હાથ પકડી મગલતે સાદે પુછ્યું. “મને મારી દીકરીને અને મારાં અસલ વતનને જોવા વગર મરવા નહિ” ગમ્યું. તોમ હું પાછો આવવાથી તું મને કપકો આપશે પણ મને શું ચાલેછ તે તું નથી સમજતો.”

“હું બધું સમજું છું,” ડાં એએ જોખરા સાથે પોતાની પર કાણુ રાખતાં કહ્યું તેણે ધાર્યું કે, જો લીલા એક કેદીની દીકરી હોવાની વાત બાહર આવે તો તે છોકરીનાં પ્યારનો સુખી સ્વપ્નનો સદાનો ઉડી જાય.

“તું મને એને મળવા દેશેની?” જેકે પુછ્યું.

તે ઝોરડામાં ચુપકીદી પથરાઈ. ડાકર જો શું જવાબ દેમ? તેના દીકરામાં કંઈ અજળ રીતનું થયું હતું.

“મારો ગરીબ દોસ્ત!”

એકને કંઈ સમજ પડી નહિ.

“મને કહે.” તેણે પછ્યું. “એ મારી બેટી તંદરાસ્તીમાં તો છેની?”

“હા” બુધા ડાકરે એક નિસાસો નાંખતાં કહ્યું.

“એ એની માય જેવી છે કે?”

“હા” ડાં એએ એક આંસુ ખેરવતાં જવાબ દીધો.

“એ અહીંજ તારી સાથે છેના?”

“હા”

“ત્યારે તો હું મળી શકશ?”

હજી ડાં એ ધ્યુપયુ થયો, તે તેને કેમ કહે? તે તે ગરીબ બાપની ઉમેદ કેમ તોડી નખે?

“તોમ, કાંઈ તો ખોલ” જેકે દલગીર ચેહેરે અરજ કરી, તેટલાં એક એક નેને જાણે કાંઈ બાણ થયું હોય તેમ પોતાનાં બનેલાં ઘાયોમાં માથું નાખી પોકે પોકે રડવા પડ્યો.

“હવે મને સમજ પડેછ. મારે તેણીને મળવા નહિ માંગવું જોઈએ હું” તેણીને લાયકનો નથી. એ તોમ! મેં મારાં પાપની રાત દીવસ કેવી તોજસ કીધીછ ને હું એમ સમજ્યો કે મને માફ થઈ ચુક્યું હશે, પણ નહિ, મારાં નસીબમાં મારી છેજ નહિ.”

આટલું બોલતાં તે દુઃખી આદમી પોકે પોકે રડવા લાગો, અને એક બચ્ચાં પેટે ડવકાં ખાવા પડ્યો.

“તોમ હું” નાં સુધી એક સારી જેવી દો-લત ગાંઠે બાંધી શક્યો નહિ” ત્યાં સુધી હું નહિંજ આવ્યો. પણ હવે મારી ધીરજ ખુદી ગઈ. ફક્ત એકજ વખત મારી જનમ જુમી તથા હું જે દેવળમાં પરણ્યો હતો તે જોવાનાં મારી તલપ હમી થઈ હું આ સામેનાજ દેવળમાં પરણ્યોં હતોં. હું સમજ્યો કે બધું બરોગર થશે અને હું તેણીને મળી શકીશ. મારી પર આવેલા નાંભોલીયા તે કેવી રડાં પડી હતી! મને પોતાં પકડી ગઈ તેનાં દુઃખનાં મારી તેણે કેવી કંગા માથે માથાં ફેર્યાં! તેજ વખતે એ બીચારીને છેલ્લાં જોઈ, ત્યાર પછી તો તે જુદાં બાર પુગી ગઈ. એ ખુદા, તોમ, તેણીને એવું દુટલે છગરે મરણ પામતાં અટકાર્યાં બાંધે હું ગમે અવું દુઃખ ખમવા ત્યારે જા, નહિ લાચાર, અરે તોમ, હું નાણું કેવું દુઃખી નાખી નાંભોલી તેણીના ઉપર લાવવા આગળજ હું મરો ગયો હતો. હું એ બધું જુલા જવા માટે મારા જીવની આધુ તા ચાહું છું. તોમ, તુ જ એક મારો દોસ્ત નશાદર છે, પાર છે, મદદગાર છે. દોસ્ત તે વખતે હતો અને હજી બી. છે.”

હા. એ તે લોકને જોતા હતા હતા તેટલાં સ-  
રભરદન તથા પાદરી તથા ડીકને આવેલાં જોઈ  
ચોક્કો. તે પાદરી અંદર આવે અને ડીકરનાં  
ખખા પર હાંચ મુટી બોલ્યો.

“શું છે બહાણ દોરત ? હમોએ લીલીને  
ચીસ પાડતાં સમજી તેથી આપા કે —”

એક જોડ પશુ જોતવા વગર હા. એજો તે  
આપ દીકરી તરફ આંગળી કીધી અને તે પાદરીએ  
પણ વરસો વહી જવા જતાં પેલા નવા આપ-  
નારને પીછાણી પોતાનું. ડીક નમાવ્યું તેને બધું  
માલગ હતું.

“લીલી બહાણી લીલી” એક પોતાની  
દીકરીનાં માથા ઉપર હાથ મુકતાં બોલ્યો, “મે-  
ં પુત્રે જોવાની આશા નહિ નબેલી. હવે હું  
મુખથી મરણ, કારણ હું જાણ્યું કે તું મુખી  
છે. પ્યારી બેટી હું તારા આપ હું પણ તારા  
જેવી બેટી માટે એક યુગમાં જુરો આપ છું. તો  
પણ તને મારી અરજ છે કે તારા આપ તરફ  
રહેમની નજરે જોતી રહેજે. હું બધું બોલો નથી  
શકતો, માફ જરૂર ચીંતાઈ જાયજી, મારી દીકરી  
મને માફ—માફ...”

તે કમનસીબ આપ વધુ બોલી શક્યો નહિ.  
તે આ વખતે બેદર ઉશકનાઈ ગયો હતો તેનો  
દમ ધમણી માફક પુકતો હતો તેના ડોળા લાલ  
બોલ થઈ ગયા હતા. અને તેમાં અજબ ગ્રાસની  
પ્રકાશી રહી હતી.

ચોટાક વખત મુખી તો તેજે એક ટગર  
પોતાની પેટની બેટીને જોવા કાઢી.

બસ હવે ચાલ મુક્યું. એક દુખના હચકાંની  
સાથે તે કમનસીબે પોતાનો જન પોતાના પેલા  
કરનારને સપુરદ દીધો.

ડાકરે તે રડતી ડીકરીને ધીમેથી ત્યાંથી  
ઠાઠી અને સર્વ જણાં પાસેના ગોરગમાં ચાલો  
ગયા જ્યાં, લીલી મોટી ખુશી પર અરજ પડી

અને પોતાના ખંને હાથોમાં માથું પકડી પોકેપાક  
રહ્યા પડી. ડીક મોરદન તેણીની આગળ જવા  
ગયો જેને તેના બાપે અંટકાવ્યો.

“આ આદમી કાણુ હતો ?” સર મોરદને  
ડાકર તરફ ફરી પુછ્યું.

“એવણુ એનાં બાપ અને મારા જુના  
દોસ્ત હતા.” તે ડાકરે ગંભીરતાથી, કહ્યું.  
“સર જોન, તમે અને હું ઘણાં વરસો પુલકનાં  
મણી મુક્યાં છે આપણને સર્વને એક જોડને  
કેટલું માફ કરવાનું છે.”

પણ સર જોને તે સમજ્યું નહિ. હોય તેમ  
બોલ્યો—

“હા, હવે મને યાદ આવી. મેં બી એ  
વત સમજેલી ત્યારે લીલા આ શખ્શની છોક-  
રી અને મારો દીકરો એની માથ અદરાયસો છે ?”

ડીક તુરત આગળ આવે.

“પપા, તે તો બધું હવે જુલાઈ ગયું.”  
ડીક કાંઈક દુઃખથી જણાવ્યું.

“બેટા, જુલાય તે કેમ ?” સર જોન કરે  
કાંઈ બોલ્યો.

તે થુકો પાદરી સર જોન આગળ ગયો.

“સર જોન, જે દુઃખી બોલું ચલું. હોય  
તો હવે તો બધું જુલાઈ જવું જામઅ, મોહત  
સઘણી ચીજ જુલાવજી.”

“જુલો જનુ ?” તે બેરોનેટ કઠોરતાથી  
હસી બોલ્યા “નહિ, નહિ, મારા દીકરને કા-  
માયા એક કેદીના છોકરા સાથે અદરાવા માટે  
કાસાંના લવાયા આપ ન હું જુલો જનુ ? ડીક,  
મારા દીકરા માથ, આ જગા આપણે માટે નથી.  
લીલા મોટી ઉડી અને સંદેહ પુની જેવે ચહેરે  
ડીક કે જેને તેણી પોતાના જવાન છુદગી સોપા  
હતી તેની તરફ જોયું તેણીએ તો એકાદ આસા  
હતી કે ડીક જરૂર તેણીની આગળ આવી તેણી  
ને પોતાની પનાદમાં સેરી અને આ સઘણાંની દર

## પ્રકરણ ૨ જી.

મર મોરડને પોતાના બેટાને એક કુદીની છોકરી પરથી હાથ ઉઠાવવા માટે સમજાવવાને ધણુજ કીધું પણ તે જવાને દિશાતથી કહ્યું કે તેનો તે છોકરી પર જવાનન હતો અને તેણીની જુદાઈ તે નહિ ખમી શકે એવી ખાતરી હતી, છતાં તે દયાવિણ ખુદો ખાપ મકકમ રહ્યો અને કીકનું કંઈ વળ્યું નહિ.

જે વેળાએ ખાપ બેટા વચે મળ્યુંન ત્યજ માત્રતી હતી તેજ વખતે ડાક્ટર ઝેનાં લાસ્યેરી વાળા ઓરડામાં ગરિય ખાપડી લીધી એક સોફા પર પડી ડાહની પણ દવા હથેરે એવી રીતે ધડીકમાં હચકાં ખાપ રડતી હતી અને ધડીકમાં રડમશ એહેરે બોલતી હતી.

“અફસોસ, કે મારા મુખી સ્વપનાઓનો આવો અત આગો. પપા, કીકે મારી તરફ દેવી રીતે જોયુ તે તમે જોયું કે ?”

ગરીય ખાપડો ડાક ઝે. તે નો નેણીને પાવી રીતે રડતાં જોઈ દુખપા દીવાનો આવશે ખતી ગયો હતો, પણ તે શું કરી શકે ? તે બીજ કુલ લાચાર હતો.

“એને મારી દરકાર દેવા એવું લાગતું જ નથી.” વળી તે કમનસીબ છોકરી પરપડી ‘દને’ હું કહી અને મજાશ નહિ. એનો પયાર સાચો નહિ હતો તે અને પાણી મારી રીત ના લમ પાયુ જ. મારે માટેનો એનો પયાર એવો નહીં હતો તે માટે હું નદા બેળખર હતી. પણ પપા, ખુદને ખાતર તમે કહીશ ના માવો હું જીવિતમાં ખમય. હું મારી સમજતને ખુશીમાં નાંખ સવર. હું મેરી લેડીનને મલ દા, તે અને લાગેલો જખમ તેની સજા હતી દવાથી ફેલતસ.”

હાં જે આ પતે સમકો કમળા ગયો.

“મારી પ્યારી બેટી, શું તું મને છોડી દેવા માંગેછ ? તારે લીવેજ હું આ જુડી દગરી જોહાનમાં હમ બરજ. તું મને છોડી જશે તો જન કે મારા બદનને છોડી ગઈ. બેટી અહીજ રહે મારીજ પાસે રહે. મારા પાસામાંજ રહે અને કદાચ કદાચ હજી તું મુખી થશે.”

લીડીને બહુજ લાંબી આવ્યું, તે હડી અને તેની આગળ આપી પોતાના અને હાથો તેના ગળા આસપાસ વીટાળી બોલી:—

“મારા મુરખી હું નહિ જમદા મેરી લેડી મર મને લીમ્મત રાખતા શીખવે તેટલાં માટે જવા માંગતી હતી. પણ જોખી તમારી મરજ નહી હોય તો હું તેમખી કંશ નહી. નહીજ જ વસ. કહી નહી તમોને છોડસ.” તે બાળા મકકમ સાદે બેલી. “હું લીમ્મનથી મારી પર તમામ હુંખ માંખર.”

આ બનાવ ઉપર થોડા દીવસ વીજલીક વે જે પસાર ચન ગયા. તે છોકરી ધરીજ સાંત રહી. તેણી હમેશ પોતાના પીતાની ઘેર પર ખુદો મુકવા જતી હતી. ડાંઝેને હજ સમજુ સમાધાન થશે એવી આશા હતી પણ લીડી તો કીકને મળવા સાદ ના પાડતી હતી.

“પપા, ખુદા ખાતર મારી આગળ એનું નામ ના દેવો ! તેજા એક જખમ મકકમ પછે બેચાં દને તો સધતું ખતમ થયુજ.”

કમનસીબ લીડીનાં જીવનમાં શું થતું હતું અને તે કેવી વેદા વચે પોતાના દીવસો પસાર કરતી હતી તે તો દરેક ડાક્ટરજ ખમ્ય તો હતો. કાણુ અપાર નવાર તેણીના ઓરડા આગળથી પસાર થતાં તે તેણીનાં હચકાં ખાપ રડવાનો સાદ સામળનો હતો. ધની અને તેની પા થેનામ ઓરડામાં જવાં તેજી મુખી હતી ત્યાંથી મેડી રતે મુખી રડવાનો સાદ આરનો હતો પણ

સવાર પડનાં તેણી હમેશી રી માફક સાંતીથી ચારેતુ કપ મનાવી પોતાના મુરખી આગળ લાવતી હતી તે બાદરથી તદન શાંત પણ ધર્મીજ દમગીર અને શીડકી લાગતી હતી.

“પપા તમે મારે માટે દિલ્લ નાં કરો !” તેણી કોઈ વખત બોનની ‘કદાચ કદાચ એ પણ સારાને માટેજ થયું’ દશે. હું ઘણી હવડાં હવડાં એકલ પેટી બની હતી. ફક્ત મારા સુખ સીવાય બીજા કશાનો ધીયાત નહિ કરતી હતી. તેથી કુદરત તરફનો આ કદાચ ફટકો દશે. મેરી લેડી મરણી કદાચ એમના ધારણે પપા તમે મારી પ્રીકર નાકરો હું સુખી છેવું તમારી સાથે સુખી છેવું”

તે ડાકટર કાંઈ જવાબદારી નહિ શકતો હતો. તે છોકરીનું સુખું દુઃખ તેને ઘણું બળા પો કરાવનાર થઈ પડ્યું હતું.

હીક તો જવારે લીલીએ તેને મળવા નાજ પાડી ત્યારે કેયે દુર દશજ નિકળી ગયો હતો.

વળી પોતા દિવસનો માણે વિચારાદ એક દીવસ તેણી ડાક્ટર સાથે દેવભામાં ગઈ અને એ રમત પર બેઠી પેમા દુઃખી દીવસ પછી તેણી એ કદી જાયુ વળાડ્યું નહોતું અને ડાકટરે પણ તેણીને દુઃખ થશે એવું ધારી કદી ગાવા સુધયું નહિ હતું કારણ તે જાણતો હતો કે તે હમેશાં હીકની માથે માની હતી એટલે તેણીને ધણું દુઃખ થશે આજે તો તેણી પોતેજ એક મન આગળ ગઈ અને વળાડવા પડી. તેણીએ એક ખુશામ માથણુ ગાવા શરૂ કર્યું પણ મીઠાજ પગે તેણી બેસ્યા થઈ ખુશી કરાવતી જમીન પર પડી. તે બના ડાકટરે તેણીને સ્ત્રીમાં લાવવાને ચાંપના લાગેલા પીલા, હારે નજીએ સેલેજ આંખ ખોલા.

“પપા મેં દિલ્લતથી ખમચા નિ ઘણી કરો ! ડાક્ટર પણ નહિ મારેલાં નહિ જનતુ ! આ પપા, મારી આગળની ખીસતા ના” તેવલુંત મજબુત

પકડી તેણી બોલી ‘મને જરાખી છેડતાં ના, હું મરું—’

બમ અંદી તે વળી પાછી બેસુધ થઈ ગઈ. અને ડાકટરે જોયું કે બેઝની તાવે તેણીની ઉપર મજબુત મલખો કિધો હતો.

## પ્રકરણ ૩ જું

સેન્ટ આગાયા ફાલેવેન્ટની વડી મેરી લેડી મર પોતાના બોરડામાં એક કાગળ લખ ધણીજ દુખી છામરે વાંચતી માવમ પડતી હતી.

“તમે મારી દીકરી પર ઘણું જીવ આ પતાહતા અને રૈરન-માતા, હું જાણુ છું કે તમારી ફળવ-બીથીજ મારી દીકરી હીમતથી ખમવા શિખીજ તેથીજ તમોને લખુજ તમે તો એની વાત જાણોજ. મેં તે વાત એનેથી છુપી રાખી કે એ દુઃખી નહિ થાય. કદાચ તે કદાપણ બહું પગલું નહીગણાય પણ મેં એને દુખમાંથી બચાવા ધારી.

હવે તો તમે જાણોજ કે ફટકો પડી ચુકયો છે, લાંબી સધસી વાત જાણેજ. મરીમ જેક બેડન બીચારો પોતાની દીકરીના હાથમાંજ મરણુ પામ્યો અને તો શાંતીમાં મુનોજ. પણ મારી લીલી તદન જલ્દાજ ગઈજ. તેણીએ હીક મોરટનને મળવા સાફ ના પાડી કરી તે તો આખરે થાકીને દુરદશાજ કયે નીકળી ગયોજ. તં પોતાના પિતાન આખરે શરણુ ચયોજ.

અને મારી નાતી દીકરી, માના, કુદર તે મનેસાણુન ફટકો માર્યોજ જેણે મને બતાવી આ ખુંજ કે જુડું કદી હાવતુ નથી. આપ દે સાચા-નીજ ફનેદ છે. જે મેં પેહેલાથીજ લીલી આ મળ સાચો ખુશાસો કર્યો હતો તે આલુ પરીણુ મ કદી આપને નહિ. પણ મત માનજો, માતા,

કે મારી એકબી નેમ મારી બહાલી લીધીને દુઃખી માંથી બચાવવાની હતી.”

તે માતાએ તે કાગળ મુકી દીધું. ગરીબ બી-ચારા ડા. એ ? તેણી બડબડી તેવણ મને લીલી આગળ બોલાવવા માંગેછ પણ હું કેમ જાવું ? એવ-ણુ લખેછ કે ગરીબ લોકો મરવા પડીછ “આટલુ બોલી તેણીએ ફરી તે કાગળ લીધું અને આગળ વાંચવા માંડ્યું.

“માતા, મારી કમનસીબ બેટી મારી નજર ની સામે દુટકે છગરે મરણ પામેછ તે કેમ જોઈ શકું ? તે બળાપાથી હુરેછ. પણ હું કાંઈજ કર કરી નથી શકતો ? સર મોરટન તો મને મળવાજ સાધ ના પાડેછ. અમારી આટલાં વરસની દોસ્તી છતાં તેને મને સાધ પોતાની સીડીએ ચડવાની મનાઈ કિધીછ અને ડીક ક્યાં છે તેની મને ખબરગી નથી. એ જે વખત પેલા દુઃખી બનાવપછી પોતાના બાપની મનાઈ છતાં આવી ગયો. પણ લીલીએ તેને મળવાસાધ ના પાડવાથી તે નાસીપણી નો માથો કેણુ જાણે કર્યા ગયેછ પણ જિજ્ઞાસેને હાલેછ. સાંચા છગરથી આલેછ, તેની હું ખાતરી આપુછ. તેનીજ જુદાઈ માફ ગરીબ બચ્ચુ પોતાની જાંઘી અકારી કરી બેઠીછ.

મેરી લેટીમર તે કાગળ વાંચી વીચાર કરવા પડિ. વરસો આગમજની એક સાંજ યાદ આવી કેજે વખત તેણી એક ઘણી ખુશસુરત નાની છાકરી હતી, અને સર મોરટન પોતાના બાપની સાથે તેણીને ત્યાં પડેણો લતમેઈ દતો જે વખતે તેણે તેણીનાં હાથની માંગણી લીધી હતી જે તેણીએ ના પાડી હતી. તેણે તેણીને કશું દણ કે તે કદાચ નામને ખાતર પરણશે. પણ કદી કાઠ બીછને આવી રીતે ચડશે નહિ. તે સમયુ દવર્ગ તેણીને યાદ આગ્યું.

“જો ખુદા હું હવે એની આગળ કેમ જાવું ? અમે દોસ્તીતાલમાં છેલ્લાં મળ્યાં પછી કાઠ દીવસ અચાં નથી તેા દવર્ગા હું કેમ જાવું ?” વળી તેણીને તે દોસ્તીતાલનો દેખાવ

નજરે આગ્યો જે વખતે સર મોરટન ફક્ત એક સોલજર હતો અને લડાઈમાં જખમી થવાથી મરવા પડ્યો હતો. તેણી તે વખતે તે દોસ્તીતાલમાં મદદ કરવા ગઈ હતી. તેણીને તે મરવા મુતેલા આઘાતના બેસો યાદ આગ્યા.

“મેરી, તું મારી નથી થવાની પણ હું તો સદા તારો મુજરી છું. અને જે. ખુદા મને એ સાક્ષની જાંઘી બખ્શે તો પણ હું એવોજ રહેવશ ” તે થોડીક પણ અચકી બોલ્યો:—

“મેરી હું જાણુંછ કે મેં ઘણી સરસ જાંઘી નથી મુજરી પણ હવે હું તુને બોળખતાં શિખેલો દોસ્તથી સુધરવાની જરૂર કોશિશ કરીશ. હું તુને વચન આપુંછ કે હવે કદી હેકરાઈ નહિ કરશ.”

આ પછી તે સારો થયો, અને ધીમે ધીમ ઘણો વચવાણો મોટો આઘાત બન્યો.

મેરી લેટીમર પોતાની જાંઘી કોનવેન્ટની ધર્મમાતા તરીકે ગરીબોને સપુરદ કર્યા બાદ થોડાં વર્ષમાં જોન મોરટીમર માર્શ ખાનદાનમાં પરણ્યો અને તેને ત્યાં એક દીકરો થયો. જે પાંચ વરસનો થાય તેટલાં તેની માતા મરણ પામી. ત્યાર પછી જોકે તેની ઉંમર તે વખતે ફક્ત ત્રીસ વરસની હતી છતાં તે ફરી પરણ્યો નહિ હતો.

“હવે હું એની આગળ કેમ જાવું ? એને કેમ એનું પ્રેમીસ યાદ દેવાડું ?” મેરી લેટીમર વિચાર કરવા પડી “પણ લીલીને ખાતર મને તેમ કરવું પડશે.”

તે બીજે દીને મોરટન ગામમાં ગઈ, જ્યાં ડા. એ વસતો હતો. તેણીની કોનવેન્ટથી તે ગામહું ઘણું નજદીક હોવાથી તે આવવાનવાર ત્યાં લીલીનાં આઅદથી મળવા જતી દોસ્તથી તેણીને તે ગામ કાંપ અગ્ગાણું નહિ હતું.

તેણી જેની કમપાઈન્ડમાં દાખલ થઈ કે એક દાસી તેણીને સામેજ મળી, જેણે તેણીને નમીને સલામ કાઢી.

"ઓ મેડમ, હું કેવી ખુશી થઈ કે તમે આયાં ! તેણીએ આંખમાં આંસુ સાથે કહ્યું "શેઠને મઠ કાઢતી તાપ આવેછ અને મીઠ લી-લીની તજીવન તો રોજની વધુ અને વધુ બીમ-ડતીજ ગયેછ, "

"આપણે છપ્પીશુ" કે પ્રુદ્ધ આ મેરને પાછું દહતું રમતું બનાવે, જેથી તે પાકપરવરની મર-છ, "મેરી લેડીમર જોડી અને પછી અંદર ગઈ.

ડાં એ એક મેડી ઈંગ્લીએરપર માથે હાથ દબાવે વિચારમાં બેઠો હતો. તે મેરી લેડીમરને જોઈ તુરત હાથો.

"ઓ હું તમારો ઉપકાર કેમ માનું ? " તેણે જોખરે સાહે કહ્યું.

"ઉપકાર એમાં ઉપકાર શાનો માનવાનો હોય ? " મેરી લેડીમરે નરમાસથી કહ્યું "લીલી કેમ છે ? "

"એની બીમારીએ એનું મ જીર ૩૫ પકડ્યું છે કે હવે તો આશા રાખવી ફેકટની છે. " તે ડાકટરે દસગીર મેહેરે કહ્યું. "હું તો ધારતો હતો કે એ લીમ્મતવા બધું ખમતી હોવાથી હજીબી બધું સાફ જ થશે, પણ નાંક, એનું જીમર તુડી ગયું છે. ચાલો, હું તમેને એની આગળ લઈ જાવું "

ઉપરનાં ઓરડામાં લીલી બેડન સફેદ પુની જેવી બીજાનાપર પડી હતી. તે જાણે આગળ ના લીલીજ નહિ હતી. તેણીનાં મેહેરા પાંચ લોહીનું ટીપે ટીપું જાણે હડાં ગયું હતું. મેરી લેડીમરે તે બીજાનાની પાસેનીજ ખુરસી પર બેસી અને ફરદીનો હાથ પોતાના હાથમાં લાધો. લાસોએ તેણીની તરફ જોયું પણ તે જોગખી મકી નહિ.

"ડીક, " લીલી બડમરી "હું મરી આગળ કાં નહિ ખાનદો ? હું જીને ચાહું છું. મારી કાંઈ ના કહેવાની મતલબ નહિ હતી. ડીક, હું એક વખત મને કેવો ચાહતો હતો અને—"

તે ગરીબ છોડરીની આંખો વળી બંધ થઈ ગઈ અને તેણી જાણે મરી ગઈ હોય તેમ લી-લવા ચાલવા વગર પડી રહી. મેરી લેડીમર તેણી નાં બીજાનાની આગળ યુવાણ ઉપર પડી અને ધણી આજેજીયો તે પાકપરવરની ખરાં અંતકર-જીધી દાદ ચાકી જે જોઈ ડાં એ જે પાસેજ ઉભો હતો તેણે દુખનું એક ડચકું ખાધું. "

મેરી લેડીમર જાણીને ધણી શાંત મેહેરે હડી તેણીએ તે બધા ડાકટરનાં ખર્ચાપર હાથ મુક્યા અને માથાથી ઘોડી;—

"માતા દોરત, ના રડો, જે ખુદાની મરજી એવીજ ફરી તો તેને તાપે થવા સીવાય છુટકો નથી " આ પછી તે દરદી તરફ ફરી અને તેણીને એક ઠીસ કરી બેસી "તમે કહેવો છ કે તમેએ જ્યાં મોટા ડાકટરોની સલાહ લીધી પણ સહજાઓએ આશા મુકી દીધી. માત્રો ત્યારે જાણ્યા ફેન્ડ, તોએ આવો અને મને બધું સમજાવો "

તેઓ ફરદીને નરસના ચામુંમાં સોંપી તોએ ત્યાં, બધા ડાં એએ અવલગી આખેર મુઠી સમજી મેરી લેડીમરને કહ્યું

"મે તો એના બચાંને માટેજ કીધું. બેડનનો પેલા રેલવે અકસમાનમાં મરણ પામ્યો છે એમ આપણી ખાતરી હતી એટલે મે તેણીને વગર ફેકટની હું ખી કરવા નહીં માંગી. અને હવે મને તેને માટે કેવું ખમનું પડે છે જાણે લાંબી અને બદનામ કત્તી હોય તેનું મને લાગે છે માતા, મે તો મારી આંખોનું તુર છે. એને હું પેહેલા મારે ત્યાં લાગ્યો ત્યારે એ ફક્ત ત્રણ વરસની હતી. અને ત્યાર પછી મે એને કેવી માથાથી ઉઘારી અને દવે એ મને છોડી ગયેછ " અહિં તેણે પોતાના મેહેરાપર હાથ ઢાંકી પોકોપોક રમતાં કહ્યું. "એને મુખી કરવા માટે હું મારી છપ્પી આપી દેવા તજવાર છેવું, પણ મને કાંઈથી ઉપાય નથી સુજતો. "

"સર મેરડન લીલીની માંદગી માટે જાણે છ કે ? " મેરી લેડીમરે રમસ મેહેરે સલાહ કીધી.

“તે તો મને મળવા કે માફ સાંભળવા સાફ ના પાડેછ. મેં ચીઠિ લખી મોકલી તેથી બંધની બંધ પાછી આવી. ડીક તો કોણ જાણે ક્યાં ગયોછ. એ તો ખીચારો એમજ સમજ્યો છ કે લીલી તેને ધીકકારેછ.”

મેરી લેટીમર બારી આગળ ગપ્પાને યોડો વખત વિચારમાં હતી. યોડીક પણ શાંત ચુપકી ફા ફેલાઈ રહી. અને ડાકટર તરફ ફરી તે બોલી.

“હું હવડાં બાહાર જવુંછ. મને જરા વિચાર કરવાનો છે તમે હિંમત રાખો, ભુવો.” તેણી તેને બારી આગળ લઈ જઈ સામે વાદળી પર આંગળી કરી બતાવી બોલી અદ્વિંબધે હાથ અંધકાર છે. પણ તરફ આગળ વગર રહેવાનું નથી. તેમ ગમે એવા સમયે પણ હિંમતથી આશા રાખો, ખુશની મરજી હશે તો હદાય એ માંથી બી ઉઠાડશે.”

### પ્રકરણ ૪ થુ



મેરી લેટીમર જાં ઘેને ત્યાંથી સર મોરટન નાં ઘેર તરફ આગતીજ નિકલી. લીલીની છદ્મી જોખમમાં છે એ તેણી સારી રીતે સમજી હતી. તે ખુબસુરત બાલા પુર ઉમેદ સાથે આફાંની કુન્યા છોડવાની અણી ઉપર હતી. એ તેણીની અનુભવી આખો જોષ ચુકી હતી.

મેરી લેટીમર સર મોરટનનાં મેહેલ જેવાં મહાનમાં દાખલ થઈ અને જે આદમીઅ બારણું બોલ્યું તેને સર મોરટનને બોલાવી લાવવા તેણી એ જણાવ્યું.

અમારું યજ ચુકેલું હોવાથી દરેક ડેઝણે બહુકાદાર રોશની યજ ચુકી હતી.

મેરી લેટીમર સર મોરટનનાં બપોલદાર ફીવાનખાનામાં બેઠી બેઠી વિચાર કરતા

પડી કે એ પળતી ફાની છદ્મી ઉપર લોકો શા માટે મગરૂર થતા હશે? બસે તે એ કાદાઈનનાં ખજાનાના મામેક હોય, બસે ને એ માન આદનાં ધણી હોય, બસે તેઓની મરજી મુજબ કીસમતનું ચકકર ફરતું હોય તો પણ મગરૂરીને તેઓએ શા માટે શરણુ થવું જોઈએ? મેવાધી ભરેલું દરખત જેમ વધુ છુટ્ટી જાય છે તેમ એક ખરો ઇનસાન જેમ વધુ મેળવે છે તેમ તે વધુ નખી ચાલે છે. બ્યારે એક ઝાડ જેવું પણ વધુ ફળદુષ બનતાં નમે છે ત્યારે શાને શકિત વાળું ઇનસાન જે પોતાને તલેવ તમાં ખપાંવે છે તે પૈસાની મગરૂરીમાં મરત બની જાય છે.

બારણું ઉપર ચુ અને સર જોન મોરટન આંદર દાખલ થયો. મેરી લેટીમરે જોયું કે તેનો એકરો આગળનાં જેવો બાવાળું નહિ લાગતો હતો. તે લગભર કરડો તેમજ મોઢોડાં ઉપરથીજ મગરૂરીમાં મરી ચરી રહેલો લાગતો હતો.

“મને આજે તમારી મુલાકાતનું શા કારણથી માન આપવામાં આવ્યુંછ?” તે લગભર કંઠાથી બોલ્યો.

“સરજોન મોરટન” મેરી લેટીમર હિંમતથી બોલો આજે તમે જે આફત તમારા દરવાજાં વેર લાગ્યા છે તે મારી, હકાડવા હું આવીછ.”

“આફત!” તે એરોનેટ ચીચવાયો “હું મારે ત્યાં આફત લાગેલ કંઈ આફત! કેણીની આફત, શાની આફત! તમે શું કહેવા માંગોછ?”

“હું એમ કહેવા માગુછ, સર મોરટન” મેરી લેટીમરે આગળ ચલાવ્યું. અને તે બોલતી હતી નને ટીકતો તે ખુદો આદમી તેણીની સામેના ખુરસી પર મઠ મુજરીના વિચારોને મારી દહાવવાની મજબુત કોશીશ કરતો બસી રહેલો “હું એમ કહેવુંછ કે જે કાંઈ થયુંછ તે તમે મોટા જોખમદાર છેવો. આદા હું જાણુ છું કે હું શું કહેવા માંગુછ તે તમે સમજી ગયાછ, લાલી એકન માતને ખીજાણે પડીછ, તમારો દીકરો

તેણીને પોતાના જાનથી જ્યાદા ચાહેછ અને તેણીને મનથી તો તેમાં આખો દુનિયાનું છે અને તમેએ દેવાનથી બી ધાનકી બની તે અને છુટા પાડિ તેમનું મોહોજનથી ભરેલું છગર ચીરી નાખવાનો હરાવ કીયોછ. જારે ધનમાન માનની ફરજ મે વ્હાલોનાં છગરો જોડિ મધ ડુન્ગી ભુતી જવાની અને તેમને સુખી કરી પોતે સુખી થવાના છે. આ દુનિયામાંનિ આપણો ફરજ વધાર્યું નહિ પણ પરમર્યા છે. એક એવી દોષન છે જે આમળ કાદાનનો ખળતો રદ છે. મારી એક એરી મીડી બોધ છે જે આમળ કગો. ઠોની સખાવન મે હીશખ છે. દરગુજર નેક પરમાર્યે જેરી કુદરતી બોધ છે જે આમળ તખ્તો તો જની નવાજેશ નાચીજ છે ખુદમે બોધેશી આ પછી જ હગીને માચ્યા ત્યારેજ આપણે નિવર્યેજ કે આપણાં સુખને ભુતી ખીલતું કુખ જોષ કુલી ફાની જહમેજ. મોરદન પોતાનિ બેક ઉપરથી ચગકી ઉડી બોધો.

"મેડમ, હું તમારું વધારે જરા બી સમજવાનો નથી. મારું કામ જે હું બરોબર સમજુછ, તેમા કેષને માયું મારવાનો હક નથી. સામગ્રો મેડમ, મને ઓરતના જાનની જેટલી પરવા નથી તે કરતાં મને મારું માન પામેલા નામ અને ખનદાનની નોક જાગવવાની દરકાર છે. કીડ થોડાજ વખતમાં પોતાની ભુન જોષ ઠેકાણે આવી જશે. અને જે તે પોતાની ભુલ નહિ જોરો તો તે મારે મનથી મુવેત્રો ગણાશે માનં અને મારાં ખાનદાનના નામ આગળ મારા મેટાના જાનની મને દરકાર નથી. દા, મેટાના જાનની મને દરકાર નથી હું મેટાના જાન ઉપર નહિ. મરણ, પણ મારાં ખાનદાનનાં નામ ઉપર મરણ. ફરજ હો અને વ્હાલોનાં છગી આજ કાલ નહિ પણ મારું નામ મારાં ખાનદાનનું વ્હાલું નામ મગકાગ છે. મારો મેટા નીચ ખાનદાનની ઓરતનાં ફાંસામાં પડે તે કરતાં તો લાખ દરજ્જે બેહેતર કે તે મેટાનાં પાસાંમાં લેટે. મેડમ, સાંભળો કે હું મારા મેટાને જો

મુવેત્રો જોવજ. પણ હું પોતાને મારા હરાવથી ફરજો જોવજ નહિ એમ કહી બનશે નહિ. બે તમે મને તે દુક્તીની તન્દુષુમાં પીગળાવા આવ્યાં હોને તો જ્જો કે તમે તમારા કીમતી વખતની જ્જાની કરવાં આવ્યાંછ કારણ હું મારા હરાવથી કહી પાડેનથી ફરવાનો." મેરી લેકીમરે મ લીરતાવી રોકું છુજાવુ.

"સર, મેડેરજાની કહી સુખ થાવે. નાદકતા ઉસકેગજ ના જ્જો! તનરો શુરમે કાચુમાં રાખો! ત્યાં મોતને સામે, આપણી પોતાની જાન સુધારવારત ર શુરસો કરવા કરતાં તેની સલાહ હકુન કરવામા વધુ શોખા છે."

"હું કાંઈ સમજવા નથી માંગતો."

"નહિ તમેને મારી વાન સમજવીજ પડશે." તેણીએ ધગી નગમારાવા કહ્યું અને તે છુટે. શુદ્ધ્ય ધુજવા પડ્યો, કારણ તેને આગળીવાદ ખતું બે લ બધી નાજ થઈ. ત જાનાની સામે બેઠોથી ફરેતાછ ઓ જોષ તે ખુરશીર અટેકાર્ષ પડ્યો, જોણે પોતાની સામેની નકખમલનની માનુ આગળ તે કેસો નખજો અને નકામો આદમી હસે તે જોણે દેખાડી આપનો હાથ તેમ તેને લાગ્યુ.

"સર જોન મોરદન, હું ધરંછ કે હું કાણુ છેવુ તે તમે આગખાં સુકયાછ. પણ તે સાથે આપણને કાંઈ કામ નથી આવેા હને આપણે બે જણા વાત કરા મારે છુ છે તે શોધો કહાડયે. હરગંજ આપણને ફરજ જમારવાનો વખત છે. ખુદા તો હમેશા આપણને જોનોજ રહે છે, તમે જારે ધણા ધણા વરસે નાં આગમજ મરણ તોજ કાલ તે ધાવન થઈ પડ્યા હતા તે વખતે બી ખુદા તો હાજરજ હતા. આહ, હું જોવુછ કે તમેને તે દિરસ થા: છે! આપણે આજે આપણી વાન કરવા નથી મળ્યા, પણ તોખી જે ચીજો નાહતો દગ જોષ અને સમજ નથી રાખ્યાં તે આપણે લાંબા વરસોના અનુભવ પરથી શિખી સુકયાછ. તમે અને મે બનેએ ફાંખ



તેમજ સુખ અને જોયું. ખુદાએ તમોને તે વખતે ભક્તિ કરવા માટેજ જીવાડ્યા. ખીજા ઘણાંજો હતા જેઓ ખીચારા જવાન વધે કુચ કરી ગયા હતા, પણ ખુદાએ તમોને જીવવા દીધા. તમો તે બધું સારી પેઠે જાણોજ નેટલું હું જાણુંજ તેટલુંજ તમો જીજાણોજ. હુંજ તે ઓરત જેવું જેણે તે વખતે તમોને, મોતમાંથી માંદમાં લાવવાની મદદ કરી હતી. હું તે વખતે નર્સ હતી. મેં ઘણાં ભક્તિ અને સરસ આદમીઓને ટપોટપ પોતાને જીવ મુકી ચાલી જતાં જોયા. તે લોકનાં ફરજ ખસાસ થઈ હતી. પણ તમારી ફરજ ખતમ નહિ થયેલી હોવાથી પરવરે તમારી જીવન જાળવવા દીધી. પણ તમોએ તે ફરજ દેખ રીતે અદા કરી !

“હું નહિ કરી શ. તો મારેથી નહિ ચાલ” જોન મોરટનનો ખોખરો સાદ મેરી લેટીમરે સાંભળ્યો.

“તમો કરી શકો એમ છે ધરણ તમારી ફરજ છે” મેરી લેટીમર મક્કમ પણે બોલી “હું હમણાજ લોકી એડનાં મોહોતનાં ખીજાનાં આગળથીજ આવીજ. તે મરે છે. તે નિર્દોષ છે એ જાણ્યો. પણ મને લાગેજ કે ખુદાની મરજ નેણી ને જીવાડવાની છે કે તે તમારા દીકરા સાથે પરણે અને પેલા ભક્તિ ખુદા દાકતર જેવણે હમેશ ભક્તિ છ કોપીજ અને પોતાનો દેહત એ કે ચુનેહમાર હતો છતાં તેને વળગી રહી પોતાની ફરજ જાનવીજ તેવું ઘડપણ સુખી રહે. અને તમો મારી અજાણ તમારા નામને માટે મગરૂરી બતાવોજ, ફરજ આગળ મગરૂરી શુ ખપતી છે; ફરજ સાચ સરખાવતા એની શુ ખીસાદ છે ? હવેકી એવકુક ધીકકારવા જોગ મગરૂરી જે ફક્ત બાકાખોર લોકોનાં મતનીજ દરકાર કરે !” તે ખાનુ તિરસ્કારથી બોલી.

“મેડમ, તે ઓરત કાણ છે ? તે એક કેદીનું ફરજ છે જેનો ખ્યાલ કરતાંજ મારો દમ બ ધાઈ જાય છે. કેદીના બેટી ને તે મારા બેટાની પરણેતર ? એ નહિ ? નહિ ! બેહેતરકે મારા બેટાને મોહોતની ગાદમાં બેઠે અજાણની સોદમાં બેઠે !”

“સાહેબ તે બેટી જવાનીનો ખાગ છે. તે એક એવો ચોરાગ છે કે જેની આસપાસ હજારો પનગીયાંજો પોતાનો જાન સદકે કરવા તૈયાર છે. સાહેબ, તે એક એવો યોદ્ધાજ છે જેની ખુસમોને ખુદાને ભુલી જનારાંજો ને ખ્યાલ હોતો નથી. તે ખાનુ આગળ સારી જોહાનની ઓરતની નેટા બેઠીસાજ છે. તે જીવેજ. તે મરવા તૈયાર છે. પણ કોકને મગવાને જીવવા ઇતિમતર છે તેણીએ કીકતાં હવાલામાં પોતાનો જાન સદકે કીધોજ- કીક પણ તમારે લીધે દુખી થઈ પોતાના ઘેરથી દુર થયો છે. કેમકે ખુદાને ખાર એ બંનેનો ખ્યાર મંજુર રહ્યો જ. મોરટન વરસો આગમજ તમોએ મને કપુજાત આપી હતી કે તમો મારે ખાતર કાંઈખી કરવા તૈયાર થશો. ગમે એવું હું કેહેવું તે કરવા કદી પણ અચકશો નહિ. વારતે તે બોલ તમો આજે, આજે પાળો. મારી મરજ છે કે તમો કીકને તાર કરીને હવડાંજ બોલાવો. હજી મોહું થયું નથી. પણ દમણાંજ તાર કરો કે લીલી તને ચાહેજ, સાચ્યા પારથી ચાહેજ માટે તુરત આવવું.”

“એતો ઘણું થયું. ઘણુંજ થયું. એમ નહિ બને ! મેડમ એમ નહિ બને ?

“નાહ, કંઈ ઘણું નથી” મેરી લેટીમરે અસરકારક સાદે પઠાવતાં કહ્યું. “ઓ, મારું માનો. તમોને આ દુનિયાની ખોટી મોહીગી એ આંધળા બતાવ્યાજ. મેં ઘણાં જાણ્યોને મોતના ખીજાના પર પોતાની ફરજમાં પછાત પડ્યા માટે ટવળતાં અને ખુદા પાસે આગેજ કરતાં જોયાંજ કે એક થોડો વખત તેમને ફરજ ખમવવા જીવડે. એકજ દીવસ બલકે એકજ કલાક પોતાને જીવાડવા માટે તે લોકને કેવાં તળવળતાં મેં જોયાંજ. કેટલાં ચુનેહમારોને પોતાનાં પાપની તોજેસ કરવા માટે ફક્ત અધો કલાક જીવવા માટે તડકડાં મારતાં મેં જોયાંજ. તમોને તો વખત મળ્યોજ, અને તમારી ખુલ્લો દેખાડવામાં આવીજ તો મોહુ ના કરો. ખાલી રીસવારી માટે બે જાનોને ના મારો.”

ત્યાં થોડો વખત ચુપકાઈ પથરાઈ ને એક એક કચકાંએ તોડી “આતા, શું આ ખડું છે ? મેં શું ધણું ખોટું કીધું ? યા ખુદા હું શું આ ખોટી દુનિયાની મોહિણીમાં એટલો પ્રતી ગયો કે મારી ફરજ પાડી ભુલી ગયો.”

મેરી લેડીમરે પોતાની નજર તેની પર ડેસની તેનામાં થયેલ ફેરફાર નિહાળી જુઓનો ખગં દિલથી આભાર માન્યો કે તેણીને એક બધુ કામ કરવાની તક મળી.

“હા સર મોરટન, તમે તમારી ફરજ બુદ્ધ્યાજી, આ ખોટી જગતની જગતમાં મરડાયા છો” મેરી લેડીમરે ગભીર ચેહેરે કહ્યું “દુનિયામાં ગમે એવું માન, આંઁ પામશે ગમે એવો દોષાતના ફરંગ તમારી પાસે હશે. પણ તે નેમી મીવાય કોઈ મીજ નમેને કામ નથી આવવા ની. જાણા હોસત, હજી ખી મોડું થાય તે પેહલાં તમારી ફરજ કરી બધુ કરોને પરનાવતે તમારું ગયું દાખવા નહિ પામે!”

મોરટન એક દેખણ પર માંચુ નાખી એક બન્ધાં માફક દચકો ખાવા પર્યો. મેરી લેડીમર પોતાની જગ્યાએથી ઉઠી તેની આગળ મધ અને તેનાં જુમાઈ પડેલાં માથા પર હાથ મુક્યો. આ એક જોરા જોગ ચિત્ત હતુ.

“બવાઈ કરો, એક મેકતે મદદ કરો અને ખુદા કદી તમેને તજશે નહિ. બે જવાન જીમરો ને મારતુ કે જીવડાતુ તે ખુદાએ તમારા કામમાં સોંપ્યું. તેના રૂડો ઉપયોગ કરો. માટે ઉઠો અને તમારી ફરજ બજાવો.”

મોરટને તેણીના હાથ પર એક ચુમી લિધી.

“ખુદાતમેનેલાંની જાંદગી ખંડે ?” તેણે ક્યુન તેસાટ કહ્યું. “નમેાધણાં જાં અને ફેરજાં બસ લતના યાજી છેવે જવારે હુતો તમારી આગળ આરો ફરજેમાં પડાત પડેલો કમીનો છેવુ. ડોક હવે કદી મને ચાહશે નહિ કારણ મેં નેને સમજાવ્યું કે લીડી તેને ધાકારો એવીજ તે ચાહી ગયો.

માતાએ બધું માફ કર્યું છે. લીડીના મોતની કાળી ટિકીપણુ મારે માથે ચેરજો. તમે ને ખુદા માટે દવડાં મોડ્યા તે એમ જાનાં મને કેવી રીતે માફ કરો ?”

“ખુદા બધાને મરી જાવજો” મેરી લેડીમરે ક્યું “હવડાંની તેજોતમેનેડેસારો રૂડો દેખાડેજો તેની તરફની ફરજ અદા કરવાનું તમારા મોહોમાં સામે છે તે કરો અને તેને ખુદી કરો. બેવો, હવડાં ડોક ક્યાં છે ?”

“ન્યુ થોર્કમાં”

“તે તુરત આવવો જોઈએ”

મોરટન જટ ઉડ્યો

“હું હવડાં તાર કરેજી”

તે તુરત પોતાની ડેસ્ક આગળ ગયો અને એક તારનો ફોર્મ જટ લખી મેરી લેડીમર આગળ રાખી આજો, જે તેણીએ વાંચ્યો.

“તાવડોમ નિકજો—લીડી બોલાવેજી. બધુ સારું થશે—પથા.”

“થેક્યુ, મર મોરટન” મેરી લેડીમર ખુદી ચતા ક્યુ.

મોરટને તુરત એક નોતરને બોલાવી મોટો રમા બેસી છેક લીવર પુલ સુધી જઈ ત્યાંથી તાર કરવાનો હુકમ આપ્યો કે જઈ પુગે.

## અકરણુ ૪ થુ

મેરી લેડીમર સર મોરટને મળી પાછી ડા. ચેચાજાં મકાન પર ગઈ ગરીમ લીડી મોતને ખીજાને પડેલી હતી

દિરમે પસાર ચતા ગયા અને હવે તો લીડીની જીવવાની આશા સર્વ કોઈએ છોડી દીધી. પાદરી રોજના ચાર ફેરા ખાતો હતો અને જીવનની મોટાર પથુ અવાર નવાર તે માના ફરજાન આગળ ઉભેલી દીસતી હતી.

દિવસો પછી દીવસો ધીમે ધીમે ગમકતા ગયા. અને હવે મોઢાં દુર એક મોટાં ઝાઝ માં ડીક મોરડન ડોલા ખાતો થેર આવવો હતો.

શું તે વખતસર આવી પુરશે ?

મેરી લેટીમર બીમારનું બીજાનું એક પગવાર પણ વગર કારણે છોડતી નહિં હતી. લીલી તો જે દીવસની મેરી લેટીમર સર જોન આગળ જઈ આવી ત્યારની બેલાન પડી હતી. પણ આજે ને સુધીમાં આવી હતી. પણ ડાક્ટરેનું કહેવું હતું કે તે મોત આવવાની આગમનની સુધી હતી. આજે કદાચ તે રાત જોવા નહિં પામશે. ડાઁ એ પોતાની પર ધણે ગમગીત કાઢી રાખી તે ઝોરડામાં થોડો વખત આવવો હતો. પણ હીનો બરાબ આવવે પાછો બહાર નિકળી પડતો હતો.

આજે લીલી સુદ્ધીમાં આવેલી હોવાથી તેણીની પાસે દીમ્બત રાખી ગયો. તેની અનુભવી આંખો પામી ગઈ હતી કે આજે તે છેલ્લીજ વખત લીલીને જોતો હતો જોવા તેણે તેનો નજરો પડી ગયો હાથ પોતાનાં હાથમાં લીધો કે તે હમી.

“પપા, હું તમારી આંખનું દુર હતીની ? તમે હમેશાં મને એમજ બોલાવતા હતા. હું તમોને તકલીફ આપવા અને દુઃખી કરવા માટે ઘણી દલગીર છેવું. પપા, તમે દલગીર તો નથીની ?”

“નહીં બદાલી નહિ,” તેણે ધુજતાં સાદે કહ્યું “હું દલગીર શાને માટે આવું ?”

“પપા, હું—હું તો મરી જીવું. તમે જુદા માલીની મળ્યાં લેજો દાં કે ?”

“વાર બદાલી.”

“પપા એ મને શાં કરેલ કે ? એને કેહો જો કે આજ બરોબર રાખે ! પપા, મારા મથા પછી આગની જરૂર મળાજ લેજો. પપા, તમેજ મારા પપા છેવોની ? તમે નહિં હતો તો મારા

શું થતે ? આપણે કેવાં સુખી વરસો પસાર કર્યાં હતાં ? પપા, મેં તમારો માઈકોસોપ બાંગી નાંખેલો તે શાં છે કે ? તેને આજે દશ વરસ થયાં, પણ હું તે માટે દલગીર છેવું ?”

તે. બોલતી બંધ પડી અને તે જુદા ડાક્ટરે એક નીસાસો નાખ્યો. હજી તેણીએ તેનો હાથ પકડી રાખેલો હોવાથી તે ત્યાંજ ઉભો રહ્યો, તેટલાં મેરી લેટીમર આગળ આવી જોને જોઈ તેણીએ ફરી બોલવા માંડ્યું.

“હીકને કેહેજો કે મેં તેની સાંધે ઘણી ખરાબ ચાલ ચલાવી તે માટે દલગીર છેવું. એને એમથી કેહેજો કે હવે મારી ખાતરી છે કે એ મારો સાચોજ, આશક હતો. હું છંદુ છ કે એ સુખી થાય !”

તેણી વળી પાછી બેસુધ્ધ થઈ ગઈ. હવે તો તેણીને આપવામાં આવતો ખોરાક પણ ગળી શકતો નહિં હતો.

આવી રીતે બીજા ત્રણ દીવસ નિકળી ગયાં. ચારસો પેસેનજરોને લઈને આવતી સ્ટીમર માં ડીક દુટકપર ઉભો રહી જુદાની બંદગી કર તો હતો કે તે વખતસર જઈ પુગો.

ડાઁ એ પોતાની ખુરસી પર લાંબા વખતની કાકને લીધે કુદરતી ઉઘને આવીન થયો હતો, તેટલાં તે જમકીને ઉઘ્યો. મેરી લેટીમર તેની પાસેજ ઉભી હતી તેણીએજ તેને જમા ડ્યો હતો. તેણે મેરી લેટીમર તરફ ફાટે ફાટે ડોલો જોયું.

“બોલો. મને સાચું હો ?” તેણે જુમ પાડી “એ મરી—મરી તો નહીં મરેને !”

“નહિં. પણ તમે એની આમળ આવો. દીમ્બન રાખો. જેવી જુદાની મરજી, મરીજ બીચારી; હવે—હવે તો આ એની છેલ્લીજ પડીએ અને તમેને બોલાવેલ ડાઁ એ. હું બીજો ને ચાહતી હતી. દીમ્બન રાખો.”

તેઓ ઝોરડામાં ગયાં.

(પંથુ માટે જુઓ પાન ૧૨૧)

# માનવીને ધર્મ શીક્ષણની અગત્યતા.



લખનાર—મોસ અપઠ અરદેશર દારખાનાવાળા.

દુન્યાની તમામ વિદ્યાઓમાં મધ્યમ જા-  
તોમાં ધર્મશિક્ષણ સર્વોપરી દરજ્જાએ ઓગવે  
છે. જો કે બીજી વિદ્યાઓ જેવી કે રસાયણ  
જ્ઞાન, વેદક વિદ્યા, બૃહસ્પતિ વિદ્યા, ખગોળ  
વિદ્યા વનસ્પતી વિદ્યા સીગરે ખાનદોનું જા-  
ન મેળવવાથી ક્ષત્રિજ્ઞાન કાપડ તો દાંતલ ક-  
રેછેજ અને એ વિદ્યાજ્ઞાના પ્રનાયેજ મનુ-  
ષ્યના સુખ સગવડ જાનર અદ્ભુત શોધો હ-  
સીમાં આવી છે. પણ તે સધળા શોધો ધ-  
ર્મના જ્ઞાન વગર નહીં હે, કેમકે માણસની  
પોતાની ખારયત ઉપર સધળા જ્ઞાનેથી ક-  
શીજ અમર થતી નથી. ધર્મ શીક્ષણથી મ-  
નને જોવો સતોષ મળે છે, હૃદયની બધી  
લાગણી જેવી ખીલવા પામે છે અને મદ-  
શુભોમાં જેટલો વધારો થાય છે. તેજુ બીજું  
કેમકે જ્ઞાન જનની શાનું નથી તન મનના  
તમામ સુધારા—તમામ સ્વચ્છતાઈ કરતાં આ  
ત્માનો સુધારો—આત્માની સ્વચ્છતાઈ ઉત્તમ  
લેખાઈ છે. આત્માના સુધારાની ગેર તાજ્જી  
માં તનમનનો મને જોવો સુધારો નહીં હે  
અને આનો સિધ્ધ થયેથી જીના છે કે અધ-  
ના સુધારા માટે ધર્મ અને નિર્નિતાં શીક્ષણ  
જોવો બીજો કોઈથી અસર કરક ઉપાય નામ  
પાયો નથી.

માણસ જનત ખુદા ગાયે શું મળખે  
પરાવે છે તેમજ તેની હૃદયની નેમ જુ

છે અને તે નેમ પાર પાડવાનો કયો માર્ગ  
છે તે ધર્મ પ્રજાગીજ તેને દેખાડે છે. તેથી  
તે જાણે છે કે તેની દરેક હીલચાલ પર તે  
પોતા નેગાર પોંદ્યાટે છે અને આ રીતે  
પોતાના વિચાર, વચન, અને કામને માટે આ-  
વડે ખુદાનેજ જવાબ અપવો પડશે  
એમ સમજે છે અને આ જવાબદારી સમ  
જવાથી અને અંતકરણમાં માનવાથી માન-  
વી ખુરાઈ તકે દરી બસાઈ અખત્યાર કરવાની  
કાળજી રાખે છે. જે જે પુરુષો પોતાના ઉત્તમ  
સદગુણથી અને ખુબંદ નેકીથી પોતાનું નામ  
આપણી વચ્ચે અમર મેલી ગયા છે જેઓ  
તે આ જમાનતા લોકો માનથી અને ભક્તિ  
ભાવથી યાદ કરે, છે તેઓ સધળાજ ધર્મ  
અને ખુદાપર વિશ્વાસ રાખનારા હતા એમ  
આપણે તેમની હૃદયની વૃતાંત પરથી કહી  
શકી છીએ. અરદાબીરાફ, આદરખાદ મારે-  
રંદ, દોગમ, ફરીદુન, મીનાયહેર, કેખુશરો,  
સેલેમન, જુહાન, સોફાક, ખુધ, ઓમરખીન  
અબદુલ અહમ્મ વિગેરે નામાંકિત પુરુષો ધર્મ  
તરફની આરખાથીજ જાણીતા થયા હતા.  
વળી કેટલાક અથા મહાન પુરુષોને તો બદાઈ  
અને સદગુણોને માટે કબ્જ પગુ અનિ ધણ  
વેકવું પડ્યું હતું તો પણ ખુદા પરના વિશ્વાસ  
અને ધર્મ પરના યકીન નથી તેઓએ દુખોનો

કરોળી ખ્યાન રાખ્યા વગર લોકોના બનાવરન  
મહતા હતા આપણા પોતાના પેશાગર માહેમ  
જરથોરતનોજ દાખો આપમે નગરે ધમે કે  
જેઓએ લોકોને બના માર્ગ પર ચલાવવામા  
પેતાની જીવ્વી વાપરી હતી તેઓ જેવા નામા  
મિત નરની જીવ્વી બી ગુનામનુ મીજાણ નવ  
હવ વળી તેઓના સાથે ગુસ્તાપનેમાં બેઠો  
માનવસની ધર્મ દેનાવવાનાનેક કામને ખાન  
રવ અરગરપ શાક સાથ ચાનુ ખુતખાવ ૧૪  
ઓમા ઉતર્યુ પડ્યુ હતુ અને તેની જીવ્વીની  
તરફનાર વિગળજાઓ વચ્ચે પમાર થઇ હતી  
અને એવાતો અને-વરના પુરો થઇ ગયા છેકે  
જેઓએ ઉ નમ સદગુણ વાપરના ખતગ મોગ  
લોગો છે કે બનકે ખરા મનો રાડ ખોજ  
છે પશુ તેઓને ખુદા પરન એટલો ધનવર  
દેના તેમજ લોકોના લાલોગ ખમાલ તેમના  
મગજમા સર્વોપરી દેનો કે સાતપણે પોતાના  
બનો ખોજા હતા

શ્રીને તો ધર્મ શિયણુની વચ્ચે થવા  
ખાસ અગત્ય છે કેમ કે તેણીના શક્તિય પર  
કેકે મ પરિવારના સુખનો મોગ આપર છે  
જાણીતા લેખક ગાંધીજીના બે મોગ કહીએ તો  
ધર્મ આ માટે અકસર ફરી એક નાના દેવનો  
શ્રી માટે તો ઉત્તમ મણિમાર છે તે કહે છે કે,

Religion is the crowning  
grace of the motherhood and the  
loveliest ornament of home.  
No household can be upheld in  
happiness and honour where  
this sentiment is disregarded or  
unknown. It enhances all that is  
joyous in family life, adorns all  
that is beautiful, sanctifies all that  
is strong and alleviates all that  
is sorrowful. It hangs the stars  
above the roof tree, opens the  
windows on eternity, and makes  
the irgle glow with the  
splendours of heaven. The  
dwellings which are left without  
regret and remembered without  
reverence are those which no prayer  
has hallowed, no love of God  
enriched, and no faith in the

invisible ennobled. Unspeakably  
blessed are the homes in which  
the mother's heart has found its  
true gravitation in God and  
draws all the rest toward that  
great abiding centre. Committed  
to the arms of the compassion  
the Eternal by a mother's prayers  
and by a mother's trust, the family  
never lose each other in whatever  
land they roam or on whatever  
sea they sail. They may go forth  
at death's stern bidding, but they  
will be found at least in the  
heavenly home."

વખાત મોનીકાએ પોતાના ધર્મ પરના  
વજીનથી ખુદા તરફની અસ્થાયી તેમજ અદ  
ગીની બંધુત શક્તિથી પોતાના દુર્ગંધી અને  
નાસ્તિક મેડા એ રડાઇનને સુવાથી જે પાછળથી  
એક ધર્મીજ પવિત્ર અને ભણેલા ધર્મ ગુર તરીકે  
પોતાનુ નામ અમર કરી મરો છે મીસ શીવતન  
નામની મીજ બાનુએમી ધર્મ પરના પુર રહી  
નથી ચનુ બદલીઓ કરી પોતાના દુગુણી  
બંને જે હારાની ખાલીમા ગમડેગો મહાર કાઢી  
શકો હતો

વળી ધનસાનની ખાકી જીવ્વી સુખ અગ  
ત્ય વચ્ચે દેકાની રખા ખુદાએજ મહાન  
યોગના ફેરન બરેના ઉદાપણથી અને મહામારન  
શક્તિયો રચી મુખી છે તે-તેમજ બલિબની  
જીવ્વી માટેનો બનો નિયમ ધનસાનમા સર્વ  
કાને નો બનો તેની બનામા જુડી કરણી મુજબ  
નોજ મન્યે જરો એ ખવાની વદ સેને તે  
ધર્મ અભ્યાસ વારવર ઉત્પન્ન દેનાવે છે અને  
આ રીતે તે સાહેબનો સપુણ ધનસાદ ઉત્તમ  
ઉદાપણુ કુતર શક્તિ અન અગણિત આનારોનો  
ખલ ચાનુ ખવાનમા રહેલી તેનુ જગર તેના  
તરફ અતી ઘણુ મહ અને માનથી દોડે છે  
તેની મહ તેના રદાણુ વગર એક નજવામા  
નજીક કાલ બી તે હાર પાળી શકેનો નથી.  
ત્યર વચ્ચેની તેનામાયો નકોનરી જતી રહ  
છે અને નમનવાનો સદગુણ ઉત્પન્ન થાય છે.  
વળી ખુતપર ચાલ અને રિવાસ નાખવાથી  
કોઇમી દુર કે આદત આની પડતા માનવી  
દુખનો બોળ હેજા કયાક જવ નથી કેમકે

તે માને છે કે આ સધળી આફતો અને મુશ્કેલીઓ તેને અત્યુભવ આપવા અને સુધારવા માટે તેના માગમાં મુકાયેલી છે અને તે કસેટીમાંથી પસાર થવાથી તેના માર્ગમાંથી વહેલી જ પસાર થઈ જશે. વળી ધર્મપરના ચક્રીનથી ન સમજ પડે તેવા શુભવણ ભર્યા સંજોગો વખતે બી તે ખુદા પરજ આધાર રાખે છે. અને તેની તરફથી જ મદદ અને ખોલાસો મેળવવાની આતુરતા રાખે છે. અને તે મદદન પીતાની ચદ્દ જ એમ આવી પડેલી મુશ્કેલીઓને કમતી કરે છે તેમજ વળી મુશ્કેલીઓ આવી પડતી પણ દેરલીકવાર અટકાવે છે.

માનવી ધર્મ શિક્ષણથી જ સમજે છે કે આ ત્રણ પાંચ દહાડાની ખાકી જીંદગી સાથેજ તેના આત્માનો અંત આવતો નથી, અને તેથી પોતાની આ વતી જીંદગી ખુશાળ બનાવવાને માટે તે નેહી કરવામાં પાછળ હટતો નથી, પણ જે ઇનસાન ધર્મ તરફની અવરજા વગર ખુદાની હસ્તી માન્યા વગર એમજ સગળે કે તેના આત્માનો અંત ખી આ ખાકી શરીર સાથેજ આવશે તો તે શુરાઈ કરવામાં કશુંજ ખોટું સમજે નહીં. અને ધર્મના અંકુશ વગર અને ખુદાની સર્વોપરી શક્તિની નાવાકેશગારીથી કામખી મળતો યુનાહ ને તે કહે નહીં. અને એ માટે તો ધર્મનું નવીને ખાસ અગત્ય છે. એ ઉપરાંત ત્યારે ઇનસાન આફતોના મારથી અને નાસ્તીપારીના ભોજ દેહણ ક્યકાઇ જાય, ત્યારે તેની માનવતા કમી દહા અને વૃષ્ટાંતી ધારી રાખેલી મુશ્કેલીઓની નીખળતા મળે ત્યારે જે તેને ખુદાપર ભર્યાસ ન હોય—ધર્મ પર ચક્રી ન હોય અને બંદગીની શુભદ શક્તિ પર આરજા ન હોય તો તેની હાડન કેવી કંગાળ થઈ પડે ? તે તો પોતાની આસખાસ સધળે અધકાર ફેળાયજી જોય અને આશાના એકખી કિરણ વગર પોતાની જીંદગી જરૂર ઉપોગીજ સમજ આપવાત કરવામાં બી કશું ખોટું સમજે નહીં.

સર હમદે કેવી ધર્મ જે બહેળી અસર ઉત્પન્ન કરે છે તેનું ધણુ સાદું ચિત્ર દોરે છે. તે કહે છે કે,

Religion whether natural or revealed, has always the same beneficial influence on the mind. In youth, in health, in prosperity it awakens feelings of gratitude,

and sublime love, and purifies at the same time that which it exalts but it is in misfortune, in sickness in age, that its effect are most truly and beneficially felt. When submission in faith, and humble trust in the divine will, from duties become pleasures, undecaying sources of consolation; then it creates powers which were believed to be extinct and gives a freshness to the mind which was supposed to have passed away for ever, but which is now renovated as an immortal hope. Its influence outlives all earthly enjoyments and becomes stronger as the organs decay, and the frame dissolves; it appears as the evening star of light in the horizon of life, which we are sure is to become, in another season a morning star, and it throws its radiance through the gloom and shadow of death.

અરો ધર્મ કાંઈ ફક્ત ભણતરો બણી જવામાં અને ક્રિયા કામો સંપૂર્ણ રીતે બળ વગર સમાધ જતો નથી પણ એ ઉપરાંત ધર્મના ફરમાનોથી અરાજક વર્તણૂક ધર્મને પર વધુને વધુ અમલ કરવામાં પુરો થયેલો મણુય. આપણા પવિત્ર માગદયસની જરૂરો સ્તી ધર્મનો પાયો તો ફક્ત ત્રણ સુંદર સજ્જે પરજ રચાયેલો છે. હુમ્મત, હુખ્ત, હુવરસત, અને શું એ ત્રણ શબ્દોમાંજ આખી દુન્યાનો ધર્મ સમાધ જતો નથી. એ શબ્દોનેજ જે માનવી પોતાની મુશ્કેલી ગણી પોતાની રોજીંદી જીંદગીમાં તે પરજ અમલ કરવાની કોશીશ કરે તો સપૂર્ણ સુખ મેળવી શકે.

# સાચો પ્યાર.

લખનાર “ગામરેની ગોરી”

પ્રકરણ ૧ હુ

તે ઉમરાવ તેના દરબારીના વિદાય થયા છતાં હજી પોતાના ન્યાય આસાન ઉપર ચુરસાથી જમાવેલા નવનો સાથ બેઠેલા હતો કે જ્યારે તેના ચુરમાના બાએસથી બહેન ડરતો હોય તેમ તેનો બેઠો—નેનો ગાદી વારસ નથીરો દેખાતી બીરબેલી અદાએ તથા બાબુર્મા ખડો હતો.

“તેક પેના મુઝ મંડાયને” તેજે હવે તે રૂચે રી ખુરશીનાં પગથાં ઉતરનાં ગુમાથી બરાડ મારી “અને આજની આ પળથી હું” તેના ફરમાનને તેની ચાકરી ઉપરથી સદાનો બર તરફ કરે છું, મમબએક કે છોકરા!” અને હવે ને એક દીવાના દુઢાથીની કિસમે તે ગમર જવાન તરફ ધર્યો.

“મગર ખંદર” તેણે એમ છતાં શાંતિથી જવાબ કરતાં કહ્યું “એમા ને યુનાહનો કસુર છે શું? મેં તમોને કહ્યું તેમ જનાનાની ચારી તેના કનેથી જમરીથી ઝુટવી લેનાર તો હું” કહ્યું વર છે કે હું” પોતેજ છું” તો મારાં વાંકની સગ નીક કે એક નિર્દોષ મરદન ઉપર લાખવામાં શેા દાય દો દાંમલ યનાર છે.”

“હું-હું” બેહયા બેરેદમ” તેણે એ સાંભળતાં વધતા જતાં જનનથી ચીસ પાડી “અને એ આ ગમર તો તેને કેટલી વાર મારા જનાનામા જવા ની અને ગુઝનાર જોડેની તારી એ પાપી મીલાક તની મના ફરમાવી હતી.”

એ સામગળા તે જવાન એકરો ઉપર ચુરસા નો રવાગ ધાધ આગ્યો તેમ છતાં હજી તેને નાંખતીથી નમી જતાજ કહ્યું

“બીદર જુર્નગવાર, એમાં પાપ જેવું છેજ શું? શું ગુઝનાર મારી હમરીર નથી. વળી તેની માદર ખુરશી અને પી માદરથી આતેને દેતવની નથી કે તુ એમ મે વિશ્વાસથી તારાં પોત ન જ ફરજદ જવાની સીતમ ગુમરી કરેજ.” અને એ મ બોલના એ દુખવું કચકું તેના ગઝામાં અડકતું જાયુવ્યુ.

“એટલે” તે ખુદા ઉમરાવે હવે એ મામથી જોતા કાંઈક નમી જતને પુછ્યું.

“એટલે એજ પીદર કે એ વાહવીની જુદા છ મારે મન એક મારી જફાકારી, મીતમ ગુમરીથી કાંઈ રીને કમી નથી. એ બેટી વાગતેનો તમારો ઉડો પ્યારજ તમોને મારા દેનનો કાંઈક ખ્યવ આપવાને ખમ ચશે. તમારી છંદગીતુ રુખ અને શાંતિ વાહલી ગુવ ઉપર કેટલે દરજ્જે આધાર રાખેજ તો તો ખ્યાગ કર ખાપ, કે મારી તો છંદગીતુ” ગોવા છવનજ એ દેતવતી હમરીરમાં સમાધ ગવડાં છે. વળી આપણી કરાણીયાતુએ ને જનાને કખજ કરવનો તમારો બેદુદો રીનાજખી મને માફ કરજો, મગર કેહું કિસમે તમારા જેવા ઉમરાવી નરને પે ક પડતો નથી, આપણા જેવી તીનિમાન પાક

એલાદ ઉપર આવો એ દ્રાવદે આંકારા તો એ રખી તમે યુગ્મગવરની હમી કરાવેછ.”

“એટલે” તેણે હવે એ સાબળતાં એક શે રની અદાથી ઉછળતાં ગરાડ મારી “તું” શું મારી યુગ્મગીમાં મને દાનાઇ શીખવવાની હીંમત કરી શકશે ? ખજરદાર! ફરીથી મારાં કામની વચ્ચે માથું મારતાં અગર હું તને જોવશ તો પા દ રાખજો અથ કમીના, કે તેજ પજે આ જોસાર હરથાર. તારાં પાપી બદનની આરપાર ચલાવવા હું જરાબી થોપસ કે આંચકી ખાવશ નહીં- હું ફરીથી કહું છું ” હયાં તેણે બેચાં. અનુચી વધારયું ” “કે આજ પછી ગુણ જોડે મળવાની બહકે તેણી ઉપર એક નજર વરીક ઉંચવાથી તારે એકદમ ખાડ આવ્યું.” અનં આ શબ્દો સમેત તે પાછો ઉમરાવ ત્યાંથી જતો રહ્યો.

એક પળ એ પછી તે જવાન માણસ ઉઠાં દુખને ગુસ્સાની ભેગી લાગળી વચ્ચે ત્યાંજ ઉભા રહ્યો એ આગમજ એજ તોરની અનેક તક રોશ અને જોડાઆથી તે ઉમરાવ આપ એટા વચ્ચે યતી રહી હતી મગર આજ તો તેને કાચું કે તેનો ઘાતકી પીદર એક દનસાન્યની બી હદ જોળળી ગયો હતો. તેને તે સત્તાના નગાના ફર જાંદને આજ કમીને કહ્યો હતો કે જે શબ્દોએ આપણ તેના હમેશના શાંત હજરમાં એક જગ રા જવાલા જળાપી મેલ્યા હતા. તેણે ધણું અચું હતું તે ગમે તેવો મગર હીંમતવાન હતો છતાં આજ કમી તેણે કદી ને ઘાતકી વાલીર સામે એક દુકારો કહો નહીં હતો મગર હવે જે ઘાતકી જળાપી તેને કમીનો પુંગારો હતો તે બાલીમ ખાપની સાથે એકજ છાપરાં હેઠળ રહેવા સામે તેનું કપાતી હગર ખંડ ગયાવી રહ્યું હતું. તે તે ખાપનો એક પુરોજ હતો

તેથી તેઓ વચ્ચેનો આવો બીગાડ ખગીત ધ-જોજ અચરતી ઉપગમવાનો હતો મગર કમન

મીએ તે ખરું હતું અને તેથી આવા જુલમાટ ભયાં તણામણી વચ્ચે તેજ ખાપ સાથ રહેવા ને વંસવા તેનું ધરણી હગર તેની ગમે તેવી કાશીશ છતાંબી હવે એકમત થયુ નહી. “હું આ લી જઈશ કેયે જતો રહેવશ”

તે મોટી નાઉમેરી અને દુખથી મનસે પટ પટ્યો. કે જ્યારે ગુસ્સાનો રતાશ તેના સોદામના મેહરા ઉપર હજી ની સાદ જણાતો હતો અને તે પછી તે ગયો.

### મકરણ ર જું.

ગુણનાર, માજનદરાન ના અમીર બેજનની એક પુરી બેટી હતી. ઉમરાવ બેજન ગુણનારની માદર ખુરશીદને પરણ્યો તે આગમજ તે એક ગરીબ ભરવાડની અતિ ખુશમરત બેટી માદ આફરીદને પરણ્યો હતો. મગર એ તેની કાખુદાઇ માટે તે વેત્રા માજનદરાન. માં તો કોઇ ખરોખર માણુ પી ન હતુ કેમ જે એવું કહેવામાં આવતું હતું કે માદ આફરીદ એક ગરીબ ખુરશીદની બેટી હોવા છતાં એટલી તો શોખીન અને બહોશ હતી તેમજ અમીર બેજનનો તેના ઉપર એટલો તો ચહ હતો કે તેણીના શોખને અનુસરીને શાપાટી પછી લગમગ બધીજ વખત તે પોતાની મોહોરદાર સાથ દેશ પરદેશ સુસાદીમાં કાઢતો. એ ફરમીયાન, તે કહેતો, કે જવાન ફરદાદ જન્મેયો હતો. મગર કમનસીએ તે પછી થોડાજ વખતમા લલી માદ આફરીદ મરણુ પામી. અને ઉમરાવ બેજન તું. રેયે દાવે પાકો માજનદરાન ફર્યો. તે પછી થોડીક સુદતે તે કોઇ ત્યાંનાજ ઉમરાવની બેટી બોડે ફરી પરણ્યો. જેને પોતાના અમીર બહા ખવાસથી તે દુખી ભરવારનું દુખ ધરોક દરજ્જે જોડું ક્યું એટલુજ નહીં પણ ફરીથી તેની જાંદબીને બળે નંવેસરથી શેશન કરવા એક બેટીની ગફીસ કરી. તે બેટી ગુણનાર હતી. આ વાનર્તા આવતા અંદમાં પુરી થશે



# હંદગીનું ખરુ સુખ તે શું.

હંદગીનું ખરુ સુખ તે આંખ છે આંખ વગરના અગત્ય નકામો છે તમે ને  
 આંખના કોઈ પણ રોગથી પીડાતા હોય તો રૂકેલ એકજ વખત ખમાએ શુધ્ધ  
 મોતીના મુરગો વાપરો. આ મુરગો યોગ્ય વખતમા આખના તમામ દુદાને બહુ  
 મુગથી નાશ કરી આખની ગુમાવેલી રોશની પાછી લાવે છે. વી આ મુરગો વાપરનાર  
 ને ચશ્માની જરૂર નથી. એક વખત વાપરો ખારી કમ તે રા ૧ ન. ૩. ૪ ચાર

વેરામનાં ૭ મુલ ૭ મુખાવાનાં

ભાવનગર—કાઠીયાવાડ

---

## “દીલે આરામ”

---

હર માસે રોકાણ બધ નિયમીત ખાદેર પાવુ ચોખાન્યુ.

તામ મુજબ કામ!

“ઝાટો પીછી”—રમુલ વાંચણો!

દોંગી કેવીના—હસાવનારા સકેચો!!

જે મોટી ચાલુ વાતા—પા કુડી દુડી વાતાઓ!!

તાઈ રીડીંગ—રમીયું બરચક અને ચિહાર!

વાર્ષિક સત્તાનમ રા. ૩૦ પેરોજ સાથે છુટક નકલ ચાર આના.

એક ટાકે કાખવે.

નસુનાની નહલ તદન મકત

મેનેજર પ્રો.ખાપર, અરુર મલ. કાકરડા મારકેટ મુંબઈ

## ઓટો દીલ-ચામન. (૨૯૨૬)



આજકાલ બજારમાં ઓટોના નામે સેંટા ઉભરાઈ જાય છે. કોણ તો  
હનામો આપે છે કાંઈ વળી મફત કારડ મોકલે છે.

અમારે ત્યાં મફત કાંઈ પણ મળતું નથી.

જેઓ ખાસ પહેલા નંબરનું સેંટ યા પરફ્યુમ વાપરવા ચાહતા હોય અથવા વાર  
તહેવારે યા શુભ પ્રસંગે ભેટ આપવા લાગે સેંટ જોઈએ તો

ફક્ત ઓટો દીલચામનનો જ ઉપયોગ કરવો.

જેવી હજારો સારા સારા ગ્રહસ્થો બનામણ કરે છે. કારણ તે સુગંધીમાં

અને ટકાઉપણમાં પહેલા નંબર છે.

એક નાની શીશીમાં ચપેલીના અને બે મોગરાના તાજ કુલોનો  
બગીચો સમાઈ ગયો છે.

અમારી ગેરંટી પસંદ ન પડે તો પાંચસા પાછા. ક્રીમ ૩. ૦૦, ૦૦, તથા ૩. ૨ પોસ્ટેજ જુદું.  
તેવાંજ સુગંધી કારડ દીલચામનના ઇન્જન એકનો ૩. ૦૦. નમુના માટે બે આનાની શીશી મોકલવી.

ફક્ત મળવાતું એચ. આર. મોદીની કંપની.  
ટકાણું—

તા. ૧૦, શીશી બીલ્ડીંગ, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ.

અમદાવાદના એન્ટ-સા. નારણલાલ હોદાલાલ તથા સુરતના એન્ટ-એમ. જે.

ફીનબાજવાળા પાસેથી બજારો.

# ગુલામહુસેન ઇસમાલજી

એન્ડ પ્રધર્સ.

હરાંચીવાલા.



રચાપના

૫. સ. ૧૮૭૪ માં  
થય છે.



By appointment  
to The Govern  
of Bombay

હુમાને જોડે જોખેના યાદગાર શહેનશાહી એકઝીબીશનમાથી સોનાના ચાંદ મળ્યા છે. તે સિવાય હિંદુસ્થનના દરેક ભગન મહાન એકઝીબીશનમાથી ૧૩ સોનાના ચાંદા મળ્યા છે. જેથી હુમારા દરેક જાતના સ્ટીલના જોક્સ જોટા સરકારી અધીકારી ખાતાબિગ, હાઇકોર્ટ, સોલીસીટરની જોડીસો, બેન્કો, તેમજ દશી અધીકારીની જોડીસો અને પહેલી જોમાં ઘણાજ વિશ્વાસ અને ઉલટથી વપરાય છે. જોજ અમારા જોક્સની ઉત્તમ બનાવટ ની ખરી જોમીનગીરી છે.

વધુ વિગત માટે હુમાર કંટલોગ મગાવી ખાત્રી કરો.

ગુલામહુસેન ઇસમાલજી એન્ડ પ્રધર્સ,

ફેક્ટરી, કેમ્પ કરાંચી. રૂમ નં. ૬૭-૬ હોરનબી રોડ—મુંબઈ.

# દુઃખીઓનો દોસ્ત.

ભલા આ કાંઈ લેભાણુ ઉંપાયો સમજશો નહિ મોટા અનુભવ અને ઉત્તમ વૈદકજ્ઞાનના આ રામબાણુ ઉપાયોછે, એકવાર જરૂર અનુભવશો.

સફેદ કોઠ ને રંગતપીત

આ હીનપસ્તી ભરેલી ખીમારીમાં જે કમન શીખ મરદ માં ઓરત સપડાયાં હોયે અને જેઓએ એ ખીમારી લાઇલાજ સમજી પોતાની છ દગી ધુજમાં મલેલી સમજી હોય તેઓને હવે નવી ખુશી અને નવી છ દગીની આસા પેદા કરી આપનારી એક બહુજ ચમતકારીક દવા મારી વરસોની થકવી નાખનારો મહેનન અને ચાહુ ફાશીશ અને મોદ ટા ખરચથી ફતેહમંદ નસકાઓ લાસીય થાય છે. જેએવા તો ચમતકારીક છે કે આવી વીકટ ખીમારીઓ કે જેને લાઇલાજ સમજી ગઇ છે માત્ર ત્રણુ દીવસમાંજ અસર કરી શકે છે અને ત્રીજી ૨૦ દીવસમાં તો જાણુ કોહોડ થયોજ ન હી હોય તેવી રીતે ગાયે નાણુક થઇ જાય છે.

જેજ મુજબ રકતપીતતી ખીમારી પણ એટલીજ દુર્લભ મુદતમાં સમુદગી જતી રહે છે. પછી તે ગમે તેવી પુર્ણણી અને ગમે તેટલી હદે કાંપ નહીં પુગી ગઇ હોયે—

વળી એ દવાની ખુબી એવી છે કે તે લગા દવામાં યા ખાવામાં કશી પણ રીતની અડચણુ યા કડાકુટ જેવું નથી. માત્ર એકથો રુ ટીપાં ખાવાની અને એટલાંજ ટીપાં રોજ ગાયો ઉપર લગાડવાની છે. તેમજ વળી કાંઈ કરીય રહેજા રહી પણ ચતુ નથી—

જે દવાઓ એટલી બધી તો અસરકારક અને ખાત્રી પુરવક છે કે દવાઓની કીમતનો એક ભાગ શકેડો લઇ બાકીનો લાગ ખીમાર સારો થવા પછી લેવાને માટે તૈયાર છીએ મહેરબાની કરી જરૂર ૩ ના જેવોજ છે. પણ એની કીમતમાં એવાં ખીમારોએ નીચલે સંરનામે પોતાના બી ફેર છે. કે.જેથી દરકશ અને નાશક એનો ઉધુ

મારીનાં પુરતી ૧૫ગત ઉપર કેટલા વખતની ખી મારી છે, કોણુ કોણનાં મુલાજ છીયા છે. તે સરવ રીગત લખી જણાવવી. કોહોડનાં ખીમારો લાઇલાજના છે અને કેટલા કેટલા મોદટા છે તે જરૂર લખવા તૈયાર ઉપગંન નીચવી અકસીર દવાઓ લાલમાં કંઈક થઇ છે—માત્ર એકજ વખત મારાવીને ખાત્રી કંઈક તો માલમ પડશે એ દવાઓ ખાલી અને તીવરી નથી પણ ખરેખરી કાયદા કારક એકેએક અકસીર દવાઓ છે, અને એની કીમતની એકેએક પાઇ પાઇ વસુલ કરી આપનારી છે:—

રોજને ઈતિખાખ—આ એક અકસીર તેલ છે એ તેલની માફીસથી પેરા લેસીસ જેવીવીકટ ખીમારી થોપાજ દીવસમાં નાણુક થઇ જાય છે.

જેજ તેલથી ગમે તેવું કોનીક રમેટીકમાં પણ જડમુળથી જતું રહે છે—કીમત શીશીનાં ૩.૧૫.

સુરમો—નંબર ૧.)—આ સુરમો ગમ તંતું જતું અને સખત આંખતું જતું—પ્રજુ થોડાજ દીવસમાં કાપીને ધનસાનને નવી રોશની અને નવી છ દગી બહો છે—કીમત ૧) તોલાની શીશીના ૨.૫૫

સુરમો નંબર ૨) આ સુરમોથી રાત અંધે ૧) દીવસમાં દુર થઇ જાય છે, અને ૨) દીવસમાં દુર થઇ જાય છે. પછી એની કીમતમાં ૩.૫) શીશીના ૩.૫)

સુરમો નંબર ૩) આ સુરમો હરેક માં જુસને ૬ મેશનો ઉપયોગી છે. એનાથી આંખની ખીનાઇ છે—કીમત શીશીનાં ૩.૨

સુરમો નંબર ૪) આ સુરમો પણ નં. ૩) જેવોજ છે. પણ એની કીમતમાં ૩.૫) શીશીના ૩.૫)

યોગ કરી ફાયદો ઉઠાવી શકે—કૌમત શીશીનો ૩ ૧ એનાં મદદરે જેન્ડ—આ એક કૌમત તેલ રોગને ખામ—આ તેવખાયાની ઉદરીને મ-ફી દયા છે, જે બાપડાં રુએ મહેડોનાં વાયાં વગર- હંતર દુર કરી નાંખે છે. અને ઉદરીના કાંધ નાં કુચ જાનવરો માટે આશીર્વાદ સમાન છે. થોડા પડવા દેતું નથી. એ ઉપરાંત પુલા ફુનથી ગાય, બળદ, બેસ કુતરો બીલાંડા યા કોઈ પણ જાત વીગેરે ઉપર બહુજ અકબીર છે. કૌમત પ) નવરને ખુબથી ચક્ર હોય જખમ પડ્યો હોય સીમ તોલાની શીશીનાં ૩. ૧) હી યતી હોય યા આમડીનો એવાજ બીજો કોઈ રોગ

રોગને ખરાબ આપે—આ તેન માધાને યથા હોય તો ૪ તેલથી માત્ર ૪) દીવસમાં ફાય- બહુજ ઠંડક આપનાર નયા ભંગને કુવત બહુનાર—દો યા છે ખુબથી વીગેરે નાબુદ થઈ ઉડી ગયત છે; એનાથી જે માથુમને થાર થાર ઉઠે નહિ આ ખાલો પાજ આવે છે કૌમત બાટલી ૧) નો ૩. ૧ વની હોય તેને હાથ આવે છે, અને કાયાનો ખોરો હોરેસ કન્ડીશન પાવડર—આ દેશી બ- પગુ દુર કરે છે—કૌમત શીશીનાં ૩ ૨) નાનટનો ઘોડાઓ માટે મસાલો છે—એ મસાલાથી

રોગને ખામા સીર—આ તેવ હન્સ ઘોડાને લુખમા વધારો થાય છે—પાણી બરાબર પી મગા રાટે બહુજ અકસીર છે, એ તેનથી એ બન્ડ છે—પટ આનતા હોય તો તે બધ થાય છે— બીમારને તરતજ રાવત અને આરામ થયા છે અગર કમજીયાત હોય તો તે દુર થાય છે અને બે કૌમત શીશી ૧ ના ૩. ૨) ડાબુ ગદન ખુબી તૈયાર થાય છે—

સફુદ નવરલ—આ પાવડરથી લુખાર દુર કૌમત ૧ રતલી કામ્પડનો ૩. ૦) થાય છે. ખામીને ફાયદો કરે છે. કમજીયાત દુર કરે એ ઉપરાંત દરેક જાતના હર કૌમતનાં દેશી છે સોહી સુધારે છે લુખ વધારે છે પેટમાં થતા અતરો—સુગંધી તેલો પણ દર વખત રોકમાં તે- કરમ બહાર કાઢે છે. અમ્યા લુવાન અને ઉમરે ચાર રહે છે. એક વખત મંગાવવાથી માલ અને પુગેલા સર્વે મરદ એરતને માટે ૩ કામજ ને કૌમત કૌમતનાં ખાત્રી થરો. હશ તોલાની કામડીનો. ૧]

સફુદ અકસીર ઉલ-દાધ—આ એક પા- તના તખવાર છે—બહુજ કીશાયત લાવ અને ઉથા ઉડર છે. અને તે માન-પાણીમા મળવાને ગમે માલની ખાંતો આપવામાં આવે છે— તેવી દશાજ પછી તે લુનિ યા નરી હોય કાળા યા દરેક કામખન બીમારો પોતાનો દાહ હમ લાવ હોય તેને માત્ર આર દીવસમા ઉતીડી કાઢી ૨) પર લખશે તો તેઓ માટે બહુતીજ કવાએ દરદીને તુરતજ રાહત અને આરામ બક્ષ છે કી તજવીજ કરાવી હઓ પોને પુરતી વિગત અને શીશી ૧ ના ૩. ૦) સમજ સાથ મોકલી આપીશુ —

હુબખે અકસીર ઉલહાઝમાં—આ ગો- ગરીબ માણસો પાસે હમારી દવાઓની કી જાઓ ખોરાક હજમ કરવા માટે—પાન-સકતી વ- મતમા ખાસ છુટકા કામ લખયુ— ખારવા માટે—લુખ વધારવા માટે બહુજ અકસીર વેપારઓ અને જથ્થાબધ માલ મંગાવન છે. કૌમત ૪૦ ગોળીઓની શીશીનો—૩. ૦) રને સારૂ હીસકાજિટ આપયુ .

પારાની ગોળીઓ—પારાની ગોળીઓ જ- મોહકો શહેરમા હમારી દવાઓ માટે વરદી નવી એક માંજિમ સમાન છે અને તદત એકવા પા- મ એજ નોની જરૂરત છે— રાની ગોળીઓ આજ સુધી બનવા પામી નથી છે.

થરની કુદરત ન્યારી ઝડપાનમાં કીરતારે મોટી આયસ્ત રાખી છે તે છુટકાઓના પ્રતાપથીજ આ કમતરી ને એકલા પારાની ગોળીઓ બનાવવામાં ફતેહ મેલવતી છે. એ ગોળીઓ દેવી ઉપયોગી અને કેટલા કૌમતી છે. તે તો જગજાહેર છે એટલે તેનું પુતોતની બ્યાન કરવાની કામ જરૂરત નથી. માત્ર એકજ ગોલી મંગાવે જે તખને અને મારા કબી

લાને હમેશ કામ આવશે અને ખુદ ખાત્રી કરી દ્યો દેલીઆપ્રીક એકસ “યુનાની”:- દીક્ષી. કૌમત ગોલીના ૩. ૧૦)

એમ, ડી. બલસારા એન્ડ કું.

નવર ૨૨૨ બાઝાર સીરકીવાલાં—દીક્ષી.

એમ, ડી. બલસારા એન્ડ કું.

તંદુરસ્તી તાકાત.



લાંબી હંદગી

સર્વે મેળવવાનો ખરો ઉપાય.

આતંક નિગ્રહ  
ગોળીઓ.

નબળાઓને બળવાન બનાવવાથી અને ખરાબ ટેવને લીધે પાપમાલ થઇ  
હંદગીથી નિરાસ થયેલાઓને નવી અને લાંબી હંદગી આપી મુખી કરવાથી  
હાનિયાના દરેક ભાગમાં મોહોટી ફતોહ અને મોહોટી કીર્તિને પાંખી રહી છે.

કિંમત ગોળી ૩૨ ની ૭ખી ૧ નો રૂપિયો ૧ એક.

શરીર અને નીતિના રક્ષણ માટે  
કામશાસ્ત્ર વાંચો.

કિંમત કે પોસ્ટેજ કંઈજ નહીં.

વૈદશાસ્ત્રી

મણીશંકર ગોવીંદજી

આતંક નિગ્રહ ગ્રામપંચાયત.

જામનગર કાઠીઆવાડ.

દવાના ધિયારા પી પીને ડા હેરાન થાઓ છો.

કુખ દરદેથી નિરાળી ખરી તનદુસ્તી યા રક્ષિત બેઠતાં હોય તો વાંચો-અમેરીકાનાં  
શીઝીકલ કમ્પર ખાતાનાં અખ્યાત ખરનાર મેકફેડનની

# જીવનશક્તિનું અંધારણ.

( Building of Vital Power. )

શરીરની સંપુર્ણ સુખાકારી માટે સારી બાબતમાં સાધારણ લોકોને સરળ-વેહેતાર પણ સંગીન  
જ્ઞાન આપનાર પુસ્તક—ચીત્રો સહીત, કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ લુદ્ધ.

## દવા વગરનો દાકતર.-( ભાગ ૧ લો. ૧૧૬ )

કીંમત ૧૦ આના.  
ધોડીજ નકલો હવે બાકી રહી છે.

કુદરતી ઈલાજોનાં હારમાળાનાં પુસ્તકો.

- નાં ૧ કબજિયાત (Constipation) આ માધ્યમ દરમિયાન કુદરતી ઉપાયો ૦-૩-૦  
નાં ૨ કુખનો બોરક (Black Dis) કે કેમ લેવો અને તેનાથી મળના અભિપ્રાય ૦-૪-૦  
નાં ૩ ખાલી-શ્વસરોગ (Consumption) નો કુદરતી ઉપાયો ૦-૬-૦  
નાં ૪ આંતરગ્રાને પશ્ચીમી ધેવાની રીતો ચીત્રો સાથે. .... ૦-૭-૦

ઉપચાર (Fasting Cure) દરમિયાન એકલો કુદરતી ઉપાય તે કરવાની સમજણ-અને  
તેથી મળના બેદર જાણનું સંપૂર્ણ પુસ્તક પુણજ ચિત્રો સાથે યોગ્ય અપત્તમાં બહાર પડશે.

શીઝીકલ કમ્પરની-સારી કમ્પરોના નકલો  
વગર જાળવે-માત્ર શરીરનિજ કેટલેક મકોષથી મરમાજ કરવાની રીત શકે એવો હીજગાલો  
ના નકલો સમજણ સાથે, અમેજ તથા ગુજવાની બન્ને સાથે. કિંમત ૦-૧૦-૦ નથા બીજા  
પુરા નકલો. વિગત માટે સંજો-—————

'POSTUM' પોસ્ટમ મકોષિ બતાવેલી કાચી ચાલ. કબજિયાતને તોડનાર દવાદાર પીતું  
ના રતપી; ૫૦] કપ આ ધાલ એટલો કીંમત રૂ. ૧-૨-૦  
ના રતપી ૧૦૦] કપ આક ધાલ કીંમત રૂ. ૨-૨-૦

Mcinnon વેપરેજસ સાથ જુદા જુદા જાતો માટે લખે.

એકલા એજન્ડ બે. પી. માદન.

અમેરીકાના શીઝીકલ કમ્પરિસ્ટ.

હેલ્થ હોમ સાંકડકુલ

માફેરગ્રેમ માટે એજન્ડો એકલો છે.

# સાહિત્ય.

ઉત્તમમાં ઉત્તમ ગુજરાતી પુસ્તકો  
ક્યાં છે તે જાણવું હોય તો વાંચો કેટલું  
આરીનું ઉપલું માસિક.

લવાજમ વર્ષના અઢી રૂપ્યા.

વ્યવસ્થાપક—વડોદરા.

## લાઠણેરી મિસેલેની વડોદરા.

સચિત્ર ત્રિમાસિક.

આખા હિંદુસ્તાનમાં.

પેહેલું અને ફક્ત એકલું જ

અંગ્રેજી ગુજરાતી અને મરાઠી ભાષામાં  
લખાતું, પુસ્તકાલય,

સુંદર દેખાવ.

લવાજમ અગાઉથી ( ટપાલ ખર્ચ સાથે )  
રૂ. ૨.

તદન ચોખ્ખું માથેસાનનું



તદન ચોખ્ખું.

કોઈ પણ જાતની ભેળભેળ વગરનું  
હોવાથી દવાને માટે સૌથી સરસ છે. એક  
ખાટલી જરૂર મંગાવી ખાતરી કરજો. હિંદુ-  
સ્તાનના કોઈ પણ ભાગમાં ઘેર બેઠાં પહોં-  
રતલ ૧ નો રૂ. ૧)

ગોવીંદજી વસનજી

ઠાકોર દ્વાર મુખર્જી.

## સાક્ષરમાળા

સચિત્ર.

એક નવિનજ દબનું પુસ્તક. ચુનંદા

પારસી, હિંદુ લેખકો—દહી અને વીરહી  
છબી સહિત.

કિંમત રૂ. ૨-૦-૦

લખો:—

પુસ્તકાલય વૃજલાલ,

અર્ધસેટ

કોઠીપાળ, વડોદરા.



# Pam-ala



## પામઆલા



મેલેરયા, તાઢયો તાવ તથા તાવનો

ચુન'દો ઉપાય,

સન્તાતાર જણાય છે કે મેલેરયાનો રેલાવો મચ્છરો  
કરે છે અને સઘળા રોગોથી મરતાં લોકોની સામટી  
સંખ્યા કરતા આ રોગથી મરતાં માણસની  
સંખ્યા વધુ છે.

નેનું ઝેર પેવસ થઇ બપ તે પહેલાં અટકાવો.

પામ—આલાજ

તેમ કરો.

રાયપુરથી ચીં જ્યોરજ. કે. ગીલ્ડર લખે છે.

ખંખાસરનાં જગલમાંથી મુસોફરી કરતાં મારી વાર્ષિક મેલેરયાથી  
પ્રકાશપણ પામ—આલા ના રૂબ ડાઝમાં તેણી  
હુર્યાર થઇ અને બોખાર આવી નહિ. કવીનીન  
કરતાં એ સરગ છે.

સઘળા ગાંધીઓ ને ત્યાંથી નાની મોટી બાટલીમાં મળશે.

હરજ મુલજ એન્ડકો.

તથા

૧૦૦ છગનલાલ રૂથનાગદાસ,

જુમા મસજીદ પોસ્ટ બ્રીકીસ આગળ.

મુંબઈના એજન્ટો

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

419.

ਜੰਮੂ ੬

નીચલી વાર્તાઓ છે.

१ ચોરને પેટલે ધુળ. ૨ આવભાઈ દરખા.

४ रागनी कड़ाही.

## ૪ ગરીબ બીચારી

५ दुन्याजारी

૬ દીરાની વીંટી.

અંતરની ધડી

८ अजय तलेसम

वेरी ठ मन्त्र

4

ગુલશનનાં પ્રહારો મારેલી આ બેટ છે.

दीमत धार मानें।

ଭେଦେ—ପ୍ରକାଶନ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ

पक्ष-मन्त्रसारी

•TWH TcclH

**वाचिशनः**

60

# Gulshan






મોક્ષીસ રૂપાખાઈ દર્શાવીની વાતો

‘કિરતારની ખડોસ’

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय



  
 શાસ્ત્રચોદની અદ્ભુત શાસ્ત્ર પાર્ત .



અધિપતિ—સામગ્ર્ય।

Jayantilal and CO

Art Jewellers

195, Shaik Memon Street, BOMBAY.

સોના ચાંદી અને ઝવેરાનાં  
દાગીના ખરીદવાની  
વીશવાસુ દુકાન

અમારે ત્યાં હાલની સુધરેલી ફેસનના તમામ જાતના  
દાગીના મોટા જથ્થામાં તૈયાર રાખવામાં આવે છે.



તેમજ ઓર્ડર આપવાથી એકજ વાઇદ તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.

તથા બેટ આપવા લાયક ચાંદીની સેકડો ચીજો તૈયાર મળે છે.

ખહારગામનાં ઓર્ડરો તાકીદ વી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે,

જયતીલાલ એન્ડ કું. ઝવેરીઓ.

કે. સેખ મેમન સ્ટ્રીટ નં. ૧૯૫

મુખર્દ

# સ્વતંત્ર.

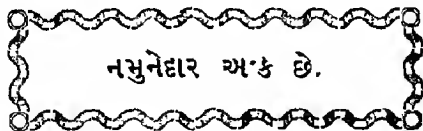


ભાગલાના આ અઠવાડીક પત્રનો

૧૯૧૪ પતેતી



નંબર. :



સંખ્યા બેઠ ચિત્રો ઉપરાંત ઘણા જાણિતા લેખકોનાં લખાન છે.

કિંમત ચાર આના.

શુદ્ધશનનાં ગ્રાહકો સિવાય બીજાઓને આ અંક મળશે નહિ.

એનેજર—સ્વતંત્ર—નવસારી.

## રિંચુ.

## કુરસદ.

મીં બહમનજી કામરાજવાળાં બહીતું માસિક કુરસદ પોતાના હમેશના લેખાશમાં એક મોટી ફાંકડી વાર્તા અને ખીજા પરચુરણ લેખો સાથે નૌરાઝી અંકમાં બહાર આવ્યું છે. મીં કામરાજ પોતાની નાદરત તબ્યતને લીધે રીટા-યર્ડ થવાનો ઇરાદો રાખતા જણાય છે. હમો નહિ ધારતા કે તેમની આ ઇચ્છા તેમના વાંચ-કોને ગમે ઉતરે, મીં બમનજી કામરાજ હાલના ખારસી વાર્તા નવેશોમાં આંગળીની ટેરવી પર ગ-ણના આગેવાન સાહેબોમાં ઉચ્ચ પંક્તિ ધરાવી શકે છે તેમની દક્ષમતાં અજબ મીઠાસ છે.

## પ્રભાત.

આ નવો ભાષ બંધ પણ પાછો આ વર્ષ એક અચ્છા અંકથી નવું વર્ષ ઉજવી શક્યો છે. તેમાં આવેલાં ચિત્રો અચ્છાં છે તથા ફક્ત વાર્તા-ઓથીજ આ અંક ભરાયો નથી. વાંચી ને મનન કરવા ભેગ ધણી સ્થિતિ આ અંકમાં સમાવવા-માં આવેલા છે. માલેકો ઉત્સાહી છે. એટલે સાફ અચ્છું વાંચન પુરું પાડતા બધ છે. પોતાના માસિકનો ફેલાવો વધારવા આ ભાષએએ ધણું પુસ્તકોના સોળ સેટ કરી અડધી કિમતે આપી દેવાની ગોઠવણ કરી છે. હમો આ ભાષ બંધ ને ખીજું ખારસી નવું વર્ષ નેવા પામ્યો છે તેને દરેક ફેલેહ ઇચ્છીએ-છે.

## હિંદી આફ્રીક

બહેન બાઈ આઈ. લીં પાલમકોટનું આ સુંદર માસિક અજબ રંગ રંગમાં આ નવાં વર્ષ ને ટાંકણે આહાર પડ્યું છે. લેખકોની ને મોટી ફેજ એ બહેન મેળવી શક્યાં છે તથા નેએ આજ સુધી કેથે બહાર લખતા નથી તેવાઓને એમણે બહાર કાઢ્યા છે એ બેરક એ બહેનને દરેક રીતે માન બધું છે. એક ટુકડી વાર્તા અને ચાલુ વાર્તા સિવાય આખો અંક લેખકોના ફોટો ઓનો તથા સુંદર લખાનોથી ભર્યક છે. સર બ-

સ્ત્રીસ દીનશાહ દાવર, ઓં મીં ખીમન જડજ, ર. ડા. મેટીકન, ર. ડા. સ્કોટ, લેડી ધનગાઈ, શેક હરિમજ એડનાબા, પ્રેં ભુષ કોવે, ખાં ખાં હમરી વગેરે અનેક લેખકોએ આ માસિકને દિવાળ્યું છે. હમો બહેન બાઈ આઈના આસહ-સની હમો ખૂં ઇગરથી કદર છુછ તેમને ફ-તેહ ઇચ્છી એ છીએ.

## દોંગ સોંગ

આ રમુજ માસિકનો “ પતેતી અંક ” પણ ફાંકડો અને દોંગ સોંગને અનુસરતો છે. તારાપોર વાળાની આર્ટ સીરીઝ મન પસંદ છે. ટાફટફ પેન્ પરની સુંદરી પણ ખેંચાણ કારક ચિત્ર છે. લખાણની બાજમાં પણ આ ભાષ બંધ ધીરે ધીરે ઠીક ભાગ્યશાળી બનતો બધ છે. આ વેળાની સુઠણી સારી છે તથા મરહુમ દાદિ તારાપોરવાળાના લેખો ની સારી સંખ્યા એ ભાષને મળેલી લાગે છે. ભાષ દી-શા. કરક રવા સાહસીક છે અને યોરે નફે મોહળો વેપાર કરવાનું અચ્છું સમજે છે. આ વખતે પતેતી અંકમાં એમણે એકાદ રમુજ સીરીઝ કેમ ન દાખલ કરી? દોંગ સોંગને તે વધુ ખરની ચર્ચ પડત. હમો એ ભાષને ફ-તેહ ઇચ્છીશું.

## ખારસી સંસાર.

કરાંચીના આ બહીતો અંકમાંડિકે ઠીક ભપકો કર્યો છે અને પોતાના વાંચકોની અચ્છી સેવા બજાવી છે. લખાણનો આ અંક ભર્યક છે અને જુદાં જુદાં વાના ધણી-ર અચ્છી તરેહ-પીરસવામાં આવ્યાં છે. ચિત્રોની બાજમાં પણ આ અંક સારો છે. કરાંચીના આગેવાનોના ફોટો આ સાથે ત્યાં ખની ગયલા બનાવો ચિત્રોથી યાદ કર્યા છે. આ એક ખરયાણુ સહાસ છે અને હાલના મોંઘવારીના વખતમાં તે કેવો કિમતી થઈ પડ્યો છે તે તો નેએ બહુ તેઓજ બહુ. બહીને વધુ ખુશી ઉપજે છે કે આ અંકનો પ્રતો હવે સીલકમાં માલેકો પાસે રહી નથી. કવર પરનું ચિત્ર પણ આકર્ષક છે. ગૌતમ બોધના દેહ કબ્દનો દેખાવ ભેષ મનન કરવા ભેગ છે. સામગ્રી રીતે લેવાં માલેકોએ આ અંકને યથાશક્તિ મુજબ સારો બનાવવામાં ક્યાસ રાખેલી જણાવી નથી. હમો એ ભાષને દરેક ફ-તેહ ઇચ્છીએ છીએ.

# કિરતારની બદોસ !

એક દુઃખી વાર્તા.

લખનાર—મીસીસ રૂપાબાઈ દાશબજી રખાડી

“ નજી, પારણાવાળા ઓરડાના લાખો બને દેવાલગીરીઓ સળગાવતે ” એ હેતુક્રમ બાપનારનો અવાજ લગાર કઠોર અને નિરાશી ભર્યો હતો, પણ નજી તો સ્તબ્ધ થઈ પોતાની બાઈનું કોબૂ જ લેવા કરતી હતી, અને બાઈએ કંઈ શુધ્ધ બુધ્ધ બોલી દીધી છે કે કેમ કરી વિચાર્ય પામતી થોડો વખત ઉભી થઈ રહી

પારણાવાળા ઓરડામાં દીવા સળગાવવાના અને તે પણ નવરાત્રીને દહાડે ! તે ઓરડામાં વસતું અને તે સજીમારેતા પારણામાનાં સુતાર નાહતું પક્ષિ હોડી જવાને બરોમર બાજેજ વધ થયું હતું મધુર, સોદામધુર દિવસના રૈયનઆરા ગયે નવરાત્રીની રાતેજ આ દુખી દાની દુન્યું છોડી ગઈ અને પોતાની વાહલી માતા રતનબાઈ સુતારીને એકલવાઈ વિનાષ કરતી, દુખતા આતશમાં ભુજતી છોડી ગઈ હતી. ત્યજ વર્ષ ઉપર રતનબાઈના વાહલા ધણીથી છુગ પડ્યા—રડ્યા તે દિનથી સમજો તેવજુને. જીવ જીવન—ગાંગા મોનાના એ એક પુત્ર લાડકવાળા વાહલામાં ભરી રાખ્યો હતો—તે બાળકનેજ ખાતર નજી આ દુન્યામાં તેવજીવતા હતા એમ કરતા તે બાળક બોલાયુ ત્યારે તો તેવજીની નિરંજા અને દુખ સાંજોમાં વર્ણી ન રાકાય એવું હતું

તેવજી ધણીજ બેઠીન થડા અને ધણીજ એકાંત થઈ ગયા કાંઈને ઘરે મંજવા—સેવવા જતા નહિ, અને ઘરે આજ્યા મર્દા તે પણ મંજવા ના પાડત હતાં માત્ર એક

શુની નિશાળની સહી તેહમીનાં તવડવાજ એ એકાંત વાસ ઉત્તર દેખાવતા ધરમાં ધાખત થઈ રાકમાં હતા ‘ધરનાં નોકરો દયામણી રીતે પોતાનો બાઈનો સોદરાઈ સુકાઈ ગયેનો એહેરો દેખતાં અને મહિ માહે બગતા પણ બીજી કંઈ કરી રાકતા નહિ

‘પારણાવાળા ઓરડાના દીવા સળગાવવા કહે છે ’ નજીએ રાખનારી મેહરી આગળ કહ્યું “ શું કર વાર ! કંઈ બેજ ઉપર માડી અસર થયે ની તમોતે જણાએજ, વાર ! ”

“ જોમ કહ્યું હોય તેમ કરજો ! જો હોય તે ખર આજે બરોમર વર્ષ થયુ માજીજી વાજીજી કુલકુ જાંબે ” મેહરીએ ઉતર વાળ્યો અને સદરાની દામને પોતાની આખ તુછવા પડી—તે કુલકુ ધરમાં સરે કોઈને ધ્યા કર હતું, તેમાં મેહરી તો પોતાનો જીવ જીવ તેના ઉરથી કુરખાન ક્યો હતો

‘ કાલ્ય બાઈ આજે રાતે તે ઓરડામાં એસવાનો વિચાર ક્યો હશે —ગરીબ બિચારા ! આ પતેતી—નવરાત્રી ધણી જમ જાયો ગુજરવાનો ! ’ નજીએ ઓરડો ઉઘાડી મોડુ લાખ તેમજ એ દેવાલગીરીઓ સળગાવી, પણ એમ કરતાં તે ધુજતી હતી, તે નાંહનો ઓરડો બાગકની સામગ્રીથી ધણે સરસ સજીમારેલો હતો ઉજળાં ફુલ સરીખો પડેલો પારણા ઉપર નાખેલો જોમ તો તેમ હતો, પારણાને એક ખુણે રૂપાનો મેટા ધુવરા બાંધેલો હતો ઓરડાને એક નાકે એક નાંહની રેશી ઉપર જાત જાતના મોલા સરનાં—

આખે ઉરી વગેરે એવાં રમકડાં ગોઠવાએલા પડેલાં હતાં—એક ખાલી દોલકી ઉપર રમવાની ડાકીઓ, પિચ્ચરની નાહની મોટી ચોપડીઓ વિખેરાઈ પડી હતી, પેલી મેર ચાંગ, ઘુંધરા ૪૦ રૂપાનાં રમકડાં પડેલાં. ઓરડાની ભિત ઉપર પેંગમર સાહેબની સખી તેમજ ખીજાં બાળકોને રમુજ સાથે યોગ્ય અને એવા તખ્તા ઓરવેલા હતા. એક રેન્ડ ઉપર નાહની માટલી પાણીની અને તે ઉપર રૂપાની કરસણી ઉંધી વાળેલી હતી. એવ ઉપર જમવાનું પથરાએલું હતું. એક ખુણે રમવાનો લાકડનો દાલતો ઘોડો પડેલો હતો. સધળી રીતે જોતાં એક હેતવંતી માતાનાં અધાગ હેત અને લાડની ગવાહી આપતો હતો, પણ જ્યાં એક વાર તે ઓરડો નાહનાં સેનિરી બાલવાસાં સોદામણાં ભુલકાંની ટોડા ટોડી અને હસા હસીથી માણ રહેતો હતો તે આજે રમસાન જોઈ નજીની આંખોમાં ઝળઝળાં બરાડ આવ્યા અને ધ્રુજવા લાગી. “ખોશ ખેર કરે ! કેમ યશે ખિચારાંનું !” એમ બખડતી ખારણું ઢાંકી હેઠળ ઉતરતાં બાહારનું ખારણું ઠોકાણ. ખારણું ઉઘાડવાનું કામ નજીનું હતું. રાત પડતાં કાણ આવ્યું હશે અને આ વરસાદ પડેલો છે તે જાણું ! કાં કે તે દિન આખો વરાસદ ઝરમર-ઝરમર પડયાજ કરતો હતો. એમ બખડી ખારણું ઉઘાડયું. ખારણું ઉપર એક બળદનું ગાડું ઉભેલું હતું એ ગાડું ડાકિયારથી આવેલું ઝોળખાણું તેમાંથી એક ખાંડ ઓવર કોટમાં સજ ધણેલાં ઉતરી આવ્યાં. પહેલાં તો નજી અજબ યમ ટીકતી ઉભી રહી. પછીથી તેણીને ઝોળખતાંજ હસીને આવકાર આપ્યો.

“આવેરે મર-તેહમીના માયે-તમે ક્યાં થી નવેરોઝની રાતનાં એકાએક ટુટી નિકળ્યા. તમે ગોળવડ છોડીને ડાકિયાર ક્યારે ગયેલાં હતાં, આવા વરસાદમાં !”

“જરા કામસર નિકળવું પડ્યું હતું—હું આજે ત્રણ દહાડે ગોલવડ આવી પણ ધર જવા અગાઉ રતનખાખીને મળવાનું મારું મન થયું.” તેથી દયાંજ ગાડું ઉભું રાખી ઉતરી પડી. રતનખાખી એકલાં છે, નજી ? હવે એ સવાલ પુછવાની ક’છંજ અગત નહિ હતી. કાંકે એ દુઃખના દટકા ખાધેલા ધરમાં કોષ આવતું ન હતું અને કોષ આવે તેને ધરમાં લાખડ કરવામાં આવતું ન હતું.

તેહમીનાં ઉપલો સવાલ પુછતા માળ પા ચડી જવાની તૈયારીમાં હતાં તેટલાં નજીને એહેરે જલાપા લયો અને વિચારવંત જણાવાથી તેવણુ જતાં જતાં યોબી મ્યાં અને “શું છે નજી ?” કરી પૂછયું.

“બાપ્પો ખારણું વાલા ઓરડામાં દીપ સળગાવી રોશન કરવાનો હોડમ એકાએક કાં જે આપ્યો !” નજી હલુસે બેલવા લાગી “એની મતજબ શું હશે ? એ એમ કાંય કરતાં હશે આજેજ રાતે બરાબર વર્ષ થયું પેલા ખાંડ બનાવને તે તમે જાણો છો કે ની ?”

તેહમીનાંએ દયામણુ એહેરે માથુ ધુણાવું.

“હા, મને યાદ છે તેજ ધકીતો હું અજા રે આવી, પણ ક’ઈ નહિ, આંધની ફિકર કરવાની તારે જરૂર નહીં. તેવણુ એકલાં પડી બજાપાને દુઃખમાં નહિ પડે, તેની સંભાળ લેવરા.”

એમ બોલી તેહમીના માળ ઉપર ચડી મ્યાં અને રાખી જાગ્રુનો ઓરડો ખોલી મોઢે પેઢી કાળી સાડીમાં સજ ધણેલી એક યુવાન સ્ત્રી જે પોતા સામે સગડી સળગાવી તેમાં ટીકતી બેસી તેણે પોતાની ડાક ફેરવી, આવતાર દારૂડાં એ નજર ફેંકી અને તેહમીનાને જોતાંજ તે ઉઘાસ પછે શીકકુ હસી.

“અરે તેહમી ! તારી કેવી એહેરયાતી !” રતનખાખી બોલી.

“મને ઘણુંજ એકલું લાગતું હતું, તેમ જીનાં એ પોતાનો ઓવર કોટ કાઢી ખુરશી ઉપર



રખાતો નાખી રતનબાઈને ગળે વળગાડી પોતે શાસે ગોઠવાઈ.

“ બહાર તો એવી સર્દ હવા પુકે છે કે બોલવે વાત નહિ. આજે જ દહાડો થયાં વરસાદ ભારી થયો છે તેમાં આજે તો આખો દહાડો વરસ્યો છે ! નજીકે નેમ બરોબર નવરોઝના બરની રજા છે. દુન્યાનો દેખાવ જલ્દી ચિત્ર વાસા પોરત-કાઠો નાં જોવાજ, યજ ગયો છે. જ્યાં જોઈએ ત્યાં લીસોતરી ને જાત જાતનાં છાયા છાયાં પુવને ચુવ છડી છગી નિજા, જોડવડનાં રોચનનાં રસતાની ખાજુનું જગ્ય તો જાણે દસી રજીં. કેવું સ-ધનું રજાઆખું અને મનદર સાચે તે તું જોએ સારે જણે, રતાઈ ! જણે ખુદરત સાથે એકનું પડી વાત કરવી હોયે તો એ દરિયા કિનારેની લીસોતરી ઉપર જવું અને મોટા દરખતો તજે બેસવું જોઈએ ! ” પણ રતનબાઈ તો એ સાંભળતા ધુનવા લાગી.

“ હું વરસાદને ધિક્કારું; નવરોઝને પણ ધિક્કારું-મને ક'ઈજ ગમતું નથી. ”

તેવજુની સહીએ ક'ઈજ પ્રતિ ઉતર વાજ્યો નહિ, ફક્ત પોતાનાં પગ લાંબા કરી આતરનો ગરમણો આપવા માંડ્યો. “ આતરનો ગરમા-લો એવી વેળા કેવી રાહત આપે છે ને ! હું હમણાંજ એવા લોકોને મળી-જોઈ આવી કે જે લોક નિચારાં મુકિ કાયેલા બાળોને પણ પોતાને ધરમાં ભરાએલી સરદી દુર નથી કરી શકતાં. આવે દહાડે પણ નિચારાં અધાર સર્દગરમાં પડેલાં ! ”

રતનબાઈએ જવાં વ્યક્ત્યાં.

“ પાછી તેં રખાપડી માંડી છે, હું ધારું, ” રતનબાઈ ઉઠાસીને પછે બોલ્યાં-“ એ કેમ તુને ગમતું દશે મને અજબ લાગે છે, તેહમી. ખંદાં, છુટ્યાં, ગંધ મારનાં, ખરડાએલાં ખીચ-રાએલાં, મેલાં લેલાં લોભોમાં જવું, જે લોક જીવ મારતાં અને એમરથી તમુને ધુનનાં જવા શરમાયે નહિ. છેતરવાનો અને છુતવાનો

જ ધંધો લખ બેઠેલાં ! અરે, એ હું છુમ જાણું છું. નફરો, છુટાર-ખુવાર ! એ ગરીબ લોકો માત્ર એવાં ! ” તેહમીનાં તંવડ્યાનો મધુર એકરો ઉપજું સાંભળતાં ઉતરી ગયા.

“ એમ નાં બોલ, રતાઈ ! એમનાં બોલ ! હું જોની ગરીબોને જોળખું તેમ તું જો જોળખતી હોયે તો એમ બોલે નહિ તેમનાંમાંનાં કેટલાંક ગરીબી સાથે કેવી બાહાદુરીથી ટકકર લડે છે, કેવી અજબ રીતે પોતાને સંસાર નિભાવી ચાલે છે તે જો તું જણે- ”

“ અરે, વધારે નાં બોલ-નાં બોલ દીકરા ! ” રતનબાઈ કમકમી બોલી “ હું કેહું છું કે હું એવાં ગરીબ લોકોને ધિક્કારું, એ શી રીતે તું એવાં લોકોમાં જાયે છે ને બેળાએ છે તેની મને મુદ્દવ અમજ નથી પડતી, તેહમી ”

એ સાંભળતાં તેહમીને ચંદેશ ઉપર રતાસ ધાઈ આવી અને આંખો ચલકવા લાગી.

“ તેમનાં નિર્દોષ બાળકોને ખાતર-છાકરાંએને ખાતર રતી ! ” તે બોલી. “ જોની કંઈ હું કંઈ તે નાના છુલકાંઓને ખાતર કરું છું. તેમનાં માખાપ કંગાળ કે નિર્ધન હોયે; તેમનાંમાંના કોઈ અ પ્રમાણિક કાં છુટ્યાં ને છગારાં પણ હોય; હું સમજું છું કે કોઈ કોઈ વાર તે લોક મને ધુને છે, છેતરે છે-હું વણીવાર છેત્રાતી હોશ, પણ તેવે ઠેકણે પેલા પડ્યાં તેમાં તે બાળકોનો કરસો વાંક નથી. હોટ્ટા કે ચોટ્ટાં માખાપને પેટે બવવધાં બી હોય તેમાં તે લોક હું કરે ! પાક'દાદર કહે છે કે, બાળકોને તેમનો વાજખી દડકં આપ, તે લોકને સારી સંગત, સારી શીખ, સારી ઉધરણી અને સારી કેળવણી પામવા દેવો. પછી જુઓ ! પણ એમાંનાં ધણાં ખરાં બાળકોને કશું મળી શકતું નથી. ”

“ આ મારા બોલોએ ! ” રતાઈ બોલી. “ પણ તમે એ લોકને એવી કેળવણી, ઉધરણી કમકમી થી રીતે આપી શકવાનાં વાર ! ”

હું હમણાં જ એક ગરીબ નિર્ધન નાચાર બેચાર સ્ત્રીને ઘેરથી આવી છું” ને એક નાંહનાં કાતરિયાં ઉપર વસતી હતી. જ મહીનાની વાત ઉપર તેનો ધણી છાકટપણમાં અને છાકટાઓ સાથની મારામારીમાં મથેા ગયો. અને આ ગરીબ બાપડી પોતાનાં બચ્ચાંઓને ખાતર દળીદ્રતા લઈ ચલાવતી હતી અને દુઃખે પાપે ગુજરાન કરતી હતી. જો કે તેમ કરતાં પોતાનાં જીવસે જીવન મરે પાળતાં હલ્લુ હલ્લુ તેની રંગો મરતી ચાલી, તેવું હોવા છતાં પણ પોતાના બચ્ચાંઓને છોડી હોસપીટલમાં નહિ ગઈ — તેમને છોડીને સસરી નહીં —”

“હવે બસ કર! મને સાંભળવા નથી ગમતું.” રતનબાઈ લગાર આકરી યઇ.

તેહમીનાં મુગી રહી ગઈ. એ તેહમીનાં તવકયા પોતે પૈસાવાળા હોવાથી, પોતાનો પપ્પસો, વખત, પોતાની જાંઘી ગરીબ લોકો માટે અર્પણ કરી બેઠી હતી. લોકો તેને, ઘેલી કેટલાં, બેલું ચરખી ગયેલું કહેતાં; જે લોક તે ઉદાર બાપડી મતલબ નહિ પીછાણતાં તે લોક એમ બોલતાં. વળી કેટલાંક લોક જે લોકની બાજુ માં તેણીનાં કામ આવતાં, જે લોક એની સમજ અને અકલ પીછાણતાં તે લોક તેણીને માનની નજરે દેખતાં અને ગરીબ નિર્ધન લોકો તે તે જ્યાં દેખાતી ત્યાં તેની પુર્ગ કરતાં હતાં, પોતાનું દુઃખ—સુખ વગર અચકાયે તેનાં કાનમાં નાંખતાં. છોકરાંને સારી પાડોસમાં અને સારી સંભાળમાં ઉછેરમાં હોય તો તેમની જાંઘી—તેમની રહેણી સુધરે અને તેમ કરવું સજાવાર છે એમ તેહમીનાંના જીગરમાં ઠસવાથી તેણીએ ધણીક એકર જમીન વેચાતી લીધી હતી અને ત્યાં એક નાંહનું સરખું ઘર બાંધ્યું હતું. જ્યાં તે નાંહનાં જીવકાંઓને મોકલતી હતી, અને મોહટી યતાંજ અને સમજમાં આવતાંજ તેમને બીજા તેવાજ ધરમાં મોકલાવી દેતી જ્યાં તે જાળકો રહેતે રહેતે કંઈ ને કંઈ દુનરક વેષાર

કરવાનું સીખતાં અને બલીષ્ટ, તંદુરસ્ત ઉછળી નિકળતાં.

“આજે તો તમારી સાથે કંઈ અમત જોગી વાત કરવા અને કંઈ પુછવા આવી હતી.” તેહમીનાં બોલી.

“હા; કહેાની શું છે?” રતનબાઈએ પુછ્યું.

“જે ગરીબ સ્ત્રીની મેં તમો આગળ વાત કીધી તે આજે મરી ગઈ.” ધીમે રહી તેહમી બોલી. “મેં બાળક તે પોતા પાછળ મુકી ગઈ—એક છોકરો અને એક છોકરી. હું તે છોકરાને મારે ત્યાં રાખી ઉછેરી ગઈ. મને પેલી નાહની છોડીની ફિકર લાગે છે.”

પાછી રતનબાઈ કમકમી. “પૈસા—પૈસા જોઈતા હશે તો, જોટલા જોઈશે તેટલા કં આપીશ.” તે હલ્લુથી બોલી. એક પળવાર તેહમીનાંને એહેરા મોરસાથી જવાબ રહેયે પણ પછી તેનાં અહેરા ઉપર દયા ફરી જળી.

“ધણી મહેરબાની, દીકરા—પણ તે બાળકને નાણાંની હાજત નથી. ફક્ત તે છોડી ત્રણ વર્ષની છે. હમણાંજ તેણે ત્રણ વર્ષ પુરાં કીધાં છે; તેને તો માતાનું હેત જોઈએ છે. માતાનું હેત જોઈયે છે.”

તેહમીનાં જવાબની વાટ જોતી બેઠી. પણ કરસો જવાબ મળ્યો નહિ, અને તેહમીની આંખો આતુર ખનતી ગઈ. છેવટે રતનબાઈ અલકસેથી બોલી.

“તેને બાળસ્થાનમાં મોકલો; એવાં બાળકો માટે ઘણાં ઘેર છે, જ્યાં તેમની સંભાળ લઈ ઉછેરવામાં આવેછ, હું તેનો ખરચ આપીશ.”

“તે બાળકને માતા જોઈયે છે, વાહલી બહેન,” તેહમીનાં પાણુ બોલી. “જે મારી વાત સાંભળો—ચીકાતી ના, જે તારો ખોળો ખાલી છે, તારાં બચ્ચાં માટે તારાં જીગર વિચાર કરેછ—નહીં સાંભળો. તે એકલવાઈ

નમાની શુચીને માતાની ગરજ છે, તેનું દિન-પણ માતાના હેતુ અને સંભાળ માટે ટવળે છે. દુન્યામા હઝારો બાળકોના જીવન માતા માટે વખવખે છે, ને હઝારો માતાઓ પોતાના બાળકો માટે જીવન કરે છે અને ટવળે છે "

એમ બોલતાં તેણી પોતાને ધરે જવા હડીને ઉભી થઈ અને ઝોરપાનું બારણું ઉઠાડી, પાછળ દરીને જોતા પેલી કાળી સાડીવાળીને એક બચ્ચાનું ઉઠાડી બેસી દાઢમા ધરી સમઠી આગળ ચાલેલી એ પડેલી હાડી તે પાછી તે પાછી તે આવી ગઈ અને કાળી સાડીવાળી એ એકલી પડી

"ઓ બોલો! ઓ મારા બોલો! મારી નાનકડી મારી નાહની રોશન "

તે પોતાના સોગના પેદુરવેસમા જાણે ઢગરો થઈને કોર પર પડી પણ રડતી ન હતી ધણી મુલત થઈ તેની આખોમાના આસુ નિરા શાએ સુઝાઈ માલ હતા અને આખોમા બળતા બળતા હતા. ધણી વાર એવો વખત આવ્યો હતો કે તેણી દુવા માંગતી હતી તે રડે આસુ ખરે કે તેની છાતી મોકળી થાય, દુખી જીવન જે કાટ કાટ થતું લાગતું હતું તે હલકું પડે પણ નહિ, એટલી રાહત પણ જાણે બોલોએ ના પાડી હતી

થોડાક વખત વીતા કરે તે હડી અને પારણ વાળો ઝોરડો ધીમેથી ઉઠાડી માહે પેલી ત્યાં પણ સગડી, સળંગેલી હતી. અને થોડાક વખત થયો નજી આવી દીવા જાળા કરીને ગઈ હતી રતાઈએ દીવા એસકયા એ ઝોરડો ધણીજ ખુશનુમા હતો ચિતારના દાઢનો કિસમ એમરે જણાતો હતો બચ્ચાની બચ્ચી સુખાકરી અને સતોષ બરિ કરવા માટે જે વસ્તુઓ પૈસા લાવી શકે તે સર્વ કંઈ ત્યાં મેળું હતું અને માતાના હેન સાથે સુખ એન બેળા એલા ની રાહાત બધાં નજર ફેરવે ત્યાંથી મળી આવતી દેખાતી હતી રતનખાઈ સગડી સોડે બેસી ગઈ અને હાથ લાખાં કરી સેકવા લાગી.

"અરે મારી રોશનઆરા" તેણીએ વિચાર કરવા માડ્યો! પણ આસુ આખમા નહિ આવતા હતાં આસુ વરસે તેની હાનતમા તેનું જીવન હતું બીજું માટેનું નાહનું મારણું ઉઠાડતાં રાત એ સુવનો ઝોરડો હતો, તે વળી આરાસતગીમા આખમા જતા ચડિયાતો હતો પારણા આગળથી મોકલેનું નાહના માનું બારણું ખોલી માહેના કાટવા આવેલું નાહનું ચુકચુ કાટચુ દિવા તેજાકરીતે એમરે દાત પર દાત મેની ફરવા લાગી, પાછી આવી કમાટમાંથી એક પડી એક રમકડા કાઢતી છેત્તી ચિત્રની એપડી કાઢાડી એ સર્વ રોશનનેતો ધણી વાલલા અને તે બાળકના મનસે તેનો ખજાનો હતો તે સર્વ એક પડી એક છાતીએ દામતી મઈ અને મુકતી ગઈ જાણે કાઢ તેને મારડું હોએ તેમ તેનું મોહ મચકાવું-છેવટે કપાટ ઢાળી અને પાછળ આગળ ગઈ અને તક્યા ઉપર જાણે કાઢનું નાજુક માથું પડ્યું હોય તેમ કહ્યુંથી તે બરોબર કીધું તેમ કરતા લોહીનો મોટા જળો તે પડી પાછી પેહેતના પાસેના ઝોરડામા મઈ ત્યાં સઘડી ધણી રોશન બળતી હતી અને ઝોરડો, પરવાના રહેવાયું સરખો રોશની થી દીપતો હતો । ।

પણ ત્યાં દાખન થત જ તે જમરો ચમકી આખ એગી જોના લાગી જાણે ખાતી કરતી હોયે કે પોતે નિદ્રામા નથી પડી કે રત્ન વચ્ચે થઈ નથી, પણ મળગર આખે જોયે છે, પછી ઉઠાળે મારી સગડી તરફ જુમ મારતી ગઈ જે જુમથી તે સગડી પાસે ઉઠેલું બાળક બોલ્યું

ગોતાની ફેકમા તે ઉઠેનું હતું, તેના નાજુક હાથ સગડી ઉપર ધરેના તેનું મધુર, ફેરેસ્તાઈ મુખ, વળદાર સોનેરી ખાલના ઢગમા ખુશ દીપી રહ્યું હતું, અને તેની બહુ આખો જાણે નાચતી હતી

"રોશન—ઓ મારી રોશન ।" તે આંખે જુમ મારી અને હાથ બોલેળા કરતી

# આપણો હાલનો સુધારો !

( લખનાર—મરહુમ વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી—જામનગર )

દરેક ઇચ્છવા જોગ વસ્તુ અને વિચારોની જોરહાજરીમાં આપણો દેશ બહુ દયા ખાવા જોગ દશામાં આવી પડેલો છે. એ વાત આજ વર્ષના વર્ષો યથાં ચર્ચા કરે છે. ઘણા લોકો એ વાતનું દુઃખ અંતઃકરણમાં બે ગળ્યા કરે છે. ઘણા લોકો એને માટે કંઈ કંઈ હીલ ચાલ કર્યા કરે છે, કેટલાક બાધણુ આપે છે, કેટલાક લખે છે અને એને કેટલાએક મુંઝાદને બેસી પણ રહે છે; તથા નેવ પર આધાર રાખી ને થવાનું હશે તે કાળે રીને યશ એમ ધારણા બાંધી નિવૃત્ત થાય છે. આટલું તો નકી છે કે ને કાંઈ ઇચ્છવા જોગ વસ્તુઓ તથા ઇચ્છવા જોગ વિચારો આપણે ગુમાવ્યા છે તે આપણે ફરીને મેળવીએ તોજ આપણે સારી સ્થિતિ પર આવ્યા એમ મણી શકાય, આપણા પુર્વજોની આપણે કંઈ કંઈ મિલકત ગુમાવી છે તે ગણવાની અહીં કશી જરૂર નથી. કારણકે બધું જ ગુમાવેલું છે. પ્રાચીન શાસ્ત્રો અને જુના ઇતિહાસો તરફ નજર કરો. એટલે તમે જોઈ શકશો કે આપણા પુર્વજોનાં શરીર કેવાં હતાં ? દરેકોની સામે તેઓ કેવી રીતે ટકી રહેતા ? તેઓ કેવા કદાવર હતા ? કેવા બળવાન હતા ? તેઓ વગર થાકે કેવી મહેનત કરી શકતા ? તેઓ કેટલાં કેટલાં વર્ષો લગી જીવતા ? હજારો વર્ષ જીવતા, એ વાત આજ ના મનાય તેવી થઈ પડી છે. કારણ કે માત્ર કુવામોંજ ફરનાં દેડકાને સમુદ્રની મોહોટાઈ માનવામાં બહુ વાંધો આવે છે, તેમ આજ પચાસ સાક વર્ષ જીવનાર તો બાગદાશી મનાઈ જાય. એવા જમાનામાં આપણને-હજારો વર્ષ જીવક-

ની વાત બહુ આશ્ચર્યકારક થઈ તે માનવામાં આનાકાતી થઈ પડે છે માટે તેને બાજુ પર મુકો, સત્યયુગ, ત્રેતાયુગ અને હાપર યુગનાં દ્રષ્ટાંતો છોડી દિયો. પણ કળિયુગના આરંભમાં ચારસો ચારસો વર્ષની આવદાએ પ હોંચેલા બીજમ. દ્રોણ અને કૃપાચાર્ય સરખા એકાએક પાણીપતના મેદાનમાં જવાનોને પણ બાજુએ મુકે એવા વેગથી લડ્યા હતા. બીજમે દશ દિવસ યુધ્ધ કરી સામા પક્ષને કાપર કાપર કરી મુક્યો હતો. સાથે સાથે આ વાત ભુલી જશો નહિ, કે હાલજયારે આપણે એક દિવસ બે ચાર કોઈ ચાલવા નેટલી મેહેનત કરીને, કે ટૂંકમાં બેસવાથી એકાદ દિવસ લાગેલો થડકો ખમીને ત્રણ ગણ દિવસ થાક ઉતારવા માટે અથવા વિશ્રાંતિ લેવા માટે લગભગ નવરા બેસી રહીએ છીએ, અને ખુબ વિશ્રાંતિ લેવાઈ રહ્યા પછીજ ચાલુ કામમાં ગઈ શકીએ છીએ, ત્યારે તે પુટો લડવેયો તનારથી માંડી, સાંજ સુધી લડતો જેમાં હજારોને મારતો, હજારો તરફથી ચતા પ્રહારો ખમતો, હજારો બાબતની દેખરેખ રાખતો, હજારો હુકમ કરતો અને એવા અટપટા મામલામાં હજારોને જવાબ આપતો. એટલુંજ નહિ પણ લડાઈ બંધ પડ્યા પછી રાત્રી સમયે પણ જૂના જૂના વિચારો ચલાવતો, અને તેના નિશ્ચયો કરતો, છતાં બીજો દિવસ સવારમાં એવા ને એવા ઉત્સાહથી લડાઈથી કરવામાં મુંથાઈ જતો. દ્રોણને પોતાના પાંચ દિવસોમાં એક દિવસે રાત્રિના પણ લડાઈ ચલાવવી પડી હતી. સવારથી શરૂ કરેલી લડાઈ સાંજે બંધ પાડવાને બદલે તેણે આખી રાત્રી ચલાવી અને બીજા દિવસની સવારે તો કાંઈ

વિશ્રાંતિ લેવાય તેવું હતું જ નહિ. તેમ છતાં બીજા દિવસે વળી તેણે સર્વોપરિ પરાક્રમ દેખાડ્યું હતું. કોઈ દિવસે માત્ર મેળ શોખને ખાતરજ રાતના ત્રણ કલાક ઉત્તમરો કરીને નાટકશાળા જેવામાં ખાસી રીને ખુરસીને અંદેલીને-પગપર પગ ચડાવીને ઉત્તમરો કર્યો હોય તો પણ બીજા દિવસ અપેક્ષાનાં ત્રણ કલાક ઉપલેખ પછીજ તાજાની મેળવી કામમાં લાગી શકનારા આજના બુવાનીયાઓએ ખુદાનાં લેલા સરખા હાડને માટે આશ્રય પામ્યા વગર નહિ રહે ? વધારે શું કહેવું ? એ વખતે સો સો વર્ષની અવસ્થાએ પહોંચેલા બીજા અને અશુભ સરખાઓને જુવાન કહેવામાં આવના હતા. એ પછી જેમ વખત જતો ગયો તેમ તેમ આવરણ કપ્પ કપ્પ ઓછી થતી ગયું; પણ હાલ આવરણ જે ઝડપથી નીચા પડી રહ્યાં પર ઉતરવ લાગી છે તેની ઝડપથી તેનીએ ઉતરતી નહતી જરા વચલા વખતના એકાદ સાધારણ દાખલા પર નજર કરો. ગુજરાતનો આવકારાખ વનરાજ સાહ વર્ષની અવસ્થાએ માદીએ મેડો અને પચાસ વર્ષ રાજ્ય ભોગવી એકસો દસ વરસની અવસ્થાએ મરણ પામ્યો આ વાત નાના નાના વિદ્યાર્થીઓ પણ જાણે છે. આખર તો હજાર વરસ પહેલે તો છે પણ ચારસો વરસ પહેલાનો એક સાધારણ દાખલો લઈએ-૧૮૪૫ ઉતરી કાઠિયાવાડમાં જન્મનગરનું રાજ્ય યાપનારા રાવળ જામે એક ખડનવ વડેલા તરીકે એકસો સ્ત્રીના વર્ષની અવસ્થા ભોગવી ની. આજકાલ આવી આવી વાતો તો જાણે સ્વપ્ન જેવી થઈ ગઈ છે. એટલું જાણીએ તો કાંઈ અસંભવિત નથી હાલ પણ બીજા દેશોમાં એટલી એટની આવરણ બે મરનાસ અને આપણને નવાજ લાગે તેટલો જાગે ઉડવાનાર ખુદાઓ હૈયત પણ મેટા છે એક વખત આ દિ. દુસ્તાનનું મેનાવિપતિપણ ભોગવી ગયેલા અને કામુન પર ચડાઈ કરી ફેન્ટેઝ મેળનારા ખુદા લોકો રોજિંદાં ટ્રાન્સવાલ

ની લગાઈમાં ત્રણ દિવસ સુધી ઘોડાની પીડ પર વગર થાકે કામ બન્યું કહેવાય છે. આ સંદર્ભ આપણને શું ખતાવે છે ? એજકે આગળના જમાનામાં જે શરીર સપતિ આપણા પુર્વજો ધરાવતા હતા, અને હાલ પણ બીજા દેશોમાં જે શરીર સપતિ આપણા જેવામાં આવે છે તે આપણે ગુમાવેલી છે. શરીર સપતિ ગુમાવેલી છે એટલે બળ, તેજ અને આયુષ્ય આપણે ગુમાવ્યાં છે, કદાચર પણ પશુ યાત્રુ ગયું છે.

શરીરની શક્તિ જેમ આપણુ ગુમાવી બેઠા છીએ તેમ મનની શક્તિ પણ ગુમાવેલી છે, પ્રાચીન સમયના પુરોહિતો બ્યારે હર કોઈ બાબતમાં અતિશય ઉંડા ઉતરીને વિચાર કરી શકતા ત્યારે હાલ કેવળ ઉપર ઉપરથી તરવામાં આવે છે સ્વતંત્ર વિચાર કરવામાં મગજને બીજા કુલ કસવામાં આવતું નથી તેને લીધે જ પરંપરાના સારા આચાર વિચારોની સાથે ધુસી ગયેલા દાનિકારક આચાર વિચારોની સાથે છુટાં નહિ પડતાં ગળે બધાજ જાય છે. કોઈ સુકિતશાળા માણસે પોતાના સાર્થકને ખાતર કે રસુજને ખાતર ધુસારી દીધેલો અમુક આચાર કે અમુક વિચાર અથવા અમુક દેશને માટે કે અમુક કાળને માટે જરૂરીયાત ભેદને કોઈ ઝાઝવા માણસે પ્રચારમાં મુકેલો અમુક આચાર કે અમુક વિચાર દરેકને માટે દરેક દેશમાં અને દરેક કાળમાં ફાયદાકારક હોઈ શકે કે કેમ ? એ ખાતરનો નિર્ણય કરવાની આજ કાળે હજી શક્ય છે ? આજસને લીધે છુટા નહિ કરનારાઓ કરતાં અશક્તિને લીધે છુટા નહિ કરનારાઓ વધારે હોય છે. આવવાની છુટા નહિ કરનારાઓમાં આજસ કરતાં પગમા ચાલવાની શક્તિ ન હોય તેવા લોકોનો ભાગ વિશેષ જેવામાં આવશે. ખરી રીતે જોઈએ એ આજસ એ એકમતની અશક્તિને જ પરિણામ છે. અને જરૂરનાં વિષયો પર વિચાર કરનારા આજસ લોકો પણ વિચાર કરસને અશક્ત હોય છે એમ માનવામાં વધી નથી

અર્થજની વિચાર કરવાની ખરી શક્તિ હોયતો  
 અર્થસંયતુ નથી અને વિચારના ખરા પથુની  
 ખાતરી હોયતો તે જાહેર કરવામાં કશા સંકાપ  
 થતો નથી, આપણા દેશમાં એક સમય એવો  
 હતો કે જેને ધ્યેવદાર અને પરમાર્થનો દરેક  
 એવ્ય અને જાડા વિચારમાં ઉતરનારા અને  
 સ્વર્ગસ્થતાથી તેવા વિચારો જાહેર કરનારા પુરુષો  
 શોધાવી રહ્યા હતા. સાંખ્ય દર્શનના કર્તા  
 અપિષ્ઠ મુનિ, યૌગદર્શનના કર્તા પંતમલિમુનિ,  
 ન્યાયદર્શનના કરતા ગૌતમ મુનિ, વૈશેષિક દર્શનના  
 કર્તા કેશ્વાદ મુનિ, મીમાંસા દર્શનના કર્તા  
 જેમિનિમુનિ અને વેદાંત દર્શનના કર્તા વ્યાસ-  
 મુનિ એવા પરમાર્થ વિચારમાં એક ખીલતી  
 હાડા ઉતરી હતરીને પોતાના સ્વતંત્ર વિચારો  
 જાહેર કરવામાં જરા પંજુ સંકોચાયા નહતા.  
 તેમ પુરુષના પ્રતિષ્ઠિત મુનિએ ને સિધ્ધાંત  
 રૂપે જાણવેલું હોય તેના પર વિચાર કરતાં પોતાને  
 કાંઈ ભ્રમ જણાઈ તો પુરુષના મુનિ તરફ પોતાને  
 માનવિત્તિ છતાં તેને કુંભરૂપે જાહેર કરી પોતે ને  
 કાંઈ સિધ્ધાંત નહીં કયો હોય તેને  
 પ્રમાણસર, જાણવવામાં કાંઈ પાછા હકયા  
 નથી. બૌદ્ધ, જૈન, ચાર્વાક વગેરે  
 પંજુ પોત પોતાના વિચારોને સિધ્ધાંતરૂપે  
 જાહેર કરવામાં કંઈ સંકોચાયા નથી. આજ  
 કાલ પોતાના પ્રમાણે તથા શુકિંતઓના બચ્ચી  
 જાહેર મુકતાં આપણે જોઈએ છીએ ? વહેવાર  
 વિષયમાં પંજુ રાજ્ય નીતિ સામાન્ય નીતિ સાદિ  
 ત્ય તથા કળા કૌશલ્યને લગતાં વિચારોમાં  
 કોણ પોતાના મગજને રોકે છે ? ને કોઈ  
 રોકતાં કહેવાય છે તે પંજુ પુરુષના વિચારો  
 ને તેજ રૂપમાં કેનુદારૂપમાં અથવા એક કરતા  
 વધારે વિચારોની બેળસેગ કરી ક'ઈક જુદું  
 જુદું કરી જાહેરમાં મુકવાનો પત્ત કરે છે.  
 આજે તો આજુબુજુ ને કાંઈ હવું તે પંજુ ચાલુ  
 મધું છે. ક્યાં છે આજે હસ્તિનાસ્ત્ર અથ  
 શાસ્ત્ર, રેલશાસ્ત્ર, નૌકાશાસ્ત્ર, યુધ્ધશાસ્ત્ર વગેરે.

આ સધળું શું બતાવે છે ? એને કે હંમેશાં જેમ  
 વિચારોની પંજુ આપણા દેશમાંથી ગેરહાજરી  
 લાંબો વખત થયાં ચાલતી આવી છે.

આવી રીતે આપણે અમંત વસ્તુઓ  
 ગુમાવી છે, અમંત વિચારો ગુમાવ્યા છે,  
 શારિરિક તત્વ ખોણું છે અને માનસિક  
 તત્વ પંજુ ખોણું છે. તેઓનાં અંગાંવમાં ધન  
 સંપત્તિનાં જય તેમાં તો નવજન શી ક'શરીરથી  
 મેહેનત ન કરી શકે, મનથી વિચાર ન કરી શકે તે  
 પોતાની મિલકતની જળધણ કેવી રીતે કરી  
 શકે તથા નવી મિલકત મેળવી પંજુ ક્યાંથી  
 શકે ? આમ આપણે બધું ખોણું છે. આપણે  
 ખોરાક ખાઈએ છીએ, કપડાં પહેરીએ છીએ,  
 હાથીએ ચાલીએ છીએ, મકાનોમાં રહીએ છીએ  
 છતાં આપણાં બધું ખોણું છે એમ કહ્યા વગર  
 ચાલતું નથી. કારણકે આપણા ખાંવાંપીવામાં  
 પદાર્થોનો, હરવા ફરવાના પદાર્થોનો  
 પહેરવાના પદાર્થોનો અને મકાનમાંની વાતું  
 એનો અને એવાં ખીલ પંજુ દરેક સાધનો, જો  
 આપણે ખીલ પરજ આધાર રાખી એકાં છીએ.  
 આપણે પોતે કંઈ પણ કરી શકતાં નથી. વજારે  
 તો શું ? પંજુ આપણા શરીરની જાળિરજીનો  
 આધાર પંજુ આપણે ખીલ પરજ રાખીએ છીએ  
 અને જ્યારથી આપણે ખીલ પરજ આધાર  
 રુ' શરૂ કર્યું અને આત્મમંગની અવગણના  
 કરવા માંડી ત્યારથીજ આપણું પોતાનું સુચળું  
 ગુમાવવા માંડ્યું છે એમાં પંજુ કંઈ પંજુ  
 ખોડું નથી.

અંગાળ ક્યાં હતાં તાવ ઉતરવાને એનીયાપરીવ  
 અને તાવ અંટકાવવાને ડિરનાઇન. છતાં પંજુ  
 દેશી વનસ્પતિઓના કાઠા પીરાથી તારની બંધ  
 કહાડવામાં આવતી. આ તરા જમાનામાં તાર  
 ઉતારવો અને તાવ અંટકાવવો એ શું સુધધે  
 છે ? તાવને એવા નખંગાં સાધનોથી ધકકા  
 મારવામાં આવે. છે કે તુરત વેળા બદલે  
 દેખાવન દેતાં શરીરમાં ને, શરીરમાં સંતાળે

રહે છે ! આપણે તે બધીએ છીએ, દવા આપનાર પણ બધે છે કે તાવ શરીરમાંથી ગયો નથી, તે અચૂક વખતે પાછો પ્રકટ થવો જોઈએ જોયો તેને બહાર પ્રકટ થવો અટકાવવા તેની આડે કિવનાઈનની ચોક્કસ મુકવામાં આવે છે, તાવની આવી ચિકિત્સા યાવ છે એ સ્વાસ્થ્યસાક ન્યાયથી એટલે બાતની હાંસીમાંથી ચોખ્ખાનો એક દાણો દબાવી જોતાં બધા ચોખ્ખા કાઢ્યા છે કે પાકી ગયા છે તેની પરીક્ષા કરવાની રીતને અતુસરીને માત્ર એકજ દાખલો લઈ લાઈ આવવી વેંક પદ્ધતિનું જ્ઞાન કરાવવામાં આવે છે, તેની સાથે જુઓ કે અગાઉ એ તાવની કેવી ચિકિત્સા થતી ? તેને એકદમ ધક્કો મારવામાં ન આવતો. લાંબા વગેરે કમીને તાવના મુળ રૂપ દોષને શરીરમાં છુટો કરવામાં આવતો પછી એ દોષને પકાવવામાં આવતો. 'પકાવવાનું' કારણ એજ કે ખોરાકની ભેજભેજ ન હોવાથી આંતરડાં વગેરેમાં એ દોષ એકઠો પડી જાય. પણ તે કાચો હોવાને લીધે પોતાની જગાને ચોંટી મેકો હોય છે અને તેથી જો તેને પકાવવા વગરજ વખત વિરેચનના ધક્કાથી બહાર કાઢવાનો યત્ન કરવામાં આવે તો તેનો ઉપર ઉપરનો થોડો થોડો ભાગ છુટો પડી બહાર નિકળી જાય છે પણ જા કીનો ભાગ રહી જાય છે, જે ખોરાક લેવાતાં થોડો વખતમાં પાછો હોય તેવડો યથ રહીને ફરીથી પોતાનું કાર્ય શરૂ કરે છે એવી ઝાડની ડાળો આ પછે મને તેટલી વખત કાપી જાણ્યે તો પણ જ્યાં સુધી તેનું હુંડ કે મુળ કાયમ હોય ત્યાં સુધી તેના પર પાણી પડતાં તેમાંથી ફજુલા કુટ્યા વગર રહે જાતથી. તેમ રોગના મુળ રૂપ શરીરમાંના દોષો નોખણ થોડો ધણો ભાગ રહી ગયો હોય ત્યાં સુધી તે રોગ શરીરમાંથી ખસેડો નથી એટલે દોષનો પ્રકાવવો અર્થાત શરીરમાંનાં તે તે ભાગમાં વળી રહેલા દેલતે તેના પર તેને આપધની અસર ને મહોંચાડી તે તે ભાગથી તરત છુટા પડી શકે તેવી રીતે તેના મુળ ઢીકાં કરી નાખવાં. ફળ જેમ

પાકીને મોઢું થતું જાય છે. તેમ ઝાંટની સાથે વળગી રહેવાની તેની મુજબની જોઈએ જાતિ જાય છે અને જ્યારે તે બરાબર પાકી રહે છે ત્યારે તે ઝાંટને જરા દલાવવાથી અથવા પોતાનીજ ભેજ તે ખરીને નીચે પડી જાય છે. તેવીજ રીતે દોષપણુ બરાબર પાકે છે ત્યારે સાધારણ વિરેચન જોવાથી પણ નિર્મુળ યથ શરીરથી બહાર નિકળી જાય છે તો તેવી પદ્ધતિ વાળા દેલી ઉપાયથી તાવ ફરીને ક્યાં આવવા નોહનો ! એ તાવ ગયો તે ગયોજ. એ પાછો આવવાનો નહિ તેથી પછી તેને અટકાવવાની વાતજ ન રહેતી. પણ પોતાના દેહનું જે કાંઈ હોય તે તરફની પ્રીતિ શુભાવી પ્રદેશી વસ્તુઓ ના મોહમાં જેમ આપણે પોતાનું મગજ શુભાચ્યુ છે, તેમ દરદોની સામે જરા પણ ટકી રહેવા ય શરીર બળ પણ આપણે શુભાવી કીધું છે. તેથી હવે જરા તાવ આવે છે તેની કમસર ચિકિત્સા કરાવી તે નિર્મુળ થાય એમ ધારણા રહી શકતી નથી. તે વખતે તો શરીર જરા ગરમ દેખાયું કે ગરમીજ જવાબ છે અને તેથી અદર મને તેમ થાય પણ બ્રહ્મા શરીર ઠંડુ દેખાય ત્યારેજ ધારણા વળે છે. આવી સ્થિતિ યથ છે. આમ જે કાંઈ પોતાનું હતું તે સંધનું ચાલુ જવાથીજ આપણા દેશની બહુ દવા ખાત્રા જેમ દરા યથ ગણાય છે. ત્યારે એ બધું આપણે પાણુ મેળવીએ ત્યારેજ આપણા દેશની દવા સુધરી એમ કહી શકાય શું આ સંધનું આપણે એક સાથે મેળવી શકીશું ? કહી જાહિ. પર્વતની ટોચ પર કહી પણ એક કુદકે પહોંચી શકાતું નથી. ધીરજ રાખી કમે કમે પગલાં મારવામાં આવે તો વગર કંટાળે નિઃશય પુરુષ ત્યાં પહોંચી શકાય છે. લેવાની ધણી વસ્તુઓ એક સાથે હાથમાં લઈ શકાતી નથી તેમ કરવા જતાં એક પણ વસ્તુ હાથમાં રહેતી નથી. આને તેણીને એક એક વસ્તુ હાથમાં લઈ તેનો કમળો કરવામાં આવે તો બધી વસ્તુ કમળમાં આવી જી

પ.છે. આપણે એક સામગ્રી બાધ ન તાંખતા ગયેલી એક એક ચીજ મેળવવી એ વધારે યોગ્ય છે. હવે સવાલ એ આવીને ઉભો રહે છે કે આપણને પહેલી જરૂર શાની છે ?

ઉપરનાં સવાલનો જવાબ અમે ખરા નિશ્ચયથી એવો આપીએ છીએ પહેલી જરૂર શરીર સંપત્તિની છે એટલે શરીર સાર બળવાન કાર્તિવાન અને લાંબો વખત ટકી રહે તેવું કરવા ની જરૂર છે. સઘળી કમાણીઓ શરીરનેજ આધીન છે. આ સંસાર સમુદમાંથી ધર્મ વગેરે રૂપ રત્નો મેળવવા માટે ખીખાં સાધનો કરતાં પહેલી જરૂર શરીર રૂપ વહાણની છે. જે એ-વહાણ હિંદુવાણું હશે, પવનની સામે રોમજ મોઝાની સામે પોતાનો બચાવ નહિ કરી શકે તેવું હશે તો રત્નોનો લાભ બાણુપર રહી જશે અને હુજવોનો પ્રસંગજ આવી પહોંચશે માટે શરીરને મજબૂત કરવું એની પહેલી જરૂર છે.

શરીરને મજબૂત કરવાના ઉપાયોમાં આહાર, નિદ્રા, અને પ્રત્યય એ ત્રણ ઉપાયો મુખ્ય છે. જે તેઓની ખરાબર યોગ્ય યોજના યજ હોય તો શરીર જોષ્ટ્રએ તેવું ટકી રહે છે અને બળવાન, કાર્તિમાન તથા કદાવર અને છે. પેદશાસ્ત્રમાં મોખ્યું કહ્યું છે કે શુશ્રુષા જાળવવા વગર કેવળ સ્વાસ્થ્ય આધાર કરવામાં તથાતું નહિ. કારણ કે આધાર કરવો એ કંઈ થોડી અગત્યના ક્રિયા નથી. જીવવાનો મુખ્ય આધાર આધાર ઉપર છે. મનુષ્યનું આધાર તત્ત્વ તેની જોતાદમાં પણ ઉતરે છે માટે પરીક્ષા કરીને જે આધાર દિનરૂપ હોય તેજ લેવો જોઈએ. ખાતું તે જીવવાને માટે છે પણ જીવતું તે ખાવા માટે નથી આ અગત્યનો સિધ્ધાંત આજ કાલ મુખ્ય લોકોએ બહુ ઉઘટાવી દીધો છે શુશ્રુષાની પરિક્ષા ક્યાં વગર પોતાના મનને ગમે તેવા સ્વાદ વળી નવી નવી ચીજો પાછળ એટલુંતો મરી શીટવામાં આવે છે કે પરિક્ષાએ શું ડાખ મોગવવું, પછી તેના

વિચારને ત્રણી જોઈને પણ બાણુપર મુકવામાં આવે છે. પાછળથી યતાર હશે તે યશે પણ આવી સ્વાદિષ્ટ ચીજ મુકી દેવાય કે ? ખાતું જીવન બરાવાથી ધણાઓ ઉઘાડી આંખે પણ બી તમાં ભટકાય છે. ધણાઓ ઇસ્પીટાલનાં બારણા ખુલ્લાં દેખે છે તેથી હિંમતમાં રહે છે. અને ધણાઓ આંખ મીચીનેજ દોડવા જાય છે. કાંઈ દરદ થાય તો તે નથી અને લીધેજ થયુ એમ જ માની બેઠા છે. આપણે આધાર કરવામાં અનિયમિત પણું રાખીએ છીએ તેવું આ પરિણામ આવ્યું. એમ માનવું તેઓને ગમતું નથી એવી વાત કોઈ કહેવા જાય તો તેઓ ભાવિષ્ય મોહાટો આધાર રાખનારા બની તે વાત ને ઉઠારી દેવામાં પોતાની મોંઢટાઈ સમજે છે. આધારની સાત્ત્વિક પદ્ધતિ ઊડી આજ કાલ કેવળ રાજસી અને તાપસી પદ્ધતિ પરજ વળગી રહેવાય છે. પામતા પહોંચતા લોકો રાજસી આધાર લેવાથી પાછા હઠતા નથી અને મરીજ લોકો તાપસી આધારમાં માથું મારી પડ્યા છે. સાત્ત્વિક, રાજસી અને તાપસી આધારનાં લક્ષણો ચીત્રા શાસ્ત્રના અધ્યાયના ૮-૯-૧૦ એ ત્રણ મેં માં બતાવ્યા છે તે દરેક માથુસે પોતાના અતઃ રજુમાં કોતરી રાખવા જોઈએ.

જેમ આધાર તેમ નિદ્રાના સંબંધમાં પણ આ જગાનામાં એવી બેદરશરી રાખવા લાગી છે કે તે પશુદાનિ કરનાર નિવડી છે. માટે નિદ્રા લેવાનો પણ યોગ્ય નિયમ જાળવવો જોઈએ. દિવસે જાગવું અને રાત્રે સુવું એ કાયદો કુદરતેજ બાંધેલો છે. શરીર અને મનની કસેદ વગર જીવન એ કાયદો જાળવવાનીજ યજ શકે છે દિવસનાં સુવાયી મગજની યતી ખરાબ લાલન અને રાત્રેના જાગવાથી આવના વિલક્ષણ રિચા રાએ, એ કાયદાની ચોળવા દેખાડવા માટે પુરતા છે. વ્યવહારમાં પ્રવર્તના માટે મુખ્ય પોતાનો પ્રકાશ આપે છે અને અવધારથી નિવત રૂ વ



આજ કાલની વિપત્તિ પ્રભને કટિ લાગવાથી માન સુલાહ નય છે એ વાત તો છોડીદો પણ જરા પવનનો વિશેષ સપાટો લાગવાથી પણ શરદી લાગી નય છે કે તાવ આવી નય છે એ શું આપણે નથી જોતા? આવી રાતની ઉત્તરતી. સ્થિતિએ અહાયપના ત્યાગનું પરિણામ છે. અહાયપના ત્યાગથી આવા પ્રકારનાં પરિણામને ભોગવનાર શરીર મિથ્યા કેવી રીતે ટકી શકે? સખત ઉદ્યોગની સામે કે કદના ધસારાની સામે કેવી રીતે ટકર ઝીલી શકે? બીજાના શરીરમાં ચારે બાજુ લોહાનાં તીણાં ફાળાવાળાં બાણ એવી રીતે ખુચી ગયાં કે તેનું શરીર શેઠાઈના જેવું બની ગયું. ત્યાં સુધી તે લડ્યા હતા અને લડતાં લડતાં જ લાલ તરવાર લઈને રથમાંથી ઉતરવા જતા હતા ત્યાં હજારો લડવૈયાઓનો ધસારો થતાં ઉતર, તેઓ પૃથ્વી પર પડી ગયા. પણ આ અર્થ એ હતું કે તેઓ જેમ પડે તેમ તેમનાં શરીરમાં ખુચેલા બાણો આડે આવી જવાથી તેમનું શરીર પૃથ્વીને અડે તેમ નહતું. બીજાએ વસુ નામના દેવતાનો અવતાર હતો પણ અહાયપને લીધે તેનો પ્રભાવ તો સધળા દેવોથી પણ વધી ગયો હતો. જાર વર્ષનું અહાયપ પાળે તે વસુ નામના દેવ જેવો બની જાયોની ઉપર મોતાનો પ્રભાવ નાખનાર ચાપ છે, એવીસ વર્ષનું અહાયપ પાળે તે રૂદ્ર દેવની પ્રેટે જેતી સામે કોઈ નજર પણ ન માંડી શકે એવા અનિશય પ્રભાવવાળો ચાપ છે અને છત્રીસ વર્ષનું અહાયપ પાળે તે સુર ના સરખો તેજસ્વી ચાપ છે. ત્યારે બીજાે તો આખી જીંદગી લગી અર્ધ અહાયપ પાળ્યું હતું તો પછી તેના પ્રભાવ તો પુછવું જ શું હોય? શરીરમાં એટલાં બાણો ખુચ્યાં છતાં તેનું મરણ થયું નહિ. અરે! એતો ત્રીક પણ એ વખતે એમના માથામાં એક પણ બાણ ખુચ્યું ન હતું તેથી તેમનું માથું અમર સરકવા લાગ્યું. તેથી તેમણે ઓશીસાની

માગણી કરી. એમનો અભિપ્રાય નહિ સમજી શકેલા લોકો કપડાંનાં કામળ ઓશીસાં લાવ્યાં પણ તેવાં ઓશીસાંને કબુલ કરવાની તેણે યોગ્યતા ના પાડી કે પ્રરતજ. તેનો અભિપ્રાય અહાય પામેલા અણુને તેના માથામાં ત્રણ બાણ ધુસાડી દીધાં એટલે માથું ટટાર રહેતાં એ પુઠો રાજ થયો. હવે તમે વિશેષ શું જાણવા માગો છો? અરે! તે એવીજ રીતે જ માથે લગી જીવતો રહેશે અને તે પણ એલાન પછે નહિ પણ પુરતી નિર્જિત પુરતી શક્તિ-વૃદ્ધિની પુરતી એકાગ્રતા ટકાવીને તેણે રાજ ધર્મ દાન ધર્મ, અને વેદાંત સરખો ઝિણો વિષય પણ મેહોટા મોહોટા મુનિઓની હાજરીમાં સુધિષ્ઠિરને રાખલા દંત્રીઓ સાથે સમંભળ્યો હતો. આ સધળો પ્રભાવ અહાયપનો હતો.

શરીર ટકાવી રાખવાનો સધળો બોલે આહાર અને નિદ્રાની સહાયતા. ત્યાર પણ અહાયપ એકલુંજ ઉઠાવી લેવાને સમર્થ છે. આહાર અને નિદ્રાની પરવા રાખ્યા વગર જ લક્ષમણે ચૌદ વર્ષ સુધી અહાયપ પાળી રોમમાં છતાં મોહોટા મહદગાર થઈ પડ્યા હતા અને રાવણનો પાટવી કુમાર મેઘનાદ જેણે પણ લોકના રાજ મંદ્રને પણ જીતી કેદ કર્યો હતો તેને લગાઇમાં હરાવી મારી મોહોટા ચમકી નિરડયા હતાં. આ ઉપરથી નહીં ચાપ છે કે શરીરને મજબુત કરવાના ઉપાયોમાં જે કે આહાર, નિદ્રા અને અહાયપ એ ત્રણે ઉપાયો મુખ્ય છે. તો પણ તે ત્રણમાં અહાયપ એજ સર્વોપરિ ઉપાય છે. માટે શરીર સાચું બળવાન, ક્રાંતિવાન અને લાંબો વખત ટકી રહે તેવું કરવાને તેમજ તેથી આંગળ વધી સંપૂર્ણ માનસિક શક્તિ એગવીને તત્વ સાક્ષાત્કાર સુધી પ્રણ પહોંચવાને આપણને અહાયપનીજ પ્રકેશી જરૂર છે; કે ને અહાયપનું મુખ્ય સહાયક વીધું સરક્ષણ છે એમ અગાઉ કહેવાઈ ગયું છે.

મહામ વૈદ્ય શાસ્ત્રી મણીસંકર ગોવંદજી નો આ વિષય આગળ સુલક્ષને હાથે આલેખવામાં આવેલો હતો. આ વિષય કેટલો મહત્વનો છે તથા આપણે હાથે કરી આપણાં શરીરોને કેવો નાશ કયે છીએ તેનો અજો વિચાર એ આપણાં આંખો છે.

# —❧— સાચો પ્યાર. —❧—

સપ્તમાર "ગામરેની ગારી"

પ્રકરણ ૧ છું.

તે ઉમરાવ તેના ફરમારીના વિદાય થવા છતાં હજી પોતાના ન્યાય આસાન ઉપર ચ-રસાથી જમાવેલા નમતો સાથ બેરેસો હતો કે જ્યારે તેના ગુરસાના બાએસથી જાણે કરતો હોય તેમ તેનો બેટા-નેનો ગાદી વારસ નખીરો ફેબ્રુઆરી બીદવેરી અદાએ તથા બાબુમાં ખડો હતો.

"તેડ પેલા મુછ ચંડાવને" તેણે હવે તે ફેરી જુરશીના પગથાં ઉતરતા ગુરસાથી બરાડ બારી અને આજથી આ પગથી હું તે ના ફર ખોળને તેની ચાકરી ઉપરથી સદાનો ખર તરફ ફર, છું, સમજાએક કે છોકરાં" અને હવે તે એક દિવાના દાંપતીની કિસમે તે ગયર જવાન તરફ ફરવેલ.

"મગર પીદર" તેણે એમ જુતાં ચાલિ રી જવાબ કરતાં કહ્યું "એમાં તે ચુનાહનો કસુર છે શું? એ તમેમ કહ્યું તેમ જનાનાની ચારી તેની કનેથી જખરીથી ખુટથી સેનર તો હું કહું કે હું પોતેજ છું તો મારા વોકરી સુખ નહિ. એજ નીદેઈ મરદન ઉપર માનસમાં શો ફામદો જાંસજ યમાર છે."

"હું-હું બેદયા બેરેદેમ" તેણે એ સાંમ જનાં વેચનાં જતાં જનુનથી ચીસ પાડી "અને એ આમમજ તે તેને કેટલી વાર મારા જતા નામાં જવાની અને ગુનાર જોડેની તારી એ પાપી મુલાકાતની મના ફરમારી હતી,"

એ સાંમજતાં તે જવાન ચેહરા ઉપર શુ-રસનો રતાસ ધાઇ આવ્યો. તેમ જતાં હજીથી તેને નાખતીથી નખી જતાંજ કહ્યું.

"પીદર જુજંગવાર, એમા રાપ જેવું છેજ શું? શું ગુનાર મારી હમથીર નથી વળી તેની માદર ખુરશીઃ મનેની માદરથી આવે ને દેતવંતી નથી કેટું એમ બે રિજાસથી તારા પોતાનાજ ફરજદ જેવાની સીતમ ગુજા કેરેજ" અને એ ય બેજાતતાં એક દુખતુ રમ્ય તેના ગજામાં અ ટકવું જણાવ્યું.

"એટલે" તેણે જુદા ઉમરાવે હવે એ મામલો જોના કાક નખી જખને પુછ્યું.

"એટલે એજ પીદર કે એ વાહવીની જુજા ઇ મારે મન એક બારી જકાકારી, સીતમ ગુજારીથી કાઇ રીને કખી નથી એ બેડી વાર તેનો તમારો ઉડો પ્યારજ તમેમતે મારા હેતનો કાંઈક ખાસ આપવાને જપુ થગે તમારી છુંક ગડિનું સુખ અને ચાલિ વાહવી ગુખ ઉપર કેટ-લે ફરજજે આજાર રાખેક તો ખ્યાલ કર જાવ, કે મારી તો છુંકગીનું ગોપા છુંકનજ એ હેતવંતી હમથીરમાં સમાઈ ગયનાં છે. વળી આ પછી ઇમારતી બાનુએને જાતને કખું ફરવાનો ત અરે બેડેદો રીવાજની મને માફ ફરજે, મગર કાઇ કિસમે તમારા જેથ હમરાવી નરને પેથ પડતે નથી, આપજા જેડી નીતિમાન પાક

બોલાઉ ઉપર આવો બેઠાયદે અંકાશ તો ઓર  
ખી તમે ખુર્જીવારની હસી કરાવેછે.”

“ એટલે ” તેણે હવે એ સાંભળતાં એક  
શેરની અદાથી ઉછળતાં બરાડ મારી “ ઘું થું  
મારી ખુર્જીમાં મને દાનાઈ શીખવવા પી  
હોમત કરી શકશે ? ખબરદાર ! ફરીથી મારાં  
કામની વચ્ચે માથું મારતાં અગર હું તને  
જોવશ તો યાદ રાખજે અથ કમીના, કે તેજ  
પજે આ જોરાવર હથાક તારાં પાપી બદનની  
આરપાર ચલાવવા હું જરાખી થોભશ કે આં-  
ચકી આવશ નહીં. હું ફરીથી કહું છું “ હયાં  
તેણે બેવડાં અનુનથી વધારું ” કે “ આજ પછી  
શુભ જોડે મળવાથી બલકે તેણી ઉપર એક  
નજર વરીક ઉચકવાથી તારે એકદમ આજ  
આવડું.” અને આ શબ્દો સમેત તે પાછ  
ઉમરાવ ત્યાંથી જતો રહ્યો.

એક પજ એ પછી તે જવન માણસ ઉઠાં  
કુખને શુરસાની ભેગી લાગણી વચ્ચે ત્યાંજ ઉ-  
ભો રહેલો એ આગમજ એજ તોરની અનેક  
તકરારો અને મોક્ષાયાત્રી તે ઉમરાવ આપ બેઠા  
વચ્ચે થતી રહી હતી મગર આજ તો તેને લાગ્યું  
કે તેનો ધાનકી પીદર એક ઇનસાન્યનની શ્રી હ-  
કે એગમી ગયો હતો. તેણે તે સદાના નમાના  
ફરજદને આજ કમીનો કહ્યો હતો કે જે શબ્દ  
એ આવડાં તેના હમેશના શાંત જીવનમાં એક  
જખરો જવાજા જળાવી મેલ્યો હતો. તેણે ઘણું  
અચ્છું હતું તે ગમે તેવા મગર હીંમતરાત હતો  
છતાં આજ લગિ તેણે કદી તે ધાનકી વાતીદ  
સાંમે એક દુકારો કહ્યો નહીં હતો મગર હવે  
જે ધાનકી જમાને તેને કમીનો પુકાર્યો હતો તે  
જાલીમ આપની સાથે એકજ છાપરાં હેઠળ રહે-  
વા સામે તેનું કયાની જીવર બંડ મચારી રહ્યું હ-  
તું. તે તે આપનો એક પુરોજ હતો.

તેથી તેઓ વચ્ચેનો આવો ખીગડ ખચીન ઘણો  
જ અચરતી ઉપજાવનારો હતો મગર કમન  
સીમે તે ખરું હતું અને તેથી આવા જીવમીટ

લખાં તણા જાણી વચ્ચે તેજ આપ સાથ  
રહેવાને વસવા તેનું ધરાની જીવર તેની ગમે  
તેની કાશીય છતાંખી હવે એકમત થયું નહીં.  
“ હું ચાલી જમ્મશ કેયે જતો રહેવશ ”

તે મોટી ના ઉઠેલી અને દુખખી મન સાથે  
પટપટ્યો. કે જ્યારે શુરસાનો રતાથ તેના સોહા  
મના મ્હેરા ઉપર હજીખી સાફ જણાતો હતો  
અને તે પછી તે ગયો.

## પ્રકરણ ૨ જી.

શુભનાર માજનદરાનના બેજનની એક પુરી  
બેટી હતી. ઉમરાવ બેજન શુભનારની માદર  
ખુરશીદને પરણ્યો તે આગમજ તે એક ગરીબ  
ભરવાડની અનિ ખુખસુરત બેટી માલ આફરીદ  
ને પરણ્યો હતો. મગર એ તેની કદખુદાઈ માટે  
તે વેશા માજનદરાનમાં તો કાઢ બરાબર  
જાણતુંખી નહતું કેમ ને એવું કહેવામાં  
આવડું હતું કે માલ આફરીદ એક ગરીબ  
ખુરજીવરની બેટી હોવા છતાં મોટીખી તો શો  
ખીન અને બચેશી હતી નેપજ નીર બેજ  
નનો તેના ઉપર એટલો તો વાલ હતો કે તેણીનાં  
શોખને અનુસરીને શવાદી પછી લગનમ ગયોજ  
વખત તે પોતાની મોહરદાર સાથ દેશ પરદેશ  
મુસાફરીમાં કહેતો. એ દરમ્યાન, તે કહેતો કે  
તેણીના શોખને અનુસરીને શવાદી પછી લગનમ  
બધોજ વખત તે પોતાની મોહરદાર સાથ દેશ પ  
રદેશ મુસાફરીમાં કહેતો એ દરમ્યાન તે કહેતો  
કે જમાન ફરકાદ જનમ્પો હતો મગર કમનસી  
એ તે પછી થોડા વખતમાં ભરી માલ આફ  
રીદ મરણ પાપી. અને ઉમરાવ બેજન તુંટલે  
દીવે પાઠો માજનદરાન ફરે તે પછી થોડીક  
મુદત તે કાઢ ત્યાંનાજ ઉમરાવની બેટી જોડે  
ફરી પરણો જણે પોતાના અમીર, લશ્કા ખાં

સથી તે દુખી ભરધારતું દુખ ધણેક દરજ્જે  
એણું ક્યું એટલુંજ નહીં પણ ફરીથી તેની  
છાંદગીને જાણે નવેસરથી રોશન કરવા એક  
બેની બચીસ કરી. તે બેટી શુભનાર હતી.

તેણીના અમીર બાપનો તેણી ઉપર અર્ધગ  
ચાહ હતો. સમજ્ય તે હંમેશાં કહેતો કે તેણી  
દેખાવ અને ખસલતમાં મરનાર માદખાફરીને  
અલી ધણી મજલી આપતી હતી. અને ન્યારે  
પહેલી તરફ એક ખાવંદ તરીકે જો તે આવો  
વધાદાર અને બસેજ પુરવાર થયો હતો તો  
ખીજ તરફ એક પીદર કે વાતી તરીકે જો તે  
એથી બી વધું કાંઈ પુરવાર ચાપ તો તેમાં કરી  
નવાઈ હતી નહીં.

તે તેણીને હર કીસમના લાઠ લગાવતો.  
તેણીની દરેક મરજી તેને મને એક હુકમ  
બરોબર હતી મગર અફમોસ માત્ર એજ હતો  
કે જ્યારેખી તેણી પોતાના રાક ખીરાદર ફરહાદ  
માટે કરીખી કાળજી કે ચાહ દેખાડની  
તો તેજ થડી તે ઉમરાવનો ગુરસો જતો રહે તો  
બધી શુભનાર અનેક નફખીરથી એ મામલો  
સુધારવાની તજવીજ કરતી મગર તે જુધુ  
ફેકટ જતું. તે અમીર તેમજા ફરજ દ તરફ  
કદીખ હેત-કે માનથી વર્તતો જણાયો નહીં હતો  
તે શુભનારને ચાહતો તો ફરહાદને ધીકકારતો  
ને તે બેટીનાં દરેક સુખનો ઉપર હેતથી અમલ  
કરતો તો તેટલાજ ધીકકારથી તે તે બન્ના બેટાને  
ગેર ધનશાફ કરવામાં જણે મોજ માની લેતો.  
સારાંથ તેઓ બન્ને તેનાજ ફરજંદ હોવા છતાં તે  
હાંધી બુધીનો ખાપ બન્નેને જુદીજ આંખે જોતો  
અને જુદીજ લાગણીઓ વચ્ચે તપાસતો રહ્યો  
હતો મગર શુભનાર તેથી તમામ જુદીજ હતી.  
તેણીનો પ્યાર તે વાદજા ખીરાદર ઉપર અજબ  
જેવી હોતો હતો. એટલુંજ નહિ પણ પુરશીદ  
એહેર વડીક તેની સાવકી માતા હોવા છતાં  
ફરહાદને પોતાના ખુદ ફરજંદ તરીકે જોતી અને  
ગણતી આવી હતી.

મગર ઉમરાવ બેજનને એ બન્ને માં બેટીને  
ફરહાદ તરફનો ચાહ જરા થઇને ગમતો ન હતો  
અને તે આપણુ શરૂઆતમાં તે બન્ને બાપ  
બેટા વચ્ચેની તકરાર દરમ્યાન જોઇ આવ્યા  
છીએ. તેને ફરહાદ અને શુભનાર વચ્ચેની મીયા-  
કાતને હમેશને માટે ખંધ પાડી હતી. અને તે  
એટલે સુધી કે છેવટે તો એજ સમય સર તેને તે  
વધામી દુખતર અને તેણીને લીધે તેણી તેવીજ  
અસીસ માદરને વડીક જણાવવાની જાંજરમાં  
અસીર કરી રાખવાની બી જુલમગારી કરી  
હતી. મગર તે કાવજાનો કેવી રીતે તેઓએ  
ભંગ કર્યો હતો તે પણ આપણુ આગલ જોઇ  
આવ્યા છીએ.

વખત રાતનો હતો. અને ખાણુથી ફરેગ  
થઇ શુભરૂપ પુરતનીજ પોતાની આરામ માફમાં  
ગઇ હતી.

તે વરસ વિસેકની એક અતિ સુંદર નો જવાન  
નાજનીન હતી તેથીના કાલા અમર જેવા બાયો  
હાતમા વારેવાર એકાદ કીસમે કમરથી નીચે  
લટકતા જણાતા હતા કે જ્યારે તેણીની સીંદા  
ગઝાવ જેવી આબોમોથી મોનીસમ આંસુઓ  
કોઇ દેખાઇતાં દુખનાજ બાએસથી હાવમાં  
ખરી પડનાં દેખાતાં હતાં તે ખરેખર રડતી હતી.  
અને તેનો સખમ એજ હતો કે છાંદગીમાં આ  
જ પહેલીજ વાર તેણીના પીદરે તેણીની નાફર-  
માની માટે સખત શન્દોમાં જુલ કહાડી લખી-  
ખમાં તેના હુકમોને ફરમાનદાર થવાની એવજણી  
આપી હતી, જે ફરમાન અફસોસ કે તેણીને  
તેના હેતવતાં ફરહાદથી સલાતુ જુદું પાડનાર  
હતું. તે હાલમાં અબજખી અને દુખથી એજ  
વાતનો ઘોર કરતી એમ બેટી હતી જેવામાં  
તેણીની નજદીકમાજ કોઇની સીપડીનાં ધીમા  
અવાજે તેણીને ચોંકાવી. તે કાણુ હતું ? તે એક  
ખજાંડે ખાઇ ગઇ. આવી મોડી રાતે બન્ને  
એમ ઓઝીંતુ તેણીની મીલાકાતની કાણુ સરક

શી કરવું હતું તે તેણી સમજી સકી નહિ પણ હીંમત પકડી તેણી બારી નજદીક ગઈ અને ધીમેથી તેનો રેશમી પદકો ખસાડ્યો. રાત્રી આંખી રોશનીવાદી અને શાંત હતી. ધિમે રહી તોપણ ખીધેલી અદાએ તેણીએ આસપાસ જોયું મગર તાલુખ તેણી ત્યાં શું જોયું? તે આંખી રોશનીમાં, તે વીથળે બાગનાં લીલા ક્યારા ઉપર બરોબર તેણીની બારીની હેઠાણમાં તેણીનો લાઘ દરહાદ પોતે ઉભડો હતો. એક પળ, તેણીને શું કરવું તે સમજણ પડી નહિ. તે કદી બી એમ છુપો ને આવે કવખતે તેણીની મીઠાકાત લેવા આવતો ન હતો બલકે તેમ કરવાની તેઓને જરૂરથી ક્યાં હતી. તે બે લાઘજેન વચ્ચેના પચીસ પ્યારને દુન્યાની નજરથી દુર રાખવાને છુપા વચા જેવાં લીયકારા પચાની જરૂર ક્યાં હતી. તે તો હંમેશા દેખાતી હીંમતથીજ તે વાડલી હ મશીરને મલતો બેટતો રહ્યો હતો કે બ્યારે તાલુખ કે આજ તો તેથી કમરીજ રીતે એક લીયકારાની અદાથીજ એમ છુપા છુપ ને અચ્છુચ આવી મોડી રાતે તેને શોધતો આવ્યો હતો.

તે બારીના અખડાતથી તે જવાને હવે હંચે જોયું અને દશારતથી શુભનારને નીચે આવવા જણાવ્યું. તો તેણી વીચાર કરતી એક પળ ત્યાંજ યોખી ગઈ પણ હી મન એકદી દરી તેણી નીચે જવાને તક્યાર ચઈ, તેણીનો પીદર તેણી ઉપર આટલો આંકોરા રાખતો જતાં રાત્રે ને તેણીની મરજમાં આવે તો બાગમાં ફરવાની તેણીને છુટ હતી. સખમકે એ સખતાઈ તો તેને ફક્ત ફરહાદને ખાતરજ રાખતી પડતી હતી. અને તે જવાન તો દીવસ સાંવા બીજે કાઠ બી વખતે તેણીને મલતીની તક લેતો જણાતો નહી હતો એટલે ખાના પછી બાગમાં ઉતરવાને માટે તે દરવાજે હંમેશાં ખાસ ખુલ્લો રાખવામાં આવતો. એ વીખેની માલીતી તેણીને હતી અને તેથીજ હવે મોડી ઉમીદ વચ્ચે તેણી તે તકનો લાઘ લેવા તક્યાર ચઈ ગઈ. એક નરમ ઝંબો

તુરત વેગા તો તેણીએ પહેરી લીધો અને તે વેહ વાર પડેલા શીદા બાથોને જેમ તેમ ખાંધી લઈ તે હવે ઉતાવળે કદમે દાદર ઉપરથી ઉતરી ગઈ. મગર અફસોસ ત્યાં પુંગનાંજ તેણીએ શું જોયું તે દરવાજે કે જે હંમેશાં તેણી માટે ખુલ્લો રાખવામાં આવતો હતો તે આજે અજબ જેરી રીતે બાહારથી અંધ કરી લીધો હતો. તે એક સખત નાઉમેદી હતી. અને તેણીએ હવેજ જોયું કે તેણી ધાનકી પીદરે આવી કાઠ છુંપાછુપ ખીલાકાનની ધારતીથીજ એમ તેણે તેણીની બેખખરીને વગર જાણે સરખસર એક કદીજ ખનાવી દીધી હતી તે ના ઉમેદીમાં હવે પાડી ફરી મગર હવે તે આ દાઘતમાં કરી બી શું શકે. બલકે એ મામલો તે નીચે ઉમેદો જવાનને જણાવી બી કેમ શકે? પણ એવામાં વળી તેણીને એક એક વીચાર આવ્યો અને ઝંખમાં એક કાગળના ટુકડા ઉપર તેણીએ તે મલગો મામલો—પોતાની કમનશીય કેદી હાલત તેમજ તેઓના પીદરની અફગીની મીગનવાર ખુલ્લો લખી દહાડ્યો. જે પછી નજદીકમાંનીજ એક કલમદાનમાંથી એક ગુલાખનો તુરો લઈ તેણીએ ઘણીજ આસાનીથી તે કાગળના ટુકડાને તે તે ગુલાખે વચ્ચે છુંપાવી દીધો. એ પછી એક નાની કાપડી ઉપર થોડાક ચખ્દો લખી તેણીએ દેખાઈતી તે તુરો ઉપર ખાંધી અને બીજી પલે તેજ બારીમાંથી તેણીએ તે તુરો નીચે ફેંક્યો. તે ઉમેદો જવાને મોટી ઉમેદીમાં તે તુરો ઉંચકી લીધો કે જે ઉપર લગાડેલી કાગળની કાપડી નીચલા ચખ્દો લખેલા હતા.

“આપ શુભતારી શુભરખની કાઢાણી કહેરો.” પહેલાં તો તેણે ને કાપડી અને પુચેને હેતની દબરો ચુમી કરી અને પછી અંદર સમાયલા બેદને શોધી કહાડ્યા તે તુરત તે પુચેને અલમ કર્યા અને તે સફાઈથી ધડી વળેલો રૂકો તેણે બહાર કાઢ્યો તે વાંચતાં જે દુખ તેના દરદમંદ દીધને ચપું તે કહેવું જોઈ છે. તેને પોતાને માટે તો કરીજ પરવા હતી નહી, પણ અગર તેને

પીદર તેની તકસીરનો ગેરહાજરીનો તે હેતુની તાર ઉપર લાગવાને ન ગાગ ચાલુનો હતો તો હવે તેને કાઠ્યુ કે તે પછી તે હવે તેને ખરા દીનથી ધીમરતો થયો હતો અને સારે હવે તો એ અકસ્મત જાનેમાન સામે કાઠ્યો પગનાં ભેગાને વખત નહીજ ન રહીક આગ્યો હતો તેને એ ઉપરથી એ પછી વચ્ચાર કર્યો અને પછી યુનને ત્યાગ પોતનાની કસરત કરી તે પુરત ત્યાગી ચાલી ગયો

તે નાજનીન હવે વીચારમા પડી એનો બાએશ શુ હતો ? રાણીના આવી હાનન ગણુ વા પછી તે હવે આગળ શુ કરવા ધારતો હતો ? એ વમાનમા તાણુન કરતી તે ત્યાગ ઉઠી હતી. જેવામા થાડા વાર ફરહાદને તેણીએ ફરીથી આવનો જોયો મગર તાણુન આ વખત તેના હાથમા દોરડાનું એક ગાંડુ ઝુઝડુ હતું

તેણી પુરત સમજી ગઇ તે દોરડાની મદદ વડે તે પાન ત્યા આવના ચાલનો હતા અને તે ખ્યાનથી તે ખરેખર હવે ધુન્ન ગઇ ત કણી હીમતવાન હતી મગર આરા સજોગમા તણુતા રશીક તેણીને ખાનર આટલી ધારતી ખેડતો હતો તે જોઇ તે રજરામા ધીન રહી શકી નહી તેણીએ તેથી આવુ જોખમ લાગુ પગલુ લાર વા તને ઇશારતયાં ધણીની ના કહી માર તેણે માન્યુ નહી તે તા હવે કોઈની રીક્ષત દોરડાના એક છેડાને યુનરખવાળી જારી ઉપર ફેંકવાની કોશીશ કરવા લાગેો અનખત પહેલા નેખમા તો તે જરાએ ફાગ્યો નહી મગર થોડાંક પળની સખત મેહેનત પછી તેની ફતેહ થઇ અને તે દોરડાના છેડા હવે ખરાખર તેની ધારેની જગે જઇને પડ્યો ધુનવી યુનનારે હવે હિમત એકી કરી તે લંધો અને તે જારીના એકાદ લોખડી કડા સાથ ખાધી તે બાહદુર જવાનને ઉપર આવવા માટે એક મજશુત દર જનાની હાથો કે જે પછી તે વાહાતાની સલામતી માટે દુવા બજાવતી

હતી રહી બીજી એ પણ પછી તો જવાન ફર હાં ફરેહને ઉમેરમા હસતો એક કુન્કા સમેત તે આરામા દાખવ થયો અને ને બંને હવે હેતથી ઉઠવાના છગરે એકમેકની ગોમા દમાયા,

“ વાહની યુત મારે હવે એકબી પણ ખોરી જોઈતી નથી ” તેવે તે પછી પુરતજ ખુનારા ઉપર આવી જતા કહ્યુ ‘ એક લમાણુ કેરી થતથી મારે ટુંને વાકેફ કરની છે જો માટે આપશુને અનેરી કથે દુર જનું ’ પડો

‘ મગર ગીરાદર તે તુ મને અજેજ કાઇ નહિ રહે ” તેણીએ મોગી ઇતેજરીમા પુઝ્યુ નહિ યુનરખ તે કેરીસત એટલી તો લખાણુ છે કે અજોતો લામો વખત હું અજે થોમી તુ વાહાનીને જોખમમા નાખનાનુ દરરત ધારતો નથી ’ તેણે કહ્યુ ‘ વળી તારી સલામતી ખાતર તુ વાહનીને કશુજ કરવાનુ નથી સમજકે હું ધણુજ આસાનીથી આ દોરડાની મદદ વડે તુને નીચે ઉતારી શકીશ અને બા મદદ થવા આગમજ તો ધણી સેડેલાઇથી તુ’ અતરે પાછીમી ફરી શકશે ”

તેણીએ એક પણ ફકરમદ કીમમે તે જવાન તરફ જોયુ “ મારી સલામતી ખાનર હું ડરતી નથી રશીક ” તે બોલી “ મગર ફકર મને તુ વહાનાને વારતે થાય છે પીદર જુજગવારતી તારા તરફની આટલી ખફગી પછી તુને વળીએ નવો જોખમમા નાખવા માફ દીન માનતુ નથી ”

“ મગર મને હવે તેની પરવાહજ ક્યા છે ? ”

તેને હવે એકાએક મોગી વુજકારથી કહ્યુ “ જોના એક બેદીન બાપ વાસતો મને હવે માન કે— ” મગર તેણીએ હવે તેને આગળ ખેનતી અટકાવવા પોતાનો એક સફેદ હાથ તેના જોરાવ રહોડો ઉપર દાખ્યો

“ખામોશ ખીરાદર” તેણીએ એમ કરતાં ઘણી નરમાસથી કહ્યું “પ્રુદા ખાતર ધીરો થા. શાંત થા. તારી લાગણી હું ખરાબર સમજી શકું છું. મગર યાદ કર બાઈ કે ગમે તે પણ તે આપણો પીદર છે.”

“અને એ ફરજદારીને ખાતરજ મેં આજ સુધી અહું વેઠ્યું ને સોંપ્યું છે” તેણે લગાર તીખાસથી કહ્યું “મગર ગુલશન અગર એજ ગુલામગીરીની જંજીરમાં હજીખી તું મને અસીર કરી રાખવા ચાહતી હોય તો હવે તે જીનદાર થનાર નથી. મારા વીચારો સાથ અગર તું એક થઈ શકતી ન હોય તો શ્રીકર નહી. હું તને કરી ખી જાગરદસ્તી કરવા ચાહતો નથી. હું ચાલી અત્રેથી જતો રહીશ. આપણે સદા સુધીના દુશ પડ્યાં અને” એમ કહેવા સમેત તે હવે ઉતાવળે ખારી તરફ ધસ્યો.

તેણીએ ઝડપથી ઉભી થતાં તેને અટકાવ્યો “ઓ નહી નહી ખીરાદર” તેણીએ યોનાના બંને હાથો તેની મરદન આસપાસ નાખતાં હેનથી કહ્યું “હું એમ કહેવા માંગતીજ નથી મારા ખ્યારમાં તું નાહક બે વિશ્વાસ લાવે છે. મગર આજ રાતના પ્રુદા જાણે કે શા રામખથી પણ મને કાંઈ ખરાબીનીજ આગાહી યપા કરે છે. તે ઉપરાંત વળી કાંઈ પીદરના ખોશથી હું એટલી તો બેખર થઈ ગઈ છું કે આજ રાતરે તારા જોડે જાગમાં ઉતરવાની મારી હીમત નથી. મગર કાલે એજ મુજબ તને મળવા અને જાગમાં આવવાનું પ્રુદી સાથ. અંધાઈછું. બોલ એ તને મંજુર છે.”

તે એક પણ વીચાર કરવા યોગ્યો અને પછી કહ્યું “અગર એજ તારી ઇચ્છા છે તો હું તેને તારે યાદે છું ગુલ. જોકે એક આખો રોજ અને રાત ફરી આ નેહરત મુશ્કમ ઉપર રહેતાં મને પછું દુખ થશે તો પણ તું વાદલી ને ખાતર હું કાંઈખી કરવા નામગર નથી”

“દેશાન મારા ખ્યારા રહીક તારું મેહિં નહિ” અને એમ બોલી તેણી ફરી તે વાદલ

ખીરાદરને બગલગીર થઈ. તે પછી વળતી રાતે મલવાના અરસપરસ વચન પછી તુરતજ તેઓ છુટાં પડ્યાં અને જેવી કુનેહથી તે જવાન આપ્યો હતો તેવીજ સફાઈ અને કુનેહથી તે પેવાં મજબુત દોરણની મદદ વડે ત્યાંથી ઉતરી ગયો.

## પ્રકરણ ૩ જું

તે રાત વુશની અને અધારી હતી. ઘેરામલાં વાદળાંઓ કુદરતમાં શીદા કાશ્વા પાયરી હીરાક નદીના જિંડાં પાણી ઉપર અજબ અધકાર ફેલાવતાં હતાં આરી ભાંયકર રાતે ગુલશન અને ફરહાદ અરસપરસની ગોઠવણ મુજબ તે કાગી નદીને કીનારે એકાં મળ્યાં હતાં.

“ખીરાદર આજની રાત ખરેખર એવી તો વુશની છે કે જાણે પ્રુદા પ્રુદા વરીક આપણા આ પાક પપારની સામે થતો લાગે” તે બાતુ તે દેખાવ જોતાં કરથી તે જવાનની ગોઠમાં દખાતાં બોલી.

“હીમત રાખ ગુમીસ્તાન” તેને તેણીની લગોલગ જતાં હીમત આપતાં કહ્યું “કુદરત ભલેને એથીગી વધુ વુશની અને, મગર” અને હયાં તેણે પોતાના જોશરર જગર ઉપર હાથ મુકતાં કહ્યું “જ્યાં સુધી આ વફાદાર જગર ધડકતું રહેશે ત્યાં તક આ મજબુત હાથ સદા તારી પાસજાનીમાં લગાવશે માનજે”

તેણીએ હેતથી તે હાથને સુગન ક્યું “ખીરાદર તારી કાહાખી હવે મને કહે” તેણીએ હવે મોટી આતુરતામાં કહ્યું.

“મગર પહેલાં મને તારે મોટેથી જણાવ અમરખ કે તું મને ખરે ખરેજ ચાહે છે?”

તેણીએ એ સાંભળતાં મોટી અગવખીમાં પોતાની શીદા આંખો તેના બણી ઉપર મુકી “એક

એ રશીક એમ પુછવાનો કાંઈ સંભળ્યું તેણીએ હાથે અન્યથાથી પુછ્યું. “તું શું મારી સાથે છીયી અન્યથા છે તે ઉપરાંત તું શું મારો પોતાનો ખીરાદર નથી.”

“અને અગર તું જેમ માનેછ એ જાણેછ તેમ હું તારો ખીરાદર નહીજ હોયું તો” ? તેણે કહ્યું.

“એટલે” તેણીએ હવે હા વનાતી અન્યથા-ખીમા પુકાડ્યું. “એમ બનેજ કેમ ? તું હું મારા પીદર બેઝનનો બેટો અને મરહુમ માહ આફરી દુનું કરજાં નથી” ?

“નહી” તેને હવે મકમપણે જવાબ ક્યો. “સાંભળ ગુજરાન” અને હવે તેણે તેણીને તે કીનારા નજદીકના એક મોટા પથ્થર ઉપર બે-સાડી “એજ મારે લગતો ભરમ છે અને એ ભરમનેજ લગતી કાઢાણી કહેવા હું તને હાં મુઠ્ઠી આપી અલાવીને સાંચો છું.”

“અને અગર તું મારો ભાઈ નથી તો ત્યારે તું પોતે કાણ છે ફરીક” તેણીએ હવે અત્યંત અન્યથામાં શીકરમ કીસમે પુછ્યું. “તેજ તો હું તને કહેવા માયું” તે બોલ્યો. “ગુપનાર સાંભળ હું તું જેમ ધારેછ તેમ તારો ભાઈ નથી પણ તારા કમનસીબ કાકા અત્મસ્થ નો નખીરો, માજનદરાનના ઉમરાવપદનો એકલો વારસ ફરહાદ છું.”

“મગર મારા કાકા અત્મસ્થ તો લડાઈમાં કતલ થઈ બે વારસ મરણ પામ્યા હતાની” ? તેણીએ હવે વધતીને વધતી અચરનીમાં પુછ્યું.

“એ વાત તમામ ગઈત હતી ગુલ” તે મોટી હીસગીરીથી બોલ્યો. “સાંભળ મારા પીદર તારા પીદરના વડા બાઈ થતા હતા અને તેથી માજનદરાનના અખીરી બેતાજ અને માલ મીલકતના તેઓજ ખરા અને હકદાર વારસ તો હતા મગર તે તારા પીદરથી દેખી શકાયું નહી અદેખાઈના અગાદમાં જળતાં તેણે એ હક કાઢ્યો સુરતે

પચાતી પાડી મારા ગરીબ બાપને ખુવાર કરવાનો કસદ ક્યો. કે જેમાં સેતાને તેને મદદ આપી અને તે ફાંધો.

અને માફ કરજો મુલ મગર એ એક અકસર મેતાનબન અયુજ કેમ હતું કે જે ખુદ ખુલાવડીક કદી માફ નહી કરી શકે. હવે એતે ફક એ બન્ને બાઈએનુ સાથેજ જંગમાં જવું થયું અને તે તકનો સાથ લઈ દગલમાજ બેઝતે મારા ગરીબ કમનસીબ બાપને હતમ કરાવ્યો. એ વખતે મારા પીદરે કરેલી સ્થાદીની વાતથી દરેક જણા બે ખખર હતા. સખ્ય મારી માદર એક ગરીબની બેટી હતી અને તેથી એ કદખુદાઈની વાત મારા પીદરે તુરત વેળા તો છુપીજ રાખી હતી.

બેશક તેમનો ઇરાદો એ હકદાર લગનને કોઈ સારી તક મહેરાન આપવાનો હતો મગર અફસોસ કે દગાબોર બેઝનના ફરેમે તે સુખની ઉમે દોને સદાનિજ ઉધીવાળી એ પાક સ્થાદીની સામે તીઓ મારી લક્ષી-માદરે પોતા પાસ જલસવીને રાખી હતી કે જે આજેમી મારા પાસ મેઝુલ છે. મગર અફસોસ !! તે હવે તેણીના ફરજના હક વાસનેની ઢાવાદારીમાં કદીથી કામ આ-વવાના નથી” હયાં તે એક પગ થોમી ગયો. કે જે પછી વધતી ઉકેરણીમાં તેણે આગળ અલાવ્યું.

“મારા પીદરના મરણની વાત જ્યારે મારી ગરીબ માદરની જાણમાં આવી ત્યારે તેણી એ હા વનાનો કટલાટ કર્યો. મગર હજી બી પુરાના હું સુકરાના કરુછું કે તેણીના આવ-દનો ખુની તેનો પોતાનોજ ખીરાદર હતો એમ તે કદીથી જાણવા પામીજ નહી. અને તેથી એ આફતને બોદાતાજ બોદ તરીકે મારી તે અસીલ મારી માદર આવા જખરરત દુખના ફટકા છતાંમી એક ફરજના બોળ સમેત પોતાની કમખખત સરજતને તામે થવા રેવાર થઈ ગઈ, પોતાના કે પોતાના ફરજના હક



વાસ્તે લડવા જોઈએ જરૂર કે જોરની તેણીમાં હીમ્મત હતી નહીં. એટલે શાંતી ને સંતુષ્ટિમાંજ તેણીમાં દુખની સામે ટકકર ઝીલવા અને પોતાની બાહદુર બાબતના બળે પોતાનું અને મારું ગુજરાન કરવાનો તે દૈવ્ય બાનુએ કસદ વડીક કર્યો. મગર તેટલા અરસામાં તો અગીર બેજન પોતેજ, ત્યાંજ આવી લાગ્યો તે, હીચકા રાને મારી હૈયાતીની વાત કાંને જતાંજ રખેને હું. કોઈ કોસમે તેની ગણતરીઓ બિંધી વાળું તેના ડરથી મારી હૈયાતીની એક છેલ્લી ને આખરની નડતલને દુર કરવા તે દગાબાજ ત્યાં આવી લાગ્યો. અંન પોતાની પાપી સીકત અને કળાર્યા મારો હવાકો મારી માદર કનેથી લઇ લેવાની ગાગણી કરી અજબત તે માદરે તેમ કરવા સાદ નાજ પાડી અને ત્યારે તે ઠગારાએ હજારો ઉલયાપથી તેણીની આવી નાચારીના ખ્યાલથી ગરીબામના સંકટોથી ડરાવી દબાવી તેણીને કહ્યું કે હું એક ઉમરાવતું ફરજદ હવું અને તેથી તેણીની આવી નાદાનયતને લાંબે મારા સઘળા સ્વાર્થો દુખી જતા હતા એટલે બીચારીએ આપંદા મારા લાભોને ખાતર અને કોઈખી સુરતે મારું સ્થૂં સાધવાના નેકને પાક હેતુથીજ એ જીવમગાર જીદાઇ ખમવાને એક મત યઇ. તેણે અજબત એ પછી તેણીને પછીસે ટંક મદદ કરવાની માંગણી કરી મગર તે તે બધી મરદુમે મજુર કર્યું નહીં. “મારાં ફરજ હવો હક તો” તેણી એ કહ્યું કે “તેના વાલીદોની મુરખીગીરી ઉપર હરેક રીતે પહોંચતો હતો મગર તે ઉમરાવી વાસ્તેતી તેણીની પોતાની દાવાદારી તો તેણીએ જણાવ્યું કે તે એક એક હકદર ઓરત હોવા છતાં તે વાદલા ખાવંદના મરણે સંઘની તોડી નાંખી હતી.” એ પછી લોહીતાજ આંતુ થી રડતાં તે નેક માતીતરે મારી સઘામતી માટે ની હઝારો કાકાદુદી અને મીનત ગુજરી વચ્ચે મને તે દયાહીનને સપુરક કીધો. તે વખતે મારી ઉમર ફક્ત ત્રણ વરસની હતી, મગર હું તાજુ

બ કદાં કે મારો કમળો લેવા છતાં મારા જ નને તેણે કરીજ. ધંખ કરી નહિ. કદાચ એક પીદરના જાનની બરબાદી પછી તેના નવારસ ફરજંદના ખુનમાં હાથ જોળવા તેના ઘાતકી દોષે મંજુર કર્યું નહીંખી હોય. ગમે તેમ હોય મગર તે પછી તેણે મને પોતાના છાંચકાં તળે લઇ ખુદ પોતાના ફરજંદ તરીકે જાહેર કરી કેમી હાલત અને કહે મરતમે કેવા ઘાતકી ગેરહંસાફ અને હીનરપતી વચ્ચે ઉધારી ને રાખ્યો તે સર્વે તું દીલરખાને રોઢન છે, વળી એ પછી મારી માદરખી જલદીજ ગુજર પામી. અને જાણે એટલો સીતમ કમી હોય તેમ તેણીની હૈયાતી દરખાન તે પછી તારા પીદરે મને કદીખી તેણીની સાથ મળવા દીધોજ નહીં.

હમારી જીદાઇ પછી થોડે વખતે કહે છે જે તેણીએ ધણીજ કાકાદુદીથી ફક્ત એકજખર મારી મુલાકાત આજુ કરી મગર તે એ સં મદીલ મરદે બાહાલ રાખી નહીં અને જ વાખમાં જણાવ્યું કે તેણી એક હલકા કુલવી હોવાથી હમારા વચ્ચેનો એમ કોઈખી ભત નો સળંધ મારા હકમાં ધણોજ તુકશાન કર નારો હતો અને ત્યારે એ ખી બધું બેહતરીજ વાસ્તે યતું હવું એમ માતીને તેને તાબે યઇ. મગર એ સીતમગારીનો બોળો તે હવે જાણેવાર ઉધારી ચકી નહીં. એક વાહલા ખાવંદના અચાનક મોહોતની આફત પછી પોતાના એકના એક ફરજંદની આવી જહાઝર જીદાઇમાં તે પછી તેણી જુરખંજર જળી ને આપંદા રીખી રીખીનેજ રીદાઇ પામી.

હયાં શુલનારે જોયું કે તે હંમેશાના જે રાવર મરદની આંખોમાં હવે આસું હતું અને તેની છાતી અચકાંઓથી ગુંગલાંતી હતી.

“તે વાતને આજે બાવીસ વરસ થયાંજ શુલ” તેણે દુખથી પાણું જારી કરતાં કહ્યું કે જે વખત હું કમનસીમે આવાં આંધળ અંજણ પણામાંજ પુરાં કર્યો છે અને હવે

ખી હું એ વાતથી તો તમામ બેખબરને ખીન વાકેફ રહેને મગર તાગ પીદરને એ કામમાં ગદ્દ આપનાર જે તેના ત્રિસ્વામ માણસો હતાં તેમનો એક આપંદ લાલોજ પુરવાર થયોછ. અને મારી તરફને તારા પીદરની આવી ગેરવર્તણુકે નહીજ સહન થવાથી આં પંદા તેણે મને એ બધી ખીનાથી આગલ કર્યો છે. જો કે તે દાલમાં અતરે નથી સમજકે તારા પીદરને એવોજ કાંઈ ખમ્બો થવાથી આપણી ખીજી જગીરે ઉપર તેને રવાના કરી દીધો છે મગર ત્યાં જવા આગમ્ય તેણે એ માટેની સધલી ખીનાથી વાકેફ કરી તેને લગતી દરેક સાખીતીએ વટીક મને સપુરદ કરી છે અને તે જાણવા પછીની દરેક પળ તું સત માનજે ગુલનાર કે મે તે મનુષ્ય વાલીદોની માહાનમ પેચીમાંજ પસાર કરી છે. એવી એકખી ગાન મરી ગઈ ન હશે કે જ્યાં રે ખાજમાં મે તે હેતવતાં માદર પીદરને તેમને થયલાં દુઃખા ફરેમો માટે ગમ કરતાં અને પોતાને થયલાં ગેરમનસાઈ માટે વેર સેવાની તલમગારી કરતાં જોયાં ન હોય અને ત્યારે ખીદર થતાં હું અનેકવાર તેમ કરવાને મજબુતીથી કશવ કરતો તે દુઃખાજનને ઉધાડો પાડી તેના પાપોને જલદેસન આપવા તેને જગમાં રમસ કરવા બલકે જાવે દહી નાખેલીમાં તેને ગરક કરવા હું હરેકવાર લલમયો છું અને અગર હું ચાહને તો તને તેના ઉમરાવ પદથી સગનો દુરને અલગ કરી રાકતે, તેની જીંદગીને હમેચની નાખેલીને યરમીદ ગીમાં સદાની બરઆદ કરી સકતે જવકે મનસાઈની સુગામમાં સોખી તેની સરજતને એક કંગાજ કેદીની સંકળમાં સદાની અસીર કરી દેતે મગર નહી તેમ મેં કરુંજ કાંઈ નહી સખજ, ગુલનાર, સખજ કે તારો તે પીદર હવે. હયાં તે એક પળ લાગણીથી સુગવાતા, થોખી ગયો, કે જ્યારે ગુલનાર તો અચરતીને દુખની મારી જાણે બેહોશજ થઈ ગઈ હતી.

“બોલ મયદુખ હવે” તેણે થોખી પાણું કહ્યું “બોલ કે હવે મારી આ હમીકત માણવા પછી અને હું તારો પોતાનો ખીરદર નથી એમ જાણવા પછી હજી ખી તું મને ચાલી સકશે? ખુદને ખીનર મને જાણવ કે તારી મારે માટેની લ મણી આ મામલાથી કાંઈ રીતે કમી તો થઈ નથીને” અને હયાં તે અચર કમ્તો તેની આગળ શુકણીયે પડયો. તેણી દુવેજ જાણે ખાખાથી હોય તેમ ખી માર થઈ. અને તે જવાનનો જોરવાર હાથ લાઇ તેને હેતથી ઉડાડયો.

“હડ મારા મયા ફરદાદ” તેણીએ તેમ કરતાં ખરી લાગણીથી કહ્યું “અને તારે જાએ એક ખતાવાર બ.પની, જગીરની મણીમાં મનેજ તારા પગ પાસ પડવા દે” અને તે કહેવા પ્રમાણે તેણી કરવા જતી હતી મગર તે જવાને તેણીને અટકાવી

“સગર ગુનરખ” તેં હેતથી કહ્યું “તારા સાચા ખ્યારની સાખીતીજ તારા ખુદ મુખથી સંખળવાનું અને એવી મારી કરતાં લાખવાર વધારે ખ્યાર લાગશે વાસતે બોલ કે એક લાખ તરીકે જો તારો પાક ખ્યાર અને તેં સ પુરદ કર્યો હતો તે હવે તેજ માણસને એક ખાવદ તરીકે કહુમ રાખવા તું તૈયાર છે કે નહી” અને તે જવાબ સાંખળવાની આતુર ઉપક્રમાં તેણે તેણીનો સોહામનો અહેસા ઉઘો કર્યો.

“લખવાર, હગરવાર ફરદાદ” તેણીએ ખરો દીકથી જવાબ કર્યો “તારા દુખની કે હાણીએ મારાં દીકને એવું તો જાણવીને ખા ખ જનાવી મેદુજ તેમજ મારા ગુનેહગાર પીદર વાસનેની તારી ઉમરાવ લામણી એ ખી મારા જીગર ઉપર એવી તો આખાદ અસર કરી છે કે અગર જેમ હું તને ચાહું છું તેમ ચાહતી નહી ખી હવે તો એક ખીગાના તરીકે ખી જો તું આજ મારા સનમુખ આજ્યો

હતે તોખી સત માનજે ફરહાદ કે હું આ તારી ભાગણી બા ખુશી અને હમરો હેશાન સહીત મજુર રાખતે. ”

તેણે ખુશાલીની એક ચીસ સમેત તે નાજનીનના સુદર હાથોને કાઢ હમરો ચુમીઓથી બરી નાંખ્યા.

“તેં આજે મને એક ખુદાઇ સુખની બક્ષીશ કરી છે શુભ. ” તે બોલ્યો “અને વરસોની મારી હાથમારી અને રાંજનો બદલો તારા આ સુખનોએ સીરક એક પળવારજ ગો-વા તમામે તમામ વાળી દીધો છે. ”

“મગર હવે એ મામલાને સુધારવા ત્યારે આપણને શું કરવું જોઈએ ફરીદ ” તેણીએ હવે મોટી ફરથી સવાલ કર્યો.

“તે બધો ઠરાવ થઇ ચુક્યોછ. અને તે ઉપર હું વહલીની મંજુરયાત મેલવવાનીજ હવે ફક્ત બોટી છે” તેણે કહ્યું.

“હું તે બા ખુશીથી આપશ” તે બોલી.

“ત્યારે સાંભળ શુભ, કે આ સંજોગોમાં આપણે માટે ફક્ત રસ્તો બાટી છે અને તે મા જરૂરન છોડી દેમોશને માટે કેથે ચાલી જવાનો છે.”

તેણીએ એ સાંભળનાં મોટી ફરમાં પોતાની કાળી ચશ્મો તે જવાન લણી ઉંચકી.

“શું એ સીવા બીજો ઉપાયજ બાકી નથી. ”

તેણીએ મોટી આતુરતામાં સવાલ કર્યો.

“ઓ કહે ફરહાદ કે મારે આપીકું વનન, ધરખાર અને મારી બધી માદરને સદાની તથા જવ. સીવા શું કાઢ હીકમત કાઢ તદખીર તારા પાસ બાકી નથીજ.”

“નહી શુભ નથીજ” તેને મુકમપણે જવા-બ કર્યો, “તુંજ ખ્યાલ કરકે અગર એ બીના આ પહે તારા પીદરને જાહેરખી કરીયે તો તે કદીખી આપણી સ્થ દીને માટે પોતાની બાહાક્ષી આપવા નો છે? વકી તે તેમ કરીજ કેમ શકે? આપણુ જન્ને બાઇ એકન નથી એમ તે પોતાના પાપો

ખુદશા કયાં વીના જગને જાણવીજ કેમ શકે? અને ત્યારે તેમ કરવા તો આપણે પોતેખી એક મત થતાં નથી તો પછી એ મામલો સુધારવાને બીજો રસ્તોજ શું હોય? તેણીએ સાંભળતાં પોતાનું સર મોટી મમગી-નીમાં નમાવી દીધું.

તેણે એ જોતાં અતી ધણી નરમાસથી પણ દલગીરીથી તેની નજદીક જઈને કહ્યું “શુભતાર હું કાઢખી રીતે તારા ઉપર મદતી ગુમરાજ આહતો નથી. અગર આ માલ મોલકત મેકેક ખામનાથી અલગ થવું તને સખત લાગતું હોય તો એ સખતું તને સુખારક છે, તુંને કદીખી હું જખરી કરવા જેટલો હીચકારો થવરા નહી, તું વાહાક્ષી સુખી થજે—હું દુર દેશાવર કેથે નીકળી જમરા અને તારી માયાની માલા ફેરતી દુ-ચાના કાઢ એકાંત ખુનામાં હું મારી બાકીની જાંદગી પુરી કરશ. મગર મને પાઠ કરે શુભ પણ ખુદ તારે ખાતરખી હું અજે હવે ચેળી ચકવાનો નહો. આ નેદેસ્ત જગ્યામાં એક બી કલાક કાઢવો હવે મને કાઢખી રીતે લાયક કે પેશ પડતોજ નથી. સલામ, વાક લી છેદતી સલ મ” અને એમ કહેતાંજ તે હવે જવા ફર્યો. મગર તેણીએ તેને જવા દીધો નહી. એક કુદકા સમેત ઉભી થતા તેણીએ તેને પકડી લીધો, “નહી આ નહી” તેણીએ કહ્યું ફરહાદ હું તારા વગર જીવી શકશ નહી. મને મારાં બાપીકાં ધન દોલત કે માલ ખર્ચનાની પરવાહ નથી વળી મારા એક વારના ખારા પી-દર વાસતેની લાજણી તો આ બધી બીના જાણવા પછી ગોવા મરીજ મજ છે મગર દયા ને કુખ મને મારી માદર ખુરશીદ એહેરની જુદાઈનું લાગે છે. વળી અજેથો જમ આપણે ક્યાં જમશું ને રહીશું તેનો ખ્યાલ પણ તે પુરેપુરો કરથો નથી. વળી પૈસા ટકાની પણ આપણી પાસ કરી જોગવાઇ નહો. ” હયાં તેણીએ પોતાના બાન

આસપાસ નજર નાખતાં કહ્યું “ હાલમા મારી પાસ વળી કોઈ દર દાગીનેબી મઓભુર નથી જે જે ઉપર આપણે ગુનગરા કરવાનું બની આવશે ”

“ ને એવા કોઈ આહતા પછસાની અને પરવાહ બી નથી ચલરખ ” તેણે તેણીને એ બાતીને તોરથી કહ્યું “ તારા દર દાગીના અમર હાલમા હયાં હાજર બી દતે તો જનદાર હું તેને હાય લગાડતે નહી વળી આપણા ગુનગરા વારતેજ જો વુ કરતી ને એદ કરતી હેય તે હું તને ખાતરી આપુ છું—વચન આપુ છું કે તગી કે મોદતાજમા તું કરી બી રહેશે નહીં મરીખાઈનું કુખ હું તને કદી બી મળવા દે-વશ નહી, તારે ખાતર હું, આ મારી જો-રાવર બાણુ વડે મેહેનત કરસા—ગુલામગીરી કરસા—તારી મહોમતને ખાતર ગુપ હું એક મજુર બનસ. વળી તારી માદરને મળવાની બી કોઈ તંબીર આપણુ એક વખત હું પડયાં કે કરી શકશું અને આપણે પ્યારની પાક કા-દાણીથી તેણીને વાકેફ કરી અગર તેણીની આ શીની આણું કઃશું તો તે નેક બખત મને પુર ખાતરી છે કે આપણને કદી બી દરગુજર કર્યા વિના રહેશે નહિ બોલ ગુપ જો સધયુ તુંને મંજુર છે ? ”

તેણી ત્યાં નીચી નમાવેની મશમોએ ઉભી હતી. તેણીના જીગરમાં બે જુદા જુદા પ્યારની એક જગરી જગે ઉડી હતી તે હવે શું કહે ? શું કરે ? એક હાય ઉપર એક દેવવતી મા-દરને જોરાવર પ્યાર તેણીને પોતાની પનાહ પોરત ગોઠમા રહેવાને પુકાર કરતો હતો કે ન્યારે બીજા હાય ઉપર પોતીકા બાપીકા વ-રમો અને કીર્તીવત નામ વડીક તેણીને ખા-તર તજીને દેશવડે લેવા તથાર મથવા ન હાકુર મદની મજબુત મોહખત તેણીને તેનાસે વગગી રહેવાને આજુજી કરતી હતી. એક બાણુ પર જેવુ ગોયા ખુન પા ને ઉપરેલી તેના મનેદાંના હેશનેના હુવધાણી થતી હતી. તો બીજી બાજી તેણીને ખાતર તેણીના

હમસર નામને ઇંજતની પાસઆની કરનારની જંઘળીની બરખાદી ડાવા ધુરકતી હતી. તે હવે શું કરે ? તે તમામ એકસ બતી ગણ અને જો કે અધકારના સમયે તેણીના ચેડુરા ઉપર ને ફેરફાર તેની સામે ઉમેરો જવાન જોઈ શ-કનો ન હતો છતાં તેણીના દીવની લાગબી તે અચ્છી રવેસે સમજી શકનો હતો. એ ઉ-ચી ઘણીજ ધીરજથી તે તેણીની નજદીક ગયો અને તેણીનો એક સદેદ ઠંડો હાથ પોનાના હાથમાં લીધો.

“ વાહલી ગુપ ” એ પછી તેણે દરેક મા-યાળી કહ્યું “ હજી બી આપણુ મીત્રો તરીકે છુટા પડી શકશું અને તારાઉમસા વાધીશની જેત બરી કાળજીમાં હું કમમખતની નીશાને વુ હજી બી છુટી શકશે. ”

મગર હવે તેણીનો હસવ થઈ સુક્યો હતો તેનો જોરાવર હસ્તના રખસે તે જગ મચાવતા જીગરને પોતાની જોરાવર બાણુંમાં જલેદાંને માટે છતી લીધું હતુ અને એક મતા તરફની મીટી માયા ઉપર એક મરદની મજબુત મોહખતની આપંદા છત થઈ હતી. તેણીનુ શીલા સર હવે મોટી મગરીમાં ઉંચે ઉચકાયું.

‘ ફરહાદ ’ તેણી હવે હસવથી બોતી “ હું તારા સાથ આવના તઈધારણુ ”

એક પળ જલે તેતેસાદાથી સુખી અસરતજે હરખથી દીરાતો બતી ગયો તે પડી તે બંને હવે તે દરીઆવને કીનારે ઝડપથી ચાલવા લાગ્યા. મે આગમખથીજ આવાકોષસું મી બનાવ બનાવ-વા, ઉમેદમાં એક ઝાડાજ આપણે માટે તઈધાર રખાયુ છે જે આપણને સલામત આપણે સુકામે પોહયાડશે તે બોલ્યો મગર ભાગ્યેજ તે આવતા અવાજે તેમને ચોંકાવ્યાં. તેઓએ ગમરાટમાં પાછા ફરી જોયું મગર અધકારને સમયે તેઓ કશુ જોઈ નહી. રડને રડતે હવે તેઓની ખાતરી થવા લાગી કે તે અવાજ દરથી આવતા ઘોડાના

પગળાના હતા. એક પક્ષ તેઓએ મોટી ફકરમાં અરસપરસ જોયું.

“ એ એનોજ પીંદરનાજ સીપાહો હોવા જોઇએ ” હવે શુક્રનારે ધાસ્તીથી થર થર કંપતા કહ્યું.

“ તે હોએજ કેમ ? એમ બનેજ કેમ ? ” ફરહાદે હજીની તેણીને હીમત આપતાં કહ્યું. “ આપણુ અને છીએ એ વાતની માહિતી તેને મળીજ કેમ શકે.

મગર એ દરમ્યાન તે અવાજ હવે વધુને વધુ નજદીક આવતો જણાયો એટલુંજ પણ હવે તો હથપારે તો ખનખનાટ વટીક તમને ખુલ્લો સંભળાવવા લાગ્યો. હવે એકબી પક્ષ બેની સમજવાર હતી નહી. વળી હોડી શુધી સલામતી હાથ પુગવા જેટલો વખત બી હવે નહી હતો. સજ્જત કે તેમને પકડનારાઓ હવે તેઓથી યોગ્ય થોડાંજ કદમ દુર હતા. ઉપાય સીફ હવે એકજ બાજી હતો અને તે આવા અંધકારમાં કેથે છુપાઈને તેઓને સીફસ્ત આપવાનોજ હતો. સારા નસીબે તેઓથી થોડે દુર એક ગંગવર દરખન હતું જેનો આશરો સોધતાં તે બન્ને વાહકાંઓ હવે તે તરફ દોડ્યાં. ગરીબ શુક્રનાર તો ધાસ્તીથી ગો ॥ બેમાનજ ગમ્મ હતી. મગર ફરહાદ તેણીની બાજુમાંજ તેણીને હિમન આપતો રહ્યો હતો. ભાગ્યેજ તે બીયારાંઓ એ રીતે એક બે પળ પસાર કરવા પામ્યા હશે કે જેવામાં તે લશ્કર ફક્ત થોડેજ કદમ દુર આવીને ચોખ્યું અને તેમાંનો એક ઘોડેસ્વાર તો લગભગ તેઓની નજદીકમાંજ તે દરખતની બીજ બાજુએ આવીને ઉભો થયો.

“ હયાંજ તે અદખત કે યે છુપાયેલા હોવો જોઇએ ” એક સીફ જેવી ગર્જના કરતાં અવાજ સંભળાયો કે જે અમાર બેજન્ના તરીકે તેઓએ તુરતજ ઓળખ્યો અને બીજ બે પળમાંતો એક શેરની અદાથીજ તે શસ્ત્રાણી દીવતો

બનેલો હમરાવ ત્યાં ધરી આવ્યો. શુલકર્મ ધારતીની મારી એક જખરદરત ચીસ પાડી અને તેમ કરતાં તે તુરતજ ફરહાદથી છુડી પડી ગઈ. તેઓ બન્ને હવે જખરી હોમનોજ થવા લાગી અને એક બે પળ સુધી તો મામશે તેમજ ચાલ્યા કીધો. બહાદુર ફરહાદ પોતાના બચાવમાં ખરી દલેરીથી લડતો હતો. મગર કમનસીબે તે બે હથપાર હતો કે બપારે પેલા મુછના હાથમાં તો એક તેજ તજનાર ચમકતી હતી. તે હવે પોતાના ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડ્યો હતો અને એ કીમ્મતે તેઓ બન્ને જીવ ઉપર આવીને લડતા હતા મગર આપંદ હવે કમનસીબ ફરહાદનીજ હાર થતી હતી. વળી એવામાં આસપાસથી બીજા સીપાહો પણ આવી લાગ્યા અને ત્યારે તો તે તમામજ કલેશ થઈ ગયો. તેઓએ સધળાઓએ મળી દવે તેને જમીન ઉપર પટકી ઉપર પટકી દીધો, અને બીજી પળે તો હયાની એકબી લાગણી વીના તેફે મંદ હમરાવે તે તરવાર તે બહાદુર સીફની આરપાર ચલાવી દીધી. એક ધીમી ચીસ સંભેતે તે મરતાં જવાને શુલકર્મને નામનો એક સેફતો પુકાર કર્યો કે જે પછી તુરતજ પાણું સધડું ગાંત થઈ ગયું. તે દારમી ચીસની અસરથી તે ખુની નુ વટીક દીઠ એક પળ ધુજ રહ્યું. અને તે ગમ્મટમાં તેની તરવાર વટીક તેના હાથમાંથી સરી પડી. તે તેણે જાણ્યું નહી. એ દરમ્યાન હવે શુક્રનાર વધવુંજ જતું હતું અને તે શીફા અંધકાર બની શકે તો આગળ કરતાંબી બેરડો બની ગયો હતો. તે હમરાવ હવે શુક્રનારની સાથે માં પોતાના સીપાહો સાથે આમ તેમ દોડવા લાગ્યો. મગર કાંઈ પતો ન મળવાથી કદાચ ડરની મારી તેણી કેથી ત્યાંજ છુપાઈ ગઈ હતી ધારી કેટલાક સ્વારો તો લાંબે દુર તેણીને હુંડતા વટીક ગયા મગર શીફા કાળાશ અને શુક્રનારી ચીસો સીવાય તેઓ બીજું કશું જોઈ શક્યા નહી એ ઉપરથી ધીરજ બોતાં હવે તે

ઉમરાવે તેઓને રાણી લાવવાનો હુકમ કર્યો તેણે ખાનરીથી માન્યુ કે તે પીઠરના ડરથી તેની બેઠી હાલમાં ત્યાજ કર્યે છુપાઈને બેઠી હતી થોડીક પગમાં તો રાણીઓ આવી લાગી અને તેનો ઝાંખો ઉભસ હવે તે અધકાર ડીનારા ઉપર ફેલાઈ રહ્યો ફરીથી તેઓ સુધ્ધાઓએ આમ તેમ શોધ ચનાવી અને પેવાજ દરખત આગળ આવી પહોંચ્યા કે ત્યાં મરીમ ફરહાદનું સગ વેહેતા ખુનમાં પડેનું હતું મગર અફસોસ !! ત્યાં હવે તેઓની નજરે શું પડ્યું ? તે બહાદુર જવાનની લાસની આસપાસ મજબુતીથી પોતાનો એક સુફેદ હાથ વીઠાઈ તે નાજનીન તેની બાજુમાં પડેની હતી કે જ્યારે ફરહાદના જાને આખર ડરનર પેનું જ બેજનનું કાતીન હથ્થાર તેણીના સુફેદ ચીનાના એમનું એમ બોકાયું નજરે આવતું હતું

આહ !! તે વફાદાર નાર તે હેતવતા વા હવાના જન ઉપર પોતાનો પ્યાર જન કુરખાન કરી હાનમાં મોહતો થાત ગેદમાં ઊપતી પડેલી હતી તે એક હૃદયબેદક દેખાવ હતા તેણી ના શીઠા ઝુન્ડા વરવાર કાસમે હાનમાં ફરીઆ વની રેતીમાં વીખરાઈ પડ્યાં હતા કે જ્યારે તેણીની સુફેદ સગેમરમર જેવી નાજુક ખુનના છાતીમાંથી તણીનું ઉમરાવ લોહી ૨૬ કુવારાની કાસમે વહી જતું હતું તેણીનો એક સુફેદ હસ્ત તેણીની પાસે પડેના જવાનની આસપાસ હેતથી વાટનાયો હતો કે જ્યારે ખીજે તેણીના પ્યારા જનના ખુવારીમાં લખાયો હજીમાં તે નેહેસ્ત કઠારી ઉપર મજબુતીયા વીઠાયા હતા બન્નેની છાતીમાંથી વહતું ખુન એકમેક શાય બેલાઈ ગોરા એક તેહેરની માફક એઅટકાર વિહતુ હતું કે જ્યાં તે બન્ને જવાન ખુમસરત એહેરા ઉપર મોહતનો પવિત્ર શીઠાસ ફરી ખર્યો હતો તે બને હવે ઉવના હતા ત જાવે ફાની થાત નીંદમાં કે જે શાની તેઓ આ જગમાં મેનવી ચક્યા ન હતા અને જે મેજવા

ની એક સેવની ઉમેદમાં તેઓ બને હવે તે મોઝી મુસાફરી માટે સાથે સાથેજ ચાનતાં થયા હતા તે દેખાવ એ પથરની છાતીવાળા માથું સને પીગજાનાં બસ હતો કે જ્યારે ઉમરાવ બેજન તો તે બોતા સરખસર જાણે દીનારોજ ખની ગયો અવનતો એક દીવાનાની અદાયીજ તેને જે પગ તે દેખાવ બેલા કીધો કે જે પછી કુખની એક દયાજનક ચીસ સમેત તે તે વહાલીના રવાન ઉપર બે અખતાર તુડી પડ્યો મગર એક શબ્દથી તાણુમ કે તેના મુખમાંથી નીકળી શક્યો નહોતો તેણે બોનનાની માહ જોહમને તજવીજ કરી મગર અફસોસ ! અચનુચ આકૃતથી તેની વાચા તુમ ચઇ ગઇ હતી તેની આખોમાં કુખનું એ ખી અસુ હાલમાં નજરે પડતું નહીં હતું અને તેમ છતાં તાણુમ કે તે ખીયારો બેમુકબ ખી થયો નહીં પોતાની આશપાસ થતી તમામ હીન ચાતોથી તે માગીવગાર હતો અને જ્યારે એ મામલો બોતા તેના સીપાહોએ તેને ત્યાંથી ઉઘડાવી તજવીજ કરી ત્યારે ઇસારતથી તેને તે બોને તેમ કરવાને મના કરી ના તો તેણે કુખનું એ એ આસુ પડ્યું કે ના તો માહેતમનો એક હરફ તેના મુખમાંથી બાહાર પડે તો સીફ તે મુએની બેગીને એક દીવાનાની અદાયીજ ટીકટો ત્યાં બેસી રહ્યો અને તે એટલી હદે કે તેણીની નાજુક છાતીમાંથી પેનું કાતીન હથ્થાર વગીક કાઢવાની તે બેખચરને જાણે ખમર રહી નહીં આ બનાવથી તે સીપાહો વગીક ગાફિલ બની ગયા હતા તો પછું તેઓએ ફરીયા તે કમજખત ને ત્યાંથી હકાવવાની તમનીજ કરી વગર ફેકટ તે ગાફિલ જેવો દીવાના અદાયી તો ઘડીમાં કાનારાના અને કાકુડીથી તેને એ હાલતમાંથી નહીં ખસેડવાની અરજ કરતો અને ત્યારે હવે એ ઉપરથી એ બધી કુખની કેરીઅત કીદનામાં જઈ બાનુ ખુરશીએ વેહેડે તે જણાવવા બે તથુ સીપાહો તણ્યાર થયા કે જ્યારે બાકીના તે વેરા નમાં તે બે જવાનો અને પેલા મુઝી મહાત્મ પોશી મા પડેલા ઉમરાવની નોડી કરતા ત્યાજ ઉમા

રહ્યા તેની હાલતે. ઉપર તે સખત દેવાના સીપાહો વડીક દયાથી ખેંચાઈ ગયા હતા. તેઓ પોતાના સરદારને સારી રવેશે પીછાનતા હતા વલી તે કંઠેવા પાપી હેતુથી ત્યાં આવ્યો હતો. એ સધળું તેઓ તેના વીચ સુ હોવાથી જરોજર નજીવતા હતા મગર તો ખી તેના ગમે તેવા મોટા ગુન્હા છતાં આ વેળાની તેની હાલત કોઈ ગમે તેવા હરીફને ખી તેના તરફ દયાથી ખેંચવાને બસ હતી તે હજીખી તેજ હાલતે પડેલો હતો તો જોડે તે કાંઈ દીવાનો થયો નહી હતો કે ના તો તેને પોતાના જાનને ઇજા કરવાની કોશિશ કરી તેની તેમ કરવાની ચકિતજ નળે ધાતકી કુદરતે તે વેળા છીનવી લીધી હતી. તે તો ફક્ત હાલમાં તે હેતવત એક પુરાં ફરજાંને એક હરજીના તોરથી ધાયસ થયલું જોવામાં નળે કુદરત તરફથી તેની આખી જીંદગીના અપરાધો અને કર-જીનીના ફળ આખી લેતો હતો તેની આખી જીંદગીના મુખ અને આરામજ તે વાહલીમા ભરેલાં હતાં કેવી ઉંચી ઉમેરો અને મોટી આશાઓ તેને તે એક પુરાં ફરજાં ઉપર બાધી રાખેલાં હતાં અફસોસ જે બહાદુર ખંજર ઉપર તે સુસતાખ હતો જેને તેના કિર્તિવંત નામની નળે ધન મુધિ પાસ ખાની કરી હતી તે ખંજર તે શું જરૂર કે આજે તેની નૈશીમાં તેની જીંદગીની બરખાદી કરનાર હવું તે તેજ ખંજર જ્યારે તેને બે ગુન્હા અરજરખની છાતીમાં ચલાવું જ્યારે તેને નિર્દોષ ફરદાદલું ખુન પીવું કીધું ત્યારે અફસોસ તે બે ખંજરને થોડીજ ખજર હતી. કે થોડીજ પણ પડી તેજ ખંજર તેની એકની એક બેરીના નાળુક જીગરમાં પ્રેવસ થયલું પોતાલું નૈશીમાં લેવા તે જીવનાર હતો.

હવે કમનસીબ ખુરશીદ ચંદેરે પણ રહતી ને વીલાપ કરતી ત્યાં આવી સાગી તેણીના સમ, તેણીની દસી આકરો પણ હતાં આ એ રાતે જોતાં જોતાં તે એક વસ્તુ ચાંત મેદાન મેદાન ના વીલાપ જુને મહાતમ પેસીનો પુકાર કરવું

ચક ગયું. ખુરશીદનું જીગર આ સામટા ફટકાઓ થી ફાટફાટ થતું હતું જે કે તેણીએ હવે જાણ્યું હતું કે તે જુરા બે બનાવને વાસને તેણીનો ખાવંદ પોતેજ જવાબદાર હતો તેમ છતાં જેમ એક તારાજ ગયલા કીડલાની હુરી હાલત ઉપર ગમે તેવો હરીફ ખી દયાથી ખેંચાયા વીના રહેતો નથી તેમ તે ખાવંદના ગમે એટલા ગુનાહો છતાં હવે તેની પકડી ઉપર દયાથી ખેંચાઈ ગઈ તેણી એ તે ઉમરાવને હવે ત્યાંથી હટાડવાની અનેક તજવીજો કરી.

મગર તે બધી ફાકટ ગઈ. અને એમ કરતાં હવે ખામદાદ પણ થવા આવી હતી. તે બે મરણ પ્ર-મેસાંઓના ચંદેરા ઉપર તે ખામદાદની શાંત રોય ની અજાજ જોવો અશીષનો ઝડપાટ ફેલાવતી હતી મગર તાગુ મ તેજ ઉગતા મુરખના રીકમ ઉભય માં તે સર્વે બેમાં મહેસાંઓએ ને આજુરદે ઉમરાવનાં ચંદેરા ઉપર શું ફેરફાર જોયો. તે એક નદી ધારી ચકાચ અને નહી માની ચકાચ તેવો પુરો ફેરફાર હતો. તેના એક વારના શીદા ખાસો અજાજ જેવા રીતે હાલમાં ફેરવાઈને તમામ જ-રૂદ જેવા સફેદ બની ગયા હતા કે જ્યારે માત્ર બે કલાકના ટુંક વખતે તેની ઉમરમાં ગોલા થયા સ વરસો ઉમેરો કરી દિધો હતો. તે મોટી રાત ના જ્યારે પોતાના તેજ અરખર ઉપર સ્વાર થઈને આવ્યો ત્યારે તે એક શેર જેવો જોરેમંદ હતો કે જે હાલમાં કુદરતના ફક્ત એકજ જોરાવર ફટકાયા આજે થયેલો પોતાના પાપી કામોની તોજે ચ અને મુગી તોજાદ પુકારતો ગોલા એક મુગી આ જોટલા બેતાગાત ખની ગયા હતા, તેને અ-વંદા હવે તે વાહલીના શબથી મુશકેલી વચ્ચે છુટો પાડવામાં આવ્યા અને ત્યારે કલાકો પડી દુખની એક દયાગનક નીસ હવેજ તેના મુખમાં થા ખાહાર પડી રહતાને કલપાંત કરતા ખુરશીદ ચંદેરે તેને મનાચા અને દાલાલો દેવાનાં નેક ઢેચા હવ તબી નગદોક ગઈ. તેણીએ જ અટકાવે રહતાં તે દુખી ખાવંદની ગરદન આસપાસ પેટ ના કાંધ માંખ્યા મગર તાગુજ તેણીએ શું જોયું

તે દીવાલામાં સંબાધતો તેણીનો રૂપેરી દસ્ત દા  
તર મેક મરણ પામેના માણસના કડા સમતી  
આસપાસ વીંછાયતો હતો. એક મોગી ચીમ  
સમેત તેણી ચમકી અને ઘુરનજ સડાગો ને  
છીંપી મદદે દોડી ગયા હા તે ખરું હતું તે એક  
વારનો ઉમરાવ માણસ તે નહીં ખમી ચક્ર પ એ  
વા દુખના ભોગ તને કચડાઈ દાનમાં મળ્યું તે સ  
રજે ગયો હતો. જે મગ કદીખી કોઈની તામેદા  
રીમાં વાકુ વળેતુ ન હતું તે મમરર મરુદામાં  
પોતાની કમખખત સરખત અને મોદતા જોર  
પર દેવો નમન કરતુ થયુ હતું તે ખ્યાલો રૂજદ  
ના મોદતે તો તેના જોગાર દીને ફક્ત દીવન  
જ બનાવ્યુ હતું મગજ બધે તેમની પાસે

સમને વગીક તેનાથી ખુશતી લેવામાં આવ્યુ  
ત્યારે તે નનીરીની નમનની એક સેવની એધા  
છી વગીક તુમણ જવાના મગજનાક પ્યારે તે  
દીવાના દીને તમામે નમામ આખર કરી તેની  
કરખુનિક દીમાગ આવતા તે દાખરની રરવારમાં  
આનતુ બી કીડુ હતું અને ત્યારે હવે એ મમ  
ખા મે બનાવ ઉપર એક સેવનો ચીદા પડેડા  
વેગી અ પણ અ પગી નાના અતરેજ ખતમ  
કરી શુ

સમાપ્ત.



**Mellin's Food**

**મેલીન્સ ફૂડ.**

હાથ લગાડ્યા વિનાનો

બચ્ચાં તથા બુટાઓ

માટે જરૂરી.

મેલીન્સ ફૂડની બીસકીટ બચ્ચાઓ માટે અતી શુભકારી છે ને  
બુટાઓ માટે ખોરાક છે.



# ગુલશનની હરીકાંઠ.

## જોડાક જઈની જાળી.

જાંઢગીર જમશેદજી જસાવાલાને, જાતીકા  
જાંશીયાં, જાણી અવજુઆપના મારીતું  
જવાન જીર જરા જલમ જલમાં જડાતું  
જતું; જે જોતાં જોડેની, જામ જોડાકે જાણે  
જાંઢનમમાં જપલાવ્યું. જામ જાનતીજે જા-  
ગીર જરદારીમાંથી જાણીતોજ.

અવજુઆપનાં જવાન જીરજે, જાંઢગીર  
જુદાઈથી જખરો જપેટો જણાશે જાણી  
જોડાક, જાંઢગીર જોડે જાની જોષ જાંઢ  
જોરડી જતી જણાઈ; જ્યાં "જેમીસનની"  
જાણીતી જાગીરમાં જાંઢગીરની જુગારી જામ  
જેમીસન જોડે છેવે જાનની જોડી જોડાઈ.

જામ જુગારી જોડે, જાંઢગીરની જોડી  
જુગારમાં જુગતી જોષ, જામતું જીર જડાતું  
જતું જેથી, જમશેદદાર જમારખ દાર જોસીસે  
જોગ જોવાડી, જાંઢગીરને જખરો જરદાર જણા-  
વી, જલદીજ જંગતી જંગલમાં જડવા જણા-  
વ્યું. જરને જોરે જમશેદ દારજે, જી, જીની  
જમાં દરાજીથી, જન્મો જન્મની જંજરથી,  
જંગલની જુસરીમાં જામને જાંઢગીરની  
જોડી "જમયાદે" જોડી.

જામનાં જાંજરાક, જુદાં, જાંશીયાન,  
જુસાઓ જાણુકનાં જાણી, જાંઢ જોરડીમાં  
જલમ જલમાં જડાઈ, જમાનો જવે જ્યારે  
જાંઢગીરે જામ જરને જાંઢગીરનાં જીરજો જ-  
યાદ જોનાર જલમ, જોડાક, જન જાણી, જે  
થી અવજુઆપની જાતીકી, છેવે જાનની જમા

નાની જીની જાશીયાની જોડે જોતાં જીર જ  
લાવતો જખમ જુરોતો જણાતો.

જખન જડકાથી જાગતી જણાવે, જામથી  
જુદા જતાં જરાથી જુદાકી જંગલથી, જલતાં  
જીરને જપ જણાશે જાણી, જામ જુગારી  
જોડે, જાણે જાંઢનમ જોડે જુગારમાં છેવે જાન  
થી અપલાવતો જેથી, જમાનાની જાણીતી જી-  
ગતીથી જર જાંઢગીરથી જલદીજ જુદું જતું  
જણાતું—જરનાં જવે જુગારીઓની જોડી જોતાં  
જોતામાં જલ જાનાં જતી જણાઈ.

જાંઢગીરનાં જલ જાનાં જવાથી જામ  
જોડાક જમાનાની જલમ જખાની જલદીજ  
જડાતી જતી, અવજુ જુગતીની જડાઈથી,  
જરની જરરત, જગતની જામ જખાનાં જલદ  
જપેટાથી જાણી જોષ જર જમાવાની જોડમત,  
જંગલમાં અપલાવાથી, જે અપવર જાસતીથી  
જડાઈ જોતાજોતામાં જગપતીની જનાંખમાં  
જવામ જણાવવા જતી જણાઈ.

અવજુઆપને જામનાં જોડાકી જલમ જંગ-  
લથી જાંજી જલ જાનાં જતો જણાવે, જમ  
તપતીજ જામ જખમને જોડે જાની, અવને  
જામ જંગલથી જામજો, જેથી જલ જાતાનાં  
જણાઈ જાએ જેવા જોમથી જામ જુદાઈ  
થી જખતાં જીરને જલદીજ જન્મો જન્મ  
જસવંત, જોડાજલદીવાતું જગ પ્રસીધ છે.  
જે જાહેર જાંજીમાં અપલાવતાં જોડજું.

જે જમાનાંમાં જાંઢગીરને જામ જાંઢજોરડી  
જામ જોડયા જખાનથી જરાકનાં અવજુઆપની  
જોડનીજ જાણીતી અજમાઈ જલદીજની જાગીર  
માં જવાન જરદાર જાંજરખ જાંઢજા જખાન  
જામ જામનાં જતા જણાયા.

જેડેનાં હવણ બાઈની જાણીતી જરવંત જગતનાં જગતની હવણબોની હવણ જુગનીની જોડેશાની જાણ જાહેર જાણાઈ વાથી જાહેર બસનાંજવાન જસવંતા હગરમાં હવણ બાઈનાં હગરશે જોડાવા જવાલા જણાતાંજે હવણ બાઈની જાનતી જેત જેતામાં જવાન હગરે જાણનાં જાણના જુ સથી જોડાયાં જે જગનાં જેરે જાણીજ જાણ જાણવંતી હંદગી જાહોજલાલીથી જુગતી જણાઈ.

જાનસમાજ ! જાનજે, જે જાણ જોડાકના જેવી. જાણીજોડે જાણતી, જાણેથી જવાન હગરે જોડાએલાં જેતાં. જુદાં જેણે, જોડેથી જાણ જાણેથી જાણવા જતાં જાને જાણ જેવીજ જાણાઈ જશે.

જે જાણ જગતમાં જાણી જાણી જેણે જાણતીનાં જોગથી જુદા જાણે, જાગની જુગી હાલી જાહતમમાં જાણે, જ્યાં હવે જાણેલાની જાણમાં હવણવાને, જવાલામાંજાણે જાણાશે. જાણું જુગ હવણ ચરિત્ર જાણી, હાને જાહની જાણથી જાણવતો જાણે, જેથી જાણેલાની હંદગી જાણેકાર જોરો.

જાણતી ! જાણવાંજા જાણનાની જે જે જાગમાં, જ્યાં જ્યાં જાણે, જાણવાંજો. જુગ, જુગ, હવે જોરજ જાણતાં.

“ જાનીસાર ”

માનજો મુખારકે માટે  
માજદયશનાંત.

મરોલ મીતી ૧૭—૬—૧૪

માગ મેહરજાન મેનેજીંગ માર્કટર,

મારા માનીતા “ મોગરાનાં માણવામાં ” મધુર મીષ્ટાંતનાં મેલાવણમાં, મુજ મારફત મોગેયાં માં દરયાને, મજની માત્ર મિત્રભાવની મોહણીથી, મનનાં મંત્રીની મોટી મોજ માની મોહણું. મોટાં મંત્ર માટે માટી માંચું ? મહાશ્વેષ્ટ માનવા માં મિથ્યા માં માનશો.

માખણ મકરતનાં મિષ્ટાંતથી મન મનાવી મજાદ મારવી, મુનોસજ માની મિથ્યા માખણમાં મશગુલી મેળાવી મુક્ત, મગર, મેહનતથી માનવતા મેળવવી મનુષ્યની મોટામાં મોટી મુશ્કેલી માનવી.

મારા માનવંત મીત્રો મારફત મુજને માહશ્વેષ્ટ મંત્રો મધ્યે, મગર મુજના માર્ગની માહનદીમાં મારો માર્ગ મુજને મસ્તકામ, મક્કમ, માર્તો માનજો.

મને માનની મોહણીમાં મમેશે માનશો માં, મગર માહ કારતારની મેહરથી મધ્યે, મારે માટે “ મોલી ” મોહણને મેહરથી માનીશ. “ મોલી ” ની માનીયત મોટી માખમ પડે મોટાણથી મોટો મનીઆરડર મેકસીંગ

“ મુસ્તકીમ ”

અમૃતલાલ આજે અમલાવાદ આવશે એથી અમે અને આનંદીયાઈ એમને આવકાર આપવાને આગગાડીએ આવ્યા. આવતાં આવતાં આશ્ચર્ય આપે એવો એકાવન આગળનો આદમી અમારી આગળ આવ્યો અને એક આનો આપવાને અમને અરજ આપી.

આનંદીયાઈ આશ્ચર્યથી આગળ આવી “ જોહો આવડે આદમી ” ! આનંદીયાઈ અરડાયાં અમે આનંદીયાઈને અનુમેલન આપ્યું. એવામાં એણે આનંદીયાઈને અસાધારણ અડસેશો આપ્યો. જેના અમલથી આનંદીયાઈ આમરી અવરથા માં આવ્યાં એટલામાં આગગાડી આવી અને આનંદીયાઈ એજાને અધ્યાયાં આખરે અરડાયાં અથાને અમૃતલાલને આવકાર આપ્યો.

શાહ

ગામડયા શુસતાદ ગરબરની શુદ્ધી ગરીબ,  
શુસતાદના ગોઠયા ગોંડા ગોંધીની ગવેરનું ગગનું  
ગોઠવાના ગાદલીમાં ગોઠવાઈ ગણદેવી ગામ ગઈ.  
શુદ્ધીની ગાદલી ગધેરમાં ગણડી ગઈ. ગભરાતથી  
ગેરાયલી ગરીબ શુદ્ધી ગધેરમાંજ ગગડી ગઈ.  
ગવેરનાં ગગનનામાં શુદ્ધીની ગેરહાજરીથી ગનદેવી  
ગામમાં ગડગડ ગાજી શુદ્ધીના ગુમાઈ ગયાથી  
ગામડયો શુસતાદ ગવેરને ગાલ ગલોચથી ગુંગ  
લાવને ગભરાનમાં શુદ્ધીને ગોતવા ગયો. ગધે-  
રમાંથી શુદ્ધીને ગોતી ગમનાદ ગેર ગયો. ગુરસા-  
માં ગોંડા ગોંધીને ગીંચે ગોંધીના ગાલપર  
ગુસ્તાદના ગીપવાથી ગુમડાંની ગોંઠ ગંઠાઈ.  
ગલસાટમાં ગુસ્તાદે ગુમડાં પર ગોરા ગોંધીનું  
ગુમડાવાનું ગસડયું. ગવેરનું ગગરનું ગોઠવી  
શુસતાદ શુદ્ધી ગેરબાર ગયાં.

પેશાનસ.

આ દેહિવાલા આદરજી એદલજી અડગરહા  
ની અદરાવાની અરજ આલાં અરદેસર  
અંકલેસરીયા આગળ આવી આલાં અને અરદેસર  
અગીચારમી અકરોબર અગીચારસોને એકયાં-  
રીએ અઢીની આગગાડીમાં અંકલેસરથી આ  
કાલે આવતાં અકસમાતથી આગગાડી એક  
એનજીનને અથડી અથડતાંજ આલાં ને અંશુથો  
આંગણુમાં આગ્યો. આથી આદરજી આલાંને  
અડરાના અટકીયા અફસોસ, આગે અચણુય  
આફતથી આલાંને અધમ્મવા અવતારઆગ્યો,  
અને આખર આલાંએ અતીઆંત અકલામનથી  
આપધાતથી અકાલ અંત આણુયો. આખરે  
એકતવાસથી અકલામને આદરજી આઠ અઠવા-  
યાની આખેરીએ આઠ ચામના આઠ ગાયને  
આજીજી હરીને અદરાયાં,

અયુષકંકર:

કારીનાથની કુંવરબાઈએ કંકલીઆ વાડમાં  
કવસજી કોઠવાલની કાઠી કને કાઠરી કમરખ,  
કેરી, કાલો, કોથળી, કપાવી કચુબર કરવા  
કહી. કચુકબર કરીઆ કેડે કમેડયો કન, કેસાં,  
કનતોલાં, કોખીજ કાલીફલાવર કોપરાની કારી કર  
વા કહી. કાકા કહો કે કચુબર કારી કયારે કંડે કુવો  
માંથી કાઢાનતું કુમારીઆ કોરી કને કહામવો કે કાંઈ  
કામ કાજ કરીએ કુમારીઓ કોરી કહો કે કેમ કરી  
કાલેક કુવામાંથી કાઢાનતું કાઢાકું કારણ કે કુવો  
કાંઈ કાફર કેહેવાજી કાલે કાઢાનતું કહાડસ. કું  
વરબાઈ કહેકે કાલે કેમ કરી કહાડાએ, કાલે  
કાંગાવાડતું કહાડજે.

ખાલાપોરીયા,

સીરવણના સુનાખાઈ સોમવારે સહવારે  
સુધની સીરીન સાથે સુરતફરી, સાકર, સોપારી  
સેસ સોગરા સાથે સુરત સીધારીઆં. સુરત  
ફરી વાલા સાથે સુનાખાઈ સપાટ સીવડાવવા સુજે-  
માનને સોંપી ગુનાખાઈ સાધુ સંતની સેવા  
સગવા સીંધી સડકે સુખડ સાકર, સીદુર સુતર  
ફરી સહીન સમસાને સીધારી સીવને સજીઆ  
સહવારે સકારે સુનાખાઈ સુરત સીધારીઆં  
સુધની સીરીનને સુનાખાઈ સાથે મંજથી સવાર  
સુધી સલગી સુનાખાઈ સુકરયા: લાય શા સારિ  
સચીન સતકાં સતીઆ નાંસ સુનાખાઈ સમજી.  
સખત સરકમ સાથે સુનાખાઈ સુગાવાને સીધા  
સચીન સમાયાં. સુતરીઆને સુતરફરી સાથે સુરત  
સેરયો સહ સારે સેવટ સાડ.

ખાલાપોરીઆ

# यूरोपनी मोटी लडाई.

राजा परदेशपरजित सेनापति दरपाई वदो.

प्रेट  
त्रि  
ट  
न



पावमा जॉर्ज सर एडवर्ड ग्रे वीन्डमार्शल प्रिंस ऑफमि जेसिको.

ज  
म  
नी.



कायसर हरकान बधमनू हास्तेन ज फाउन्टन भे स्ट्रिडिग

फ्रा  
न्स.



मेभि पॉइकारे एडविगनी. ज जॉकर भे बॉइलेविगे

र  
दि  
गा.



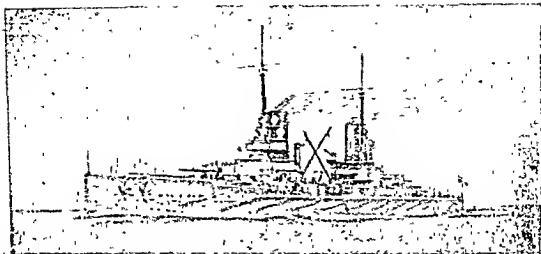
शार भेसोवॉक ज सार्ने मित्रोव भे प्रेगोविच

ऑ  
स्ट्रि  
या.



फ्रांझिस् जोजेफ कैसर एडवर्ड ज. कैन्डेरसो हाक भा रूड कार्ल स्टिडन

# जर्मन ड्रेडनॉट.



जर्मनीनो कयसर पोताना नौकागामाना मुख्य अधिकारीबोसाथे

ब्रिटिश नौकाखातांना अमलदारो.



# ब्रिटिश नौकाखानुं.



रियर. अं. सर जॉर्ज वारेन्डर.

अंडमिरल सर जॉन जेलिको.

अंडमिरल विलियम से.



अंडमिरल सर पी.

अंडमिरल सर हेडपर्थ म्युस.

रियर अंडमिरल लिम्स.

# ब्रिटिश नौकावाहनों.



रियर अडमिरल विमीस



रियर अडमिरल आर एम् अ सर जॉन कैंपबेल



रियर अ किंग हाक



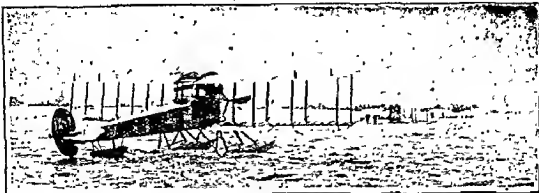
स्टार्जिस अ जेम्स स्टर्जिस



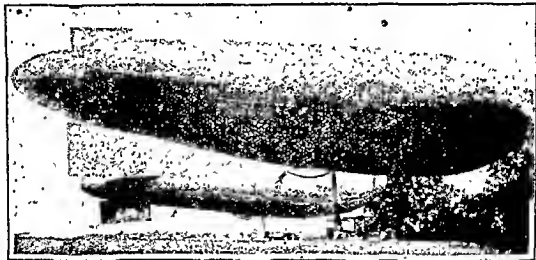
स्टार्जिस अ सर हॉरी.



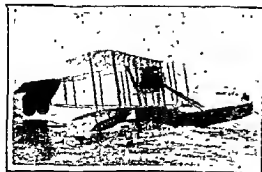
ગ્રેટ બ્રિટનનું દર્યા અને આકાશમાનું વલ.



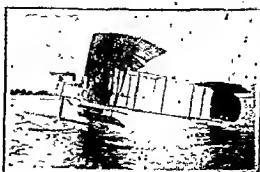
ટોરપીડો.



વિમાન 'ડેલ્ટા' અને 'ગામા.'



તલાશ કરનાર વહાણ.



જલદી ગોળાઓ છોડનાર.

# દોલતે દુન્યા!



( શાહુચોર લુપીનની કહાણી. )

લખનાર—ભાગ્યલાલ.

( પ્રકરણ ૫ આગુ )

એ હરીફોની આંધાતફડી.

( આગલા અકનો ટુક સાર )

(મારકનીસ સીપીઆ ને ત્યા એક ને ચોરો ચોરી કર્યા બગવા અને જતા હતા તેનામ મારકનીમની બેળી અને બાગેજ ત્યા આવી ચઢી જેમને નખત કરી ચોર ચાલી ગયો નવામમ મારકનીસ એ બાન થયો અને તેનો મોકે રી કુરેન માત્ર ગયો જાયો આપી છેપામ મારકનીમની બત્રીજએ અંદુક લખ નકાસ્તા ચોરોએ ૧ કરે ને ચોરનો સો ૧ કરામા આવી પણ મર્યો નહિ તે એકા એક ચુમ થઈ ગયો જણાવે આ ચોર છેપામ નહિ પણ આરસેની લુપીન હતો. શીનીપી બોડર નામના ડેવજીઅને પોનીમની તેમજ દરેકની ખાતરી કરી આપી મારકનીમના નામને નાકે આવેના દેવનના ખડકરમા કુપીન સત્રવો હતો એવી ખાતરી શીનીપીએ આપી એ પછી તે જગ્યા સોપાન પણ ત્યાંથી એક કોલેડુ રાખે મળી આવ્યું ' મારકનીસની બત્રીજ ને રાતો ગત કપાડી જગ્યામા આવી અને તેમ્મીનુ રાખ પણ મળી આવેનું કહેવામા આવ્યું. શીનીપી બોડરએ આરસેની કુપીનના ને બગે જલદગમા મુકરાની કચુરાન આપી કેમકે તેની ખતરી થઈ હતી કે લુપીન હતો આ કારણે કુપીને તેને પોતાના મિત્રને ત્યાં મળતા બોલાવો હતો અને મન્ને મળ્યા હતા )

આહ ! શુ તે મંત્રિ હતા ? મારે કહ્યુંનું' લેખએ કે હુ તો ખરેખ અમામીમા દિગ મુદ થઈ ગયો હતો આ જન્ને દરિફો વચ્ચેની લગામ એવી રીને રાઈ થઈ હતી કે જે નને મુદય ખ્યાલમા પણ ન આવી કુપીન અને

દોમનોક વચ્ચેની મુલાકાતની મને યાદ થઈ તે વખતે જન્ને હરીફોએ એક મોકને સ્વાયમાં લાગેડી કેમ કરેડા હતા તે ખરેખ અમામ જેડુ દનું પણ હા તો મામરો તેથી મદતર હિલ્લે હતો ખરે પુઝાવો તો કુપીને પોતાનો

રીત ભાત કશી બદલી ન હતી. તે હમેશના જેવો કુનેહયાળ અને દાવ પેચવાળો હતો; પણ તેનો હરીફ !... આહ, તેને હરીફ ગણવો કેનહિતે પણ મારે મનથી વિચારવા જોગ હતું. તેનામાં હું પીનના હરીફ થવાનું નાતો સામર્થ્ય હતું કે નાતો દેખાવ હતો. તે તદ્દન શાંત અને નમ્ર દેખાતો હતો. તેનામાં કોઈ પણ જાતનો ઢોંગ કે કુનેહ જણાતી ન હતી. કશી પણ મજાક મસ્કરિ વિના તે હસતો હસતો હુપીન સાથે વાતો કરતો હતો. તેની આ હાલત માટે મને લાગ્યું કે હુપીન પોતે અન્યબીમાં ગરકાવ થઈ ગયો હતો.

આહ ! મને હવે લાગ્યું કે છોટરી જેવા દેખાવના તે હરીફ સામે હુપીન પોતે અન્યબી જેવા ગુન્ધવાડમાં પડી પોતાનાં મનનું સમતોલ પણ ખોડવા લાગ્યો. તે પોતે કોઈ કોઈ ગુન્ધવાડો હતો અને તેથી અચકી અચકી ભાંગા તુટા શબ્દોમાં તેની મજાક મસ્કરી બતાવતો હતો,

તે જણે કોઈ ચીજની રાહ જો તો હોય, કોઈ ચીજ તેને જોઈતી હોય તેમ દેખાતો હતો ?  
.....આહ, ત્યારે શું તેને આ છોકરા સામે કોઈની મદદ જોઈતી તી ?

તેજ પળે જહારનો ચંગ વાગ્યો. હુપીને પોતે જાહેર બારણું ખોલ્યું અને એક કાગળ લઈ આવ્યો.

‘આપની રજા છે ને, શેઠયાઓ ?’ તેણે તે કાગળ ઉખેડનાં પુછ્યું, તે કાગળમાં તાર હતો, જે વાંચતાંજ તે જણે સ્તબ્ધ થઈ ગયો. તેના ચહેરા ખુશીનો મારે ખુશી ગયો અને તે ફરી પાછો તટણ ખાર થઈ ગયો. તેના ચહેરાની નસો ડુગી આવી. મારી સામે પોતાના સ્વરૂપમાં એક તાલીમખાજ ઉભો હતો તેમ તે દેખાતો હતો.

તેણે તે તાર ટેબલ પર મુક્યો અને તે પર પોતાનો હાથનો ટેકા મુકી કહ્યું,

‘જોલો, મશ્કુર જોડડું, હવે તમોને મારી વચ્ચેની વાત રહી છે !’

ધ્યાનથી સાંભળતો શીશીપી જોડડું થોડ્યો કે હુપીને પોતાના કરતા અવાજમાં જણાવ્યું,

‘હવે મારે ઢોંગ કરવાનીજ જરૂર નથી. જોલ તું શું કહેવા માંગે છે ? તારા આ વાલિવાન ધખારા મને જોઈતા નથી. તું ને હું દુસ્મન છીએ, અને આપણુ એક બીજાને બહુ મારી રીતે ખીજાવ્યે છીએ, તેમજ દુસ્મન તરીકે એકમેકને ગપ્પે છે તો હવે શા માટે આપણે તે મુજબ ન વર્તીએ ?’

‘એટલે ?’ શીશીપીએ અન્યબી ધર્તા સવાલ કીધો.

‘હા, દુસ્મન તરીકે આપણે શા માટે ન વર્તીએ ? હું કાંઈ આ મજાક મસ્કરી કરવા જોઈતો નથી પણ ખાસ ભાર મુકીને જણાવું છું ને કે તેમ કરતાં મને મારે દુખ થાય છે. કેમકે મારી જીંદગીમાં આ પહેલીજ વાર મેં મારા દુસ્મન સામે આ શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો છે. મને આ પહેલી તેમજ છેલ્લી વખત તને કહી દેશ કે અને તે માટે તારે જોઈએ તે જણાવજો હું’ આ મકાન તારી પાસેથી વચન લીધા વિના છોડનાર નથી. તેમ જો મેં ક્યું તો યાદ રાખ કે તારે તારી જીંદગીથી હાથ ધોઈ મુકવા પડશે. જોડડું તો આ સાંભળતાં અન્યબીમાં ગરં. કાંઈ થઈ ગયો. હુપીન ધમકી આપે એ તે માની પણ શક્યો નહિ; છતાં તેણે મીઠાસથી કહ્યું,

‘મને આવી વકફી ન હતી.....તમે તો અન્યબી ગમત કરો છો !.....હું જે ધારતો હતો તેથી સદંતર આ તો ઉલટુંજ છે !.....મને સ્વપ્ને પણ ખાતરી ન હતી કે તમો આવા બડાઈ જોર દરો !.....આટલો બધો ગ્રસો શા માટે !.....શા કારણે ધમકી આપો છો ? સંજોગોને આધારે આપણે એકમેકની સામે યથા છે તેથી શું આપણે દુસ્મનો થઈએ..... દુસ્મનો ?.....વલ્લાહ !.....કારણ ?’

આ સાબળતા હુપીન કાઠક ઝ ખવાણે પડી ગયો. છતાં બારે કરડાકીથી તે છોકરા તરફ ફરીને ખરાયો.

“સાબળ દુકતા માર કહેવું સ બળી લે. મારે આજે શન્દોની લડાઈ કરવી નથી તેમ કરવાની કરી જરૂર નથી કુ ખુદના મને કલુવીષ કે તું મારો જમરો હરીફ છે. આજ દયા વર્ષ થયાં તારા જેવો બળવાન ભેળ નો હરીફ હજી મને કાઠ મળ્યો નથી. ગેનીમાડ’ અને હોમયોકને તો કું’ બચ્ચાની પેટે રમા, છુપણુ તારી સામે અને મારી ધારેલી નેમમાંથી હડી જવાની જખરી દુખ મરી ફગ પડે છે તું તેમજ કુ પણુ જાણુ છું કે કાલના બનાવમા કુ હારી ગયો છું અને મારી નામોશી મરી હાર થવાની દરેક વાંકી છે હા શીની-પી બોડર તું આરસેની હુપીનનો ઉરતાદ થયો છે. મારી ધુક્તિઓ ઉધી વળા છે, અને જે બીજા અધાતમા રાખવાની આજ સુધી મે પેરવી કરી છે તે તે અજવાળામા આણું છે. તું’ મને પત્તે છે, મારા રસ્તામા તું નક સમાન છે બસ, કુ પુરતે હાથો છું અને હવે વધુ સાંખી શકતો નથી શ્રેડાઅ તને ખુદશી ચેતવણી આપી હતી છતાં તે કાઠવું માન્યું નથી. કુ ફરીયા તને ચેતવણી આપુ છું ખુદાને ખાતર તું આ તારા અ તકરણુમા કોતરી રાખ કેમકે હવે વધુ વાર કુ સજુરી અખત્યાર કરે તેમ નથી.”

બોડરએ પોતાનું કાઠું નમાવી પુણ્ય,

“તમાર કહેવું વાજબી છે પણ તમે મારી પાસે માગો છો શું ?”

“શાન્તી ! માર કહેવું એટલું જ છે કે આપણુ બે એ પેન પોતાનું’ હાથવું અને કાઠ કાઠનાં કામમા માયુ મરવું નહિ.”

“એટલે તમારે વગર દરકતે ધમ પેકાર ચોરીઓ કરવી અને મારે મારો અબ્યાસ શુપ સુપ કર્યો જવો.....”

‘તારો અબ્યાસ.....બાકી !...તારે જોડે એ તે કર !...મને તેની દરકાર નથી ..... પણ તું મને શાંતિમા રહેવા દે.....મને શાંતિની વિશેષ જરૂર છે, સમજ્યો ?’

‘પણુ કુ તેમા શી દરકત કરે છે ?’

બારે ખીજવાટમા હુપીને તેનો હાથ પકડ્યો.

“તે તું સારી પેટે જાણુ છે ! તું નથી જાણતો એવા પેતરા ન કર. હવડાજ તું એક એવો મોટો બેદ જાણુ છે કે જે મારે મનથી મારી ાહગીમા સૌથી અગત્યનો બાગ ભ જવે છે આ બેદ તને પોતાને ઉકેલવાની હ. રકત ન હતી પણ તારી તાકાત નહિ કે તું ને જાહેર પ્રગ સમક્ષ ખુલ્લો મુકે.”

તમારા ખાનગી છે કે કુ તે જાણુ છું.”

‘મારી ખાનગી છે કે તું તે જાણુ છે. તારી શોધ ખોગો તથા તારા વિચારોની કલાકે કવાકની ક દીવસે દીવસની ખારિક વિગતોની હારમાળા કુ મેળવું છું જે પણ જોડાએ તને માર્યો તે વખતે તું સપણુ ખુદનું કરનાર હતો તે પછી તારા ખાપની સલામતીને ખા-તર તું સુપ રહ્યો પણ પાછળથી તે તારો વિચાર ફેરવ્યો અને હ—હા ને તે તે વિગતો આપરા કણુ-પુ. તારી તે આરંગીકવ લખેલી તૈયાર છે તે એક કવાક પછી ટાકપમ ભરવામા આવશે અને આરતી કાલના અક માં તે પ્રગટ થશે.’

‘અરાબર કહ્યું.’

હવે હુપીન ઝુરસામા ઉઠ્યો અને તેને હાથ હવામા ઉગામી ટેમય પર કકડાવીને મુઝરી લગાવતા તેણે બગડ પાડી,

“તે પ્રગટ નહિ થશે !”

‘નહિ થશે !’ બોડર પોતે ચોજાને બોલ્યો.

તે બને હરીફ એક બીજા સામે ટીકતા ઉઠ્યા, જાણુ તેઓએ એક બીજાને મરદનમાંથી

પકડ્યા હોય તેમ લાગ્યું. બોડર અજબ કિ-  
ત્સાહથી ખીલી રહ્યો હતો. તેનામાં દિગ્ગત  
તથા પોતાના ભેરની શુરતાખીની અજબ ચિ-  
ત્તગારી માણુમ પડતી હતી. હુપિનનો દેખાવ  
ગજબનાક હતો. તેનો દુટ્ટ હરીક તેના સ-  
પાટામાં આવ્યો હતો તે વિચારજ તેને અ-  
જબ ભેર આપતો હતો.

‘અધિપતિના હાથમાં આટીકલ ગણ છે?’

‘ના, હજી નહિ.’

‘તારી પાસે હાં તે છે કે?’

‘નારે જ્યાં તે લાંબાં લખે આવું તેટલો  
બધો પુત્રજ હું નથી.’

‘ત્યારે...’

‘તે તો મદદનિશ અધિપતિ પાસે સીધ  
કાઢેલું છે. જે મધરાત આગમજ ઓઢીસમાં  
હું ન જઈ તો તેને તે કમપોઝ કરી છાપવાનો  
હુકમ છે.’

‘આહ, બદમાશ!’ હુપીન પટપટ્યો.  
‘હાવાએ તો દરેક રીતની ગોઠવણ કરેલી છે!’

તેનો શરસો દેખીતો વધ્યો જતો હતો અને  
જવાબો મુખીની પેટ તે ફાટતો હોય તેમ લાગ  
તો હતો; લારે બોડરતો પોતાની ફતેહથી પુરા  
થતો દાંત કચકવાતો હસતો બેઠો હતો.

‘સુખ રહેવ ય બદમાશ!’ હુપીન તેને  
હસતો જોઈ એકદમ તરયાપાવ પર આવી જતાં  
‘ધોધર્યો. ‘તું ભુલી ગય છે કે હું કોણ છું...  
...અને હું જે આહું તો...આહ, ખચીત,  
મારી સામે બેસી મારી મસ્કરી કરવામાં તું આજ  
જ દિગ્ગત કરે છે!’

તેઓ વચ્ચે મુપકીદી ફેલાઈ ધીમેથી હવે  
હુપીન આગળ આવ્યો અને હોહ પીરો તો  
બોડર તરફ જોઈતો બોડરો,

‘તું લાંબી રીધો લ-ટાંની ઓઢીસમાં  
જા...’

‘ના.’

‘તારી આટીકલ ફાડી નાંખ.’

‘ના’

‘અધિપતિને મળ...’

‘ના’

‘તેને કહે કે તારી ભુલ થઈ છે...’

‘ના’

‘અને ખીજ આટીકલ તું તેને લખી આ  
પ કે જેમાં તું પોઢીસનાં મતને ટેકા આપજો  
કે જે આચાર સુધી દરેક કલુજ રાખ્યું હતું.’

‘ના’

હવે હુપીને મારી ટેવલપર પડેલું રીજતું  
ગોડું ફર લીધું અને દેખાઈતું ભેર ક્યાં વગર  
તેને પકડીને બે હુકમ કરી નાંખ્યા. તેનો કોલ જ  
યાનક હતો. પોતાના ચહેરા પર કુટી આવેલા પર  
સેવાનાં છુટા તેણે હવે તુંછી નાંખ્યા. આચાર  
સુધી જે માણસે પોતાના ઇચ્છા સામે થતાં કોઈ  
ને બોલો ન હતો તે. હવડાં આ છોકરાની હકથી  
દિવાનો જેવો બની ગયો હતો.

તેણે હવે પોતાના બન્ને હાથો શીલીપીનાં  
ખભાંપર મુકીને દવાવનાં કરાડાથી એક એક  
શબ્દ છૂટા બોલતાં કહ્યું,

‘બોડર, હું જે કહું છું તે પ્રમાણે તારે ચાલવું જ  
પડશે. તારે એમ કહેવું જ પડશે કે તારી છે  
હવામાં છેલ્લી શોલથી તારો ખાતરી થઈ છે કે  
મરણ પામ્યો છું અને મારા મરણ વિશે હવે ત  
ને કોઈ પણ જાતનો શક કે શુભેદ રહ્યો નથી.  
મારી તેની ઇચ્છા છે તે માટે જ ખાસ તને આ  
કહેવું પડશે. હું મરી ગયો છું એવું જ હાલમાં  
હું જાહેર થવા દેવા હું માગું છું અને તે થઈ

જશે પણ તને આ કહેજુજ પડશે. નહિ તો કે . ....

‘ નહિ તો કે શુ ? ’

‘ નહિ તો કે આજ રાતે તારા બાપને પણ મેનીમાડ્ અને હોમલો- શીઅર્સની પેટે શુન્યુપ ઉપાડી લઈ જવામા આવશે ’

બોહર આ સાંભળતા ખડખડ હસી પડ્યો.

‘ હાની ના મર! ગડગડાટ થયો. મને જવાબ આપ! ’

‘ મારો જવાબ એ છે કે તમને નિરાશ કરવા માટે હું દીનગીર છું પણ મેં મારો ખરો અભીપ્રાય આવા કમુદયુ છે અને હું તે આ પીશજ ’

‘ મેં જેમ તને કહ્યું છે તેમ આપ એટલે ખસ છે ’

‘ કોઈમી કિસમે હું ખર્જ બોલીશ, ’ તે જવાબે પ્રતાપો કહ્યું. ‘ આહ! મના જે ચીજ તમો જાણુના હોન તે ખુદા આકારમા જણુવતા જે મારે ખુશાગી આપણને પેદા થાય છે તેની ત્યારે તમોને ખમરજ નથી આ કમાળ બેગ એ પોતાની અદના શકિત મુજબ રિગનો તુ તોન કરી ખરે બોહુ જે શીધી કાઢ્યુ છે તે કાઠ ખી કિસમે સદતર ખુના આકારમા બહાર આત્મા વિના રહેવાનું નથી મેં જે મુજબ મારી આર્ટિકલ લખી છે તેજ મુજબ તે પ્રગટ થશે દુન્યા હવે જાણુશે કે લુપીન જીવતો છે અને શા કાળે તે મરવાનો દેગ કરતો હતો તે હકીકતથી પણ તે વાકેફ થશે હા, હું દુન્યા દરેક વિગત તેનાં રમરપમા રજુ કરીને જણુા વીશ અને ’ તેણે ધીમેથી ઉમેર્યું ‘ મારા પત્નો તમો ચોરી જઈ શકશે નહિ ’

ફરીથી તેઓ બન્ને વચ્ચે ચુપકીદી ફેલાઈ અને તેઓ એક બીજા સામે ટગર ટગર જોતા ઉભા જાણે લગાઈ આગમજ તેઓ એકબેકને

હેવટના જોઈ લેના માગતા હોય તેમ તેઓ દેખાતા હતા આહ! આ બેમા પહેલી છેડતી કોણુ કરનાર હતો તે જોવા હું આગર જાગરે ચોંચ્યો

તુપીને હવે પોતાના દાનો પીસતાં કહ્યું

‘ મારો તરફનો ખમર ન મળના મારા બે મિત્રોને તારા બાપના ઓરમામા દાખલ થઈ આજ રાત્રે ત્રણ વાગેને તેને ઉપાડી જઈ મેનીમાડ્ અને હોમલોકની સાથે કેદ કરનાતુ મારું ફરમાન બહાર પડેતુ છે! ’

તે સાંભળતાજ ફરી પાછો તે જવાબ હુમ કર્યો,

‘ અરે, એકઉમનગીર! ’ તેહસતો હસતો

બોલ્યો ‘ તુ શુ એમ સમજેછ કે મેં મારી સાવ એતી રાખી નહી? શુ તુ મને બચ્ચા જેવો નિરોહને ગધેડા જેવો ખુનખ સમજેછ કે હું મારા બાપને એમ્લો તેમને ત્યાજ રાખનાની મક્કલત કરે ? ’

આહ તે હોકરો અજમ ખુશાગીમા આવી ગયો હતો તે જાણે લુપીનની એજા કરતો હોય તેમ દીનાનાની પેટે તની સાથુ જોઈ હસતો હતો .. તેના રાખ્દો . તેતુ હસતુ, આમાદ લુપીનની નકલ હતી ધીમેથી ફરી પાછો તે બોલ્યો,

‘ મિયા લુપીન મને કહેતા શરમ લાગે છે કે તને તારી યુકિતઓ પર આધળી શ્રધ્ધા હોવાથી અપારનયાર તુ તારા કામોમા થપ્પડ ખાઈ જાય છે. તુ તને હારેલો જણુાવે છે ને ? જા, જા કયાશ, કેને જતાવ છે ? તુ સારી પેટે જાણે છે કે છેવટે જીત તો તારીજ છે .. હમેશા ખૂતી જાય છે કે તારી સામેવાળાઓ પણ પોત પોતાની યુકિતઓ રચ્યા વિના રહે, તાજ જાયી..... ’

મારી યુક્તિ તો તદ્દન સહેલી ને સાદી હતી, ડોસ્ત પથુ છે તે કરીને તું કેની.....'

આહા! તે બોલતાં તેને અજાજ ખુશાળી લાગતી હતી. લુપીન જેવા દરીદ્રને આવી સફાઈથી હૃદયમયાવતાં તેને અજાજ ગીલગીલ્યાં છુટતાં હતાં. પાંજરામાં ખુરેલાં જનનરની પેદે તે હાલમાં પોતાની પાટલુનના ગજવામાં હાથ ખોસી આમ તેમ ફરતો હતો. લુપીનને જાણે તે ક્યારી નાંખતો હોય તેવા તે દેખાય કરી રહ્યો હતો. ફરી પાછો તે આગળ આવી નજર ફરતો બોલ્યો.

‘મિયાં લુપીન મારા પપા હમારે ગામ નથી. તેઓ તો છેક દક્ષિણે આવેલાં મોટાં શહેરમાં છે કે જ્યાં મારાં પચીસેક મિત્રો તેમની તપાસ રાખે છે. જ્યાં સુધી આપણા વચ્ચેની લડાઈ પુરિ ન થાય ત્યાં સુધી મારા પીતાશ્રી તેમની નજર આગળથી જરા પથુ ન ખીસાડવાના તેમને સખત હુકમ આપવામાં આવેલા છે. તમને બધી વિગતો જોઈએ છે? હોયો સંભળો, મારા પપા શેરમર્ગ ખાતે ક્રાન્સનાં આરસેનલ (દારગોળા રાખવાનાં મથક) માં ત્યાંના ગવરનર સાથે રહે છે. રાત્રે આ આરસેનલ બંધ થાય છે અને દિવસે પથુ સરકારી પરવાનગી વાંના તેમજ પોતાની સાથે ત્યાંના રખેવાળ રાખ્યા વિના કોઈપણ ત્યાં જઈ શકાતું નથી તે તો તમે જાણો છો ને?’

તે હવે લુપીનની છેક આગળ આવ્યો અને નાનાં બચ્ચાંની પેઠે ચેષ્ટા કરતો બોલ્યો.

‘કેમ શું થાયું’, મીરટર લુપીનછં સાહેબ?’

થોડીક પછો સુધી લુપીન સુપ હમો. તેની આંખોમાં પાંપથુ તરિક હાથું નહ. આહ, તે શું વિચાર તો હતો? તે ચાનો દંધા કરતો હતો? લુપીનને હું અચ્છી રીતે પીઝાનતો દાવાથી મારી તો ખાતરી હતી કે બે મિનિટમાં તે ઉઠાંઠળો ફુકતો ગદદા પેચ. ચક્રને પછાડાને ઉઠા, તેના

હાથ ચવર સવર થયા કરના હતા. જવાન શીલીપી પોતાની ઉઠાંઠળી રીતે ખરેજ પોતાની સત્વ નાશીનો પાયો ખોદતો હતો.

‘કેમ બોલોને, મી રટ રટ રટ રટ, શું ગમ્યું કેમ થઈ ગયા?’ તે ફુકતો બરાડ્યો.

લુપીને ટેબલ પરથી તે તાર ઉંચક્યો અને આગળ ધરી શાંતપણે કહ્યું,

‘લે, બુચા, આ જરા વાંચ.’

લુપીનની આ દબધી તે ઉઠાંઠળો ફુકતો એકદમ ગંભીર બની ગયો. તેણે તે તાર લીધો અને વાંચ્યો. વાંચતાં જ તેની શીફડી ફાટી ગઈ ને તે બરાડ્યો,

‘એટલે .... એ શું .... મને સમજ નહિ પડતી....’

‘ગમે તે હશે પથુ તું પહેલો શબ્દ તો સમજે છે ને?’ લુપીને હંડે કસેજે કહ્યું. ‘તારતો પહેલો શબ્દ .... એટલે જે જગ્યાએથી મુકવામાં આવ્યો હોય તે જગ્યાનું નામ. .... જરા વાંચ .... વાંચ ... શું છે? હું .... શેરમર્ગ છે ને?’

‘હા ... હા ...’ શીલીપી તત્પર કરતો બોલ્યો. ‘હા ... પથુ ... હું નહિ ધારતો ... શેરમર્ગ ... પથુ તેથી શું?’

‘પછી શું છે? ... પછિનું તો બાપી તો સહેલ છે. તને નહિ સમજ પડતું? હુકમ વતો ને પારણે હીંચકા ખાતો તું બુચકો ક્યાંથી સમજે? જોની, દીકરા હું તને સમજાવું. પછી શું છે? જોઈતી મીજ ખસેડવામાં આવી છે. સહવારના આઠ વાગતા સુધી તેની થી ગોલવણ કરની તે જાણવા દોરતો તેને રાખી, રાહ જોશે. ‘જયું’ સમાધાન છે.’ કેમ આતો તને નહિ સમજ પડતું કે? જોઈતી મીજ ખોલ તને નહિ સમજ પડતા હશે. બાદ તું શું એમ સમજે છે કે તેને ખાસે તેઓ તારા બાપનું નામ લખે? કેમ શું કહેવું છે? વીસ પચીસ

મિત્રોના જાપનામાંથી તારા જાપને ધણી સફાઈ ભરી રીતે મિત્રોના કબજામાંથી તારા જાપને ધણીજ સફાઈ ભરી રીતે ખાસ કરીને ઉડાવવામાં આવ્યો છે. હવડાં તું મારી મરફરી કરતો હતો ને તું શું એમ સમજે છે કે આરસેન લ જેવું મયક હમારે મનથી મુશ્કેલ છે જા, જા, છોકરા, આખે દીવેલ ચોપરી નિગને પોલી જા ! તારો ખાપ હમારે ત્યાં નિગને પોલીએ હજે કેમ ખોલોને મીરઠરરરરર, ગુમસ કેમ થઈ ગયા ?

પોતાની પર આવી પડેલી આ અચાનક અદ્વિત છતાં શીનીપી એ શાંત રહેવાની જીવંતોડ મહેનત કરી પણ મે તેના હોડો ધુજતા જોયા તેરી આખોમા ઝગ ઝગ્યાં ભરણ આખ્યા એકા એક તેનો દીખો ભરાઈ આવ્યો અને બીજ પડે ખોર જેવાં આંધુ ખેરવેને

‘પપા.....ઓ, મારા પપા !’ કરતો ધોષ માર રડી પડ્યો

તે નહિ ધારેલો દેખાવ જોતાં હુપીનની મગફરી એકદમ મમી ગઈ તેના દીવમા એકદમ દયા આવી જાણું તે દેખાવથી તેને કચસટ થયો હોય તેમ બતાવી હુપીને પોતાની ટોપી ઉપાડી ખારણાં તરફ ગયો પણ કાંઈક વિચાર ચતા તે તે ત્યાં અચકીને ઉભો અને શીનીપી તરફ જોયા લાગ્યો. તેનો દયા જનક દેખાવ અને આસુઓએ હુપીનને પીગલાવ્યો બીજ પડે તે પાછો ફર્યો અને તે રડતા જવાનનાં ખખાં પર માથાથી પોતાનો હાથ મુકી બેઠ્યો,

‘ના રડ છોકરા ના રડ જો, બચ્ચા, જ્યારે પણ લડાઈમાં આપણે યાદોમ ઝીપ લાગ્યે ત્યારે આવા અનેક ફટકાઓ ખમવા આપણે હમેશા તૈયાર થવુંજ જોઈએ. હજી તો એ કરતા પણ ખુરા ફટકા તને પડ્યા

નથી .....આપણા જેવા છરીની ધાર પર રહેનારાઓના નશીમમાં એવુંજ લખેવું હોય છે. એવે સમયે કાપર ન થતાં આપણે તે ગદાદુરીથી ખમવાની કોશિશ કરવી જોઈએ છે. બચ્ચા, તારું કહેવું વાજખી છે. આપણે કાંઈ દુસ્મનો નથી મને તેનો ભાસ આગમજથી જણાયતો છે. પહેલેથીજ તારી દુસ્પારી ને ચાવાકી માટે મને અજબ માન પેદા થયું હતું અને તેથીજ હું તને કહેવા માંગતો હતો—ગમે તે થઈ જાય પણ તું ચુસે થતો ના. અજબત તને ચુસે લાગશે પણ મને તે કહ્યા વિના છુટકોજ નથી મારી તને ખાસ બથામણ છે કે તું મારી સામે ચવાની કોશિશ ના કર .. જો, હું કાંઈ મગફરીને ખાતર તને તેમ કહેતો નથી... ..કે મને તારે માટે ધિકકાર નથી .. પણ તું જ જોશે કે આપણી હરીફાઈ સરખી નથી ..... તું જરાન બાળક છે ને હું દુન્યાદારીમા પાન દરરોડે થઈ દેશ ખાઈ દર રાજ ગાડે બાંધનાર બુમખ છું પેની “ રોડજ સોય ” વાગો બેઠ જો તું ઉઘેળવા તરફ ત્યાં મારે છે તે ખુદાને ખાતર છોડી દે ...માર કે ત્યાં કરોડોનો ખર્ચનો હોય .. ધાર કે તે હુપાવાની ગજમનાક જગ્યા હોય .ધારકે તે બન્ને વિમનોમા આવતી હોય પણ તેથી શું થયું... વિચાર કર કે તેમ થતા મને પોતાને કેરી મહાન શક્તિ મળી જશે મારા હાથમા જે મત્તા છે તથા જે જે સંધિનો છે તેની તને ટશી માહિતી નથી જે મારી મરજીમા આવે છે અને જે મેળવવાતું મને ઘટ્ટ લાગે છે તે હું કાંઈ બીજોય મારા સાધનોને જોરે મેળવ્યા વિના રહી શકતો નથી આ હિંમત બિંદુ લક્ષમાં રાખીનેજ હું જન્મ્યો હતો અને મે મારી જીંદગી શરૂ કરી હતી મારી નેમ પૂર્ણ કરવા હું કંઠાળ કેદીની પેડે. કામ કરી રહ્યો હતો અને જ્યારે મે મારે માથું મેળવ્યું ત્યારેજ હું સતોષ પામ્યો છું. બુચ્ચા, યાદ રાખજો કે આપણી જીંદગી



એવી એ કે જ્યારે ફોદ ગોપા આપણા હાથમાં  
આવીને એમે કે ત્યારેજ તે અજમ જેરી રીતે  
સટકી જાય છે... કંઈક એવી ખામી રહી જાય  
છે..... આપણા ધ્યાનમાં પણ ન આવે એવી  
કળ કુંચી છટકી જાય છે... કે હાથમાંનું અમુક  
તુરત દોળાઈ જાય છે. હું તને કરગરીને કહું છું  
તું છોડી દે... તેમ ન કરનાં મને તેને કદાચ  
છળ કરવી પડશે અને તેમ થતાં મારો જીવ  
કુખારી.. ' ધીમેથી તેણે પોતાનો હાથ તે છોક-  
રાના માથા પર ફેરવનાં કહ્યું. ' દોસ્ત, મારો  
અરજ સ્વીકારી તું એ છોડી દે. સાર એજ આ-  
વશે કે તને મારે છળ કરવી પડશે. યદ રાખ કે  
તારે માટે મંડાયકું છટકું કદાચ તારા પગ  
આગળજ પડેકું હશે ! '

તે જવાને પોતાનું મોઢું ખુલ્લું કપડું. તે  
રડતો ન હતો. તેના દેખાવ ગરથી લાગતું હતું  
કે તેણે લુપ્તીનનું લાપચુ સાંભળ્યુંજ ન હતું

એ મિનિટ સુધી તે યુવ રહ્યો જે કંચ પર  
તે આવનાર હતો તેના તે વિચાર કરતો જણાયો  
તેમ કરતાં હતો ધીમેથી હવે તેણે કહ્યું,

' જો હું મારી આઈકિલની મંત્રણ ફેરવું  
અને તમારાં મરણની ખબર જાહેર ન કરું  
અને જો હું વચન આપુ કે જે હકીકત હું જા-  
હેર કરું તે જો કદી ખોટી ન પાડું તો નગો  
સોજંદ પર જણાવશો કે મારા પપા ને કશી છળ  
યશો નહિ ? '

' હું તે સોજંદ પર જણાવીશ. મારા  
મિત્રો તારા બાપને મોટેરકારમાં બીજે ગામ  
જઈ ગયા છે જો મારાં કહેવા મુજબની તારી  
આઈકિલ આવતી કાલનાં લ-ટમાં બહાર

પડશે. તો તેવાંથી હું તેમને ટેલીફોન કરીશ  
કે જેથી તેમને સહી સલામત પાછા પુગાડવામાં  
આવશે. '

' બહુ સારું, ' તે જવાને રહમસ ચહેરે  
' હું તમરી રીતે કચુક રાખુ છું. '

પોતાનો આ નાવોળી મરી હાર પડી હતે  
જણે તેમની વાત લંબાવવામાં કરી. માત્ર ન  
હોય તેમ ગણી તે જવાન ઉકેલો અને પોતાની  
ટોળી ઉપાડી મને નમન કરી લુપ્તીનને નમ્યો  
અને પડી એક એક પણ બોદવા વિના તે હમરી  
આગળથી ચાલ્યો ગયો. બીજું પત્ર ખાસ  
ખંધ થયું. લુપ્તીને તેને જતાં જોયો. તેના જવા  
પડીજ તે અંદર આવ્યો,

' ગરીબ બીચારો ! ' તે ખસાં જાયે  
પટપટયો.

બીજે દિવસે સહવારના મેં મારા નોકરને  
લ-ટાંની નકલ ખરીદવા મોકલ્યો. પા કલાનાં  
તો તે એક નકલ લઈને આવ્યો, જો કે તેને ને  
નકલના ચાર ગણા પૈસા આપવા પડ્યા હતા  
લ-ટાંની ચોરીસના મેટાં ભેનો મશીનો હજી  
તક આપુ છતાં નકલો માટે આજુ રહેતી મંમ-  
ણીઓને પુરાં પડી શકતાં નહતાં. લે કાને તે  
નકલ મેળવવાને અજમ ગ્રીવા મારનાં હતાં

મેં પોતે બારે ઉસ્કરાટમાં ૧ પેપર બોલ્યું.  
પહેલાંજ પાનાં પર બોલ્યો. આઈકિલ હતો  
તે લેખની નકલ નીચે મુજબ છે કેમકે લ-ટાં  
માંથી કુખ્યાનાં બધાં પેપરોએ તેની નકલ કરી  
દષ કુખ્યાના નામાંકિત શાહુચોરને ખુદશા આશ-  
રમાં રજુ કરી દીધો હતો.

સાધન છે.

( જાહેર ખબરનાં પાન ૬૯ થી ૭૬ છે તે  
૬૫ થી ૭૨ ગણવાં. )

# હંદગીનું ખરુ સુખ તે શું.

હંદગીનું ખરુ સુખ તે આંખ છે આંખ વગરનો અવતાર નકામો છે તમે જો  
આંખના કોઈ પણ રોગથી પીડાતા હોય તો ફક્ત એકજ વખત અમારો સુધ્ધ  
મોતીનો સુરમો વાપરો. આ સુરમો થોડા વખતમાં આંખના તમામ દરદાને જડ  
મુળથી નાશ કરી આંખની ગુમાવેલી રોશની પાછી લાવે છે વળી આ સુરમો વાપરનાર  
ને ચક્રમાની જરૂર નથી. એક વખત વાપરો ખાત્રી કરો તોલા ૧ ના રૂ. ૪ ચાર

વોરા ઇસાજી મુસાજી સુરમાવાલા

જામનગર—કાઠીયાવાડ

## “ દીલે આરામ ”

ફર માસે દોકોરા બધ નિયમીત બાહરે પાડું ચોખા-પુ.

નાંમ મુજબ કામ !

“ ઝાડો પીછી ”—રમુંજી વાંચણો !

લોંગી કવીતા—હસાવનારા સકેચો !!

જે મોટી ચાલુ વાર્તા—ખા કુંડી દુકી વાર્તાઓ !!

લાઈટ રીડીંગ—રસીકું ભરચક અને ચિકાર !

વાપકિ લવાનમ રૂ. ૩૫ પોસ્ટેજ સાથે છુટકે નફલ ચાર આના.

ચાર આનાની દીકીટ બીડવે. રૂ. ૨૫

નસુનાની નફલ તરત મોકલીશું

મેનેજર પ્રેમાચંદર, આર દ્રામજી. ફાફરક મારકેટ સુબઈ

# દુઃખીઓનો દોસ્ત.

ભલા આ કાંઈ લેભાગુ ઉપાયો સમજશે નહિ મોટા અનુભવ અને ઉત્તમ વૈદક નાના આ રામબાણુ ઉપાયો છે, એકવાર જરૂર અજમાવશે.

સફેદ કોઠ ને રંગતપીત

મારીનો પુરતી વગત ઉપર કેટલા વખતની જી

આ હીનપસ્તી ભરેલી બીમારીમાં જે કમન મારી છે, કેણુ કેણનાં ઇલાજ કીધા છે. તે સર ધીમ મરદ યા ઓરત સપડાયાં હોય અને જેઓએ ઠીગત લખી જણાવવી. કોહોડનાં બીમારો ડાબ એ બીમારી લાઇલાજ સમજ પોતાની જાદગી ધુળમાં કપાવના છે અને કેટલા કેટલા મોદટા છે તે જરૂર મલેલી સમજ હોય તેઓને દબે નવી ખુશી અને સખવા તૈયાર ઉપરાંત નીચવી અકસીર દવાઓ નવી જાદગીની આશા પેદા કરી આપનારી એક દાલમાં કંઈક થઇ છે—માત્ર એકજ વખત મમારીને બહુજ ચમતકારીક દવા મારી વરસોની ચકવી ખાતો કરશે તો માલમ પડશે એ દવાઓ ખાતી નાંખનારો મહેનત અને આડુ કાશીય અને મોહ અને તીહારી નથી પણ ખરેખરી કાપલા કારક ખરેખરી ફતેહમંદ નુસકાઓ દાસીસ થાય છે. એકએક અકસીર દવાઓ છે. અને એની કોમતની જેઓવા તો ચમતકારીક છે કે આવી વીકટ એકએક પાછ પાછ વસુલ કરી આપનારી છે—

બીમારીઓ કે જેને લાઇલાજ સમજ ગઇ છે જોગને ઇતેખાખ—આ એક અકસીર તેને માત્ર ત્રણ દીવસમાં અસર કરી શકે છે અને તેજ છે એ તેજની માલીસથી પેરા લેસીસ જેવીવીકટ પદરથી ૨૦ દીવસમાં તો જાણે કોહોડ ચયોજ ન બીમારી યોગજ દીવસમાં નાખુદ થઇ જાય છે. હી હોય તેવી રીતે ડાબે નાખુદ થઇ જાય છે.

એજ તેલથી ગમે તેવું કોનીક રમેટીકમાં પણ એજ મુજબ રકતપીતની બીમારી પણ જડમુળથી જવું રહે છે—કોમત શીશીનાં ૩.૧૫. એટલીજ ટુંક મુદતમાં સમુલગી જતી રહે છે. સુરમો—નંબર ૧.)—આ સુરમો ગમ તરૂં પછી તે ગમે તેવી પુરાંણી અને ગમે તેટલી હાલે જીવું અને સખત આંખનું જાવું—કુલુ યોગજ કાંપ નહોં પુગી ગઇ હોય—

દીવસમાં કાપીને કનસાનને નવી રોચની અને વળી એ દવાની ખુબી એવી છે કે તે લગા નવી જાદગી બક્ષે છે—કોમત ૧) તોલાની શીશીય દવામાં યા ખાવામાં કશીપણ રીતની અડચણ પ્યા ૧.

મા કહાકટ જેવું નથી. માત્ર એકઠો ૨૧ દીપાં સુરમો નંબર ૨) આ સુરમોથી રાત અને ખાવાની અને એટલાંજ દીપાં રોજ ડાબે ઉપર ગાપણુ માત્ર ૮) દીવસમાં દુર થઇ જાય છે, અને લગાડવાની છે. તેમજ વળી કાંઈ કરીપ રહેઝાકદી પણ થતુ નથી—કોમત શીશીનાં ૨. ૫) જેવું પણ નથી.

સુરમો નંબર ૩) આ સુરમો દરેક જાં એ દવાઓ એટલી બધી તો અસરકારક અને ખુસને દમેચનો ઉપયોગી છે. એનાથી આંખની ખાતી પુરવક છે કે દવાઓની કોમતનો એક બ્રાજ બીનાઇ છે—કોમત શીશીનાં ૨. ૨

રાકડો લઇ બાકીનો ભાગ બીમાર સારો થવા સુરમો નંબર ૪—આ સુરમો પણ ન પછી લેવાને માટે તૈયાર છીએ મહેરજાની કરીબર ૩) ના જેવોજ છે. પણ એની કોમત એવાં બીમારોએ નીચરે સરનામે પોતાના બીર છે. કે જેથી દરકશ અને નાચક એનો ઉદી

યોગ કરી ફાયદો ઉઠાવી શકે—કીમત શીશીનો રૂ. ૧ એનાં મદદસં કેન્ડ—આ એક કીમત તેલ રોગને ખાસ—આ તેલ માયાની ઉદરીને સન્ધી દવા છે, જે બાપડાં કુળે મહેડિનાં વાયાં વગર- દંતર દુર કરી નાખે છે. અને ઉદરીના ડાણનાં કુલ જનવરો માટે આશીર્વાદ સમાન છે. ઘેડ પડવા દેતું નથી. એ ઉપરાંત કુલ કુન્ટરી માથા, બળદ, બેસ કુતરાં ખીલાં યા કોઈ પણ જાતી વીગેરે ઉપર બહુજ અકસીર છે. કીમત ૫) નવરને ખુનડી થઈ હોય જખમ પડ્યો હોય ચીમ તોભાની શીશીનાં રૂ. ૧૧) ડી થતી હોય યા આમડીનો એવાજ ખીજે કોઈ રોગ

રોગને ખરાબ આવે—આ તેલ માયાને થયા હોય તો આ તેલથી માત્ર ૪) દીવસમાં ફાય બહુજ ઠંડક આપનાર તથા બંજને કુવત બસનાર—દો સાથ છે ખુનડી વીગેરે નાણું મધ ઉડી મધ છે; એનાથી જે માણસને બરાબર જીર નહિ આ બાલો પાજ આવે છે, કીમત બાટલી ૧) નો રૂ. ૧ વળી હોય તેને બધ આવે છે, અને માયાનો ખોરાક હોરસ કન્ડીશન પાવડર—આ દેથી બ- પથુ દુર કરે છે—કીમત શીશીના રૂ. ૨) નાવટનો થોડાઓ માટે મસાલો છે—એ મસાલાથી થોડાને લુખમાં વધારો થાય છે—પાણી બરાબર પી બે છે—પટ આવતાં હોય તો તે બધ થાય છે— અમર કબજાવાત હોય તો તે દુર થાય છે અને જે કાનુ બદન ખુદી તૈયાર થાય છે—

રોગને ખાસ સીર—આ તેલ દરસ મસા રાટે બહુજ અકસીર છે; એ તેલથી એ બે છે—પટ આવતાં હોય તો તે બધ થાય છે— ખીમારને તરતજ સવત અને આરામ થયા છે અમર કબજાવાત હોય તો તે દુર થાય છે અને જે કીમત શીશી ૧ બા રૂ. ૨) કાનુ બદન ખુદી તૈયાર થાય છે—

સકુદ નવરન—આ પાવડરથી લુખાર દુર થાય છે. ખાસીને ફાયદો કરે છે. કબજાવાત દુર કરે છે. લોહી સુધારે છે. લુખ વધારે છે. પેટમાં થતર કરમ બહાર કાઢે છે. બચ્ચાં લુખાન અને ઉમરો પુગેલા સર્વે મરદ ખોરતને માટે ફકામદ જે. કીમત દવા તોભાની ફાયડીનો. ૧] કીમત ૧ રતલી ફાયડીનો રૂ. ૦૧૧ એ ઉપરાંત દરેક જાતનાં દર કીમતનાં દેથી અતરો—સુગંધી તેલો પથુ દર વખત રોકમાં તે ચાર રહે છે. એક વખત મંગાવવાથી માલ અને કીમતનાં ખાત્રી થશે.

સકુદ અકસીર ઉલ્લ-દાધ—આ એક પા- દરેક જાતના મુરખાઓ મણીઓ જાત જ તનાં તબ્યાર છે—બહુજ કીફાયત લાવ અને હયા માલની ખાત્રી આપવામાં આવે છે— દરેક કીસમન ખીમારો પોતાનો હાલ હમા રા ૫૧ લખશે તો તેઓ માટે ઘટતીજ ફવાએ તજવાજ કરાવી હમો પોતે પુરતી વિગત અને સમજ સાથ મોકલી આપીશું—

હુબબે અકસીર ઉલ્લહાજમાં—આ ગો- ગરીબ માણસો પાસે હમારી દવાઓની કી જાઓ ખોરાક હજમ કરવા માટે—પાન સકતી વ- મતમા ખાસ હુદથી કામ લાગ્યું— મતમા ખાસ હુદથી કામ લાગ્યું—

પારાની ગોળીઓ—પારાની ગોળીઓ બ- વેપારીઓ અને જગ્યાબધ માલ મંગાવન રને સાર્ડીસ કાંજિટ આપશું. રોહડાં શહેરમાં હમારી દવાઓ માટે વરમ એજન્ડોની જરૂરત છે—

કામજપત્ર નીચે સરનામે કરવા:— એમ. ડી. બલસારા. મેનેજમ પ્રોપ્રાયટર

એમ. ડી. બલસારા એન્ડ કુ. નંબર ૨૧૨ બાહાર સીરકીવાલા—દીલ્લી રલીઅરીક એડ્રેસ 'ચુનાની':—દીલ્લી. કીમત શીશીના રૂ. ૧૦)

તંદુરસ્તી તાકાત.



લાંબી હંદગી

સર્વે મેળવવાનો ખરો ઉપાય.

આતંક નિગ્રહ  
ગોળીઓ.

નખજાઓને ખળવાન બનાવવાથી અને ખરાબ દેવને લીધે પાપમાલ થઈ હંદગીથી નિરાસ થયેલાઓને નવો અને લાંબો હંદગી આપી મુખી કરવાથી દુનિયાના દરેક ભાગમાં મોહોટી ફેતેહ અને મોહોટી કીર્તિને પામી રહી છે.

કિંમત ગોળી ૩૨ ની ૩૫ની ૧ નો રૂપિયો ૧ એક.

શરીર અને નીતિના રક્ષણ માટે  
કામશાસ્ત્ર વાંચો.

કિંમત કે પાસ્ટેજ કંઈજ નહીં.

વૈદશાસ્ત્રી.

મણીશંકર ગોવીંદજી

આતંક નિગ્રહ ઔપચાલય.

ભામનગર કોઠાઆવાડ.

દવાના ધિયારા પી પીને કા હેરાન થાયો છો.

કુખ દરદેથી નિરાળા ખરી તનદુસ્તી થા સકિત બેઠતાં હોય તો વાંચો-અમેરીકાનાં  
શીઝીકલ કલ્ચર ખાતાનાં પ્રખ્યાત ધરનાર મેકફેદનની

# જીવનશક્તિનું બંધારણ.

( Building of Vital Power. )

શરીરની સંપૂર્ણ સુખાકારી માટે સદી બાબામાં સાધારણ લોકોને સળ-વેહેવાર પણ સગીન  
માન આપનાર પુસ્તક-ચીત્રો સહીત, કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પાસ્ટેજ શુદ્ધ.

દવા વગરનો દાકતર.- ( ભાગ ૧ લો. )

કિંમત ૧૦ આના.  
ચોડીજ નકલો હવે બાકી રહી છે.

કુદરતી ઇલાજોનાં હારમાળાનાં પુસ્તકો.

- નાં ૧ કબજિયાત (Constipation) આ ચાલુ દરદને દુર કરવાના કુદરતી ઉપાયો ૦-૩-૦  
નાં ૨ દુધનો ખોરાક (Milk Diet) ને કેમ લેવા અને તેનાથી મળતા અમુલ્ય ફાયદા ૦-૪-૦  
નાં ૩ ખહી-ફાયરોગ (Consumption) નો દુર કરવાના કુદરતી ઉપાયો. ૦-૧-૦  
નાં ૪ આંતરડાને પાણીથી ધોવાની રીતો ચીત્રો સાથે ..... ૦-૩-૦

ઉપવાસ (Fasting Cure) દરેક દરદને એકલો કુદરતી ઉપાય તે કરવાની સમજણ-અને  
તેથી મળતો બેહદ ફાયદાનું સંપૂર્ણ પુસ્તક પુષ્કળ ચિત્રો સાથે ચોક્કસ વખતમાં બદાર પડશે.

શીઝીકલ કલ્ચરની-સાદી કશરતોના નકલો

વગર ઓળખે-માત્ર શરીરનિજ ક્રેડિટ સહકારથી ધરમાળ કરવાની થઈ શકે એવો હીલ થાસો  
ના નકલો સમજણ સાથે, અથોથ તથા ગુજરાતી બંને સાથે. કિંમત ૦-૧૨-૦ તથા બીજા  
છુદા નકલો. વખત માટે સખો-\_\_\_\_\_

**POSTUM** પૌસ્તક ધડમાથિ બનાવેલી કાશી, ચાહ, કમજબાતને તોડનાર સ્વાદીસ્ટ પીણું

ના રતથી; ૫૦] કપ ચા ચાહ એટલો કિંમત રૂ. ૧-૨-૦

૦૫ રતથી ૧૦૦] કપ ચાહ ચાથ કિંમત રૂ. ૨-૨-૦

Mcinnon વેજેટબલ સાથુ શુદ્ધ લુદા બાવે માટે લખે.

એકલા એજન્ડ એ. પી. માદન.

અમેરીકાના શીઝીકલ કલ્ચરિસ્ટ.

હેલ્થ હોમ સોંટાકર.

બાહુરગમ માટે એજન્ડો એલેયે છે.

૭૪  
ગુજરાતની એકએક લાઇબ્રેરી

# સાહિત્ય.

મંગાવે છે એવામાં એવાં એક લાખ માણસો  
દર મહીને સાહિત્ય વાંચે છે માટે તેમાંની  
જાહેર ખખર ફાયદા પડતી નીકળે  
છે એક પાનના ખાર માસના ફક્ત રૂ.  
ચાલીસ જાહેર ખખરના કાગળ લિપ્તિને  
શાલીતા હોય છે વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત  
રૂપીઆ અઢી અને લાઇબ્રેરીઓ તેમજ  
નીશાળો માટે ખાસ રૂ. બે લખો:—

વ્યવસ્થાપક—વડોદરા.

# સાક્ષરમાળા

સચિત્ર.

એક નવિનજ ઢખતું પુસ્તક. મુનંદા  
પારસી, હિંદુ લેખકો—દહી અને વીદહી  
છખી સહિત.

કિંમત રૂ. ૨-૦-૦

લખો:—

પુરુષોત્તમ વૃજલાલ,

અર્ધસર

કોઠીપાળ. વડોદરા.

તદ્દન ચોખ્ખુ માથેરાનતુ



તદ્દન ચોખ્ખુ.

કોઈ પણ જાતની બેજસેળ વગરનું  
હોવાથી દવાને માટે સૌથી સરસ છે. એક  
ખાટલી જરૂર મંગાવી ખાતરી કરજો. હિંદુ-  
સ્તાનનાં કોઈ પણ ભાગમાં ઘેર બેઠાં પહેલ-  
વતસ ૧ નો રૂ. ૧)

ગોવીંદજી વસનજી

ઠાકેર દ્વાર મુંબઈ.

લાઇબ્રેરી મિસેલેની

વડોદરા.

સચિત્ર ત્રિમાસિક.

આખા હિંદુસ્તાનમાં.

પેહેલુ અને ફક્ત એકલુજ.

અંગ્રેજી ગુજરાતી અને મરાઠી ભાષામાં  
લખાઈ, પુસ્તકાલય,

મુદર દેખાવ.

લવાજમ અગાઉથી (ટપાલ ખરચ સાથે)

રૂ. ૨

# Pamala

## પામખાલા



મેલેરયા, તાઢયો તાવ તથા તાવનો

ચુનંદો ઉપાય,

સ-તાવાર જણાયું છે કે મેલેરયાનો ફેલાવો મચ્છરો  
કરે છે અને સઘળા રોગોથી મરતાં લોકોની સામેટી  
સંખ્યા કરતા આ રોગથી મરતાં માણસની  
સંખ્યા વધુ છે.

તેનું ઝેર પેવસ થઇ જાય તે પહેલાં અટકાવો.

પામ—આલાજ

તેમ કરશે.

રાયપુરથી મીંઠ જ્યોરજ. કે. ગીલ્ડર લખે છે.

જખાસ્ટરનાં જંગલમાંથી મુસાફરી કરતાં મારી વાઈડ મેલેરયાથી  
પટકાઈપણ પામ—આલાજ ના ત્રણ ડોઝમાં તેણી  
દુશ્વર થઇ અને બોખાર આવી નહિ. ક્વીનીન  
કરતાં એ સરસ છે.

સઘળા ગાંધીઓ ને ત્યાંથી નાની મોટી બાટલીમાં મળશે.

હરજી મુલજી એન્ડકો.

તથા

શીંઠ છગનલાલ કવનાથદાસ,  
જુમા મસજીદ પોસ્ટ ઓફીસ આગળ.

મુંબઈના એજન્ટો



## ભાગલ્યા

## માળા.

નંબર ૬

નીચલી વાર્તાઓ છે.

૧ ચોરને પોત્તે ધુળ. ૨ આવભાઈ દરખા

૩ રાજની કદાણી. ૪ ગરીબ બીચારી

૫ દુન્યાસારી ૬ હીરાની વીટી.

૭ અંતની ઘડી ૮ અજબ નવેસમ

વેરી ૭ મિત્ર ૯

ગુલશનનાં મદાકો માટેની આજેટ છે.

દીમત બાર આના

મેનેજર—ગુલશન પ્રિન્ટિંગ

વર્કસ—નવસારી.

## ભાગલ્યા માળા.

નંબર શ્રી.

સ્વતંત્રની ૧૯૧૪-૧૫ ની ભેટ.

નીચલી વાર્તાઓના સમાવેશ છે.

અપાનીઝ વીરખાણાની કદાણી—હાના

પારસી રમુજ વાર્તા — — ભોમ ભોમ

" " — — ગામના ઉતારા

પારસી સંસારી " — — ખ્યારની ફેલેક

" " — — ગુલની છસ

" " સ્કેચ — — કુર્ધીઆયતી ભેટ

" " — — બુચાને રાખો

વિચિત્ર કદાણી—મુવેલાં છનાં યાથકે

" " — — યુવરાણીનું દરજ

હિંદુ વાર્તા— — — — — કમત

થોડીક નકલો વેચાતી મળે

કિંમત બાર આના ટીકીટ મોકલ

મંગાવી લે ૧૭.

ફક્ત થોડી નકલજ સ્ટોકમા છે

મેનેજર

# Painkiller

PERRY DAVIS

પેરી ડેવીસનું

પેન કીલર.

મરડો આંકરાં, દુખારો,

સકા કરી આંતરડાં ન ચોખાં રાખે છે.

અચણુચ માંદગી માટે જરૂર ઘરમાં રાખજો.

ચક્ર-જખમ-ધા-છરીના કાપ માટે



રામખાણુ ઈલાજ છે.

મોસા ઈ. સેકસા, મથુરાથી લાખે છે.

જ્યારે પણ મે પેન કીલર વાપર્યું છે ત્યારે અસર રામખાણુ થઈ છે, તે ગોવાય છે તેમજ બહાર લગાડી રાકાય છે. હમે પાસેની સઘળી દવાઓમાં તે હોમાને

સૌથી વધુ નર્સી છે.

સઘળા ગાંધીઓને ત્યાંથી મલસે.

નકલ્યાઓથી ચેતજો.

ખઈના એજ'ટો.

હરજીભાઈ મુક્તજી એન્ડ કો.

તથા  
મી. છગનસીંહ રૂઢનાથદાસ,  
લુગામસણ પોસ્ટ આદીસ આગળ.

# એક અસાધારણ તક.

ભાગંધ્યાની વસ્ત્રો સસ્તી મેળવવાની એક અસાધારણ તક.

શાહુચેરિં	રૂપા	૨-૮-૦	શયતાનનો સાથી	૧-૧૨-૦
મેહેશતનું અલકુલ	"	૧-૧૨-૦	ભાગંધ્યા માળા ન ૧	૧-૦-૦
વસ્ત્રો	"	૦-૧૨-૦	" " ૨ "	૦-૧૨-૦
ગોતી ગોરી	"	૨-૦-૦	" " ૩ "	૦-૧૨-૦
નુરે જેહાં	"	૧-૦-૦		

આ બાર રૂપાનો નવ વાર્તાનો લોટ રેન્ડે પારસલથી ફક્ત રૂપા

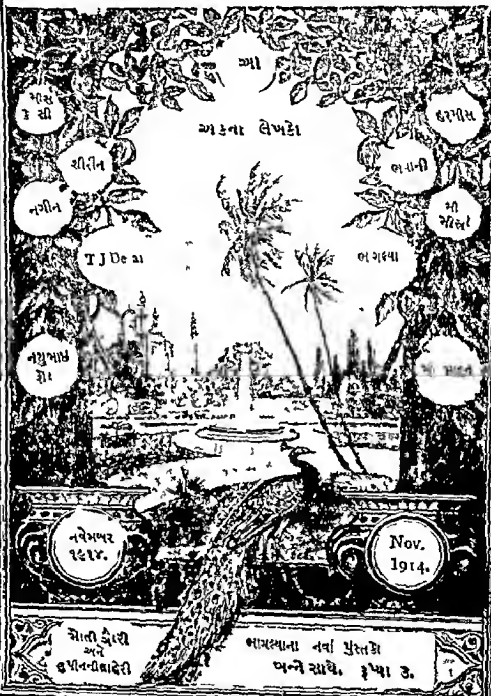
નવમાં આપવામાં આવશે પેકીંગ રેન્ડે ગાર્ડ બુક.

આ સેટનાં ઘણાજ થોડા નંગ બાકી છે. સ્ટોકમાં

તોડા આપવામાં આવશે.

મેનેજર—શુભશન પ્રિંટિંગ પ્રેસ નવસારી

# Gulshan. ગુલશન.



Printed and Published by Mr. DINSHAH K. BHAGALIA at the  
 "Gulshan Printing Works" NAVSARI. 10 11 12



# Painkiller

(DERRY DAVIS')

આ નામાંકિત જડજ શું કહે છે ?

## પેન કીલર.

દર વર્ષ હજારો જીવંતી બચાવે છે.

આંકરાં

દુખારો

મરડો

તેમજ આંતરડાંના દર્દો માટે રામબાણ ઉપાય.

પચાસ વરસ થયાં આખાં હિંદમાં કરોડો લોક તે વાપરે છે.

ડોઝ, લોઅર બરમાથી કેથરાઈન ઈવાન્સ લખે છે,

' પેન કીલર વગર મારું ગાલું સદાજ પણ ગળડે તેમ નથી. મારી નિશાળમાં તારાં  
જીક ઉપયોગ માટે હું એક ખાટલી હંમેશાં રાખું છું. જેવાં બચ્ચાંઓ ભોલી છુટાણુ આગળી  
કે ભોલીથી અરડાયશે પગ લઇ આવે છે કે તુરત પેન કીલર તેમને આરામ કરી દે છે. એક  
ખીજ ખાટલી મારા ઓરડામાં છે ને ત્રીજી મારી મુસાફરીની બેગમાં છે. છેલ્લાં વીસ વરસ પયાં મેં  
હજારો વખત પેન કીલર ફ્રેન્ક-ટેલમંદીથી વાપર્યું છે.

સધળા ઇવા વેચનારને ત્યાંથી મળશે,

નકલ્યાઓથી ચેતંજો

દુન્યામાં ફક્ત એકજ પેન કીલર છે.ત.

ચેરીડેવીસજ.

❧ રવતંત્રે. ❧

—❧—

ભાગદ્યાનું અડવાડિક પત્ર.

—————

છેલ્લામાં છેલ્લી જાણરો.

ભેદનાં પુસ્તક સાથે વાર્ષિક લવાજમ

રૂ. ૩-૮-૦

નમુનાનો ચાંક મંગાવશે.

મેનેજર

રવતંત્ર--નવસારી.

# કુંઠી જાહેર ખબરો



૧ Dawn Photographic Studio  
Photographers enlargers, frame  
& Harmoniam makers & repairs  
Gowalia Tank road-BOMBAY.

૨ Cheapest house for cycles &  
accessories **Binning & Co.**  
wholesale and retail dealers trial  
solicited 354, Grantroad-BOMBAY

વેચવાની છે.

૩ ઉત્તમ ફળદ્રાણી કલ્પો દ્વારા પા સહીથી વખ  
જીવેલા બગીચાની જેવી કે પાપરી, બાર જાતના આ  
કુસ, ત્રણ વરસની મોટા ફળની ચીકુ તથા તમામ જાત

ના મેવાની ધરાકને પાછળથી નીરાણ ચવુ પડે છે  
તાફીટ ફેટલોગ મંગાવો. લખો:—

પી. વી. બીલાડવાણે. રેથન—લીલાડ.  
(પી. બી. રેલવે)

૫ નવરોઝ એન્ડ કુ. ગોવાલ્યા ટેન્ક મુખાણ  
વિશાલની તથા ગામડી ખેરાણી પરફ્યુમરી, પેટ્રો  
મેડીસન, કટલરી, રેથનરી તથા દરેક ધરપટુ  
પરચુટમ્ સામાનના વેપારીઓ.

૬	પી.	કરાણીની	કુ.
	ફેન્સી	કાપડનાં	વેપારી.
	દાઢકલાસ	ટેલરીંગ	મધ્યમ
	બાવ	રેલ્વે	ટાઇલ

૭ ભારતના પુસ્તકો. ગાદુબેર, ભાગ્યોઆ  
માગા નંબર ૧, ૨, ૩, ચપનાનનો સાળી, બે-  
હેસતુ. જીવજીવ વાર્તામાળા-રેડોમાં છે. મંગાવો  
શુલકન પ્રીન્ટિંગ વર્કસ-નવસારી.

૮ સુન્દર મોડર્નિંગ-હાથમાના કાચ તથા શામ  
રશી વરમાના તેમજ અંગ્રેજી આંખે ઉડી વળજે  
તેવાં ચીત્રો વેચનાર તથા ફ્રેમ મેક

હરગોવીંદ ધરમસી, મીરમ્ સીટ મુખધ

૯ " ગાયના, કમરના, તથા સંધીવાયુસરખા  
જાલીમ દરદમાંથી મુક્ત કરનાર ઇસ્ટ ઇન્ડિયન  
મેડીકીયલ બામ " અકસીર સાખીત થયું છે લખો  
કે. એન્ડ, એ. કંપની ધોરાજી."

૧૦ તદ્દન ભેટ- રેલ્વે એક્સપ્રીસ વીમાની જે  
લીસી ઉપરાંત ખીસ્સા ધડીઅ  
જા આ લેડીવોચમેટ મેળવવા હોય તો એક આનાની  
ટીકટ બીડી યોજના મંગાવો.

અમરશી લક્ષ્મીલાઈની કું. નકરાણ સીટી

૧૧ The Premier and Cheapest House  
in India. for Photo requisites Large  
stock of various camera, kodaks, film  
and all accessories. Camera repairs

our speciality—amateurs works  
carefully and promptly executed.

S. Mahadeo & son.

54, 56 Hornby Road, BOBAY

૧૨ કુદનાન સવર, પરમેડીવડીકલી, વેલ્ટેબલ લેક્સ  
ટ્રોવ ટોનોપ્રોફેસી તપાસી દુર કરનારો સરખત ચી-  
રપ-ધુગર કોર્ટોગ દોઈમાં રહેત દમારેજ ત્યાં થાય છે  
૨૮ ડી. રામર એન્ડ કું. ખેતીવાડી ૧૧મી લી, મુ. ઇ.

૧૩ સ્કા કમ્પાની બંગડી તથા વીડી છુટક તથા  
સ્વચ્છ મગરો તથા લાથી ફાંતોને પ્રેન્સ લાપકની  
શીમે મગરો વેપારીને કમીશન આપયું. લખો.  
ફીચો મણીલાસ માધવજી દીવજદર(કાડીવાલા)

દવાના ધિયારા પી પાને કોં હેરાન થાઓ છો.

કુખ દરદેથી નિરાળી ખરી તનદુરસ્તી યા શકિન લેછતાં હોય તો વાંચો-અમેરીકાનાં  
શ્રીઝીકલ કલ્ચર ખાતાંનાં પ્રખ્યાત અરનાર ગેકેફેનની

# જીવનશક્તિનું બંધારણ.

( Building of Vital Power. )

શરીરની સંપૂર્ણ સુખાકારી માટે સાદી બાયામાં સાધારણ લેડિકાને સરળ-વેહેવાર પથ સ  
જાન આપનાર પુસ્તક-ચીત્રો સહીત, કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

## દવા વગરનો દાકતર.- ( ભાગ ૧ લો.

કિંમત ૧૦ આના.

ચોડીજ નકલો હવે બાજી રહી છે.

કુદરતી ઈલાજોનાં હારમાળાનાં પુસ્તકો.

- નાં ૧ કબજીયાત (Constipation) આ ચાપુ દરદે દુર કરવાના કુદરતી ઉપાયો ૦-૩-૦  
નાં ૨ દુધનો ખોરાક (Milk Diet) ને કેમ લેવો અને તેનાથી મળના અમુલ્ય ફાયદા ૦-૪-૦  
નાં ૩ ખાહી-ફાયરોગ (Consumption) નો દુર કરવાના કુદરતી ઉપાયો. ૦-૬-૦  
નાં ૪ આંતરડાને પાણીથી ધોવાની રીતો ચીત્રો સાથે ..... ૦-૩-૦

ઉપવાસ (Fasting Cure) હરેક દરદો એકલો કુદરતી ઉપાય તે કરવાની સમજણ-અને  
તેથી મળત બેઢક ફાયદાનું સંપૂર્ણ પુસ્તક પુષ્કળ ચિત્રો સાથે ચોડાક વખતમાં બહાર પડશે.

ફીઝીકલ કલ્ચરની-સાદી કશરતોના નકશા  
વગર ઓળરે-માત્ર શરીરનિજ કલ્પેસ સહકાષ્ઠ્યા ધરમાજ કરવાની ચમ્પ શકે એવી હીલચાલો  
નાં નકશા સમજણ સાથે, અગ્રેજ તથા યુજગતી બન્ને સાથે. કિંમત ૦-૧૨-૦ તથા બીજા  
જુદા નકશાઓ. વિગત માટે લખો:—

'POSTUM' પોસ્ટમ ઘડમાંયિ જનાવેલી કાશી, ચાંદ, કબજાયાતને તોડનાર રવાદીજ પીણું  
નાં રતલી; ૫૦] કપ આ ચાંદ એટલો કિંમત રૂ. ૧-૨-૦  
નાં રતલી ૧૦૦] કપ ચાંદ ચાપ કિંમત રૂ. ૨-૨-૦

Mcinnon વેજેબલ સાપુ જુદા જુદા ભાવે માટે લખો.

એકલા એજન્ટ બે. પી. માદન.

અમેરીકાના શ્રીઝીકલ કલ્ચરીસ્ટ.

• હિંદુ હોમ સાંસ્કૃતિક,  
બાદેરગામ માટે એજન્ટોને લખો.



# અમૃતાંજન.

અમૃતાંજન એ દેશી દવામાંથી હિંદુસ્તાનમાં તૈયાર કરવામાં આવેલું છે. તેના ઉપયોગ માત્ર શરીરમાં જ્યાં દુખાવો હોય ત્યાં લગાડવામાં જ કરવાનો છે. એમ કરવાથી દરદ નલદીજ મટી જશે.

માથાનો દુખા, માથાનું શુળ, ગળાનો સર્વ જતનો દુખાવો, લચક, છાતીનો ઠંડીના વિકાર, સંધીવા, કમરનો દુખાવો, હેઠ, ઘા, વગેરેના દુખાવો એ સર્વ રોગો પર આ ઔષધનો લેખ ચોપડવાથી તરત આરામ થશે, કિંમત માત્ર ઓઠ આના.

દુથ પાણિડર.

કિંમત માત્ર બે આના.

દાદરની દવા.

સુકી ખરજ, દાંદર વગેરે ચામડીનાં દર્દો આ મલમથી સારા થાય છે.

કિંમત માત્ર છ આના.

અમૃતાંજન ડીપો,

૧૦૫, શીઅર રોડ, કોટ-મુંબઈ

## સાચી સલાહ.

કબજિયાત અને અડચી મટાડવાના, લોહી સુધારવાના, વિર્ય વિકારના ગમે તે રોગ દૂર કરવાના, ગમે તે જતનાં અન્ન ગમે તેવી કમજોરી નાબુદ કરવાના, અને સ્મરણ રાકિતને સ્વ-તેજ કરવાના દેવી ગુણો અમારો

## મદન સંજરી ગોળીઓ.

ધરાવે છે એવી સાચી સલાહ તમામ વિદ્વાન વધદા અને બાહ્યશ ડોક્ટરો પોતાના દરદીઓને આપે છે.

કિંમત-ગોળી ૪૦ ની ઢબી એકનો રૂ. ૧

વધુ વિગત માટે અમારું તદ્દન મફત ગળતું 'વૈદ્ય વિદ્યા' નામનું ૧૨૮

પાનાનું વર્ષદીપ્ય પ્રતક મંગાવો. રાજવૈદ્ય નારાયણજીકેશવજી જામનગર-કાઠયાવાડ

ખાંચ ઓરીસ-નં. ૧૮૭ કામપાદેવી-મુંબઈ



ધરણ્યોને જુવાન થવાનો જમાનો તે  
વળી શું!!  
ખીઝાએ ઠસતૂન તૂનીયા.

“ અસહ્ય ઇસ્તમ્બોલમાં બનેલો. ”

યાને ઇસ્તમ્બોલી ક્વચિત્ જેવી રોખીન પ્રકરણે સફેદ બાવને  
કાળા કરી શકે છે આ કલ્પથી બાવનો રંગ કાળો બમર બને છે  
એટલુંજ નહિ પણ ખરી ગણ્યા બાવની જ યાએ નવા બાંસ ઉગે  
છે એ એક નુસખો છે, અને જમજાહેર થ નો છે એની ખરી  
ખુબીઓમાં એક તો એ છે કે માયાની ચીમડી ઉપર ગાય પડતા  
નથી તેમજ બાસ વાસ ભારતા નથી વાપરીને ખાતી કરે.

હીમત રૂપીયા બે પોસ્ટેજ સ્ટુક.

ટેલીગ્રાફ એન્ડ ઇલેક્ટ્રીક હાઈવે નં. ૨૨૮૭

મળવાનું ટેકાણું—

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ક.

૨૧, બેક સ્ટ્રીટ ફાટ મુબમ્બ.

ધાય આઈની ચોક હાલ્લી

માઠ ગુલામઅલી ગુલામહુસેનનીકું ટાઇલ્સ મારખ ન તથા સ્ટીલની સીલિંગના વેપારી

રૂ. ૧૦૦ ઇનામ.

તાવની રામજાણ દવા.

આ દવાથી કોઈ પણ જાનનો તાવ ના ઉતરે તો લીધેના પાંચ પાંચ આપીશું આ દવાથી  
એ ખીઓ તાવ નથી ઉતરતો એમ સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ નું ઇનામ આપીશું. જાણી ૫૬ ની  
ડબીની કો. રૂ. ૧-૦-૦

રાકતીની દવા.

રાકતી સજીવનમાં શક્તિ લાવવાનો યુક્તિ નથી એમ સબીન કરનારને રૂ. ૧૦૦ ઇનામ  
મળશે. રૂંદે જાતની નખખાઈ દુર કરી પુરતવ વધારે છે જલ્દાવરથાવી અગર ખીજા કારણોથી  
કમી થયેલી શક્તિ વધારે છે નામરદાઈના ફરદો અને નસોની નખખાઈ દુર કરે છે જાણી ૧૦૦  
ની ડબી ૧ ની કો. રૂ. ૨-૮-૦

ધાતુ વિકાર—નામનું પુરતક એક ડાઈ લખનારને મફત મોંઘવામાં આપશે

શા. ગીરધરલાલ દેહાનજી.

હો: એશીયા—પોળકા, ગુજરાત

ધાય એશીય—મુબમ્બ, મારકાફ

ગીરધર આંધાસવ.

• છીપો આલ, બી. વધારસીલાસની ફું.

કામળ પત્રનો વ્યવહાર હેઠ એશીસે કરવો.

# તમેને શું જોઈએ છે?



હમે દરેક જાતનું નવું તેમજ સેકન્ડ હેન્ડ સાંચા કામ યુરોપ, અમેરીકાથી

ખાસ મગાવ્યે છેએ. વ્હારડેલનાં પ્રિન્ટીંગ, તથા લીથો મશીના નવખ કામ માટેનાં

અને ફોટોઝીકોનાં અપ-ટુ-ડેક ટેબલો અને મશીના, કટીંગ, સ્ટીચીંગ તથા પરફેક્ટીંગ

મશીના તેમજ સ્ટીરીઓ મશીના હમે ખાસ મગાવ્યે છીએ.

તાત્કાલિક જરૂયાતને પહોંચી વળવા આ મશીનરીઓના સારો જથ્થો હમે

સ્ટોકમાં રાખ્યે છીએ.

એક જ વાર અગ્રભાવશે.

## પેરોલ મેકસીમ કં.૦

સીતારામ ખાદીંગ,

મુંબઈ.

# હંગીનું ખરુ મુખ તે શું.

હંગીનું ખરુ મુખ તે આંખ છે આંખ વગરનો અવતાર નકામો છે તમે જો  
આંખના કાંઈ પણ રોગથી પીડાતા હોય તો ફક્ત એકજ વખત અમારો શુદ્ધ  
મોતીનો સુરમો વાપરો. આ સુરમો થોડા વખતમાં આંખના તમામ દરદાને જડ  
મુળથી નાશ કરી આંખની ચુમાવેલી રોશની પાછી લાવે છે 'વગી આ સુરમો વાપરનાર  
ને સફાઈ જરૂર નથી, એક વખત વાપરી ખાતરી કરો તોલા ૧ ના રૂ. ૪ ચાર

વેરા ઇસાલ મુસાલ મુરમાવાલા

ભાનનગર—કાઠીયાવાડ

## “ દીલે આરામ ”

દર માને દેકારા બધ નિયમીત બાહર પડવું ચોખા-ચુ.

નામ મુજબ કામ !

૧. “ અડો પીછી ”—રમુંલ વાંચણો !

દોંગી કવીતા—હસાવનારા સકેચો !!

બે મોટી ચાલુ વાર્તા—પા કુંડી કુંડી વાર્તાઓ !!

લાઈટ રીડીંગ—રસીકું બરચક અને ચિહ્નર !

વાપકિ લવાનમ રૂ. ૩૭ પોસ્ટેજ સાથે છુટક નકલ ચાર આના.

ચાર આનાની ટીકીટ બીડવે.

નસુનાની નકલ તરત મોકલીશું

મેનેજર પ્રોપાગાન્ડા, આર. ફરામલ. કોફરકે મારકેટ મુંબઈ

# એક અસાધારણ તક.

ભાગલ્યાની વાર્તાઓ સસ્તી મેળવવાની એક અસાધારણ તક.

શાહુચોર	૩પા	૨-૮-૦	શયતાનનો સાથી	૧-૧૨-૦
બેહરતનું બુલંબુલ	"	૧-૧૨-૦	ભાગલ્યા માળા નં. ૧	૧-૦-૦
વાન્તામાળા	"	૦-૧૨-૦	" " ૨ "	૦-૧૨-૦
મોતી ગોરી	"	૨-૦-૦	" " ૩ "	૦-૧૨-૦

આ બાર ૩પાનો આઠ વાર્તાનો લોટ રૂ. ૧૨૦ પારસલથી ફક્ત ૩પા

આઠમાં આપવામાં આવશે. પેકીંગ, રહેવા બાજુ બુલંબુલ.

આ સેટનાં ઘણાજ થોડા નંગ બાકી છે. સ્ટોકમાં હશે

તેટલા આપવામાં આવશે

મેનેજર—ગુલશન પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ, નવસારી

# गुलशन.

## Gulshan.

सं. ६८८ — प्रेसर्स ए. ३७६५

हारवुड स्ट्रीट क्रो २१, बोम्बे

सं. ६८८, ए. ३७६५

Kombar Sale Representative Mr. H. S.

Mistry - The Dawn Studio Gwalior Tank Room

London Agent - Messrs E. W. Harwoods

Co. 21 Warwick Lane.

London. E.C.

( पुस्तक ५ भु. ) ६८८ नवंबर १९१४ ६८८ अंक ११

### सांकेतिक.

विषय

वेपक— भु.

१ India & England ... ..	T. J. Desai	१०
२ प्रसूता ... ..	दरभिस	१२
३ संप्रदाय ... ..	अवि भगतीसंकर	१३
४ शुद्धता के अर्थ ... ..	दरभिस	१५
५ देवता के अर्थ ... ..	भाषाया.	१७
६ Lata के B. Ambalalbhari ... ..	T. J. Desai	२३
७ नभसंकाश नभसंकाश ... ..	भिस. के. सी.	२७
८ अथवा अथवा ... ..	भा. ही. भिसी	३५
९ अथवा अथवा ... ..	भा. भा. भा. भा.	३७
१० नभसंकाश नभसंकाश ... ..	अवि भगतीसंकर	४०
११ नभसंकाश नभसंकाश ... ..	दरभिस	४१
१२ नभसंकाश नभसंकाश ... ..	न. शु. मे. दत्ता.	४२
१३ अवि अथवा अथवा ... ..	अवि भगतीसंकर.	४३
१४ अथवा अथवा ... ..	भिस थीरीन.	४५
१५ अथवा अथवा ... ..		४७
१६ अथवा अथवा ... ..	रो. नभसंकाश	४८
१७ नभसंकाश नभसंकाश ... ..	T. J. Desai	५७
१८ नभसंकाश नभसंकाश ... ..	भिस थीरीन	७१

# INDIA & ENGLAND.

---

Be up, Ye Sons of India !  
And form a Loyal ring,  
Let in our Viceroy Hardinge,  
And sing :—“ **God save the King**

(2)

The mighty Land of India,  
Hath many a monarch seen ;  
But shines out Great Victoria,  
As India's **Empress-Queen !**

(3)

O Mother of many a Nation !—  
With whom shall I compare ?—  
The Loyal sons of India,  
Have **thrived** beneath thy care.

(4)

Imperial Crown of India,  
Now decks H. M. the King—  
The Grandson of Victoria—  
Then let us merrily sing :—

**Chorus—God save our Gracious King !**

(5)

No wonder, like Victoria,  
He hath a goodly heart,  
From where King Edward leaves us,  
He takes a noble start

(6)

Now Rule, Imperial England !  
Now rule the waves, so wide !  
Thy sons and sons of India,  
Now guard thee side by side.

(7)

O just the Combination,  
That each so sorely needs—  
The heads of saintly sages,  
The hands of valiant deeds.

(8)

Then up Imperial India !  
And pray for ever more—  
That glories of **Britannia**  
May spread from shore to shore

**Chorus—God save our Gracious King !**

(9)

O what a **Crown of Glory**  
**Adorns the British Dame,**  
Where Britons' Flag is hoisted,  
They share their **Name and Fame !**

(10)

It is no novel story,  
That chants the human mind,  
No country can beat England—  
In Love of Fellow-kind.

(11)

No slave can breathe in England—  
Unless his shackles fall—  
For, Freedom is the Passport,  
That Britain gives to all.

(12)

Then up, Ye Sons of India !  
With grateful hearts unite,  
And with **Three Cheers for England !**  
Our **LOYAL SONG** recite :—

**God save our Gracious King !**  
**Long reign, King George the Fifth !**  
**God save the King !**  
**Send him Victorious,**  
**Happy and Glorious,**  
**Long to reign over us,**  
**God save the King !**

Trimbakrai Jadavrai Desai,  
Barrister-at-Law,



ક્યાં નેશા! ક્યાં નડે! અરે તે પ્રભુતા!  
હા! 'સાચ અને સત્યમાં- ખરે છે પ્રભુતા.  
અમર- રાત દીન તમ નેલેવો નામ "દાતા"  
તો ત્યાં પણ જરૂર મળશે, અખુટ પ્રભુતા!  
આત્મરણ રૂઝાથી, રહો કૃત ગાતાં  
તે ત્યાં થીજ પ્રકાશશે, જરૂરજ પ્રભુતા.  
બસે ક્યાં હોય, યા, ન હોય સાટાં  
તો કરને જીવાળ જાઈ! "કે જેમાં પ્રભુતા,  
નથી ને'તું ધન, ના-જે'તા માન મોટાં  
જસ, હાલ તેજ મોટો, નયાં 'સાચ પ્રભુતા'  
સાત શાને ઈશ્વર! છે શિયળમાં પ્રભુતા!  
જલિ શાને તપશ્ચય! પુનનમા પ્રભુતા  
વિર શાને વિરલો, ! છે વિર્ધમાં પ્રભુતા,  
સ્નેહ શાને સંગીન. ! સંખ'ધમાં પ્રભુતા  
શુણ, જ્ઞાનમા, શુણાયલુ.—આપોરે પ્રભુતા  
ધામે સંસાર શાન્ત, આ મુજ "પ્રેમી દાતા"।



# કાવ્ય માળા.

કવિ—કાવાનીશંકર નરસિંહરામ

સખરસ / સખરસ !

( ગીત. )

અમાસની રાત્રી, પડવેનું વહાણું,  
 સખરમે' દહાડે, સખરસ ! સખરસ !  
 રમણિક રાત્રી, વિજયી વહાણું,  
 દિપોત્સવી દા'ડે! સખરસ ! સખરસ !  
 તિર જુમી માંહિ, વિજયી શ્રી નિકમ,  
 આર્ય આ જુષણ, સખરસ ! સખરસ !  
 સોનેરી સાહી, કવ્યનની કલમે,  
 લેખો લખાણા, સખરસ ! સખરસ !  
 કવિતા કથાવી, કવિજ્ઞોની કલમે,  
 ગીતો ગવાણું ! સખરસ ! સખરસ !  
 વિજયી મીં વિક્રમ, જયની જયંતિ,  
 સુખહારી સંવત, સખરસ ! સખરસ !  
 પ્રણ પરાક્રમ, પરદુઃખ વાજન,  
 જગ માંહિ જરાવત સખરસ, સખરસ,  
 સુખકદ ! સુખકદ ? વિક્રમનું વર્ષ,  
 ગુણ ગાય ગુણવત, સખરસ ! સખરસ !  
 સિંદુરી શેલે, ગગને ગલીચો,  
 જુવ જુવ જોલે, સખરસ ! સખરસ !  
 લીલાથો લોભે બહુધા ખગીયા ;  
 કોયલ કલ્લોલે, સખરસ ! સખરસ !

મેના, મયુરો, નદે પેર નાચે;  
 ડોલરની ડાળે, સખરસ ! સખરસ !  
 સાત્રિવક શુરો રટિ સાધુ રામે !  
 મંદિર માળે, સખરસ ! સખરસ !  
 વાંજત્ર વાજે મંદિર મહેલે,  
 ગીતો ગવાતાં સખરસ ! સખરસ !  
 આનંદ આજે, રસ ખુબરલે,  
 પય-પ્રેમ પાતાં સખરસ ! સખરસ !  
 મંદિર મંદિર, વાજત્ર વાજે,  
 વિગ્રો વદે છે સખરસ ! સખરસ !  
 શેલે છે સુન્દીર અવાસ અંદર;  
 જન દાન દે છે, સખરસ સખરસ  
 જન સૌ જમે છે. ષકવાન પ્રિતે;  
 ખીર, ખાંડ, ખાજ, સખરસ ! સખરસ !  
 રસિયા રમે છે, જમીને જલેખી;  
 વાજે છે વાજાં, સખરસ ! સખરસ !  
 શુભ આ શકુનો, શુભ આજ સંવત  
 હિન્દ માંહિ હરે, સખરસ ! સખરસ !  
 ભુદેવ ભણુતા, શુભ આજ રતોત્રો:  
 વાંચે છે વેદ, સખરસ ! સખરસ !  
 શુભવંત ગણુતા, ભારત ભુમીની;  
 ભક્તિના ભેદા, સખરસ ! સખરસ !  
 જયરંગ, જયરંગ, ભારત ભુમિના;  
 ભડતો ભણે છે, સખરસ ! સખરસ !  
 ઉરમાંહિ ઉછરંગ, ભવાની ભુપર;  
 સપરમે દહાડે, સખરસ ! સખરસ !

ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ.



ଅମଳ-ବିଜୟ

પવિત્ર પ્રવાહ બધાં હજારોના ખર્ચે હતમ કીધા કામ વચ્ચે હજારો શીસસૂશીઓની ખુબીઓથી ભરપુર યોગ્ય સ્થાને તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે, તે આતશની રચના મોહકતા બાકી રહે અને પવિત્ર ખુરદ આવા વચ્ચે જોતા શુ પેટ ભરાઈ જાયથી આ નખોજી બાજી ખેલવા ઉપર લક્ષ લગાડે છે.

જેટલા વખતની તેઓની કહેવાતી મોજ તેના અમકાગથી ભરે છે. તે કરતા બેવડા તેવડા અવસર સુધીની પાછળનો મદદો શુ તેઓને મળતા હીન થવાથી બદ ગંધથી ફર રાખે છે આ બાન-ખુરે છે !

આવો દારુગોળાનો શોધકને શુ આપણે શીરસ્તો કહીશું કે દૈત્ય ! ખરું છે કે ગમે એવી અતુલ્ય થએલી વાત આપણે જોએ કહીશું તેઓ ત્યારેને ત્યારે તે ઉપર ધ્યાન આપશે કે તેઓની લાગણી તેટલાંજ પ્રમાણમાં તોવ થયેલી હશે.

શુલશનના બાગમાં કુવારા ઉડી રહ્યા છે. શુ બધા ત્યાંજ ઉભા રહેશે ? ના !

શુલશનના બાગના કુવારા માહેથી રપસની જલધારા, જે ખુદ નીચેથી સ્વચ્છ આવે છે તે પીવા જે કેટલાંકો રોકાયલા છે. તેમને દેખતા હોવા છતાં પોતાને જે પાણી તરફ લાગી છે તે પીવાને માટે જરા ધીર જથી ચોલવા બદશે.

કુવારામાં જમા થયેલા પાણીને પીને કેટલાકો ચાલતી મુકે છે. તેમાં પછી દોષ કેનો !

શુલશનના બાગમાં તરેદવાર ચીંતે છે. તે માહેયાં જેને જેમ લાગે તેમ પ્રારંભ કરે છે. એટલા સહને ગમે તે ઉપર અમલ કરે.

અલબત્ત શુલશનના બાગમાં આ જગના બાગમાં ફારી ચીંતે સમય કાઢ નેવળી દલદળી બાબદોથી ભરપુર ચીંતે જોઈ છે પણ તેથી તે ઉપર ધ્યાન દેવું આ તેમા તલવાદ કરવો આ તે

જે, એટલે તે માહેથી મોજ મેલવવીનું જોખમ એવું કશું નથી. ભલે ચીંતે ગમે એવી બંધાયેલી હોય. ફક્ત તદ્વાત જાવા માટેના ત્યાં જોડવાઈ હશે.

વલી કેટલાકો કહેશે કે એતો કમચીજ એવું સુંજ પડતુ હોય પણ જોવાની સૂધ્ધ ઠેકાણે છે, તેઓનો તો ધર્મજ છે, કે આડે જતાને કાંઈક એતવણી આપવી. તેમ કરવા બદલે તેની પડખે આટલુંજ રહીને “ કે એ તો આ કમ ” કહ્યા રહેવું એ ઠીક નથી.

માટે ફટકાડા ગદસે બીજી ઘણી જાનની રમત ગમત છે, કે જે માહેથી ઘણી ખુશાહી મલતી રહેશે.

શું આ પ્રસંગે એ બધા પૈસા મેગા કરી ગરીબ વર્ગને સારૂ જમણુ આપવા યોગ્ય નહીં કેલવશે ! તેઓની ખુશી થતી આંતરડીનો પ્રેમ પ્રકાશ પેલા કુસ થઈ જતા દમ વગરના પ્રકાશ કરતા ઓછી નીવડશે !

**શુલશનનો**

**૧૯૧૫ નો જાન્યુઆરી અંક**

**ફક્ત હિંદુ બહેનોના લેખ વાળો થશે.**

**આ અંક**

**ઝોનરેબલ મીં રમણભાઈ મહી-પતરામનાં પત્નિ સૌં મહેન વેંધ્યા બીં એં ની આગેવાની હેઠળ તૈયાર થશે.**

ખોલવું એક છે. સાંભળવું બીજું છે. અને કરવું કાંઈ જુદું છે. ભલે આપણા ખોલવા માટે આપણુ ઉપર કાંઈ સારી આ કડવી ટીકા કરે ! પેલા માટે તો કાંઈ ખોલવુંજ નથી તેમજ દરખાવું નથી. બીજા માટે કાંઈ કાંઈજ નથી. પણ કાંઈ આપણી વાત આપણા દુહિ પોતાની મતલબને પેશ પડતી બીજાં આગળ

ખોલી રીતે ફરવીને સમજાવે જેને માટે આપણને એટલીજ ચિંતા થાય છે કે પેલા ખોલું સમજ વનાર આપણી દાન રીતી ત્યાં દરદાર રાખતે નથી. કારણ કે તેના પોગળ પુટી જાય માટે જેને જે ભાવે તે કરે જે ઉપરથી પોતાની સકિત મગજ સકિતવુ તે તેલ માપ લારે છે.

સેવટે આ લખાન વંચાયું હશે ત્યારે દિવાળી આવી અને ગણ દશે.



દોલતે દુન્યા.

સમ્પત્તિ

ભાગવત.

( પ્રથમ પાઠ )

( શાહુચાર લુપ્તીનની કહાણી. )



આ માટે આપણે સરચાલ તપાસી શું.  
તા. ૧૬ મી એપ્રિલે સુરવારને દિવસે સદવા-  
રના આર કલાકે મિયાં મિહું આસેની લુપીન  
પોતાની સાથી અજબ દિમતવાન ચોરી કરતાં  
પકડાઈ ગય છે. અને જણાતાં તે નદાસી છુટો  
છે અને નદાસવા જતાં તે ખંડપર વાળા ભાગ  
તરફ ગેળાથી વિધાઈ બે જાન ચમને પડે છે.  
તે મહા મુશ્કેલીએ છોડે છે પણ પાછો પકડાય  
છે પણ દેવળમાં જવાની આશાએ તે જોડમત  
કરી જેમ તેમ તે તરફ ધસડાતો ચાલ્યો જાય  
છે, તે દેવળમાં બોંધકે છે કે જેની દરતીની  
અખર તેને અકસમાતિક તપાસ કરતાં પડી  
હતી. તે એટલું જ કમ્પે છે કે તે જો તે બોંધ-  
રામાં જમને પડે તો સહેલાઈથી જમી શકે.  
બારે મુશ્કેલીએ તે ત્યાં ધસડાતો જાય છે તેવા  
માં થોડે વાર દુરથી તે કોઈનાં પગલાં આવતાં  
સાંભળે છે. દુઃખથી આજે જ થયેલો તથા બારે  
નિરાશમાં ડુબી ગયેલો તે પોતાની છાંદગીની  
આખેરી આવેલી સમજે છે. તે દુઃખન ત્યાં  
આવી પુજે છે અને તે કોઈ જ નહિ પણ મેડો-  
આજબ સારાદ ખરનાડ છે.

આપણા આ નાટકના આ ત્યારે ઉપોદ-  
ધાત થયો. પેદસો પડેલો ત્યારે આપણે લાંબ  
નાંખીશું.

આ જનાવને લગતી મળેલી બીજી વિગતો-  
ની સાથે મન કલ્પનાની સાંકળ શું ચતાં આ  
જન્મે વચ્ચે શું બનવા પામ્યું તે આપણે સહેલ  
પામી શક્યે છીએ. તે જાતુ જવાન અને સાદ-  
સિદ્ધ છે અને તેણી આજળ દુઃખથી અજોજ  
થયેલો તથા લોહીથી અઝરતો જવાન પડેલો હતો  
કે જેને તેણીએ પોતે જાજમી કરી તેનો જાન  
જામમ લીધો હતો. શું તે કમનસીબને ત્યારે  
નેણી સપાડે?

તેણી માનતી હતી કે કુલેલનો તે ખુની દ-  
તો છતાં તે કોણ એવી હતી કે તેનો નિશ્ચય

કરે? મશ્વર પોતે પોતાનું કામ ક્યોં જાય છે તે  
માં તેણીને વચ્ચે આવવાની શી સત્તા હતી?  
હું માનું છું કે લુપીને તેણીને ભાગા તુટા  
સખ્દોમાં તે ખુનતો બોલાસો ક્યોં હશે અને  
કુલેલના ખુની તરીકે મારકવીસ હતો તેની તે-  
ણીની ખાતરી કરી હશે. પોતાની ખાતરી થવા  
પછી તેણી શું કરે?

કોઈ પણ તેમને જોતું ન હોતું. વીક્ટર તો  
દરવાજા આગળના બારણાં હતો. એકાગ્ર  
અગાસીપર હતો પણ હાલ તે તેમને જોઈ શકે  
તેની હાલતમાં તો હોનો જ નહિ. આહા ત્યારે  
તેણી તે જાજમી થયેલા સખ્દોમાં શું કરે? તેને  
સપાડવા માટે શું તેણી વાજખી હતી?

આખેર કરેને પણ તે જવાન નાર હતી.  
તેણીને અત્યંત દયા આવી સ્ત્રી જાત ગમે. તેવી  
સખ્ત છતાં બેઠીને દયાળુ હોય છે એટલે દયાથી  
તેણી દોરવાઈ ગઈ. બીજી પળે લુપીનની સમજા-  
વટથી તેણીએ પોતાના રમાલથી તેના જાજમ-  
પર પાટો બાંધ્યો કે જેથી જાજમમાંથી લોહીના  
નીકળે નહિ અને લોહીના દાઘપરથી તેની નિયા-  
ન મળે નહિ તે બાદ તેની ફરમાસથી તેણીએ  
તેનાં જગવામાંથી દેવલની કુચી કાઢી બારણું  
ઉઘડી તેને પોતાનાં ખમાને ટેકા અંદર દાખલ  
કીધો. તે અંદર જવા પછી તેણીએ પોતે બહાર  
થી બારણું બંધ કર્યું અને ઝાડી તરફ ગઈ,  
જ્યાં એકાગ્ર તેણીને આવી મળ્યો.

બોધારાનો પથ્થર ખસેડી તેમાં દાખલ થ  
વાતું પુરતું જોર લુપીનમાં આવે તે આગમજ  
જો દેવલમાં તપાસ કરવામાં આવી હોય તો  
લુપીન મજાલથી તેમના હાથમાં સપાડા જાત,  
પણ છ કલાક પછી આ તપાસ થઈ અને તેથી  
વળી ફક્ત ઉપર ઉપરથી જ એટલે લુપીન ખમી  
ગયો. પણ તે દોલતથી જાણ્યો કે જો બાતુએ તેને  
મરણ તોજ જાજમી ક્યોં હતો તેનાથી જ તે  
જાણ્યો હતો.

આ પછી પોતાની મરજી યા ના મરજી છતાં મેડમો-ઝાઇસ સારાહ લુપીનની દોસ્ત થઇ પડી. તેણીએ તેને સપડાયો તો નહિજ પણ જે બોયસમાં તે સંતાયકો હતો ત્યાં ચોરી છુપીથી જઈ તેની આકરી બરદાસ્ત કરી તેને બચાવ્યો, નહિ કર શોધી જવાથી તે અશકત થયેલ જિ. માર પોતાની મેળે આર્થો જત આ કારણે તેણીએ તેને મદદ કરવાનું ચાહું રાખ્યું.

આ મદદ કરવા જેકે પહેલાં તેણીને જાણ મુશ્કેલ લાગ્યું હશે પણ તુરત તે સહેલ થઇ ગયું. તેણી જાને ચંચળ અને કુનેહ બાજ હોવાથી બહુ સફાઈથી કામ કરી શકિત હતી. દરેક સ્ત્રીજનો પહેલાંથી વિચાર કરી રાખી તેનો નિઃશ્વ કેમ કરવો તેની પેરવી કરતી હતી. આ કારણે તેણીએ મેડમો-ઝાઇસ આગળ પોતાનો પિતૃ-શુ કરતાં જુદું જ વર્ણન લુપીનનું કર્યું હતું. તેણીને ચોકકસ નિશાનો જે હજી સુધી હું નહીં શક્યો નથી તે વડે જાણી શકી હતી કે સાહેબ બહાદુરનો ઘોડાવાળો લુપીનનો મદદમાર અને માણસ હતો. તેણીએ તેને ચેતવ્યો અને તાકીદે ઓપરેશન કરવાની ખાસ જરૂર જણાવી અને મારી ખાતરી છે કે તેણીએજ પોતે લુપીનની ટોપીને બદલે બીજી ટેસ્ટો દીધી હતી. પોતાનો જાન લેવાની ધમકી આપતાં 'પેડુ' ફરમાસુ અગળ પણ હું ધારું છું ત્યાં સુધી તેણીએ પોતેજ પોતાની પર લખાવ્યું હતું. આ કામ જ પછી તેણી પર ચક્રમંદ થવાનું કોઈને કંઈ રીતે કારણ મળે ?

જ્યારે સાહેબ બહાદુર આગળ હું મારી પહેલી તપાસને લગતાં વિગતો કમીલ થઈ ત્યારે તેણીએ મને આગલે દિવસે સાંજે ઝાડીમાં ભરાતો જુવાનો જોવાની હાકલત જણાવી સાહેબ બહાદુરને શકમંદ કરી મને પોતાને ચુપ કરી મુક્યો હતો. આ પગલું બહુ જ ખોટું હતું. હું પોતે જાણતો હતો કે આ વિગત સંવત્તર ગણત હતી એટલે મારે માટે ખાસ કરીને તેણીને

જુલુ જોડી કાઢવાનું શું મરજી મળ્યું હતું તે જાણવા મારા વિચારો તેણી તરફ દોરાયા. જો કે આ પગલું ખોટું હતું છતાં મને ચુપ કરી વખત મેળવવા માટે તે ખાસ કરીને બરદાસ્ત હતું. તેણીની મજબૂતી અજબ મજબૂત કરતી હતી.

તેણી પોતે તેની દવા બાજુમાંના ગામમાંથી પોતાને નામે લાવતી હતી અને ચાલીસ દિવસ સુધી તેણીએ તે નિમારને ફરેક રીતે સારવાર કરી સાજો કર્યો. તેણી પોતે તેને માટે પોતાને ત્યાંથી લુપી રીતે ખાતું લાવતી હતી. ચાલીસ દિવસ ખાઇ પી, તેણીના નમ્ર હાથોની દીલ-સોજ મેળવી લુપીન ટટાર થઇ ગયો.

મારકવીસ વિવિધનને ત્યાંની મેદી બરી ચોરીને લગતી બે વિગતો આ પ્રમાણે ત્યારે ખુલ્લી થાય છે. આરસેની લુપીન ખુદ તે જ આજે રહ્યો, મરતો મરતો બચ્યો અને દરેક ની નજરમાં સફાઈથી ધુળ ઝાંટી ચક્યો.

તે દાલમાં જીવતો છે. હવે આ ચોરીને લગતાં બીજા પ્રકરણનો ખોલાસો કરવાની ખાસ જરૂર છે કે જેમાં હું કેવી રીતે વચ્ચે આવી શક્યો છું. લુપીન જીવતો, જાગતો, આગળ જોવો સત્તાવાન શા માટે પોતે મુલેલો હોવાના ટોંગ ફરે છે તે જાણવાની મને ધણિજ ઉત્કંઠા થઈ. ઘડી ઘડી લુપીનનાં મરજીની ખબર શા માટે બહાર આવ્યા કરતી હતી તે જાણવાની મને ચટપટ થઈ. મને લાગ્યું કે આ બાજુમાં લુપીનની કાંઈ પણ ઉંડાણ મતલબ હોવી જોઈએ.

આપણે બધા સારી પેટે જાણે છીએ કે મેડમો-ઝાઇસ સારાહ ધણીજ સુંદર નાર છે. તેણીના યુગ થવા પછી જાપાઓમાં પ્રગટ થયેલા ફોટોઓ ખુદનું બતાવે છે કે તેણે અનુપમ હોતી જોઈએ; ત્યારે શું જાનવા પામ્યું હશે તેની સહેલ અટકલ થઈ શકે છે. પાંચથી છ અડધાથી આ સુંદરીની સોજતમાં દરોજ પસાર



કરવાથી તેણીની જેર હાજરીથી લુપીનને  
પહોંચે. દુઃખ ઉત્પન્ન થતું હોવાથી જ્યારે  
તેણી તેની માવજત કરવા વાંચી વળતી હશે  
ત્યારે તેણીનાં સુગંધી શ્વાસ તેનો શ્વ આગ  
આગળ ધકેળતો હોવો જોઈએ.

હુંકામાં એટલું જ કહીય તો ચાલશે કે  
લુપીન પોતાની આ નવી નસ પર દિવાનોજ  
બની ગયો હોવો જોઈએ. તેનો આભાર પ્રેમમાં  
બદલાઈ ગયો હશે. તેણી તેની જીંદગી, તેના  
આધાર, તેની આંખો, તેનું સ્વપ્ન, તેની આશા  
તથા તેનું સર્વસ્વ હતી.

તેને તેણી તરફ એટલું જાણું તો માન  
હોતું. જોઈએ કે તેણી તે બાપડીની નિરાધાર  
દાક્ષતતો કશો લાભ લીધો નહિ અને ના તેણી  
ને પોતાના મજાસાએને ચેતાવવા કામમાં લીધી.  
આ તેની રાજીએ કરેલાં કામોમાં જે બાબી  
નજર આવી છે તે પરથી ખુશ થાય છે, કેમકે  
લુપીનની ગોઠવણ હમેશાં સંપૂર્ણ હોય છે. તે  
દહે તેણીને ચાહનાં શીએ છે કે અને જે જીંદ-  
ગીને તેણીએ બચાવી છે તે જીંદગીને હમેશા  
પાટે ઉગારવા અરજ કરે છે પણ જે પ્યાર  
તેણીને નારાજ કરે છે તે પ્યાર કમુલત્રા એ-  
ગોઠાઈ ના પાડે છે અને તેથી દહે બીન  
જરૂરી વધુ ચલાકતો તેણી લેતી નથી અને  
જે દિવસે તે ખુશ સારો થાય છે તે દિવસ  
પછી તેણીની મુલાકાતો સદાંતઃ બંધ થઈ જાય  
છે... આથી નિરાશ થઈ તે બચાવત કંઠાવ પર  
આવે છે. તે પોતાની ચુકામાંથી બદાર નીકળી  
અપેચ રમે છે અને તા. ૧ જીન ચર્ચાવારની  
રાત્રે તેના મદદનિશો તે નિર્દોષ જાનુને ઉપાડી  
જાય છે.

આટલાંથી કાંઈ લુપીનનું કામ થાય તેમ  
નથી. આ નામજાગ મદદમાં લાવવાની તે  
જરૂર જોતો નથી. કોઈ પણ મદદની તપાસ  
હોવામાં કે આગ વટિકે આગળ વધવાવાએ

તે તેને પસંદ નથી. આ કારણે એક ઢોંગી ખુન  
થાય છે એને પોલીસ તપાસ આગળ વધારવા  
ને જોઈતી આનમીઓ રજુ કરવામાં આવે છે.  
પોતાના સરદારના મરણના આવેશમાં તેના  
મદદગારોએ જે ખુનની ધમકી આપી હતી  
તે અમજમાં મુકવામાં આવી હતી એવો  
ખુશો બાસ થાય. અને આ કારણે અનુસરી  
લુપીનનાં મરણની જાગને વધુ ટેકો આપવાનું  
નકરી થયું હતું. ખરેખર, ચુકિત તો મહેલી ને  
સાદી હતી તેમાં તો કશોજ સક નથી.

આ વિગતમાં અનુમાન કરવાની કશી  
જરૂર નથી. દયાં તો ચોક્કસ પ્રમાણુજ જણા  
વીશ. મારી હીનચાલની લુપીનને ખજાર મળે  
છે અને તેની ખાતરી થાય છે કે હું તેના મા-  
ગમાં કાકાં મિસાલ ખુંચતો યદ્યપ્ત. દેવ-  
માંનો બેદ હું જણુવા પાળીશ એનું તે નકરી  
માને છે અને ત્યાં કોઈ હશે નહિ એટલે તે  
મરી ગયો છે એવી માન્યતા પર રમેશે તેનો  
કિંમ્મ કરે જુસ થવા વિના રહેશે નહિ.

બોંયડું આવી રાખ્યામાં કશો સાર ન હતો.  
નેજ પ્રમાણે મેઝોગ્રાફલના ચરીરને દાર-  
વાના કિનારા કેંચવાની જરૂર હોવાથી તેણીનું  
રાજ કિનારેથી મળિ આવ્યું હતું.

આ માટે જગરિ મુશકેલિઓ નડેલી હોવી  
જોઈએ. એક વખત આ બે મુલકેલીઓ બોલી  
કરતી કાંઈ રહેલ વાન નથી, પણ લુપીન સાદુચાર  
લુપીનને મનાયો તો તે સાધારણ રમત હતી...

તેના ધારવા મુજબ મને તે દેવવાના બેદ-  
નો ખ્યાલ થયો, મેં તે બોંયડું ફાટ્યું કાઢ્યું  
અને જે વચ્ચામાં લુપીન સંતાયો હતો તે  
જગ્યામાં હું ગયો, અને મને ત્યાં તેનું કાઢી,  
સડી ગયું રહેવાનું રાજ તે મળ્યું!

જે દોષે લુપીનનાં મરણની ખજાર ખરી  
તરીકે રચીકરી હતે તેનો આ સામેતીથી  
જીજાઈ જતે અને તેની માન્યતા અત્યંત દે

યશ્વત્ પશુના-તુષીન મરી ગયો છે એવું  
માનવાને મેં સાંજ ના પાડી હતી

મારૂં મન તેમજ મારી કલ્પનાઓ આના  
ખ્યાનથી કદી કાઢવા હતી નહિ આ કારણે પ્રાથમ  
પશુ ટોળા તુરન સપાસ જતો અને યોગી તરફ  
તેના આમરમા ખતરી યશ્વત્ જતી હતી તે જગ્યા  
કે ત્યાં તુષીનનું શયન પથ્થર તરફ પડેલું હતું  
તે પથ્થર એવી હાલતમા હતો કે તેને જાં સ જ  
આયત્ન લાગે તેવો માથા પર પડી માથાના ડુંગરો  
કુદવા કરી નાંખવા વિના રહેજ નહિ અને  
તેમ ચાલના તુષીનનું શયન કરી યોગીની ઇલાજ  
જ નહિ પશુ તેવું કશું અનેતુજ ન હતું કે તે  
શયન ત્યાં ખાસ ગોઠવવામા આવેતુજ ન હતું  
કે જેથી ઉપર રૂપકથી જોનારાઓ જરૂર છેત-  
રમા વિના રહેજ નહિ

આઠા કનાક પાછી મેં બીજી શોધ કરી  
મને ખબર મળી કે ડીપી ખાતે મેડમોઝાઇન  
સારાહનું શયન તથા આવેતુ મળ્યું હતું  
તે શયનના હાથમાની મેડમોઝાઇનના જળ તરીકે  
ઓગળવામા આવ્યું હતું આ સિવાય બીજી  
નિશાન ત શયન પર ન હતી કેમકે તે તદ્દન  
ખનાઇ ચવાઇ ગયલું હતું તુરતજ મને કાર્ક  
ખાસ અને હું સમજી ગયા ચાર વિસત્રી  
વાત પર મેં ડીપી ખાતેના પેપરમા એવી ખબર  
વાંચી હતી કે જોનવરમુ ખાતેના હોલકમા એક  
અમેરીકન જોડુ આવી વસ્યું હતું તેણે આ  
ગલી રાત્રે જરૂર ખાઈ આપધાન કર્યા હતા. પાછી  
જાણી તે લાંબો અજળ જોડી રીતે શુભ યશ્વત્  
હતી હું જોનવરમુ ખાતે ગયો અને ત્યાં તપસ  
કગતા મરજીની ખબર ખરી નીકળી પશુ તમે  
શુભ ચવાની વાનગી સમ્યક્ જણાઈ નહિ  
ત્યાં મારી તપાસમાં મને જણ્યું કે મરનાર  
અમેરિકનના કોઈ કહેવાતા સગા બાઈઓ  
નીકળી આપ્યા હતા અને તેઓ નિયમ સરના  
જમીન આપી તે ઇમેં લખ ગયા હતા

આ કેવાતા બાઈઓ કોઈજ નહિ પશુ  
આ સેની હુપી. એક કનાકના માથુસો હોવા  
જોઈએ

આ રીતે જ તુષીન પુરવો મળી આવે છે  
તુષીને શા માટે પોતાના મરજીની ખબર બ-  
હાર પાડી મેડમોઝાઇનના ખુનની ખબર ખરી  
રૂચવામાં પગલા ભર્યા હતા તે આપણે જોઈ  
આ શા કામ ને ને મેડમોઝાઇન પર દિવાનો  
બની ગયો કે આ તુષી. તે વિગત જાહેર  
કરવા માગતા નથી પોતાની મતનન પાર પા-  
ડવા તે કશાથી ડરતો નથી પોતાના અને મેડ  
મોઝાઇનનાં શયનની ખાતરી કરતા તે મેં મુઠ્ઠાં  
ઓની ઓરી વધિક મગવે છે આ પ્રમાણે કરી તે  
શાન્તિ મેળવવાની હઠ્ઠા રાખે છે તે મરી  
ગયો છે એવું સમજી કેલ તેને છોડે નહિ  
એવી તેની મતનન છે પોતે જ મીજ  
દાખી રાખવા માગે છે તમા સસારો વધિક  
જીજને જાણ નહિ તે માટે તે ખરેખર સલાજ  
ભયા પગલા ભરે છે

હું સારે તેને માંની પશુ ધાસ્તી નથી  
હા ન તથા જથ્થાથી ખાસ બીદિ છે અને તે  
ડર લાગે છે કે રખે નવી ધમારતનો પાયો  
તેઓ ઘેગથી નાખે ગનીમા. જેની દર પછે  
રાહ જોના મા આવે છે તે તમા હોમનોક શીઅ-  
ર્સ જે હું દર્શાવે તેનું પ. ના આવવાર છે તે-  
ની તમા બાબતે લાગર રહના તમારા શીવરીની  
તેને ધારની છે આ ના. બધી તે કપે છે  
પશુ તેના ઉપર મી તમા હાથમા છે. તે ગેની-  
માડ અને હામોતોકને નારી હુપીથી લપાડી  
જાણ છે અને મેડા પાસે તે મેં કાતીન પશુ જમ  
મી કરાવે છે હવે આ બાબતમા એકજ વિગત  
અધિકમા રહી ગઈ છે અને તે એ છે કે પે-  
લી 'પોકળ સોય' વાળો લેખ મારી પાસેથી  
જખર વરતીથી ખુચીને લેખ તુષીનની શી  
મતન છે તે એમો ન માનતા હાથ કે તે  
પાય કાંદીવાગો લેખ કે જે મારા મનમા હતી

રહેશે. છે તે તે કાગળ ગુમ થવાથી લુપ્તી નાંખી શકશે? તેમ છેવટે પછી આ અરુઢ તફ્ફી શા માટે? શું તે એમ બીધો કે ખુદ તે કાગળ થા તેમાંની કાંઈક વિગત મને તેને લગતો બેદ ખુલ્લો કરી આપશે?

તેગમે તેદશે તે સાથે હાથ આપણને કશું કામ કશું નથી. મારફ્ફીસ ને ત્વાંની ચેરીને લગતો બેદ આ મુજબ ખુલ્લો થયો છે. હું ફરીયા કહું છું કે આ ખોલાસામાં મને કેટલીક જગ્યાએ મારી કલ્પના સકિતનો થોડો દોડાવનો પડ્યો હતો, જે કે તે મારી જતી તપાસ ને આધારે થયો હતો તેમાં તો કશોજ ચક્ર નથી. લુપ્તી ની સામે લડી તેને દરાવવા માટે જે સાબીતો અને વિગતો મેળવવા થોડાંયે તો હું ધારું છું કે જીદગીના છેડા તુટીકે તેમ ક્યાં વિના છુટકો રહેજ નહિ, યા તો લુપ્તીને તૈયાર કહેલી વિગતો ને ખાતમીએ લેવી પડે કે જે લઈ તપાસનાં પરિણામમાં મોડું જેવું મીડું આભા વિના રહેજ નહિ. મારી ખાતરી છે કે મારાં અનુમાનો બધારે વિગતો બહાર આવશે ત્યારે અક્ષરસ ખરાં પડેલાં જણશે."

આહ! ત્યારે પોતાના બાપના ગુમ થવાની વિગતથી ગમરાઈ ને શીડીથી આજે કણ્ણુ હતું તે અંતે તેણે તોડ્યું હતું ખરું અને સચ્ચાઈ તેનાં ખરાં સ્વરૂપમાં બહાર આણી હતી આખું ક્રાન્સ તેના ખોલાસાથી હજી મળી રહ્યું.

તેજ સાંજના પેપરોમાં શીડીપીના બાપના ગુમ થવાની ખબર પ્રગટ થઈ અને શીડીપીને શેરબર્ગથી તાર મારફતે આ સમાનના સમાચાર મળ્યા.



મંકરણ ૬.

લેદનો પતેલ!

પોતાના બાપના ગુમ થવાથી જવાન શીડી પી ચંદ્ર જળદરત ફટકો પડ્યો. લુપ્તી ને પચન

આખા પછી જો કે તે પોતાનાં બેગનાં ધખારાને તામે થઈ તે આર્ટિકલ પ્રગટ કરાવી ચુક્યો હતો. પણ તેને વકફી ન હતી કે લુપ્તીન કદીબી તેના બાપને ઉપાડી જવાની સરકારી કરશે. પોતાના બાપની સહાનુભૂતિ માટે તેને થોડોજા ઉપાયો બહુજ કંડર થઈ હતો. શેરબર્ગ ખાતેના તેના મિત્રો તેના બાપને બચાવજ ફકત ન કરતા હતા પણ બ્યા બી તે જ તો લાંતેઓ આર્યના સાથેજ જતા હતા અને તેમની હાજરી સિવાંધ કોઈ પણ કાગળ તે ઉખેડીને વાંચી શકતો ન હતો. ના, ના, કોઈ પણ જાતનો બચતો હતોજ નહિ. લુપ્તી તો ખાતરી પોતાને વખતે મળે પેતરા કરતો હતો, તે માટેજ લુપ્તીન ઢોંગ કરી તેને ડરાવતો હતો.

પણ તે ફટકો અચણ્ણ આવી પડ્યો કે તે જવાન અકળાઈ ગયો. તે સદંતર લાચાર બની ગયો. શું કરવું તે તેને સૂઝ પડ્યું નહિ. પોતાના બાપનો બચાવ કરવા ને પોતાને અરુઢ ત નેઈ તેને મારે મુંઝવણ થઈ. તે રડતો બીજા ને પડ્યો. ધીમેધી હવે તે ઉડ્યો. એકદમ પેરીસ છોડી પોતાના બાપની બહારે ધાવાનો તે ને ખ્યાલ થયો. બ્યારે આટલું થવા પામ્યું હતું ત્યારે હવે લુપ્તીન સામે ખુદશી રીતે થવામાંજ મગ્ન હતો.

તેણે શેરબર્ગ તાર ક્યો અને શતમા નવ વાગતે ઉપડતી ટ્રેનમાં શેરબર્ગ તરફ ગયો.

ટ્રેનમાં બેસતાં તેણે સાંજના પત્રો ખરીદ્યાં હતાં અને 'લારા' ની સાંજની આટલિત ખુલ્લી કરતાં તેને તેમાં લુપ્તીનનો પત્ર જણાયો જે તેની આટલિક્ષના જવાબમાં લખવામાં આવ્યો હતો; તે પત્ર નીચે મુજબ હતો.

મહેરબાન અધિપતિ સાહેબ,

લ-દાં

પેરીસ.

સાહેબ,

આપણા હાલના સુરત અને નબળા જમા નામાં તમારા શીડીએ તમો જેવા માનવંત

જેર આહોની બરકતે કાઠક જાહેરાત મેળવેલી જણાય છે જે મારી ખાતી છે કે આપના દેશના ધરાતન પશુના જમાનામાં સદંતર નિર્જીવ લેખવામાં આવતો. જ્યાં સુધિ હદમાં રહી ને ચાવા ચાવી થવા પામે તે આપણે સહેલ ગરબ કરી શક્યે છીએ પણ જ્યારે હદ કુદી જવામાં આવે છે ત્યારે સામાવાળો કટકી દટે ધીરજ રાખે તે આપણે વિચાર કરી શકતા નથી. તે દીકરીની વાત છે આપણા સહેલી જોનાં સ્વમાનની હિવાલ પર ચઢી તે કુદાવતમાં આવી આપણું સ્વમાન લૂંટવામાં આવે તો પછી આપણું સહેલી પણ ક્યાં આવીને અટકશે તે કું મુશ્કેલ સમજી શકતો નથી.

સમ્યાના માર્ગે જતાં આવી જતીની અડચણોનો ખ્યાલ થઈ શકતો નથી એવું ગાદયા કાગળોમાં આપણને સુચવશે ખગ એક માધારણુ બનાવને આવડું મોટું રૂપ આપવામાં આવ્યું છે તે મને સમજતું નથી. જ્યારે સમ્યાઈ બહાર આવી છે તો મારે સન્તાવાર પણે તેને ટેકા આપવાની વિશેષ જરૂર છે. હા, મેડમો જા ઇલ સારાહ હવતાં જમતાં છે અને હું તેમના પર જનો નિસાર છું. તેઓ મને ચાહતા નથી એજ મારાં મનની મોરી મુંઝવણ છે. તમોરા નવા શોધક હોકરા ફીવીષી બોલ્ડએજ રિંગનો દર્શાવી છે તે અક્ષરમ ખરી છે એમ કહેતાં મન કઠી આંચકા લાગતી નથી. દરેક વિગતમાં સમ્યાઈ પુષ્ટ પડે છે. મારકવીસ ને ત્યાંની મેદી મોરીનો મેદ પુરશે થયો છે અને હવે કાંઈ પણ બાકી છે ?

મારા અ નકરણના ઉંડાણમાં જખમી થઈ. પ્રાણ ધાતક જખમોથી લોહી ઢાળ્યું થયેલો હું એટલુંજ ઇચ્છું છું કે મારી છુપી લાગણીઓ ને મારી બેદી આશાઓ પર નાફ ફેલકનનાં સુંઘણાં પાડવામાં ન આવે અને મને નાહક સન્તાપવાનું કારણ ન અપાય. હું શાંતિની શોધ માં જે શાંતિની બરકતે મેડમોજાઇલ સારહા

નો પ્રેમ હું બેંચી શકું અને મુજ નાચીજ હાથોથી તેણી અને તેણીનાં વહાલાંઓને થપલી મળ કાઢખી કિસમે જોઈતી કરી શકું. મેડમોજાઇલ ગરીબ હાવાથી જે હાડમારી તેણીને વેકરી પરી હતી ને કાઢખી કિસમે દુર કરી ભુત કાળના જનાનો તેણીનાં મનમાંથી બુસાવી નાંખતાં હું ખરાં મને પ્રતેજતર છું. જે તેણી હવે પછી માંગશે પછી તેઓ દુન્નાનું માંથી હમગમાં હમગ નંગ કાં ન હશે તે હું કાઢખી કિસમે મેળવી તેણીની ઇચ્છા પરિપુર્ણ કરવા તેણીને ચરણે રજુ કરીશ હું તેણીને મને ચહાતાં શીખવી, અનુરમ સુખી કરીશ.

પણ આ થવા માટે મને વખત નેહએ છે અને તે માટે ખામ કરીને શાંતિની વિશેષ જરૂર છે. આ કરજેજ ફક્ત હું મારા દવાર નમાવી મારા દુશ્મનો સાથે સુલેહ કવાની ઇચ્છા કરું છું; પણ તે સાથે ખુલી ચેતવણી આપુ છું કે મારી બલાહનો જુદો લાજ ને લેવામાં આવ્યો, યાતો મારી માંગણી ને અસ્વિકાર થયો તો મયાનક મજબ તેઓ પર આવી પડશે અને તે વખતે મારા કામનો હું પોતે જવાબદાર રહીશ નહિ.

મારી ખાબદમા ફરી પડેલા પેલા અમેરી કનલમેથી માટે મારે જે શખ્તો કહેવાની જરૂર છે. આ શેકયાનું હાલનું નામ બોલું છે. એ જો જાણીના અમેરિકન અજમયપતિ કુલી ના મેકેરશી છે અને એમને યુરોપની ધરાતન જમાનાની કંગીગરની દરેક ચીજ મળી આ વેને કાઢખી કિસમે ખરીદવાનો ખાસ દુકમ છે. એમના બદખખત નસીએ એમને તમારા કમનરિન તે મરચુર એડીની હી વેકઈ ઉર્ શાહુચેર ઉર્ આરમેનીયુપીન ઉર્ સેવક જાનેને પોને સાથે જોળખ થઈ. તેમને કહેવામાં આવ્યું કે પ્રખ્યાત રૂબેનનાં અધૈકિક ચિત્રો મારકવીસ હી વિવિઅન વેચવા માંગતા હતા;

એવી શરને કે નકલો તેમને ત્યાં રહે અને તેમણે  
કરેલું સાધું કાઢતી જાણમાં આવવા પામે નહિ  
આ ઉરાંત સેવકે તેને મારકવીસને સમજતી  
તેનું પુરાણ દેવળ પલ્લુ છુપી રીતે વેચી દેવા  
સમજાવવા કયુદ્યુ દા. આથી તમારા સેવક  
અને બેળા અમેરિકન વચ્ચે પત્રવ્યવહાર ચાલ્યો  
અને તે આપડે એવી ૮ ગણતરીમાં રહ્યો કે પુર-  
તા પછસા આપીને તે શાકારીને માલ ખરી-  
દતો હતો. ચિત્રો તથા કે. પ્રમાણ ઉમ્મદ કાંતર  
કામ ત્યારે સલામત જગ્યાએ જઈ પુત્ર્યાં ત્યારેજ  
આપડા સેક્રેટરી સાહેબને કેદ કરવામાં આવ્યા.  
એઓ બાઇને છુટકો કર્યા વિના હવે ૧૫ બાકી  
રહ્યું નથી. પોતાના બેળા પછામાં એઓ ઠગાયા  
હતા. અને એમનાં નિર્દોષપણાને મે લાભ લીધો  
હતો તો હવે તેને પરદેજ રાખી કેમ પોલીસ  
શું કરવા માંડે કે ને હું મમજી શકતો નથી.  
રખે પોતાના પર પેતાના પર પોલીસનો શક  
આવે કરીને અખજપતી કુખીએ પોતાના સેક્રેટરી  
ની ધર પકડ બાંધે કરો વાંધો લીધો નથી. સેવક  
પોતાને મુઆરકઆરી આપે છે કેમકે આ કામ  
માટે શરૂઆતના બાનાં તરીકે મળેલી દોઢ  
લાખ રૂપાની રકમ માગ કંડમાં હજમ આસદ  
ચક્ર ગઈ છે. અને પિત્તરો બોજો અખજપતિ તે  
માટે સદજ પજુ વરજ પજુ બદાર કાઢતો નથી.

ગસ અહ ચયું. હું ઘાર હું કે મે પુરતો  
જવાબ આપ્યો છે. મેં મારી દરજ ખગરી છે.  
હવે સોને પોત પોતાની અજવા દ્યો.

લંબાન ધવા માટે દરગુજર ચંડાનો.

વડાજા સાહેબ,

પ્રત્યે નક્ક સેવક,  
આરસેની છુપીન.

શીકીપીએ આ દાખલ અહજ પ્યાનવી ગનત  
કરતાં વાંચ્યું, તેની ખાતરી કે ગામાં શંક બેદ  
હતો- જ્યાં સુધી છુપીનને ખાસ જરૂરત પડે નહિ  
ત્યાં સુધી છાપામાં જઈ આવ્યા કાગળે લખવાની

તે કદીથી દરકાર કરતો ન હતો. પોતાની ઉંડી  
નેમ જર લાવવાને ખાતરજ તે દરદમેશ આવાં  
પગલાં બરતો હતો.

ત્યારે આ કાગળ લખવાનું તેને ખાસ કારણ  
શું મળ્યું હતું? ક્યાં ગુલ કારણને સર છુપીન  
પોતાનો ખાર મહેર કરી તેની નિગાશા વર્ણવતો  
હતો? પેલા અમેરિકનને નિર્દોષ દેરવામાં તેની  
નેમ શી હતી? શું તે એમ કરીને, દુન્યાને  
મારે એવી પાપી યોજના રચતો હતો કે?

કલાકે સુધી તે જવાન પોતાના કમખાટ  
મેન્ટમાં જાગતો પડી રહી વિચારવંત આદાએ  
એકાગ્ર ચિત્તે ટિકતો પડી રહ્યો. તે કાગળથી  
તેને શક ઉપજ્યો, તે જાણે તેને ચેતાવીને ખાસ  
કરી ગાથાં ખવડાવવા માટે લખ્યું હોય. તેમ  
લાગતું હતું. તે હવે પડેજ વહેણ તરખાધો. તેને  
અજબ ધાસ્તી લાગી. છુપીનનાં પુગ્ગાઓના  
કાતીલ હુમલાઓની તેને ધારતી ઉપજ; અને  
ખરેખાત તે છુજવા પડ્યો. પોતાના આપના  
શુભ ધવાથી તે ધાસ્તીમાં મોટે વધારો થયો આ  
આંધળી શ્રદ્ધા આજુ રાખવામાં ડહાપણ હતું કે  
નહિ તેનો તેને પડેજો ખ્યાલ થયો શું તે કદીથી  
કેતેદ પામશે? છુપીને નેને પહેલા સપાટાગાંજ  
મરદાપેય કરી મુક્યો હતો.

તે છુજતો ધમકતો એક કલાક સુધી પડી  
રહ્યો. ત્યાર બાદ તે સુઇ ગયો સંદવારેના સાત  
વાગે તે થોડા કલાકની ઉંઘમાંથી જાગત શેર  
અર્ગના રોશન પર ઉઠ્યો ત્યારે તે ફરી પાછો  
અજબ દિમતવાન બની ગયલો હતો.

એક દિવસ પર તેને લેવા શેરઅર્ગના આર-  
સેનલનો વડો મખ્યુર બોટગોટ પોતાની ખાર  
નેર વસંતી ચારગોટ નામની બેરી માથે ઉભો  
હતો.

કેમ, એ કેમ થયું? શીકીપીએ એકદે-  
માટે કામ લંબાવનાં સમેત સવાલ કર્યો.

તે ભણે માણસ રડવાને તનરવા લાગ્યો.  
તુરત ને તેને પામેના હોટેલમાં લઇ ગયો અને  
કોશીના કપ સીપ કરતાં તેમજે વાત કરવા માડી  
કોઇ પણ જાતની ગીતન ક્યાં વિના શીનીથી  
પોતાની વાત પરજ મીચો કુનથો.

‘મારા પપાને ચોરી જવામાં આગ્યા છે ને’  
પણ તે કેમ જન્યું ?’

‘નહિ, ખનવાનું જન્યુ છે. પણ તેઓ ત્યાં  
થી ગુમતો થયા છેજ.’

‘ક્યારે ?’

‘તે ખમર નહીં’

‘એટલે ?’

‘મને ખપર નથી જઇ કાને મદવારના  
સાન વાગતે તેઓ રાખેના મુજબ જ્યારે નારના  
લેવા આગરા નહિ ત્યારે હું તેમના ઝોરકામાં  
ગયો પણ ત્યાં તેઓ દના નહિ.’

‘પણ બે રિવમની વત પડ તેઓ દના ને?’

‘હા પરમ દિવમે તેઓ ઝોરકામાં પી બહાર  
નીકલ્યા ન દના. તેઓ લગાર ઠાકી મયના દના  
અને તેથી ચારતોડ નગેરે અને રમે તેમનું  
ખાતું લઇ મઇ હતી’

‘ત્યારે રાત્રે સાંન વાગતાથી સદવારના સાત  
વાગતા સુધીના બાર સ્લાકમાં તેઓ ગુમ થયા  
હતાને ?’

‘હા, પરમ દિવમની રાત્રે, પણ—’

‘પણ શું ?’

‘વાત એમ છે કે રાત્રે ચારસેનસમાથી  
કોઇ પણ બટકી ગઇ નથી’

‘એટલે તમે એમ કહેવા માગો છો કે તેઓ  
હજી કિંદામાંજ છે ?’

‘ના. મેં અને મારા નિરાન્ને આગો કિલ્લો  
ખુલાવી માગ્યો.’

‘ત્યારે તો તેઓ બહારજ ગયલા હોવા  
જોઇએ.’

‘તે ખી અને નહિ કેમકે બહાર નીકળવાનો  
દરેક માર્ગ પર જળરો ચોકી પાદરો છે.’

શીનીથી બહુ વિચારમાં પડી ગયો. ધામેથી  
તેજે હરે પુછ્યું,

‘પછી શું થયું ?’

‘પછી મેં મારા વડાને ખબર કરી અને  
આખી પલટણની મદદ માંગી’

‘નમતે તે મળી ?’

‘હા. મારા વડા તેમજ પોલીસના વડા સાથે  
આગ્યા હમો અમાએ જીવનોડ મહેનત કરી પણ  
જ્યારે કોઇજ વસ્તુ નહિ અને કોઇ પણ જાતની  
આશા વી નહિ ત્યારે મેં તારા પર તાર કયો.’

‘ઝોરકામાંનું ખીશનું ખોરણનું હતું કે ?  
તથા ઝોરકા લેર વિષેર હતો ?’

‘ના તેમની તમાકુની પાઇપ અને ચોપડી  
જેનો તેની જગ્યાએ હતી ચોપડીમાં પાતાની  
નિવન જતાના માટે તમારો પોતાનો ફોટો  
દતો’

‘તે ફોટો ક્યાં છે ?’

તુરત નેતે તે ફોટો આપવામાં આવ્યો કે જે  
જોતાજ ને જવાન ચોક્યો. તેજે તે ફોટામાં  
પોતાને જ મવની વચ્ચે ગજવામાં હાથ ધાલી  
વિચાર કરતો જોયો.

‘આ તારો મૈથી છેલ્લો ફોટો તે’ તેના પર  
ઝોડજોડો હોવો જોઇએ. એની પછવાડે તા. ૩  
એપ્રિલ ૧૯૪૬ નોધેલી છે અને રૂ. ૧૦૦ નામના  
ફોટોગ્રાફનું નામ છે. લાઇન.....કરી જગ્યાનું  
નામ છે જે હું ધારું છું તેમ લાઇન સુર-મર  
હોતું જોઇએ’

શીનીરીએ તે ફોટો ફેરવીને જોયો. પછવાડે  
તેના પોતાના અક્ષરોમાં નીચલી નોંધ હતી.

“ R de Val-3 4-Lion ”

ર. ડી વાલ-૩. ૪. લાયન ”

(સાધન છે.)

# Dewan Bahadur Ambalal Sakarlal Desai,

(the late lamented chief Justice of Baroda.)

*"Lives of great men oft remind us,  
We can make our lives sublime,  
And departing, leave behind us,  
Footprints on the sands of Time."*

Dirgelike deathless Death's detested, tolls aloft the doleful bell,  
Ere to Dewan Bahadur's castemen, they can go the news to tell.  
With a lightning-speed, the sad news spreads like fire near and far,  
And the rich and poor rush in, to adore the *Setting Star*.  
None can say why all the people, young and old, of Ahmedabad,  
Bowed to him with so much reverence, as his sacred bier passed.  
*Ambalal* his *Amba's Lalji*, was his father's Darling too,  
Heart and soul, before he learnt, to worship *Learning*, & to woo  
And he made tremendous progress, in those *Vidya's* early days,  
Defly took the M. A. degree, *First Class First*, the record says.  
Unassisted, selfreliant, he then passed his L. L. B.  
Ran to serve the cause of *Vidya*, of his Life the secret key.  
*Artha-Shastra*, *Shabda-Kosha*, gave him soon a boundless fame,  
*Master Desai* changed his calling, as a *Judge* to make his name.  
British-born, he joined the service, of Baroda forward State,  
And the present Maha-Raja, chose him as his own helpmate.  
Lo! he soon became *Chief Justice* and was *Dewan Bahadur* made  
And in that exalted status, he was till the last he stayed.  
Longing for a wider sphere, he his pension then did take,  
Served the Local Corporation, from which none could profits make  
And while there he did preside at all the Meetings, big and small,  
Kind reception he accorded, to the Congress Leaders-all.  
Even at the Rajkot *Sabha* he was asked to take the Chair,  
Ruled by him, the *Surat Parishad*, thrived beneath his fostering care.  
Long the List of all his Life works-words are poor to narrate,  
All his great and glorious Virtues, of the first and highest rate:  
Lives, not dies, The Dewan Bahadur, *Brahm Kshatri* brave & bold  
Deathless, like the Death-Destroyer, *Bhishma*, of the days of old.  
Ever like a brilliant Lamp-Light, shall our erring footsteps guide,  
Sunshine of thy saintly Living, and for ever shall abide,  
Adieu Sapient Dewan Bahadur, *May Almighty God* so High,  
In the Brahman's Light delight thee' midst the Devas of the sky,

May he rest in Peace!

Trimbakrai Jadavrai Desai-Bar-at-Law.

છે, વાસ્તે તમે હવે મુરા નહીં જાવો તો સારું ને આ ચીઠીખી આપીછે.

“હટા ! હું કેટલો ચાકી ગયો છું, ચાર દહાડા વેર મોલતાં મારું ગળું ફુપી આવ્યું છે ને ચાર દહાડાની હાંધ મને માથે ચઢીછે, ને એક કલાકતોખી મને મુખું જ ભેદ્યો. ” તેના શેઠનો નંકિત હાવ સાંભળી તે ખુદો મુખ રહ્યો. અને પછી પોતાના શેઠ આમળ બેઠાની ચીઠી મુકી તે બહાર નીકળી પડ્યો.

પોતાના હાથના ઉમંગમાં આજે તે અધું દુખ વીસરી ગયો હતો તે સધળું પાછું તાજું થયું. તે કાગળ તેને ઉપેડ્યું ને નીચે મુજબ વાંચ્યું.

“હું તમેને મળવા માગ્યું, આપણા પપા-અરે મારા પપા આપણે ત્યાં આવવાના છે ને તેથી તમારી સાથે વાત કરવાની છે ને આજે જ મારો જે વિચાર છે તે મુજબ કરવું જ ભેદ્યો તેથી હું રાતના તમેને સાત વાગે મલવા આવ્ય. મને આશા છે કે તમે મારી માગણી ના નહીં પાડશો. લીલી. ”

તે કાગળ વાંચી રહ્યો કે તેના મુખી હાવસોની જાહે તેને યાદ આવી, ને ને દલગીર જોવો બેઠો. તેને ખરેખરા ખ્યાલી એક જ ઓર તને ચાહી હતી. તેનામાં જ તેની જીવંતી હતી, પણ તેનું મુખ યોગજ વખતમાં કચડાઈ ગયું. એકા એક ખુંચવી લીધું હાથ, તેમજ યંત્રું હતું. આજે બે વર્ષ થયાં, તે તે શુભાવાની કારોચ કરતો હતો, પણ તેમાં તે નિષ્ફળ નીવડ્યો. પોતાના ખ્યાલમાં મળેલી સીકરત પછી તે વધારે મોજાસી જીવંતી મોગવવા લાગ્યો અને ( પેલા હલે તેમ ) ખરાબે અદેશાવો થયો. તે પુનાના એક આજરદાર આનંદાનની છોકરી નામે લીલી-શેઠના સાથ તે પરણ્યો હતો પરણ્યા પછી બે વર્ષ તેઓ મુખમાં રહ્યાં હતાં પણ પછી લીલીના અદેશા, યા અંતર, જે સમજે તે કારણથી એક નજરા બહાણું દેણ, તેની ખાચી તેના ખાચરો જોડી મેઠ હતી. બે વર્ષ તે વાતને થયાં

હતાં. આજે તે વધું માન પાન મોગવતો થયો, ત્યારે તેની પરજોતર તેની ખાચુમાં ન હતી. એ વાત તેના મગજમાંથી સપાટાખંધ પસાર થઈ મઠ. અદેશાનું નજરું કારણ એ જ હતું કે લીલી સાથે પાછાણુ થયા અગાઉ, મેઠરાં જાગારી નાનની એક મુંદર, અને શીમેલી ખાતુ સાથે, જ્યારે તે મેં ગણીર દત્તે, ત્યારે તેને જોગખ પડી. તે દાસી ધણીજ આગલ વધેલી મોક ધારતા હતા, અને નવલ બેરારદારની સાથે મુંદર મહેરાંનું નામ મોક વગર અચકવું મોડવા બોલતાં. તે તેના કહી તેને ધણે લાંબે વખતે તે પરણીને સંસારમાં પડા પડી મળી, તે જાંઘી પાતળી કીસી અંગણુ હતી. કાંઈ તરફથી તે વાત તેણીએ સાંભળી, અને તેથી ત્યારે પછી જ્યારેની નવલ તેની મીનણુ સાથે ફરતો યા વાતની ન કરતો, તે પર તે ખારીક નગર રાખતી, અને જુલ કુરેજા વીચારથી દોરવઈ મધ તેની પાસે ખુલાસો મારવા. પોતા પર વિશ્વાસ નહીં રાખવાથી નવલ ચીરડાયો. આ કારણુ તના ખાચડાને કુરણું હતું. તે એક નાંક દરાવપર આવી ને છુટું ધર બાંડે લઈ ત્યાં જઈ રહી. એ વાત પાચ મોનોઠ પર ખતી મધ હાથ તેમજ તેને લાગ્યું અને વિચારમાં ચકચુર તે બેઠો, તેટલા શુઆત પાછો આવ્યો.

“સાદુજ, પસા બાંધ નાચે બેઠો છે ને તમને મળવા માગે છે ” શુઆતો બોલ્યા. નવલ તે સામગીને હાંથો.

જ્યારે તે જોરડાનું ખાચું ખાલી દાખલ થયો ત્યારે ટેમજ પર મુકેલાં આલગજ વાંડો વળીને બેઠી, બપકાદાર પાપાકમાં સજ થયલા, અખ લા તેના આવવાના અવાજથી ફરી. તે કાંઈજ નહીં પછી લાગી હતી. તે અસજનાં જોખાંજ બ લકે વધુ મુંદર આજે દેખાઈ. મુંદર બધું સાડી અને એકડા બહાણના, બપકાદાર રાણુનારયા, બે અદિ વર્તના લાગા મળ્યા પછી, તે આજે તે ને રજામાં મળ્યો હતો, એમ આશાવી પોતાને ત્યાં આવેલી બેઠ, તે અજબ થયો. નવલનાં વિ



માર તેણે પારખી લીધા હોય તેથી કે શું ને ય  
રમાછને મુઠી મેડી. તેના માટે ખુરશી બેઠી બી  
છ પર પોતે જોડવણ તેણે ધીરેથી સવાસ પુછ્યો  
“તમારી શું માગણી છે” ? લીલીએ તેનાં મેદ  
ડ ગમ જોડું. શાંત રેખાવથી તેણે એ સવાસ  
પુછ્યો હતો.

“મારા પપા અરી” આવી આપજીને મળવા  
માગે છે, આપણા સુખી સંસારની પરિક્ષા તેવજ  
કરવા માગે છે. તે કામસ વાંચી મેં ઘણા વિચાર  
કીધા, પણ કંઈ મુજ પડતું નથી, ને અ ર એ  
ક ખ્યાલ મને આવ્યો છે જે તમે તે પ્રમાણે આ-  
લસા કયુજ થાવો તો મને મદદ થા.” “અહીં  
તેણીએ કાલાવાસ કરતી હમે કહ્યું.

“તમે શું કહેવા માગો છો તે હું સમજી ન-  
થી શકતો” તેણે ગુચવાધને કહ્યું.

“મારી મતલબ એજ છેકે આપણે જુદા પ  
ડ્યા ઊંચે તે તેવજી નજી તે મને પસંદ નથી. મા  
રા બાવના છુદાપમાં હું તેવજીને ફાળી કરવા  
માગતી નથી. અજ વરમેં અ ભેં છુવાવ્યો છે.  
ને હવે તેવજી પોતાની દીકરીને અને  
દીકરાને—”

“દીકરા ? તે કાણ ?” તેણે વચમાં  
સવાસ પુછ્યો.

“તમે. મારા બાવા તમને એક દીકરાજ  
ગણે છે” તેણીએ ચરમાછને જવાબ દીધો. “તે  
આપણે ત્યાં તેવજી કે.ઈ દહાડે આવ્યા નથી  
એકજ દહાડા તેવજી અહીં આવવા માગે છે.  
મને મદદ કરો. એકજ દહાડા આજથી તે કાલ  
રાત સુધી હું અહીં રહેવા માગુજ ને જે તેવજી  
આગળ આપણુ અસલ રહેતા હતાં તે મીસાલ  
એક દહાડા રહીને કયો. પપા પાછા પુત્ર જશ કે  
હું મારે ઘેર રાતના જવરા” લીલીએ સમજાવ્યું.

નવર પોતાના હોઝપર એક ઉઝરી નગર  
નાખી. અર્ધો બામ પડત પડેલી હતો સંદર  
ફરનીયર ધુળખાડું પડેલુ હતું, અને તેજ

રિયનીમાં નેત્રુ આપું પર ધડું. ફક્ત વપરાતો  
ઝારડો ને જે સુનો હતો તે, ને તેનો ઝોરીસ  
જમ હતો. વળી ધરમાં તેનું માથુસ કોષ ન હતું  
એ બધી મુરકેલીઓ તેને ઝા યાદ આવી. તેની  
ફરતી નજર પર એકાએક ચીતે જોતી લીલીને  
નવસનાં વિચારનો કંઈ ખ્યાલ આવ્યો.

“આપણો લીલી લોડજ અસલ જેવો હતો  
તેવો જતાવવાને ખાતરજ આજે હું અહીં રહેવા  
માંડુહું. મારી બે આવાઓને હું લાવી છું.  
તેમજ બીજા એ મારા માગુજો છે. લોકમાં કંઈ  
ચક્રચાર નહીં યાવ તેની હું જાણ લેવરા, ને  
ધરમાજ હું રહેવજ. તમોને જોઈએ તો તમારા  
માથુજોને એ દહાડાની રજા આપો કે કંઈ  
આવાચીવી તે લોકો કરે નહી” એક પછી એક  
જે અડમણો નવજે જનાવી તેનો ખુલ્લો રદ્યો  
લીલી આપતી. આથી કંઈ ઉપાય તેના હાથમાં  
રહ્યો નહી. વળી તેના છગરમાં એક નવી આથા  
એ પર કીધું. કાં નહી નસીય તેને મદદ કરણું  
હોય ને તે આજ પડીથી પાછો સુખી થવાનો  
હોય ? તેને સુખ એકાએક જોઈ લીલીએ વધાર્યું.

“હમણા તમોને ફરવા યા પાટીમાં જવું  
હોય તો જાવો, હું જો અહીં રહેવું તો મને  
એકલીનેજ વધુ ગમશે, મારાથી સંભાલથી  
જવું કામ થશે અને હું મારાં ખરાં છગરથી  
માનુજું કે પગાને આપણું છેવરી શકશું.”

લીલી હસકથી જોતી.

“તમે કેહવોજ તે મને કયુજ છે.” અંતે  
નવજે હા કહ્યું, ‘પણ એ ઘણું મુરકેલ છે,  
ને કમળી આટો બસાયો. ને બેં ખુલ્લો થયો,  
તેનો જોખમદાર હું નથી. હમણા મને જડજ  
ઝોરીસને ત્યાંનાં બેલમાં જવું છે. સુધાની નામનો  
મારા એકજ માથુસ છે તેને હું કહી જાઉંજ  
કે એ દહાડા તે પોતાને ઘેર જાય. આજે હું  
તેમ કેહવજ તો તેને અજાયબી નહીં લાગશે.  
અહીં તે સુખ થયો તેનું વર્ષ છે એમ તે જણાવવા  
જતો હતો, તેની ખાવડી તે પારખે છે કે નહીં

તે બાળુવાની હોંશમાં ન મુગો રહ્યો, પણ તેની આંધડીનું ધક તેના બેલવાના પગ હટુજ નહી.

આથી તે ગુપચુપ પોતાના ઝોરડામાં ચાલી ગયો લેડી વાયોલેટ કમીયને ને બોલમાં મળવાનું પ્રેમીય કરી આપ્યો હતો, ને તેથી તેણે ક્ષીમે ક્ષીમે તૈયારી કરી. લીલી પુર્તજ પોતાની મરજ મુજબનો ફેરફાર કરવાની તૈયારીમાં પડી, તે બધી ગડગડ સાંભળતા ને તૈયાર થયો. તેને ઘણા વીચારો આપ્યા, પણ તોખી તેણે બેધૂંકે પોતાના આપને હંતરવા સીવાય બીજી કશી મતલબ હતી નહી.

તે તૈયાર થઈ જવા નીકળ્યો, ત્યારે હોઝમાં પાછી નજર ફેંટી. એકલા ચારખાજ ત્યાં ફેરફાર થયેલો તેણે જોયો, મદાસી જેવાં બે માણુઓની સાથે, બે આચાઓ, ને લઈ ગેટના ગાંઠવ ફરતી સખીઓ ઠાંગવા ફેર ખસ કરવા એક રુડાપર લીલી ચઢકી હતી. નવજ અદર ઢાખજ થયો. “મારું કંઈ કામ છે કે ? હું મદદ કરું ?”

“નહી ખતતાં સુધી હું એકલી જ બધું કરજ” કામપરથી તેણીએ જવાબ વાલ્યો અને તેની સલામતાં જવાબમાં નમન કરી તે પાછી બોલે ગાંઠવમાં ઠાંગપર મડી.

રાતના બે વાગ્યાની વખત હતો, પદગેશાઓ એક પછી એક બોલમાંથી ઘેર જતા હતાં લેડી વાયોલેટની સાથે નવજની પર્ણાલુકે જોઈ અજબ થઈ હતી, જે વડાણથી નવજ રોજ તેની પાછળ ફરતો, તેનું આજે ન હતું. ખરું પુરોતો નવજનું ધક આજે ઠેકાણે નહી હતું. તેના ખમાલ તેના ઘરમાં હતો. તે ઠી આંધડી દમણમાં મું કરતી હતો તેની બોલમાંથી આજમાં કાંઈ કે ? એ બધા વિચારોમાં તે ગુપચુપ ગયો હતો લેડીવાયોલેટ તેની ધણી ખાતીની ફેન્ડ હતી. અને તેથી તે ઘીનીર થઈ ગઈ. આજે બોલમાં તેણીને કંઈ ગમત પડી નહી. અને નવજે કંઈની પ્રાડી ગંજારી પેલે લેડી વાયોલેટને મળી જાડીમાં બીડકી પડ્યો.

જ્યારે તે ઘેર ગયો ત્યારે તેની અજબબી નો પાર ન હતો. લીલીએ તેનું ઘર તદનજ ફેરવી નાખ્યું હતું, ધુળ આટી પડત પડેલું તે ઘર ગેટવાયાથી તેનાં સુંદર ફરનીયર સાથે લપકા ફેલું હતું, અને હજુ તે ઝાઝનીય રમ, ને સીડી-મ રમ ગાંઠવા પડેલી હતી. ખાવા પીવાના વાસ-જો અને ક્યાટ પેડીનો હવાશે લઈ વસોતી ઘર ગાંઠવાની આવડ હોય તેમ લીલા શાંત-પણે હાકેમ આપતી હતી ! તેમજ પોતેથી કંઈનું કંઈ કરતી ઘડકમાં અંદી ને નહી તો ત્યાં એમ ફરતી હોતી હતી. અને નવજ તે જો તો થોજ્યો, તના અંત-કરણમાં અજબ લાગણી થતી હતી. ખુદા તેને કા નહી મદદ કરતો હોય ! તેનું પડી માથેનું ઘર કાં નહી આખું થવાનું હોય ? લીલી ઉઘટમાં આવી હતી તો પણ નવજ ને જોઈ કંઈ કંઈ નવું નહી હોય, તેમ પોતાનું કામ કરવા લાગી. માણુસો યાદવા હતા તેથી બે જણ ને સુવા મોકલ્યા કીધાં હતાં પશું એક આવા સાથે ત્યાંકીતુ કરતી હતી, બધાઝોરડામાં તેણીએ જરા રતા ફેરફાર કર્યો હતો, પણ ખુદ નવજના ઝોરડામાં તે ગઈ નહતી. અને નવજ તેણીને માટે વીચાર કરતો થોજ્યો હતો, તેણીએ તે પારખી લીધું.

“અમે આજે સુવાના નથી, તમે જઈને સુજ જાવો. સાત વાગે ખેન આવશે તેટલા ચાર કલાકની ફેર મલશે” તેને ગુપ ગુપ ઉભે લો જોઈ તેનીને બાલવાની ફરજ પડી. “મને જો સુવા ગમશે તો કોઈંગ રમમાં મોડી પ્રાડીયેર પર હું રસ્ટ લેવશ.” તેણીએ ઉમેર્યું.

નવજ ત્યાં તે સાંભળીને ગુપ ગુપ બેસી રહ્યો તે એક બોલના અંત જે બોલે તે કર નાહી હતી એમ તે જાણતો હતો તેથી તે તૈયાર કરી ઉઠ્યો. કાંલો હાવાથી, તેના ગમે અવા જવવાની કાંલો છતા તે ખર ઉઘમાં પડ્યો, અને સુરજ ઉઘી ચુક્યા પછી તે એક એક જાગે. સાત વાગી ગયા હતા તે અડપથી તૈયાર થયા અને તેજ વખતે વાર જોઈ લીલીએ પોતાના માણુસને ઉપર જોવા મોકલ્યો.

“પણ પપા ઘેરમાંથી જવાના કારણમાં તો ધણુંજ વચ્ચું હવું ને અને તો એ પોતાને ઘેર પાછી આવી તેથી ધણી અજબથી લાગે છે. આપણો વાંક નહીં ને ગલે પડે તે કેમ ખમાય ? હ મેઝ માટીડાઓ ગરીબ ગાય જવામાં ખપે ને છુટી જાય ને વાંક જાયો આપણા કહેવાય, એ ધણી ખોટી વાત છે ” લીલી બેલી.

“તેમ ધારવામાં ન ગી લુલ છે દીકરા. એક પરણેતરે, એક ઘર ધણીયાણીએ, પોતાની ફરજ બુધી જવી જોઈતી નથી. એક ભત્રી ધણી-યાણી પોતાની જાણણીનાં બોલે ખી મણીને મુખી કરવાની કરવાની ફરજ સમજે છે એક વખત પોતાના ધણીનાં ઘર છોડી જવાજોવી એવકુશાઈમાં જો કાષ્ટ ફરે નેની ક્યા કરવી જોઈએ. ગુસ્સાના આવેશમાં આવેથી તે પરણેતર તેમ કરવામાં પોતાનો દમેકનો દક બેલ છે, ખાર માં ખતરો પડે છે, અને સંસાર તેઓ વચ્ચે ચાલી શકતો નથી દીકરા. ને શુંનાં જેવી એક બાહોશ અબલા એમ દોરવધ કેમ દરો તે માટે હું તો અજબ ધાકું છું.” પીતાંતુ બોલવું સાંભળી લીલી તો ચુપ થઈ.

આ તેઓની વાન બીત કાણુને માટે થતી હતી. તે નવલ સમજ શક્યો નહીં. પોતાના સસરા ને લીલની ચુપડીદીથી કંઈ રાક જાય તે ખાસે તેણે વાન આગલ ચકાવી.

“પણ તેઓ વચ્ચે શું પંચાતી હતી ?” તેને માલમ ન હતું કે એ સવાલ પુછી તેને સજ્જત આશુ હતું. લીલી ગભરાઈ ગઈ નવ-રોજ ખી અજબ થતા બેલા.

“મારા વિચાર પ્રમાણે તો દીનસા ખંખા-તાનોજ વાંક હતો અને તે એજ કે એક ચોક્કસ દોસ્તદારો અને શુદ્ધનાં સગાઓમાંના થોડાંક જે તેણીને મળવા આવે તે તેને ગમતું ન હતું જ્યારે શુંનાં ખીચારીની દાલત સુડી વચ્ચે સોજા-રી જેવી થઈ અને દરરોજની પંચાતીથી કંટાળી

તે દીનસા મામાને મામાને ત્યાં જઈ રહી ને તેવજો પોછી મોકલી હતી તે પપા કરેજ ત્યારેજ જણ્યું ” લીલીએ એવી રીતે ખુલાસો કીધો કે બેઉને સમજ પડે.

“પણ તેમાં કંઈ દીનસાહનો વાંક હતું જોતોજ નથી એક ઉઝાણી પરણેતરજ પોતાના ધણીને છોડી જઈ શકે છે પણ સત દીનનો તેનાં અંતઃકરણનો પરતાવોજ તેને માટે પુરતો થાય છે પણ ધણીયાંણી વચ્ચે એવો કુસંપ થવા દેવાજ ન જોઈએ. ખનતાં સુધી નાખતી કરીનેજ ચકારી લેવામાંજ કહાપણ છે દીકરા. ને તું તારી માયનો દાખલો યાદ કરી શકિત નથી કે મારા આકળા રંચમાવથી તે કેવી કંટાળી ગઈ હતી છતાં તે કેટલીક સંતોષીને સુખી દીસતી હતી. ગરીબ મારી રતન. હવે અને તેનો પરતાવો ધણોજ થાય છે. ને હું છંછુંછ દીકરા કે તું ખી તારી માતા જેવી માયાળું ને આંત સ્વભાવથી તારા ધણીને સુખ આપે ” આ વળી ખીજો આવલી ખીજો આડકતરો ફટકો હતો.

હવે લીલીના બાપતું ધ્યાન પોતાની પરણે-તરની યાદથી તેની મોટી સગી શોધવામાં શેકાયુ જે લગણી પ્રેરંટ દાખલ લેલીને દારાશા મામાં તરફથી મળી હતી.

“તારી માયની સખી ક્યા ગઈ દીકરા ? તે અહીં નથી દંગાવી ?” તેવજો આસપાસ જોઈ પુછ્યું. લીલીએ તે સાંભળી પોતાની નજર બીંત પર ટંગેલી સખીઓ પર ફેરવી પણ પછી તેને યાદ આવ્યું ને દુર્ત બેલી ઉઠી. “પપા તે સખી તો જમવાના એરકામાં ટાંગી છે. તે તમે નથી જોઈ, પણ ચાહો તમે અહીં શું બેસી રહ્યા છો. મારી સાથે ઘેર જોવા આવો બાગમાં ફરો, તમેલામાં થોડાઓ છે તે જોવો, ને પછી તમે શું ધારોજ તે મને કહો ” એમ કેદની નવલને શુભચુપ બેઠેલો જોઈ તેના ગમ ફરી “ચાલોની નવલ

દીપર તમેથી આવોની કરતી આપનો દાધ પડી તે મોટો હોલમાં નવલના લગન પર દેરતો તરની બેઠ વગેરે ખતાવતી, હરતી રમતી તે દરવા લાગી, આ વખતની લીલીની ચાલથી એમજ ધારી શકાય કે તે ત્યાંની બહુકની રહેવાસણુ હતી. નવન પોતેથી તેનો રીનથી અજ બ થયો. અસહ લીલી જોને પ્યાર છતરા હળ રોને ભોગ આપવા તે રાજી હતો તેને આ લીલીમાં કંઈ ધણા દરક લાગ્યો નહી.

સીડીંગ રૂમમાંથી યધ પહોરાણાઓ વાસ્તે રખેલા ઓરડામાં વાતચીત કરતાં ઓરડાઓ ફરવીને જનસાવતી, તે બંગલને નાકે તેને લાઇ ગઇ કે જ્યાંથી બાગમાં જવાનું નાગરીક હતું ત્યારે હોપની પાસેનોજ સુવનો ઓરડો જે નામ વાપ તો હતો તે અને તેનો ઓરીમ રૂમ ખતમાવવા લીલીએ ખસ માંરી વાળું પશુ તેના પીના વધારે ચુર દના બધું જોતાં નહી એવ માં આગવથી બાવાએ ધન એમ્યુ

“ હવે આપણે અંદર પાછા જઇશ કેની ત્યારે તે સાહક બનસાવથ પશુ હવે તો આ બાગનો દરવાજો આગ્યો.” ફરી વાત હાવતી તે બહાર નીકળી. ફરનરી, દોઢ હાલસ સમર હાલસ વિગેરે જોતાં ફરતાં સુંદર ફલ ફલન કપાસઓ, વચ્ચે વાત કરતા બપોર પડી સુપી અને જમનાનો વખત થઇ ગયો. લીલીએજ તે પરથી ધ્યાન એમ્યુ.

“ ચાલો પપા હવે જમના જમ્યો પછી ચાલ પીને તમેલામાં થોડા જોવા જઇશું ” અને તેઓ સપલા બંગલાની પાછલી સીડીથી અંદર રાખવ થયાં. જે એમું હતું તેથી ખુશ નવરોજ રોના નવલના ઉચ્ચા દેરડ રીખથી ખુશ થયા હતા.

આજુ ખુશાય પમાર થયું અને તે પછી નવરોજ બાવા આસપાસ લેવા અલેક્ષાને તેટલાં નવલ પોતેથી ખુરો થયો ફરી ખુશાલ

પોતાના ઓગ્રમાં બરાબો ત્યારે લીલી પિતા ને સાથે આપવાનું બાઇયું તૈયાર કરવા પડી હવે કશી ચિતા હતીજ નહિ સમ્યું સહેલા-છથી પમાર થયું હતું જે ત્રણ ચાર કલાક બાકી હતા તેમાં કંઈ બીહવાનું નહતું.

ચાડ પીના પછી ફરી તેઓ બાગમાં ઉતર્યાં તમેનામાં રખેલા સ્વારી કરવાના થોડાઓ, સરતનો થોડો, મોટરકાર વિગેરે જોઇ તે ખુશાજ સતોષથી ખુશી થતા હતા તેમની દીકરીને દરેક રીતે સુખ તે આપતો હતો. બાડશાહી રીતે તેઓ રેહતાં હતાં. તેની કમાણ હતરોની હતી. વળી તેઓ મોજાકા હતાં એટલે સર્વ સુખ તેમની દીકરી ભોગવની હતી ફરી તેઓ મમાર સુખી અને નચિંત થયા જે અધવા નેપને કાને આરી હતી ને બોડી હતી એમ તેવજ જોઇ શકયા.

સાંજના એકાએક વાદળ થઇ આવ્યું અને વરસાદે પૂરે જોમમાં નંખાવવા માંડ્યું એટલે નવરોજ જવ એ લીરી જે તેમને મુકવા તૈયાર થઇ ઉભી હતી તેને સાથે રૂઇ જવા ના પાડ્યું. જોથી બંધ મોટરમાં તેમને લાવકની દરેક સગવડ વચ્ચે નવને તમને હોનથી ભેમાડયા અને પછી પોતેતેમને મુકવા સથે ગયો હંમેશની રીત મુજબ તે લીલીને પ્યારથી સુખન કરવા ગયો. તે જોઇ લીલી સહેજ પાછળ ફરી ગઇ જે જોતા નવરોજ બાવા લખા હતા એટલે લીલીને ટુર્ન યાદ આ વ્યું ને ને કારણથી તેણીએ પોતે નવલને પ્યારથી એક સુખી ફરી.

રૂમમાં તેમણે પોતાના જમાડના બહુ આભાર માન્યો, પોને તેમનો સંસાર અને રિયની જોઇ ખુશ થયા હતા અને એની રીતે તેઓ સદા સુખી ને ખુશાગ રહે એની દુવા તેમને ઉચ્છી નવવને પ્યારથી બેડી હર્ષના આમુઓ વચ્ચે તેવજ ઘુંગ પડયા,

હજારો વિચારો વચ્ચે નવલ પાછો ઘેર ફર્યો તો પશુ તે સુખી હતો. ધણે વર્ષે એ ખુશાલી તેને લાગી હતી. લોકો તો પોતાને ઘેર મણ-હશે એમ જ તે ધારતો હતો કારણ કે જે કમાઈ તેમો રમ્યા હતા તે પુરી થઈ હતી અને હવે કાલથી તે ફરી એકમેલ જીંદગી ગુમરનાર હતો એજ ખ્યાલે તે પાછો ઘેર આવ્યો હતો, પશુ તેને અભયથી વચ્ચે જોયું કે બંગ્લો જેવો ને તેવો રાશનીયી ઝગઝગતો હતો તેનું અંતઃકરણ આશાથી ધપકવા લાગ્યું. મોટરકારના અવાજથી લીલી હોલમાં આવકાર દેવા સામે આવી.

“હું તમને છેલ્લી સત્રામ કરવા માટે ચોખી, નવલ” ને તેણીને લાચ પકડી તેના મુલાખી મોઢાં ગમ મોઢો હતો ફરી તે સડેજ અવકાશો બોલી.

“એમ છુટા પડવાની કંઈ અગત છે વાર ?” નવલે તેણીને પોતા ગમ ખેંચી પુછ્યું સડેજ આનાકાની પછી તે પાસામાં જરાઈ ઉભી ને તેજીને મનથી સર્વથી સુખી પડ્યો હતો.

“પપાની શીખામણ સાંભળ્યા પછી વહાલા નવલ, અને લાગેજ કે મ્હારી ચાલ લણીજ ખરાબ હતી. તમે અને મારું કરજો ?”

અને તેની છાતી પર મારું મેરી તે બે અખલાર રડવા પડી. અને એ રીતે તે જુદો પડેલા વર વડુ એક થયા. બુદા નવરેજ પોતાની એક મુલાકાતથી શુ પરિણામ નિષ્કળવી શક્યા તે જાણી શક્યા નહોતા અને એજ મુલાકાતથી વર વડુ વચ્ચે લાગેલુ ધરણ હુદી ગયું હતું એમ નવલ હંમેશા દસીને પોતાની બાવડીને ચીડવતો હતો.

તેઓ સર્વ રીતે સુખી છે અને તે સુખમાં નવરોજ બાવાના કામળથી વધારો થયો હતો. તેમના સુખી સંસાર માટેની તે મુખાર બાવી દર્શીત દિલે લખી હતી.

## મુખનો સરદાર !

છટ્ટઈન્ડયન રેલ્વે પરનાં એક દેથી સ્ટેશન માસ્ટરને એવો હોકમ આપવામાં આવ્યો હતો કે સુપરીન્ટેન્ડનાં હોકમ વગર તેને પોતાને મન મુજબ કાંઈ પણ કરવું નહી. આ સ્ટેશન માસ્ટર જરા અકકલનો ખાં હતો. હવે જન્યુ એમ કે એક દીવસ એક વાલ ત્યાંનાં પ્લેટફોર્મ પર તાસી આવ્યો અને લાંબા કન્ડક્ટરને બેળન કીધો. સ્ટેશન માસ્ટર કાંઈ પણ બચાવના ઉપાયો લેવાના છોડી તાર ઓરીસમા ફોંડ્યો અને સુપરીન્ટેન્ડ પર નીચે મુજબ તાર કીધો.

“સુપરીન્ટેન્ડન્ટની આજીસ, કલકનતા. પ્લેટ ફોર્મ પર એક વાલ છૂટી આવ્યો છે. કન્ડક્ટરને મે નંન કીધો છે. શું કરવું તે તાર થી જણાવજો.” સીક્ષા.

## નહિજ માન્યુ.

‘મારી મુનાહને બહુએ સમજતી પણ હું એ બે સીલુ બાંધડું જરાખી નહી સમજાયુ આખરે જ્યારે મારી તેહમી મેમેરીયાથી પટકાઇને કાંટરેનું કાંઈ વળ્યુ નહી ત્યારે રામ સ યાદ મને પડાવવા લાગી મદિનો દવાનો ધીયારો ધીયાંબા બોમો પછસા ખરચવા તેને અલે તણુ લાગમાં મારી તેહમી હુથીયાર થઈ ગઈ. અજબ રામજાણુ હતો પામઆંબા હંમેશા રાખુંજું. તમે સમજ્યાહે? જરર એક બાટલી રાખજો.

## PAINKLER IS THE FAMILY MEDICINE

ready at all times to overcome cramps, cold, diarrhoea and other similar bowel complaints, Try it and you will obtain quick relief from pains.



# કમાલ કરતા ઘોડા.



લખનાર—માણેકગાદ દી. મીસ્ત્રી.



ને માણસોના ધધો મેટ બે જાનવરો સાથે વખત કઢાડવાનો દોષ તેઓમા થોડા ધણા જા. પરી યુગ્મો આવે છે, તે એકે મુખી કે તેઓ ને જાનવરોમા વગતા દોષ તે જાનવરો અકરને ને મ બોલાવે છે, અને બરા તથા ખુશા હોય અથવા નો કરે છે તેમ, તેઓ પશુ અર નો કદા તા શિખે છે કે નાંકો પછી મે ના અરામ્ને કદા તમન છેતરી પશુ સકે છે એક નર કે માદા માથે અવાળો કઢાડના બીજો કાગો જવા પશુ દોષ ત્યા થા તે આજાજ કામગી નાસી આવે છે આ જા જાતમા મી. ૧૧૧૬ વાદિન નામના એક છે મે ને ગોથોતો દાખો જાણવા ગોગ મુ પડો તે ની કામનો એક છે કરો વા દુકિત ખેરોમા મધમાખે સથે રમવ મા એકો નો વખત પસર કરતો હતો કે તે સગવળ મનમાખ જોવે જ થોને દુધ મોઢો હતો હિન ગામા મધમાખા સુગ પડી ને હપાયા કરે છે તા આ હાલો અ જા શિખા થો મહીની નજદીમા પડો રીને દિશામા કદા તો હતો પશુ વિન ને આજાજ તે મધમાખ જેટલો હાલો ને જાલો અ જા કદાડી તમા મા મધમ ખીઆની પુકે તે દેડો અને તેમના નેવો "સીકે સીકે" આજાજ કદાડો તમનો સાથે એ મેર કદાડા મરના દરેક જાન તો મધમાખ તે પકડતો અત તમનુ મધ ખુસી સકે તમને મારો ના ખતો. અતી રીને તે હાલે મધમાખોને પકડતો હતો, પશુ મધમાખે એ તો રહી કે દેડો જાલો હતો તદિ તે મધમાખે ને બીજી ધણી દરાનગની

આતો, તો પશુ મધમાખ તરીકેના અવાળો કે દાડવાની તેની શકતિને લીધે તેઓ તેને હરગેજ ઈલા કરતી ન દોતી

સુદ્ધ મધમાખ પોતાને સર્વેથી શ્રેષ્ઠ ગ્રામ્ય વન નો માણસો કાવો કરે છે એટલે જાનવરો સાથે રહી તેઓ જાનવરી બોલી શિખે, કે જાનવરી યુગ્મો ની નકલ કરે, તેમા નવાજ નહી, ભેલિન મા જુસો સારો રહી માણસો માથે જાનવરો પશુ લખતા વચના શિખે અને વિચાર સકિત ધરાવે એ ખચિન હેરન પમાનારી ખાના લેખાવ આગળ કામગી અને વાગા વિરે બેલી મથો છુ. આ ને ઘેડની જાગન દાવ ધરીય થોડા વખતની વાત પર ખચિન ખાતેના હેવર દેનસ નામના એક કેલરામણ ગોડા સખી તેના માથેકે હેર વેન એસ્ટેન તરફથી કરવામા આવેલા કાવ ત્યા ના વર્તમાનપત્રોએ બોગ મણી દસી કદાડવા દના ખર ખેડુ જાણવાની લોકોની જાણસા ઉચકેર વાપી તે દરામા કેટલું વચ્ચુ છે તેની તપાસ કરવા મટે એવા ધરખમ અનુમતી આજરદાર શુદ્ધથી નું કમીસન નેમરામા અબ્બુ દુનું કે જેમના અપસપાત પછા માટે કોણ જરાખે આ ગળી કરી રોકે નદિ આ અનુમતી એએ જ હેર પાડેના ગિપેટ હારથી જણાવ છે કે, દેનસ ને વચી રોકે છે તે ચક્રે વચી વચના એક હોદરા ને જેવ આવે એમ છે તે થોડાએ પેતાની રરતન વિચાર સકિતથી તેટલું જાન મેગથુ છે. તેને વિચારિત રીને મનની કેગવણી આપ.

વામાં આવી હતી, અને તેના માલેક તરફથી કોઈ પણ રીતે તેને જવાબ આપતાં એશારો કરવામાં આવેલો કમીશને જોયો ન હતો. મંગળ વાર અઠવાડિયાંમાંના કેટલાકો વાર ગણાય એવો શરૂઆતમાં સવાલ પુછવામાં આવતાં ધોડાએ ત્રણ વખત જમિન ઉપર પોતાની પગની ખડી ઠોકી હતી. એક વખતે આખ આગળ ધડીઆલ ધારવામાં આવતાં તે બારીકાથી જોઈ તેને અગીયાર વખત જમિન ઠોકી હતી અને તે બરાબર હતું. તે વખતે અગીયારને ત્રીસ સેકન્ડ થઈ હતી. એક વેળા ફર્માવવામાં આવતાં તેણે એક ટોળાંમાંથી લશ્કરી પોશાક પેહેરા આવેલા અમલદારોની તથા બાલુઓની સંખ્યા જુદી ગણી કહાડી હતી. તેમજ તે ટોળાંમાંનો સહથી ઉંચો તથા ખટકો આઠમી પણ ખતાવી આપ્યો હતો. જે શેહેરનાં નામ તેની આગળ દેવામાં આવે તેની જોડણી તે કાઠ્ઠી બોડના અક્ષરનાં ટુકડા બોડવીને તે કરી ખતાવતો હતો, લોકોને તેઓની તસ્વીરો ઉપરથી તે જાણણી કહાડતો હતો, રંગો નીરખી ચકતો હતો, અને એવા તરેહવાર પ્રાક્રમ તે કરી ખતાવતો હતો. એવીજ શક્તિ ધરાવનારા મહમદ અને ઝરીફ નામના ખીન્ન બે અરેબ્યન ધોડાઓ સૈન્ય પૃથીઆમાં જણાય છે. કાલે કરાલ નામ ના એક સ્કુલ શિક્ષકના આ ધોડાઓ છે. તે ના હાથ દેહળ ચાર વર્ષ સંખી શિક્ષણ મેળવ્યા પછી આ ધોડાઓ જર્મન ભાષા સમજતા જણાવવામાં આવે છે. તેઓ લાંબી અથવા નાની રકમોના સરવાળા, બાદગાકી આદિ ઝડપથી કરે છે. એક પાટ્યાંની ઉપર એકવાર ૧૪ તો આંકડો લખવામાં આવ્યો કે ઝરીફ તર તજ પોતાના જમના પગે છ વખત અને ડાબા પગે ચાર વખત જમીન ઠોકી હતી. આ આંકડાઓને ફેરવી નાખવાકેહતાં તેણે ઉપર મુજબ પણ ઉલટીજ રીતે પગ ઠોક્યા હતા. “શબે તારીખ કંઠ ગલે” તો તેણે બરાબર જવાબ આપ્યો કે “રજીસ

મી.” અક્ષરોની ટીપમાંથી ઝરીફ નામના ફર્ફરો બાહેર કહાડી તે પોતાનું નામ પણ કહી આપતો હતો. એક વખત મહમદ ધોડાની આગળ આપ્તો મુકી પુછવામાં આવ્યું કે તેમાં કોણ દેખાય છે ? તો ધોડાએ “આઈ. સી. એચ.” શબ્દો દેખાડ્યા કે જે શબ્દો નો અર્થ જર્મન ભાષામાં “હું” કરીને થાય છે. એ બંને ધોડા પોતાની બાહોશી દેખડામાં અકેક ચીંસરસ હતા. એવી રીતની કેશવણી ધોડાઓને આપવાના અને તેના ધણીઓ સાથે વાત ચિત્ત કરવાના બનાવો તવારિખ ઉપરથી પણ મળે છે. શાહનામાંમાં જણાવતા મુજબ રયાવશે પોતાના મનુષ્ય આગમજ પોતાના માનીતા આરખી ધોડા બેઝોહતા કાનમાં પડી તેને કેટલિક શિખામણ આપા હતી, અને ફક્ત પોતાના દીકરા કએખુશને રવરી આપવાની તાકીદ કરી હતી. એક દિવસે જંગલમાં કએખશને પોતાનાં પુરાણા છૂન અને લગાવ બેળા જોતાંજ તથા તેને મોહડે પોતાનું નામ સાંભળનાંજ રયાવડનું મોત યાદ કરી બેઝોહ બે અખત્યાર રડી પડ્યો હતો અને કએખુશને ઘરત પોતાની પીઠ આપી હતી. યુનાની શાયર હોમરે, એકિલીસને બે ધોડા ઓ બેલિઅસ અને ઝનથસે સાથે વાત કરતો જણાવ્યો છે વળી ઝનથસને એકિલીસ સંગાથ યુસ યુસ કરતો પણ ચિતાર્યો છે. વિસ્તારપૂર્વકમાં લખવા પ્રમાણે પોતાના સ્વારને ખરો માર્ગ દેખાડવામાં ધોડા એકકો હોય છે, જે સારી જગ્યાપર વસવાત કરાવવામાં આવ્યો છે તે સુધયું યાદ રાખી વફાદાર રહી કાંઈખી ધારિતિ યા ફિકર વગર યા હોમ આગળ વધી પોતાને પ્રગતિ મોજ અખાડવાને હેકદરે પોતાના મયન, હાપ, પોઢાર્ગસ અને લેપસ નામના ધોડાઓને શેકાર કરવા જવા આગમજ ઉસ્કે સ્પર્શિ દતા. ધોડાઓ જોવાની શક્તિ પૂરુ ધણી તોલણ હોય છે નિ.દે.સી કહે છે કે ફરેતમના રખસ સાથે કાળો કપડોય પડેલા એવ જુ પુણુ વનક રાકતો હતા. ધોડાની જોવાની શક્તિ, નિશાની, મન દેવાળ, અસીલક, મના તપાસે એક જુદાજ ધોડાની યદ્ય પડે છે,





એમાં શું ફરક છે?—એક માણસને ગદસ્થ થવા માટે ઘણું જરૂર છે કે તેનો જપાવો પેતે બસો માણસ હોવો જોઈએ. પણ એ એક માણસ ગદસ્થ હોય તો તેનો જપાવો કે જપાઈ કાણુ હતી તેની કશી ગરજ નથી ”—મેકડોનલ્ડ

શું પસંદ કરશો?—જે તમેને પસંદ પડે તે કરો અને નહીં કે દુનિયા જે કહે છે તે માટે આમીન આમીન આમીન બોલો અને તેને પસંદ નહીં કરો ”—રતીવનસન.

સાચો પુરુષ—“ ખરો સાચો પુરુષ તેજ છે જે સત્યતાથી ચાલે છે અને કોઈ પણ સંજોગમાં કોઈ પણ વખતે પોતાના નિયમ પ્રમાણે ચાલે છે અને હમેશા ચાલેલા તૈયાર છે ”  
કારનાઇલ.

વખત.—તમે છાંદગીને ચાહો છો? ત્યારે વખત ને ના શુભાવે કારણુ વખતથી છાંદગી બની છે ”—ફેક્લીન.

ખરી મજાદુ “ છાંદગીની વિચિત્ર દસ્તીમાં જે કાંઈ પણ ખરી મજાદ હોય તો દુઃખની વેળા હસવું છે ”—

આંધળો—“ આકાશ ઉપર ઝમક ઝમક કરતા ખુબસુરત તારાને નકસવાની ફેકટની વેડમાં આપણે ખુબી જાહેર છે અને કે આપણા પગો નીચે ખુબસુરત સોરમદાર પુલો વેરવાળેર પડ્યા છે. બેનથેમ.

છાંદગી—આપણું છાંદગી ખુદસ્તની ખુબ સુરતી અને માનવત્વી મોટાઈ શોધવા માટે સુઝાફરી જેવી છે, અને જે તે આપણે રોાંધે અને જરૂર આપણુ એક દીન તેને રોાંધાશું તો ખુદ ને રોાંધવા ખરબર છે. ખુદ તેના ખુદસ્તમાં મળી શકે છે, અને હું ખુદને ચાહી શકું નહીં જ્યાં સુધી તને પડેલા નાનખાઈમધમાં ચાડું નહીં ખુશી કર

પક્ષાંકાં એકી મક્કા હે, ખાના વ ખિસાના કુખે ઠા દાસ રોડી, નંગેકો ઓરદાના;

સમ. દસ ધડી ઉરાલો જે તુજકો હો ઉરાના ગાંધેશ દિર ઇસ ગલીમે, તુજકો નહીં હો આના; દિલજી ખુરીક ખાતર ચખ દાસ માલ ધનકો ગર મર્દ હો તો આઠક, કવડી ન રખ કફનકો. જીસને એ ઝર દીયા હૈ, શીર વોહી ધનબી દેગા માલો મકાં હવેલી, બાગો ચમનબી દેગા; છતા રહેગા જગતક, ખાનેકો અત્રબી દેગા મરે અયગા તો વોહી તુજકો કફનબી દેગા; ( નજર )

## પુરાણ.

હો. રવીંદ્રનાથ તાગોર જેઓએ ‘ નોતલ પ્રાણ ’ મેળવી હિન્દના નામને જગ આઘકાર થયું છે તેવજુ શ્રીકૃષ્ણીના સુનંદ અભ્યાસી છે. પુરાણ ને સા શારં દસ્તી ધરાવે છે. તેનું મુળ શું? રિગ્વેદ એ સવાજ ઉપર તેવજુના પુસ્તકમાંથી. હું જે વિચાર તારવી શક્યો છું જે અત્રે રજુ કરું છું. જગતમા પુરાણ દસ્તી ધરાવે છે તે શા શાર દસ્તી ધરાવે છે એ સવાલો આપણને આ સવાલો ઉપર લઈ જાય છે કે માણસ અ પુણ્ય કાં છે અને ખુદ તેની દસ્તી શું છે. જેમ દરયાને કિનારો હોય છે, જે વગર તે દરયો કરવા તરીક કહેવાઈ ચકાય નહીં, પણ તેથી દરયો શું છે તે સવાલ કિનારામાં સમાઈ જતો નથી પણ શું કાર્ય કરે છે તેમાં સમાય છે. તેમ પુરાણ માટે તપાસ કરતાં ઉપર આપણે જે બે સવાલો પુછવા છે તે વાજબી નથી. એટલું પુછવું જસ છે કે પુરાણ માણુનું સેવક છે કે નહીં? માણુસ જ્યારે પોતાના હૃદયના ઉંઘાણ માં જાય છે તા તેને માલમ પડે છે કે અપુણ્ય દેખાય છે તે તો માત્ર સંપૂર્ણતાનું અગટવું છે. જે કાંઈ બધ્યાર લાગે છે તે તો હમેશા છુટવું છે અને એક મહાન સંપૂર્ણતા તરફ જવા કોરીસ કરે છે. આનંદ પોતે કાંઈ દસ્તી ધરાવતો ચાજ છે. જ્યારે દુખતો માત્ર એક સ્થાન તરફ પુગવા પ્રાપ્ત છે, માણુસ જાત ઉપર



# કાવ્ય માળા.

કવિ—સવાનીશંકર નરસિંહરામ

નશિખનાં નખરાં.

( ગઝલ. )

હાશે ચણાવી હુવેલીઓ, મનમાનતાં સુખ માણવાં;  
મરડીથી સુતો મશાણુમાં, નખરાં જુઓ એ નશિખનાં.

(૨)

દરિઓ ઝાળંગી દાડીઓ, રળવા તણા રથવાટમાં;  
દરિયા વિપે તે કુબ્રીઓ, નખરાં જુઓ તે નશિખનાં

(૩)

ભણતર સવાની બહુ ભણ્યો, ઉભગરાથી ન ઉંધીઓ;  
પરિણામમાં સ્વર્ગે પડ્યો, નખરાં જુઓ તે નશિખનાં.

(૪)

મોટાં કર્યાં મહા મહેનતે, દહિં દુધ પાઇ દીકરા;  
માખાપને સુકી સુઆ, નખરાં જુઓ તે નશિખનાં.

(૫)

બોજન કીધાં નહિ ભાવતાં, ખવરાવ્યું નહી ખાંતથી;  
બોરિંગ પડસતા ભુમિપર, સુતો નશિખે રાખ થઈ.

(૬)

સુતો રૂપાળી મેજમાં, સુખપાલની કરી સાહિબી  
સુતો પછી સમરયાનમાં, નખરાં જુઓ એ નશિખનાં.

(૭)

વસતો હતો વસ્તિ વિપે, સંબંધીઓના સંગમાં;  
અયશય છે તે અરણ્યમાં, નખરાં જુઓ તે નશિખનાં.

(૮)

પરિવારમાં ધરી પ્રીતને, સુખ માનતો સંસારમાં;  
સુખડાં ગયાં એ રામુગમાં, નખરાં જુઓ તે નશિખનાં



## “તસવીરે જોહાન.”



લખનાર—“હરમીસ.”

આસમા તરફ જો દેખ રહ્યા, બહા કયા રગ નચે નચે !  
 જમી પર વાળ કદમ ભરા, બહા ભરે હૃદયે દર નચે નચે !  
 મુક્તિસે હાલ પુછ રહ્યા—કહો ! કયા મુતુ કોઈ કયા કહે !  
 દાનાઈએ દમ ભરે ગયે—વે બહા ગયે જ્યા લાખો ગયે !  
 દરિયા ફરસ પર કયા ઉછળ—મોતે રહે નચે નચે !  
 ગીરદેશ ગમનમે ઘેરે હૃદયે, કયા લાગે સમજમે ઢગ નચે !  
 રસમ રવાને ઉડ રહે, લાખો ફરીબમે વાહ નચે,  
 ઇમાન કસમમે આ રહે, સીનેમે દમ નચે નચે !  
 શેરાન હુવા આફતામ, અગરમ તરફસે નચે,  
 મગરેજ તરફથી કુવમે રિખનાયે રગ નચે નચે !  
 આદમ દિખાતા હૃદયે એહ, પલકમે રગ નચે નચે  
 દેખ રહ્યા ! ખામેશા હુ ! કયા રગ નચે ! યા આખો નચે !

દુ-ખાર્માં કેવા રંગો આની રહ્યા છે, કેવા લખના સજ્જકારા ઉડી રહ્યા છે (૨) જો દાનાવશી કાષ્ટ વાતની જાણુ માગુ તો ત્યાંથી કેવી તનાહનો મતનમ સામનુ છુ અને આખેરતો જેવો દાના-કમા પશુ દમ નરી ત્યા દતા તેઓ પશુ જ્યા ખીજ સિધાયા ત્યામ ગયા છે અને જશ્ન દરિયાના પછી મિમાન આ જગ સગરમા કેવો દેખાવ ઉછળી રહયો છે ! ૪ આગલી રાહ સીનોએને જ લે કાષ્ટ અજમ તરાહનો મામતો આવી રહયો છે સર્વ જ્યારે સહવારથી સર્જની સ્વરીમા એક રગ દેખ ડનો સીધારે છે, જ્યારે આદમી પલક પલકમા અજમ રંગમાં બદલાય છે ! ને સધળુ જોતને દિનથી સિધારે છે કે “શુ રગ નુવા છે ! યા ખારી આમે !”



રાગ—કાશી.

સાંભળ સજ્જન વીરાંરે, વદે જગ કારણ પુરાણ;  
 ખરું જોડું સૌ જાણેરે, ઈશ સર્વે પરમાણુ—સાંભળ-૧  
 જાણે સઘળા ગાણા ખરા, વિષ્ણુ બ્રહ્મા શીવ;  
 વિષ્ણુથી થયા શીવ કે ન, બ્રહ્મા સાથે દ્વિય;  
 નાશી કમળમાં સંન્યાસે, બ્રહ્મા તું માનવી માન—સાંભળ-૨  
 સરજી બ્રહ્મ દીધી આજ્ઞા, કર સૃષ્ટી ઉત્પન્ન;  
 ધરી આજ્ઞા શીરે બ્રહ્મા, અર્પે આપનું તન;  
 માનસીક કીધા મુખ્ય રે, બે જાણે તું જાણ—સાંભળ-૩  
 મલ માનુષી તેમની જાણે, સઘળે વ્યાપી આંહી.  
 બ્રહ્મા સૌનું કારણ તેમા, વિષ્ણુ મુખ્ય તાંહી.  
 મલ પતિ બ્રહ્મા માટે રે, આ કારણથી માન—સાંભળ-૪  
 વિષ્ણુથી બ્રહ્માદીક માટે, વિષ્ણુ સાથે એક.  
 બ્રહ્માથી ઉત્પન્ન સૃષ્ટિ માટે, સર્વ જોડું અનેક.  
 વરે ઈશ્વર માનુરે, પથી વીજ સાચા જાણ—સાંભળ-૫  
 નથી કો કહતું ખરું, “કે જોડે ખરું થાય.”  
 શરે સર્વ સાચું વળી, એમાં કંઈ ન જાય.  
 માટે જોડ ન રખેરે, નગીન ઈશ તું પરમાણુ—સાંભળ-૫

# ❧ કવિ અને કવિતા. ❧



કવિ—

(સોરઠા)

કેમ કવિતાં બાઈ, રૂદન કરોછો કારખું,  
કહો હકીકત ગાઈ, અતર પડદા પરહરી.

કવિતાદેવી—

(દોહડૈ.)

કુઃખીઆરી જડશે નહિ, મહિ પર મુજ સમાન,  
માન ભના રજળી મરં, કવિ કયન ધર કાન.

(મનહર)

કાવ્યે નાખતી નિશાસ, વટે વેણુ કવિ પાસ,  
ફરેછું ઉદાસ, ઝાળ કટીલ કરાળથી,  
મનમાં મુઝાઈ મરં કવિ, હવે કેમ કરું,  
રળું હું તો રાતે દીન, બહુધા બળાપથી,  
મળે ના મુદલ માન, આપે લોક અપમાન,  
રાંકની સમાન, મને મુકી છે રખડતી,  
નયા કો કદર બાણ, પુરી છે નહિ પિછાણ,  
એ થકી અધીક કવિરાજ આન રડતી.

કવિતાદેવીને જોઈને કવિ કહે છે—

(મનહર)

(૧)

રૂપ બાળ, હંસ ચાલ, કેઠા માળ, કાન ઝાલ્ય,  
લાજમાં વિરાજ લાલ ટીલડી ચળકતી,  
કેડ કેસરી સમાન, ધરે કવિ નેત્રું ધ્યાન;  
અંગનો સરદ વાન, ચપળતા ચાલુની,

રૂપેના અર્ધાર સાર, ઝાંઝરનો ઝમકાર,  
 સોળે સજી રાણુગાર, રડતી હતી ખરી,  
 ધંદની ધંદાણી જાણી, વદતી વિશાળ વાણી,  
 ધંદ રાણી કોણુ જાણે આકાશથી ઉતરી.  
 શાણા સરદાર યાને, લુપતિને ભેટવાને,  
 ભમતો હું છુતળમાં, રાત દીન ભાવથી,  
 કાવ્ય રસ કેને પાઉં, કેમ કરું કેથે જાઉં,  
 ગાઉં કેના ગુણુ, લુણુ ખાઉં કેનું દહાવથી,  
 ભાવ પુછનાર કોણુ કવિતાનો ભાવ થકી,  
 મુલ આપનાર કોણુ હશે, મન માનતાં  
 ભાળે છે ભંવાની રામ, અકળામાં રોજ આમ,  
 ૧૫૫ વિષે રાત દીન, શોધમાં વિચરતાં;



ખરી વાત !



સંસારની જરૂરી ચીજ શું ?



મેનેજર—(કલાકને કે ને ઘેર જવાની  
 તૈયારી કરતો હતો) કેમ વરસાદ પડેછ તે જતાં  
 તમે છત્રી કેમ જુતી જાઓછ ? કલાક - શું કરું  
 સાહેબ. મેં એવોજ ટેકાવ પ્રાપ્તો કે એક છત્રી  
 ઘેર રાખવી અને એક ઓશીસમાં રહેવા દેરાં.  
 કલાક કંઈ અગત્યનું કામ નીકળી આવે તો બીજા  
 વાષ જવાતું નહીં થાય. હવે ચાપ, છત્રી ત્રે હું  
 સાથે બધા જાઉં તો બેઠજ ઘેર આગળ સામગ્રી  
 માપ.

તે-વહાણી; હું ત્રેને ચાહુ છું, અને તારે  
 ખાતર હું પૈસા ટકા, પદવી કુટુંબ બધું છોડવા—  
 તેણી—(ગમરાખને) નહી. નહી. વહાણા એક  
 જરાક થે.બો. તમે મારે ખાતર કુટુંબ છોડને  
 કારણ મને સાસુ જોઈતી નથી. પદવી, જે હાથના  
 કરતાં વધારે ઉંચી મેળવી શકા તેમ હોય તો  
 એ પણ છોડાને. પણ પૈસા છોડતાનાં તેને તો  
 વળગીન રહેને કારણ સંસારમાં આપણને બધી  
 જરૂર છે.



सेयोनास!—

दानासेन!

सप्तमः—  
मिस शीरीन.

ओक हंरी  
वार्ता

सलाम—वहाला दानासेन !

"You go home through death to life, but I—I still must live;  
On the threshold of heaven's love, oh love, can you forgive?"

નોકરે બાગનો દરવાજો ખોલી નાંખી માનથી તેને સલામ કરી બાજુ દડી ઉભો. ઝડપથી બગીચો પાસ કરી તે સીંદડી ચઢી ઓટલા પર ગયો અને ખુટ દહાડી પોતાને માટે રાખેલાં સ્ત્રીપરો પહેરી જાપાનીસ ઢબે આરાસ્તો. કીધેલા એક સુંદર ઓરડામાં દાખલ થયે અગ્નચખીથી કોઇને મળવા ઇચ્છતો હોય તેમ એભેર નજર ફેંકના ટેવલ પર બેઠા મુઠ્ઠી ઇંડીયેરપર લાંબો યજ્ઞ પડ્યો. પાંચેક મીનીટ સુધી પડી રહેવા પછી તે હડી બેઠો, બેઠા ખોલી અંદરથી ઓશીસને લગતાં ડાગજવાં દહાડી વાંચવા લાગ્યો. થોડા વાર વાંચવા પછી પેપરો બાજુ મુકી દઇ તેણે એક આજસ ખાધી ગજવામાંથી પોતાનું મુનાનું ઘડપાળ દહાડી ટાઈમ જોયો. અને પછી મોટેથી હાંક મારવા લાગ્યો. “મુકી, ઓ મુકી,”

વસ્ત્ર ઓરડાને એક છેડેથી કાંમતી પડો ખીસાડી મુઠ્ઠા સંતર અઢાર વરસની એક ખુન્નસરત જાપાનીસ સ્ત્રી હાથમાં સુંદર કુસેનો કુમખો લઇ અંદર આવી.

“ઓ દાનાસેન, તમે આવ્યા કે? હું દીવગીર છેડેકે હું અહીં હાજર નહીં હતી.” તેણી દરિને મધુર દલકે બોલી અને પછી ટેવલ પર મુકેલાં વાઝમાં કુલો ગોઠવવા લાગી.

મોરીસ તેણીને વદાલથી ટીકતો એક મીનીટ સુધી બેઠો. અને પછી એકાએક કાંઈ ચાલ આવવાથી બોલ્યો.

“અરે મુક, તું મારે? ફોરેન ઓરીસ વાળા કહેછ કે તેઓ મને પાકો ઇન્ડિયન મોકલનાર છે,”

એ સમયે તેણી કુલો ગોઠવતી અટકી ગઇ, અને મોંકીને અગ્નચખીથી તેની તરફ જોયું. “અરેખર? નહી. નહી. તમે અહીંથી જાઓ નહી. તમે ટોડીયો છોડી જશો નહી કેની?” શીકા ન્દેશએ તેણીએ પુછ્યું.

તેણીને ગભરાયલી બેઠ મોરીસ મોટેથી હસવા લાગ્યો.

“વત્ત, પણ તે કાંઈ સલાતું છોડી ગયું કહેવાય નહી.”

“એટલે? તે શું?”

“ફક્ત થોડા વખત માટે લાંડન જવું પડે. લાંડન, આલ્ફ, મુકી જાન, સુંદર લાંડન ચહેરો જરા વિચાર તો કર.”

તે ખુશ થતો ઉપલું બેલતો હતો, પણ તેના શબ્દોએ તેણીને દુઃખી કાઢી હતી. વાઝમાં ગોઠવેલાં કુલો પાછા બહાર દહાડી ટેવલ પર નાંખ્યાં, અને બે ધ્યાન પર તેણીને ટીકતી હતી.

“મુકી ડીવર, અહીં આવ.” મોરીસે અગ્નચખી તેણીને નેડી.

તે કુસેનાં કુમખામાંથી એક કુલો તોડી લઇ નેડી તેની નજીક ગઇ મોરીસે તેણીને પોતાના બોળા પર બેસાડી ખ્યારથી પેલું કુલ તેણીના ફેસમાં ખેર્યું.

“ઓ દાનાસેન, તું તમે ખરેખર જાનાં છે?” તેણી ફસગીર રહાઈ પુછવા લાગી.

“હા, જાની મને લાંડન જાના કુલમ યોગ્ય, અને થોડા દીવસમાં મારે જવું પડે. પણ તું મારે ધારે છે કે હું લાંડન તુંને લીધા વગર, એટલે જવશ?”

તેણીએ પોતાના ન્દાના નાજુક હાથે તેના ગળાં આસપાસ વીંટાલ્યા.

“દાના સેન,” તેણી ગંભીરપણે બોલી. “દાના સેન, તમે જુલોઈ કેમ? હું તમારી સાથે કદી આવી રાક્સ નહિ. આલ્ફ, મને ફોકર હતીજ કે કોઈ દહાડે બી આપણુ કુલ પડવું પડેજ મારાથી તમારી સાથે કદી અવાશેજ નહિ. મારી જીવવાલાઓ મને કદી પણ પરદેશ જવાની રમ આવશેજ નહી. અફસોસ.”

“પણ કાલિંગ, તું મારી છે. મારી પોતાની છે, એટલે તું મારી સાથે આવવુંજ પડે.”



મોક્ષવા સાફ ના કહેજી” અને એમ બોલી તેણી ખડખડ હસવા લાગી.

મેરીસ ઉઠ્યો. અને ઓટલાપર જઈ બુટ પાછાં પહેરી તેણીને કીસ કરી ચાલવા માંડ્યું. દરવાજા સુધી જઈ પાછું ફરી તેણીની તરફ જોઈ તેને હરતે એકરે રમાય હજાવ્યો, કે યુદ્ધી તેઓની જાપાનીસ રીત મુજબ બંને હાથ જોડી જમીનને માથું લગાડી બોલી સેયોનાસ દાનાસેન, સેયોનાસ.”

તેણે બહાર નીકળી પોતાની પાછળ દરવાજો પાછો બંધ કરીધો ત્યાં સુધી તેણી તેને જોતી હતી રહી અને પછી ઘેરમાં બીજી તૈયારીઓ કરવા લાગી.

લગભગ અંધાર થવા આવ્યું હતું અને તેણી કામમાં અતી પછી ચુંચાવલી હતી તેટલાં એક છુટ્ટો જાપાનીસ દરવાજો ખોલો બાગમાં દાખલ થયો અને બરાનો છૂપાતો ઓટલાપર ચડ્યો એક બાજુએ જોડા કાઢ્યા અને અતી ધણી ધીમાં પગથે ચાલી ઓરડામાં આવ્યો. તેનો મહેરા ધણે કરડો અને અને હાથકેશવો હતો તેણે હાથની મજબુત મુઠીએ વાળી હતી અને કાઠતું ખુન કરવા આવ્યો હોય તેવો જ તેનો દેખાવ હતો.

ગરીબ યુદ્ધીએ તેને જોયો નહીં હતો. અને તેથી તે ઉંચર આગળજે ઉભો રહી આસપાસ જોવા લાગ્યો. તેની નજર એક ખુણામાં મુઠી ઉપર પડતાંજ તે જોયેરે તેણીની નજીક જઈ સામે જમીનપર ખેડેલ તેને એકદમ પોતાની સામે આવેલો જોઈ તેણી ગમરાઈ ગઈ શીકશા મહેરાએ તેણી ધુજતી હતી,

“કેમ, તું તારા કાકા સાથે ખોલતી કેમ નહીં?” થોડે વારે તે ડાસાએ યોધરા રહાદે પૂછ્યું. “તારા આપ મહાનમાં મને આવકાર આપવાની તું ને શું દરકારજ નથી?”

તેણી પોતાની રીત મુજબ જમીન સુધી

વાંકી-વળી-નમી, અને પછી ઉઠી ચુલા આગળ, જઈ બાજુ કરી, કીટલીમાં ચાહે તૈયાર કરવા લાગી. યોધારમાં પોતાને હાથે એક કપ ચાહે તૈયાર કરી તેને લઈ જઈ આવ્યું. અને પાછું નમન કરતા બોલી, “હું આશા રાખું છું મારા માનવંત લોક સારી તંત્રોસ્તીમાં હશે.”

તેને ધીરે ધીરે ચાહે સીપ કરતાં આખા ઓરડાની બારીકીથી તપાસ કરવા માંડી. મુખ્ય કરીને તેની નજર ઓરડાના એક ચોક્કસ ખુણામાં તરફ ટીકાઈ રહી હતી. ઓરડાની તપાસ જોવા પછી તે તેણીને ધારી ધારીને જોવા લાગ્યો.

“તું અહીં ત્યારે પેલા હીલુલવા પરદેશી સાથે રહેજી—પેલા ઠગારા સાથે કે જેણે તુંને તારી જાતવાલાંઓને ખી લુલો જતાં શીખવીછ—લં-કીક પશુ તુંને હું અહીં ગમેછ કે?” તેને ડોળા કકડાવતા પૂછ્યું.

મુઠીએ મહેરોથી જવાબ નહીં આપતાં ફક્ત ડોકું ધ્રુણાવ્યું.

“એ પરદેશી તારી સાથે કીક ચાલેછ કે?” તારી તરફ બોલો છે કે?” તેને પાછું પૂછ્યું.

તેણી હસી અને મન સાથે રાત કરતી હોય તેમ બમડી.

“બહો-બહો, મારો દાનાસેન,” અને પછી પોતાના કાકાને જવાબની રાહ જોતો આતુર જોઈ બોલી “ધણેજી-બહો, મારા લોક.”

“અને તું અજબ ચામચ કે આવે રાતે હું એકાએક અહીં શાને માટે આવેલો?”

“મારા ગરીબડાં મહાનને તમારી-માનવંત હાજરીથી મોટું માન મળ્યું.” ચાહેના વાસણ સાફ કરતાં તેણી ધીમેથી બોલી.

“માન મળ્યું છે? હા. બરાબર છે. પણ તે જતાં તું અજબ ચમચ. માટે તુંને મારા અહીં આવવાનું કારણ કહેવું જોઈશે. સંમત થોડાં વર્ષની વાતપર, અહીં જાપાન દેશમાં

એક કુટુંબ રહેતું હતું. સુખી-માન પાત્રેયું અને પોતાના હૈય ખાનદાન મટે આવી ધણું મગર કુટુંબનું નહતું કે મોટું દરેક આ-મી પોતાના વડાને આવી ધણું માન આપતું હતું. તે વડો ધણો જોગવર અને ધર્મી હતો. પરદે-હીએ માટે તેને સખત અશુભો હતો રજા માનો કોઈ બી જાતના દક વગર તેઓના જાપા નમાં નાખત થા સામે તે સખત વિરૂદ્ધ હતો હવે બન્યું એમ કે એક દહાડે અદીતે બંર પર તેને એ કાફર જાનનો એક જાળ મળ્યો તેઓ વચે કાં વાનચો ચલી અને તે દરમિયાન એકદમ મામસો વિલટાઈ ગયો ને લુપ્ત. ઠગારો પોતાનાજ દેશની અને પોતાનાજ ધર્મની રાદ-શમતો દાંડવા લાગ્યો. ધર્મ સમધી તેઓ વચે મતરે પડ્યો તે આ-મી ધણો ઉરકેર ઈ ગયો. ગરમા મગમ તકરાર ચલી અને ને અદમાય શરત ને એકદમ લુપ્ત કરી તેને મારી નાંખ્યો. ખુન કરી તે નહારી ગીતો તેના ધર્મ વળાંગ્યો તેનો એવો નચાવ કીધો કે બીક-કણ પચાધી નેને ફક્ત પોતાનો બચાવ કરવા એમ કીધું હતું. પણ હમે તેમ માનતા નથી હમે તો એને ખુન કહીએ છીએ, અને-

“જો, શું તમે મારા મરદુખ પિતાને માટે જોશો?” મુનીએ અજાણીથી પુછ્યું

“હા. હું તારા આપ મારિજ બોલુ જ અરે છેકડી, એ તારા આપના મરણ પછીથી દેવતા-ઓ દમાગી સામે રૂપાણ હમે ફજજો જોડ્યો, પૈમા મુમત્તા, બધુ એ હતુ. આજ સુધી નો ને ખુનીનું નામ છુપાવતું હતુ. પણ આખરે આખરે દેવતાએ એ હમરી અરજ સાંભળી હમારું સુખી ઘેરનો દુસ્ખન હમારા હાથમાં સપડયો છ મુની, તારા હાથમાં સપડયો.”

“મારા હાથમાં? યહી અજ્ઞાન યનાં પુઝા લગી “તને શું કહેવા માંગે છે કા?”

“મુની સેન, તારા આપના ખુનીનું નામ

હમે આજેજ બન્યું. હમગાજ બન્યું.” હાંત કચકચા મી તે રોસાએ પુછ્યું.

“ત્યારે આખરે તે નામ માવમ પડ્યું?” મુનીએ અતુરતા દેખાડી.

“હા. માલમ પડ્યું. આટલા બધાં વરસો સુધી ધીરજ રાખી ત્યારે હવે આજે કીનો લેવાનો વખત આજો છે મુની. તારા આપનો ખુની કોણ છે, તે તું જાણે છે? છે કરી સાંભળ અને હુમ કે તારા માનવત આપનો ખુની હમારા પાનનારનો છવ લેનાર તારો પેત્રે નેકનામ ધણી તારો પેત્રો હુમ્યો પરદેશી હાનાસેન છે.”

“શુ, જો શુ બોલ્યા કાકાજી? મારો મેરીસ. મારો હાનાસેન ખુની?” શીકા મ્હેરાએ હુમતા રહાડે તેણીએ ચીસ પાડી

“હા હા આ હા તરો હાનાસેન તારો માનીતો, તારો પેત્રો પુતારો વર.” હાથપર હાથ કોકતા તે ધરડા ચીચાચો.

“પણ મારા ભોડ, મારા ભોડ તે એમ કહી કરજ નહી, અરે તે એટલો તો ભયો અને એટલો નો દવાણુ છે કે પોતાની આખી જીભીમાં કહી પણ કોઈને છન કરે નહી, કહી નહી. મારા માનવામા એ આવતુજ નથી.”

આચ સાંભળી તે છેક વાંઘ વળી તેણીને ડીકવા લાગ્યો.

“છેકરી, શું આચ પરદેશીએ તુંને તારા આપને મી ખુની જવા કીધે છે કે? તું શું હમારા કમમ, તારો પેતાના કસમથી ભુધી મધ કે? જવાબ આપ અને પડાડ જેવા તારા આપનું કમને મરજ નીવળ્યુ નેતુમી તુંને બન નથી કે?” જા તેમ્ સાંગેના એક ચોરડા તરફ કે બધાં તેઓનાં કુટુંબને લગતી કમરો હતી તે તરફ આગળી બતાવી વધ્યું. “જે પેલી રહી તેની કખર ગજો કે તેનું રહ પેત્રી જેહાન હજુર પુઝું નથી, કાચુ તેના મોતનો કિનો હમે હજુર લીમિયો નહી હોવાથી તેને પોતાના દેવતાઓ તરફ એકસીજ મુમાફરી કરી પડે છે”

“પણ કાકાજી”

“સખર એક બોલથી વચમાં નહીં. તેને મારી નાંખવામાં આવ્યો હતો. અને જ્યાં સુધી તેનો ખુની તેની મુસાફરીમાં સાથે જઈ જોડો નહીં ત્યાં સુધી તેવું શક્ય કદી શાન્તી પામનાર નથી. અને તું તેની બેટી આજ સુધી ચુપ બેસી રહી, કિતો લેવાની દરકારથી નહીં કીધી કે જે એક ગરીબમાં ગરીબ બીખારી પણ કરે એ શું તારા કસમ પાળેલા કહેવાય કે ? એજ તારું વચન કે ! પણ સમજ કે આજે રાતે હું તારે માટે એક ફરમાન લાવ્યો છે. એકમુજ ફરમાન અને તે બખતવાની તુને એક સારી તક છે. એ ફરમાન બખતવાથી તું એક બેટી તરીકેની તારી ફરજ અદા કરી શકશે, એટલુંજ નહીં પણ આજ સુધી હમારાં કુટુંબને જે હાથ લાગેલ છે તે તું તારાં એ કામથી ધોષ નાંખશે. સમજ કે ?”

“હું તમારું બોલતું સમજી શકતી નથી, મારા લોડ તમે શું.....”

“કુટુંબ સેન, સાંમળ એણે તારા બાપને ગરીબ નાંખ્યોજ. તારા કુટુંબનાં વડાને જીવ લીધેલ, અને તેથી આજે રાતે એ મરવાજ જોડો.”

“ઓ કાકાજી, મારા લોડ. નહીં નહીં એમ નાં બોલો. તમે એમ કહી શકાજ નહીં કે એણે મરવું જોડે કાકાજી, મારા કાકાજી, મોરીસે”

“હા. હા. એને મરવુંજ જોડે, તોજ નારા બાપનાં શહેને શાન્તી મળશે.”

“પણ હું કાંઈજ સમજી શકતી નથી. બસ કરો કાકાજી”

“સમજ. નથી સમજ્યું તો બરાબર સમજ” હોં તેણે તેણીને પહેલેથી સમજ પાડી કહ્યું અને પછી પોતાના કબજાની બોલેમાથી એક ન્દાની ચીથી બહાર એવી કહાડતાં કહ્યું, જે આવજ દવાનાં ફક્ત બે કે ત્રણ દીપાં અને તે નીરાંતે સલામી હાથમાં પાડે.”

“મારા લોડ, હું કેમ કરી શકું ?” કુટુંબ

કમકમની બેસી. “અરે હાથમાં હમે કટલાં સુખી છાંયે તે એક ધી બી મને દુખી કે દીલગીર કરતો નથી. તે મારી તરફ ધક્કાજ મા-વાળું છે. કાકાજી હું તેને ચાહું છું. જેમ એક જાપાનીસ સ્ત્રી પોતાના લોડને ચાહે તેમ નહીં, પણ દરવા પાર જેમ એક પરદેશી સ્ત્રી પોતાના બહાર મરદને ચાહે તેમ. બે વરસ યયાં હમે આ મકાનમાં સુખથી રહીએ છીએ. બે વરસ યયાં એજ મારો જીવ જીવ છે. સહવારે હકાને વાર મારો પહેલો વિચાર. મારા મોરીસ, મારા દાના સેન મારે છે. રાતે બીજાએ જતાં મારો છેલ્લો વિચારથી તેનેજ માટે છે. હું તેનીજ છેડે અને તેનેજ ચાહું છું અને તેનેજ ચાહું છું. હું કે જીવ આજે જીવે છે એના જેવો એક મોલો માણસ મારા જેમ એક સાંજારણ મરીજ જાપાનીસ સ્ત્રીને ચાહીજ કેમ શકે છે. હમણાં તમે મને તેને મળ કરવા સમજાવેલ, પણ હું તેમ કરી શકતી નથી, અને કદી તેમ કરનાર નથી. એ મારો આશય છે, મારો ખુશી છે. હું તેને બચાવશ તમારે હાથ એનો જીવ જતો બચાવશ.”

તે કેસો એકદમ હકોરમ્ બયો. તેણીનાં દીકરે એકદમ ધારી જઈ તેણે તેણીનો હાથ મજબૂત પકડ્યો.

“કેકરી.” તેણે ધી.ધારી સાથે બોલવા માંડ્યું “કેકરી હમે જેમ કહીએ તેમ તારે કરવુંજ જોડે. તું એક જાપાનીસ છે, અને તું સારી રીતે જાણેલ કે એક જાપાનીસ સ્ત્રીએ મોતસુધી પોતાનાં કુટુંબને તાબે રહેવુંજ જોડે. અને કાંઈથી રીતની શીકર નથી. એમ બનવુંજ જોડે. આજે રાતેજ અને વળી તારેજ હાથે સમજ્યું !”

તેણી જાળીન તરફ ટિકતી ચુપ ઉભીજ રહી પણ પછી એકા એક કાંઈ ખ્યાલ યતાંજ આસા બેર બોલી ઉઠી. “કાકાજી, કહાંયેજ અર નહીં હોય. મારો મોરીસ ખુની નહીં બી હોય—”

“ નદી. ખુની એજ છે. હમે જાણેજ પણ તું ને ન માનતી હોય તો આજે રાત્રે એને પુછી એનેજ મ્હોડે એકસાર કરાવ જો એ ખુની નદી હશે તો તું છુટી છે, પણ એ એ ખુની હોય તો પછી શું થયું ને તું જાણેજ અને યાદ રાખજો કે તેની આજે રાત્રેજ.”

“ હા, જો મેરીસ ક્યુમ કરશે કે ખુન તેજેજ કીધું હતું તો તો, શું કરવું તે હું જાણું અને તેમ હું કરશ.” તે બેળી હોદરીને એવીજ આશા હતી કે મેરીસ કદી ખુન કરે નહીં અને તેથીજ તેણીએ તેના કહેવા મુજબ કરવા ક્યુમ્થું અને વધુ હમેયું કે, “ પણ યાદ રાખજો કાકાજ કે જો દેવતાઓ તેને તેડી હશે, તો સાથે તેઓ મને બી તેડશે. હું પણ સાથેજ.....”

“ નદી નદી, એમ નદી થયું જોઇએ, તારું કામ કાંઈ એટલેથીજ પુરું થશે નહીં. તારે તો જીવવુંજ પડશે. પેલા જોહાંનની મુસાફરી દરમ્યાનના એકાંત રસ્તા પર તારૂં રૂઢ બીજે તેની સાથે જોડાય તો તેને તો એક માત્ર સુખ મળેલું કહેવાય. તેણે તો ઉત્કૃષ્ટ એકલાએજ મુસાફરી કરવી જોઇએ. તારે તો તારી ફરજ આજે રાત્રે જાગળા પછી મારી સાથે તારા બાપીકા મકાને જ્યાં તારું કુટુંબ તારી રાહ જોયજ ત્યાં આવવું પડશે. હમે જો વુનેગી એની સાથે પેટી જોહાંન મોકલ્યે તો હમારો કિનો ફક્ત અડધોજ વજોયો કહેવાય. મારી જરા નજદાકે આવ. જો આજે રાત્રે હું વીજોનાં કાશીખાતાં આગળ તારી રાહ જો તો ચોખીસ. તારી ફરજ જાગળા પછી તું મને ત્યાં આવી મળજો. લાવ મને વચન આપ.” એક પણ કાંઈ વિચાર કરી કાંઈ એકસ છુપા ઠેર વ પર આવી તેણીએ એકાંત વચન આપ્યું.

“ બસ, હવે તું મારા હોકમને તાજે ચરોજ. મને કશી ધીકર નથી. શું તું એક જાપાનીમ નથી ?” તેણે તેણીના એકરો બન્ને હાથે ઉંચો કરવા કહ્યું. “ તું મારા કહેવા મુજબ કરશે અને આવી મળશે. એવી મને આશા છેજ. દેવતાઓ

તારા મદદગાર થાઓ. સેયોનાસ. (“શુઝ-બાય”) તે કાંઈ બખડતો બહાર નીકળ્યો, અને પોતાના બેડા પાછા પહેરી ધસારા બંધ આવી ગીયો.

તેના જવા પછી મુકી રહતી કચકાં ખાતી જમીન પર ઉંધે મસ્તક પડી. શું કરવું અને કેમ કરવું તે તેણીને સુઝ પડ્યું નહીં. પિતાના વહાલને ખાતર તેનાં ખુનતું વેર લેવુંજ જોઇએ એમ તેણી વિચાર કરતી, પણ તે ખુની તેણીનો આશકજ હોવાથી પાછી તેણી ચુંચવાતી હતી. વિચારના વખતમાં સપકાયેલી તેણી જમીન પર હતી, તેવામાં મેરીસ ફીમેન તેણીનો આશક કામથી ફારેમ થયેલો ગાયનનો એકાદ રાગ બ્હીસજ કરતો ઓરડામાં દાખલ થયો, સધળે શાત ચુપકાઈ જોઇ તેને આસપાસ જોવા માડ્યું, અને મુકીને જમીન ઉપર જીધે મરતકે પડેલી જોઇ તેણીની આગળ ઉંતાવળે પગલે દોડી જઈ પોતાના હાથોમા ખ્યારથી ઉચકી લીધી

“ શું છે, સ્વીટ હાર્ટ, શું બન્યું છે ? ” તે ખ્યારથી પુછવા લાગ્યો. “ મને કહે કે તું ને શું છે ? ”

તેણીને એક સોફાપર બેસાડી તે ટેબલ નજદીક ગયો અને લાછટ મોડી કરી પોતેની તેણીની આગળ આવી બેઠો.

“ જો, જાન હું તારે માટે આ શું લાયોજ ? ” ગજવાંમાંથી એકાદ પ્રેઝન્ટ કહાડી તેણીની આગળ ધરતાં પુછ્યું.

તેણીએ તે પ્રેઝન્ટ લીધી અને દયાળુ નમરે તેની તરફ જોઇ તે ઉપર અસંખ્ય ચુમીઓ લેવા લાગી. ત્યાર બાદ એકાએક તેના ખમાં ઉપર માંથું નાંખી ઝારઝાર રહવા માંડ્યું. મેરીસ ગભરાઇ ગયેલ તેને કાંઈ સમજ પડી નહીં, કે એકાએક શું થયું ? તે ગયો ત્યારે તો તેણી હમતી રમતી ખુશાવ હતી. અને હમણાં રહતી શા માટે હતી. તે ખ્યારથી તેણી

ના બાલ પસવારનાં તેણીનાં રડવાનું કારણ પૂછવા લાગ્યો.

“ભોરીસ” તેણી ધીમે રહાદે બોલી. ભોરીસ આપણે બે વરસનાં અહીં સાથે રહીયેછ, તો મને કહો કે મેં તમને સુખી ફીધાછ કે નહીં?”

ભોરીસ મોટેથી હસી પડ્યો.

“સુખો? બાલ, સુક ઝાલ્ફીંગ, તું સુખો તો સત્તાલગ કેમ કરી શકેછ? વહાલાં જીગર, મેં તો લાંબા વખતનો મારો મુનો વિચાર બાલુએ મુક્યોછ કે પ્યાર તેજ સુખ, અને સુખ તેજ પ્યાર. હમણા દગણાં તેજ મને શીખવ્યું છ કે એકને ખીજાં વગર કદી ચાલેજ નહી. હું તુને ચાહુંછ, હું તારી સાથે રહુંછ. તું મરી જ છે, અને આપણે સુખી છાયે એ બધાનો સાર અંદર આવી ગયોછ. નારા સવલનો મારો એ જવાબ છે. ત્યારથી તું મારી ગઈછ ત્યારથી મારો વિચાર ફર્યોછ. પહેલે હું એમજ ધારતો હતો કે મારી જી દગી ફત કામ કરવા અને દુન્યા તરફની મારી ફરને બળવવા માટે-જ સરળપટ્ટી છે, કામ પછી આરાવસ અને એકાદ સીગારની મોજ એટલાજ ચીજો મને વહાલી હતી પણ હવે એ ઉપરાંત મને ટાંછ ખીજું બી વહાલું છે. આગળ મને જલ્દી ઓફીસ છોડવા નહી ગમતી હતી- પણ હવે જલ્દી દોડી આવવા મને ધણું ગમેછ. મારી ઓફીસનું બારણું બંધ કરવા પછી હું અહીં આઉંછ ત્યારે હું હરખ ઘેલો-દિવાનોચઢીજાઉંછ. આ ઘેર. મારું મીઠું સુખ કણું ઘેર, કે જ્યાં મારા સિવાય કોઈ કદી દાખલ થઈ શકેજ નહી. હું જે સ્ત્રીન ચહુંછ તેની સાથે એકલો રહેવા મને ધણું ગમેછ. નહી સોસાયટી નાં મેળાવડાંની ધધુખર કે નહી ડીનર ફીનરનાં વેળા ફક્ત આપણ બેજ એકલાં જ અને હું.” અને એમ બોલી તેને તેણીનાં મહેરા હાથે ધરી આગળ વધાર્યું. “તો મારી સાથે

સુખી છેતી; મારી વહાલી? તું મને ચાહેછ કેતી?”

“ભોરીસ હમે જાપાનીઝ સ્ત્રીઓ કદી પ્યાર વિશે બોલતાંજ નથી. હમે પ્યાર વગરજ પરણીએ અને પ્યાર વગરજ જીવે. પરણી જીવ-ગીનું સુંબ હમારે માટે તો એક બંધ ચોપડી જેવું છે. તમારે દેશનો સ્ત્રીઓ જેમ પોતાના દાનાસેનોને ચાહેછ તેવીજ રીતે હું તમને ચહુંછું કે નહી તે હું જાણતી નથી. પણ હું એટલું તો જાણુંછ કે રાત અને દહાડો હું તમારાજ સ્વપ્નાં જોઉંછું. હું તમારેજ ખાતર ફત જીવું છું તમે મને જેવી થવા ઇચ્છો તેવી હું થવા માંડુંછ. અને જ્યારે તમે મને તમારા પાસામાં પ્યારથી લઈ “મારી સુકી સાન, મારી સ્વીટહાટ” એમ કહોછ ત્યારે મારું જીગર ખુશીયા જાયે ભાંગી જાય. છે. પછી હું નહી જાણતી કે એ પ્યારની લાગણી કહવાય કે શું. પણ જો એ પ્યારજ કહેવાતો હોય તો હું તમને ચાહુંછું. મારા દાનાસેન, હું તમને ચાહુંછ.

તેણી એટલું બોલી ચુપ થઈ ગઈ, કે ન્યારે ભોરીસ તેણીનું માથું પસવારનોજ રહયો.

“પછી, જ્ઞાતી પેલાં ખાણાંનું શું કીધું?” તેને પુછડું અને ઉઠવા જતો હતો, તેટલાં તેણી-એ તેને પાછો બેસાડયો.

“થોમો ડીવર, આપણને થોડા વખત વાતજ કરવા દેઓ.” તેના હાથ પટ્ટી રાખતાં તેણી બોલી, “દાનાસેન, હું તમને કાંઈ પુછવા માંગુછ. બાલો તમે મારી સાથે ગુરસે તો નહીં ચાઓ?”

“ગુરસે? યુક, હું કાંઈ બી તારી સાથે ગુરસો થતાજ નાર?” મન બેલ રક પુછ. સ્વીટી બન હું તનો ખુજાસો કરશ. હું ધારૂછ કે, મારી ઝાલ્ફીંગ વળી કાંઈ પરદેશનો વિચાર કરતી હશે.

કેમ ખરું કેની !”

“ નહીં મોરીસ, હું કાંઈ તેને માટે પુછી નથી હું નો ધનું વર્ષ ઉપર બનેલા એક બનાવ વિષે પુછવા માંચુ.”

“ એટલે કયા બનાવ માટે ? ”

“ દાનાસેન તમે જ્યારે પહેલાં ટેકીઓ આપ્યા—”

“ હા. બાર વર્ષની વાતપર કે જ્યારે મારી પુકી એક ન્હાવું બચ્યું હતી.”

“ બાર વરસની વાતપર કે જ્યારે પરદેશીઓ અને જાપાનીઓ વચ્ચે સખ્ત મીનોસે હોતો તે વખતે તમને અને તમારા દોસતોને જાપાનીસો સાથે કાંઈ મારામારી થઈ હતી ? ”

મોરીસે તેણીની તરફ ચોક્કસ જોયું. તેની આંખો ગુરસાથી આવડા માથું ચમકી હતી.

“ તેં એ વિષે કદા સમજ્યું ? તુને કેણે કહ્યું ? ” તેણે ઉચ્ચાર્યું જઈ પુછ્યું.

“ ઓ, એ તો જગદમા લોક કાંઈ એવી વાત કરતું હતું. ” તેણીએ બેરકાર પતી કહ્યું.

તે હાથે અને ઝોરકામાં ફેરા ખાવા લાગ્યો.

“ પુકી. તે શું સમજ્યું તે કાંઈ હું જાણું નથી, પણ હું તુને એ નવા વાત જણાવ્યું. હા, તું કહ્યું ત વાત ખરી છે મને અગાઉ અહીં જાપનમાં મારામારી થઈ હતી. મને અને મારા ફ્રેન્ડને એક બુઢા જાપાનીસ સાથે ટેટા થયો હતો, અને તે ટેટા દરમ્યાન હું નહો જાણું કે હું કેમ એટલો બધો ઉચ્ચાર્યો. હોવથ, કે મારામારી દરમ્યાન મેં તારા ઉપર હુમલો કાઢ્યો અને તેને મારાં નાખ્યા, ત વખતે અધાઈ કાલ હતું, અને હું જાણેજ તેને મરો જોઈ શક્યા હતા.”

“ તમે તેને મારી નાંખ્યો ? દાનાસેન, શું તમે તેનું છુન કાઢ્યું ? ” કુજતાં અને કમકમતા તેણીએ પાછું તે પાછું પુછ્યું.

“ હા, મેં તેને મારી નાંખ્યો—પણ મારા પોતાનાં બચાવને ખાતર. પુકી, મેં મારો બચાવ કરવા તેને જીવ લીધો, પણ ત્યાર પછી હમને હમારાં વડાણુપર પાછા જતાં કેટલા મુશ્કેલી પડી હતી આહ, તે રાતની વાત જાણે હું વીસરી શકતો જ નથી. ” તેણે ફમાલે મ્હોડું વુછ્યું અને પછી તેણીની આગળ આવી પાછો બેઠો.

“ પણ પછી—”

“ બસ જાની, એ વાત અહીંજ થાંવ કર. મને વધારે ઉચ્ચાર નાં. ખાણુ તક્યાર તો છે કેની ? વાન ઉત્તવાની મક્કસદથી તેણે ખાણુ માટે ઉતાવળ કાઢી.

પુકી સાક્ષર બેઠેલી જામીનપર ધીમેથી સરી પડી અને મારોસના ગ્રહણુપર માથું મુકી બેઠી. અને પોતાના ઉસમાં ખોસેલું કુલ ખેતી કડાકી પાનરીએ પાતરાં મુઠી ભોલપર નાખવા લાગી, અને પછી એકદમ હડી ઉભી થઈ.

“ તમે અહીંજ બેસી રહો. હું ખાણુની તૈયારી કરું છું. ” તેણી ટેબલ તરફ જતા બોલા.

મોરીસે ટેમલપર પડેલું પેપર ઉઘડી વાંચવા માંડ્યું, પણ હજુનો વાચવા માટે તેટલાંજ પુકી પાછી આવી.

“ મોરીસ, મને એકવાર ફરિથી કહો કે તમે મન આહોજ અને મેં તમને સુખી કાધાજ, મને સાચે રાખવાથી નમે દલગીર થયા નથી. અને—અને—અને— તમે મને ચહોજ મોરીસ—મારા દાનાસેન તમે મને તમારા પાસમાં પાછી લો અને કેહો કે “ હું તુને આફ્રીકા; મારી પુકી સાન. ”

તે ધણો અજબ થયો. અને પોતાની નજીક તેણીને ખેતી પ્પાત્રી પમવારતાં બોલ્યો. “ મારા જાન શું છે, વધારી ? હું તુને સમજી શકતો નથી. તુને આફ્રીકા ? અજળતાં—હું. તુને મારા ખરા જીગરથી આફ્રીકા. આજ હવે રડ ના, કાલીંગ જા જઈને ખાણુ તૈયાર કર ”

તેણે તેણીને ક્રીસ કરી પટાનીને મોકલી પણ ફરીથી એક વાર તેણી પાછી આવી તેની આગળ ગુંકણ મડ્યે પડી.

“ મેરીસ, હવે પછી કાંઈ પણ અને તેની શીકર નહીં. હવે પછી હમારા દેવતાઓ કદાચ, તારી ઉપર રહેશે. પણ યાદ રાખજે કે મારી જીવંતીના સત્ત્વા પદારથી હું તુને ચાહું છું. તારે ખાતર તો મારો જીવ પણ આપવો પડતે હતે તો આ કેવી ખુશીથી હું તેમ કરતે. હવે પછી કદાચ કાંઈ આશ્વત્થમાંથી બી ખાસ ચાપ પણ હું તારી આગળ જઈ જાવું ચાહી આવશ. જ્યાં મારીથી આવી નહીં રાખ તેમ હશે તો ત્યાં હું તુને કદી એકલો મોકલશ નહીં. હું આવશ. હું તારીજ છેલ્લે દેવતાઓ તુને એકલો જ્યાં દેશે. નહીં તુને મારીજ જરૂર છે. હું તુને ચાહું છું. આ દાનાસેન, હું તારી સાથ આવવા માંગુ છું, પણ હું એક જાનવાનીસ છેલ્લે, અને હું બધું સમજું છું. ”

મેરીસ તેણીને અભયગીથી દીકરા લાગ્યો તે એમ સમજ્યો કે તેનું લગ્ન જવાનું સમજી તેણી દુઃખ યતી હશે અને તેથી તેણીને અસંખ્ય સુખોએ હાથ તે સધારે આવવા લાગ્યો.

“ કાંઈ નહીં, મારા લવ. તુને શું દુઃખ ચાલ્યું તે જો કે હું જાણુનો નથી, પણ અલગત હું જ્યાં બી જઈ ત્યાં તું બી સાર્યે જશે. મને તારી જરૂર છે અને મારી યુગ વગર મને કદી આશરો નહિ. ”

તેને મનથી પાછી મોકલી તે પેપરો વાંચવા બેઠો, કે વ્યારે યુદ્ધ રમસ રહેરે ખાણું કહાડવા ગઈ.

“ મારા દાનાસેનને પહેલાં મારે હાથની એક કપ ચાહે લેવા ગમશે ? ” તેણીએ ટેબલ આગળ જઈ પુછ્યું.

“ આ ચસ, હાંપ નહીં. મને ઘણું જ ગમશે. ” તેણે તેણીની તરફ જોઈ હસી કહ્યું.

તેણીએ સુંદર આગળ ગઈ વાંકી વળી બળતું વીજળીનું ત્યારબાદ ચાહેતું પાણી તૈયાર કરી કીટલીમાં ચાહે બનાવી, અને પછી મેરીસ જોતી હતી. એક પળ અને પછી પોતાની બેઠે માંથી પેલી શીશી કહાડી; તેમાંથી બે ત્રણ ટીપાં એક કપમાં નાંખી ચાહે તે કપ ભર્યું અને પછી સોદા નજીક જઈ મેરીસને આપ્યું. ગરીબ બેઠો જવાન તેણે બોળાવ્યો તે લીધું અને હસી તેણીની તરફ જોઈ. “ તારી સજામતી સ્વીટહાટ. ” એમ બોલી પી ગયો. અને અફસોસ તે પીતાંની સાંથેજ તે પાસેની એક ખુરશી પર પડ્યો. કપ તેનાં હાથમાંથી સરી પડ્યું. અને સઘળું ખલાસ. યુદ્ધએ વાંકી વળી તેના રહેરો જોયો. તેનાં બન્ને હાથો પ્યારથી તેની છાતી ઉપર વાળ્યા. તેના રહેરા પર પોતાનો હાથ ફેરવ્યો અને પછી તેના કપાળ પર ક્રીસ લીધી. ત્યારબાદ તેણી પોતાના કુટુંબીઓની કમરો તરફ ગઈ. અને શુદ્ધ પડા માંથી નમાવ્યું. પાછી ઉઠી બે ચીજીવંતીઓ કાઢી બે ધુપદાન કાઢ્યાં, અને બે મોટા પદારોં તૈયાર કીધાં. એ સઘળું તે મરણ પામેલા જવાનની સામે લાવી મુક્યું. થોડે વારે તેણીએ તે મીન બનીઓ સજામતી, ધુપદાનમાં કાંઈ સુગંધી ચીજો બાગી, એક ખાલામાં પાણી નાંખ્યું, અને એકમાં થોડા ચોખા કહાડ્યા, એ સઘળું કરી તેણી બાગમાં ખુલતી એક બારી આગળ જઈ ઉઠી, અને ઓરડામાં બધે નજર ફેરવી જોવા લાગી, પછી ધીમેથી પોતાનાં મુવેલા આશક તરફ આવી, શુદ્ધ પડી જમીન તુસીક માંથી નમાવ્યું અને બન્ને હાથો તેની તરફ લાંબા કરી પુકારી કે “ સેયોનાસ, દાનાસેન, આ સેયોનાસ. ”

જમીન ઉપરથી હવે ઉઠી તેણી વળી પાછી બારી આગળ જઈ હતી. તેણીને કાંઈ ચેતનું પડ્યું નહીં. કાંઈનાં કહેવાથી આ ઉતાવળું પગલું ભરવા માટે તેણી હવે પરતાવા લાગી કેવો ભેલો,

કેવો માયાળુ આશક તે હતો ? અને તેણીએ આ પું કીધું ? કેવો તે પોતાને દેશ જવા હરખ બેર થઇ રહ્યો હતો ? તેજીની આંખે સુખચેતનાં છાંયી ગુમરવા તે કેવો હિમેઃ અને આશા બેર થયો હતો ? તેજીની આંખમાંથી નવખાં આંસુઓ વહેવાં શાગ્યાં, બદાર બાગમાં અંધારામાં દીપ્તી મોરી પણ તેણી વિચારમાં લબ્ધી રહી ધડીમાં તેજી પોતાનું એ કામ ઉનાવળું અને ઘાતકી સમજની હતી તો વળી ધડીમાં તે વાજખી ગણતી હતી તેણી વિચારતી કે પિતાના ખુનનું તેણીએ વેગ લેવામાં કાંઈ ખોટું કીધું નહીં હતું. પોતાના મરહુમ આપ તરફની તેણીએ પોતાની કરમ બજારી હતી, તેમાં-પણ અખર-એકાએક વિચાર તેણીને આવ્યો, કાંઈ નહીં આશીમ નિર્દોષ હેય ? હા, તેને ખુન કીધું હતું તેણે પેતે તે કશુલ કીધું હતું-પણ કાંઈ નહીં ને કમ્મી જોવાની સનું હોય ? અને તેજી પોતાને જ્યાં કરતાં તેણે અનંતપણામાં કીધું હેય તેણીને કાકો પહેલથીજ તેણીના તરફ ખાતરી અને કુર હતો, અને તેથી કાં નહિં જુદું બોલી તેણીને ઉઠેરી હોય વગર વિચારે એ કામ કીધું બજી તેણી ઘેડી દીવાની જેવી બની ગઇ.

“મોરીસ, મારા મોરીમ તેણી તેનાં શય આગલ બાવી ફસંયક પકનાં બોલી.” અને મારા કરમે. મેં અભાગથીએ અનજપણામાં આ પું કીધું ? કુદરતીજ મને લાગેછ કે તમે મારા પિતાનું ખુન કીધું નથી. દાનાસેન હું તારા વગર જીવનાર નથી. ભલે હું એક જાતીમ હેઉં પણ હું મારું પેલું વચન નોડશ. હું તમને એકવા જવા દેનાર નથી. હું પણ તારી સાથેજ આવશ.”

તેણી એકદમ ઉઠી ઉઠી થઇ. પોતાની પાસેની પેલાજ શીરી કહાડી અને ચુપ આગળ આહેની દીટખી મુકેલી હતી તેમાં ઘાંઘાંક દીપા તેમાંથી નાંખ્યા તેણી એટલી મુઠ્ઠા મુઠ્ઠા વિતાની

થઇ ગઇ હતી કે કપમાં પહેલાં જુદી ચાહે કહાડવા પછીજ પેલાં દીપાં નાંખવાનું પણ તેણીને ભાન રહ્યું નહીં હતું. ઘોડેવારે તેણીએ એક કપમાં ને ચાહે કહાડી અને હાથમાં કપ રાખી મોરીસ આગળ ગઇ પહેલાં એક કુક બંગાળી કીવી, પોતાને ઉરકેરનાર મુઠ્ઠા કાઢાને હજારો શ્રાપ દીધા, અને પરી પોતાનો નાજુક હાથ તેનાં મોં પર ફેરવતાં, “દાનાસેન, મારાં લોડ, હું તમારી સાથેજ આજે છ” એમ બોલી, ખારતી એક કીસ કરી, પેલી ચાહે પી ગઇ. એકજ મીનીટ અને જ્યાં મોરીસ બેઠો હતો. ત્યાંજ તેનાં બોળાં પર મુકડું થઇ પડી.

બધા વાંચક, હવે પેલા ડેસા તરફ તારી નજર ફેરવ પુકાને મળી, જેની રીને તે બરાતો છુપાનો આવ્યો હતો તેવીજ રીતે બાગ વટારી બદાર પડ્યો ત્યારે ઉરકેર પડ્યો અને મુરસે થયેલો હતો, પણ પાછો મથો ત્યારે હરખાવેલો અને મુઠ્ઠામાં હમતો મથો.

“હવે તું હીક સપાથોછ, બચ્ચા, જે કે હું કેવો તારા ઘાટ પડુછ. જેને તુ ચાહેછ તેનેજ હાથે તારા ખુન કરાડું અને તેમાં જો હું નહીં ફાગ્યો તો પછી મારે હાથથી તું કમ છટકવ નો છે ! તુ નિર્દોષ છે-દમાશ વગરનું ખુન તારે હાથે નહીં, પણ ખીલનેજ હાથે થયું હતું. તેં તો અનજ પણામાં તારો જવાબ કરવા જતાં કાઢ ખીલને માર્યો હતો. એ સથળું હું જાણુ છ પણ મારે તો તારીપર કાંઈની બહાને વેર લેવતુ છે તે એક અપાનીક સ્ત્રીને બમાંરી તારી બનારી, તો હું ખી ખરો કે તુને એનીથી જુદો પાડો, એને હમારાં કુકાખમાં પાડી લાંઘ, મેં એને જુકી ભમાવી તરી તરફ મેં એને એવી ઉઠેરી જુકડું અડાચુંછ કે તું અચેતજ હવે મુરકેજ. લાક આજની રાત તારી છેલ્લીજ સમજજે,” ઉપર મુજબ બમડનો તે કાશી ખાતાં તરફ ગયો.



તે કાશીખાનાં અંદર દાખલ થયો, અને ત્યાં બીજા ઘણા મનપાત્રોએ જેઓ તરેલવાર હોય કરી રમુજ મેળવતા હતા તેઓ સુધે વાતચીતમાં શેકાયો. ત્યારબાદ એક કપ ફેરીતુ મંગારી પીધું અને મધરાતનાં બારની ટકેરી પડતાંજ સાહેબ સલામ કરી બહાર નીકળી ચો કેક દુર મુકીની શહ જોતો ચોખ્યો. બારના સાડા બાર-પછી એક.-અને દોઢ બી થયો પણ મુકી આવી નહી. તે વધારેને વધારે ઉરકેશવા લાગ્યો. આખરે વાટ જોઇ તે તેણીને ઘેર ગયો. સાંજ નાંજ જેવો દેખાવ તેનો થયો હતો. અને હમણાં તો તેણે પોતાનાં હાથમાં એક લીઝું ખંજર ધ્યું હતું. પીમેથી જોટલા કપર ચઢી તેણે જોરકામાં જોયું. લાંબો દેખાવ જોઇ તે ચોકગો. તે જોરકામાં ધરી ગયો. પોત ન ધારવા કરતાં ઉઘટુંજ બનેલું જોઇ તે રાત્રી પીગો થઇ ગયો. પોને આશા શું રાખી હતી અને આપ શું થઇ ગયું હતું ?

“કમનજન દુકતી” તે મુકીનાં મુદ્દાં તરફ જોઇ પુ. રો.” તેં અંતે તરેજ બોલ કીધો કે ની ? એક જાપાનીઝ થઇ તે તારું વચન તોડ્યું કે ની ? આખરે બી તું એનીજ થઇ કે ની ?”

હયાં તે મોરીસ તરફ ફર્યો. અને જાણે તે જીવતો હોય તેને સમજાવવા માંગતો હોય તેમ મુકીઓ દેખાડતાં બોલ્યો. “ચંડાળ તુંજ આખરે જીત્યો, જીવતાં જીવત તો તેં અને મોરી લીધી હતી, પણ મુંવા પછી બી તું એને સાચેજ લઇ ગયો. પણ પાદ રાખજે કે દેવનાઓ તુને શીક્ષ કરશેજ.”

લાગત અડધો એક કલાક મુકી તે જાખાળ્યો અને પછી યાકી એક ખુશી ઉપર બેઠો. તેની નજર ચૂસા આગળ મુકીની કીટલી તરફ ગઇ કે ઉઠી જઇ તેણે તેમાંથી એક કપ ચાહે બનારી અ ને લાંજ બેસી પીવા લાગ્યો. થોડીક પીધી કે તેના ડોળા ટસટસ થઇ આગળ, તેનો જીવ ફુગવા લાગ્યો—તે ગમરાઇ ગયો—અને હજી

તો ઉઠવા જાય તેટલાંજ લાંબો થઇ પડ્યો. ખલાસ તે આવ્યો શા મતલબથી, અને અલુધા શું બની શું ગયું. ખુન કરવાના ધરાદાથી તે ખંજર લઇ આવ્યો હતો પણ આખરે પોતાના પાપનો ભોગ કુદરતેજ તેને બતાવ્યો.

## કેવો દયાળુ !

તે—“મને સાર્યું કહે કે આપણા વચ્ચે શું ફક્ત મારી મરીયાદનીજ નડતલ છે ?”

તેણી—હા.

તે—(આશાવંત)—હું કબુલ કરું છું કે હું મરીખ હેઉં અને કમનસીમે મારા બાવા મી તેમજ ઠે; પણ મારા એક બુદ્ધ કાકા છે જેઓ પૈસાદાર છે અને વગી કુંવાર છે સાચે વગી દુખી દરદી હોવાથી લાંબો વખત કહાડે તેમ નથી.

તેણી—(ખુશીથી) અરે તમે કેવા માયળું અને વિચારવંત છેઓ. તમે મને તેવણુ સાચે ઇન્ડ્રોડ્યુસ કરશો.

## ખરે વફાદાર !

મુકીવમનો નવો રમેગાઝ—થોભો સાહેબ, અંદર દાખલ થવા આગમજ તમને તમારી છત્રી બહાર મુકી જવી પડશે.

બદરથ—પણ મારી પાસે છત્રી નથી, તે તમે જુઓજ કેની ?

રમેગાઝ—ત્યારે તો સાહેબ પાછા તઓ અને એક લઇ આવો. કારણુ જ્યાં મુકી કે.ઇ પણ આસામી પોતાની છત્રી દરવાજાની બહાર મુકતો નથી, ત્યાં મુકી તેને અંદર જવા દેવાનાં આવતો નથી. હમરે તો સાહેબ, હમારા વડાના હુકમ મુજબજ ચાલતું જોઇએ. સમજ્યા કેની ?

શીરીન.

10

‘ વડોદરાનો વતની વધરી વીરત વા !  
 શાપરીએ વા ૧૨ શ્રીચારે વીકાણ વાઝાની વાડીને  
 ધીરત રથ વડોદરાની વાડી ચોચારી, વીકાણની  
 વાડીના વેગજીના પેતા વડોડી વાળ વતાણા વા-

બુ. કલ્યાણતી શહેર પશુ સમીજ  
 જીનતિના સિખર પર જઈ પહોંચુ  
 ગા જહેરમાં ગાયન વધસગીત વિધાની  
 તો ઉત્તરિ થઈ કે તે રૂળા સગળધી અથ  
 કાશકો અને પુઃસેલરોની યોડા સમયમાં સેકડો  
 હુકાનો ચાલુ થઈ ગઈ. વાઘલાનો એટલો ફેલા  
 વો થઈ ગયો કે, ઘેરઘેર દારમોનીયમનો અવાજ  
 સાંભળવામાં આવતો હતો, એવા વખતમાં આ  
 વાતની બહુ જરૂર હતી કે દારમોનિયમની સાથે  
 ગાવા યોગ્ય સુદર અને નવા નવા ગાયનોની  
 પશુ રચના કરવામાં આવે જ્યારે જે મીઝ  
 નો શોક લોકોનો બહુ વધેલો હોય ત્યારે તે મીઝ  
 ના વેપારીને પોષારા હોય છે. જ્યારે અમારા  
 ખ્યાલી રામ કલ્યાણતીમાં પહોંચ્યા ત્યારે તેઓને  
 એમ 'લાગુ' કે અહીં 'કાળ્ય એજન્સી' નું  
 કામ સાઈ ચાલશે. ૪૮૫૨ તેણે એક કાળ્ય એજ  
 ન્સી હાં ખોલી દિધી અને ફનાદન રૂપિઆ  
 કમાવા લાગ્યા.

'કાળ્ય એજન્સી' ના માસિક મીરતર  
 ખ્યાલીરામે દારમોનીયમ પર ગાવા વગાડવ. યેગ્ય  
 અનેક ગાયનના પુરતકા પ્રકાશીત કર્યા અને ઘણા  
 રૂપિઆ કમાવ્યા પશુ તે મળતા ર. મોંથી બહુ  
 ચોડાજ હીરસો તે કવિઓના આ પદમાં આવતો  
 કે જેઓ બહુ મહેનત કરીને પદ રચના કર્યા  
 કરતા હતા. તે મળતા કોડા રૂપિઆને માટે પશુ  
 (કે જે તેઓની ખરી મહેનતનાજ હતા) તે  
 બિચારા 'કરિશ્વરો' તથા 'સાદરો' ને પ્રકા  
 શક સાહેબની બહુજ ખુશામદ કરવી પડતી  
 હતી. તથાપી લોક સમાજમાં અને સ્કારાયનો  
 માં જે માન જે આદર અને જે પ્રતિષ્ઠા તે કવી  
 ચોની થતી હતી તેનો શેમો હિરસો પશુ પ્રકાશ  
 સાહેબના નસિયમાં ન હોતો. આ વાત ખ્યાલી  
 રામના દિલમાં બહુ ખટકતી હતી જો કે તે આ  
 મહામનુ હમેશાં ધ્યાન રાખતો હતો કે  
 પ્રત્યે તેજ સર્વ શકિતમાન છે અને મૂંઝાસના  
 નેપારમાં તે કમાતો પશુ ધણુ હતો તો પશુ તેનું

ચિત શાંત ન હતું રહેતું. સ્ખાઓમાં જે માન  
 સનમાન કવિઓને મળતું હતું તે જોઈને તેને જી  
 વ પશુ લકડચાગ લાગ્યો તે પોતેતે રાત દિવસ તેનું  
 અને પ્રતિષ્ઠા કેમ મળે તેની ચિન્તા કરવા લાગ્યો  
 પુરતક પ્રકાશનું કામ કરતે કરતે તેને આ વાતનું  
 જ્ઞાન થયું હતું કે દારમોનિયમ પર ગાવા વગા  
 ડવા યેગ્ય કેવ ગાયનો સારા હોય છે. હવે તેણે  
 વિચાર કર્યો કે, આવી જાતના ગાયનોની રચના  
 કરવી તે મારે મનથી કંઈ કરણુ નથી હું દાર  
 મોનિયમ સારી રીતે વાળાડી શકું છું મને તાજ  
 કરતું પુરજાન છે. મેં પોતે દર્જારો કાળ્યના  
 પુરતકો પ્રસિધ્ધ કરાં છે. હું પુરી રીતે જાણું છું  
 કે સાબળન.રાએને કેવા ગાયનો પસંદ આવે છે  
 તો હું પોતે જો યોડી મહેનત કરું અને દારમો  
 નિયમપર ગવા યોગ્ય કણું મધુર પદ રચના કરું  
 તો માર કામ બની જશે! બસ પછી તો હું  
 સ્ખાઓમાં એક નામાંકિત કવિ ગણાઈશ !! મને  
 બજણ માન પ્રકાશક અને કવિના સંબંધથી  
 મળવા લાગશે !!!

પણ મનથી વિચાર કરવો એક વાત છે  
 અને ૧ પ્ર. છું કામ કરવું બીજી વાત છે. પહેલી  
 વાત રહેલા છે: પણ બીજી વાત કરણુ છે તે  
 સિત્તવ ખ્યાલો ના ન રચનામાં કાળ્ય એજન્સી  
 હું કામ કરતા કરતા -- કે મોટા દોલ પશુ આવી  
 ગયો હતો. જે કાળ્ય પ્રસિધ્ધ કરવાને તંગ પાડે  
 આવતા હતા, તેની મહેનત પ્રમાણે પુરી કિમત  
 ન આપતાં, અને તેની કિમત એટલી કરવાને  
 માટે, તે હમેશાં કાઢદિધી દત્તન કાળ્યોમાં  
 પણ કાંઈકાંઈ દોષ કાઢત કરતા હતા. કાળ્યનો  
 જાળતમા તેના તપશ કરવાની શકિત એવી  
 તિવ્ર થઈ ગઈ હતી કે, તને કેાન પણ કાળ્યા પદ  
 રચના કરેછું રીતે સુદર ન હોતી લાગતી.  
 બિચારા સારસાર નામાંકિત કવિ તેની કડક  
 આજ્ઞેચનાથી કંપા બતા હતા! તેની આવી  
 તિવ્ર આજ્ઞેચના શકિતનું એકેલ થયું કે, જ્યારે  
 પ્રોતે પદ રચના કરવા લાગ્યા ત્યારે પોતાની

તર વધ ગાય છે " આ  
પ્રાણીરામ બહુ પુરો થયો.  
અમાથી થોડી ચોપડીઓ  
સાથમાં આપીને કહ્યું, " દેવો,  
પ્રસિદ્ધ થયેલી છે. જુઓઆમાંથી  
પ્રસંદ પડે છે. " દેવીએ જવાબ દીધો  
આ પુસ્તકોની જરૂર નથી મને એક  
નવું કાવ્ય ' રાધા કૃષ્ણ વિલાસ ' ની  
જરૂર છે. તે હારમોનિયમપર ગાવા વગાડવા  
યોગ્ય છે. આવતી કૃષ્ણાષ્ટમીને દિવસે અમારા  
માયન મંદિરમાં જજો. થાસે તે વખતે આ નવા  
કાવ્યની જરૂર પડશે. તમારી પાસેતો ધણક વિશે  
આવેછે. જો મારી ઇચ્છા પ્રમાણેનું કોઈ કાવ્ય  
તમને મળી જાય તો મને આપજો. મને જુના  
કાવ્યોના કાવ્યની જરૂર નથી. કોઈ વર્તમાન કાવ્ય  
ની નવીન, પ્રભાવશાળી અને પ્રેમ મય કવિતા  
મળી જાયતો હામ, અને કહો કેટલા દિવસમાં  
હાવી આપશે આ કાવ્યના બદલમાં તમને મેં  
માંગી કિંમત મળશે અને બનાવનાર કવિને પણ  
તેનો બદલો આપવામાં આવશે. "

પ્રાણીરામને તો પોતાને લોકોમાં કવિ તરીકે  
મસહૂર ગણાવાનો બહુ શોક હતો, અને પોતાને  
પ્રસિદ્ધ થવાની તરતમાંજ તક મળી. દરદીને  
જોઈતું હું તેને ફરમાવું ! બહુ પુરો થઈને  
કહ્યું, " હાથમાં હું પોતે પણ થોડી થોડી પદ્ય  
રચના કરવા લાગ્યોહું બે ચાર દિવસમાં તમારી  
ઇચ્છા અનુસાર એક સુદર કાવ્ય જરૂર લાવી  
આપીશ હું. આત્રી પુર્વક ધારૂં કે, તમારા  
જેવી રસિક સુદરીને પસંદ પડેલું તે મારું કાવ્ય  
મારા વંશની જુદી કન્થે. હવે મને રૂપિયા કરતાં  
કોર્તીની વધારે લાલચ છે. તમારી કૃપાથી દ્રવ્યતો  
હું ધણું કમાણું છું, " મધુર કંઠા દેવી બોલી,  
બહુસાર ચાર દિવસમાં તમારી કવિતા મને જરૂર  
હશે. ઠીક હવે હું જાઉં છું એમ કહીને પ્રાણી  
રામ સાહેબ પોતે કાવ્ય રચના કરવાની કલ્પના  
માં મગ્ન થતાં પોતાને મગ્નને આવી પહોંચ્યા.

કાવ્ય એલ-સીની ઓરિસમાં જન્મે પોતાના  
જાનશી રમમાં કાગળ પેન્સિલ હાથમાં પકડીને  
ટેબલપર માથું નમાવીને, પ્રકાશક સાહેબ કાવ્ય  
રચનાને માટે માથું ખજવળતા બેઠા. મનમાં તો  
એમ હતું કે હાથમાં કાગળ અને પેન્સિલ  
લેતાંજ કવિતા તરત તૈયાર થઈ જાશે. એવી રીતે  
એકલાક નીકળી ગયા હતા સુધી કાગળપર એ  
લીટી પણ નજરે નથી પડતી. હાં બે ચાર  
છેકછાક દરેલી લીટીઓ જરૂર દેખાયછે. કાવ્યને  
હરત લખીત પ્રતો જે તેઓના સંગ્રહમાં હતી  
તેમાં જોવા મળ્યું. તેમાંથી થોડા ચપ્પ થોડા  
વાળો, કાંઈ વિચાર કાંઈ નોટસ હાથના  
કાગળમાં લખી લીધી; અને પાછો વિચાર કરવા  
લાગ્યો કે આ બધી વાતોને જોડીને એક મનોહર  
કાવ્ય કેવી રીતે તૈયાર કરી શકાય. બહુજ મગજ  
મારી કરી, પણ એકે પંક્તિ ઇચ્છા પ્રમાણે કાગળ  
પર લખી ન શકાઈ. હેરાન થઈ ગયો, થોડો દુઃખી  
થઈ અને ચિન્તા કરવા લાગ્યો. એના માનસિક  
દુઃખમાં બિચારો પ્રાણીરામ બેઠો હતો એટલામાં  
તેના ઝાળખીતા કવિ સુરંગ ત્યાં આવી પહોંચ્યા !

( ૩ )

સુરંગ કવિ ઓરડામાં આવ્યાં કે પ્રાણીરામે  
નાક જમર ચડાવી, મસ્તકના ઇસારાથી તેઓને  
પુરોથી પર બેસવાનું કહ્યું અને બોલવા લાગ્યા  
"કહો કવિરાજ ! કયાંથી નીકળી આવ્યા ? આજ  
કેને ફસાવવાનો પ્રયત્ન છે ? તમારું તે કાવ્ય જે  
હાલમાંજ અમે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. સાવરહી નીકળ્યું !  
તેના કાંઈ ભાવે પૂરતું નથી. એક પણ ઓરડર  
આવતો નથી. બધાં પુસ્તકો કપાટમાં ભર્યા પડ્યા  
છે. અમારા રૂપિયા બરબાદ ગયા. તમારા જેવા  
કવિઓએ મારા જેવા ભોળાને ખુશ ફસાવે!  
પ્રાસ મેળવતાં તો આવડે નહીં અને બની  
બંધ કવિરાજ " પ્રાણી રામનું આ પ્રત્યાજ્ઞા  
રૂપ ભાષણ સાંભળીને સુરંગ કવિતો ચિકિત  
થઈ ગયા. થોડી વાર પછી ધીરજ રાખીને હળી.

મેથી બોલ્યો "ભૂંડી વાતો જવાદ્યો. મે કહી  
પણ જાણી છુટીને તમને ફાસવાને વત્ન નથી  
કર્યો. અમારી નવી કવિતા જુઓ. આ દારમો  
નિયમ પર બહુ સારી રીતે ગાઈ ચકાર છે મેં  
રચનામાં બહુ મહેનત કરી છે હું. સમજુ છું  
મારા બધા કાવ્યોથી આ હ તમ છે મારો અમુ-  
લ્ય સમય આની પછવાડે ગયો છે આ કાવ્યને  
લીધે મારું કશાન પણ ધટુ થયું છે જરા  
જુઓ રો. ખરા મને આશા છે કે આપ આને  
જરૂર પસંદ કરશે. તમારો જોવા રસિક અને  
શુભ્ય પ્રકાશ પ્રગટક આ કલ્યાણતીમા કેમ પણ  
નથી. જો તમે આ કાવ્ય પ્રસિદ્ધ કરશો તો તે હ થો  
હાથ ખપી જશે તમને લાભ થશે અને મને પણ  
થોડા રૂપિયા....." કવિની વાતમાં વચ્ચે પ્રકાશ  
માટેના આંતરતાથી બોલી ઉઠ્યો - "હા તો હ  
જાણુ છું તમને પણ થોડા રૂપિયા મળશે ના,  
અમારા રૂપિયા મફતને માલ છે, બધાએ કવિ  
પોતાની અને બધાએ લેખક પોતાના સેખની  
આવી ગીતો તારીફ કર્યા કરે છે ખરી વાતો  
જો છે કે આ સમયે એ પણ કવી એવો નથી  
કે જે મધુર સુર કવિતા બનાવો શકતો હોય  
મને સંગીત વિદ્યા ઉપર સ્વભાવિક પ્રેમ છે,  
તેથી પ્રેમવશ ચક્રને માત્ર આ પ્રમતના ઝાળોની  
જાનિ કરવાના હેતુથીજ, મે આ 'કાવ્ય એજ-  
ન્સી' અહીં બોલી છે અને એ પ્રકાશિત કરવા-  
નું કામ કરી રહ્યો છું મારી આવા પંચપકર  
વૃત્તિને તમારા જેવા કવિઓ બહુ દુરઉપયોગ  
કરવા લાગ્યા છે હવે મારી પસંદ એટલું દ્રવ્ય  
નથી કે તમારી કહેલી કચરા જેવી પ્રસિદ્ધિ  
પ્રકાશિત કરવામાં હું મારી પુણ્ય હુશીરી દલ  
જો તમે કોકોને રૂપિયા કમવા ૮૫ તો કવિતા  
બનાવવાનું કામ મેલી રહ્યો કોઈ પોષક કરો  
ધર્માનદારીથી મહેનત કરીને પોતાનું 'પેટ ભરો'  
આની શખત શીટકાર સાબળવા હતા પણ કવિ  
સુરગ ગળગલા ધરને મળ્યું "સાદેખ, જો  
આ કાવ્ય તમને પસંદ ન હોય તો આ આજ-

થી કવિના બનાવવાનું કામ છોડી દઈ-રાધા  
આની પદ્ય રચના તો જુઓ અને હાન્યો કર્યો  
પર વગાડીને આની પરીક્ષા તો કરો, મને વિશી,  
સ છે કે તમને તે જરૂર પસંદ પડશે " 1

કવિના દિનતા બરેલા રચનાથી કે પણ  
એમ સમજીને કે હવે હવે થઈ ગઈ કોઈપણ કાર-  
ણથી ખવાસીતીને બે પરવાઈથી વહ્યુ, "હીક  
આપો જોઈ શ્યા છે તમારું કાવ્ય?" પાના આડા  
અવના ફેરવીને તેજો મળ્યું " કેમ કવિરાજ  
તમે વખતો વખત તમારી કવિતા લખીને મારી  
એજન્સીમાં મેં દોડના આવો છો? શું આ  
કલ્યાણતીમાં ખીજ કોઈ એજન્સી નથી? તે કો  
કોનો વેપાર તો મારી એજન્સી કરતા વધારે આસ  
કે, તેઓ તો અહીંના જુના પ્રકાશ છે, અને  
હું તો દાલમાં નવોજ આવેલો છું " સંરળ  
સ્વભાવના કવિ શરૂજવાન દીધો "હા અહીં  
પ્રકાશતો પછા છે પણ શુભ્યમાહક કોઈ નથી

અમારા જોડા કવિઓની કદર તો આપણી એજન્સી-  
માજ થાય છે હું મારી કવિતા પછા પ્રકા-  
શકો પાસે લઈ ગયો હતો. પણ કોઈએ પ્ર-  
સિદ્ધ કરવાનું કયુલ કયું નથી આ વાતો  
તમો જાણતા હમો કે વિદ્યા અને લક્ષ્મીને  
મુળ્યજ વેર છે " અને તેથી આને કહી  
દેવાનું ઉચિત માન્ય પ્રકાશક સાહેબને જે  
વક્ત જણવાની હઠી હતી તે પોતાની મેજેજ  
જાણવામાં આવી ગઈ ત્યારે તિરસ્કાર યુક્ત  
મુખમુલ કરીને તેજો કહ્યું:- "વાહ! જે ક-  
વિતાને કેમ રવીકાર નથી કરવું-જે ખરે  
ખર રહી-કચરાની ટોપામાં ફેંકા દેવા થોડું  
છે-એ મારી 'એજન્સી' મા પ્રસિદ્ધ કર-  
વાને લાગ્યા છો અને તારીફ એ કે તેને  
ખરે જનમ, રૂપિયા પણ મળાકો! મારી  
પરેપકાર વૃત્તિ અને સંજ્ઞનતાનો બહુ સારો  
ઉપયોગ કરી જાણો છે, "

પ્રકાશક સાહેબ તે  
 વિમિત નિનાના પાના આખા પાછળ  
 એક રતા દત્ત એક માં, પરેસા નનામાં  
 તેણે આ મથાળું દીધું. "રાખા-કૃષ્ણ-  
 સાસ" બમ, મનમાં મહુ-પુરી થયા, પણ  
 બાવ તેણે બહાર પ્રગટ થયા નહિ દીધો  
 પોડી વાર પછી તેણે કહ્યું "કવિરાજ! તમે  
 ખોલો છો કે ચોડા દિવસ થયાં છો પોતે મારી  
 મનાવેલી કવિતાઓ પ્રકાશિત કર્યાં છો આ વખતે  
 પણ હું એક સુંદર કાવ્ય લખી રહ્યો છું.  
 આજનો મને તમારી કવિતા વાંચવાની પુરસદ  
 નથી એક મે દિવસ રહીને આવજો; તે વખતે  
 જોયું જશે" તેથી કવિએ બહુ નમ્રતાથી  
 કહ્યું:-"જુઓ સાહેબ! આ કાવ્યમાં મારી  
 તમામ જીવનની આશા ભરેલી છે. તેની કદર  
 કરવી, તેને પ્રસિદ્ધ કરીને બોક્ષની સામે લાવવી,  
 તે તમારા હાથમાં છે." અમીર જેવી બેદર-  
 કારી દેખાડીને ખ્યાલી રામે કહ્યું:-"હા ખરું  
 છે; પણ આ વખતે કાંઈ નિશ્ચય થઈ નથી  
 થકતો. કાલે જોયું જશે." "

બિચારો કવિ પોતાને ઘેર વળા ગયો.  
 કાલ તો બહુ દુર છે. કાલ સુધી તો કોણ  
 જાણે શું બનશે. આજ રૂપિયાની ઘરમાં બહુ  
 જરૂર છે. જે આજ ક્યાંએથી પણ થોડા રૂ-  
 પીઆ મલી જાત તો મોટું કામ થઈ જાત  
 દિલ ઉદાસ છે. એવી ઉદાસ અવસ્થામાં ખ-  
 ડકીની પાસે ખેરીને તેણે વખત વિતિત કર્યો.  
 ખ્યાલી રામની 'એક્ઝન્સી' માં જવાનો નિશ્ચિત  
 સમય આવી લાગ્યો. ઝટપટ કપડાં પરેરીને  
 ઉત્સાહથી બહાર નિકળ્યો એટલામાં તેની સ્ત્રીએ  
 નમ્રતાથી પૂછ્યું કે પાછા ક્યારે ઘેર આવશે  
 કવિએ કહ્યું:-"જો પ્રકાશકે મારું કાવ્ય  
 પસંદ કર્યું અને પાસેનાં દર દિવસ તો તો  
 દરમિયાન આપીશ" કવિની સ્ત્રી બહુ ચતુર  
 હતી પતિના 'જો' અને 'પ' શબ્દોના અ-  
 ર્થનેના ધ્યાનમાં આવી ગયો તેણે સમજ પુ-

વકે પૂછ્યું:-"અને, જો તે સ્વાર્થી પ્રકાશકે  
 આપતી કવિતાની કદર ન કરી તો?" કવિએ  
 શુન્ય વૃત્તિથી પોતાં સ્ત્રી તરફ જોયું અને  
 પછી નિગરામ કહ્યું:-"તો-તો-તો-તો, માટે  
 કાંઈ નિશ્ચય નથી" અને તરત ઘરમાંથી ની-  
 કાર નકળી પડ્યો.

સ્ત્રીએ જાણ્યું કે આજ કાંઈ રંગ સારો  
 દીક્ષમાં આવતો નથી આજ કવિજનું મન  
 બહુ અંચળ નજરે પડે છે. કોણ જાણે શું  
 અનર્થ થારો! હસ-અગીઆર વખતે એક તેને  
 છોકરો હતો તે બુદ્ધિમાન અને સાલક હતો  
 તે ઘરની પાસે મેદાનમાં રમતો હતો, તેને  
 તેણે બુમ પાડી કહ્યું:-"વિક્રમ, આંધી આવ,  
 કપડાં પહેરીને તારા પિતાની પછવાડે ચાલ્યો  
 જ. તે જ્યાં જાય, ત્યાં તેની સાથે ચાલ્યો જ, જે  
 જરા વાર પણ તેના સાથે છોડજે માં. આજ  
 તેઓની તખ્ત બગડેલી વાગે છે!" માતાના  
 કહેવાનો મતલબ તે તરત સમજી ગયો તે  
 કપડાં પહેરીને પિતાની પછવાડે દોડ્યો.

(૪)

કવિ સુરંગ પોતાને ઘેરથી નીકળીને, જલ્દી  
 જલ્દી ચાલતો, 'કાવ્ય-એક્ઝન્સી' ની સ્ત્રી-  
 શીસમાં પહોંચ્યો. બાલક વિક્રમ પણ દોડતો  
 દોડતો તેની પછવાડે ચાલ્યો જતો. હતો જ્યારે  
 કવિ પ્રકાશકના રૂમમાં પહોંચ્યા, અને 'આવો,  
 ખેસો' વિગેરે આવકારની વાતો થઈ ચુકી ત્યારે  
 પ્રકાશકે સાહેબનો ચહેરો જોઈને કવિરાજ નિ-  
 રામ થઈ ગયા. મીસ્તર ખ્યાલી રામે દિલગી-  
 રીથી કહ્યું:-"તમારી કવિતા મેં જોઈ; પૂરે-  
 પૂરો મારો કિંમતી વખત રાખીને પણ તમારે  
 ખાતર વાંગી. થોડા ગાયન દાર્મનિયમપર  
 વગાડીને અને ગામને પણ જોયાં; પરંતુ હમારી  
 વેપારી દ્રષ્ટિથી તેને પ્રસિદ્ધ કરવાથી બમને  
 માંડ પણ લાભ થાવ એમ દેખાતું નથી. હું  
 આને માટે બહુ દિલગીર છું, પણ શું કરું?"

કંઈ હપાય નથી જાણીયી તમારી કવિતા તમને પછી આપવી પડે છે ।” એટલું કહીને તેણે કવિની સામે તેઓની દરત સિખિત કવિતા ની પોટલી નાખી દીધી

કવિ નિરજ્ઞાના શોક સાગરમાં ડુબી ગયા । તેના એકરાતો રંગ શીકા થઈ ગયો । જે કવિતા ની જાણત તેને ખાતરી હતી તે ના પસંદ-થઈ તેની બે કદર થઈ દાખા । તેને બહુ દુખ થયું હવે આ વાત તેના ધ્યાનમાં પુરી રીતે આવી ગઈ કે, વ્યાપાર વિષયક જ્ઞાન તથા દ્રવ્યના અભાવથી, સારા સારા કૈષકોને પણ કેવી રીતે પારકાનો આશરો સેધતાં જવું પડે છે અને સ્વાર્થ નીચ છુટિધના પ્રાસંગિકને આધીન રહીને તેઓનો આપેલો ટુકડો કુનસ નેવી રિધતીમાં રહીને કેમ ખાવો પડે છે । કોઈમાં આવીને કવિયે તે કવિતા લખેલા કાગળે ના કડકે કટકા કરી નાંખ્યા અને ત્યાજ દેશી રિધા જેમ તે બહાર ફિલ્ચે દેરવાળ પર હબેચે તેનો બદલો પુત્ર વિક્રમ નજરે પડ્યો । પિતાનું જીવનરી મથેલુ મોઢું જોઈને તે “ પીતાજી, પીતાજી ” મોલતો તેની પાસે આવ્યો; પણ કવિએ તેને એક તરફ ધકેલીને પોતે તે ઝોરમાંથી બહાર નીકળી પડ્યા, હોશરાની આવી દુઃખત જોઈને ચાલાક પ્રેક સડે તેને પોતાની પાસે જોગાવ્યો અને રહ્યું “ જગ્યા, આસે, તારા પિતાની કવિત ના કાગળ અડી ” પડના છે, તે ઘેર લઈ જા અને તારા પિતાને આપી દેજે. ” એમ કહીને પ્રકાશક સાહેબે તે કાગળના કટકા હપાઈને વિક્રમના કોઠના ખંડમાં જરી રિધા અને એક પૈસો તેના હાથમાં દીધે રહ્યું. “ આસે, વૃને મીઠઈને સાર-ધનામ । ” તે છેકરો તરત ઝોરગની બહાર નિકળ્યો-પણ થોડી વાર લાગી ગઈ હતી- કવિ કોણ જાણે ક્યાં ચાલ્યા ગયા ।

આ વાત અમારા વાંચક મિત્રો છુટી નહિ ગયા હોય કે, મધુર કંઠદેવીના જમસા

ને માટે મીસ્તર ખ્યાલીરામ પોતે “ રાધા કુમ્મુ વિલાસ ” કાવ્ય બનાવવાનો ચત્ત કયો હતો દેવયોગથી તે વિષયની, સુરંગ કવિની, મનમેદક કવિતા તેને હાથ લાગી ગઈ । આ કવિતાની નકલ તેણે જુદા કાગળ પર જોતારી સિધી અને પછી, આગળ પાછળ થોડી કાપ-કુપ કરીને અદલ-બદલ કરી ને કવિતા તે પોતાને નામે પ્રસિધ્ધ કરવા ચાલતો, હતો. તેને ખાતરી હતી કે, આ કવિતા અગ્રંથ મર્તાજ માર્ગ નામ કવિયોમાં પ્રસિધ્ધ યાશે. હવે તેના જાન્યો હવે શવામાં વિલજ માત્ર એટ ટસોજ હતો કે, તે કવિતા પર મધુર કંઠદેવીની પસંદગી પ્રાપ્ત કરવાની હતી ।

નિમેસે વખતે તે પોતાની નવી કવિતા લખને મધુર કંઠદેવીના ગાયન-મંદિરમાં ગયો. દેવીયે, તેની વાચના પ્રમાણે કામ કરવાની તારીફ કરી તે પ્રકાશકની લાવેલી કવિતા લખને જારી આગળ જમ હળી ખ્યાલ રામની તરફ તેની પીઠ હતી, તેથી તે જાણ્યા ન શક્યો કે, વાચતાં તેના એકરા પર કેવી જાતનો ફેર ચાલે છે. થોડીવાર પછી દેવીએ કહ્યું “ સાહેબ, આ કવિતા બહુ મનોહર છે કૃપા કરીને આમાથી થોડું ગાયન દારગોનિયમ પર વગાડી બતાવો. આમાં સંદેહ નથી, કે, આની રચના બહુજ અવધુનિષ છે.

ખ્યાલીરામ દારગોનિયમ પર જમ જેઠો તે કાવ્યના થોડા ગાયન દારમે નિયમપર બહુ આજ્ઞા કરીથી વગાડી દેખાડ્યા દેવી બહુ ખુશી થઈ અને ખ્યાલીરામની તારીફ કરવા લાગી પછી હસતા તેણે કહ્યું “ સાહેબ તમારી ભલામના હું જેર ઉપયોગ કરવા નથી ચાલતી તમારી વગાડવાની કુશળતાથી હું બહુ પ્રસન્ન થઈ છું. હજી એક વાર વધારે સાંભળવાની મારી કમજા માય છે જે કામ દરકત ન હોય તો એક બીજી કવિતા દારગોનિયમ પર વગાડો. ”

દેવીની તારીફથી છુટ થઈને ખ્યાલીરામે કહ્યું, “ હા, હા, લાવો, એક ચું, તમે નેરવા

# Some Reminiscences of England.

(A leaf from "My Seven Years in England.")

BY T. J. DESAI, BAR-AT-LAW.

In May 1894 we were invited to Dinner by Mrs Ingall at Lidden House, Champion Grove, Denmark Hill, London, S. E. There I had the pleasure of meeting for the first time Miss Duff, an accomplished lady, who was a Member of the Royal Asiatic Society and a Sanskrit Scholar of no mean order. Mrs. Ingall had presented my Sanskrit verses to her and she was so much pleased with them that she had expressed a desire to see me, and Mrs Ingall utilized this opportunity of inviting her as well to Dinner so that she could meet me at her house. Miss Lowe also was there. She was a cultured lady and a teacher in the High School for Young Ladies. Miss Duff had translated from German into English the "*Elements of Metaphysics*" by Prof. Deausson of Germany, and Miss Lowe had contributed an article to the Indian Magazine, called, "*With*

*Sadh in the Garden*" I cannot describe how elevating and pleasant it was to converse with such educated young ladies. There are no early marriages in England, and one cannot help thinking that accomplished ladies like these, of mature years and understanding, are sure to make good choice of their husbands and be really happy in their conjugal life x x x But to come to my story, I enjoyed the evening at the house of Mrs. Ingall immensely. There were two German gentlemen staying in the family at that time. Mr. Ingall was a gentleman of many accomplishments. In fact, he was a genius. He was a Poet, a Scientist, and a Member of the Royal Astronomical Society. He had an inventive mind. He knew Photography, Drawing, Painting, Music, &c., almost to perfection. He was very simple and amiable. He had an excellent Museum of different kinds of



birds, bees, &c., and he had a huge telescope, made by himself, put up in the garden. He kindly showed some of the Planets to us. It was quite a delight to see these marvels of Nature and to admire the Greatness of the Creator of the Universe. When I went home I received a kind invitation from them to go and see them again and I was destined to cultivate their acquaintance, and later on to pass many happy months with the same Ingall family.

The month of May was perhaps the best month in the year. The Hyde Park had become quite young again. From the Middle Temple I very often came on a 'bus to the Marble Arch, and, after taking a round in the Hyde Park, went home to West Kensington on foot.

A Gujrati friend of mine sometimes accompanied me a part of the way talking on moral and religious subjects. One of these evenings a Phrenologist was examining heads in the Hyde Park. I also got my head examined by him. At another time on my way to the Kew Gardens I had my head examined by Mr. John Phipps, a Professor of Phrenology. On the third occa-

sion a Lady Phrenologist examined my head. By comparing the delineations of my character and capabilities given by these and other well-known Phrenologists of London with one another and with what I thought of my character myself, I was actually making progress in the Science of Phrenology, without knowing in the least that I was one day going to become a Phrenologist myself.

About this time I was invited by Sir Monier-Williams to attend some Ceremony at the Indian Institute at Oxford. Sir W. Hunter delivered a speech on India on that occasion before the Grandies of Oxford and elsewhere. Many Indian Curiosities had been collected there. It was like a Museum of Indian Articles. I made the acquaintance of the Professor of Chinese there. I visited Sir Monier-Williams at his private residence in the evening and had the pleasure of going over some notebooks that I had written while in London. I had also had some philosophical talk with him on *Reincarnation* and other matters. The next morning I called upon Prof. Max Muller, but was informed that he had gone to London. I then

paid a visit to the Professor of Chinese. He was a venerable old man and was all kindness to me. Although he was taking his lunch, he kindly called me in and offered and insisted on my taking some refreshments and dainties. After talking for some time with him and his son and daughter, to whom I was introduced by him, I went to see the Ladies' Colleges. Oxford at this time looked quite young and gay with green foliage, bright sunshine and fine weather. After staying there for a day or two I returned to London where I again visited Sir Monier-Williams at the aristocratic house of his son who was a Doctor. Lady Monier-Williams was extremely kind to me. There was a certain majesty about her that commanded respect and veneration. I was introduced by the learned Professor to his son and his son's wife. After some pleasant conversation with them I went home thinking of the elevating influence of good society.

About this time I made an appointment with Mrs Besant and had my doubts on several knotty religious points solved by her. She introduced me to Mr. Mead, the Sub-Editor of the

Lucifer, and to Mr. Bestram Keitley, the Secretary of the Indian Section of the Theosophical Society. I had a general invitation from the Right Honourable Prof. Max-Muller to go and visit him on any day at about 5 p. m. He had engaged a house for the season in Mayfair, the most fashionable part of London. I used to go to him now and then and he generally took his Tea with me. He and Mrs Max-Muller were extremely kind to me and they introduced me to several well-known ladies and gentlemen including Mr. and Mrs. Moncure D. Conway. We had a feast of philosophical conversations and Prof. Max Muller kindly went over my note-books and made many excellent suggestions. Many of the current proverbs, maxims, &c., were jotted down by me with a view to extract truths out of them. The words of great men, including those of celebrated poets and philosophers, were also inserted in my note books. The first three or four of them were subsequently sent to India to Rao Bahadur K. P. Trivedi for perusal and suggestions.

I had almost fallen into English ways by this time. The

West End of London presented quite a picturesque sight at this time of the year. The Hyde Park looked like a bed of flowers in many places. Fashionable people used to drive through it, and on fine days it was usual to see young and old people with pretty little children walking on the foot-paths. Everything was fresh and lovely. The Serpentine with Swans floating on it presented a beautiful sight. These vernal beauties had the potency, no doubt, of turning old men into young. About this time the first son was born to H. R. H. the Duke of York, the present King-Emperor. I used to read Sanskrit with Miss Muller, B. A., at her mother's house in Portland Place, W. There I had an unexpected pleasure of being introduced to Colonel Olcott, the President of the Theosophical Society. He had a commanding figure and looked like a *Mahātmā*. I was also introduced to a Swedish lady whom I subsequently met several times at the Blavatsky Lodge. Miss Muller kindly presented several Indian Mangoes to me which I sent to Prof. Max Muller as an Indian curiosity and he liked them very much. I used to visit the Varleys now

and then. Thus, after passing three or four months in the family of Mrs. Landor in West Kensington, I went to live in apartments near the Inns of Court in the month of June 1894.

"Where you nervous when you proposed to your wife?" asked the sentimental person.

"No," replied Mr. Meekton; "But if I could have foreseen the next ten years I should have been."

❁ ❁ ❁

Louise: "Her husband's disease is plain laziness."

Julia: "What does he take for it?"

Luise: "Vacations."

❁ ❁ ❁

"I would die for you my darling!"

"How sweet of you! Is your life insured?"

❁ ❁ ❁

"I can't understand Jimmy and his wife falling out. She used to call him the light of her life."

"Yes, she did; but he went out too often!"

સુશરનને

આવતો જાન્યુઆરી અંક.

હિંદ સી સેપ્કોનાં લેખોજ ફક્ત.

જાન મીં રમણલાલનાં પત્રો સો

નિધા પ્દેન બીં એં તૈયાર કરશે.

# બે ઘડી ગમ્મત.

ખરડે પાણી ઉતર્યું

ચોકાસદાર કાકા-કેમ પ્રેમકાંઓ હું બી  
તમારી સાથે રમવા આવું કે !

ન્દાનો ભત્રીજો — નહીં કાકાજી. તમે ના  
આવતા. હમે તમને સાથે રમવા દેખશું નહીં.  
જારી રમો દરેક તેમ તમારું મેટાં દેલ જેવું  
પેટ અને હોલેલા બોજના જેવું બોડકું માથું  
જોઈ હમને તો બા ધણું હમણું આવ્યા કરે છે.  
(કાકાનું કોડું જેવા ભેગા)

ખરેખર પ્રમાણીક !

મુસાફર - (દોરેલવાળો) - જ્ય, આખી  
રાત મારાં બુદ્ધ અહીં બદાર રહી ગયાં હતાં,  
પણ માર્ગે તે ચોપાઈ નથી

દોરેલવાળો — આહ, સારુંજ, તમે જોઆ  
બી રાત તમારી પૈસાઈ ખરેલી દેલી બી મુકી  
રાખી હતે તો તે બી કાષ્ટ જોતે નહીં. હમે  
પ્રમાણીક હંમે, સારુંજ, તેની તમારે શીકર કર-  
વી નહીં.

મોટી નડતલ !

ભાડકી દીકરી — પપા આપ ખાતો તો  
હવે મારોજ કહેવાય કે ની ?

પપા — હા દીકરી.

દીકરી — અને હું પરણીને જવસ તમારે  
બી સચિજ સમ જવસ કેની ?

પપા — અચીનજ, દીકરા, પપુ જો હવડાં  
થી કોઈ આગળ મોતલી નાં નહિતો તારાજવા  
મોતેલા ખાતો અને ચાનગીસો વધુ વળસે

ચોકકસ સામેતી !

“ મમા, આપણી ગવરનેસ અમારામા બી  
જાજાર જોઈ સકેજ. હું, ”

“ તે કેમ જણ્યું, દીકરા ! ”

“ તે જોવની ગઇ કાલે રાતે હોયમા અંધા-  
રામાં એ કાકાજીને દુધુસે કહેતી હતી કે એવ-  
જો આજે હજમત કરાવી નથી. ”

માનીતો કલર !

તે — સારે શું, શું કુનીમુન ગુમરવા  
સ્વીકન જવા મારેજ ?

તેણી — હા અમળતાં તમે નકશામાં  
જોવની. સ્વીકનનો કલર કેવો સરસ શુભાખી  
છે. અને મને જાયાખી રંગજ ધણે પસંદ  
પડે છે.

મોટી શુચવણ !

ન્દાનો જાલ — મમા, મમા, મારા કાનને  
કોઈ મારા મોઢાં સાથે લાગે વળજે કે ?

મમા — કાપ વળજે એ તે કેવો સવાલ !

ન્દાનો જાલ — તે જોવની તમે આપાને  
મોઢાંકુ ધેવા કહ્યું, તે એને તો સાથે મારા કાન  
બી ધેવા.

અમકલ કોઈના બાપની છે !

પૈસાનાલો બુદો- (દોરત) — અરે મામ, મારી  
આપણી દાવત કોઈ કાલના જેવી નહીં હતી.  
ચરખાલથીજ હું કાષ્ટ મોટરમાં રાખી કરતો  
આપો નથી. મારી હંદગીનાં પહેલા દીવસો  
દરગાનતો મને પગે ચાલવું પડ્યું હતું.

દોરત — તમે માજીશાળી કહેવાઓ ત્યારે  
તો મેં જ્યારે મારી હંદગીની પહેલા રાજ-  
આન કાપી ત્યારે મને તો પહેલાં કસાવું  
પડ્યું હતું. ચાલવાનું શીખતાં મને ધણે લાંબો  
વખત લાગ્યો હતો.

## તાબેદારી તે એ !

શીશ્વક — કેમ સોલી, કાલે રકુલમાં કેમ નહીં આવ્યો ?

સોલી — સાહેબ, કાલે સહવારે હું રકુલ તરફ આવતો હતો તેટલા મેં રસ્તાપર એક સ્ટીમરોલરને જોયું.

શીશ્વક — પછી તેથી શું થયું. એવો જુદો જાન્યાર કેમ કરેલ ?

સોલી — સાહેબ પછી એક સીપાઈએ આવી મને બખાંખાથી પકડી કહ્યું કે “હો-હરા આપ સ્ટીમરોલરથી સંભાળ” અને તેથી સાહેબ હું આખો દીવસ ત્યાં જ ઉભો રહ્યો. અને તેની સંભાળ લેવા કાઢી. એમાં મારો શું વાંક સાહેબ ?

### સીંગાર કેવી હશે ?

‘તમે એમ તો કહી કહી શકસોજ નહીં, કે આપ દુનિયામાં પ્રમાણીક પછા જોવી ચીજ નથી’  
“કાંઈ વાર ?”

“કરજી કે યોગ દીવસની વાત પર મારેથી મારો સીંગાર બોલું કેયે મુંઝાલ ગયો હતો. તે કોઈને મળ્યા આવ્યો. તેણે તેમાંથી એક સીંગાર અને બાકીની પાછી મોકલી. કેરો પ્રમાણીક ? કે ફકટ એકજ સીંગાર કહાડી લઈ બાકીની પાછી મોકલી.”

### હું ખખરદાર !

સોલી — (ધેરવાલો બાહુ ઉપરાવવા આવ્યા તેને) ના, મારાં માથ ધેરમાં નથી. તેવજતો બહાર ગીયાંજ.

ધેરવાલો — (જે બારણા પછવાડે જરાયલા બાહુતનાં પગ જોઈ શકતો હતો). હીક. કાંઈ નહીં ખુમા, તારાં માથ આવે ત્યારે કહેજે કે ધેરવાલો કહી ગીયાજ કે ફરીથી તમે બહાર જવ ત્યારે તમારા પગને બી સાથે સાથે લઈ જજો.

### હેતાણુ

ખરીદદાર — મને એક ધણોજ સરસ માતે-  
બો મેટો જોઈયે છે.

નહાનો છોકરો — (દુકાનમાંથી) મમા, આપ મદરથ તમને ખરીદવા આવ્યાજ. જલ્દી આવો

### રોકડું પરખાવ્યું.

બાઈ — આપા, પેલો સહવારે આવેલા તે મદરથ મારે માટે પુછતો હતો કે ?

આપા — નહીં બાઈ. તે જોને મલકા માંગતો હતો તેના ઉંમર ચાલ સ વરસની છે એમ તેણે કહ્યું, મેં નાં કદમ્બ કે તે તમે નહીં.

બાઈ. બરાબર છે. તેં એમ કદમ્બ તેથી ખુ-શી થઈને હું તને આજે બપોર પછી અરધા દહાડાની રજા આપુંજ સમજી.”

આપા — વારં બાઈ. તમારો ઉપકાર થયો બાઈ. પણ હું તમને કહેતાં છુલી ગઈ કે મેં તેને એમની કદમ્બ હવું કે તમારી ઉંમર તો પચાસ વરસ છે.

બાઈ. હું એમકે, ત્યારે હું બી તુંને કહેતાં છુલી ગઈ કે બપોરે જમ ત્યારે હવે બીજી જ આવ્જે નવી નોકરી શોધી લેજે.

### અવિશનો વિચાર !

“મમા, પપા શું ધધો કરેલ ?”

“દીકરા, તેવજ જુદી જુદી જાતના ચાહેના નમુનાં વેચવાનો ધધો કરે છે.

“ખરેખર ?”

“હા. દીકરા.”

“મમા, તમે જણોછે કે હું મેટો થઈને શું ધધો કરવાનો છું ?”

“નહીં. તું શું કરવાનો છે દીકરા ?”

“હું આજસ કીમનાં નમુનાં વેચવાનો ધધો કરશ.”

શીનીન.

# સરતી માર્સિક ગ્રંથમાળા.



નીચલા લાભો મળશે.

૧ માસિકો તો ઘણાં નીચે છે ને વાંછી ઢુંકી વાર્તાઓ આવે છે પણ અધુરી વાર્તાઓનો ખ્યાલ વાંચકોને હોય છેજ.

૨ લંબાન થતાં ખોટાં જુલાઈ બધાં છે ને કદી અધિપતિ વાર્તા અધુરે છોડે છે.

૩ અધિક અનિયમિત મળે છે ને કોઈનાર જાહુવાધલો અંકે વાર્તાનું રહસ્ય ખુંચવી લે છે.

આ કારણે ઉપલો સહાસ કર્યો છે.

તમારે ફક્ત એક કાર્ડ લખી તમારે નામ નોંધાવવું પુસ્તક તરફવાર : થતાં પોસ્ટ ખરચ લીધા વિના મુળ કિંમતે તમોને વી. પી. ચી રવાના થશે.

આ વાર્તાઓ અંગાળી, મરેઠી, હિન્દી ઉર્દુ વગેરેના ઉત્તમ પુસ્તકોમાંથી આવશે.

તમો નામ નોંધાવી તમારા મિત્રને જણાવશો.

સૌથી સહેલોને સસ્તો ઇલાજ.

લખો—

શેઠ નથુલાલ ગલાલચંદ.

પોસ્ટ બેંક શંખોદ્વાર—અલ્હોડા, જાખામંડળ કાલીઆવાડ.

# Pamala



ગરમ મુલકોના સૌથી મોટો શ્રાપ.  
મેલેરિયા છે.

જેનો સૌથી કટા વેરી

પામ-આલા છે.

આર્મા કવીનીન નથી, ખીન એવા કહેવાતા ઉપાયો ખરી જરૂરયાત અડધી અડધ પછુ પાર પાડી શકતા નથી. પામ—આલા લોહીમાંથી જંતુઓનાં સંક્રાંતિ નાશ કરે છે.

મીં જંગલ લાયક, ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં આવેલા રૂઝી શહેરથી લખે છે.

“ જો વખતે હયાં પામ—આલા આવ્યું ત્યારે હયાં મલેરિયાની બોખાર જો-રમાં ફેરી નીકળી હતી અને કવીનીન ઉપરાંત મેં ઘણા ઉપાયો કર્યા હતા પણ કશું વળ્યું નહીં. છેવટે મેં પામ—આલા અજમાવ્યું અને મને તે દરેક રીતે સંતોષકરક થઈ પડ્યું અને તાવ તુરત નરમ પડ્યો.”

એન-ટો.

ડરહમ મુલકની કુંઠ મુખર્ષ.

અને

છગનલાલ રૂઘનાથદાસ, જુમા મસ્જીદ. મુખર્ષ.

તંદુરસ્તી તાકાત.



લાંબી જીંદગી

સર્વે મેળવવાનો ખરો ઉપાય.

આતંક નિગ્રહ  
ગોળીઓ.

નબળાઓને બળવાન બનાવવાથી અને ખરાબ દેવને લીધે પાયમાલ થઈ  
જીંદગીથી નિરાશ થયેલાઓને નવો અને લાંબી જીંદગી આપી મુખી કરવાથી  
ફિઝિયોલોજીકલ લાગણીઓ દૂર કરવા અને જીંદગી કીર્તિને પામી રહી છે.

ફિઝિયોલોજીકલ ની કોઈ પણ નો રૂપિયા ૧ એક.

શરીર અને નીતિના રક્ષણ માટે  
કામશાસ્ત્ર વાંચો.

ફિઝિયોલોજીકલ કોઈ પણ નહીં

વૈદ્યશાસ્ત્રી.

મણીશંકર ગોવીંદજી

આતંક નિગ્રહ આયુર્વાદાલય.

જામનગર કાઠીઆવાડ.



ભાગલ્યા માળા.

નંબર એક.

ચુનંદી વાર્તાઓ.



રૂપો એક.



ઘોડીજ પ્રતે ખાકી છે.

ભાગલ્યા માળા.

નંબર શ્રી.

દશ ચુટેલી વાર્તાઓ.



ખાર આના.



ગુલશન ગ્રામીસ, નવસારી.

તમારે આ એ નામ જોયું છે

હુનીઆ હર ઓઈલ.

ખરી જતા બાબને અટકાવી માથા  
ને થંડક પોચાડે છે.

હુનીઆ મધુર અને મુવાસીક ખુસબોથી લોક  
પ્રીય રહી પડેલું છે.

હુનીઆ હર ઓઈલ.

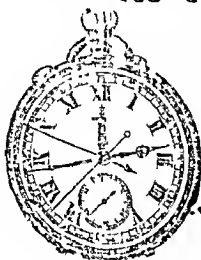
બાલુઓના હેસ સાથના ખુમસારતી  
માં દમ ધણો વધારી કરે છે.

હુનીઆ બાલુઓ અને મુરખો નેમજ વિધાર્યો  
એને એક સરખું હપમેગી છે.

કીમત ખાટલી ૧ ના ૧૨ આનાપાર્ટેજ ખર્ચ ૪ આના અડધા આના  
નો સ્ટોપ મોડલવાખી સેમ્પલ કી મેડલવાખાં આવશે.

બનાવનાર,  
એ ઈ. પાટણવાલા.  
બાણપાતા લેન નં. ૩ મુ ખઈ.

## (સિમેફર) સીગનલવોચ કંપની.



દાદારાઈ અગાઆરી હાન બી રોડ-સુખઈ.  
આ કંપનીના પહેલી કયોલીટીનાં ઘડયાળો વીસ  
વરસી પછુ નવા જેતાં દેખાય છે. ઘણે લાભે વખ  
તેજ યોડીક સેકન્ડનો ફર માલમ પડે છે. કારણે ખરાં  
કમપેનસેનીંગ બેલન્સ હોવાથી હવાના ફેરફાર સામે  
રક્ષણ કરે છે.

હિ દુસ્થાનની બધી રેલવેના કામદારોમાં  
આ ઘડયાળો ઘણાં લાણીતાં છે.  
રેલવે શીરાતમ ખાતરી લાયક તપાસેલાં ૩.  
૧૭-૮. દબનથી ઓછાં વી, ખી, કરવામાં નહી  
આવશે.

હમારી કંપની થોડે વાજબી નરે સંતોષ પામતી હોવાથી જે  
હમારા ઘડીયાળો સસતાં છે. હમારા વપારો લ વા દરેકને અનુસરતા છે. સઘળા વેપારી  
જો પાસેથી મળો શકશે.  
ન્યાયબે ખરીદી માટે તેમજ વધુ ખુલાસા માટે હમારું સરનામું નાંખાવું.

ગુજરાતની એક એક લાઇબ્રેરી

# સાહિત્ય.

મંગાવે છે આછામાં આછાં એક લાખ માણસો  
દર મહીને સાહિત્ય વાંચે છે માટે તેમાંની  
જાહેર ખખર ફાયદા પરતી નીકળે  
છે એક પાનના ખાર માસના ફક્ત રૂ.  
ચાળીસ, જાહેર ખખરના કાગળ લિંચાને  
ચાલીસ હોય છે. વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત  
રૂપીઆ અઢી અને લાઇબ્રેરીઓ તેમજ  
નાશાળો માટે ખાસ રૂ. બે લખો:—

વ્યવસ્થાપક—વડોદરા.

તદન ચોખ્ખુ માથેશનતુ



તદન ચોખ્ખુ.

કોઇ પણ જાતની બેજસેજ વગરનું  
હોવાથી દવાને માટે સૌથી સરસ છે. એક  
ખાટલી જરૂર મંગાવી ખાતરી કરજો. હિંદુ-  
સ્તાનના કોઇ પણ ભાગમાં ઘેર બેઠાં પહોં-  
રત સ રૂ. નો રૂ. ૧)

ગોવીંદજી વસનજી

ઠાકોર દ્વારા મુ'બઈ

# સાક્ષર માળા

સચિત્ર.

એક નવિનજન હખતું પુસ્તક. ચુન'દા  
પારસી, હિંદુ લેખકો:—દહી અને વીદહી  
હખી સહિત.

કિંમત રૂ. ૨-૦-૦

લખો:—

પુરુષોત્તમ વૃજલાલ,

આર્ટિસ્ટ

દોહીપાળ. વડોદરા.

લાઇબ્રેરી મિસેલેની

વડોદરા.

સચિત્ર ત્રિમાસિક.

આખા હિંદુસ્તાનમાં.

પેટેલુ અને ફક્ત એકલુજ.

અંગ્રેજી ગુજરાતી અને મરાઠી ભાષામાં

લખાઈ, પુસ્તકાલય,

સુદર દેખાવ.

લવાજમ અગાઉથી (ટપાલ ખર્ચ સાથે

રૂ. ૨

# Jay બોનો દોસ્ત.

સા આ કાંઈ લેલાગુ ઉપાયો સમજશે નહિ મોટા અનુભવ અને ઉત્તમ

વૈદક જ્ઞાનના આ રામબાણુ ઉપાયો છે, એકવાર જરૂર અજમાવશો.

સરેક કોક ને રંગત પીત

આ લી નપરતી બરેલી બીમારીમાં જે કમન થીજ મરદ બા જોરત સપાયા હોયે અને જોએએ એ બીમારી લાકલાજ સમજ પેતાની જુદી પુત્રમ મલેલી સમજ હોય તેઓને દરે નવી ખુશી અને વી જુદીની આજ્ઞા પેલા કરી આપનારી એક મદુજા મમતકારીકે દવા મારી વરોની ચકવી નીખનારી મહેનન અને આડુ કોરીસ અને મો દા ખરચથી રૂતેદમદ નુસકાઓ દારીન માય છે જેએવા તો અમતકારીક છે કે આગી વીકે બીમારીઓ કે જેને લાકલાજ મમજ ગણ છે તેને માત્ર તથુ દીવસમાજ અસર કરી શકે છે અને પદથી રૂતે દીવસમાં તો જાએ કોહોડ ધવોજ ન બી હોર તેવી રીતે ગણે ન તુલ ધણ જાણ છે

એજ મુજબ રંગત પીત બીમારી પણ એટલીજ દુક મુદતમા સમુપગી જતી રહે છે પણ તે ગમે તેવી પુત્રાવી અને ગમે તેટલી દારી કાય નહોં પુગી મજ હોયે—

વળી એ દવાની ખુબી એવી છે કે તે લગ લગમાં બા ખાવામાં કરીપત્ર રીતની અકચણ બા કાકુ જેવુ નથી મત એકથો ર દીવ ખાતની અને એરસાજ દીવા રોજ ગણે ઉપર લગાવવી છે તેમજ વળી કાક કરીપત્ર રહેતા જેવુ પણ નથી

એ દવાએ એટલી ખબી તો અસરકારક અને જનાં પુરવઠ છે કે દવાઓની કોમનનો એક માગ રીકો લખ ખાખોને બામ બીમાર સારો થય પછી બેવને માં તેવર જીએ મહે-આની કરી એવાં બીમારોએ તીવરે સરનામે પેતન બી

મારીનો પુત્રી વિગત ઉપર કેટલા વખતની બી મારી છે, મોજુ કોણના મનાજ કીધા છે. તે સરવ રીમન લખી જણાવવી કોહોડનાં બીમારે કાધ કયા ના છે અને કેટલા કેટલા મોહટા છે તે જરૂર તખવા તૈવર ઉપરાંત નીચતી અકસીર દવાઓ દલમાં કછક ચણ છે—માત્ર એકજ વખત મ ગાવીને ખાખો કરશે તો મામમ પડશે એ દવાઓ ખાલી અને તીદારી નથી પણ ખરેખરી કાયદા કારક એકેનોકે અકસીર દવાઓ છે અને એની કમિતની એકેરોક પામ પાછ વચુક કરી આપનારી છે—

રોગને ઈતિખાબ—આ એક અકસીર તેલ છે એ તેવ બી માચીસથી પેરા દેસીમ જીવીવીકટ બીમારી ધોવાજ દીવસમાં નાખુદ ચણ જાય છે.

એજ તેવથી ગમે તેવુ કોતીક રૂમેગીઝમાં પણ મદમુગથી જવ રહે છે કોમનત રીથી ૧) ના ૩.૧૫.

સુરમો-નખ ૧) —આ સુરમો ગમ તંતુ જુદુ અને સખન નાખતુ જતુ—કુતુ ધોવાજ દીવસમાં રીતે કનગાને નવી રોશની અને નરી જુદો ખરે છે—કોમત ૧) તોલાની રીથી ૧ બા ૧

મુ-મા નખર ૨) આ સુરમાથી રાત અંધ ગાણુ માત ૮) દીવસમાં દુર ચણ જાય છે, અને કરી પણ ચણ નથી—કોમત રીથી નાં ૨. ૫

સુરમો નખર ૩) આ સુરમો દરેક માં જુસને દમેજનો ઉપયોગી છે એનાથી આખની બીનાઇ છે—કોમન રીથી નાં ૨ ૨

સુરમો નખર ૪) આ સુરમો પણ ન ખર ૩) ના જેવેજ છે પણ એની કીમતમ ખર ૩) ના જેવેજ છે કે જેથી દરેકજ અને તાકક એનો ઉપ

ચાત્ર કરી કાપદો ઉઠાવી શકે—ક્રીમત શીશીનો ૩. ૧  
 રોગને ખાસ—આ તેલ માથાની ઉંઢરીને સ-  
 દંતર દુર કરી નાંખે છે. અને ઉંઢરીના કાષ  
 પડવા જેવું નથી. એ ઉપરાંત પુષ્કા યુગ્મસી  
 વીજેરે ઉપર બહુજ અકરીર છે. ક્રીમત ૫)  
 તોલાની શીશીનાં ૩. ૧)

રોગને ખરાબ માવો—આ તેલ માથાને  
 બહુજ ઠંડક આપનાર છે. આ બેળને કુવત બહુનાર-  
 છે; એનાથી ને માથુસ બરાબર ઊંધ નહિ આ-  
 વતી હોય તેને ઊંધ આપે છે, અને માથાનો ખોરા  
 પણ દુર કરે છે—ક્રીમત શીશીનાં ૩. ૨)

રોગને ખાવા સીર—આ તેલ દરસ  
 મંસા રાંદે બહુજ અકરીર છે; એ તેલથી એ  
 ખીમારને તરતજ રાહત અને આરામ મળે છે  
 ક્રીમત શીશી ૧ ગા ૩. ૨)

સકુદ નયરત—આ પાવડથી લુખાર દુર  
 થાય છે, ખોસીને કાપદો કરે છે. કબજાઆત દુર કરે  
 છે. સોહી સુધારે છે. લુખ વધારે છે. પેટમાં થતો  
 કરમ બહાર કાઢે છે. આમાં લુવાન અને ઉમરે  
 પુગેલા સર્વે મરદ એ ને માટે કાપદાંબ છે. ક્રીમત  
 દશ તોલની દાખડીનો. ૧]

સકુદ અકરીર ઉલ-દાધ—આ એક પા-  
 ઉર છે. અને તે માત્ર-પાણીમાં મેળવાને ગમે  
 તેવી દરામ પછી તે લુનિયા નવી હોય કાળી થ  
 બાલ હોય તેને માત્ર આર દીવસમાં ઉમેડી કાઢી  
 દરદીને દુરતજ રાહત અને આરામ બધ છે ક્રી.  
 ૧ નાં ૩. ૦ા

હુખે અકરીર ઉલહાજમાં—આ ગા-  
 ણીઓ ખોરાક હજમ કરવા માટે-પાચન શક્તિ વ-  
 ધારવા માટે-લુખ વધારવા માટે મહુજ અકરીર  
 છે. ક્રીમત ૪૦ ગાળીઓની શીશીનો—૩. ૦ા)

પારાની ગાળીઓ—પારાની ગાળીઓ બ-  
 નવી એક મંજિમ સમાન છે અને તદન એ જા પા-  
 કાની ગાળીઓ આજ સુધી બનવા પામી ન ન. ધ-  
 અરની કુદરત ન્યારી કાકાપાનમાં કીરતારે મોટી  
 ખાચસ્ત રાખી છે તે કુટ્ટીઓનાં પ્રતાપથી આ  
 ક્રીમતરી ને એકલા પારાની ગાળીઓ બનાવવામાં  
 તેલ મેલવવી છે. એ ગોલીઓ કેવી ઉપયોગી અને  
 દુરલા ક્રીમતી છે. તે તો જગમદેર છે એટલે તે  
 વૃક્ષતરીલ બ્યાન કરવાની કામ જરૂરત નથી. મા-  
 એટલ ગોલી મંગાવે ને તમને ને તમાસ કચી  
 લાને હમેશ કામ આવશે અને ખુદ ખાત્રી કરી દે  
 ક્રીમત ગોલીના ૩. ૧૦)

# પરમાળા

કચી દવા છે, ને બ-  
 ની કુલ જાનવરો માટે ખુબ  
 ગાય, બળદ, બેસ કુતરા ખા-  
 નવરને ખુબથી યશ મેળવે જાય છે. યુનંદા  
 ડી થતી હોય આ મામડીનો એવાજ ખી-  
 થવા હોય તો આ તેલથી માત્ર ૪) દીવસમાં  
 દો થાય છે ખુબસી વીજેરે નાખુદ યશ હડી ગ-  
 ખાલો પાજા આવે છે. ક્રીમત પાટલી ૧) તો ૩. ૧

હોરસ કંડીરાંન પાવડર—આ દેશી જ-  
 નાવટનો ઘોડાઓ માટે મસાલો છે-એ મસાલાથી  
 ઘોડાને લુખમાં વધારો થાય છે-પાણી બરાબર પી  
 એ છે-પેટ-આવતાં હોય તો તે બધે થાય છે-  
 અગર કબજાયાત હોય તો તે દુર થાય છે અને ઘે-  
 કાનુ બાદન ખુશી તૈયાર થાય છે—

ક્રીમત ૧ રતલી કાબડાનો ૩. ૦ા  
 એ ઉપરાંત દરેક જાતનાં દર ક્રીમતનાં દેશી  
 અતરો-સુગંધી તેલો પાણુ દર વખત રોકામાં તૈ  
 યાર રહે છે. એક વખત મંગાવવાથી માલ અને  
 ક્રીમતનો ખાત્રી થશે.

દરેક જાતના મુરખાઓ મણીઓ જાત જ-  
 તનાં તપ્પાર છે-બહુજ કીકાયત બાવ અને ઉચા  
 માલની ખાત્રી આપવામાં આવે છે—

દરેક કીસમના ખીમારો પોતાનો દાલ દવા  
 રા પક લખશે તો તેઓ માટે ઘટતીજ દવાઓ  
 તબવીજ કરાવી દેઓ પોતે પુરતી વિગત અને  
 સગળ સાથ મોકલી આપીશું—

ગરીબ માણસો પાસે દમારી દવાઓની કી  
 મતમાં ખાસ છુટથી કામ લઇશું—

વેપારીઓ અને જરૂરયાળ મંજિમ મંગાવન  
 રને સારું કીસકાંજિટ આપશું.

મોદદાં શેહેરમાં દમારી દવાઓ માટે વરખી  
 એજન્ડોની જરૂરત છે—

કેમજખત નીચે સરનામે કરવો:—

એમ. ડી. બલંસારા.

મેનેજમ પ્રોપ્રાયટર

એમ. ડી. બલંસારા એન્ડ કં.

નવર ૨૧૨ પાઠાર સીરકોવાલા—દીલી

રલીગાશીક એડ્રેસ 'યુનાની'—દીલી.

Jayantilal and Co.

Art Jewellers

103, The New Street, BOMBAY.

સોના ચાંદી અને ઝવેરાતનાં  
દાગીના ખરીદવાની  
વીરાવાસુ દુકાન

અમારે ત્યાં હાલની સુધેરેલી ફેસનના તમામ જાતના  
દાગીના મોટા જથ્થામાં તૈયાર રાખવામાં આવે છે.



તેમજ ઝાડરે આપવાથી ઈચ્છા વાલેરે તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.

તથા મોટા આપવા લાયક ચાંદીની સિક્કા ચીજો તૈયાર મળે છે.

ખુદરગામનાં ઝાડરે તાણે વી. પી. ચી. મોકલવામાં આવે છે.

જયંતીલાલ એન્ડ કું. ઝવેરીઓ.

કે. સેપ મેમન સ્ટ્રીટ નં. ૧૯૫

મુંબઈ

## મોતીગૌરી.

જાણીતા સચિત્ર મસિક શુભશાન અને  
અધ્યાત્મિક સ્વતંત્ર વાળા મી. દીનશાહ કુ.  
ભાગળ્યા ની ક્ષમથીલખાવેલી આ ઐતિહા-  
સિક વાર્તા સુંદર ચિત્રો સાથની ખરેખર ગમવા  
લેગ છે. મોગલ રાજ્યના વખતમાં દિલ્હીમાં  
વસતા દિલ્હીઓની હાલત, મુસલમાન સત્તાનો  
દોર; મોગલ શાહનશાહતનો કિસ્સો; અનાન  
ખાનામાં વસતા પંખેરાની વિગત. રાજપુત  
શુર વિરતાના નમુના; શાહજહાં દાગની કહાણી;  
ખજાસાહનશાહ શાહજહાંની ખલાસ; અહમદની  
દરબારમાં અમરસોદિ ચલાવેલી કતલ; મિર્ઝા  
સલામતની મરતીને પ્રેમ; રાજપુત આળા  
રંજાની આલાપી અને ઉસ્તુઓને ઉડાવવાની  
તેણીની સફાઈ; કુંવરી મોતીગૌરીની નમનતાઈ;  
શાહજહાંની જહાંનારા અને રાજનઆરાની  
આલાપી.....આ ઉપરાંત અનેક ઐતિહાસિક  
દીક્ષ ઉસ્કેરનારી વિગતો આ પુસ્તકમાંથી મળશે.  
એકવાર ચાં કરતાં પુસ્તકરવા વના ગમશે નહિ.

આસ દોરાવેલાં ચિત્રો.

પાનાં ૩૫૦ કિમંત રૂપીયા છે પોસ્ટેજ બે આના.

ખન્ને સાથે મંગાવનારને

ફક્ત રૂપયા ત્રણ

અને એક આનાનું,

બી. પી.

થશે

## હુપીનની લાહેરી.

દુન્યાની તમામ ચોલીસને દયમયાવતો,  
પોતાની નામનાને ડોકો વગાડવતો; જરમનીના  
કપસરને વીક રોકહેન્ડ કરવાતું માન મેળવી  
ચકતો; થીમસોને છુટી ગરીબોને નવ જતો;  
ધડીકમાં ઝકટર તો ધડીકમાં મારતર; ધડીકમાં  
રોક તો ધડીકમાં નોકર; ધડીકમાં અગીર તો  
ધડીકમાં ફેંકીર; ધડીકમાં ઉરતાહ તો ધડીકમાં  
મેથા; ધડીકમાં વણસ તો ધડીકમાં  
અસીલ; ધડીકમાં ઘીરકટીવ તો ધડીકમાં ચોર;  
ધડીકમાં ભુંદો તો ધડીકમાં જવાન... એવા  
એવા અનેક અવતારો ધરાવતો કાન્સનો વાજતો  
ધુધરો હુપીન-આરસેની-હુપીન આ પુસ્તકમાં  
કમાલ કરે છે. તે ધડીકમાં અપતાન અને  
ધડીકમાં ફરેસતાતું કેવું પાત્ર બગવે છે તે આ  
વાર્તા જતાવશે. આંખોને ખાતર હુપીન કેટલી  
દરેનંદ્ર થઈ જાય પોતાના જનની કંકાર વરીક  
કરતો નથી તે સમજાવતાં આકિનનો ઉદગાર  
મદયા વિના રહી ચકાતું નથી. ચિત્રો સાથે.

પાનાં ૩૫૦ કિમંત રૂપીયા છે પોસ્ટેજ બે આના.

મેનેજર

અસશન, નવસારી.